

Nordiska rådet

31:a sessionen
1983

SUPPLEMENT

innehållande remissuttalanden

- A 618/s Medlemsförslag om samarbete vid klimatologisk vård av nordiska psoriasispatienter
- A 619/k Medlemsförslag om samarbete inom den arktiska forskningen
- A 620/k Medlemsförslag om stöd till ett svenskt-danskt uppslagsverk
- A 621/t Medlemsförslag om enhetliga villkor för reserabatter i Norden
- A 623/t Medlemsförslag om ett gemensamt räknecenter för väderprognoser i Norden
- A 625/k Medlemsförslag om nordiska filmer och televisionsprogram på videoband och videokivor
- A 626/s Medlemsförslag om intensifierat nordiskt forskningssamarbete på energi- och miljöområdet
- A 627/s Medlemsförslag om utvidgat nordiskt samarbete på energi- och miljöområdet
- A 628/t Medlemsförslag om viltolyckor i vägtrafiken
- A 629/e Medlemsförslag om utökat nordiskt samarbete om energi och miljö, energi- och miljörelaterad industri och regionalpolitik
- A 630/e Medlemsförslag om åtgärder för att stimulera innovationer inom näringslivet i Norden
- A 633/s Medlemsförslag om gemensamma nordiska normer för svavelutsläpp
- A 634/s Medlemsförslag om nordiskt samarbete för att öka sjöfolkets trivsel och möjligheter till sociala aktiviteter
- A 636/t Medlemsförslag om åtgärder för att öka användningen av bilbälte i bilens baksäte
- A 637/e Medlemsförslag om ytterligare utvidgat samarbete i Mitt-norden
- A 640/s Medlemsförslag om nordiska samarbetsprojekt för små och mindre kända grupper av funktionshämmande
- A 644/e Medlemsförslag om nordiskt samarbete om u-landsutbildning
- A 650/s Medlemsförslag om bevarande av naturmiljön i de arktiska farvattnen
- B 37/k Ministerrådsförslag om nordiskt kultursamarbete under 1980-talet
- B 44/e Ministerrådsförslag om en nordisk handlingsplan på data-teknologiområdet
- B 46/s Medlemsförslag om program för nordiskt samarbete om miljövård 1983–1987

Medlemsförslag

om samarbete vid klimatologisk vård av nordiska psoriasispatienter

(Väckt av Rune Gustavsson, Ashjørn Haugstvedt, Bror Lillqvist och Bernhard Tastesen)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska nämnden för handikappfrågor:

Nämnden delar i allt väsentligt de synpunkter som förs fram i medlemsförslaget. Begreppet klimatologisk vård har en reell och mycket viktig innebörd. De s. k. hälsoresorna till södern för psoriatiker är sålunda vård med speciellt vårdprogram (sol, smörjning, vila) och utgör därför ett alternativ till sjukhusvård eller poliklinisk vård. I förhållande till behandlingsresultatet är det dessutom fråga om ett både effektivt och relativt billigt alternativ till sjukhusvård.

Egentligen är väl behovet av klimatologisk vård så stort att varje land – utom Island – skulle behöva sin egen anläggning eller ett eget arrangemang. Sambruk av vårdcentra leder lätt till krångel och kan också bli en förevändning att begränsa ambitionerna på nationellt plan. Å andra sidan kan en nordisk utredning bidra till att frågan förs ett rejält stycke framåt i respektive land.

Nämnden stöder också tanken på en undersökning av möjligheterna att förenhetliga reglerna för ersättning av kostnader i samband med klimatologisk vård, så att psoriatiker i samtliga nordiska länder får reell tillgång till denna vårdform.

Nämnden tillstyrker sålunda en utredning av möjligheterna att ge psoriatiker i Norden tillgång till klimatologisk vård, oberoende av nationstillhörighet.

Bromma den 23 februari 1981

Nordiska nämnden för handikappfrågor
Enligt uppdrag

Finn Petrén
Kanslichef

Nordiska handikappförbundet:

Psoriatiker är en av de fyra patientkategorier där utlandsvård i varmare klimat har en positiv inverkan. De övriga patientkategorierna är reumatiker, neurologiskt sjuka och astmatiker.

Utlandsvården utgör ett komplement till de enskilda nordiska ländernas hälso- och sjukvård. Effekterna av utlandsvården varierar vad beträffar de medicinska resultaten. Däremot har utlandsvården ur psykosocial synpunkt mycket stort värde, då många patienter upplever miljö- och klimatbytet som mycket positivt.

NHF anser därför att ett samarbete i Norden, när det gäller utlandsvård, bör omfatta samtliga nämnda patientkategorier och inte enbart psoriatiker.

Med hänsyn till de skilda regler som idag gäller i de nordiska länderna beträffande kostnadsfördelningen anser NHF att det nordiska samarbetet i första hand bör inriktas på ett gemensamt utnyttjande av lämpliga vårdanläggningar och samordnade resor.

Stockholm den 25 februari 1982

Nordiska handikappförbundet

Boo Fogelberg

Handikapporganisationernas nordiska råd, HNR:

— — — och vill härmed framföra nedanstående synpunkter. *De samverkande Invalideorganisationer (DSI)* i Danmark ansluter sig dock till särskilt yttrande ingivet av Danmarks psoriasisförening (*se nedan*).

Som framgår av förslaget räknar man med att 2% av en befolkning har psoriasis. I Sverige anses att cirka tre fjärdedelar har en så pass lindrig form av sjukdomen, att den inte behöver någon medicinsk behandling. Det finns anledning förmoda att situationen är densamma i de övriga nordiska länderna.

Den traditionella behandlingen av psoriasis består av utvärtes behandling av huden.

Behandlingen omfattar följande moment: dusch/bastu, medicinskt bad, ljusbehandling och insmörjning med salvor. Behandlingen måste upprepas regelbundet, var eller varannan dag, för att man skall få någon bestående effekt.

Det finns också andra former av behandling. Som ett exempel kan nämnas den s. k. PUVA-behandlingen som är en kombination av långvägigt ultraviolett ljus och sporalen. Även denna behandling måste ske kontinuerligt.

Behandling av psoriatiker sker inom slutenvård, öppen vård, hemsjuk-

vård och utomlandsvård. En strävan under de senaste tio åren har varit att överföra psoriatiker från sluten till öppen vård.

När det gäller utomlandsvården ersätter denna inte den sedvanliga medicinska behandlingen utan betraktas som ett alternativ respektive komplement till psoriasisvården. För närvarande sker största delen av utomlandsvården för svensk del på Lanzarote. Formerna för den utlandsvård som bedrivs av sjukvårdshuvudmännen regleras i landstingsförbundets cirkulär AC 5/81. Enligt detta cirkulär rekommenderas sjukvårdshuvudmännen att anlita Svensk utlandsvård AB (SUVAB) för vård av astmatiker, neurologiskt sjuka, psoriatiker och reumatiker till resmål som fastställs av SUVAB. Delägare i SUVAB är förutom landstingsförbundet, Riksförbundet mot reumatism (RmR), Neurologiskt handikappades riksförbund (NHR) samt Svenska psoriasisförbundet (PSO).

Socialstyrelsen och Landstingsförbundet har i sin rapport 1979: 13 "Hälsosoresor till andra länder" fastslagit, att det är medicinskt motiverat att sända psoriatiker utomlands för vård. Sol, salta bad och miljöombyte har i ca 80% av fallen en mycket positiv effekt på psoriasis.

År 1981 beviljades ca 260 psoriatiker i Sverige landstingsbidrag för utomlandsvård.

I Finland ersätts dock inte utrikesvård (sol, salta bad etc) utan endast medicinsk vård. En vård av klimatologisk typ bör därför även i Finland vara ersättningsgill enligt de svenska normerna.

Vi har inget att erinra mot att Nordiska ministerrådet utreder möjligheterna till samarbete kring vårdcentra utomlands samt försöker få till stånd ett förenhetligande av reglerna för ersättning av kostnader i samband med vård av psoriasis. En särskild försöksverksamhet har också planerats av folkpensionsanstalten i Finland. Denna försöksverksamhet bör snarast komma igång.

Vi vill dock göra Nordiska rådet uppmärksam på att vid undersökning av gemensamt resmål för nordiska psoriasispatienter är det speciellt viktigt att närmare utreda de medicinska förutsättningarna för att bedriva vård från november–februari. I regel är psoriatikerna som sämst vid denna tidpunkt. Medicinsk expertis framhåller, att solens ljusintensitet på behandlingsorten måste vara så stark, att en 3–4 veckors behandling kan leda till en god utläkning. Det bör i detta sammanhang betonas, att sjukdomsprocessen fortsätter i djupare hudlager minst en vecka efter det att huden till synes har läkt ut. Vårdperiodens längd bör således anpassas till detta faktum. Om det alltså åtgår tre veckor för att läka ut de synliga förändringarna, bör vistelsetiden på behandlingsorten omfatta minst fyra veckor.

En gemensam vård utomlands av nordiska psoriatiker förutsätter också en god kontinuitet i behandlingsarbetet. Det bör således finnas möjligheter till artificiell ljus- och salybehandling samt till hårbottenvård på vistelsestället. Även tillgång till sjukgymnastik kan bli aktuellt för de psoriatiker

som drabbats av ledbesvär. Denna vård kräver sjukvårdspersonal med adekvata kvalifikationer i hudsjukdomar.

På behandlingsorten skall därför finnas tillgång till läkare och sjuksköterskor.

Övriga viktiga förutsättningar är givetvis att

- platsen har tillräckligt antal soltimmar
- rent sjö/havsvatten finns att tillgå för baden
- möjlighet finns till nakenbad då många har besvär på hudområden som normalt täcks av badkläder
- resorna kan anordnas på ett enkelt sätt.

För att möta de eventuella behov av annan sjukvård, som kan uppkomma i anslutning till psoriasisbehandlingen behövs en s.k. bakjour med godtagbara medicinska resurser.

Vid val av resmål måste man förutom de rent medicinska bedömningarna även lägga stor vikt vid handikapptillgänglighet och sociala förhållanden i övrigt på vistelseorten. Det bör t. ex. finnas tillgång till fritidsaktiviteter på orten.

För att utomlandsvård skall bli ett verkligt alternativ till främst sluten hudsjukvård är det nödvändigt, att avresan till vistelseorten kan ske i mycket nära anslutning till att man konstaterar behovet av utlandsvård. Sjukdomen går i skov, vilket innebär att patienten behöver komma iväg hastigt när psoriasisprocessen försämras. Uttagningsrutinerna måste således vara snabba och enkla samt utgå från patientens behov och förutsättningar. En samordning mellan de nordiska länderna får inte leda till ökad byråkrati i samband med uttagning och platsbokning, som ytterligare fördröjer avresan för patienten. En eventuell samordning får inte heller medföra en fördyring av resorna.

Vid uttagningsförfarandet måste hänsyn tas till psoriatikernas sociala situation. Det finns vissa faktorer, problem i familje- eller arbetsliv missbruk etc som talar mot utomlandsvård. En vistelse på främmande ort 3–4 veckor kan då snarare försämra patientens tillstånd än förbättra det.

Stockholm den 17 februari 1982

Handikapporganisationernas nordiska råd

Rolf Utberg

Ordförande

Jan Johnsson

Sekreterare

Sykepleiernes samarbeid i Norden (SSN):

Medlemsforslag A 618/s om samarbeide ved klimatologisk vård av nordiska psoriasispatienter har vært utsendt til SSNs medlemsorganisasjoner til uttalelse.

Vedlagt følger uttalelse fra Dansk Sygeplejeråd, Finlands sjuksköterskeförbund, Norsk sykepleierforbund og Svensk sjuksköterskeförening (*se nedan*).

Som det framgår støtter disse organisasjoner medlemsforslagets innhold.

Uttalelse fra Hjúkrunarfélag Íslands vil bli oversendt så snart den foreligger.

Oslo, 25. februar 1982

Sykepleiernes samarbeid i Norden

Marit Helgerud

Sekretær

Danmark

Indenrigsministeriet:

Ved brev af 8. februar 1982 direkte til udenrigsministeriet har socialministeriet meddelt, at medlemsforslaget ikke giver socialministeriet anledning till bemærkninger.

Sundhedsstyrelsen har afgivet følgende udtalelse, hvortil indenrigsministeriet kan henholde sig:

Danske psoriasispatienter har gennem de seneste ca. 8 år efter lægelig vurdering været sendt til klimabehandling ved Dødehavet i Israel i en 4 ugers periode. Kombinationen af lysbade og bade i det stærkt saltholdige Dødehav har været meget succesfuld, og ophelingsprocenten efter 4 ugers ophold er høj.

Samtidig har patienterne fordelen af at undgå en hospitalsindlæggelse og at være sammen med patienter med samme lidelse som de selv. Dette sidste har sin fordel i, at psoriasispatienter ofte under hjemlige himmelstrøg undlader at tage sol- og strandbade i sommerperioden på grund af bekymring for raske medbadendes mishagsytringer.

Der har hvert år været mulighed for ophold ved Dødehavet i perioden oktober–april, og der har fra dansk side været et sted mellem 40 og 80 psoriasispatienter i hver 4 ugers periode.

Al visitation af patienter til Dødehavet har været af cheferne på de dermatologiske afdelinger i universitetsbyerne, af cheferne for de dermatologiske afdelinger i Københavns kommune samt endelig af dermatologiske speciallæger i de områder af landet, hvor der ikke er specialafdelinger knyttet til hospitalet. De forskellige amters politik med hensyn til refusion af udgifterne har været noget varierende.

Det skal anføres, at det kun er de svære psoriasistilfælde, der har været på tale som kandidater til ophold i Israel, d. v. s. personer som under alle omstændigheder skulle have været indlagt på hospital til behandling af deres psoriasis, hvorved et ophold ved Dødehavet har erstattet et hospitalsophold.

De generelle økonomiske konsekvenser af at sende psoriasispatienter på et ophold i Syden kan næppe forudses med sikkerhed, idet alternativet ikke i alle tilfælde vil være et sygehusophold for patienterne.

Da der ikke synes at være noget, der specifikt taler for den danske tradition med at sende patienterne til Dødehavet, og da der blandt sagkyn-dige synes at være enighed om, at Sydens sol er gavnlig for svære psoria-sispatienter, virker det rimeligt at samarbejde vedrørende rejser og be-handlingsformer for de nordiske lande.

Herudover skal indenrigsministeriet bemærke, at sygehusvæsenet i Dan-mark henhører under amtskommunerne, der – som led i løsninger af sygehusopgaverne – kan træffe beslutning om at benytte bestemte kur- og rekonvalescenthjem i udlandet, jfr. § 4 i indenrigsministeriets bekendtgør-else nr. 536 af 16. oktober 1975 om amtskommunernes benyttelse af private kur- og rekonvalescenthjem her i landet og i udlandet (*se Bihang*).

Et eventuelt samarbejde vedrørende klimatologisk behandling af psoria-sispatienter må derfor finde sted direkte med de danske sygehuskommuner (amtsrådsforeningen, Københavns kommune og Frederiksberg kommune.

København, den 18. februar 1982

P. m. v.

E. b.

Jane Herner

BIHANG

Bekendtgørelse om amtskommunernes benyttelse af private kur- og rekonvalescenthjem her i landet og i udlandet.

I hendhold til § 3, stk. 3, og § 4, jfr. § 5, stk. 7, i lov nr. 324 af 19. juni 1974 om sygehusvæsenet fastsættes:

§ 1. Et amtsråd kan indgå overenskomst med eller på anden måde be-slutte at benytte private kur- og rekonvalescenthjem her i landet som led i løsningen af sine sygehusopgaver.

Stk. 2. Amtskommunen yder vederlagsfri behandling til personer, der af vedkommende amtsråd er henvist til ophold på sådanne institutioner her i landet og som i øvrigt har ret til vederlagsfri behandling her i landet, jfr. sygehuslovens kapitel 2 og indenrigsministeriets bekendtgørelse nr. 60 af 6. marts 1975 om adgang til ydelser efter lov om sygehusvæsenet og lov om svangerskabshygien og fødselshjælp.

Stk. 3. Den vederlagsfri behandling omfatter ophold, undersøgelse og behandling samt læge- og fysioterapeutbistand.

§ 2. Der skal ydes befordring til ophold på private kur- og rekonvalescenthjem her i landet efter de almindelige regler i indenrigsministeriets cirkulære af 28. juni 1974 om ydelse af befordring eller befordringsgodtgørelse i henhold til lov om sygehusvæsenet og lov om svangerskabshygienje og fødselshjælp.

§ 3. Amtskommunernes sygehusplaner skal indeholde en omtale af, hvilke private kur- og rekonvalescenthjem her i landet, der benyttes og omfanget af benyttelsen. Private institutioner her i landet, der kun i ringe omfang eller kun lejlighedsvis benyttes kræver ikke særlig omtale.

Stk. 2. Såfremt en amtskommune benytter private institutioner her i landet, der ikke har karakter af sædvanligt kur- eller rekonvalescenthjem, herunder institutioner, der anvender ikke hidtil gennemprøvede behandlingsmetoder, skal disse dog i alle tilfælde omtales i amtskommunens sygehusplan eller forelægges særskilt for indenrigsministeriet i henhold til sygehuslovens § 11, stk. 3.

§ 4. Et amtsråd kan beslutte at benytte bestemte kur- og rekonvalescenthjem i udlandet.

Stk. 2. Hvis opholdet i udlandet er forbundet med behandling, skal visitationen ske gennem vedkommende specialafdeling i amtskommunens sygehusvæsen.

Stk. 3. Alle patienter skal gøres bekendt med, at institutioner i udlandet ikke er undergivet den danske sundhedsstyrelses tilsyn.

§ 5. Hvad der i denne bekendtgørelse er fastsat for amtskommunerne gælder også for Københavns og Frederiksberg kommuner.

§ 6. Bekendtgørelsen træder i kraft dagen efter bekendtgørelsen i lovtidende, dog således, at et amtsråd i tidsrummet indtil 1. april 1976 *enten* kan beslutte at videreføre den hidtidige ordning hvorefter amtskommunen yder et tilskud på 37,50 kr. pr. sygedag for ophold på private kur- og rekonvalescenthjem her i landet og i visse tilfælde i udlandet *eller* beslutte at anvende bestemmelserne i nærværende bekendtgørelses §§ 1–4.

Indenrigsministeriet, den 16. oktober 1975

Egon Jensen

Johs. Qvist

Amtsrådsforeningen i Danmark:

I denne anledning skal man meddele, at det i Danmark siden 1971 med indenrigsministeriets godkendelse har været muligt for psoriasispatienter at blive visiteret til et 4 ugers ophold ved Det døde Hav i Israel. Rejseophold og behandling administreres af Rekreadan – der er en selvejende institution stiftet af nogle sygdomsbekæmpende foreninger – og sygehusvæsenet i patientens hjemstedsamtskommune dækker samtlige udgifter ved rejse og ophold.

Amtsrådsforeningen finder ikke for nærværende, at der er behov for at ændre reglerne for behandling af psoriasispatienter i udlandet.

København, den 26. februar 1982

P. f. v.

E. b.

Johanne Louise Dithmer

Københavns Magistrats 2. Afdeling:

Det modtagne forslag fra Nordisk Råd har været forelagt overlægerne ved Hvidovre hospitals dermato-venerologiske afdeling, der har afgivet udtalelse af 30. december 1981, (se nedan) hvortil man skal henvise.

Som det fremgår af overlægernes udtalelse, vil en eventuel udbygning af psoriasispatienters muligheder for ophold på klimatisk egnede kursteder næppe give et mindre behov for dermatologiske sengepladser. En sådan virkning vil derimod formentlig kunne opnås ved forbedrede muligheder for kunstlysbehandling. Uanset om mulighederne for sådanne behandlinger bedres, vil kurrejser dog fortsat være et uundværligt alternativ for patienter med middelsvær psoriasis.

Der er, som det videre fremgår af overlægernes udtalelse, relativt gode behandlingsmuligheder for psoriasispatienter i Københavns kommune, men der er alligevel behov for at kunne sende skønsmæssigt 20 psoriasispatienter til Det døde Hav (eller et eventuelt andet kursted) årligt.

Magistraten kan på denne baggrund tilslutte sig det for Nordisk Råd fremsatte forslag om at undersøge mulighederne for et samarbejde omkring opbygning af kurcentre for psoriasispatienter samt etablering af fællesnordiske regler på området.

København, den 11. februar 1982

Jørgen Frederiksen

A. Johannsen

Frederiksberg Kommune:

I denne anledning skal man som sekretariat for kommunalbestyrelsen indledningsvis bemærke, at det foreliggende medlemsforslag har været forelagt kommunens hospitalsdirektorat og socialdirektorat til udtalelse, men at sagen ikke har været forelagt fagudvalg og kommunalbestyrelse til en politisk stillingtagen. Med det nævnte forbehold skal man dernæst fra forvaltningens side anføre følgende:

Det er opfattelsen i kommunens hospitalsdirektorat, at det ud fra økonomiske hensyn vil være hensigtsmæssigt, såfremt der i Nordisk Råds regie foretages en nærmere undersøgelse af, hvorvidt det ved fælles nordisk indsats er muligt at reducere omkostningerne i forbindelse med behandlingsrejser for psoriasispatienter.

København, den 9. marts 1982

(Ej Sign.)

Københavns Kommunes Hvidovre Hospital:

Psoriasis er en som regel kronisk, recidiverende hudsygdom, som der findes lette, middelsvære og svære tilfælde af. Den har et lunefuldt forløb, men der kendes adskillige behandlingsmidler, der alene eller i kombination kan holde udbruddene nede og undertiden give langvarig symptomfrihed.

Et af disse behandlingsmidler er ultraviolet lys, der kan hjælpe de fleste psoriasispatienter. Det er samtidig en for patienterne nem, renlig, behagelig og derfor populær behandling.

Ultraviolet lys kan patienterne få enten i form af naturlig sol eller kunstlys (almindelig højfjeldssol, armatur med lysstofrør, solarium). De fleste psoriasispatienter har erfaring for, at naturlig sol virker bedre end kunstsol. Det kan skyldes, at solbadning, ofte kombineret med strandbade, som regel kun er mulig i ferierne, der i sig selv må forventes at have en for psoriasis gunstig afstressende effekt.

Denne erfaring sammen med den lunefulde, ofte solfattige danske sommer, er baggrunden for brugen af kurrejser til mere solrige områder af verden.

De gode erfaringer, der er indhøstet med disse kurrejser fremgår bl. a. af A. Frithz & L. Mohlin: Erfarenheter av utlandsvård av psoriasis, Läkartidningen 68: 1190 (1971) og W. W. Avrach & Ann-Marie Niordsen: Psoriasisbehandling ved Det døde Hav, U. f. L. 136: 2687 (1974).

Siden 1971 har vi fra denne afdeling anbefalet 85 psoriasispatienter, sendt til vurdering, til kur ved Det døde Hav. Et tilsvarende antal er visiteret via Kommunehospitalets hudklinik.

Vi har anvendt følgende kriterier for udvælgelsen af kurpatienterne:

1. Ambulant dermatologisk specialbehandling ineffektiv eller utilstrækkelig.
2. Psoriasisudbruddet så stort, at indlæggelse er begrundet (dvs. at sædvanligvis mindst 10% af huden er inddraget).
3. Tidligere erfaring for bedring efter sol- og strandbade, herunder god effekt af tidligere kurrejse.

Behovet for kurrejser har svinget noget fra år til år, måske i relation til, om vores sommer har været god eller dårlig. Mens den såkaldte PUVA-

behandling (kombination af det fototoxisk virkende stof psoralen og langbølget ultraviolet lys = UVA) var ny tiltrak den flere patienter end den gør i dag, så antallet af henvendelser om kurrejser mindskedes lidt. De sidste 3–4 år er behovet for disse atter øget, men fremkomst af nye behandlingsmidler kan mindske det igen.

En kurrejse giver undertiden flere måneder varende symptomfrihed, men vi ser også af og til opblussen næsten straks efter hjemkomsten, og de fleste kurrejsepatienter har tillige behov for anden behandling.

Behovet for kurrejser afhænger også af i hvor høj grad psoriasispatienterne tilgodeses med hensyn til muligheden for at få kunstlysbehandling. Der er ikke i alle dele af landet tilstrækkelig kapacitet for denne behandling hos hudlæger og på hospitaler. På denne afdeling har vi således ofte ventetid, og vi har derfor ansøgt om endnu et solarium. En kurrejse til Det døde Hav kræver fravær fra hjem og arbejdsplads i 4 uger, hvilket måske i sig selv kan være en fordel for visse patienter, men det skal også bemærkes, at selvstændige erhvervsdrivende sjældent har råd til en kurrejse, da det offentlige ikke dækker tabt arbejdsfortjeneste.

En udbygning af kurrejser giver næppe nogen formindskelse af behovet for dermatologiske sengepladser, og i hvert fald ikke på kort sigt, da psoriasispatienterne kun optager en lille del af disse.

En sådan virkning ville derimod forbedrede muligheder for kunstlysbehandling sandsynligvis kunne have, idet denne behandling kan gives året rundt. Psoriasispatienterne burde derfor have mulighed for at få lysbehandling også udenfor arbejdstiden, enten på hospital respektiv anden behandlingsinstitution eller i hjemmet, og der burde i den forbindelse måske ydes støtte til leje eller køb af lysapparat til hjemmebrug.

Ultraviolet lys er som ovenanført et af flere effektive behandlingsmidler.

Uanset om mulighederne for kunstlysbehandling bedres, vil kurrejser fortsat være et uundværligt alternativ for patienter med middelsvær psoriasis. De har navnlig deres store berettigelse til patienter, der er trætte og nedkørte af daglig smøring, og som har behov for psykisk og behandlingsmæssig aflastning.

Der er relativt gode behandlingsmuligheder for psoriasispatienter i Københavns kommune, men der er alligevel behov for at kunne sende skønsmæssigt 20 psoriasispatienter til Det døde Hav (evt. andet kursted) årligt, dvs. dobbelt så mange som der har været bevilget de sidste år. Vi kan støtte Nordisk Råds forslag om fællesnordiske regler for disse kurrejser og samarbejde ved opbygning af kurcentre.

Hvidovre, den 30. december 1981

J. Søndergaard
Professor, dr. med.

E. A. Knudsen
Overlæge

Dansk Dermatologisk Selskab:

Vi forstår, at det har været rejst forslag om, at man skulle samordne den klimatologiske behandling, altså rejserne til Syden for psoriasispatienter, for de nordiske lande.

Sagen har været behandlet i Dansk Dermatologisk Selskabs bestyrelse ved flere møder, ligesom den har været forelagt nogle af vore medlemmer, som har specielt indblik i den klimatologiske behandling. Principielt mente vi ikke, at Selskabets bestyrelse havde mandat til at tage stilling til dette vigtige spørgsmål, og det blev derfor rejst på Selskabets generalforsamling i Odense den 1. maj 1982, og vi skal nedenfor fremkomme med en udtalelse om Selskabets stilling:

1) Det er uomtvisteligt, at en stor del af psoriasispatienterne opnår betydelig bedring i deres hudsygdom med 3–4 ugers solbadning, specielt hvis dette kombineres med saltvandsbade.

2) Der er endnu ikke foretaget sikre, sammenlignende undersøgelser, som viser, at klimatologisk behandling er bedre end den behandling, man kan få ved indlæggelse i en hudafdeling.

Sådanne undersøgelser må foretages med såkaldte matchede kontroller og tilfældig udvælgelse af ensartede patienter, som så enten sendes sydpå eller indlægges i hudafdeling, hvorefter de skal følges gennem en længere periode for at se, hvilke patientgrupper der klarer sig bedst.

3) Det forekommer rimeligt, at udvælgelsen til eventuel klimatologisk behandling sker efter ensartede kriterier i samtlige nordiske lande, men dette er selvfølgelig en politisk beslutning, som ikke kræver dermatologisk stillingtagen.

4) Det er vanskeligt at tage stilling til, om der kan opnås fordele ved at koordinere eventuel klimatologisk behandling ved oprettelsen af et stort nordisk klimatologisk center i det sydlige udland. Det er muligt, at der kan opnås økonomiske fordele ved en sådan ordning. Man kan måske også risikere at få skabt en hospitalsagtig atmosfære, som kommer til at minde en del om det hospitalsmiljø, psoriasispatienterne netop gerne vil slippe for.

5) Der er andre patientgrupper, f. eks. patienter med såkaldt astmaeksem (prurigo Besnier), som har umådelig stor fordel af solbadning og havbade. Hvis man planlægger et klimatologisk center, er det vor opfattelse, at man bør åbne mulighed for, at disse patienter inkluderes i et sådant klimatologisk projekt.

Det forekommer således Dansk Dermatologisk Selskab, at man primært bør satse på en stort anlagt, objektiv undersøgelse af, om klimatologisk behandling af psoriasis virkelig er bedre end den hospitalsbehandling, man i dag er i stand til at byde på. Der er sket betydelige fremskridt i behandlingen af psoriasis de senere år, og det kan ikke være rimeligt at investere

millionbeløb i en omlæsning og centralisering af psoriasisbehandlingen, før man ved, om det, man opnår, står i rimeligt forhold til investeringerne.

Hellerup, den 7. juni 1982

Birgit Albrectsen

Formand

Danmarks Psoriasis Forening:

Psoriasis er en arveligt betinget hudsygdom, som rammer 2-3 % af befolkningen. I Danmark lider ca. 150 000 medborgere af psoriasis. Men langt flere bærer anlæg til sygdommen.

Psoriasis forløber ofte meget lunefuldt. Forandringer i huden kan komme og forsvinde igen, men kommer som oftest igen hvor som helst på kroppen og med tidsintervaller, der er forskellige fra patient til patient.

Man kan være bærer af psoriasis uden at vide det. Psoriasis kan bryde ud i alle aldre. Det første udbrud kan komme både hos børn og i en sen alder. Normalt viser det første udbrud sig inden patienten er fyldt 30 år – og meget ofte i forbindelse med puberteten.

Hudforandringer ved psoriasis viser sig ved røde, ofte skællende pletter. Størrelsen og placeringen af pletterne kan variere betydeligt, fra minimale punktformede pletter til håndfladestore, sammenflydende hudforandringer. Hele hudoverfladen kan være angrebet. Kløe ledsager ofte et psoriasisudbrud.

I visse tilfælde kan psoriasis føre til en særlig form for gigt (arthritis). Ca. 10 % af patienterne får psoriasis-gigt, som i visse tilfælde kan føre til invaliditet.

Man kender endnu ikke årsagen til denne meget udbredte sygdom. Der vil dog ofte være en udløsende faktor til et psoriasisudbrud. Det er velkendt, at en infektionssygdom (f. eks. halsbetændelse) kan udløse et psoriasisudbrud eller forværre allerede tilstedeværende forandringer. Men også en almindelig forkølelse kan påvirke sygdommen. Nervøsitet og stress kan også udløse eller forværre psoriasis.

Da det endnu ikke er lykkedes at finde årsagen til psoriasis, og da man endnu ikke kan helbrede sygdommen, må en psoriasispatient indstille sig på at leve med sygdommen resten af sit liv.

Selvom "psoriasisgåden" endnu ikke er løst, findes der dog i dag behandlingsformer, som med gode resultater kan eliminere generne ved sygdommen i kortere eller længere tid.

Klimabehandling af psoriasis ved Det døde Hav i Israel synes i dag at være blandt de mest hensigtsmæssige former for behandling.

Argumenter for brug af klimabehandling

1. Resultaterne af klimabehandling kan for ca. 90 % af patienterne måle sig med selv den bedste hospitalsbehandling, både hvad angår opheleling og langtidseffekt.

2. Klimabehandling er stort set uden bivirkninger, mens næsten alle andre kendte former for behandling af psoriasis er forbundet med ret så alvorlige bivirkninger. Der tænkes her på hudcancer, leverforandringer, bindevævsforandringer, øjenskader, nyreforandringer m. m.

Dette er særlig relevant for hårdt angrebne patienter, der har lidt af sygdommen i en årrække, og som har gennemgået alle former for traditionel behandling (Tjære, steroider, PUVA, UV-B, Methorexate, retinoider o. m. a.)

3. Flere af de kendte behandlingsformer er meget belastende for patienterne og dennes omgivelser (f.eks. tjærekure, PUVA o. a.) idet disse kræver langvarig hospitalsindlæggelse eller vedvarende ambulante behandlinger.

4. Klimabehandling af danske patienter varer normalt 28 dage, mens andre behandlingsformer – herunder hospitalsindlæggelse – ofte varer væsentlig længere tid.

5. Mange behandlingsformer mister deres effekt på patienterne efter kortere eller længere tids brug, eller indebærer risici eller har bivirkninger. For mange patienter kan klimabehandling derfor være eneste acceptable og tilbageblevne behandlingsform.

6. Da psoriasis er en livslang, kronisk sygdom, påvirker vedvarende behandling og hospitalskontakt patienterne psykisk. Klimabehandling, som foregår i en afslappet atmosfære ("ferielignende"), giver patienterne en afveksling og en positiv psykisk påvirkning, som har vist sig at være særdeles gavnlig for behandlingsresultatet.

7. Psoriasispatienter er ofte hæmmede i deres sociale aktiviteter. Mange føler sig generede af de synlige kosmetiske forandringer. Patienterne har derfor ofte problemer med at være sammen med andre "raske" mennesker. Ophold sammen med ligesindede i et klimabehandlingscenter styrker patienterne moralsk og psykisk.

8. Klimabehandling koster alt incl. mindre end 1/3 af, hvad tilsvarende hospitalsbehandling koster. For tiden koster et 4-ugers klimabehandlingsophold ved Det døde Hav i Israel incl. rejse, ophold og behandling ca. dkr. 13000.-.

I forbindelse med ønsket om at samordne klimabehandlingen af psoriasispatienter i Norden, mener Danmarks Psoriasis Forening at følgende krav skal stilles:

1. Patienterne skal nøje udvælges af speciallæger i dermatologi.
2. Alle patienter, som udvælges af dermatologerne, skal gives mulighed for en klimabehandling – uanset hvor i landet patienten bor.
3. Et klimabehandlingsophold skal være omkostningsfrit for patienterne.

4. Klimabehandlingen skal forestås af en dermatolog eller anden læge med specialuddannelse. Der bør være fast lægetilsyn.

5. Sygeplejersker/sygehjælpere bør være til disposition for hjælp med behandling og generel hjælp til patienterne.

6. Behandlingsfaciliteterne bør være optimale.

7. Lyskvaliteterne bør være kontrollerede, således at solskoldning undgås.

8. Det bør være solariefaciliteter for solbadning uden tøj.*

9. Der bør være mulighed for badning uden tøj.*

10. Patienterne bør så vidt muligt indlogeres på enkeltværelser.

11. Omgangsformen bør være så lang fra traditionelt hospitalsmiljø som muligt.

12. Der bør gives patienterne mulighed for sport og terapi og patienterne bør bibringes indsigt i deres sygdom gennem bl. a. foredrag, studiekredse, samtaleterapi m. v.

Behovet for klimabehandling i Danmark

Foreningen anslår, at ca. 10000 danske patienter med fordel kunne behandles på denne måde. Da imidlertid en række praktiske og økonomiske private forhold vil spille ind i forbindelse med valg af behandlingsform, formoder foreningen, at det reelle behov i den nuværende situation vil udgøre ca. 500–700 patienter p. a.

Økonomi for patienten

Selvom klimabehandling vil blive foretrukket af mange patienter, forhindres en del patienter i at deltage i behandlingsrejser p. gr. af private økonomiske forhold idet de offentlige tilskud til f. eks. tilslutningsfly/tog til Kastrup og tilskud til ekstra lommepenge dækkes efter meget uensartede regler. Og selvom det offentlige skulle yde et tilskud til dækning af disse udgifter, ville der stadig kunne spares ca 2/3 af udgiften til et hospitalsophold eller mindst kr. 25000 pr. behandlet patient.

Klimabehandling ved Det døde Hav i Israel

Danmarks Psoriasis Forening har gennem samarbejde med REKREA-DAN 10 års erfaring med klimabehandling af ca. 2000 danske psoriasispatienter ved Det døde Hav. Behandlingen ved Det døde Hav har gennem årene vist langt de bedste behandlingsresultater i forhold til noget andet behandlingssted, som foreningen har afprøvet og undersøgt (Spanien, Malta). Årsagen hertil skal findes i de ganske særlige klimatiske forhold, som *kun* findes ved Det døde Hav:

* Da psoriasis ofte angriber området omkring kønsorganerne og i øvrigt de dele af kroppe, som normalt er dækket af badetøj, er det vigtigt, at patienterne under et klimabehandlingsophold kan få sollys på disse kropsflader.

1. Grundet Det døde Havs placering ca. 400 meter under havets overflade, sker der en speciel brydning af sollyset, som når ned til behandlingsstedet. Sollyset filtreres på en sådan måde, at kun UV-A lys når jordens overflade.

Herved kan patienterne udsættes for større energimængder end normalt uden at blive solskoldet.

2. Af samme årsag er oxygentrykket i atmosfæren større, hvilket påvirker celledelingen.

3. Saltholdigheden i Det døde Hav er den største, man kender til (over 30 %). Saltindholdet og den store forekomst af andre mineralske salte virker skælløsende og menes desuden at have en gavnlig effekt.

4. Saltkrystallerne fra havet, som aflejres på huden, menes at have en gavnlig effekt, idet lysets brydning ændres gennem krystallerne og giver en positiv virkning på celledelingen.

5. Optagelse af vandets brom i huden menes at have en positiv virkning på celledelingen.

6. Klimabehandlingsanlægget ved Det døde Hav er beliggende således, at patienterne kan få det fulde udbytte af opholdet uden at fristes af sydens turistliv. Behandlingen kan effektivt foregå i 8 måneder om året – netop i den tid, som for de fleste psoriasispatienter er den mest belastende, nemlig i perioden oktober til maj. Sommermånederne vil sædvanligvis være for varme for nordboere (ca. 45°).

7. Behandlingsresultaterne ved Det døde Hav lader sig ikke sammenligne med andre behandlingssteders. Alle erfaringer viser, at et 4-ugers ophold ved Det døde Hav i de fleste tilfælde vil kunne holde en patient symptomfri i en meget lang periode (i nogle tilfælde op til flere år).

Til orientering skal det nævnes, at Danmarks Psoriasis Forening i samarbejde med en række andre europæiske psoriasisforeninger er ved at danne en organisation – INTER-PSO –, hvis formål det skal være, i samarbejde med hjemlandenes sundhedsmyndigheder og de Israelske sundhedsmyndigheder, at drive et internationalt PSORIASIS BEHANDLINGS-CENTER for klimabehandling ved Det døde Hav i Israel. Denne organisation, som skal drives på idealistisk non-profit basis, skal have et internationalt medicinsk råd, som til stadighed skal sikre, at behandlingen er optimal og at behandlingen og forholdene på stedet er adækvate med hospitalsbehandling. Derudover skal organisationen sikre en løbende medicinsk forskning i psoriasis. Det er på forhånd sikret, at der til projektet skal knyttes læger og sygeplejersker fra Norden (Danmark) og at det medicinske råds formand også vil blive udpeget blandt nordiske dermatologer. Det administrative centrum vil formodentlig blive placeret i Danmark.

Yderligere oplysninger om INTER-PSO kan fås ved henvendelse til Danmarks Psoriasis Forening.

Skulle De ønske yderligere oplysninger om de her fremførte synspunkter, står foreningen naturligvis til Deres rådighed i enhver henseende.

København, den 2. marts 1982

Danmarks Psoriasis Forening

Harry Levin

Forretningsfører, Cand. Comm.

Fortsættelsessygekassen:

Vi har ikke andre kommentarer, end at

1) der er en række af disse patienter, som vitterlig har hårdt brug for den hjælp, som et ophold ved Det døde Hav åbenbart betyder, og

2) det er i dagens Danmark meget afgørende, hvor i landet man bor, hvis man er så uheldig at blive ramt af psoriasis, idet man tilsyneladende har helt andre muligheder for at få hjælp som bosiddende i Jylland end i hovedstaden.

København, den 25. november 1981

Preben Hentzen

Assurandør-Societetet har i skrivelse den 26 november 1981 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Dansk Sygeplejeråd har i skrivelse den 18 januari 1982 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Danmarks Rejsebureau Forening har i skrivelse den 28 april 1982 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Finland

Social- och hälsovårdsministeriet:

Psoriasis förekommer såsom kronisk hudsjukdom i ungefär lika stor omfattning i de olika nordiska länderna. Man har beräknat att det i Finland finns ca 100 000 psoriasispatienter, av vilka ca 15 000 patienter årligen är i behov av sjukhusvård, effektiverad öppen vård (närmast ljusvård; PUVA) eller klimatologisk vård.

Psoriasisvård av finländska patienter i form av resor inbegripande klima-

tologisk vård har tillsvidare förekommit endast sporadiskt. I andra nordiska länder har man kommit längre i fråga om utvecklandet av system för dylik vård av psoriasispatienter. Sålunda har man till exempel i Sverige erbjudit för psoriasisvård lämpliga reseml i olika delar av Europa.

I samband med diskussioner om möjligheter till klimatologisk vård av finländska psoriasispatienter har man kommit att ta upp frågan om förutsättningarna för att över huvud taget få ersättning för vård utomlands. Finsk medborgare kan uppsöka sjukvård utomlands och få ersättning för vården på bl. a. följande grunder:

1. Då patienten insjuknat eller på grund av graviditet eller förlossning är i behov av vård, får patienten ersättning för den vård som givits utomlands.

2. Läkare som vårdar patient i Finland kan med sitt utlåtande bereda patienten möjligheter att få vård utomlands. Det är härvid fråga om en sjukdom för vilken vård inte kan ges i Finland eller den omständigheten att vården i hemlandet skulle fördröjas.

3. Förutsättning för att ersättning för sjukvårdskostnader i anslutning till en dylik hälsoresa skall utgå är alltid en ordination om undersökning och vård av vårdande läkare i Finland. I allmänhet skall kostnader föranledda av vård under hälsoresa specificeras inom ramen för övriga resekostnader.

Den finska sjukförsäkringen mottar årligen tusentals ersättningsansökningar för vård som erhållits utomlands. Nästan hälften av ansökningarna gäller kostnader som förorsakats av vård i samband med s. k. hälsoresor. Man ansöker om ersättning för hälsoresa närmast för fysikalisk vård, läkararvoden och för övrig hälsovård.

Social- och hälsovårdsministeriet anser att en utredning om möjligheter-na till samarbete kring psoriasisvården som efterlyses i medlemsförslaget är angelägen. En av orsakerna härtill är den att man med hjälp av klimatologisk vård av psoriasis kunde göra inbesparingar såtillvida, att ofta kostnadskrävande vårdplatser på sjukhus kunde friställas för annan vård. Eftersom resor inbegripande vård av finländska psoriasispatienter förekommer i rätt ringa utsträckning och endast sporadiskt, förefaller det som om ett samfällt nordiskt agerande i denna fråga med fördel kunde förordas. Man kunde dessutom anlita samma personal för de nordiska psoriasispatienterna utomlands förutsatt att man går in för gemensamma reseml.

Med stöd av vad ovan sagts ställer sig social- och hälsovårdsministeriet positivt till medlemsförslaget angående utredning av möjligheterna till samarbete kring vård av psoriasispatienter. Ministeriet understryker vikten av att man i god tid etablerar kontakter med de försäkringsansvariga i de nordiska länderna i syfte att klarlägga frågor rörande ersättning av

kostnader som förorsakas av klimatologisk vård av psoriasispatienter i de nordiska länderna.

Helsingfors den 1 mars 1982

Jacob Söderman

Social- och
hälsovårdsminister

Karl Johan Krokfors

Sekreterare för
internationella ärenden

Folkpensionsanstalten:

Sjukdomen psoriasis har varit känd mycket länge, kanske i årtusenden. Forskningen kring dess behandling har emellertid kommit i gång först under de senare åren. Solljus och ultraviolett strålning har hört till de centrala behandlingsmetoderna. För nordborna har därför också hälsoresor söderut blivit en allt vanligare form för vård av denna svåra hudsjukdom. Understöd och ersättningar för hälsoresorna har i de nordiska länderna dock beviljats enligt varierande principer.

Då man följt med resultaten av den klimatologiska vården har man bl. a. fått konstatera att vårdeffekten är rätt kortvarig. På senare tid har den s. k. PUVA-behandlingen utvecklats. Ultraviolett bestrålning föregången av medicinering med psoralen har visat sig inverka lika positivt på sjukdomens förlopp som hälsoresorna. Både hälsoresor och PUVA-behandling utgör värdefulla metoder när det gäller att lindra psoriasissymptomen i de fall där patienten tål den ultravioletta strålningen.

Folkpensionsanstalten har deltagit i förberedelserna för en undersökning, som går ut på att få fram jämförande kunskaper om effekterna av den klimatologiska vården och den behandling som ges i hemlandet, med beaktande också av vårdeffektens varaktighet och av ekonomiska synpunkter. Enligt Folkpensionsanstaltens uppfattning är den på psoriasisbehandling inriktade forskningen en aktuell fråga. Folkpensionsanstalten är intresserad av ett nordiskt samarbete för att få en positiv lösning på vårdproblemen i samband med denna numera så allmänna hudsjukdom.

Helsingfors den 25 februari 1982

Folkpensionsanstalten

Jaakko Pajula

Henrik Rinne

Ålands landskapsstyrelse:

Klimatologisk vård av psoriasis baserar sig främst på den välgörande verkan, som ljus av en viss våglängd har på sjukdomens symptom. Ljus av nämnt slag ingår i normalt solljus men kan också genereras artificiellt med olika specialtillverkade lampor. Behandling med artificiellt ljus har i stor utsträckning byggts ut vid hudkliniker och andra sjukvårdsanstalter och kräver i allmänhet inte intagning på sjukhus utan kan ges ambulantly. En obestridlig fördel med klimatologisk vård på orter i södern är emellertid den psykiska stimulansen som en vårdresa kan ge förutom fototerapi.

Indikationerna för klimatologisk vård är dock inte begränsade till psoriasis utan omfattar ett flertal andra kroniskt betongade hudsjukdomar som t. ex. atopiskt eksem och andra dermatiter. Dessa patientgrupper upplever ofta en liknande situation som psoriatikerna visavis höga vårdkostnader.

Ålands landskapsstyrelse understöder tanken på ett nordiskt samarbete vid klimatologisk vård av nordiska patienter, men förutsätter härvid att utredningar och åtgärder i frågan också inbegriper andra berörda patientgrupper utöver den i medlemsförslaget nämnda.

Mariehamn den 25 februari 1982

Folke Woivalin

Lantråd

Birger Ch Sandell

Landskapsläkare

Terveyskasvatuksen keskus — Centralen för hälsofostran r.y.:

Till hörnstenarna i hälsofostran hör bl. a. att utveckla människornas förmåga att på ett ändamålsenligt sätt utnyttja hälsovårdsservicen samt att inverka på deras levnadssätt och livsvillkor.

Som initiativtagarna konstaterar vet man inte vad som egentligen förorsakar psoriasis, varför det inte heller är möjligt att förebygga sjukdomen. Det är därför desto viktigare att understryka betydelsen av en ändamålsenlig vård. Att reglerna för ersättning av vårdkostnaderna varierar i de nordiska länderna har i någon mån förorsakat osäkerhet om hur man skall förhålla sig till olika vårdformer och deras eventuella effekt. En viss ersättningspraxis kan leda till snedvridning vid valet av vårdform. På samma sätt kan ovissheten beträffande en vårdform försvaga patientens motivation att med sin egen insats bidra till de åtgärder som vården förutsätter.

Som initiativtagarna konstaterar har man experimenterat med många olika vårdformer. Särskilt har man försökt klarlägga med vilka undersökningar man på ett tillförlitligt sätt kan bedöma den klimatologiska vårdens resultat jämförda med andra vårdformer. På samma sätt har man försökt ta reda på de metoder, med vilka man kunde ordinera rätt vård för varje patient.

Den klimatologiska vården kan ur patientens synvinkel förefalla angenämare än andra vårdformer, varför det är skäl att betona den medicinska utgångspunkten då man vill dirigera vård- och ersättningspraxisen.

Terveyskasvatuksen keskus – Centralen för hälsofostran r.y. förenar sig om initiativtagarnas framställning och understryker att patienterna bör ges tillräcklig och tillförlitlig information om valet av vårdform och om vårdens förutsättningar att lyckas.

Helsingfors den 4 mars 1982

Terveyskasvatuksen keskus – Centralen för hälsofostran r.y.

Liisa Elovainio

Viceordförande

Juha Klemola

Verksamhetsledare

Suomen kunnallisiitto (Finlands kommunförbund)¹:

Vid utredningen av möjligheter till samarbete om byggande av för de nordiska länderna gemensamma vårdcentra i södern borde man samtidigt utreda de övriga alternativen, som möjligen kan komma ifråga, och kostnaderna för dem, t.ex. för ordnande av vård vid de redan verksamma kurorterna.

För närvarande varierar principerna för ersättning av klimatologisk vård av psoriatiker på kurorter i södern betydligt mellan olika nordiska länder. Detta torde delvis vara följden av de allmänna skillnaderna mellan ersättningen av sjukvårdskostnader i Norden. Dessa skillnader kan försvåra också förenhetligandet av principerna för ersättning av den klimatologiska vården av psoriasis.

I Finland är ett system med ersättning av kostnader i samband med klimatologisk vård av psoriasis först bara på försöksstadiet. Därför förefaller det för tidigt att sträva efter en lösning som åsyftar förenhetligande av ersättningspraxis med de övriga nordiska länderna. I de övriga nordiska länderna tar landstinget, eller motsvarande, för närvarande i allmänhet hand om ersättningen av kostnaderna. I Finland finns inte motsvarande

¹ Yttrandet översatt från finska.

mellanstegsförvaltning. Att lägga ersättningsplikten för kostnaderna i Finland på kommunalförvaltningen kan inte anses vara möjligt eller ens lämpligt med tanke på de övriga ersättningssystemen i samband med sjukvårdskostnaderna. Om man även i Finland planerar att ytterligare väsentligen utvidga ersättningspraxis, förutsätter detta en tillräckligt omfattande ersättningsgrund för att jämna ut kostnaderna och därför närmast utredningen av sjukförsäkringen. Vid en möjlig utredning av ärendet är det nödvändigt att fästa uppmärksamhet vid lika behandling av olika sjukdomar.

Helsingfors den 23 februari 1982

Suomen kunnallisliitto

Paavo Pekkanen

Verkställande direktör

Leif Engfelt

Avdelningschef

Finlands svenska kommunförbund:

Trots att antalet psoriasispatienter i Finland, i likhet med vad fallet är i de övriga nordiska länderna, stadigt har ökat är underlaget för upprätthållande av en anstalt för klimatologisk vård i södern för litet för vårt land ensamt. För samtliga nordiska länder gemensamt torde projektet dock vara genomförbart.

Då den klimatologiska vården visat sig vara den bästa för att lindra symptomen för den tillsvidare obotliga sjukdomen psoriasis understöder Finlands svenska kommunförbunds byrå förslaget att utreda möjligheterna till samarbete kring vårdcentra på kurorter för psoriasispatienter samt till förenhetligande av reglerna för ersättning av kostnaderna för vården i de nordiska länderna.

Helsingfors den 22 mars 1982

Finlands svenska kommunförbund

K. J. Brunström

Erik Nylund

Finlands stadsförbund:¹

— — — anför att det finner det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om möjligheter att förenhetliga reglerna för ersättning av kostnader i

¹ Yttrandet översatt från finska.

samband med klimatologisk vård av psoriasispatienter värt att understöd-
das. Även inrättandet och underhållet av gemensamma vårdcentra skulle
kunna visa sig ekonomiskt förmånligt, varför det är skäl att även utforska
möjligheterna till ett sådant samarbete.

Helsingfors den 1 mars 1982

L. O. Johanson

Verkställande direktör

Antero Jaakkola

Juridisk sekreterare

**Finlands sjuksköterskeförbund ry har i skrivelse den 22 februari 1982
förklarat sig stöda medlemsförslaget.**

Finlands läkarförbund:

— — — meddelar förbundet, att det ansluter sig till följande utlåtande av
Finlands dermatologförening:

De flesta psoriasispatienters hud mår betydligt bättre under sommaren
än under vintern. Solens ultraviolettera strålning anses ha en central betydel-
se för denna förbättring. Vid klimatologisk behandling reser patienten
söderut under vintern för att få sol. För de flesta patienter är det uppenbart
nyttigt med en 3–4 veckors vistelse i söderns sol. Effekten av klimatolo-
gisk behandling motsvarar dock inte effekten av moderna ljusbehandlings-
metoder. Finlands psoriasispatienter har i någon mån fått klimatologisk
behandling både under vanliga sällskapsresor och under gruppresor arran-
gerade av Finlands psoriasisförbund. Denna vårdform har dock inte ut-
nyttjats i närmelsevis samma omfattning i Finland som i Sverige.

Medlemsförslaget om nordiskt samarbete på bred bas i utvecklandet av
den klimatologiska behandlingen anses inte motiverat av följande orsaker:

- 1) Under de senaste åren har man i Finland byggt ut ett omfattande nät
för ljusbehandling av psoriasispatienter som används såväl i sluten
som i öppen vård. All modern ljusbehandling finns tillgänglig: UVB,
SUP och PUVA med varierande tillämpningar. I förhållande till be-
folkningsmängden torde Finlands ljusbehandlingsnät höra till världens
tätaste. Det förefaller inte ändamålsenligt att utveckla ett nytt
och dyrt vårdsystem parallellt med det nyligen skapade systemet.
- 2) Genomsnittseffekten av den klimatologiska behandlingen torde inte
vara närmelsevis lika bra som effekten av tex PUVA eller Ingram-
behandling. Klimatologisk behandling skulle leda till längre invalidi-
tetsperioder.
- 3) Man har på senare tid målmedvetet försökt övergå till öppen vård vid
behandling av eksem. Det betyder att patienterna även vid svåra fall
av eksem får daglig behandling vid polikliniker eller läkarstationer,
men det oaktat största delen av dagen är arbetsföra och deltar i
normalt liv. Klimatologisk behandling kan inte ges som öppen vård.

För en del psoriasispatienter är klimatologisk behandling ett bra alternativ vid sidan av andra behandlingsmetoder. För finländska patienter är det numera möjligt att ordna tillräcklig klimatologisk behandling enligt nuvarande praxis som gruppresor till semesterorter och vårdanstalter i södern. Ett omfattande nordiskt samarbete för att väsentligt utvidga den förefaller emellertid inte ändamålsenligt.

Helsingfors den 4 maj 1982

Finlands läkarförbund

Antti Jäättelä
Ordförande

Kaarina Sarvilinna
Avdelningschef

Suomen psoriasisliitto — Finlands psoriasisförbund ry:

Finlands psoriasisförbund rf instämmer helt i Nordiska rådets rekommendation, att utreda möjligheterna för grundandet av samnordiska klimatvårdscentra för psoriasispatienter.

Finlands psoriasisförbund understöder med eftertryck förslaget, att för enhetliga medlemsländernas regler för ersättning av kostnader i samband med klimatologisk vård.

Sitt utlåtande motiverar Finlands psoriasisförbund såhär:

Den naturligaste vårdformen för psoriasis är sol i kombination med havsvatten, det vill säga klimatvård (klimatologisk vård). Den kan jämföras med PUVA-behandling (läkemedel kombinerat med ljusbehandling). I synnerhet för sådana patienter för vilka PUVA-behandling lämpar sig, kan en kombinerad klimatvård och PUVA-behandling resultera i långa och nästan helt symptomfria perioder. Enligt en i december 1981 utförd undersökning förutsätter sjukdomens svårighetsgrad för 20% av psoriatikerna vård på sjukhus en eller flera gånger årligen. En tre till fyra veckors klimatvård motsvarar en lika lång behandling på sjukhus. Som kroniker måste psoriatikern regelbundet använda starka läkemedel och utsätta sig för läkemedlens biverkningar. Klimatvården representerar en mjuk och naturlig vårdlinje, som inte psykiskt betungar patienten.

Psoriasis är en av de få sjukdomar, där klimatologisk vård ordineras endast enligt medicinskt behov. Psoriatikerns klimatvård får inte jämföras med andra sjukdomsgruppers "rekreations- och hälsoresor".

Ersättningsgrunderna för klimatvård

I motsats till i andra nordiska länder, ersättes patientens klimatvårdskostnader inte i Finland. Hinder utgör § 7 i den år 1963 givna sjukförsäkringsförordningen, som till sin utformning är föråldrad och efter i utvecklingen. Genom att i stället för sjukhusvård ordinera en psoriatiker klimat-

vård gör man en betydande nationalekonomisk inbesparing, ty klimatvården kostar 250 mark och vården på sjukhus 800 mark per dygn.

Folkpensionsanstalten har inte inlett försöksverksamhet gällande klimatologisk vård av psoriatiker. När inledande av försöksverksamhet och uppnått resultat enligt Folkpensionsanstalten är en förutsättning för att ersättningsfrågan skall kunna regleras, bör Folkpensionsanstalten med det snaraste besluta att försöksverksamhet inledes.

Ett samnordiskt klimatvårdscenter

Förverkligandet av ett samnordiskt klimatvårdscenter för psoriatiker förordas varmt, ty sålunda förenas både psoriatikernas och samhällets hälsopolitiska mål.

Då ett ändamålsenligt ersättningssystem för klimatvård saknas, är det dock ur den finländska psoriatikerns synpunkt sett nästan fruktlöst, att planera ett samnordiskt klimatvårdscenter. Så länge som klimatvården är beroende av patientens ekonomiska möjligheter, kommer klimatvården att förbli ett privilegium för en liten grupp. Ett eventuellt samnordiskt klimatvårdscenter kommer bara att ta emot en försvinnande liten del finländska psoriatiker, såvida inte klimatvårdens ersättningssystem förverkligas.

Enär man i Finland inte i tillräcklig grad har ägnat sig åt att utveckla ersättningssystemet för klimatvård, trots att beslutsfattarna har haft tillgång till tillförlitliga vårdresultat från de andra nordiska länderna, anser vi, att det till Nordiska rådet ställda medlemsförslaget tillkommit i rättan tid.

Helsingfors den 22 februari 1982

Suomen psoriasisliitto – Finlands psoriasisförbund ry

Heikki Laaksonen
Ordförande

Leila Mustanoja
Verksamhetsledare

Norge

Sosialdepartementet:

Norge har siden januar 1976 hatt et opplegg for behandling av norske pasienter i utlandet. Ordningen omfatter kun pasienter med revmatiske sykdommer og psoriasis. Den foregikk de tre første år som et prøveopplegg innenfor en ramme av ca. 200 sengeplasser i et samarbeide med Dr. Simo Milosevic Institutt, Igalo, Jugoslavia.

Melding om resultatet av prøveperioden ble lagt fram for Stortinget, jfr. vedlagte St. prp. nr. 1 Tillegg nr. 17 (1978–79).¹

¹ Här ej tryckt.

Stortingets behandling av denne melding førte til at ordningen ble prolongert for ytterligere 5 år, dog slik at behandling av psoriasispasienter fra 1980 ble flyttet til Lanzarote hvor Norge har inngått et samarbeide med Svensk Utlandsvård A/B.

Opplegget på Lanzarote er derfor et svensk/norsk opplegg med felles behandlingspersonell bestående av to svenske sykepleiere, norsk hudlege og sosionom. Hvert land har instruksjonsmyndighet og avlønningsansvar for sitt lands personell. Det praktiske arrangement i forbindelse med pasientenes opphold ivaretas av SUVAB, slik at fra norsk side dekkes leieutgifter pr. seng pr. døgn (helpensjonspris) etter inngått avtale. Det overordnede medisinsk/faglige tilsyn med opplegget, herunder prosedyrer i forbindelse med uttak, retningslinjer for utvelgelse skjer på nasjonalt grunnlag. Dette gjelder også reiseopplegg og de betalingsbestemmelser som gjelder i forholdet til pasientene. I Norge dekkes som kjent alle utgifter etter sykehuslovens bestemmelser. Betalingsbestemmelsene for de svenske pasienter varierer fra full kompensasjon til selvbetaling. Det svenske belegget varierer derfor noe – et forhold som bl.a. har gjort praktiseringen av felles husordensregler ved institusjonen noe vanskelig.

Ensartede betalingsregler og retningslinjer for utvelgelse vil bety fordeler. Erfaringene fra et samarbeide over landegrensen har vært positive.

En viss mulighet for nasjonal innflytelse bør dog opprettholdes innenfor det felles tiltak.

Spørsmålet om et mer utstrakt samarbeide, som vil innebære nye pasientgrupper og andre behandlingssteder, er i første rekke en politisk avgjørelse. Som kjent har Stortinget bestemt at det ikke foreløpig i den løpende 5-års periode skal skje noen utvidelse av ordningen.

Departementet er i prinsippet positivt innstilt til et nordisk samarbeide på dette område.

Oslo, 17. februar 1982

Etter fullmakt

Torbjørn Mork

Tor Ødegaard
Overlege

Norske kommuners sentralforbund:

Til orientering for Den norske delegasjon i Nordisk Råd kan opplyses at Norske kommuners sentralforbund i noen tid har samarbeidet med Helse- direktoratet og NSB reisebyrå om gjennomføring og behandling av norske revmatiker- og psoriasispasienter i henholdsvis Jugoslavia og på Lanzarote. Samarbeidet vil nå bli formalisert gjennom inngåelse av en avtale

mellom Sosialdepartementet, NSB reisebyrå og Norske kommuners sentralforbund om opplegg og gjennomføring av behandlingsreiser til utlandet for norske pasienter.

Etter avtalen skal Helsedirektoratet påse at behandlingsreisene blir gjennomført i samsvar med de retningslinjer og vedtak som er fastsatt av offentlige myndigheter. Direktoratet skal ha det overordnede medisinskfaglige tilsyn med behandlingsreisene og godkjenne det faglige innhold i de avtaler som inngås.

Direktoratet skal i samarbeid med Sentralforbundet utarbeide instruksjer for norsk helsepersonell og arbeide med behandlingsreisene, og skal ha den nødvendige kontakt med de lokale helsemyndigheter i vedkommende land.

Helsedirektoratet skal også i samarbeid med Sentralforbundet, innenfor rammen av gitte bevilgninger, avtale faglige seminarer og utveksling av helsepersonell og skal overfor sekretariatet for behandlingsreiser foreta innstilling av søkere til helsepersonellstillingene på behandlingsstedene.

Direktoratet skal også forestå den nødvendige kontakt med norske trygdemyndigheter.

NSB reisebyrå skal stå for den praktiske gjennomføring av behandlingsreisene og inngå de nødvendige avtaler i denne forbindelse.

NSB reisebyrå skal fremlegge budsjettforslag, kostnadsrammer og regnskap overfor samarbeidspartnerne og ha kontakt med uttaksnemder og pasienter.

NSB reisebyrå skal foreta den økonomiske avregning i fylkeskommunene via Rikstrykdeverket som forskotterer kostnadene innenfor de gitte rammer og videre ha den nødvendige daglige kontakt med behandlingssteder og norsk helsepersonell, og skal dessuten ha ansvaret for å forberede krise- og evakueringsplaner for de norske pasienter.

NSB reisebyrå skal også, etter innstilling fra Helsedirektoratet, ansette det norske helsepersonell som skal arbeide med behandlingsreisene og skal på grunnlag av de garantier som fylkeskommunene og Sentralforbundet innhenter, inngå de nødvendige økonomiske avtaler.

Norske kommuners sentralforbund skal i samarbeidet ivareta og koordinere kontakten med fylkeskommunen og de fylkespolitiske myndigheter. Forbundet skal, innenfor de gitte frister, innhente garantier fra de bevilgende myndigheter i fylkeskommunene for å sikre det økonomiske grunnlaget for gjennomføring av behandlingsreisene, og skal videre sørge for den nødvendige informasjon til de fylkeskommunale myndigheter.

Avtalen forutsettes å omfatte et samarbeid om alle typer behandling av norske pasienter i utlandet. Den offentlige organiserte utenlandsbehandling har hittil bare omfattet revmatikere og psoriasispasienter, men det kan være grunn til å regne med at utenlandsbehandling også kan være aktuelt for andre kategorier, f. eks. hjertekirurgi, ortopedisk kirurgi og andre.

Behandlingen i utlandet av revmatiker- og psoriasispasienter har nå

pågått i omlag 5 år og man har vunnet en rekke erfaringer med behandlingen. Utenlandsbehandling er ikke ment å skulle tre i stedet for nødvendig utbygging av norsk helsevesen, men er ment å skulle være et supplement til dette på enkelte områder hvor f. eks. klimatiske hensyn gjør behandling i utlandet hensiktsmessig. Det er derfor grunn til å regne med at det også i fremtiden er behov for behandling av norske pasienter i utlandet og i den økonomiske situasjon som fylkeskommunene i øyeblikket står overfor, vil også utenlandsbehandling i en rekke tilfelle være mer økonomisk hensiktsmessig enn å søke å forsere frem en utbygging av nødvendige behandlingstilbud i Norge.

Behandlingsreisene for psoriasispatienter ble i 1980 overført til Lanzarote og reisene og behandlingen gjennomføres i et samarbeid mellom NSB reisebyrå og svenske selskapet SUVAD – svensk utlandsvård AB. Samarbeidet med SUVAD har vist seg hensiktsmessig og Norske kommuners sentralforbund ser ingen grunn til at samarbeidet ikke skulle kunne utvides til også å omfatte de øvrige nordiske land dersom dette skulle være ønskelig.

Oslo, 8. januar 1982

Svein Erik Wilthil

Kjell Marcussen

Rikshospitalet, Universitetsklinikk, Hudavdelingen, åberopar i skrivelse den 26 januari 1982 ett uttalande av Norsk dermatologisk selskap (se nedan)

Oslo kommune, Ullevål sykehus:

Undertegnede er bedt om en uttalelse vedrørende mulighetene for samarbeid om behovet for behandling av personer med psoriasis i solrike klima. Det tør være kjent at mange personer fra Norden drar nytte av 3 ukers opphold i Lanzarote som ledd i behandlingen av psoriasis. Denne behandlingen er i mange tilfeller ment som en erstatning for sykehusinnleggelse. I 1975 regnet man med at ca. 800 personer har et så stort utbrudd av psoriasis at de bør hospitaliseres. Dette tall er noe forandret de senere år i Norge på grunn av en sterk utbygging av våre universitetsklinikker, foruten at mange spesialister har kunnet gi poliklinisk behandling som erstatning for sykehusinnleggelse. Dette henger sammen med utbyggingen av bl. a. PUVA-behandling samt UVB-bestråling, som i stor utstrekning erstatter innleggelser. I Norge har vi i dag 5 universitetsklinikker: Tromsø, Trondheim, Bergen og 2 i Oslo. I tillegg er det flere polikliniske enheter,

bl. a. i Ålesund, Florø, Sandefjord, Drammen og Fredrikstad. I Stavanger er det under utbygging en enhet ved Sentralsykehuset. Det er imidlertid også kjent at dekningen med hudspesialister i Norge er alt for liten; konferer Generalplanen i dermatologi, utarbeidet av Norsk Dermatologisk Selskap 1981. Det er også en almen oppfatning at reiser til solrike klima ikke helt kan erstatte sykehusinnleggelser, idet en sykehusinnleggelse kan strekke seg over lengre tid enn 3 uker om det er nødvendig, og man kan beholde pasienten helt til det foreligger fullstendig tilheling i huden.

På tross av en stadig bedre utbygging av dermatologisk spesialservice, er det allikevel et stort behov for svært mange personer med psoriasis for klimabehandling. Som grunn kan anføres lavere kostnader, en 3-ukers klimareise vil være atskillig rimeligere enn en hudpasient i sykehus som i dag koster kr. 900–1000 pr. døgn. På den annen side kan ikke alle dra nytte av klimabehandling, idet personer med kompliserende sykdommer, bl. a. fra hjerte, lunger osv., må behandles ved sykehus.

Vedrørende behandlingsresultatene av klimareiser kan anføres at ulike grader av tilheling oppnås i vel 80 %. Herav er fullstendig tilheling i huden hos 25 % av personene medregnet. Personer med mer uttalte psoriasisforandringer har en dårligere tendens til tilheling enn de med mindre og svakere utbrudd. Ca. 3 % kan regne med forverrelse.

Av stor betydning er forløpet etter behandling. Det viser seg at ca. halvparten av dem som har oppnådd noen grad av forbedring under klimabehandling, blir verre igjen innen ca. en måned etter hjemkomsten, og etter 2–6 måneder senere vil ytterligere vel 40 % ha fått tilbakefall. Tilsvarende tall for etterkontroller etter sykehusbehandling er at ca. 45 % har tilbakefall innen en måned, mens ennå 40 % får tilbakefall innen 2–6 måneder etter behandling. På den annen side vil man ved sykehusinnleggelse kunne regne med 90–100 % tilheling i de aller fleste tilfeller.

Vurdering

Etter min mening har klimabehandling mange store fordeler og kan i svært mange tilfeller erstatte en sykehusinnleggelse. Det har imidlertid vist seg at mange personer går til poliklinisk behandling før klimaterapi og også tar opp poliklinisk behandling etter hjemkomsten. En del personer drar nytte av dette og vil på denne måten kunne holde lidelsen enda bedre i sjakk. Det bør imidlertid presiseres at en viss overbehandling i form av både hospitalisering og etterfølgende klimaterapi forekommer for noens vedkommende. F. eks. vil det forekomme tilfeller hvor pasient blir innlagt i ventetiden før klimaterapi og kan være i sterk bedring eller nesten tilhelet før reisen. Dette er imidlertid unntak og ikke regel, idet de fleste personer overlater sin plass til andre som da vil trenge den bedre.

Konklusjon

Klimaterapi har absolutt fordeler og supplerer poliklinisk behandling og

hospitalisering hos norske pasienter. Det vil i fremtiden fortsatt være et visst behov. Imidlertid kan behovet for økonomisk støtte til klimabehandlingsreiser diskuteres, idet de fleste pasienter drar nytte av grunnstønad, enten 20% av grunnbeløpet eller 10%, foruten særfradrag på ligningen. Det kan anføres at utgifter som dokumenteres til minimum kr. 5 500,– gir et halvt særfradrag, og mange personer fører her opp eventuelle egne finansierte reiser til klimaterapi. Fylkeskommunenes støtte til klimaterapi reiser bør derfor sees i sammenheng med nevnte regler for Folketrygden og særfradrag.

Ullevål, 8. februar 1982

Per Thune

Professor, dr. med.

Uttaksnemnda for behandlingsreiser:

Fra høsten 1980 har ca. 400 norske psoriasispasienter hvert år fått behandlingsopphold på Lanzarote. Reisene foregår i tiden september–april. Det er de enkelte fylkene som dekker utgiftene. Uttaket av pas. foregår ved Rikshospitalet's Hudavdeling, hvor der er en egen uttaksnemnd. Kriteriene for uttaket er derfor like for hele landet.

Behandlingen på Lanzarote er lagt til hotell Panorama som i helhet disponeres av norske og svenske pasienter. Helsepersonalet utgjøres av en norsk lege, to svenske sykepleiere samt en norsk sosionom. Behandlingen består først og fremst i sol og bading etter individuelt tilpassede opplegg, og videre tillegg av dermatologisk lokalbehandling. Erfaringene med denne behandlingsformen er meget god. Denne type behandling er for mange pasienter et alternativ til sykehusinnleggelse, og man vil da kunne unngå en slik innleggelse.

Det kan umiddelbart synes som om klimabehandling i syden er rimeligere enn en sykehusinnleggelse dersom man sammenligner prisene på en slik tur med døgnprisen på et sykehus. Behandlingsreisene innebærer imidlertid bare et øket tilbud til enkelte psoriatikere, og derigjennom en øket total behandlingsskapasitet. De totale utgifter vil antagelig derfor bli noe større enn om vi bare hadde et behandlingstilbud ved sykehusene.

Hovedproblemet i dag når det gjelder behandlingsreiser, er av økonomisk art. Behovet overskrider langt fylkenes evne og vilje til å finansiere dette behandlingstilbudet. Det synes umiddelbart lite sannsynlig at et nordisk samarbeid vil kunne medføre noe billigere eller bedre behandlingstilbud enn det vi har i dag.

Vi er derimot redde for at et felles nordisk behandlingsopplegg vil falle

dyrere på grunn av utvidet administrasjon og øket byråkrati. Det norske opplegget synes å fungere bra med et svært lite administrativt apparat.

Oslo, 9. februar 1982

For uttaksnemnda

J. Austad

Res. lege

Norsk dermatologisk selskap:

Et visst antall norske psoriasispasienter får dekket opphold av 3 ukers varighet ved Panorama Helsesenter på Lanzarote. Reisene foregår i tiden september til april. Hver fylkeskommune betaler for et visst antall plasser. I 1981 var det totalt 409 plasser til sammen, og uttaket foregår sentralt ved Rikshospitalets hudavdeling, som også sørger for legetjenesten ved Panorama. I tillegg til lege er der også 2 sykepleiere og sosionom. Behandlingen er i det vesentlige sol og bading med tillegg av dermatologisk lokalbehandling. Panorama deles med svenske psoriasispasienter. Opphold på slikt kursted kan i mange tilfelle erstatte sykehusinnleggelse for disse pasientene.

Ordningen med klimabehandling på Lanzarote for psoriatikere fungerer i dag tilfredstillende, og Norsk Dermatologisk Selskap kan ikke se at det byr på fordeler å gå sammen med de andre nordiske land i et forpliktende samarbeid. Et nordisk samarbeid på dette området vil hverken gi økonomiske eller andre fordeler. Vi ser det som viktigere at norske myndigheter alene disponerer norske midler til helsevesenet. Et eventuelt arbeid med å lage enhetlige regler i Norden for erstatning av kostnader i samband med klimabehandling av psoriasis bør kunne gå uavhengig av et samarbeide om gjennomføring av slike behandlingsreiser.

Tromsø, 29. mars 1982

Gunnar Volden

Formann

Lasse R. Braathen

Viseformann

Astri Granholt

Sekretær

Den norske lægeforening:

I ovennevnte medlemsforslag er spørsmålet tatt opp om mulighetene til teknisk samarbeide omkring behandlingssentre og kursteder for psoriasispasienter og samordning av reglene for dekning av utgifter i forbindelse med klimatologisk behandling av psoriasis.

I 1981 hadde Norge totalt 409 plasser på Panorama Helsesenter på

Lanzarote. Uttaket foregår sentralt ved Rikshospitalets hovedavdeling som også sørger for leger, sykepleiere og sosionom til helsesenteret. Behandlingen er i det vesentlige sol og bading, med tillegg av lokalbehandling. Panorama deles med svenske psoriasispatienter, og utgiftene dekkes av fylkeskommunene.

Ordningen med klimabehandling på Lanzarote for psoriatikere fungerer i dag tilfredsstillende, og Lægeforeningen kan ikke se at det byr på fordeler å gå sammen med de andre nordiske land i et forpliktende samarbeid. Et nordisk samarbeid på dette området vil verken gi økonomiske eller andre fordeler for noen av landene.

Lægeforeningen mener imidlertid at et eventuelt arbeid med å lage enhetlige regler i Norden for dekking av utgiftene i forbindelse med klimabehandling av psoriasis, bør kunne gå uavhengig av et samarbeide om gjennomføring av slike behandlingsreiser.

Oslo, 4. mars 1982

Den norske legeforenings sentralstyre
Etter bemyndigelse

H. M. Svabø
Generalsekretær

Johan Greve Brun

Norsk sykepleierforbund:

Norsk sykepleierforbund ser positivt på Nordisk Råds medlemsforslag under forutsetning av at et samordnet tilbud til disse pasienter baseres på de beste tilbud fra de respektive nordiske land.

Norsk sykepleierforbund anmoder dessuten Nordisk Råd om at det blir utarbeidet forslag om alternative behandlingstilbud til pasienter som ikke blir bedre av solbehandling.

Oslo, 25. februar 1982

Norsk sykepleierforbund

Anne-Lise Bergenheim
Leder

Marion Rustad
Avdelingssjef

Norsk psoriasis forbund:

Klimabehandling av psoriatikere blir regnet for å være sammenlignbar med sykehusbehandling hva resultat angår. Vanlig behandlingstid sykehus er ca 4–6 uker, og dette blir vesentlig dyrere enn klimabehandling.

Psoriasis er en sykdom hvor stress og vantrivsel virker negativt på sykdommen. Psoriatikere med mye utslett kommer derfor lett inn i en ond sirkel som igjen forverrer sykdommen. På sykehus med dets ensformige rutiner går derfor helbredelsen av utslettet ofte senere mot slutten av behandlingen. Klimabehandling i et avstressende miljø har ikke denne ulempen.

Effektiv klimabehandling er avhengig av:

- a) solbad
- b) sjøbad
- c) avstressende, trivelig miljø.

Psoriatikere i Norden er vanligvis verre av sine utslett i vinterhalvåret. Det er derfor viktig at klimabehandling kan tilbys i den mørke årstiden.

Vi støtter fullt ut tanken om felles klimabehandling på nordisk basis. I stikkords form vil vi nevne noen av de krav og ønsker som må tas i betraktning i denne sammenheng:

1) Klimaet på behandlingsstedet må ha flest mulig soltimer, spesielt i vinterhalvåret.

2) Sjøtemperaturen bør være høyest mulig og med minst mulig forurensning i sjøvannet.

3) Det bør være mulighet for naken-soling i tilknytning til sjøbadet, da mange psoriatikere har utslett på deler av kroppen som blir dekket av badedrakt.

4) Behandlingsstedet bør ha en rimelig grad av adspredelsesmulighet.

5) Reisemåten fra hjemlandet til behandlingsstedet bør være enklest mulig. Må transittflyplass benyttes, bør det være kjentmann til stede som anviser riktig fly – dette ikke minst p. g. a. språkproblemer.

6) Behandlingsstedet bør ha ansvarlig lege, nødvendig antall sykepleiere, og det bør videre være en person som er ansvarlig for forholdet mellom pasientene innbyrdes og pasientenes forhold til behandlingsstedet. Denne stillingen vil være spesielt viktig når pasienter fra flere land er samlet for å motvirke klikkdannelser og skape forståelse for de forskjellige nasjoners særpreg og dermed forståelse for det nordiske samarbeidet generelt.

I Norge regnes med ca. 90000 psoriatikere, og herav er drøye 10% medlemmer i Norsk Psoriasis Forbund. Man regner også med at ca. 10% av samtlige er behandlingstrengende, og for Norge skulle dette bli ca. 9000.

Norsk psoriasis forbund har drevet med klimabehandling i mange år, også før vi fikk klimabehandling i offentlig regi.

Av steder innen rimelig avstand fra Norge som vi har undersøkt, har Lanzarote tilfredsstillt de fleste krav og ønsker vi har til slik behandling.

Vi står med glede til disposisjon hvis Nordisk Råd skulle ønske ytterligere uttalelser eller kommentarer.

Oslo, 11. februar 1982

Norsk psoriasis forbund

Knut Fongen

Formann

S v e r i g e

Socialstyrelsen:

Regeringen oppdrog i mars 1978 åt socialstyrelsen "att utreda frågan om det medicinska behovet av hälsoresor vid olika sjukdomar och handikapp". Styrelsen har redovisat regeringsoppdraget i skriften Hälsoresor till andra länder – utlandsvård (Socialstyrelsen redovisar 1979: 13).

Socialstyrelsen kartlade tidigare och nuvarande "utlandsvård" och inhämtade utlåtanden från 20 medicinska experter.

Sammanfattningsvis ansåg experterna professor Nils Thyresson och professor Gunnar Swanbeck att utlandsvården är en viktig form av behandling som ett alternativ respektive komplement till psoriasisvården i Sverige. Den bör stå till buds för de pasienter vars hudsjukdom reagerar positivt för ultraviolett ljus och vilka psykiskt inte orkar med den regelbundna behandlingen i Sverige eller vars sociala miljø i övrigt är påfrestande.

Det är dock viktig att utlandsvården integreras med "inrikesvården" eftersom varje psoriasispatient bör stimuleras till en kontinuerlig underhållsbehandling. I en prioriteringssituation önskar man i första hand en fortsatt utbyggnad av den öppna psoriasisvården inom alla landets sjukvårdsområden.

Övriga experter som uttalat sig om utlandsvård vid psoriasis har framfört synpunkter som i stort sett överensstämmer med vad som sagts ovan. Socialstyrelsen ansåg liksom experterna att klimatologiska faktorer tycks ha viss betydelse för kortvarig lindring av sjukdomsförloppet vid bla psoriasis, varför utlandsvård kan vara medicinskt berättigad vid denna sjukdom. Sådan vård får dock inte medverka till att fördröja en fortsatt angelägen utveckling av inhemska vårdresurser. Omfattningen och inriktningen av utlandsvård måste helt bedömas med hänsyn till den enskilde sjukvårdshuvudmannens samlade resurser och vägas mot andra angelägna vårdbehov.

Mot bakgrund av ovanstående tillstyrker socialstyrelsen inom Nordiska

rådet väckt förslag till samarbete till klimatologisk vård av nordiska psoriasispatienter.

Stockholm den 16 februari 1982

Barbro Westerholm

Elisabeth Allgulander

Riksförsäkringsverket:

Enligt 2 kap 9 § lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) utgår ersättning för sjukvård utom riket endast i den mån regeringen bestämmer. Enligt 1 § förordningen om sjukvård utom riket enligt lagen om allmän försäkring utgår ersättning bara om vårdbehovet uppkommit utom riket. Enligt 2 § sjukreseförordningen utgår inte ersättning för resor utom riket. Sjukpenning kan enligt 3 kap 7 § AFL utgå om den försäkrades arbetsförmåga på grund av sjukdom är nedsatt med minst hälften. Om den försäkrade är föremål för en åtgärd som är ägnad att förkorta sjukdomstiden eller eljest helt eller delvis förebygga eller häva nedsättningen av den försäkrades arbetsförmåga anses arbetsförmågan nedsatt i den mån den försäkrade på grund av åtgärden är hindrad att förvärvsarbeta (3 kap 8 § AFL). De nämnda bestämmelserna innebär att sjukpenning i regel inte kan utgå vid här aktuella hälsoresor. I praxis har dock sjukpenning beviljats vid hälsoresor i landstingens regi.

Riksförsäkringsverket anser att det kan vara motiverat att utreda här aktuella frågor. Enligt verkets mening bör dock utredningen få en något mer principiell karaktär än som föreslagits i motionen och omfatta det medicinska värdet av vården, kostnaderna för här aktuella vårdalternativ jämfört med vård i hemlandet, om motsvarande reglering kan vara motiverad för andra patientgrupper och vårdcentra m.m. Verket vill bl.a. framhålla, att ett alternativ som innebär att sjukpenning skall utgå och ersättning för här aktuella vård- och resekostnader skall utges från den allmänna försäkringen innebär relativt stora ändringar i den svenska socialförsäkringslagstiftningen som torde vara svåra att begränsa till enbart psoriatiker.

Stockholm den 22 februari 1982

Marianne Sjönell

Birgitta Silverberg

Statens handikappråd:

Som framgår av förslaget räknar man med att 2 % av en befolkning har psoriasis. Vi kan alltså räkna med att ca 200 000 personer i Sverige har psoriasis. Av dessa har ca 3/4 en så pass lindrig form av sjukdomen, att de inte behöver någon medicinsk behandling. Den resterande delen av de psoriasissjuka, ca 40 000, har så mycket psoriasis att de behöver regelbunden medicinsk behandling.

Den traditionella behandlingen av psoriasis består av utvärtes behandling av huden.

I Sverige omfattar den behandlingen följande moment: dusch/bastu, medicinskt bad, ljusbehandling och insmörjning med salvor. Behandlingen måste upprepas regelbundet, var eller varannan dag, för att man skall få någon bestående effekt.

Det finns också andra former av behandling. Som ett exempel kan nämnas den s. k. PUVA-behandlingen som är en kombination av långvägigt ultraviolett ljus och psoralen. Även denna behandling måste ske kontinuerligt.

I Sverige svarar landstingen för hälso- och sjukvården. Behandling av psoriatiker sker inom slutenvård, öppenvård, hemsjukvård och utomlandsvård. En strävan under de senaste 10 åren har varit att överföra psoriatiker från slutenvård till öppenvård.

Målsättningen har varit att skapa behandlingsanläggningar ute i samhället och på så sätt anpassa vården till psoriatikernas villkor t ex. i förhållande till hem och arbetsplats. Vårdansvaret kopplas till sjukhusens hudkliniker. Tyvärr sker utbyggnaden inte i samma takt i alla län och speciellt i glesbygd kan det idag vara svårt, rent av omöjligt, att få behandling. Det är speciellt här som hemsjukvården och utomlandsvården spelar en stor roll.

När det gäller utomlandsvården ersätter denna inte den sedvanliga medicinska behandlingen utan betraktas som ett alternativ respektive komplement till psoriasisvården i Sverige. För närvarande sker största delen av utomlandsvården på Lanzarote. Formerna för den utlandsvård som bedrivs av sjukvårdshuvudmännen regleras i landstingsförbundets cirkulär AC 5/81. Enligt detta cirkulär rekommenderas sjukvårdshuvudmännen att anlita Svensk utlandsvård AB (SUVAB) för vård av astmatiker, neurologiskt sjuka, psoriatiker och reumatiker till resmål som fastställs av SUVAB. Delägare i SUVAB är förutom landstingsförbundet, Riksförbundet mot reumatism (RmR), Neurologiskt handikappades riksförbund (NHR) samt Svenska psoriasisförbundet (PSO).

Socialstyrelsen och landstingsförbundet har i sin rapport 1979: 13 "Hälsoresor till andra länder" fastslagit, att det är medicinskt motiverat att sända psoriatiker utomlands för vård. Sol, salta bad och miljöombyte har i ca 80 % av fallen en mycket positiv effekt på psoriasis.

År 1981 beviljades ca 260 psoriatiker totalt i hela landet landstingsbidrag för utomlandsvård.

Vi har inget att erinra mot att Nordiska ministerrådet utreder möjligheterna till samarbete kring vårdcentra utomlands samt försöker få till stånd ett förenhetligande av reglerna för ersättning av kostnader i samband med vård av psoriasis.

Vi vill dock göra Nordiska rådet uppmärksamt på att vid undersökning av gemensamt resmål för nordiska psoriasispatienter är det speciellt viktigt att närmare utreda de medicinska förutsättningarna för att bedriva vård från november-februari. I regel är psoriatikerna som sämst vid denna tidpunkt. Medicinsk expertis framhåller, att solens ljusintensitet på behandlingsorten måste vara så stark, att en 3–4 veckors behandling kan leda till en god utläkning. Det bör i detta sammanhang betonas, att sjukdomsprocessen fortsätter i djupare hudlager minst en vecka efter det att huden till synes har läkt ut. Vårdperiodens längd bör således anpassas till detta faktum. Om det alltså åtgår tre veckor för att läka ut de synliga förändringarna, bör vistelsetiden på behandlingsorten omfatta minst fyra veckor.

En gemensam vård utomlands av nordiska psoriatiker förutsätter också en god kontinuitet i behandlingsarbetet. Det bör således finnas möjligheter till artificiell ljus- och salvbehandling samt till hårbottenvård på vistelsestället. Även tillgång till sjukgymnastik kan bli aktuellt för de psoriatiker, som drabbats av ledbesvär. Denna vård kräver sjukvårdspersonal med adekvata kvalifikationer i hudsjukdomar.

För att möta de eventuella behov av annan sjukvård, som kan uppkomma i anslutning till psoriasisbehandlingen behövs en sk. bakjour med godtagbara medicinska resurser.

Vid val av resmål måste man förutom de rent medicinska bedömningarna även lägga stor vikt vid handikapptillgänglighet och sociala förhållanden i övrigt på vistelseorten.

För att utomlandsvård skall bli ett verkligt alternativ till främst slutna hudsjukvård är det nödvändigt, att avresan till vistelseorten kan ske i mycket nära anslutning till att man konstaterar behovet av utlandsvård. Sjukdomen går i skov, vilket innebär att patienten behöver komma iväg hastigt när psoriasisprocessen försämras. Uttagningsrutinerna måste således vara snabba och enkla samt utgå från patienternas behov och förutsättningar. En samordning mellan de nordiska länderna får inte leda till ökad byråkrati i samband med uttagning och platsbokning, som ytterligare fördröjer avresan för patienten. En eventuell samordning får inte heller medföra en fördyring av resorna.

Vid uttagningsförfarandet måste hänsyn tas till psoriatikernas sociala situation. Det finns vissa faktorer, problem i familje- eller arbetsliv, missbruk etc. som talar mot utomlandsvård. En vistelse på främmande ort 3–4 veckor kan då snarare försämra patientens tillstånd än förbättra det.

Från svensk sida vill vi slutligen rekommendera Nordiska ministerrådet

att ta kontakt med SUVAB och Svenska psoriasisförbundet, som har viss erfarenhet av utomlandsvården.

Stockholm den 28 januari 1982

Bo Vahlberg

Tf kanslichef

Eva Sandborg

Försäkringskassförbundet:

— — — Förbundet anser emellertid att frågan inte har något närmare samband med allmän försäkring och avstår därför från yttrande.

Stockholm den 1 mars 1982

Försäkringskassförbundet

Kanslienheten

Ulla Norman

Landstingsförbundet:

I Sverige finns sedan 1969 en organiserad verksamhet med vård- och behandlingsresor till utlandet för astmatiker, neurologiskt sjuka, psoriatiker och reumatiker. Landstingsförbundet ansvarade för denna verksamhet till 1980. Sedan januari 1980 har Svensk utlandsvård (SUVAB) AB ansvaret för verksamheten. SUVAB ägs till 70 procent av Landstingsförbundet och till 10 procent vardera av Neurologiskt handikappades riksförbund (NHR), Riksförbundet mot reumatism (RmR) och Svenska psoriasisförbundet (PSO).

Utlandsvården — med organiserade vård- och behandlingsresor till klimatvård i utlandet — får ses som ett viktigt komplement till den inhemska vården och utgör ett bland flera vårdalternativ. Behandlingsalternativen för psoriatiker har under senare år blivit flera i och med att särskilda behandlingsenheter byggts upp lokalt. Efterfrågan på behandlingsresor till utlandet kan därför väntas minska i takt med att den öppna vården byggs ut i Sverige. Parallellt med detta pågår också en utveckling av nya behandlingsmetoder. För vissa psoriatiker är dock en tids utlandsvistelse i lämpligt klimat den bästa behandlingen. Sedan 1978 kan vård och behandling erbjudas psoriatiker på Lanzarote (en av Kanarieöarna).

SUVAB arrenderar sedan hösten 1981 den anläggning på Lanzarote, som tidigare arrenderats av psoriasisförbundet i Sverige. Med norska socialdepartementet, Norske kommuners sentralforbund och de norska

statsbanorna föreligger ett samarbetsavtal. Avtalet innebär att hotellets platser, under större delen av vårsäsongen, delas lika mellan norska och svenska patienter. Samverkan sker även när det gäller att anställa behandlingspersonal.

I Sverige svarar sjukvårdshuvudmännen kostnadmässigt för de patienter som remitteras till utlandsvård, mestadels även för rese- och hotellkostnader som kan bli aktuella inom landet i samband med ut- respektive hemresa. Patienterna har dock i regel att själva betala en avgift som motsvarar avgiften för sjukhusvård i Sverige. Sedan juli 1981 har de patienter, vars resa bekostas av sjukvårdshuvudmännen och som är sjukpenningplacerade, rätt att få sjukpenning även under utlandsvårdsvistelsen.

Enligt Landstingsförbundets bedömning fyller SUVAB de krav som för svenskt vidkommande kan ställas på en central organisation som handhar vård- och behandlingsresor till utlandet. Detta i kombination med att ersättningsfrågan från den allmänna försäkringen numera lösts gör att förbundsstyrelsen ej anser det nödvändigt att avseende svenska förhållanden utreda klimatvården för psoriasispatienter. Inom den beskrivna organisationens ram bör det för övrigt även finnas möjligheter att utvidga det nordiska samarbete som redan påbörjats.

Stockholms den 28 januari 1982

Landstingsförbundet

Kurt Ward

Rune Carlsson

Svenska läkaresällskapet:

Förvisso innebär exponering av psoriasissjuk hud för solstrålning på sydligare breddgrader för många patienter en effektiv behandling. Man har angivit att 70% av psoriatikerna blir besvärsfria efter cirka 4–6 veckor men goda resultat nås också ofta på kortare tid. Återfall av sjukdomen är vanligt men fördröjs ofta flera månader ibland även längre perioder efter klimatvård.

Det är emellertid väsentligt att framhäva att motsvarande behandlingsresultat idag kan sägas uppnås vid behandling med ultraviolett ljus. I Sverige finns behandlingsanläggningar dels fristående, dels knutna till sjukhus och framför allt i de större orterna är en successiv utbyggnad i gång. Behandlingslampor för hemmabruk finns även att köpa eller inom vissa landsting att låna.

Behandling med ultraviolett ljus i dessa former har i dag i väsentlig omfattning kommit att ersätta behovet av klimatvård. Emellertid finns en patientgrupp som av olika anledningar bl.a. sociala, psykologiska och geografiska (glesbygd) kan komma ifråga för klimatvårdsbehandling. Klimatvårdsbehandling kan dessutom för vissa patienter vara ett angeläget komplement till ovannämnda behandlingsalternativ.

Svenska läkaresällskapet anser att det i förslaget framförda behovet av denna vård åtminstone för Sveriges del är avsevärt överdrivet. Ekonomiska jämförelser bör icke blott göras mot sluten vård utan även mot den numera allt vanligare öppenvårdsbehandlingen enligt ovan.

Ljusbehandling av psoriasis kräver kunskap och behovet av klimatvård bör bedömas av specialist inom dermatologi för att optimalt resultat skall nås. Psykosociala faktorer måste emellertid vägas in vid bedömning.

Svenska läkaresällskapet vill sålunda stödja att en utredning sker om möjligheterna till samarbete inom Norden kring vårdcentra för psoriasispatienter. Samtidigt vill Sällskapet framföra den uppfattningen att läkare med gedigen kompetens inom det foto-dermatologiska området och erfarenhet av psoriasis och klimatvård bereds tillfälle att delta i en sådan utredning. Uttagningsprinciperna bör åtminstone för Sveriges del bli föremål för en översyn.

Stockholm den 2 mars 1982

För Svenska läkaresällskapet

Lars O. Thorén

Ordförande

Hans O. Hallander

Sekreterare

Sveriges läkarförbund:

Behandlingseffekt

Förvisso är exponering av psoriasissjuk hud för solstrålning vid sydliga breddgrader en effektiv behandling. Man kan räkna med att på 4–6 veckor blir omkring 70 % av psoriatikerna i stort sett besvärsfria. Tid till återfall av sjukdomen är som regel omkring 2 månader och symptomen är lindriga i ytterligare några månader för de flesta psoriatiker.

Motsvarande behandlingsresultat kan uppnås med behandling med ultraviolett ljus från behandlingslampor på behandlingsavdelningar eller i hemmet i Sverige. I såväl de större städerna såsom Stockholm och Göteborg som på en del mindre orter finns en väl utbyggd behandlingsverksamhet med sådana behandlingsanläggningar.

Kostnader

Kostnaderna för en klimatvårdsbehandling under 4 veckor är ca 10 000 kronor (resa, uppehålle, sjukskrivningskostnad). I Sverige kan man klara av två motsvarande behandlingsomgångar per år på en behandlingsavdelning till en kostnad av under 4 000 kronor. Behandling i hemmet blir avsevärt mycket billigare. En behandlingslampa för användning i hemmet kostar idag under 1 500 kronor. Vid behandling på behandlingsanläggning i Sverige och vid hembehandling behöver majoriteten av patienterna inte vara sjukskriven. Basbehandlingen för psoriasis vad gäller ultraviolett ljusbehandling bör därför vara behandling på behandlingsavdelning eller i hemmet.

Behov av klimatvård

Emellertid finns en liten patientgrupp som inte orkar eller som har en sådan social situation att de kan klara av hembehandling eller behandling på behandlingsavdelning. I dessa fall utgör klimatvårdsbehandlingen ett betydelsefullt alternativ. Läkarförbundet anser därför att man skall slå vakt om klimatvårdsbehandling vid psoriasis, men att omfattningen inte behöver vara större än nu. De behovssiffror som anges i Nordiska rådets medlemsförslag förefaller därför vara kraftigt överdrivna.

Organisation

Läkarförbundet välkomnar ett nordiskt samarbete inom detta område för att uppnå en förbättrad organisation av klimatvården. Mätningar som har gjorts av intensiteten av ultraviolett ljus visar att det under en del av vinterhalvåret inte är särskilt gynnsamma förhållanden för klimatvård i Syd-Europa eller på Kanarieöarna. Det är några månader på våren och hösten då förhållandena är gynnsamma.

Klimatvård av psoriasis bör vara en behandlingsresurs som hudkliniker-na förfogar över. Det är där man har kunskap om behandlingsformen och kännedom om de psoriatiker som har behov av sådan vård. Läkarförbundet anser också att formerna för klimatvård bör ses över så att vistelsen blir mer meningsfylld och så att problem som kan uppstå vid så pass lång utlandsvistelse i största möjliga mån motverkas.

Ljusbehandling av psoriasis fordrar en viss kunskap hos patienten. Patienter som skall behandlas med klimatvård eller i hemmen med egna behandlingslampor bör först ha gått någon tid på behandlingsavdelningen för att lära sig behandlingen.

Läkarförbundet ser det slutligen som viktigt att läkare med gedigen kompetens inom det fotodermatologiska området och erfarenheter av

psoriasis och klimatvård bereds möjlighet att delta i den föreslagna utredningen.

Stockholm den 26 februari 1982

Sveriges läkarförbund
Utredningsavdelningen

Ulf Schöldström

Robert Wahren

Svensk sjuksköterskeförening har i skrivelse den 10 februari 1982 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Svenska psoriasisförbundet (PSO):

Svensk psoriasisförbundet tillstyrker att förslaget om samordning av utomlandsvården för nordiska psoriatiker blir föremål för utredning.

De nordiska ländernas samlade resurser borde, rätt utnyttjade, leda till en utökad och effektivare vårdform.

Vi vill i detta sammanhang särskilt framhålla, att utomlandsvården inte utgör ett alternativ till annan vård utan är ett mycket värdefullt komplement.

Den läkande effekten på psoriasis av en 3–4 veckors behandlingsperiod i soligt och varmt klimat, särskilt under vinterhalvåret, är väl dokumenterad.

Enhetliga bestämmelser, uttagning och handläggning utan fördröjande byråkrati är därvid av största vikt.

Någon remissinstans har låtit framskymta att det skulle föreligga svåra alkoholproblem vid utomlandsvård. Detta är inte riktigt. Under de senaste fyra åren som Svenska psoriasisförbundet svarat för den svenska utomlandsvården har endast tre resenärer blivit hemsända på grund av alkoholproblem. Självfallet skall personer med kända alkoholproblem ej beredas utomlandsvård. Lika självklart är det att en ingående information skall ges resenärerna om alkoholens skadliga inverkan i samband med solning.

För närvarande sker psoriatikernas utomlandsvård på Lanzarote. Anläggningen är norskägd. För vården och researrangemangen svarar Svensk utlandsvård AB, SUVAB. Vid samma anläggning vårdas även de norska psoriatikerna.

Uttagningen av patienterna sker genom respektive landsting med därav följande olikheter och i en allför begränsad omfattning.

Svårigheter med erhållande av sjukpenning under utomlandsvård förekommer i stor utsträckning för egenbetalande psoriatiker.

Vi vill också meddela att Stockholms läns landsting inte har någon egen anläggning på Lanzarote.

I Nordiska rådets skrivelse nämns möjligheter för svenska psoriatiker att erhålla skatteavdrag för genomförande av vårdresor. Med de mycket låga inkomstgränser som har uppställts är det helt omöjligt för dessa inkomsttagare att själva bekosta en vårdresa. Som en ytterligare begränsning av möjligheten till skatteavdrag skall vid bedömningen av begärda avdrag hänsyn tagas till makars gemensamma inkomst! Såvitt vi känner till tillämpas inte sambeskattniing i något annat fall.

Vad det gäller handikappersättning så har denna reform ej blivit vad den skulle vara, nämligen en ekonomisk ersättning för fördyrade kostnader på grund av ett handikapp, oberoende av om inkomst föreligger eller ej. I stället har reformen blivit en lytesersättning.

Införandet av högkostnadsskyddet har i praktiken blivit en ytterligare ekonomisk belastning för psoriatikerna.

Med hänvisning till ovanstående och bifogade bilaga¹ anser Svenska psoriasisförbundet det mycket angeläget att en samordning av utomlandsvården för nordiska psoriatiker blir föremål för utredning.

Vi låter oss gärna representeras eller adjungeras till utredningen för att närmare precisera våra synpunkter och delge utredningen våra erfarenheter av utomlandsvård.

Stockholm den 25 februari 1982

Svenska psoriasisförbundet

Arne Wigren

Kanslichef

¹ Här ej tryckt.

Medlemsförslag

om samarbete inom den arktiska forskningen

(Väckt av Ilkka-Christian Björklund, Bertil Jonasson, Gunnel Jonäng och Ingrid Sundberg)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Danmark

Undervisningsministeriet:

Ministeriet har forelagt forslaget for forskningsrådene samt for en række forskningsinstitutioner. På baggrund af de derfra modtagne udtalelser kan undervisningsministeriet udtale, at der er bred faglig interesse for samarbejde inden for arktisk forskning herunder i et vist omfang også for andre sider af arktisk forskning end de, der ligger i centrum for projekter af karakteren YMER-80, hvorom Nordisk Råds forslag er bygget op.

Nordisk Råds forslag er blevet behandlet på et møde mellem forskningsrådenes formænd. Formandsmødet anbefaler, at der foretages en utredning af forudsætninger for en fælles nordisk indsats inden for de i forslaget nævnte områder, som er karakteriseret ved meget betydelige ekspeditionsudgifter, specielt til skibe. Det anbefales, at et eventuelt udvidet nordisk samarbejde ses i sammenhæng med behovet og mulighederne for et bredere internationalt samarbejde. Endvidere fremhæves det ønskelige i, at man i forbindelse med en eventuel udvidelse af forskningsindsatsen i det arktiske område inddrager de eksisterende organisationer, herunder specielt forskningsrådenes nordiske samarbejdsorganer. Formandsmødet oplyser, at forslaget vil blive drøftet på et kommende møde i de naturvidenskabelige forskningsråds samarbejdsnævn.

I udtalelsen fra Københavns universitets Arktiske Station fremhæves behovet for helårsforskning samt betydningen af at tilgodese undervisning af studerende i arktiske forhold.

Aarhus universitets naturvidenskabelige fakultets positive interesse skal ses på baggrund af fakultetets hidtil gennemførte, arktiske aktiviteter ved-

rørende kemiske, biologiske og geologisk/geofysiske spørgsmål. Universitetets humanistiske fakultet er positivt interesseret, såfremt forsknings-samarbejdet kan udvides til at omfatte sproglige og kulturelle studier.

Roskilde universitetscenters institut for miljø, teknologi og samfund stiller sig positivt til et nærmere nordisk samarbejde med henvisning til et af instituttet netop påbegyndt forskningsprojekt omkring de fremtidige erhvervsmuligheder i Grønland. Projektet omhandler blandt andet naturressourcerne (råstoffer, fangst dyr og fisk), deres lokalisering og anvendelse. Der er truffet aftale om samarbejde med færøske og islandske forskere, men et udvidet nordisk samarbejde med et rimeligt bredt sigte (i henseende til naturforhold, man vil undersøge) vil absolut have instituttets interesse.

Roskilde universitetscenters institut for biologi og kemi har anbefalet forslaget.

Danmarks Tekniske Højskoles institut for strømningsmekanik og vandbygning anbefaler forslaget under henvisning til instituttets forskning vedrørende dynamiske iskræfter på konstruktioner, målinger af isstyrke i danske farvande, isbjerges bevægelse og størrelse, lodrette iskræfter på slanke konstruktioner samt vandkraft og hydrologi i permafrostområder (Grønland).

Nordisk Råds forslag er af Danmarks Tekniske Højskole sendt til en række relevante institutter, blandt hvilke dansk hydraulisk instituts udtalelse p. t. foreligger. Dette institut tilslutter sig forslaget under henvisning til instituttets forskning vedrørende remote sensing med hensyn til havis, isrekognoscering, havisens udbredelse og bevægelse, isbjerges størrelse og bevægelse, måling af isbjerge, hydrografisk og hydraulisk måling (f. eks. temperatur, saltholdighed, bølger og strøm) samt hydrologi.

Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles interesse for det nordiske samarbejde har været koncentreret om rener og græsproduktion.

De således fremkomne synspunkter kan ministeriet henholde sig til. Specielt skal man fremhæve behovet for koordinering i videst muligt omfang af aktiviteter, ikke blot mellem de nordiske lande, men tillige med det i øvrigt eksisterende eller planlagte internationale samarbejde.

I denne forbindelse skal undervisningsministeriet ligeledes erklære sig enig i ministeriet for Grønlands holdning således, som den er kommet til udtryk i skrivelse af 5. maj 1982 til undervisningsministeriet. – I Grønlandsministeriets udtalelse, der støttes på en udtalelse afgivet af Kommissionen for videnskabelige Undersøgelser, tilslutter man sig principielt tanken om et øget nordisk samarbejde vedrørende arktisk forskning, men påpeger samtidig, at der for tiden – i Comité Arctique's regie – foregår planlægning af et meget omfattende internationalt og multidisciplinært forskningsprojekt, kaldet "Framstrædeprojektet", som i en 5-års periode (1983–1988) vil beskæftige sig med blandt andet energiudvekslingen mellem Polhavet og Nordatlanten. Dette projekt, som også har betydelig klimatologisk interesse for hele den nordlige halvkugle, vil i stor skala

videreføre YMER-80 arbejdet. Planlægningen forestås af en gruppe, der har YMER-80's videnskabelige leder, professor Valter Schytt, Stockholm, som formand. Gruppen tæller danske, norske, canadiske, britiske og tyske forskere. Ved det nye Framstrædeprojekt sker der således – med norsk, svensk og forventelig også dansk deltagelse – en international videreførelse af de aktiviteter, som særlig synes at have givet anledning til det foreliggende medlemsforslag i Nordisk Råd.

Endvidere fremhæves det ønskelige i, at projektet kan betjene sig af moderne, svenske isbrydere. Noget tilsvarende har flere af de af undervisningsministeriet adspurgte institutioner været inde på.

Grønlandsministeriet – og Kommissionen for videnskabelige Undersøgelser – er af den opfattelse, at dansk arktisk forsknings internationale samarbejde i vidt omfang må anses for videnskabeligt dækket gennem forskningens kontakter såvel med internationale organisationer som f. eks. den nævnte Comité Arctique som med en lang række nationale forskningsinstitutioner, men ønsker dog at understrege, at man vil hilse ethvert skridt velkommen, som vil tjene til at øge det nordiske arktiske forskningssamarbejde. Også til denne udtalelse kan undervisningsministeriet slutte sig. – Endelig er man enig med Grønlandsministeriet i en anbefaling af, at der gives det nordiske forskningspolitiske råd lejlighed til at udtale sig om det foreliggende forslag.

De modtagne udtalelser nedlægges til yderligere orientering (*se nedan*).

København, den 25. maj 1982

P. m. v.

e. b.

T. Grage

Fuldmægtig

Ministeriet for Grønland:

Som det vil være Undervisningsministeriet bekendt, blev forslaget forelagt *Kommissionen for videnskabelige Undersøgelser i Grønland*, som har drøftet det på sine møder 16. marts og 20. april.

Kommissionen har derefter afgivet følgende udtalelse:

Kommissionen vil indledningsvis bemærke, at der allerede i en årrække har bestået et udmærket, om end uformaliseret samarbejde mellem nordiske forskere om videnskabelige projekter i arktiske områder, og at norske og svenske forskere i betydeligt omfang har deltaget i danske eller udført egne forskningsprojekter i Grønland.

Kommissionen kan principielt tilslutte sig tanken om et øget nordisk samarbejde vedrørende arktisk forskning, men finder dog anledning til at påpege, at der for tiden – i Comité Arctiques regie – foregår planlægning af et meget omfattende internationalt og multidisciplinært forskningsprojekt, kaldet "Framstrædeprojektet", som i en 5 års periode (1983–88) vil beskæftige sig med bl. a. energiudvekslingen mellem Polhavet og Nordatlanten. Dette projekt, som også har betydelig klimatologisk interesse for hele den nordiske halvkugle, vil i stor skala videreføre YMER-80 arbejdet, og planlægningen forestås da også af en gruppe, der har YMER-80's videnskabelige leder, professor Valter Schytt, Stockholm, som formand. Gruppen tæller i øvrigt danske, norske, canadiske, britiske og tyske forskere. Ved det nye Framstrædeprojekt sker der således – med norsk, svensk og forventelig også dansk deltagelse – en international videreførelse af de aktiviteter, som særlig synes at have givet anledning til det foreliggende medlemsforslag i Nordisk Råd. – Det må i øvrigt anses for særdeles værdifuldt, dersom der ved projektets gennemførelse kan gøres brug af de moderne, svenske isbrydere.

Kommissionen er af den opfattelse, at dansk arktisk forsknings internationale samarbejde i vidt omfang må anses for videnskabeligt dækket gennem forskningens kontakter såvel med internationale organisationer som f. eks. den nævnte Comité Arctique som med en lang række nationale forskningsinstitutioner, men ønsker dog at understrege, at den vil hilse ethvert skridt velkommen, som vil tjene til at øge det nordiske, arktiske forskningssamarbejde.

Afslutningsvis skal Kommissionen anbefale, at der gives det på Nordisk Råds møde i Helsingfors nedsatte forskningspolitiske råd lejlighed til at udtale sig om det foreliggende medlemsforslag.

Ministeriet for Grønland kan tilslutte sig Kommissionens udtalelse.

København, den 5. maj 1982

P. m. v.

E. b.

Gregers E. Andersen

Finland

Finlands akademi:

– – – Förslaget motiveras med hänvisning speciellt till YMER-80 expeditionens framgång samt till forskningsområdets betydelse både gällande grundforskning och vid uppskattning av industrisamhällets inverkan på den globala miljön. Förslagsställarna hänvisar vidare till att Ymer-80 var en engångsföreteelse som borde uppföljas.

Finlands akademi förenar sig med förslagsställarnas åsikt, enligt vilken arktisk forskning är väl lämpad som ett samnordiskt verksamhetsområde.

En identifiering och vidare precisering av dylika gemensamma forskningsområden är av speciell betydelse vid denna tidpunkt då förslag att utvidga det samnordiska forskningssamarbetet är under samnordisk behandling. Inom den arktiska forskningen har också finländska forskare mer än vanligt goda möjligheter att delta i samnordisk forskning och dra nytta av denna. Akademien ställer sig sålunda positiv till att en rekommendation ges rörande en noggrannare utredning av saken. Samma ståndpunkt har intagits av statens naturvetenskapliga kommission, som inte avger skilt utlåtande till Finlands delegation.

Helsingfors den 9 mars 1982

K. O. Donner
Ordförande

Esko-Olavi Seppälä
Tf. förvaltningsdirektör

Delegationen för vetenskapsakademierna¹:

Delegationen för vetenskapsakademierna i Finland finner medlemsförslaget A 619/k om arktisk forskning intressant och mycket viktigt för vetenskapen i Finland samt bedömer forskningsresan YMER-80 som en värdefull vetenskaplig prestation. Motivkretsen har tidigare varit föremål för finsk forskning. Redan på 1930-talet gjorde bl. a. Kurt Buch och Vilho Väisälä värdefulla iakttagelser om frågor gällande koldioxidbalans och aerologi. Vidare gjorde havsforskningsfartyget Aranda år 1957 en över en månad lång forskningsfärd på Barents hav och i Svalbards omgivning, till denna färd anslöt sig nära också finska forskares deltagande i den internationella forskningsexpeditionen till Spetsbergen åren 1957/58.

Delegationen har med intresse bekantat sig med förslaget om utvecklingen av polarforskningen som nordiskt samarbete. Med nordiskt samarbete kunde man utan tvivel vidare effektivisera och utvidga bl. a. samarbetet mellan Finland och Sverige inom isforskningen och vintersjöfarten, vilket för närvarande bedrivs i samarbete mellan vederbörande länders sjöfartsmyndigheter och havsforskare. Detsamma gäller också det länge fortsatta nordiska samarbetet inom kvartärgeologin. I Finland utförs till motivkretsen anknuten forskning bl. a. i havsforskningsinstitutet, meteorologiska institutet samt institutionen för geologi och geofysik vid Helsingfors universitet. Vidare utförs i vårt land mycket med ämnesområdet förknippad teknologisk forskning.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Delegationen vill, samtidigt som den finner det vara viktigt att saken vidareutreds och utvecklas, dock fästa Nordiska rådets Finlands delegations uppmärksamhet på det bedrövliga faktum, att forskningskapaciteten vid de ovan nämnda forsknings- och universitetsinstitutionerna för de närmaste åren är mycket stramt bunden i huvudsak till sådana forsknings- och servicefunktioner eller undervisningsverksamhet, som ålagts genom förordning, varför ett framgångsrikt genomförande av projektet skulle förutsätta att man anvisar mycket betydande tilläggsresurser till vederbörande institutioner eller ger deras forskningspolitik en betydande ny riktning.

Delegationen anser att den av brist på tillräcklig sakkunskap inte kan ta ställning till, med vilket slags fartygsbestånd denna forskningsfärd kunde utföras utan onödigt risktagande.

Om man positivt kan lösa de ovan nämnda resursfrågorna beträffande forskningspersonal och utrustning, föreslår delegationen att följande motivkretsar inrymmes i den arktiska forskning som skulle utföras som nordiskt samarbete.

- Klimatologiska undersökningar
Polarområdena påverkar betydligt hela klimatet i Skandinavien. I synnerhet är växelverkan mellan atmosfär, is och hav ett problemfält, som kan utforskas bäst just inom denna sektor.
- Isforskning, som bör gälla både ismassors och flaks rörelser och processer som påverkar läget och beskaffenheten av isränder
Dessa forskningar skulle komplettera de geofysikaliska forskningar om den arktiska sjöfarten, som utförs både på åtgärd av Sovjetunionen, Förenta staterna och Kanada.
- Den arktiska biologiska produktionen
Detta forskningsområde ansluter sig nära till de viktigaste utmaningarna för vetenskapen under vår tid för att garantera en tillräcklig näringsproduktion för mänskligheten med beaktande av den globala miljövårdens målsättningar.
- De arktiska områdenas koldioxidbalans
I synnerhet denna fråga har mycket starka nordiska traditioner ända sedan Buchs och Rossbys forskningar. Särskilt skulle en mera kvantitativ kännedom om sänkan hos jordklotets viktigaste koldioxid inom det arktiska området ge bättre belysning av de alltför relativt begränsat kända problemfält, som ansluter sig till inverkan av fossila bränslen på atmosfärens koldioxidbalans och därigenom till sina följder långtgående klimatologiska förändringar.
- Utvecklingen av polarvattenmassan
Ökad kännedom om detta forskningsområde, som hör till den fysiska oceanografin, skulle alldeles uppenbart på många sätt främja också uppnåendet av de övriga ovan nämnda forskningsmålsättningarna.
- Den kvartärgeologiska forskningen

Den kvartærgeologiska forskningen inom Svalbards och Grönlands område utreder karaktären av landhöjningen efter istiden och kortvariga klimatväxlingar under den senaste tiden. Till dessa forskningar kan anslutas också forskning om kontinentalsockelns recenta sediment.

Helsingfors i april 1982

Enligt uppdrag

Lauri A. Vuorela

Professor, generalsekreterare

Norge

Kultur- og vitenskapsdepartementet har i skrivelse den 20 september 1982 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Universitetet i Oslo, Universitetsdirektøren:

Brevet har vært forelagt for *Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet* som har sluttet seg til følgende uttalelse fra Geografisk institutt:

Geografisk institutt, Naturgeografisk seksjon ved Universitetet i Oslo har i samarbeid med Norsk Polarinstitutt konkrete prosjektplaner om kvartærgeologisk/gemorfologisk kartlegging av utvalgte områder på Svalbard. Miljøverndepartementet har faglig støttet prosjektet, og det er søkt om midler. Universitetet har stilt til disposisjon stillingshjæmme for forsker i tilknytning til prosjektet.

Prosjektet har interesse for generell arktisk forskning, og deler av prosjektet vil kunne tilpasses innenfor rammen av et felles nordisk forskningsprosjekt.

Universitetsdirektøren viser til dette.

Oslo, 17. juni 1982

Olav M. Tørvik

Kari Høgevold

Universitetet i Oslo, Institutt for marinbiologi og limnologi:

I have been asked to reply concerning the above matter. I should first mention that I am a member of Programutskottet for Biologi of the Naturvetenskapliga Forskningsrådet in Sweden and we have had applications from the past YMER expedition to review.

Firstly, I am not in agreement with the document above that the first YMER expedition was such a phenomenal success. So far as biological

investigations were concerned little data is yet available to make any judgements as to success of the cruise. No provision was made for analysis of samples, which is an essential part of any cruise planning. It is expected that the biological samples from just this expedition will take 4–5 years to analyse.

The biology done on the YMER expedition was mapping, which does not receive high priority in research funding. Today more fundamental questions must be posed than merely taking samples from a new area. Thus as far as the biological aspects are concerned without a detailed research plan with clearly formulated hypotheses one cannot support a proposal such as this one to the Nordic Ministerråd.

Furthermore the costs involved are likely to be prohibitively high. If one Ymer cruise can keep biologists occupied for 4–5 years a permanent Ymer will flood the whole marine biological field.

Norway already has a good coverage of arctic marine biology with Havforskningsinstituttet and the UiTromsø activities. With the addition of *periodic* (once per 5 year) cruise with an ice-breaker all needs should be met. Investment at the level proposed would risk taking funds from all other marine projects. Whilst polar marine research should be covered in a more comprehensive way, this Institute cannot accept that the enormous investment proposed here, lacking any concrete research plan is the correct approach.

Oslo, the 6th of May 1982

J. S. Gray

Professor, Ph. D., D.Sc.

Universitetet i Bergen, Universitetsdirektøren:

Saken har vært forelagt *Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet* som 18. juni 1982 har oversendt uttalelse, datert 26. mai 1982, fra *Geofysisk institutt* (se nedan).

Universitetet har ingen merknad til det syn som Geofysisk institutt gir uttrykk for. Når det gjelder økonomisk grunnlag for norsk medvirkning i eventuelle felles forskningsoppgaver i Arktis, regner vi med at dette spørsmålet må avklares på nasjonalt plan.

Vi gjør oppmerksom på at saken, på grunn av ferietiden, ikke har vært forelagt Universitetets styringsorganer.

Bergen, 21. juni 1982

Svein Arne Skreden

Bjørn Henrichsen

Universitetet i Bergen, Geofysisk institutt:

Forslaget bygger på erfaringene fra den svenske ekspedisjonen med isbryteren YMER sommeren 1980 hvor forskere fra en rekke land inklusive Norge deltok. Forslaget anbefaler at forutsetningene for en felles nordisk innsats innen arktisk forskning blir utredet.

Universitetet i Bergen har vært aktiv i Arktisk forskning siden Nansen's arbeid bl. a. med bunnvannsdannelse ved begynnelsen av århundret. Dette arbeidet ble ført videre av H. Sverdrup, H. Helland-Hansen og H. Mosby. Problemet med dyp- og bunnvannsdannelse samt den alminnelige sirkulasjon i polare strøk har fortsatt å tiltrekke forskere fra Geofysisk institutt, Universitetet i Bergen i årene etter siste verdenskrig. I de senere år har interessen øket sterkt for prosesser ved iskanten (MIZ), og for bruk av avansert fjernmålingsteknikk i denne forbindelse. Feltaktiviteten har vært gjennomført ved hjelp av leide isbrytere eller ved deltakelse på isbrytere operert av samarbeidende institusjoner. For YMER-80 ekspedisjonen organiserte Geofysisk institutt programmet for fysisk oseanografi og deltok med moderne prøvetakingsutstyr. Siden 1976 har Geofysisk institutt hvert år deltatt på, eller organisert, minst en ekspedisjon til Arktis.

I årene 1983–88 planlegges et større tverrfaglig forskningsprosjekt i marginal issonen i Grønlandshavet, (MIZEX). Videre er det planlagt et 5 års strømmålingsprosjekt i Framstredet med start 1984. Disse prosjekter vil bli finansiert av internasjonale organisasjoner, og Geofysisk institutt, Universitetet i Bergen, ventes å ta hånd om en viktig del av forskningen. For gjennomføringen av disse prosjekter er det absolutt nødvendig å gjøre bruk av større moderne isbrytere i YMER-klassen. Enkelte faser av MIZEX-prosjektet krever bruk av flere isbrytere samtidig.

Universitetet i Bergen hilser med glede en utvikling hvor større svenske eller finske isbrytere kan bli gjort tilgjengelige for felles nordiske forskningsprogrammer i Arktis.

Bergen, 26. mai 1982

Odd H. Sælen

Avdelingsstyrer

Arne Foldvik

Dosent

Universitetet i Trondheim, Utbyggingssekretariatet:

Universitetet i Trondheim har opprettet et særskilt Utvalg for arktisk forskning. Utvalget skal ifølge mandat

- fremme forskning og undervisning vedrørende arktiske forhold, med særlig vekt på teknologi, kartlegging av naturressurser og fagområder ellers som gir grunnlag for fremtidig næringsvirksomhet, miljøspørsmål og økologi. I sitt arbeid skal utvalget stå i kontakt med de instanser i Norge som har et spesielt ansvar for forskning og forvaltning i arktiske strøk.
- være rådgivende for Interimsstyret og UNIT's delinstitusjoner når det gjelder undervisningsmessige og forskningsmessige tiltak. Undervisningsmessige tiltak, inklusive kortere kurser og etterutdanning, søkes gjennomført som ledd i de enkelte delinstitusjoners undervisningsopplegg i et samarbeid mellom utvalg og delinstitusjon.

Utvalget har avgitt uttalelse til foreliggende medlemsforslag. Uttalelsen er datert 10.05.82 (*se nedan*).

Universitetet i Trondheim har erfaring for at mange verdifulle resultater kan innvinnes ved å utnytte de kommunikasjonsmuligheter som finnes på Grønland og Svalbard. Man er også klar over at de områdene som kan nås med vanlige prosjektbevilgninger, er meget begrenset samtidig som det er betydelige luker i kunnskapene innenfor flere fagdisipliner.

Selv om Universitetet ser med interesse på de muligheter et nordisk samarbeid om isbryterekspedisjonen vil kunne gi, er man tilbakeholdende på grunn av de omkostninger driften av et slikt fartøy vil måtte medføre.

Det kan forøvrig opplyses at NAVF og NFFR har tatt initiativ til et marint, nasjonalt forskningsprogram i Arktisk, det skal være tverrfaglig og involvere både forvaltningens forskningsinstitutter og universitetene. Programmet vil i første rekke konsentrere seg om fysisk oseanografi/pelagisk økologi nær iskanten og i isfylte farvann, samt benthosstudier i kystnære farvann. Ansvar for utformingen av det norske pelagiske programmet er overlatt til dosent Egil Sakshaug, Universitetet i Trondheim. Internasjonalt samarbeid vil høyst sannsynlig bli aktuelt.

Trondheim, 9. juni 1982

Nils A. Selsteth
Utbyggingsdirektør

Universitetet i Trondheim, Arktisk utvalg:

Den økende interesse for Arktis har medført en betydelig interesse for arktisk forskning i flere land.

Dette gjelder både land som tidligere har deltatt i en geografisk kartlegging og generell utforskning av Arktis, og land hvis interesse mer er begrunnet i utnyttelsen av ressursene i nordområdene.

Vårt lands arktiske forskning har tradisjonelt vært dominert av registreringer og kartlegging, men interessene og den arktiske forskning er nå i ferd med å dreie mot grunnleggende datainnsamling og større interesse for nødvendig teknisk forskning og utvikling.

Av de nordiske land er det bare Danmark og Norge som har fast organiserte institusjoner til å ta seg av den arktiske forskning. I Norge er dette Norsk Polarinstitutt.

Generelt vil arktisk utvalg understreke betydning av nordisk samarbeid innen arktisk forskning og det positive i at dette utbygges.

Arktisk utvalg er enig i konklusjonen i medlemsforslaget at forutsetningene for felles innsats innen arktisk forskning utredes. Det må imidlertid være en klar forutsetning for dette utredningsarbeidet at det utføres på fritt grunnlag og ikke knyttes til bruk av isbryter alene. Det engasjement som UNIT vil ha i arktisk forskning i fremtiden, særlig på tekniske og assosierte biologiske felt, kan en ikke se vil medføre særlig behov for isbrytere og slett ikke av de dimensjoner (YMER) som forslaget legger opp til.

Bakgrunnen for å knytte utredningen til isbryterspørsmålet er nok klare indre svenske ønsker. Fra norsk side vil to forhold være avgjørende. Norge har et forholdsvis nytt stort isgående fartøy (Lance), som vil kunne dekke en vesentlig del av forskningsbehovene i fremtiden. Derneat at skulle man være med å betale drift av et så stort fartøy som YMER, vil en stor del av norske midler til arktisk forskning gå med til dette.

Selv om den arktiske forskning ikke har vært samordnet i Norden, er det likevel klart at det har vært et betydelig samarbeid mellom forskerne i nordiske land. Et rimelig forslag vil være å bygge ut dette samarbeid. For UNIT's vedkommende vil dette blant annet si å forsøke å styrke den tekniske forskning gjennom samarbeid på nordisk basis.

Trondheim, 10. mai 1982

(Ej sign.)

Universitetet i Tromsø, Marinbiologisk stasjon (MBS):

Styret ved MBS stiller seg positivt til det svenske forslag om felles nordisk innsats innen arktisk forskning. Det er korrekt at Norge mangler fartøy som kan gå i tykk is, og vår marinbiologiske forskning har i stor grad vært konsentrert om isfrie farvann. Når vi vet at store deler av områdene rundt Svalbard er islagt flere måneder i året, medfører fartøysituasjonen at de forskningsoppgaver man kan ta på seg er sterkt begrenset. Når vi vet at både Sverige og Finland har isbrytere, vil et felles nordisk samarbeid kanskje kunne bedre denne situasjon.

Vi vil i denne sammenheng gjøre oppmerksom på at Universitetet i Tromsø har flere ansatte som arbeider med forskningsoppgaver i arktisk farvann. Fagfelt man arbeider med er bl. a.:

- hydrografi og primærproduksjon i fjordene ved Spitsbergen
- kartlegging av bunndyr ved Svalbard, Bjørnøya og Jan Mayen

- suksesjon i bunnfauna på nye, undersjøiske lavaområder ved Jan Mayen.
- forplantning og eggtyper hos pigghuder og fisk
- produksjonsmodell for rauåte
- blåkveite, håkjerring
- sjøfugl
- rekeproduksjon på utvalgte felter på Vest-Spitsbergen
- assosiasjoner mellom marine dyr, f. eks. krepsdyr og mollusker.

Tromsø, 5. mai 1982

Bjørn Gulliksen

Det norske meteorologiske institutt:

Nevnte forslag tar utgangspunkt i den svenske YMEX-ekspedisjonen sommeren 1980 med deltakere fra flere land, og det munner ut i en henstilling til Nordisk Råd om å anbefale at forutsetningene for felles nordisk innsats innen arktisk forskning blir utredet. En slik utredning vil måtte omfatte både politiske og faglige vurderinger. I det følgende vil bare faglige spørsmål bli behandlet.

Det norske meteorologiske institutt (DNMI) har under hele sin virksomhet vært spesielt interessert i den geofysiske utforskning av polarområdene, og har tatt aktivt del i såvel nasjonale som internasjonale polare forskningstiltak, såsom det første og det andre polarår, det internasjonale geofysiske år, GARP/POLEX foruten Nordhavsekspedisjonen i 1870-årene som ble ledet av instituttets første direktør, Henrik Mohn. Dessuten har DNMI i en årrekke drevet meteorologiske observasjonsstasjoner i Svalbard-området og på Jan Mayen. Vi ser derfor gjerne at et nærmere skandinavisk samarbeid om arktisk forskning blir utredet. Det bør da også tas hensyn til at det for tiden foregår og planlegges betydelige forskningsprosjekter i arktiske områder, hvor også land utenfor Norden deltar med betydelige ressurser.

Når det gjelder vår fremtidige virksomhet i Arktis vil DNMI måtte prioritere en utvidelse og komplettering av det eksisterende observasjonsnett. En regner med at en slik utvidelse vil kunne etableres ved hjelp av automatiske observasjonsstasjoner. De meteorologiske observasjoner som en isbryterekspedisjon kan skaffe til veie, må antas å bli forbundet med særdeles store omkostninger. Dessuten vil slike observasjoner bare kunne dekke kortere tidsrom. DNMI vil derfor neppe kunne medvirke aktivt til at et slikt ekspedisjons-foretagende kommer i stand.

Oslo, 18. mai 1982

Kaare Langlo

Direktør

Per M. Breistein

Norges almenvitenskaplige forskningsråd (NAVF):

Rådet for naturvitenskapelig forskning (RNF) i NAVF har vurdert det fremlagte medlemsforslaget til Nordisk råd om arktisk forskning, ref. Deres brev av 14.04.1982. Bakgrunnen for forslaget er den arktiske ekspedisjonen som ble gjennomført sommeren 1980 med den svenske stats isbryter "Ymer". Ekspedisjonen var svensk, men med bred deltagelse fra andre nasjoner, deriblant Norge. Forslagsstillerne antar at det ikke vil være mulig å gjennomføre nye tilsvarende ekspedisjoner i ett lands regi. De anbefaler derfor at forutsetningene for felles nordisk innsats i den arktiske forskningen utredes.

I utgangspunktet stiller RNF seg positivt til at forutsetningene for nordisk samarbeid innenfor polarforskning utredes. RNF mener videre at representanter for norske forskningsmiljøer bør ta del i dette arbeidet. I Norge har polarforskning lange tradisjoner og betydelig kompetanse er opparbeidet så vel i U&H-sektoren som i deler av instituttsektoren, som f. eks. ved Norsk polarinstitutt. Sistnevnte institutt driver blant annet en forskningsstasjon i Ny-Ålesund som er åpen for andre forskere og disponerer et isforsterket fartøy – "Lance" – deler av året. Totalt sett mener RNF at Norges bidrag vil være verdifullt i et felles nordisk samarbeid og at norske forskere bør inn i planleggingsfasen av eventuelle samarbeidsprosjekt.

RNF har nedsatt en referansegruppe som har ansvaret for å utarbeide en plan for norsk naturvitenskapelig polarforskning. Som en naturlig forlengelse av dette arbeidet kan RNF ta et initiativ for å undersøke nordiske forskeres interesse for samarbeid, både på ekspedisjonssiden og på andre felt. Et slik første planleggings- og sonderingsmøte kan arrangeres i samarbeid med Norsk oseanografisk komité og/eller Norsk polarinstitutt.

RNF vil presisere at fundamentet for et samarbeid må være at foreliggende forskningsbehov best løses gjennom koordinert innsats. Med dette utgangspunktet mener rådet at det innenfor arktisk forskning sannsynlig er mange områder som vil være velegnet for et nordisk samarbeid fordi de økonomiske omkostningene vil bli for høye for de enkelte land. Gjennom koordinert bruk av fartøy og annet utstyr kan det oppnås betydelige økonomiske gevinster. RNF vil derfor støtte forslaget anbefaling, men utfra noe andre premisser enn de som presenteres i forslaget.

Rådet er således ikke enig med forslaget i at "Ymer"-ekspedisjonen på et eller annet vis bør bli en institusjon. Bruk av isbryter vil representere et verdifullt supplement for å løse enkelte forskningsoppgaver, mens andre og langt de fleste vil kunne dekkes ved bruk av andre typer fartøy som faller adskillig rimeligere i drift eller ved å ta i bruk andre metoder.

RNF mener videre at deltagelse i samarbeidsprosjekt ikke må skje på bekostning av nasjonalt prioriterte oppgaver. Det vil derfor oppstå behov

for spesielle midler for å få i gang et tilfredsstillende faglig samarbeid på nordisk basis. Som nevnt tidligere mener RNF at polarforskning er et felt som er velegnet for nordisk samarbeid og som bør styrkes gjennom nordiske prosjektmidler. I denne sammenheng vil RNF peke på det samarbeid som er opprettet mellom de nordiske naturvitenskaplige forskningsrådene gjennom den nordiske samarbeidsnemnden – NOS-N. Etter rådets mening bør spesielle prosjektmidler for nordisk samarbeid kanaliseres til de enkelte nasjonale forskningsråd gjennom NOS-N.

Oslo, 1. juni 1982

Axel Andersen

Birgit Andersen

Norsk polarinstitutt:

Generelt

Medlemsforslaget gir en riktig saksfremstilling av den ene ekspedisjonen som omtales, og det er forståelig at de svenske og finske forskningsmiljøer ønsker å finne økonomiske muligheter for å fortsette. Vi er kjent med at Sverige har opprettet en komité for polarforskning under det svenske Videnskapsakademi og tydelig ønsker å engasjere seg innen denne sektor i fremtiden. Så vidt vi kjenner til har hverken Sverige eller Finland øremerkede midler for polarforskning av noe større omfang. Rent prinsipielt synes dette å være en viktig forutsetning for et langsiktig, organisert nordisk samarbeid på dette område.

I Danmark og Norge har polarforskning vært drevet gjennom lang tid med til dels betydelige midler, anslagsvis benyttes 10 mill. kr. for dette formål bare av Norsk Polarinstitutt alene. (Dette er utenom beløp til kartlegging.)

Ovenstående forhold berører ikke direkte medlemsforslaget, men det kan gi grunnlag for et spørsmål om Finland og Sverige i nær fremtid selv ønsker å satse et større beløp på polarforskningen og gjøre den videre saksgang noe avhengig av det svar som gis.

Medlemsforslaget

Vi kan helt ut gi vår tilslutning til at forutsetningene for felles nordisk innsats innen den arktiske forskning utredes.

Vi vil foreslå at utredningen utføres på fritt grunnlag uten den referanse som er gitt til isbryter. Forskning i Arktis kan ikke generelt sies å være avhengig av en isbryter. Det nye norske ekspedisjonsfartøyet "Lance" er isforsterket og kan gå i en god del av isplagete områder, mens en isbryter

vil dekke et ytterligere område. Driftsutgiftene for en isbryter er imidlertid formidable, så det kan være tvil om nytten av å sette inn nordiske midler på isbryterbruk står i rimelig forhold til andre tiltak.

Vi har gjennom flere år samarbeidet med enkeltforskere fra de øvrige nordiske land og flere forskere har deltatt i våre ekspedisjoner. Selv om polarforskningen ikke er organisert i Finland og Sverige, er det klart at det finnes meget betydelige polarforskere i disse land. Likeledes finnes en god del vitenskapelig utstyr av interesse. Problemet har ofte vært at de ikke disponerer andre midler enn det de får fra universitetsannua eller enkelttildelinger fra forskningsråd, disse forhold har gjort det vanskelig med et mer utbygget og langsiktig samarbeid. På den annen side vil enkle virkemidler som stipend, prosjektstøtte til nordiske polarprosjekt osv. kunne bidra meget positivt på dette område.

Vi håper ovenstående kan være til noen hjelp for den norske delegasjon og vi står gjerne til disposisjon for ytterligere opplysninger eller råd.

Bærum, 12 februar 1982

Odd Rogne
Underdirektør

Sverige

Forskningsrådsnämnden:

Forskningsrådsnämnden tillstyrker förslaget att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att snarast utreda förutsättningarna för gemensamma insatser inom den arktiska forskningen. Det starkt ökade internationella intresset för polarområdena under senare tid gör nordiskt samarbete såväl bilateralt som multilateralt till en angelägen uppgift.

Stockholm den 23 april 1982

Ingemar Mundebo

Hans Landberg

Naturvetenskapliga forskningsrådet (NFR):

Naturvetenskapliga forskningsrådet finner att goda skäl anförts i A 619/k för ökat samarbete inom den arktiska forskningen och tillstyrker därför att

utredningen genomförs. I sammanhanget bör också beaktas möjligheterna till bilaterala insatser.

Stockholm den 11 mars 1982

Mats Ola Ottosson

Dick Hedberg

Vetenskapsakademien:

Vetenskapsakademien och akademiens polarforskningskommitté, som erbjudits tillfället att yttra sig över rubricerade remiss, har med stort intresse tagit del av medlemsförslaget. Akademiens och kommitténs nedan redovisade synpunkter på förslaget sammanfaller.

Akademien instämmer i de bedömningar som förslagsställarna framför och akademiens polarforskningskommitté arbetar med att formulera ett integrerat program för fortsatt svensk polarforskning. Därvid förutsätter akademien att samarbetet med de nordiska grannländerna ytterligare intensifieras.

Akademien vill därför tillstyrka förslaget att Nordiska ministerrådet skall utreda förutsättningarna för ökat nordiskt samarbete inom arktisk forskning.

Stockholm den 14 april 1982

Vetenskapsakademien

Tord Ganelius

Medlemsförslag

om stöd till ett svenskt-danskt uppslagsverk

(Väckt av Arne Gadd, Hagen Hagensen, Sture Palm och Robert Pedersen)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk språksekretariat:

På møte 13.5.82 vedtok Språksekretariatets arbeidsutvalg å støtte forslaget. Arbeidsutvalget understreket imidlertid at det bør bli et *nordisk* leksikon beregnet på lesere i alle de nordiske landene. For å sikre en bredest mulig faglig dekning bør det også utarbeides av fagfolk fra hele Norden, i likhet med "Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder". Et verk av denne typen kan få stor betydning for undervisning og folkeopplysning i Norden samtidig som det vil framheve og styrke den nordiske samfølelsen. Dessuten vil det utvidede markedet gi økonomiske fordeler.

Artiklene i leksikonet bør være på dansk, svensk og norsk (bokmål og nynorsk) med en rimelig fordeling mellom språkene. Artikler skrevet på finsk, islandsk, færøsk, samisk eller grønlandsk bør gjengis på dansk, norsk eller svensk, siden disse språkene langt på vei blir forstått også av nordboer med et annet morsmål.

Arbeidsutvalget er enig med forslagsstillerne i at de språklige problemene ikke bør overdrives. Erfaring har vist at de fleste forståelsesproblemer mellom dansk, norsk og svensk forsvinner med litt trening. Problemer blir enda mindre når motivasjonen for å forstå er stor, slik man må kunne regne med i dette tilfellet. På denne bakgrunnen vil arbeidsutvalget framheve at et leksikon av denne typen vil ha en positiv virkning for grannespråksforståelsen i Norden ved at det på en naturlig og stimulerende måte gir nordboer mulighet for å venne seg til hverandres språk.

Likevel er det viktig å tilrettelegge artiklene språklig slik at de blir lette å forstå over hele Norden. Dette innebærer blant annet at man i størst mulig utstrekning bruker samnordiske ord der slike fins, og unngår særspåklige. Dessuten bør det være med ordforklaringer der det er nødvendig. Nordisk

språksekretariat kan eventuelt gi nærmere råd om prinsippene for den språklige siden ved artiklene.

Oslo, 8. juni 1982

Bertil Molde

Formann

Ståle Løland

Sekretariatssjef

Nordiska samarbetsnämnden för humanistisk forskning (NOS-H):

Redan 1968 års litteraturutredning i Sverige underströk i sitt slutbetänkande 1974 behovet av en ny större encyklopedi. De problem som är förknippade med utgivningen av en sådan encyklopedi blev sedan föremål för särskild utredning av sakkunniga vilka avgav sitt yttrande 1980 (Mot bättre vetande, SOU 1980: 26). Kommitténs beräkningar demonstrerade med all önskvärd tydlighet, hur 1960- och 1970-talens kostnadsutveckling inom bokproduktionen gjort det otänkbart för svenska förlag att numera ekonomiskt klara utgivning och marknadsföring av en verklig encyklopedi. Statliga initiativ och statligt stöd ansågs därför nödvändiga på detta område. Kommittén visade också hur kostnaderna väsentligt kunde nedbringas genom olika former av samarbete med ett eller flera förlag.

I det nu aktuella medlemsförslaget inom Nordiska rådet noterar man med rätta att situationen är densamma i Danmark. Planerna på en tredje reviderad upplaga av Salomonsens Konversationsleksikon strandade omkring 1970 av ekonomiska skäl på samma sätt som man i Sverige på 1960-talet skrinlade planer på en tredje upplaga av Svensk Uppslagsbok. I Norge och Finland är läget fortfarande bättre och de tillgängliga stora encyklopedierna är inte lika föråldrade som i grannländerna.

Trots att remissinstanserna i Sverige var starkt positiva till kommittéförslaget 1980 har – förmodligen av kostnadsskäl – frågan ännu inte förts vidare av utbildningsdepartementet. I detta läge är det initiativ som tagits av svenska och danska delegater inom Nordiska rådet synnerligen välkommet. Det är all anledning att undersöka möjligheterna att inleda ett danskt-svenskt samarbete. NOS-H vill emellertid peka på att den alternativa lösning i form av ett "nordisk opslagsværk av høj standard", som är antytt i medlemsförslaget, bör noga övervägas. Det finns anledning förmoda att även Norge och Finland inom några decennier kan få samma problematiska situation vad gäller tillgången på uppslagsverk som den som nu råder i Danmark och Sverige.

Inom överskådlig tid kommer – vilket den svenska utredningen av 1980 under riksbibliotekariens ordförandeskap visade – nya media såsom tele-

data och videoskiva ingalunda att kunna ersätta det tryckta uppslagsverket, däremot komplettera det i vissa avseenden. Ett stort uppslagsverk med rika litteraturanvisningar är ett väsentligt och hanterligt medel till kunskap för såväl undervisning och folkbildning som den intresserade allmänheten.

Med hänvisning till vad som ovan anförts finner NOS-H det angeläget att Nordiska ministerrådet låter undersöka möjligheterna att stödja utgivningen av ett svensk-danskt eller nordiskt uppslagsverk.

Stockholm den 6 juli 1982

För Nordiska samarbetsnämnden för humanistisk forskning

Åke Andrén

Barbro Hänström

Danmark

Ministeriet for kulturelle anliggender:

I den anledning skal man udtale, at kulturministeriet på forhånd må nære nogen tvivl om, hvorvidt et sådant værk på to eller flere nordiske sprog vil kunne afsættes i en udstrækning, som muliggør udgivelse på sædvanligt forlagsøkonomisk grundlag. Man kan dog anbefale, at spørgsmålet undersøges nærmere, såfremt det støttes i rimeligt omfang af de biblioteks- og forlagskyndige instanser, som Nordisk Råds danske sekretariat i skrivelse af 30.4.1982 har udbedt sig udtalelser fra.

København, den 30. juli 1982

P. m. v.

J. Harder Rasmussen

Vibeke Jakobsen

Danmarks Biblioteksforening:

Danmarks Biblioteksforenings hovedbestyrelse har haft ovennævnte forslag til skriftlig votering, som resulterede i nedenstående 2 opfattelser:

Et antal medlemmer af Danmarks Biblioteksforening er ganske enig i udtalelsen fra Nordisk Råd om, at de store, generelle, kundskabsformidlende værker, encyklopædier, er af største betydning for den kulturelle

udvikling. Foreningen kan også udtrykke sin enighed med analysen af disse værkers særdeles vanskelige situation i dag.

Derimod kan man ikke være enig i, at der ikke vil være sproglige problemer, såfremt artiklerne i encyklopædien er skrevet på f.eks. norsk landsmål eller svensk. Man synes også at overse, at det redaktionelle problem må løses på en sådan måde, at de deltagende nordiske lande i fuld grad får mulighed for at bringe de artikler, som det enkelte land anser for nødvendige.

Hvis ideen, som den er foreslået i medlemsforslaget af 30.oktober 1981, derfor skal have nogen interesse, må hvert land have fuld mulighed for at få de artikler med, som man nationalt ønsker, og udgaverne i de enkelte deltagende lande må være oversat til landets nationale sprog.

Når der i argumentationen for forslaget nævnes, at "sproget synes ikke at lægge hindringer i vejen for tilegnelsen", så er det forkert. For skønlitterære værker ved enhver, der arbejder med disse udgivelser, at det er så godt som umuligt at vække befolkningens interesse for værker, som ikke er oversatte, hvad der også har ført til et realiseret forslag fra Nordisk Råd om støtte til oversættelser af nabolandslitteratur. Da en encyklopædi er et alment værk, omend fagligt i gennemæssig forstand, vil der opstå tilsvarende sproglige barrierer, hvis det anvendte sprog ikke er nationalt.

Et økonomisk samarbejde mellem flere nordiske lande om udgivelsen, og et redaktionelt samarbejde med total suverænitet for de enkelte nordiske landes redaktionskomiteer, vil uden tvivl være nyttigt.

Men kun under den forudsætning, at værket i sin endelige form forelægges i de nationale sprog.

Et antal medlemmer af Danmarks Biblioteksforenings hovedbestyrelse mener, at encyklopædier næppe kan være fremtidens informationskilder. Informationsstrømmen bevæger sig så hurtigt og får tilført så meget nyt materiale fra et voksende antal bifloder i nutid/fremtid, at en encyklopædi meget hurtigt vil være forældet og forældet. En encyklopædis produktionstid er tilmed relativ lang, hvorved forældelsesfaktoren uddybes.

Aktuel information er højst nødvendig for samfundet, den enkelte, en lang række vidt forskellige målgrupper.

Det foreslås, at man koncentrerer sig om og snarest etablerer elektronisk baserede "encyklopædier" eller informationsbaser/databanker, hvis informationer fornyes løbende.

Tilgang sker via telekommunikation med tilhørende printere, således at *benytterne* eventuelt kan erholde kopier af det ønskede informationsmateriale, altså en markant udvidelse af informationshorisonten. For offentlige informationsformidlere, f.eks. biblioteker, vil dette have store fordele af servicemæssig, økonomisk, lokale- og arbejdsmæssig art.

I øvrigt er tilgangen til sådanne databanker uafhængig af tid og sted.

Kvaliteten af informationsleverandørernes produkter vil hæves betyde-

ligt, når der er hurtig og smidig tilgang til den mest aktuelle information – til gavn for brugerne.

Valby, den 8. juli 1982

Karl Johan Mortensen

Formand, borgmester

Flemming Ettrup

Direktør

Folketingets Bibliotek og Oplysningstjeneste:

Der kunne måske påvises mange praktiske vanskeligheder eller principielle betænkeligheder ved sådan et forslag, men jeg mener, at de burde løses og tilbagevises ud fra nogle større kulturpolitiske synspunkter, der ligger i forslaget. I det følgende skal jeg fremføre disse synspunkter. Mit udgangspunkt vil altså være en varm anbefaling af, at problemet omkring et svensk-dansk – og helst egentlig nordisk – opslagsværk undersøges nøjere.

Om *behovet* for en stor encyklopædi på videnskabeligt grundlag er der allerede redegjort i forslaget. De leksika, der er udkommet i de to lande siden 1950'erne, er i det store og hele baseret på andenhåndsviden, dvs. at de bygger på hinanden og er skrevet af professionelle leksikonredaktører. Det, der kulturpolitisk kunne gøre et nyt opslagsværk til et redskab for nordisk folkelig oplysning, ville være, at det foreslåede opslagsværk skulle skrives af de sagkyndige selv. Man skulle altså så at sige begynde forfra og, ligesom det var tilfældet med Salmonsens leksikon fra 1920'erne, sammensætte det af artikler skrevet af eksperter.

Det virkelige udtryk for, hvor stort behovet er for en sådan stor men let tilgængelig encyklopædi, ligger imidlertid først og fremmest i den almindelige kulturpolitiske situation i Norden i de sidste årtier. Siden den tid, hvor private forlag kommercielt kunne udgive sådanne værker, er der sket en enestående udvikling i den offentlige uddannelse, en uddannelseseksplosion. Der findes snart ikke arbejde, der blot kræver håndkraft. Alt arbejde er specialiseret og kræver – foruden specialviden, der snævert gives gennem intense uddannelsesforløb – også en universalviden af betydeligt omfang. Den almene viden, der bibringes borgerne gennem folkeskolerne, er blevet betydeligt forbedret i de sidste menneskealdre, men den er ikke blevet og kan næppe udvides. Remsernes tid er forbi, paratviden er ikke sagen. Hvad man ikke ved fra skolen, skal man kunne slå op i bøgerne, er devisen.

Derfor er også den store encyklopædis tid kommet. Og af endnu en grund: al den viden, der skulle koncentrereres deri, kunne jo også findes andre steder i litteraturen. Men det at finde rundt i litteraturen er et af

†1-31:sess A620/k Suppl.

nutidens store problemer. Antallet af tryksager stiger voldsomt hvert år, og selv om de bibliografiske databaser teknisk set forbedres, så kan de ikke overstige den faktor, at der vil være meget "støj" på de litteraturlister, de kan producere, og at den litteratur, de henviser til, ofte kan være meget svær at få fat på.

Tilhængere af ny datateknik vil formodentlig indvende, at de store leksikas tid er forbi. Nu skal det være skærmterminaler, sådan at manuskripterne indkodes i en central database, hvortil institutioner og siden også privatpersoner kan købe sig adgang. På lang sigt er dette formodentlig også løsningen, selv om bøger vel endnu en generation eller to er det mest benyttede medium. Under alle omstændigheder skal manuskripterne skrives og renskrives. Og denne renskrivning går jo nu om dage under alle omstændigheder via et EDB-anlæg og kommer til at stå på bånd eller plader. Hvorvidt man så vil benytte typografi eller datatransmission kan der siden tages stilling til. Tvivl om, hvilket medie der skal vælges, skulle ikke behøve at udsætte forslaget realisering, da spørgsmålet formodentlig afklares i løbet af det ganske lange spænd af år, som forberedelserne vil tage.

Man kan spørge om berettigelsen af, at der gives statsstøtte til et sådant arbejde, der hidtil er drevet på kommerciel basis. Et sådant spørgsmål må ses i en bredere sammenhæng. Udarbejdelsen af en sådan encyklopædi ligger jo meget tæt op ad andre statsstøttede "videns-projekter". Der kan således henvises til de ganske store årlige statstilskud, der gennem mange år er givet til store ordbogsprojekter i alle de nordiske lande, udgivelsesarbejder, der nationalt naturligt føles som kulturpolitiske statsforpligtelser, og som i Norge har ført til oprettelse af et permanent ordbogsinstitut med fast medarbejderstab. Det har på ordbogsområdet været erkendt i mange år, at større projekter på dette felt lå uden for den kommercielle sektors område og derfor måtte drives af staten. I Danmark og Sverige støtter de nationale forskningsråd talrige længerevarende projekter, der har encyklopædi-karakter. Det gælder for Danmarks vedkommende Den store danske ordbog samt i nutiden Holberg-ordbogen, der udkommer i 10 bind, den ny udgave af Jysk ordbog, der ventes at blive på ca. 20 bind, når trykningen begynder om en snes år, og det store registreringsværk Danmarks kirker. De samlede udgifter til sådanne projekter bliver aldrig udregnet, fordi de udgøres af årlige tilskud. Men hvis løn- og trykningsudgifter blev sammenlagt, ville de nævnte værker formodentlig koste det samme eller mere end et nyskrevet opslagsværk à la Salmonsens leksikon.

Det må formodes, at et universalleksikon kulturpolitisk er af større virkning og betydning end ordbøger af tilsvarende omfang. Det nye ligger i at erkende, at encyklopædier nu også, i hvert fald delvis, er en statsopgave. Tanken herom er i princippet godkendt i Sverige i konklusionen til den svenske officielle betænkning "Mot bättre vetande" fra 1980. Det har ikke været overvejet i Danmark. Tanken burde imidlertid kunne accep-

teres i en periode, hvor beskæftigelsessituationen er det prekære problem ikke mindst blandt akademikere. Et leksikon-projekt skulle vel kunne vinde støtte ligesom hundreder af andre anstrengte forsøg på at oprette meningsfyldte arbejdspladser.

Efter sigende skulle det koste rundt regnet 100 mill. danske kr. at realisere drømmen om et stort universalleksikon. Tallet lyder afskrækkende og har da også ført til, at man i de enkelte lande har skrinlagt tanken, idet man mener, at det overstiger de nationale kræfter, selv om der blev givet statstilskud. Det er derfor, ideen er kommet om at gøre det til et nordisk projekt, hvori to eller flere lande deltog. Man har i så henseende henvist i forslaget til den succes, som *Kulturhistorisk Leksikon for Nordisk Middelalder* viste sig at være. Det udkom i tiden 1950–78 i 22 bind og udkommer i øjeblikket i andet oplag. Det var et nordisk projekt betalt af de enkelte landes undervisningsministerier og med en nordisk fællesredaktion. I leksikonnet optages artikler på alle de nordiske sprog bortset fra finsk.

Sammenligningen er nok rigtig, når det skal vises, at sådanne store bogudgivelser kan lade sig gøre på nordisk basis. I andre henseender er sammenligningen måske mindre realistisk. Det drejer sig her om et meget specielt leksikon for en gruppe fagfolk, der er vant til at arbejde med og i de andre nordiske lande og altså kan læse disse sprog. Et universalleksikon beregnet til folkebrug kan ikke affattes flersproget. I forslaget fra Nordisk Råd regnes der med et leksikon på skiftevis dansk og svensk, idet, som det hedder, "sproget synes ikke at lægge hindringer i vejen for tilegnelsen". Dette er givet forslagets svage punkt. Leksikonnet bør udkomme i to udgaver på hver sit sprog helt igennem, sådan at der skal foregå "oversættelse" for hvert af sprogene, en ikke helt uoverkommelig opgave. Der kan her henvises til de to store fællesnordiske udgivelser, der i øjeblikket er under forberedelse i hver sin gruppe af nordiske bogforlag, to verdenshistorier i henholdsvis 15 og 20 bind, der har en fælles nordisk redaktion, skrives af nordiske forskere og oversættes til de enkelte landes sprog. Billedredaktion, layout og trykning er fælles i alle tre lande og kan derved spare væsentlig på budgetterne. Det store opslagsværk, der her er tale om, skulle organiseres på en lignende måde: en fælles redaktion på to til fire sagkyndige, der træffer beslutning om, hvem der skal skrive de enkelte artikler, og har tilknyttet en billedredaktør og layoutpersonale, der foretager den fælles opsætning og illustration. Hertil kommer så nationale redaktioner, der sørger for kontakten til forfatterne i hver sit land, indriver manuskripterne og oversætter til eget sprog dem, der er affattet på grannlændernes tungemål. En ikke uvæsentlig del af forberedelserne er at beslutte sig for, hvilke artikler der skal med i et sådant moderne leksikon. Det kræver medvirken af faguddannede fra mange fag, og det kræver lang tid at beslutte sig og afveje, hvor lang hver artikel skal være. Grundlaget for dette arbejde blev allerede gjort for ti år siden, da Gyldendal begyndte

et lignende projekt, men standsede det, da det netop var parat til at køre frem på startbanen. Med anvendelse af EDB udarbejdedes et stikordsregister i alle detaljer – mon ikke det kunne udgøre et godt grundlag endnu i dag?

Der tales i disse år meget om at frugtbar gøre forskning til andet end missiler og raketter. Med nationale forskningsbudgetter, der i mange lande når de mange milliarder, bør der også være plads til nogle millioner til at gøre efterkrigstidens forskning på alle felter tilgængelig for hele folket, en kvittering for de mange statsmidler fra skatteyderne, som gennem årene går til videnskaben.

Er forslaget realistisk? Hvis udgifterne fordeles over flere lande og desuden lægges som en årlig bevilling over 10–15 år, bliver projektet realistisk at se til, også i forventning om, at det skal gennemføres ved et samarbejde mellem de to nordiske stater og en kreds af private forlag. Modellen her kunne være den samme, som ofte bruges i forskningssammenhæng, at staten finansierede udarbejdelsen af manuskripterne, medens forlagene finansierede trykningen og distributionen.

På denne baggrund håber jeg, at Nordisk Råds kulturudvalg vil fremme det fremsatte forslag.

København, den 3. august 1982

Kristian Hvidt

Dansk Folkeoplysnings Samråd:

Dansk Folkeoplysnings Samråd skal i den forbindelse udtale, at man kan nære stor sympati for bestræbelserne for at tilvejebringe et nordisk konversationsleksikon; det er uafviseligt, at det vil være et velkommet bidrag til folkeoplysningen. Samrådet kan imidlertid ikke på det foreliggende grundlag udtale sig for eller imod evt. offentlig støtte til et dansk-svensk værk som skitseret.

København, den 2. juli 1982

Poul E. Kandrup

Dansk Folkeoplysnings Samråd

Den danske Forlæggerforening:

— — — skal vi udtale, at man fra Den danske Forlæggerforenings bestyrelses side vil nære stor betænkelighed ved et sådant forslags gennemførelse.

Man betvivler, at forslaget vil være bæredygtigt med hensyn til afsætningen i landene af et 2-sproget opslagsværk med et sigte og et omfang, som det skitserede.

København, den 2. juni 1982

Erik V. Krusturp

Direktør

Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S:

Vi kan være enige med forslagsstillerne i at lægge betænkningen "Mot bättre vetande" (SOU 1980: 26) til grund ved vurderingen af økonomien i et sådant projekt. Thi dels har oplysninger fra Gyldendal været en del af grundlaget for denne del af betænkningen, dels har beregninger som vi selv foretog kort efter betænkningens fremkomst givet lignende resultater.

Derimod kan vi ikke dele forslagsstillernes optimisme m.h.t. at et fællesnordisk værk skulle kunne sælges i et større oplag end et nationalt. Vi frygter at det vil gå modsat: kun særlig interesserede i de to (tre) lande vil købe værket; den "almindelige" leksikonkøber vil blive afskrækket af sprogbarrieren og holde sig væk. Resultatet kan meget vel blive et mindre totalsalg end nationale encyklopædier hver for sig kunne opnå.

Sammenligningen med Kulturhistorisk Leksikon for Nordisk Middelalder (KLNМ) holder ikke. Der er – som forslagsstillerne også er inde på – tale om et værk for de særligt interesserede. Og dets succes – som er ubestridelig – er baseret på markant mindre oplag end der kan komme på tale for en generel encyklopædi.

Et flersproget leksikon, som f. x. KLNМ, stiller brugeren over for en række vanskeligheder af sproglig/opslagsteknisk art. Disse vil kunne overvindes af den særligt interesserede; men den der søger en hurtig oplysning vil for ofte blive skuffet:

1) Udvalget af oplysninger

I KLNМ er medtaget specifikt lokale emner som primært har interesse for det enkelte lands fagfolk eller kulturhistorisk interesserede, men som også har en vis interesse for den tilsvarende læserkreds i de øvrige nordiske lande. Derimod er man i et konversationsleksikon nødt til at medtage en del nationalt stof – biografier af nationale politikere, (forfattere, kunstnere etc.), socialpolitik, forvaltning osv. – i et omfang som ikke vil interessere læsere i de øvrige nordiske lande. I mindre målestok gælder noget tilsvarende naturligvis for et nationalt leksikon; københavnske emner kan f. x. være fyldigere behandlet end esbjergenseren finder det rimeligt. Men hvis to (eller flere) landes "interne" emner skal behandles så

detaljeret som i et nationalt leksikon, vil det betyde en væsentlig udvidelse af omfanget uden at værkets brugsværdi i de enkelte lande øges derved.

2) *Opslagsordet*

Det kan ikke på forhand vides hvilket sprog artikler er skrevet på, og dermed vil brugeren tit søge forgæves. Henvisninger i langt større omfang end i KLNLM vil være nødvendige; faktisk skal der i værket indbygges en fuldstændig dansk-svensk/svensk-dansk ordbog; også dette vil øge omfanget betydeligt.

Dette indebærer desuden en redaktionel fastlåsning. I princippet skal ikke blot ethvert opslagsord kendes før første bind trykkes; men det skal også vides om forfatteren bliver dansk (norsk) eller svensk, og om artiklen bliver en grundig behandling eller blot en henvisning til behandling andetsteds. Ellers bliver det nødvendige henvisningsapparat ikke konsistent og fuldstændigt.

3) *Alfabetiseringen*

Dansk ordner: æ ø å; svensk ordner å ä ö. Man kan vælge én af delene – som KLNLM har gjort uden i øvrigt explicit at meddele det – men det vil for det andet sprogs brugere vanskeliggøre opslag. Det drejer sig jo ikke kun om at "ål" kan stå før eller efter "æble", men også om hvor f. x. "kråse" og "krølle" er placeret.

4) *Henvisninger*

Udover at oplysningerne skal være ajour, korrekte og relevante, udmærker det velredigerede leksikon sig ved en indre sammenhæng, bl. a. viser sig ved at alle ikke umiddelbart forståelige ord og begreber i en artikel vil kunne slås op andetsteds i værket. Disse "skjulte henvisninger" vil i det flersprogede værk ofte blot føre til en ny (sproglig) henvisning, som nødvendiggør endnu et opslag.

Tilsvarende vil gælde for egentlige henvisninger med et henvisningstegn foran det pågældende ord.

5) *Sproget*

Dansk og svensk ligger trods alt så langt fra hinanden m. h. t. ordforråd – og der er så mange "lumske ligheder" (se f. x. Munch-Petersen og Hartmann: "Farlige ord ...") – at en måske i forvejen ikke for let tilgængelig artikel på det ene sprog næppe altid – og i hvert fald kun ved stort besvær – vil kunne forstås af en bruger med det andet sprog som modersmål. Et blandt utallige eksempler: "syra (sv.) = syre (da.); syre (sv.) = ilt (da.))" vil uværgerligt give anledning til misforståelser når f. x. en artikel om et biologisk emne læses af en ikke fagmand.

Og netop på dette punkt adskiller den generelle encyklopædi sig jo fra KLNLM og fra den af forslagsstillerne nævnte svenske faglitteratur som

udlånes af danske biblioteker. Encyklopædiens hovedformål vil være at orientere om emner som brugeren intet særligt forhåndskendskab har til – at give mulighed for *bred* videnstilegnelse.

Vor konklusion er altså, at et leksikon for danskere må skrives på dansk, og ét for svenskere på svensk. Men hermed afviser vi ikke muligheden af et nordisk samarbejde om en stor encyklopædi.

Man kunne forestille sig en stab af forfattere fordelt over alle de nordiske lande, kombineret med fagligt kvalificerede oversættere i hvert af de lande hvor encyklopædien skal udkomme. Det ville betyde, at der var (mindst) to fagfolk om hver artikel, hvilket formentlig ville sikre en højere kvalitet og et større (nordisk) udsyn. Men et sådant projekt ville ikke blive billigere end uafhængige nationale leksika; – thi taksterne (i hvert fald de danske, UBVA's) er næsten de samme for skrivning af leksikonartikler som for fagligt kvalificeret oversættelse. Noget kunne vel spares på en fælles illustration; men besparelsen ville formentlig igen sættes til ved det større organisatoriske apparat som et sådant projekt ville kræve.

Skulle Nordisk Råd ønske at fremme et projekt af den sidstnævnte type, vil Gyldendal være villig til at bidrage til udarbejdelsen af et organisatorisk og økonomisk realistisk forslag hertil.

København, den 26. juli 1982

Kurt Fromberg

Direktør

Ole Norling-Christensen

Afd.chef, leksika & ordbøger

Finland

Ålands landskapsstyrelse:

Förslaget att ett svensk-danskt uppslagsverk skall utgivas är gott och vårt allt tänkbart samhälleligt stöd. Ålands landskapsstyrelse ställer sig även positiv till tanken att ett sådant förslag kunde realiserats. Dock är landskapets resurser begränsade, varför medel som stöd för projektet icke kan ställas till förfogande.

Mariehamn den 11 juni 1982

Folke Woivalin

Lantråd

Börje Karlsson

Utbildningschef

Suomen kirjastoseura (Finlands biblioteksforening ry):

Även om man finner förvånansvärt att utgivning av nationella encyclopedier inte kunnat göras ekonomiskt riskfri i Sverige och i Danmark medan den samtidigt varit möjlig i Finland och i Norge anser Suomen kirjastoseura-Finlands biblioteksforening att förslaget medför fördelar också för Finland. Det är troligt att material beskrivande Danmark och Sverige inte i önskvärd grad ingår vare sig i de encyclopedier som utges i Finland eller i utomnordiska, i Finland tillgängliga encyclopedier. Kännedom om levnadsförhållandena i grannländerna är av vikt i Finland; följaktligen är det troligt att den danska och den svenska encyclopedien – eller eventuellt ett gemensamt uppslagsverk – skulle sprida sig också till Finlands forsknings- och folkbibliotek samt läroanstalter, kanske också bland enskilda personer. I fall man utger den danska och den svenska encyclopedien separat, skulle den svenska utan tvivel få den största spridningen i Finland. I fall man väljer alternativet att utge en gemensam encyclopedi med artiklar på olika nordiska språk kunde förekomsten av danska respektive norska artiklar minska spridningen i någon mån, knappast dock på avgörande sätt. Vissa svårigheter att balansera uppslagsverkets innehåll kan förutspås med tanke på att för läsare i Finland och Norge vore en nordisk encyclopedi intressantast, i vilken material beträffande svensk och dansk kultur och dessa länders specialförhållanden samt artiklar om nordiska frågor hade huvudvikten; artiklar av allmän karaktär, belysande t.ex. utvecklingen inom teknik, naturvetenskaper och medicin kan läsarna i Finland och Norge finna i sina egna uppslagsverk. Svenska och danska läsare skulle däremot utan tvivel önska att den planerade nya encyclopedien innehöll även detta slags material.

Suomen kirjastoseura-Finlands biblioteksforening avstår från att kommentera olika alternativ beträffande encyclopediens finansiering, men betonar att i fall man i Finland med statliga medel kunde inköpa en viss del av upplagan till bruk för bibliotek och läroanstalter skulle detta givetvis öka tillgången till uppslagsverk och därmed i Finland främja spridning av kännedom om Danmark och Sverige.

Helsingfors den 15 juni 1982

Pentti Lahti-Nuuttila
Ordförande

Hilkka M. Kauppi
Verksamhetsledare

Opintotoiminnan keskusliitto ok ry
(Centralförbundet för studieverksamhet)¹

Efter att under flera år haft kontakt med svenskar och danskar har jag kommit till den uppfattningen att svenskar och danskar inte språkligt förstår varandra särdeles bra, varigenom språkmuren mellan det danska och svenska språket utgör ett hinder för spridningen av det planerade verket.

Angående exemplet från Danmark, där svenskspråkiga uppslagsverk utnyttjas i bibliotek, uppstår frågan, om man har undersökt hur omfattande denna utlåning och detta bruk är och om det gäller hela befolkningen eller endast vissa marginalgrupper. Det är mycket sannolikt att uppslagsverket kommer att användas endast av dem som har språkliga färdigheter.

Kommitténs ståndpunkt att det inte finns förlag i Sverige som skulle vilja ta ansvaret för förläggandet av ett sådant uppslagsverk förefaller förvånansvärt. Sveriges invånarantal är dock 8 miljoner, varför det synes finnas åtgång.

Enligt vår uppfattning behövs sådana uppslagsverk, men med tanke på förhållandena i Finland och skillnaderna mellan finlandssvenskan och rikssvenskan borde man i Finland få en egen upplaga. Likaså borde man enligt vår uppfattning undersöka möjligheterna om något finländskt förlag med stöd av statsbidrag skulle kunna utarbeta ett nordiskt uppslagsverk för Finlands finskspråkiga befolkning före slutet av detta årtionde.

Helsingfors den 31 juli 1982

Opintotoiminnan keskusliitto ok ry

Oili Parjo

Verksamhetsledare

Norge

Kultur- og vitenskapsdepartementet:

Kultur- og vitenskapsdepartementet finner, blant annet på grunn av den vanskelige budsjettssituasjonen, ikke å kunne anbefale at en fra norsk side prioriterer denne oppgaven og deltar i en nordisk finansiering av et oppslagsverk som omtalt i medlemsforslaget.

Oslo, 22. juli 1982

Etter fullmakt

Olav Nyhammar

Hans Berg

¹ Yttrandet översatt från finska

Den norske forleggerforening:

— — — Henvendelsen er nylig behandlet i vårt styre, og det ble der gitt uttrykk for en rekke betenkeligheter med prosjektet. Slik det foreløpig er presentert, fant man det vanskelig for vår organisasjon å bidra til en felles nordisk eller dansk/svensk utgivelse av et slikt verk.

Oslo, 15. juni 1982

Paul Martens Røthe

Sverige

Kungl. biblioteket:

Medlemsförslaget hänvisar i flera sammanhang till den svenska uppslagsverkskommitténs betänkande Mot bättre vetande (Statens offentliga utredningar 1980: 26). I detta konstaterades sammanfattningsvis, att det finns ett stort, utbildnings- och kulturpolitiskt motiverat behov av ett nytt stort svenskt uppslagsverk och att Sverige vid en internationell jämförelse står mycket dåligt rustat i fråga om detta viktiga hjälpmedel i informationsförsörjningen.

Uppslagsverkskommittén redovisade i ett särskilt avsnitt sin syn på möjligheterna att genom internationellt samarbete åstadkomma ett verk av angiven typ. Kommittén bedömde det inte som realistiskt att nyproducera ett helt nytt stort uppslagsverk på detta sätt. Däremot borde det vara möjligt att — såsom skett bl. a. i Finland — reducera de erforderliga insatserna genom bearbetning av något utländskt verk av lämpligt omfång.

Medlemsförslaget följer en annan linje, nämligen att uppnå ett bättre ekonomiskt underlag genom att producera ett svensk-danskt uppslagsverk utformat med tanke på avsättning i såväl Sverige som Danmark och med artiklarna på respektive författares språk (svenska eller danska).

KB finner att behovet av ett stort uppslagsverk för svensk publik bör ges synnerligen hög prioritet. Det nyaste svenska hjälpmedlet av detta slag är Svensk uppslagsbok, 2:a upplagan, som utkom 1947–1955 och således i väsentliga delar är helt föråldrat.

KB finner dock, att produktionen av ett blandspråkigt uppslagsverk (på svenska, danska och eventuellt även norska) innefattar en rad praktiska problem. Även den kvantitativa avvägningen mellan material som gäller det egna landet och övrigt material ställer betydande problem. (En svensk användare kräver t. ex. mycket detaljerade uppgifter om svenska samhällsförhållanden, geografiska förhållanden, personuppgifter om svenskar osv. En dansk användare kräver givetvis motsvarande danska uppgifter. Användningen av detta mycket omfattande material i det andra landet är

däremot relativt begränsad.) Denna typ av problem måste belysas på ett ingående och realistiskt sätt.

Med hänsyn till den stora angelägenheten av att den svenska uppslagsverksfrågan får en lösning inom rimlig tid vill KB tillstyrka, att den i medlemsförslaget väckta idén närmare utredes. Härvid synes man också böra undersöka, om det kan vara ett lämpligt alternativ att ge den svensk-danska eller samnordiska produkten formen av en databas. Från denna skulle då kunna framtagas verk som var såväl innehållsligt som språkligt helt anpassade för respektive land.

Stockholm den 30 juli 1982

Lars Tynell

Bo-Ingemar Darlin

Kulturrådet:

I remissvaret på uppslagsverkskommitténs betänkande (SOU 1980: 26, Mot bättre vetande) framhöll kulturrådet i likhet med en stor del av remissopinionen att avsaknaden av ett stort allmänt uppslagsverk från kulturpolitisk synpunkt är en allvarlig brist. Rådet pekade samtidigt på de problem av bl. a. redaktionell och marknadsföringsteknisk art som är förknippade med ett projekt av denna storleksordning.

Uppslagsverkskommitténs betänkande jämte remissyttranden och inkomna skrivelser har av regeringen överlämnats till kommittén (U 1982: 02) för översyn av bokdistributionen för att beaktas i dess arbete. Utbildningsministern instämmer i behovet av ett stort uppslagsverk men framhåller samtidigt att ett statligt ekonomiskt åtagande för stöd till en sådan utgivning av statsfinansiella skäl inte kan bli aktuellt inom överskådlig tid. Däremot bör utredningen "kunna lämna förslag till åtgärder som på ett annat sätt kan underlätta en eventuell sådan utgivning".

Enligt kulturrådets uppfattning är det – särskilt mot bakgrund av den beskrivna situationen – angeläget att även olika möjligheter till nordiska lösningar av uppslagsverksfrågan prövas.

Den föreslagna utgivningsformen som innebär en svensk-dansk samproduktion av ett nytt uppslagsverk rymmer dock enligt rådets bedömning betydande redigerings- och marknadsföringstekniska och ekonomiska problem, detta särskilt som båda parter idag saknar för ändamålet samlade redaktions- och marknadsföringsresurser. En mer realistisk möjlighet kunde vara att samarbete etableras kring utgivningen av en dansk-svensk version av något av de stora uppslagsverk som givits ut i andra länder.

Kulturrådet instämmer i förslaget om en undersökning av möjligheterna till nordiskt stöd till utgivningen av ett dansk-svenskt uppslagsverk av hög

kvalitet. En sådan utredning bör arbeta skyndsamt. Den bör samråda med bl. a. den svenska kommittén för översyn av bokdistributionen.

Stockholm den 8 juli 1982

Anders Clason

Torbjörn Thörngren

Sveriges allmänna biblioteksforening (SAB):

SAB delar förslagsställarnas uppfattning om att det vore värdefullt om det gavs ut ett blandspråkigt uppslagsverk i Norden. SAB vill dock framhålla att det kan visa sig vanskligt att ge ut ett uppslagsverk innehållande artiklar av olika aktualitet och innehåll på de nordiska språken. Språkbarriärer kan t. ex. på sina håll lätt sätta stopp för fortsatt användning av verket. Vissa detaljerade artikeluppgifter kan vidare ha betydelse för endast ett fåtal från samma språkområde som författaren, medan intresserade i andra länder kan efterfråga mera ytliga uppgifter i samma ämne.

Medlemsförslaget förtjänar emellertid stöd. Inte minst för bibliotekens vidkommande är det viktigt att kunna tillhandahålla väl uppdaterade uppslagsverk. Frågan bör dock utredas närmare och därvid vore det av värde om möjligheterna att lägga hela uppslagsverket på data kan undersökas. En sådan databas skulle nämligen kunna rymma uppgifter som både innehållsmässigt och språkligt är avpassade för respektive land.

Lund den 6 augusti 1982

För Sveriges allmänna biblioteksforening

Jan Nyberg

Kanslichef

Folkbiblioteksutredningen (Fb 80):

Fb 80 har under sitt hittillsvarande arbete bedrivit ett omfattande kartlägningsarbete, redovisat i den till utbildningsministern i mars 1982 överlämnade rapporten, Folkbibliotek i tal och tankar. Utredningen har i denna rapport inte gjort några direkta ställningstaganden till den nuvarande folkbiblioteksverksamheten med anledning av beskrivningen och analysen av folkbibliotekens nuläge. Utredningen har för avsikt att under 1983 presentera sitt slutbetänkande med överväganden och förslag om folkbibliotekens framtida verksamhet.

I faktarapporten har dock utredningen framhållit betydelsen av att folkbiblioteken utvecklar och stärker sin grundfunktion att tillhandahålla underlag för information och kunskapsförmedling för att vara ett instrument för samhällets informations-, utbildnings- och kulturpolitik. Fb 80 har även tillsatt en särskild arbetsgrupp med uppgift att analysera folkbibliotekens informationsfunktion och föreslå åtgärder att stärka densamma. Det är utredningens uppfattning att tillgången till ett stort och aktuellt uppslagsverk i hög grad bidrar till detta. Detta gäller inte minst de mindre biblioteksenheterna.

Fb 80 yttrade sig genom remiss över Uppslagsverkskommitténs betänkande Mot bättre vetande (SOU 1980: 26) och tillstyrkte i princip kommitténs förslag (*se Bihang*). Fb 80s grundinställning i frågan står fast.

Eftersom några åtgärder ännu inte har vidtagits från statsmakternas eller förlagens sida att förverkliga Uppslagsverkskommitténs förslag ser utredningen positivt på att ett nytt initiativ har tagits inom ramen för Nordiska rådets arbete i syfte att utreda möjligheterna att på svensk-dansk eller nordisk samarbetsbasis producera ett nytt stort uppslagsverk. Även om Fb 80 ser vissa problem vad gäller språket, behandlingen av länderspecifikt stoff etc., måste frågan om ett nytt uppslagsverk för användning i svenska folkbibliotek ändå bedömas så angelägen att en närmare utredning bör få i uppgift att analysera möjligheterna att ta fram ett uppslagsverk inom ramen för alternativa nordiska samarbetsmodeller. Fb 80 vill därför för sin del tillstyrka förslaget.

Stockholm den 18 augusti 1982

Birgit Rodhe

Dag Hallberg

BIHANG

Skrivelse till utbildningsdepartementet i Sverige från folkbiblioteksutredningen med yttrande över uppslagsverkskommitténs betänkande Mot bättre vetande, SOU 1980: 26

Folkbiblioteksutredningen 1980 (Fb 80) har genom remiss anmodats yttra sig över rubricerade betänkande. Utredningen befinner sig fortfarande i ett inledande skede av kartläggning och problemformulering men vill ändå lägga följande allmänna synpunkter.

En huvudlinje i Fb 80:s arbete är att analysera och diskutera folkbibliotekens roll som informationsförmedlare. Utredningen kommer att göra studier av hur folkbiblioteken löser sina informationsuppgifter i dag och hur man kan förbättra denna verksamhet för att nå uppsatta mål. Härvid kommer ny datorbaserad teknik och delvis utvidgat innehåll att diskuteras.

Inte minst viktigt kommer det att vara att överväga vilken roll det lilla folkbiblioteket skall ha som informationsförmedlare. Frågor av typen vad filialbiblioteket skall ha för bashjälpmedel i sitt informationsarbete kommer att diskuteras. Det kan dock redan nu konstateras att ett stort uppslagsverk alltid kommer att inta en självskriven och central plats i alla huvudbiblioteks och de flesta filialers bestånd av referenslitteratur.

Fb 80 skall även särskilt studera folkbibliotekens insatser för barn och ungdom. Till grund för denna prioritering ligger en bedömning från kommittén att folkbiblioteken har ett särskilt ansvar att stimulera barn och ungdom till att läsa böcker men även till att utnyttja bibliotekets samlade medieresurser för att få ny kunskap. Ett uppslagsverk har därvid en grundläggande betydelse som en viktig länk i en informationssökningskedja. Fb 80 delar utredningens uppfattning att ett aktuellt stort uppslagsverk har sådan betydelse i skolans verksamhet att det måste ses som en egen resurs inom både gymnasieskola och grundskola. Skolans behov i detta avseende kan sålunda inte anses bli tillgodosett via folkbiblioteken.

Vidare bör framhållas att Fb 80 har valt ta upp en särskild diskussion om hur folkbibliotekens resurser bättre skall kunna utnyttjas inom folkbildningen. Ett närmare samarbete mellan folkbibliotek och folkbildningen, vilket är målet för kommitténs utredningsinsats på detta område, kommer med all sannolikhet att ställa ökade krav på folkbiblioteken att kunna tillhandahålla ett stort uppslagsverk.

Även om utredningen således ännu bara står i början av den mer inträngande analysen av folkbibliotekens roll och uppgifter står det dock klart, enligt kommitténs bedömning, att ett aktuellt stort svenskt uppslagsverk är ett ovärderligt instrument i folkbibliotekens arbete. Kommittén vill därför tillstyrka uppslagsverkskommitténs förslag, men anser sig inte ha förutsättningar att bedöma i vilka former ett statligt stöd skall utgå.

Stockholm den 9 februari 1981

Birgit Rodhe

Ordförande

Dag Hallberg

Sekreterare

1982 års bokutredning:

Avsaknaden av ett stort allmänt uppslagsverk i såväl Danmark som Sverige uppmärksammas i medlemsförslaget och leder till slutsatsen att Nordiska rådet bör hemställa hos Nordiska ministerrådet om en snabb undersökning av möjligheterna till stöd för utgivning av ett svensk-danskt, eventuellt nordiskt, uppslagsverk av hög standard. I medlemsförslaget hänvisas också till den svenska uppslagsverkskommitténs förslag i betänkandet (SOU 1980: 26) Mot bättre vetande.

I Sverige har 1982 års bokutredning helt nyligen inlett sitt arbete. Bokutredningen skall enligt direktiven göra en samlad översyn av bokbranschens marknads- och distributionsvillkor. Särskild uppmärksamhet skall ägnas åt vilka effekter som gällande konkurrensrättslig lagstiftning och dess tillämpning – framför allt bruttoprisförbundet – kan ha haft för utvecklingen av den nuvarande strukturen inom bokdistributionen.

Uppslagsverkskommitténs ovannämnda betänkande Mot bättre vetande har med remissyttranden överlämnats till 1982 års bokutredning för att beaktas i utredningsarbetet. I utredningsdirektiven säger sig utbildningsministern dela bedömningen att det finns ett utbildnings-, informations- och kulturpolitiskt motiverat behov av att ge ut ett stort svenskt uppslagsverk. Förslaget att staten skulle åta sig ett väsentligt ekonomiskt ansvar för utgivning och spridning anses emellertid vara orealistiskt i det nuvarande statsfinansiella läget. Det bör enligt utbildningsministern helt ankomma på förlagsbranschen att avgöra om man själv kan ta på sig det ekonomiska ansvaret för ett sådant projekt.

Uppslagsverkskommittén har även anvisat möjligheten att staten lämnar ett s. k. immateriellt stöd för att underlätta utgivningen av ett uppslagsverk, framför allt vad gäller villkoren för en långsiktig marknadsföring. Det ingår i uppdraget till 1982 års bokutredning att närmare överväga behovet av sådana åtgärder.

Frågan om stöd för utgivning av ett stort svenskt uppslagsverk ingår således som en del i det mycket omfattande uppdraget till 1982 års bokutredning. Enligt utredningens tidplan skall utredningsarbetet i sin helhet vara slutfört inom två år. Något ställningstagande i frågan om uppslagsverk kan tidigast göras under hösten 1983.

Bokutredningen finner det angeläget att dessa frågor också kan ses i ett nordiskt perspektiv. Såsom antyds i medlemsförslaget är dock en rad problem förknippade med utgivningen av ett svensk-danskt, eventuellt nordiskt, uppslagsverk. Hit hör enligt bokutredningen frågor om ekonomi, redigering och marknadsföring.

En undersökning i enlighet med medlemsförslaget bör enligt bokutredningen främst syfta till att pröva nordiska samarbetslösningar för att säkerställa tillgången på uppslagsverk av hög kvalitet i alla nordiska länder. 1982 års bokutredning har inget att erinra mot att en sådan undersökning genomförs.

Stockholm den 19 oktober 1982

Gunnar Petri
Ordförande

Thomas Rönström
Sekreterare

Svenska bokförläggareföreningen:

I remissyttrande över uppslagsverkskommitténs betänkande "Mot bättre vetande" (SOU 1980: 26) har föreningen givit uttryck för den generella ståndpunkten att det för ett avancerat kulturland som vårt är klart otillfredsställande att det inte finns något stort uppslagsverk att tillgå.

I sammanhanget förtjänar det påpekas att utbildningsministern i direktiven (Dir 1981: 76) till 1982 års bokutredning har uttalat att uppslagsverkskommitténs förslag att staten borde åta sig ett väsentligt ekonomiskt ansvar för utgivning och spridning av ett stort uppslagsverk i nuvarande statsfinansiella läge är orealistiskt. Däremot sägs det i de nämnda direktiven att det kan finnas skäl för genomförandet av s. k. immateriellt stöd för att underlätta utgivningen av ett uppslagsverk, framför allt vad gäller villkoren för en långsiktig marknadsföring. Ytterligare överväganden i dessa delar kommer därför att göras av 1982 års bokutredning.

I rubricerade medlemsförslag förordas stöd till ett svensk-danskt – eventuellt nordiskt – uppslagsverk av hög standard. Enligt föreningens mening kan flera invändningar resas mot ett sådant projekt.

Det är ett beklagligt faktum att man i de skandinaviska länderna ogärna läser grannlänternas språk. Upprepade försök har gjorts att lansera författare på deras originalspråk i de andra länderna. Nästan undantagslöst har sådana försök misslyckats. Så gott som allt litteraturutbyte länderna emellan sker i form av översättningar, i många fall med ekonomiskt stöd från Nordiska ministerrådet (nabolandslitteraturstøtte). TV-program i samtliga länder textas på hemlandets språk. För ett uppslagsverk som är beroende av en mycket stor upplaga skulle flerspråkigheten utgöra ett svårt hinder för avsättningen. Försäljningen måste till största delen inriktas på en bred publik, vilken med stor sannolikhet inte skulle vara beredd att acceptera den svårighet som två eller tre språk skulle innebära.

Förslagsställarnas hänvisning till framgången med det nordiska verket "Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid" är enligt föreningens mening inte relevant. Detta verk är mycket speciellt, begränsat till ett område och närmast av vetenskaplig karaktär, där språket på intet sätt är ett spridningshinder.

Några stordriftsfördelar finns knappast att vinna med ett flerspråkigt uppslagsverk. Det är endast på illustrationssidan som man kan finna ekonomiska fördelar. Såväl redaktionellt som produktionsmässigt vore det nödvändigt med separerad hantering. Varje uppslagsverk måste innehålla relativt stora delar som upptar faktaupplysningar, beskrivningar och problemställningar av rent nationell art av ringa eller inget intresse för läsare i andra länder. Avsättningsmöjligheterna skulle sannolikt minska ytterligare om ett uppslagsverk som saluförs i ett nordiskt land innehåller en betydande mängd text som praktiskt taget uteslutande är av nationellt intresse i andra nordiska länder.

Det är redan nu ett uppmärksammat faktum att informationsflödet i samhället blivit så stort att mottagarna har växande urvalsproblem. Allt tyder på att informationsmängden fortsätter att öka och att den tekniska utvecklingen tillhandahåller informationsbärare av nya slag. Härtill får läggas förändringar i konsumtionsmönstret samt försämrade köpkraft som ger anledning till farhågor i fråga om konsumenternas benägenhet att göra stora ekonomiska uppoffringar för att kunna anskaffa ett dyrt uppslagsverk.

Sammanfattningsvis finner således Svenska bokförläggareföreningen att det framlagda förslaget – även om betydande stödinsatser sätts in – inte är realistiskt.

Stockholm den 30 juli 1982

Svenska bokförläggareföreningen

Per A. Sjögren

Urban Skeppstedt

Medlemsförslag

om enhetliga villkor för reserabatter i Norden

(Väckt av Bjarne Mørk Eidem, Olof Jansson, Per Petersson, Rolf Sellgren
och Marjatta Väänänen)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Scandinavian Airlines System (SAS):

SAS och Linjeflyg stödjer i princip medlemsförslaget vad avser att göra rabatter och specialpriser enkla, överskådliga och enhetliga.

Som ett exempel på att detta praktiseras kan nämnas inrikestrafiken inom Skandinavien där SAS/Linjeflyg, SAS/Braathens/Wideröe respektive SAS/Danair tillämpar enhetliga regler i respektive land.

Som det mycket riktigt framgår av medlemsförslaget måste självfallet finansiella och konkurrensmässiga avvägningar göras vid introduktion av rabatter eller specialpriser; dessutom måste beaktas att de marknadsmässiga förhållandena varierar kraftigt både vad gäller ren inrikestrafik i de Nordiska länderna, och den internationella trafiken mellan de Nordiska länderna. Det torde därför vara orealistiskt och kanske till och med ej önskvärt med helt enhetliga koncept om man vill uppnå den avsedda effekten.

Vi vill i detta sammanhang peka på ansökan avseende nytt lågprispaket inom Skandinavien som tillställdes de Skandinaviska myndigheterna 28 april, samt likaledes ansökan om vissa förändringar i prisstrukturen Skandinavien – Finland daterad 29 april (*Bihang 1 och 2*).

I ovan nämnda ansökningar har SAS så långt det varit marknadsmässigt möjligt standardiserat de regler som per 1 juni 1982 kommer att gälla för turistpriser inom Skandinavien och från Skandinavien till Finland.

I en omfattande marknadsförings- och informationskampanj avses priserna komma både till agents och publikums kännedom.

Vi är av den uppfattningen att SAS målsättning vid introduktionen av de nya priserna väl stämmer överens med de rekommendationer som lämnats i det aktuella medlemsförslaget.

SAS och Linjeflyg kommer även fortsättningsvis att sträva efter att genom så enkla och enhetliga regler som möjligt söka stimulera till ökat resande i Norden.

Vi tackar för att ha fått tillfälle att uttala oss i frågan, och vi står självfallet till rådets förfogande om ytterligare upplysningar önskas.

Bromma den 7 maj 1982

Scandinavian Airlines System
Industry Association Affairs

Olaf Sörensen

BIHANG 1

Skrivelse till Ministeriet för offentlige arbejder i Danmark, Luftfartsverket i Norge och Luftfartsverket i Sverige angående nya turistpriser inom Skandinavien från 1 juni 1982.

Som första steget i SAS' nya lågprissatsning och för att stödja och underlätta nordiskt resande har ett nytt prispaket för resor inom Skandinavien i SAS turistklass utarbetats med verkan från 01JUN82. Även för trafik mellan Skandinavien och Finland kommer vissa förändringar att föreslås, om vilket SAS avser ansöka i separat brev inom kort.

Detta sammanfaller med att 1982 har utsetts till "Res i Norden"-året med syftet att öka det internordiska resandet.

Följande ändringar föreslås:

a) Public excursion-priser

Denna pristyp har med åren visat sig icke trafikskapande, och priset annulleras.

b) APEX-priser

Existerande APEX-priser ändras till PEX-priser genom att förköpsperioden om 14 dagar avskaffas. Prisnivån justeras något, för att erhålla 50 % rabatt på normalpriset i lokalvaluta.

Giltigheten ändras till "Sunday rule"/1 månad.

Fullständiga regler framgår av *Bihangsbilaga 1*.

c) Ungdomspriser

Nuvarande prisnivå för ungdomspriset sänks från 40 % till 25 % av normalpriset, dvs. en sänkning med cirka 37 %.

Nuvarande enkelturprincip och regelverk har visat sig olämpliga för pensionärstrafiken. De nivåer och regler för APEX 2, som nämns under d), bedöms bättre anpassat till bl. a. denna trafik, varför nuvarande pensionspriser annulleras.

d) "Res i Norden"-priser

För att ytterligare stimulera till resande i Norden lanserar SAS ett nytt turistklasspris av "APEX"-typ med två mycket låga nivåer: 60 % respektive 50 % av enkelpriset för en tur- och returresa.

Priset har ett förköpskrav om 14 dagar samt inga möjligheter till återbetalning och ombokning.

Giltigheten blir "Sunday rule"/1 månad.

Priset avses endast vara tillgängligt på ett begränsat antal avgångar enligt följande principer:

APEX 1 med nivå 60 % YOW får maximalt säljas upp till 10 % av kapaciteten per trafikprogram.

APEX 2 med nivå 50 % YOW får maximalt säljas upp till 3 % av kapaciteten per trafikprogram.

De två prisnivåerna kommer dock ej att kunna säljas till en och samma flygning. Fullständiga regler framgår av *Bihangsbilaga 1*.

e) *GIT-priser*

I avvaktan på ytterligare studier bibehålls dessa priser oförändrade tills vidare.

f) *Common Interst Group fares Köpenhamn–Norrköping/Jönköping/Växjö/Västerås*

På dessa priser ges i dag ingen agentprovision, vilket annars är standard. Vi föreslår att prisnivån höjs med 9 % så att normala provisionsregler kan införas.

Ovanstående prisförändringar genomförs som ett experiment och ytterligare ändringar kan komma att föreslås efter utvärdering.

Då denna ansökan innehåller mycket drastiska prissänkningar är SAS av den uppfattningen att priserna ej kan introduceras utan en reduktion av passageraravgifterna. En separat ansökan i denna fråga har i dag tillställts myndigheterna, och de prislestslag som ovan nämnts under c) och d) kan endast genomföras om ett godkännande av sådan reduktion lämnas.

En sammanställning av hela den interskandinaviska prisstrukturen (med undantag av de oförändrade GIT-priserna) bifogas som *Bihangsbilaga 2*.

SAS anholder härmed om myndigheternas godkännande av ovanstående förändringar i prisstrukturen med verkan från 01JUN82.

Bromma den 26 april 1982

Scandinavian Airlines System
Industry Association Affairs

Lars Enkler
Vice President

Bihangsbilaga 1

Fare typ		PEX	APEX 1	APEX 2
Application		Only applicable for round trip travel.		
Validity	MIN. MAX.	"Sunday return rule" 1 month		
Stopovers		Not permitted		
Combinations		These fares may only be combined with domestic fares in Denmark, Norway and Sweden (Note 1)		
Advertising & Sales		— Limited to Scandinavia.		
		PTA transactions not permitted.		
Reservations, and ticketing	payment	Reservation for the entire journey, ticket issue and full payment of the fare shall be completed at	Reservations for the entire journey, ticket issue and full payment of the fare shall be completed at the same time and not less than 14 days prior to commencement of outbound travel. All APEX re-	

	the same time prior to commencement of outbound travel. Voluntary changes including extension of ticket validity on medical grounds shall not be permitted, and passengers shall be informed of this by means of a sticker or ticket entry.	servations requests must be clearly identified as such. Voluntary changes including extension of ticket validity on medical grounds shall not be permitted, and passengers shall be informed of this by means of a sticker or ticket entry.
Cancellation, refunds and rerouting	Refunds shall not be permitted	
Dicounts	Only children and infants' discount permitted.	Only infants' discount permitted.
Routing	Outbound and inbound travel only permitted on direct SAS services covered by one flight coupon.	

		These fares shall only apply on selected flights, determined in advance, for each traffic programme period.
		The maximum number of seats to be made available shall be limited to 10% of the total capacity offered during a traffic programme period (APR–OCT/NOV–MAR)
		The maximum number of seats to be made available shall be limited to 3% of the total capacity offered during a traffic programme period (APR–OCT/NOV–MAR)

Note 1: The APEX I fares between CPH and JKG/NKR/VXO/VST and the PEX-fares between all other Scandinavian destinations may be combined with international special fares to/from points in Scandinavia, subject to the following conditions:

- The intrascandinavian fare shall be shown separately from the international fare in the "fare calculation" box of the ticket. Fictitious construction shall not be permitted.
- All conditions of the international fare, including advance payment, minimum/maximum validity and refund restrictions, are also applicable to the intrascandinavian portion covered by this fare, notwithstanding the conditions of this note.
- Stopovers shall not be permitted at the transfer point.

Bihangsbilaga 2

Prisstruktur inom Skandinavien från 01JUN82

1. Danmark–Norge

BGO–CPH		NKR	DKR	Note
Normal F	OW	1 585	1 955	
Normal Y	OW	1 115	1 375	
PEX	RT	1 115	1 375	
APEX	RT	670	825	1
APEX	RT	560	690	2
Ungdom	OW	280	345	

CPH–KRS*

Normal F	OW	1 060	1 305	
Normal Y	OW	750	930	
PEX	RT	750	925	
APEX	RT	455	560	1

APEX	RT	375	465	2
Ungdom	OW	190	235	

CPH–OSL

Normal F	OW	1 305	1 605	
Normal Y	OW	915	1 130	
PEX	RT	920	1 130	
APEX	RT	555	680	1
APEX	RT	460	570	2
Ungdom	OW	230	285	

CPH–SVG

Normal F	OW	1 340	1 645	
Normal Y	OW	940	1 165	
PEX	RT	945	1 165	
APEX	RT	565	695	1
APEX	RT	470	580	2
Ungdom	OW	235	295	

AAL–KRS

Normal F	OW	645	795	
Normal Y	OW	455	560	
PEX	RT	455	560	
APEX	RT	275	340	1
APEX	RT	230	285	2
Ungdom	OW	115	140	

BGO–FAE

Nuvarande priser bibehålls oförändrade.

* Priserna CPH–KRS har baserats på antagandet att separat ansökan avseende extraordinär prishöjning på denna linje blir godkänd av myndigheterna.

2. Danmark–Sverige

<i>CPH–GOT</i>		<i>DKR</i>	<i>SKR</i>	<i>Note</i>
Normal F	OW	1 070	820	
Normal Y	OW	815	620	
PEX	RT	810	620	
APEX	RT	490	375	1
APEX	RT	410	315	2
Ungdom	OW	205	155	

CPH–JKG

Normal F	OW	1 090	840	
Normal Y	OW	815	620	
PEX	RT	810	620	

APEX	RT	490	375	1
Common In- terest	RT	450	345	
APEX	RT	410	315	2
Ungdom	OW	205	155	

CPH-NRK

Normal F	OW	1 290	990	
Normal Y	OW	950	725	
PEX	RT	945	725	
APEX	RT	570	440	1
Common In- terest	RT	520	400	
APEX	RT	475	365	2
Ungdom	OW	240	185	

CPH-STO

Normal F	OW	1 605	1 235	
Normal Y	OW	1 175	895	
PEX	RT	1 170	895	
APEX	RT	705	540	1
APEX	RT	590	455	2
Ungdom	OW	295	225	

CPH-VST

Normal F	OW	1 605	1 235	
Normal Y	OW	1 175	895	
PEX	RT	1 170	895	
APEX	RT	705	540	1
Common In- terest	RT	645	495	
APEX	RT	590	455	2
Ungdom	OW	295	225	

CPH-VXO

Normal F	OW	825	635	
Normal Y	OW	615	470	
PEX	RT	615	470	
APEX	RT	370	285	1
Common In- terest	RT	340	260	
APEX	RT	310	240	2
Ungdom	OW	155	120	

AAL-GOT

Normal F	OW	795	610	
Normal Y	OW	560	430	
PEX	RT	560	430	
APEX	RT	340	260	1
APEX	RT	280	215	2
Ungdom	OW	140	110	

*MMA-CPH**KLR-CPH**RNB-CPH*

Nuvarande priser bibehålls oförändrade.

3. Norge-Sverige

<i>GOT-OSL</i>		<i>NKR</i>	<i>SKR</i>	<i>Note</i>
Normal F	OW	810	765	
Normal Y	OW	580	550	
PEX	RT	585	550	
APEX	RT	350	330	1
APEX	RT	290	275	2
Ungdom	OW	145	140	

OSL-STO

Normal F	OW	1 275	1 210	
Normal Y	OW	895	845	
PEX	RT	895	850	
APEX	RT	540	510	1
APEX	RT	450	425	2
Ungdom	OW	225	215	

*TRD-SDL**TRD-OSD*

Nuvarande priser bibehålls oförändrade.

BIHANG 2

Skrivelse till Ministeriet for offentlige arbejder i Danmark, Luftfartsverket i Norge och Luftfartsverket i Sverige angående nya turistpriser Skandinavien-Finland från 1 juni 1982

Samtidigt med introduktionen av nya turistpriser inom Skandinavien om vilket ansökts i separat brev, har avtal träffats med Finnair om att förbättra och utöka resemöjligheterna även mellan Skandinavien och Finland.

Följande förändringar och nyheter föreslås med verkan från 01JUN 1982:

Från Skandinavien

a) PEX-priser

Giltighetstiden förändras till "Sunday rule"/5 veckor (nuvarande 4/6 dagar—5 veckor) och återbetalningsreglerna ändras till samma regler som gäller för denna pristyp för resor inom Skandinavien.

b) APEX-priser (nytt)

Ett nytt helårs APEX-pris med 14 dagars förköpskrav introduceras på samma nivå som dagens *lägsta* PEX-pris. Regler återfinns i *Bihangsbilaga 3*.

Ovanstående priser kan användas på SAS och Finnairs flygningar enligt följande:

(i) på samma bolag i båda riktningar.

(ii) SAS i ena riktningen och Finnair i den andra riktningen. Interlining av annat slag tillåtes ej.

Från Finland

a) PEX-priser

Inga förändringar.

b) APEX-priser (nytt)

Introduktion av nytt APEX-pris enligt samma principer som från Skandinavien.

Fullständiga regler återfinns i *Bihangsbilaga 4*. De interlining-restriktioner som redogjorts för under rubriken "Från Skandinavien" gäller även för detta pris.

SAS anholder härmed på egna och på Finnairs vägnar om myndighetenas godkännande av ovanstående prispaket med verkan från 01JUN 1982.

Bromma den 29 april 1982

Scandinavian Airlines System
Industry Association Affairs

Lars Enkler
Direktör

Bihangsbilaga 3

Apex fares from Scandinavia to Finland

Minimum stay: "Sunday rule".

Minimum validity: 1 month.

(a) Only applicable for round trip travel.

(b) Travel shall be limited to flights selected and designated for this fare, determined in advance for each traffic programme period (April—October and November—March, respectively by agreement between the carriers concerned).

(c) The maximum number of seats to be made available in each direction by a carrier for sale at this fare shall be limited to 4% of the weekly capacity.

(d) Reservation for the entire journey, full payment of the fare and ticket issuance shall be completed at the same time and not less than 14 days

prior to the date of commencement of outbound travel. All APEX reservations must be identified as such. Voluntary changes to reservations shall not be permitted, and passengers shall be informed of this by means of a sticker or ticket entry. Refunds shall not be permitted.

(e) Combinations prohibited with any other fares/add-ons except domestic fares.

(f) Extension of ticket validity on medical grounds not permitted.

(g) Only applicable on SAS and Finnair direct services.

(h) Stopovers prohibited.

(i) Advertising and sales limited to Scandinavia and Finland, PTA transactions not permitted.

(j) Infants' discount permitted, all other discounts prohibited.

Bihangsbilaga 4

Apex fares from Finland to Scandinavia

Minimum stay: 4 days for Sweden, 6 days for Norway and Denmark.

Maximum validity: 1 month.

(a) Only applicable for round trip travel.

(b) Travel shall be limited to flights selected and designated for this fare, determined in advance for each traffic programme period (April–October and November–March respectively) by agreement between the carriers concerned.

(c) The maximum number of seats to be made available in each direction by a carrier for sale at this fare shall be limited to 4% of the weekly capacity offered.

(d) Reservations for the entire journey, full payment of the fare and ticket issuance shall be completed at the same time and not less than 14 days prior to the date of commencement of outbound travel. Voluntary changes to reservations shall not be permitted, and passengers shall be informed of this by means of a sticker or ticket entry. Voluntary refunds shall not be permitted. All APEX reservation requests must be identified as such.

(e) Combination prohibited with any other fares/add-ons except domestic fares.

(f) Extension of ticket validity on medical grounds not permitted.

(g) Only applicable on SAS and Finnair direct services.

(h) Stopovers prohibited.

(i) Advertising and sales limited to Scandinavia and Finland, PTA transactions not permitted.

(j) Childrens' and infants' discounts permitted, all other discounts prohibited.

Nordiska handikappförbundet (NHF):

De reserabatter trafikföretagen i Norden erbjuder är främst av kommersiell art och syftar till att dels öka resandet att dels få resenärer på tider då transportkapaciteten ej utnyttjas till fullo.

Rabatterna erbjuds samtliga resenärer oavsett nationalitet. Rabattformerna varierar emellertid mellan trafikföretagen i Norden. NHF anser att

för de samhällsägda och samhällsunderstödda trafikföretagen borde utredas möjligheterna av likartade rabatter och att rabattmöjligheterna presenteras i samlad form.

De reserabatter som de nordiska trafikföretagen erbjuder vissa kategorier av resanden gäller främst inom det egna landet. I viss mån får rabatterna utnyttjas av personer från övriga Norden, men då rabatterna varierar är de i regel svåra att begagna.

NHF vill här understryka att de rabatter ålderspensionärer erbjuds, även bör gälla för handikappade som uppbär någon form av pension eller liknande ersättning (ex invaliditetsersättning, attföringspengar).

Då flyget är det lämpligaste trafikmedlet för personer med handikapp finner NHF det önskvärt att de rabatter handikappade erhåller på inrikes flygresor utsträcks att gälla även för flygresor inom Norden. Därigenom skulle reseutbytet mellan de nordiska länderna avsevärt underlättas för denna trafikantgrupp.

Många handikappade resenärer kan inte resa utan reshjälp. Är den handikappade resenären gift och maken/makan medföljer som reshjälp erhålles i regel familjerabatt. NHF vill här påtala att reshjälp bör erhålla samma rabatt som den handikappade resenären oavsett familjeförhållande.

För erhållande av rabatt måste handikappade resenärer styrka sitt handikapp. Därvid gäller idag skilda bestämmelser i de nordiska länderna. NHF vill förorda att dylik legitimation utfärdad i ett nordiskt land bör gälla i övriga nordiska länder.

Sammanfattningsvis tillstyrker NHF medlemsförslaget om en översyn av reserabatterna på trafikföretagens färdmedel i Norden, och med beaktande av vad NHF anfört beträffande åtgärder för underlättande av handikappades resande i Norden.

Stockholm den 24 april 1982

Boo Fogelberg
Generalsekreterare

Föreningarna Nordens Förbund:

Forslagsstillerne fremhæver de mangfoldige udtryk, Nordisk Råd har givet omkring forbedring af vilkårene for rejser i Norden.

Det er et samarbejdsområde, som gennem årtier har haft Foreningerne Nordens Forbunds særlige interesse. Således har Foreningerne Nordens Forbund gennem egne initiativer forsøgt at opnå de officielle transportselskabers velvilje, når det drejede sig om lempelige vilkår for en udbygning af den kontaktskabende virksomhed: det, at nordboere får mulighed for at besøge hinanden under rimelige økonomiske vilkår.

Foreningerne Nordens Forbund har gennem en årrække ligesom andre kunnet konstatere, at de officielle transportselskaber har udarbejdet præferencestillinger for særlige befolkningsgrupper. Således har der været tale om at udarbejde særlige rabatvilkår for pensionister, for unge osv.

Vi er i henhold til medlemsforslaget enig med Nordisk Råds trafikudvalgsmedlemmer om, at den foreslåede og gennemførte Nordturistbillet er et initiativ, som kan medvirke til en udbygning af den kontaktskabende virksomhed befolkningerne i Norden imellem, men at den også indeholder sine begrænsninger fordi den dels retter sig til en begrænset aldersgruppe og samtidig præciserer en begrænsning med hensyn til transportmidler.

Vi skal samtidig gentage vores beklagelse over, at Nordturistbilletten er blevet et alternativ til "Inter Rail" på nogle økonomiske vilkår, som ikke tilnærmelsesvis antyder et prioriteret nordisk engagement.

Det har været Foreningerne Nordens formål – og er i øvrigt præciseret i Foreningernes handlingsprogram af 3. september 1977 – at det nordiske geografiske område bør betragtes som indenrigsområde. Dette medfører, set fra vor synsvinkel, at man fra de nordiske transportselskabers side må anerkende og gennemføre rabatordninger, som er fuldstændig ensartede, når det drejer sig om særlige vilkår for indenrigsområdet. Med andre ord er det vort ønske, at enhver nordbo skal kunne opnå samme præferencestilling, som man kan opnå nationalt for derigennem at medvirke til en øget internordisk turisme.

Vi er enige med forslagsstillerne om, at de mangfoldige ordninger, der er blevet gennemført gennem de senere år, gør det fuldstændigt uoverskueligt for den enkelte nordbo, når det drejer sig om at opnå særlige vilkår for sin nordturisme. Som et eksempel herpå skal det nævnes, at befolkningen i København vil kunne opnå en betydelig begunstigelse med hensyn til indenrigstrafikken i Sverige, såfremt de vil indkøbe deres billetter i Malmö i stedet for i København. En sådan ordning virker urimelig.

Vi er enige med forslagsstillerne om, at Nordisk Råd bør anbefale Nordisk Ministerråd at udarbejde en total oversigt over rejserabatsystemer i Norden med det formål at tydeliggøre rabatordningerne, således at de kan blive ligeværdige for alle nordboere, således at en øget internordisk turisme kan blive resultatet.

Helsingfors, den 20. april 1982

Tuure Salo
Ordförande

Gustav af Hällström
Förbundssekreterare

Föreningarna Nordens ungdomsrepresentantskap (FNU):

FNU är eniga med förslagsställarna att de olikheter, den brist på nordisk samordning och bristande information som finns med de i dag rådande rabattsystemen, i hög grad minskar värdet av dessa och i onödan försvårar resandet i Norden.

Såväl Nordiska rådet som Ministerrådet har vid flera tillfällen, inte minst i samband med det pågående nordiska turiståret, betonat både det kulturpolitiska och samhällsekonomiska värdet av ett ökat resande i Norden, utan att det egentligen har följts av några verkningsfulla åtgärder på nordiskt plan. Ett exempel på detta är Nordturistbiljetten som, trots intentioner från rådets och ministerrådets sida, på grund av sin konstruktion och sitt pris inte har fått någon nämnvärd effekt på ungdomsresandet i Norden.

Det finns i dag ett utvecklat och omfattande nordiskt samarbete mellan ungdomsorganisationerna. Varje år arrangeras det ett stort antal kurser, seminarier, konferenser, läger och andra aktiviteter där ungdomar från hela Norden kommer samman. Värdet av det nordiska samarbetet är erkänt inte bara av ungdomsorganisationerna själva utan av alla instanser inom det nordiska samarbetet. Ett uttryck för detta är att det skapats en särskild stödordning för ungdomssamarbetet via ministerrådets kulturbudget.

Dessvärre har de internordiska resekostnaderna ökat betydligt snabbare än tilldelningen av medel till stödordningen för nordiskt ungdomssamarbete. Resorna är också en mycket stor andel av de totala kostnaderna i ungdomssamarbetet. Uppemot 80 procent av den totala finansieringen går till resekostnader. De relativt låga bidragsbeloppen och höga resekostnaderna har framför allt drabbat utkantsområdenas möjligheter att delta i samarbetet.

Förbättrade rabatter, förbättrad samordning och enhetliga regler i det internordiska resandet skulle därför ha mycket stor betydelse för det nordiska ungdomssamarbetets möjligheter.

Det som vore mest önskvärt för det nordiska ungdomssamarbetet är en allmän nordisk organisationsrabatt, som gäller vid deltagande i ungdomsorganisationernas nordiska arrangemang och på alla färdmedel.

I väntan på denna rabatt torde det emellertid inte erbjuda några större svårigheter att införa en ungdomsvariant av Nordturistbiljetten till ett avsevärt lägre pris, vilket såväl Föreningarna Nordens Ungdomsrepresentantskap, Föreningarna Norden, Nordiska kultursekretariatet samt ungdomsorganisationernas nordiska samarbetsorgan vid flera tillfällen har framfört krav på.

Det största problemet med de nuvarande rabattordningarna för det nordiska ungdomssamarbetet är att de inte gäller internordiskt. Studerande- och ungdomsrabatter gäller endast för det egna landets medborgare och inte när man reser i andra länder. Endast ett land, Finland, ger rabatt till

studerande från andra länder – mot uppvisande av internationell student-legitimation.

I likhet med vad som gäller för sjukvård och sociala förmåner, borde alla nordiska invånare få tillgång till samma rabattförmåner i inrikestrafiken som det egna landets invånare har.

För att öka möjligheterna för utkantsområdenas ungdom att delta i det nordiska ungdomssamarbetet måste rabatterna i den internordiska flygtrafiken förbättras och ökas. Mot bakgrund av den låga beläggningsgrad som ofta råder i denna trafik torde kostnaderna för införandet av nya och effektiva ungdomsrabatter inte bli särskilt stora.

Vad det gäller olikheterna i åldersgränser för barn- och ungdomsrabatter saknar dessa underlag i faktiska skillnader i skolpliktsålder eller annat, varför en samordning borde kunna vara ganska lätt att göra.

De rabattordningar som gäller i dag har sin grund i nationella förhållanden. Om rabatterna ska kunna användas för att stimulera till ökat resande i Norden krävs det mer av nordiskt tänkande vid konstruktionen av rabattsystemen så, att de passar bättre för nordiska resor. Att inrikesrabatterna anpassas till de internordiska kommunikationerna och att rabatterna i den internordiska trafiken anpassas till fortsatt resande i inrikestrafiken. Som det är i dag kan en resa till ett nordiskt arrangemang komma att omfatta tre olika rabattsystem med tre olika åldersgränser och villkor samt tre olika rabattsatser. Först i det egna landet, sedan mellan länderna och till sist i det land man ska besöka. Behöver dessutom resan gå via ett tredje nordiskt land blir förhållandena ännu mer komplicerade. Som exempel på bristande nordisk samordning i dag kan nämnas det förhållande att villkoren för att få ungdomsrabatt på sträckan Helsingfors–Stockholm är olika beroende på om man reser från Finland eller från Sverige.

Föreningarna Nordens Ungdomsrepresentantskap vill därför starkt understödja medlemsförslagets hemställan om en översyn av rabattsystemen på alla färdmedel i Norden och då givetvis i första hand vad gäller ungdomars resande.

Syftet med en sådan översyn bör dels vara att göra rabatterna enklare, mer överskådliga, likvärdiga och mer allmänt kända med också och framför allt att få en bättre nordisk samordning och internordisk giltighet och förbättrade rabatter för ungdom i det nordiska samarbetet.

Eftersom det nordiska ungdomssamarbetet och ett ökat resande av ungdom i Norden är synnerligen värdefullt i det nordiska kultursamarbetet, måste stor vikt läggas vid att översynen inte bara blir en utredning utan att den också innefattar reella åtgärder för att åstadkomma det som man funnit önskvärt.

Stockholm den 29 april 1982

Föreningarna Nordens ungdomsrepresentantskap

Swante Holm

Koordinerande sekreterare

Danmark

Industriministeriet *hänvisar i skrivelse den 3 maj 1982 till yttrande från Danmarks Turistråd av den 28 april 1982 (se nedan).*

Ministeriet for offentlige arbejder *hänvisar i skrivelse den 12 maj 1982 till yttranden från DSB och Bornholmstrafikken av den 26 april 1982 respektive den 26 mars 1982 (se nedan).*

Danske Statsbaner (DSB):

De nordiske jernbanestyrelser prøver gennem et nært samarbejde ved hyppige møder at forbedre de bestående rabatordninger og at indføre nye ordninger.

Samtidig trykkes der jævnligt brochurer med oplysninger om disse ordninger.

Nye tiltag må naturligt være baseret på økonomiske beregninger og på et vist udbud af ledige pladser.

DSB har indenfor de seneste år haft visse kapacitetsproblemer med tilsvarende nedslidning af materiellet, hvilket har stillet hindringer i vejen for nye rabattilbud, ja endog været årsag til stramninger af allerede eksisterende rabattilbud.

Med baggrund i denne situation er det vanskeligt for DSB at udvide sine rabattilbud, selv om vor indstilling til fremme af trafikken i Norden er positiv.

København, den 26. april 1982

Palle Ømark

Konsulent

Danmarks Turistråd:

Forslagets konklusion om, at rabatsystemer inden for Norden bør gøres enklere, mere overskuelige og ensartede samt bedre kendte for sælgere af billetter og for publikum, er indlysende, og det forekommer derfor, at her er behov for væsentligt mere konkrete forslag, for at den internordiske turisme skal udvikle sig i en positiv retning:

- 1) En speciel ungdoms-''Nordturist''-togbillet
- 2) En ''Nordturist''-billet til fly
- 3) Udvikling af en ''Nordturist''-pakke dækkende transport, overnatning og bespisning hos virksomheder, der, efter et frivillighedsprincip (som ved DAN MENU), er tilsluttet ordningen.

Endelig finder jeg forslaget om udvikling af særlige pakkerejsetilbud til pensionister misforstået. Pensionister ønsker at blive integreret med andre aldersgrupper på rejser – ikke isoleret.

København, den 28. april 1982

Jarl Boye-Møller

Danmarks Rederiforening:

— — — skal det oplyses, at Danmarks Rederiforening, jfr. hvad vi gav udtryk for i relation til forslag 550/t i 1979 om pensionistrejser inden for Norden¹, principielt ønsker, at alt billetsalg sker til fuld pris.

Vi forstår ønsket om at gennemføre en ensartet rabatordning – især hvad angår pensionister - men uagtet, at vi måtte have sympati for sagen, kan vi dog ikke lade dette være afgørende i bestræbelserne på, både på kort og på lang sigt, at opnå et tilfredsstillende økonomisk resultat.

Med den stigende konkurrence, danske passagerfærger i dag er udsat for fra udenlandske rederier, men også fra fly og tog, er det således nødvendigt, at den størst mulige handlefrihed bevares. Vi beklager derfor, at vi ikke kan støtte det fremlagte forslag.

København, den 8. marts 1982

Danmarks Rederiforening

Peter Bjerregaard

Bornholmstrafikken:

— — — meddeler vi hermed, at virksomhedens rabatordninger stort set stadig er som nævnt i vort brev af 11. juni 1981, idet midtugebilletterne dog pr. 1. april 1982 er afskaffet, og "65"-billetternes gyldighedsperiode udvidet til også at gælde i sommersæsonen.

Bortset fra grupperabatter og de såkaldte 65-billetter er hovedsigtet med virksomhedens betydende rabatter, at afstedkomme en trafikudjævning og at medvirke til virksomhedens almindelige målsætning, at skabe trafikmæssig ligestilling mellem Bornholm og det øvrige land.

Virksomhedens trafikstruktur gør, at der i øjeblikket ikke er muligheder for ved yderligere rabatordninger at opnå en fordeling af en eventuel passagertilgang, der kan påregnes at give en bedre udnyttelse af ikke fuldt belagte afgangene.

¹⁾ Se Nordiska rådet, 28:e sess., Suppl., s. 403.

Belægningen i sommersæsonen, som er den periode, der har den største interesse, er overordentlig høj, og der er således ingen større tomkapacitet, der kan motivere en rabattering, der går ud over virksomhedens almindelige ordninger.

Tværtimod overvejes kommende takststigninger konverteret til indskrænkninger i de eksisterende rabatordninger.

Rønne, den 26. marts 1982

Bornholmstrafikken

(Oläsl. namn)

Danair A/S:

— — — skal vi herved meddele, at Danair ikke har specielle kommentarer til forslag A 621/t, men henholder os til de kommentarer, der evt. måtte komme fra SAS.

Kastrup, den 4. februar 1982

Danair A/S

Gunnar Tietz

Direktør

Landsforeningen Danmarks Bilruter:

— — — udtale, at vi syntes det vil være en god ting, hvis man kunne få et ensartet rejserabatsystem over fjerntrafikken i Norden med enkle systemer samt at der bliver gjort reklame for disse overfor de rejsende, således at man stimulerer rejselivet i Norden.

Vejle, den 14. juni 1982

Danmarks Bilruter

Ib Larsen

Direktør

Bilfærgernes Rederiforening:

Vi må dog meddele, at foreningens medlemmer ikke ønsker, at der fremsættes nogen udtalelse, ligesom spørgsmålet om rabatter er rederiernes interne anliggende og som sådan helt udenfor foreningens regie.

København, den 9. juni 1982

Bilfærgernes Rederiforening

H. Ole Schumacher

Turistvognmændenes Landsorganisation:

— — — har været behandlet på et nordisk bustrafikmøde med deltagelse af Linja-Autoliitto r. y., Finland, Norges Rutebileierforbund, Svenska Busstrafikförbundet, Landsforeningen Danmarks Bilruter og Turistvognmændenes Landsorganisation, Danmark.

Der var mellem organisationerne enighed om at støtte henstillingen om ensartede og overskuelige rejserabatsystemer i de nordiske lande. Man fandt, at sådanne rabatsystemer må være trafikøkonomisk betinget og ikke socialt betinget. Uanset, at Nordbusbilletten i Norge ikke var nogen succes, er man alligevel positiv over for de intensioner, der ligger i rekommandationen fra de pågældende medlemmer af Nordisk Råd.

København, den 16. juni 1982

Michael Brandt-Nielsen

Finland:

Trafikministeriet¹:

Flygtrafik

Då man inom flygtrafiken talar om förenhetligande av priser och rabatter för resor enbart mellan de nordiska länderna, bör man beakta att även icke-nordiska flygbolag trafikerar på vissa rutter mellan dessa länder. Flygtrafiken mellan de nordiska länderna kan sålunda inte behandlas som en rent nordisk angelägenhet.

Man har dock redan gjort rätt ansenliga framsteg när det gäller att förenhetliga reserabatterna inom flygtrafiken. Genom samarbete mellan

¹ Yttrandet översatt från finska

Finnair och SAS har s. k. minipriser tagits i bruk på vissa rutter mellan Finland och Skandinavien. Vidare tillämpas enhetliga ungdoms- och pensionärspri- ser, gruppri- ser, grupp-IT-pri- ser o. s. v. i den interna flygtrafiken mellan de nordiska länderna. Dessa pri- ser kan tillämpas av alla flygbolag som trafikerar på dessa interna rutter, och villkoren är enhetliga för alla passagerare oberoende av nationalitet.

Rabattordningarna i flygtrafiken är relativt enkla och alla resebyråer ger upplysningar om dem. Att rabatterna i allmänhet inte gäller på de allra värsta rusningstiderna beror på flygbolagens naturliga strävan att jämna ut de värsta rusningstopparna.

Beträffande möjligheten att kombinera flygpriset till andra trafikformer kan konstateras att det finns kombinerade båt/flygpriser i den internordiska trafiken. I inrikestrafiken i Finland finns priser som förenar flyg med tågresa.

Järnvägstrafik

Finska järnvägsstyrelsen har tillsammans med de övriga nordiska järnvägsförvaltningarna bedrivit ett marknadsföringssamarbete i flera år. Som ett exempel härpå kan nämnas Nordtunist med tågbiljetten som togs i bruk den 1.1.1979 och som säljs på samma villkor i alla nordiska länder. Biljetten är avsedd också för ungdomen.

Likaså har man vid gemensamma persontrafikmöten i flera år diskuterat möjligheten att ta i bruk enhetliga barn-, familje- och pensionärsrabatter. Tills vidare har detta dock inte lyckats helt beroende närmast på varierande konkurrensförhållanden. Ett visst närmande har dock skett.

Beträffande bilateralt nordiskt samarbete kan nämnas samarbetet mellan statens järnvägar i Sverige, Silja Line och finska statsjärnvägarna som träder i kraft den 1.6.1982 och innebär att järnvägsresorna i de båda nordiska länderna kan göras med samma rabatter och på samma villkor.

De nordiska järnvägsförvaltningarna kommer också i framtiden att utveckla sitt samarbete i fråga om marknadsföring av persontrafiken.

Busstrafik

Att förenhetliga rabattordningarna kan vara svårast när det gäller buss- trafiken. Åtminstone i Finland fungerar busstrafiken mestadels på basen av självlönsamhet, och att kräva nya rabatter skulle förutsätta statligt stöd eller motsvarande höjning av andra avgifter. I Finland har trafikidkarna själva på försöksbasis infört olika rabatter, något som kanske också har bidragit till rabattordningarnas mångfald. Rabatterna som trafikidkarna har beviljat har baserat sig på förbättrad lönsamhet till följd av större antal passagerare.

Sammanfattning

Trafikministeriet ställer sig i princip positivt till förslaget om enhetliga villkor för reserabatter i Norden. Trafikministeriet anser att man särskilt genom samarbetet mellan de nordiska järnvägsförvaltningarna och flygbolagen kan förenhetliga rabattordningarna ytterligare utan att åsamka trafikidkarna ekonomiska förluster. Likaså borde man utveckla olika paketresor med kombinerade priser som möjliggör användande av mera än en trafikform.

Det är uppenbart att det i många fall är svårt för resande att få uppgifter om gällande rabattordningar i de olika nordiska länderna. Också personalen som säljer resebiljetter har inte alltid tillräcklig färdighet att informera resande om alla reserabattalternativ särskilt om det är fråga om grannlandets rabattordningar. Trafikministeriet anser därför att informationsverksamheten angående de olika rabattalternativen borde effektiveras. Att utge en samnordisk broschyr om möjligheter och alternativ i fråga om paketresor och reserabatter kunde därför vara ändamålsenligt.

Helsingfors den 4 maj 1982

Reino Auvinen

Kanslichef

Raija Setälä

Avdelningssekreterare

Luftfartsstyrelsen:

Då man talar om att förenhetliga priser och reserabatter inom flygtrafiken för resor enbart mellan de nordiska länderna bör det påpekas att även icke-nordiska flygbolag trafikerar på vissa internordiska rutter. Flygtrafiken mellan de nordiska länderna kan därför inte behandlas som en rent nordisk angelägenhet.

Man har dock gjort ansemliga framsteg i fråga om enhetliga reserabatter inom flygtrafiken. Genom samarbete mellan SAS och Finnair har så kallade minipriser tagits i bruk på vissa rutter mellan Finland och de skandinaviska länderna. Vidare finns det enhetliga ungdoms- och pensionärspriiser, gruppriser, grupp-IT-priser osv. som kan användas i flygtrafiken inom Norden. Dessa priser kan erbjudas även av icke-nordiska flygbolag som trafikerar på internordiska rutter, och kommer på enhetliga villkor alla passagerare, oberoende av nationalitet, till godo.

Rabattordningarna inom flygtrafiken är relativt enkla och alla resebyråer har givits noggranna instruktioner angående dem. Att rabatterna i allmänhet inte gäller till exempel fredagkvällar och måndagmorgnar, som är de värsta rusningtiderna, beror på att flygbolagen såsom varande affärsföretag naturligtvis önskar utjämna trafiken över alla veckodagar och i mån av

möjlighet undvika alltför höga trafiktoppar. Beträffande användning av olika trafikformer under en resa kan nämnas att det finns kombinerade båt/flygpriser i den internordiska trafiken. Inom inrikestrafiken i Finland finns priser som förenar flyg med en tågresor.

Luftfartsstyrelsen ställer sig positiv till åtgärder syftande till en harmonisering av rabattsystemen för resande inom Norden. Detta är dock knappast möjligt att förverkliga i full utsträckning, men vissa reserabattvillkor kan säkert med god vilja harmoniseras. Luftfartsstyrelsen finner därför den i medlemsförslaget hemställda översynen av reserabattsystemen motiverad och är för egen del beredd att medverka i försök att åstadkomma så enhetliga och användbara rabattsystem som möjligt.

Helsingfors den 8 april 1982

Lars Lökvist
Byråchef

Pirkko Eskuri
Avdelningssekreterare

Centralen för turistfrämjande:

Frågan om enhetliga åldersgränser och rabatter är viktig för turister i Norden, men samtidigt svårlöst eftersom bakgrunden till nuläget beror på olikartad lagstiftning och trafikföretagens ekonomiska beräkningar.

Det är som i medlemsförslaget konstateras riktigt att sträva till likartad uppbyggnad av rabattsystemen speciellt genom sammanfallande åldersgränser och minimisträckor. Detta bör vara ett mål på längre sikt. En förbättring i dagens situation kunde dock nås om trafikföretagen i sina tidtabeller skulle sträva till att översiktligt och lättillgängligt ange rabatter inte bara inom sitt eget land utan även för motsvarande fortskaffningsmedel i de övriga nordiska länderna. I mån av möjlighet borde även rabattformer i anknytande trafik anges, så att t. ex. båttidtabeller skulle innehålla även rabattformer för tåg och buss. Därigenom skulle ett mål för medlemsförslaget, dvs. bättre information, kunna uppnås.

Helsingfors den 24 februari 1982

Bengt Pihlström
Direktör

Finnair o.y.:

Med hänvisning till Nordiska rådets tidigare rekommendationer har Finnair utsträckt de ungdoms- och pensionärsrabatter, som tidigare beviljats endast på inrikeslinjerna, till att omfatta alla de nordiska länderna med undantag av Island, som inte trafikeras av Finnair. Dessutom har Finnair på linjerna mellan de nordiska länderna infört avsevärt nedsatta priser (mini, Pex, Apex), varvid rabatten, som varierar beroende på årstiden, belöper sig ända upp till 60 % av normalpriset. På detta sätt har vi strävat till att för vår egen del förverkliga Nordiska rådets rekommendationer i den mån ekonomiska synpunkter medgivit.

Enligt vår mening vore det i många avseenden önskvärt att analoga rabattregler kunde tillämpas i de olika länderna och för olika transportmedel. Konstateras bör dock att exempelvis åldersgränserna för vuxna och pensionärer är olika i olika länder och att detta också har sin inverkan på befodrings- och rabattvillkoren. Finnair understöder alla initiativ som avser harmonisering av åldersgränserna.

Å andra sidan verkar de olika trafikformerna i olika förhållanden och har i huvudsak utvecklats oberoende av varandra, vilket i sin tur har lett till att också resevillkoren fixerats på olika sätt.

I många avseenden innebär förenhetligandet av resevillkoren en besvärlig process, eftersom det förekommer internationella avtal inom de olika trafikformerna, som man inte kan ändra på visavis ett land eller en grupp av länder utan att åstadkomma oreda globalt sett.

I den internationella flygtrafiken har de gängse rabatterna och åldersgränserna bland de ungefär 110 flygbolagen som är anslutna till det internationella flygtrafikförbundet (IATA) utformats på följande sätt:

- rabatten för under 2-åriga spädbarn är 90 % utan platsbeställningsrätt
- barnrabatten för 2–11-åringar är 50 % med platsbeställningsrätt
- ungdomsrabatt för 12–22-åringar (från Finland 23 år) 25 %
- på flera linjer, bl. a. på de nordiska linjerna, gäller ett ungdomspris för 2–25-åringar, varvid rabatten är minst 50 %
- på de nordiska flyglinjerna gäller pensionärspris för 65 år fyllda
- i tillägg till de föregående tillämpas talrika andra rabattformer.

Flygbolagen har inom IATA uppnått så gott som enhetliga villkor för den internationella flygtrafiken. De åldersgränser som gäller för närvarande är enhetliga på få undantag när.

Att ändra på åldersgränsen till exempel inom ett visst område gör det svårare för passageraren att byta från ett flygbolag till ett annat, eftersom åldersgränserna i så fall är olika för olika bolag.

Likaså förorsakar undantag från internationellt vedertagen standard vanskligheter för dem som säljer flygresor världen runt. Flygbolagen har till stor del övergått till databehandling av platsbeställning, prissättning och biljettutskrivning, varvid avvikelser från de överenskomna normerna för med sig att korrigeringar måste ske i databehandlingssystemet och att felmöjligheterna ökar.

Beträffande möjligheten att förenhetliga säsongrabatterna för de olika trafikformerna måste konstateras att någonting sådant är oerhört svårt att åstadkomma då de olika trafikformernas hög- och lågsäsonger är olika. I den reguljära flygtrafiken är högsäsongen huvudsakligen under vardagarna och utanför semestersäsongen medan däremot situationen för land- och sjötrafiken är den motsatta. Det är helt naturligt att flygbolagen därför strävar till att locka till sig passagerare bl. a. under semestersäsongen och under veckosluten med tillhjälp av nedsatta priser medan man däremot i land- och sjötrafiken beviljas rabatter utanför semestersäsongen och under vardagar.

Möjligheterna för de olika trafikformerna att erbjuda rabatterade resor är likaså olika. Masstransportmedlen såsom tåg, båtar, bussar har större flexibilitet beträffande extraturer och tilläggsplatser och enhetskostnaderna per plats är relativt låga. I flygtrafiken är flexibiliteten mindre och enhetskostnaden många gånger högre.

Inom den reguljära flygtrafiken beror räntabiliteten till stor del på hur stor del av platserna som kan säljas till ett lönsamt pris och detta ställer vissa gränser för hur många passagerare det är möjligt att transportera till nedsatt pris. Att höja på åldersgränserna för barnpassagerare eller att annars luckra upp rabattvilkoren försämrar lönsamheten och ökar marginalprispassagerarnas andel i en oförmånlig riktning.

Konstateras bör till slut, att Finnair i princip förhåller sig positivt till de framlagda förslagen, dock med det förbehållet att eventuella ändringar inte får ha en negativ inverkan på den praktiska verksamheten eller på bolagets ekonomi.

Helsingfors den 3 maj 1982

Finnair Oy

Risto Ojanen
Marknadsföringsdirektör

Veikko Vartio
Biträdande direktör

Finlands rederiförening¹:

All sådan verksamhet som främjar resandet från ett nordiskt land till ett annat måste enligt rederiföreningen anses vara värd att förorda och understöda.

Föreningen konstaterar dock, liksom förslagsställarna i rådet, att de rabatter och den prisnivå som kan införas i väsentlig grad beror på företagens finansiella och konkurrensmässiga situation. Därbör bör man i första

¹ Yttrandet översatt från finska.

hand försöka harmonisera de allmänna rabattgrunderna, såsom ungdoms-, pensionärs-, familje- och andra rabatter samtidigt som man lämnar företagen en möjlighet att fungera också på basen av egen marknadspolitik.

Rabatterna för resenärer i färjtrafiken mellan Finland och Sverige har redan i dag långt harmoniserats och om dessa rabatter informeras effektivt genom rederier och resebyråer. Enligt föreningens uppfattning finns det inget skäl till en detaljerad översyn av reserabattsystemet i fråga om bilfärjor. I stället bör man sträva till att aktivt marknadsföra resandet i Norden, varvid man skulle kunna uppnå det yttersta målet i det inom Nordiska rådet väckta förslaget.

Helsingfors den 8 april 1982

Finlands rederiförening

Pers Forsskåhl

Mauno von Fieandt

Linja-autoliitto r. y.:

Även ett partiellt genomförande av förslaget förefaller i praktiken omöjligt. Detta innebär dock inte att vi vore ovilliga att diskutera saken. Orsaken är uteslutande strukturella faktorer:

Till sin kapacitet avviker olika kommunikationsmedel i hög grad från varandra. Detta framgår i fråga om buss, flygmaskin, tåg och båt. Redan detta faktum förhindrar en absolut överensstämmelse och i inget land förekommer något sådant ens inom ett enda land.

Även subventionssystemen beträffande kollektivtrafiken i de olika nordiska länderna avviker från varandra, det vill att säga varierande belopp av trafikens kostnader täcks med offentliga medel. Den privata busstrafiken i Finland utgör den största icke subventionerade kollektivtrafiken i Norden. Den står för ca 80 procent av all busstrafik och för närmare 60 procent av alla kollektivtransporter i Finland; järnvägen, flygtrafiken och av olika verk utökad busstrafik uppnår sammanlagt en andel på endast drygt 40 procent.

Trots detta har vår busstrafik sina egna klara och med tanke på det nu aktuella förslaget även rätt liberala rabattsystem.

Som exempel må nämnas att t. ex. även utländska medborgare beviljas s. k. 65-rabatt. Hos oss gäller inte heller vecko- eller andra tidsbegränsningar i fråga om 65-, studerande- och andra rabatter.

Det är kanske ännu skäl att nämna att inom den trafik som betjänar turismen redan de orabatterade taxorna är mycket olika. Taxorna i Finland hör i allmänhet till de billigaste. Olikheten innebär ofta även olika rabatter så till vida att på högre taxor beviljas större rabatter. Vad rabatternas storlek beträffar är Finland på internationellt konkurrenskraftig nivå.

Då vi diskuterat denna fråga även med bussförbunden i de övriga nordiska länderna, dvs. inom vårt samarbetsorgan som sammanträder minst två gånger per år, har vi kunnat konstatera att motsvarande anmärkning gjorts även på annat håll.

Under dessa omständigheter anser vi därför att det inte lönar sig att inleda de omfattande förhandlingar förslaget skulle förutsätta, speciellt då redan på förhand av ovan anförda skäl resultaten i varje fall kan anses bli ytterst ringa. Men om åtgärder i saken ändå vidtas är vi beredda att delta.

Som en reell lösning för att föra saken vidare föreslår vi, att beträffande kollektivtrafiken i Norden skulle utges prospekt på åtminstone finska och svenska, huvudsakligen med information om i de olika länderna tillämpade rabattsystem. Vi rekommenderar varmt en utredning av förutsättningarna för en sådan åtgärd.

Helsingfors den 13 april 1982

Linja-autoliitto r. y.

Hannu Mäkipeska

Verkst. direktör

Pertti Kuusisto

Trafiksekreterare

BIHANG

Jämförelse mellan busstrafiken i Finland, Sverige och Norge

(utarbetad av verksamhetsledare Hannu Mäkipeska den 19 april 1982)

Bussarnas serviceutbud i körkilometrar per invånare under ett år: Finland 110 km, Norge 70 km, inga uppgifter om Sverige, men mindre än i Norge. Eftersom lokaltrafiken i tätorterna är lika omfattande i Finland och Norge, accentueras skillnaden ännu mera i fjärrtrafiken mellan Finland och Norge samt i landsortstrafiken: I Finland täcker servicen kanske 65 % effektivare än i Norge. I hela Europa kommer Finland i detta avseende på första, Norge på andra plats.

Ett riksomfattande busstrafiknät finns endast i Finland och detta gäller både snabbturtrafik och vanlig linjetrafik.

I Norge finns det inte egentlig snabbbusstrafik. I Sverige finns det ca. 50 dagliga snabbturer, i Finland över 500. Härtill finns det i Sverige s.k. veckoslutssnabbturer (närmast på fredagar och söndagar) knappt 100 per vecka. De är dock mycket långa: den längsta från Stockholm till Haparanda och Pajala, närmare 1 300 km.

Prisjämförelser: gäller riksomfattande busstaxor. Inga uppgifter om lokala taxor, som det finns rikligt av i synnerhet i Sverige. Det må dessutom nämnas, att praktiskt taget all busstrafik både i Sverige och Norge är kraftigt subventionerad av det offentliga, men inte i Finland.

Enkelbiljettpriserna är i Sverige 70–110 % högre, Norge 60–80 % än i

Finland. Till exempel 100 km:s resa i Finland 24,00 mk, i Sverige 48,20 mk, Norge 41,70 mk.

Tur-returrabatten i Finland 10 %, i Sverige ca 17 %, ingen rabatt i Norge.

Pensionärsrabatt: strukturella skillnader, men i Finland 30 %, i Sverige och Norge 50 % på grund av offentligt stöd.

Familjerabatt: Finland: gäller familjer med minst tre personer 20 %, Sverige: finns inte, Norge: en familjemedlem betalar fullt pris, följande 50 % rabatt. I Finland får man full rabatt för en resa på 75 km, i Norge för en resa på 150 km.

Rabattkort eller motsvarande: användes i Norge också som gruppbiljetter: i Finland 10 resor 10 %, i Sverige 10 resor 15–25 %, i Norge 18 resor 23 %. Endast i Finland en egentlig grupprabatt, 5–9 personer 20 %, minst 10 personer 30 %, full rabatt beviljas för en resa på 75 km.

Allmänna synpunkter: Även av det ovensagda framgår ett allmänt drag: ju dyrare biljettpriiser utan rabatt, desto större rabatter. Men trots detta är resandet i Finland även med rabatt väsentligen billigare. I Sverige utgör undantaget de ovannämnda veckoslutssnabbturerna, där taxorna per kilometer kan gå till och med 20 % under motsvarande nivå i Finland. Orsaken är turernas längd samt obligatorisk platsbokning för dessa turer. Extra bussar tas i bruk endast om det finns tillräckligt många resande. Beläggningen under veckoslutet är i genomsnitt i 75 %-klassen, medan den i normala busstrafiken är inalles 25–30 %. (Beläggning = förhållandet mellan de använda och erbjudna platserna).

Som källa har i fråga om Sverige och Norge använts publikationerna "Tidtabellen" respektive "Rutebok for Norge", som motsvarar vår "Suomen kulkuneuvot" (Finlands kommunikationsmedel).

Svenska Österbottens landskapsförbund:

— — — och tillstyrker att man i brådskande ordning skulle besluta i enlighet med förslaget.

Förbundet önskar vidare framhålla att eftersom en fullständig harmonisering av reserabatter kan vara en tämligen tidskrävande sak så borde man dela upp arbetet så att förenhetligandet och ett visst förenklande av reglerna under alla omständigheter kunde genomföras snabbt.

Dagens tendens till alltmer invecklade villkor kommer alldeles uppenbart att så småningom leda till en ohållbar situation för resenärerna och bör därför brytas.

En mera fullständig harmonisering av reserabatterna är också att rekommendera, men kunde ses som en separat fråga för att underlätta de mera brådskande åtgärderna.

Vasa den 23 mars 1982

För svenska Österbottens landskapsförbund r. f.

Håkan Nordman

Ordförande

Jan-Erik Frostdahl

Ombudsman

Finlands studentkårens förbund:

Strävan att öka reseutbytet mellan de nordiska länderna är synnerligen välkommet. Vänskapens och kulturens bibehållande i de nordiska länderna är ytterst viktigt och sker bäst genom personlig kontakt mellan folken.

Finlands studentkårens förbund anser som förslagsställarna

att trafikföretagen beviljar rabatter i huvudsak för att värva passagerare antingen ifrån konkurrerande företag eller nya passagerare som förmodligen inte hade rest om inte de hade fått rabatt. De beviljar vidare rabatter för att förmå passagerare att resa på tider av dygnet eller veckan som är impopulära eller förmå dem att planera sin resa i förväg och på så sätt underlätta transportföretagens planering.

Denna situation kan knappast förändras på annat sätt än genom att föra fram marknadssynpunkter. En av dessa marknadssynpunkter är att trafikföretagen ofta intresserar sig för ISIC – International Student Identity Card – ett världsomfattande system bland studerande, som International Student Travel Conference (ISTC) har fått till stånd. I de socialistiska länderna används motsvarande International Union of Students' skapade IUS-kort system. Den icke-studerande ungdomen kan skaffa sig ett YIEE-kort, vars rabattsystem har skapats av Federation of International Youth Travel Organisations (FIYTO). – Alla dessa kort, som riktar sig till en bestämd grupp, berättigar sin innehavare till kännbara rese-, inkvarterings- och andra rabatter.

Eftersom trafik- och inkvarteringsföretagen är villiga att erbjuda billigare service under vissa tidsperioder, skulle det vara viktigt att skapa ett informationsnät för informerandet om denna service. För studerande och annan ungdom finns redan ett dylikt nät i de nordiska länderna, Scandinavian Student Travel Service (SSTS), som inte utövar "traditionell försäljningsverksamhet" utan kläcker idéer och arrangerar resemöjligheter för studeranden. Dess grundare, Universitetenes Reisebyrå i Norge, SFS-Resor i Sverige, Ylioppilaspalvelu/Travela i Finland samt samarbetskumpanerna DIS-Rejser i Danmark och SWO i Island, producerar ungdomsresor och informerar om dem.

SSTS har en mycket sakkunnig personal, använder sig av ovannämnda studentresebyråer och har datarterminaler i de nordiska länderna. Inom ramen för ett dylikt system är det relativt lätt att samla information om billiga reseerbjudanden samt informera om dessa. Viktigt är också att informera trafik- och inkvarteringsföretagen om att de kan använda sig av ett dylikt system.

Detta system kan vid behov utvidgas att gälla även andra grupper, som använder sig av någon slags kort-system. Det är emellertid av högsta vikt att för tillfället skapa enhetliga åldersbestämmelser samt enhetliga villkor för hurudana rabatter olika grupper är berättigade till i Norden.

Efter flera års jobb har man uppnått relativt goda rabattsystem för studeranden. Genom ett skapande av nya rabattsystem hoppas Finlands studentkårens förbund att man inte minskar de studerandes redan uppnådda rättigheter.

Helsingfors den 28 april 1982

Finlands studentkårens förbund r. f.

Tapani Mäkinen

Ordförande

Kalervo Haverinen

Generalsekreterare

Island:

Ferðamálaráð Islands:

Islands Turistråd støtter fuldt ud enhver foranstaltning, som kan medvirke til at lette rejser indenfor de nordiske lande, og dermed også det fremkomne forslag om "enhetliga villkor för reserabatter i Norden" og forventer, at dette vil blive vedtaget på Nordisk Råds næste møde.

I denne forbindelse ønsker vi dog at præcisere Islands særstilling, idet der her, i modsætning til de øvrige nordiske lande, ikke findes statsejede transportmidler som jernbaner og færger. Lokal-transport med bus og fly varetages i Island af private selskaber med koncessioner på de pågældende ruter, og de få lokale passager-færgeforbindelser er ligeledes privatejede, omend de modtager statsstøtte. Endvidere skal vi nævne, at pensionsalderen i Island er 67 år. Den alvorligste hindring for at islændinges rejser til de øvrige nordiske lande kan udvikle sig normalt, er dog den høje beskatning af rejsevaluta, som finder sted i Island og andrager 10 % til statskassen af ethvert salg af valuta til rejsebrug, i tillæg selvfølgelig til normal bankprovision.

Reykjavík, den 18. februar 1982

Islands turistråd

Ludvig Hjálmtýsson

Turistchef

Norge:**Samferdselsdepartementet:**

Samferdselsdepartementet har forelagt medlemsforslaget for Luftfartsverket, Vegdirektoratet og Reiselivsdirektoratet. Ingen av disse har avgitt uttalelse. Vi regner med at det er tvil om muligheten for gjennomføring av forslaget.

Oslo, 2. juni 1982

Etter fullmakt

Erik Ribu

John H. Paxal

Norges statsbaner:

Forslag om reiserabatter innen Norden har vært forelagt oss en rekke ganger fra forskjellige instanser i Nordisk Råd, både direkte og gjennom det norske Samferdselsdepartement.

Vi tillater oss å legge ved kopier av en del av NSB's uttalelser til Nordisk Råds rekommandasjoner om rabatter m. m. Det fremgår av disse at det har vært arbeidet med spørsmål både om rabatter, forenklinger og samordninger.

For å gjøre både de norske og nordiske tilbud best mulig kjent for selgerne på stasjoner og reisebyråer, har vi latt trykke oversiktsbrosjyren "På Sporet". For de reisende blir det hvert år gitt ut nyredigerte brosjyrer for å stimulere til økt reise i Norden.

Vi vil her ikke unnlate å nevne det nære samarbeide som hersker mellom jernbanene i Norden. Det holdes hyppige møter om forbedringer av bestående ordninger og om eventuell innføring av nye tiltak vedrørende reisetrafikken. Det må imidlertid minnes om at jernbanene for alle tiltak de treffer må ha forretningsmessig dekning som forutsetning. Som eksempel kan det i denne sammenheng være passende å nevne Nordisk Råds medlemsforslag A534/t av 22.7.78: "Enhetliga åldersgränser för när barn skall åka gratis respektive betala halvt pris bör införas i Norden." Saken har resultert i at Statens Järnvägar i Sverige har hevet øvre barnealdersgrense fra 12 til 16 år, likt med NSB, mens NSB på sin anmodning til det norske Samferdselsdepartement om en heving av nedre aldersgrense fra 4 til 6 år, for å få den likt med SJ, fikk avslag. Avslaget ble begrunnet med at det ville medføre en for stor økonomisk svikt.

Slik situasjonen for tiden er, med en viss innstramming av rabattytelsene, har vi ikke nye, konkretiserte saker å meddele, men vår innstilling er fortsatt positiv til tiltak som ut fra NSB's forutsetninger kan styrke reise- trafikken med jernbane i Norden.

Oslo, 8. mars 1982

Kjell Pålun

Landslaget for reiselivet i Norge:

Vi er i utgangspunktet enig i at en bør arbeide mot å få mer likeartede rabattordninger i Norden. Spesielt på de områder der rabattordninger finnes i alle de nordiske land, bør de teknisk tilpasses hverandre f. eks. med hensyn til aldersgrenser, gyldighetstider o. l.

Vi er imidlertid av den oppfatning at når rabattordninger er innført for å regulere etterspørselen som et ledd i selskapenes markedspolitikk, vil det være lite hensiktsmessig å innføre fellesregler.

Under hensyntagen til ovennevnte kan vi slutte oss til tanken om at Nordisk Ministerråd utarbeider en oversikt over de rabattsystemer som eksisterer, og at de i størst mulig omfang samordnes.

Oslo, 24. februar 1982

For Landslaget for reiselivet i Norge

Kåre Ystanes

Gull Zwaig

Braathens SAFE:

I utgangspunktet kan man si at rabatter på flyreiser gis med to hovedbegrunnelser:

1. Rabatter av sosial karakter, så som honnørrabatt, familierabatt, militær- og studentrabatt osv.

2. Rabatter hvor hovedhensikten er å utnytte ledig kapasitet på svakt belagte flyruter. Resultatet her er helt avhengig av hvorvidt det skapes mer-trafikk eller om det kun skjer en overføring av fullt betalende passasjerer fra andre ruter.

Når man ser på det høyst ulike rutenett som eksisterer innenfor de nordiske land, stiller Braathens SAFE seg tvilende til om det er riktig eller ønskelig med et likt rabattsystem i de enkelte land. Det er en fundamental feiloppfatning av forslagsstillerne å hevde at man skal streve etter likartede rabattsatser i hele Norden, selv om begrunnelsen for å gi rabatt ved svake trafikkperioder er den samme. Det forutsetter at trafikk- og rutemønsteret i de nordiske land er likt, hvilket det langt fra er. Selv innen Norge er det stor forskjell i reisemønster innen Syd-Norge og mellom Nord- og Syd-Norge. I Norge har vi et subsidiert kortbanerutenett med gjennomgangspriser til/fra stamrutenettet, mens man i Danmark har et meget ensartet rutesystem konsentrert om København, med et fåtall priser for hele innlandsnettet.

At rabattene bør være enkle både for flyselskapene og brukerne er et fornuftig ønske. Flyselskapene må imidlertid ta økonomiske hensyn slik at man ikke uten videre kan adoptere et enkelt rabattsystem fra ett nordisk land og overføre det til andre. Avgiftsstrukturen er svært forskjellig i de enkelte land. Passasjeravgiften er langt høyere i Norge enn f. eks. i Sverige. I Norge betaler flyselskapene moms på drivstoff, noe flyselskapene i Sverige er fritatt for. Det representerer en merkostnad for innenlandstrafikken i Norge på anslagsvis kr. 50–60 mill. pr. år. Dette skulle vise at de økonomiske rammebetingelser for å drive luftfart i Norge er anderledes enn f. eks. i Sverige, og det økonomiske grunnlag for å gi rabatter tilsvarende forverret.

Når pensjonsalderen er forskjellig i de nordiske land er det etter vår oppfatning en naturlig følge av dette at aldersgrensen for honnørrabatter er forskjellig.

En oversikt over de enkelte lands rabatt-tilbud finnes i NOU 1981:42. Vedlagt følger en oversikt over flyrabatter i Norge som Braathens SAFE har gitt ut.¹

Oslo, 7. mai 1982

pr. Braathens
South-American & Far East Airtransport A/S
(S. A. F. E.)

Kjell Wilsberg
Informasjonssjef

¹ *Här ej tryckt.*

Widerøe's flyveselskap A/S:

Idet vi går ut fra at likelydende brev er sendt til Braathens SAFE og SAS vil vi opplyse at vårt selskap utelukkende driver rutetrafikk innen Norge, og som sådan ikke vil ha noen spesiell innflytelse vedr. rabatter på nordisk basis.

Vedlagt følger en oversikt over de rabatter Widerøe's Flyveselskap A/S idag tilbyr sine reisende.¹

Oslo, 23. april 1982

Trygve Sødning

Sverige:

Statens järnvägar (SJ):

Mellan järnvägarna i Norden råder ett nära samarbeide og gemensamma marknadsföringsfrågor har i år senast diskuterats vid en konferens i Norge i april. I denna konferens behandlades också medlemsförslaget om enhetliga villkor för reserabatter i Norden.

Förslag om gemensamma reserabatter i Norden har framförts många gånger från Nordiska rådet.

Här måste erinras om att järnvägarna för hela sin verksamhet dels måste ta hänsyn till konkurrenssituationen i resp. land, dels måste ha en företags-ekonomisk målsättning. Som exempel kan i detta sammanhang nämnas Nordiska rådets medlemsförslag A 534/t 1978-07-22 "Enhetliga åldersgränser för när barn skall åka gratis, respektive betala halvt pris bör införas i Norden". Denna fråga behandlades vid marknadsföringskonferensen 1980 och resulterade i att SJ i Sverige höjde övre barnåldersgränsen från 12 till 16 år i likhet med vad som gäller på NSB. NSB fick däremot avslag på sin framställning till det norska Samferdselsdepartementet om en höjning av nedre barnåldersgränsen från 4 till 6 år i likhet med vad som gäller på SJ. Avslaget motiverades med att det skulle medföra ett ekonomiskt bortfall på cirka 15 miljoner NOK. En liknande bedömning gjordes i Finland, där en ändring medför ett inkomstbortfall på cirka 12 miljoner FIM per år. För de rederier med svensk anknytning som ingår i det nordiska taxesamarbetet – Silja Line, Stena Sessan Line och TT-Saga Line – tillämpar från 1 maj 1982 SJ nya åldersgränser på svenska sträckor.

¹ Här ej tryckt.

Exemplet visar vilka svårigheter som föreligger för att skapa enhetliga villkor för reserabatter i Norden. Vår principiella inställning är positiv till att i största möjliga utsträckning samordna villkoren för rabatterna och vi kommer fortsättningsvis att sträva efter detta och söka bidra till att göra rabatterna enklare, mer överskådliga och likvärdiga samt bättre kända för resenärer och biljettförsäljare och därigenom stimulera till ökat resande i Norden, allt i överensstämmelse med medlemsförslaget i Nordiska rådet.

Stockholm den 29 april 1982

Bent Furbäck
Generaldirektör

Sveriges turistråd:

I samband med de satsningar som för närvarande görs för att få till stånd ett ökat internordiskt resande, bl a inom ramen för projektet Res i Norden, utgör avsaknaden av ett enhetligt rabattsystem en hämmande faktor. Olika heter i tillämpningen av olika rabatter, ändringar av rabattvillkor, svårigheter att erhålla information om gällande rabatter skapar problem för den nordbo som vill besöka något av de nordiska grannländerna.

För trafikföretagen å andra sidan utgör lågpriser och rabatter verk samma instrument för att styra efterfrågan till "svaga" perioder och underlättar därmed planeringen. En total harmonisering av rabattsystemen mellan de nordiska länderna och mellan olika transportmedel skulle fört många av dessa effekter.

Mot denna bakgrund vill vi från turistrådets sida tillstyrka förslaget om en översyn av rabattsystemen i de nordiska länderna i syfte att göra rabatterna enklare, mer lättöverskådliga och i görligaste mån likvärdiga. En förbättrad information till konsumenter och resenäring skulle dessutom stimulera till ett ökat resande i Norden. Dock får kravet på enhetlighet ej drivas på bekostnad av effektivitet och lönsamhet hos berörda transportföretag.

Stockholm den 29 mars 1982

Sveriges turistråd
Franz Hansson

Sveriges riksidsrottsförbund (RF):

RF tillstyrker Nordiska rådets förslag till Nordiska ministerrådet och vill särskilt framhålla att det är av avgörande betydelse för det nordiska idrottsutbytet på framför allt ungdomssidan

att förutsättningar skapas för att nordiskt idrottsutbyte vad resor beträffar kan ske utan att ständig hänsyn måste tas till trafikföretagens finansiella och konkurrensmässiga situation:

att gruppresor rabatteras lika inom Norden och att rabatten göres så attraktiv att exempelvis tåg väljes framför landsvägsburen trafik:

att flygrabatter, särskilt för resor till och från Västnorden, göres åtkomliga för nordiska organisationer vad både pris- och gruppstorlek beträffar;

att studeranderabatten gäller med samma villkor för alla resor inom hela Norden;

att studerande ungdom ges möjligheter att resa veckans alla dagar utan särskilt inköpt rabattkort, samt

att nordturistbiljetten för ungdom göres så konkurrenskraftig att inter-nordiskt resande göres attraktivt i förhållande till inter-rail.

Farsta den 24 april 1982

Sveriges riksidsrottsförbund

Bengt Sevelius

Verkställande direktör

Sture Ericsson

Sveriges redareförening:

Sveriges redareförening har med anledning av remissen berett anslutna färjerederier tillfälle framföra synpunkter på medlemsförslaget och frågan har också diskuterats vid ett sammanträde med föreningens färjesektion den 29 april.

Man har därvid kunnat konstatera att olika typer av rabatter för många grupper av resande förekommer i internationell färjetrafik till och från svenska hamnar, att dessa rabatter varierar i avsevärd mån från företag till företag och från säsong till säsong, att det tidigare vanligen förekommande systemet med fribiljetter i huvudsak avvecklats samt att såväl resenärer som biljettförsäljare genom omfattande annonsering och på annat sätt fortlöpande erhåller lättillgänglig information angående de rabattsatser som tillämpas. Det bör i detta sammanhang också påpekas att kostnaden för befordran av passagerare, resgods och personbilar m. m. i den nordiska närfärjetrafiken är synnerligen låg vid en jämförelse med annan internationell färjetrafik i Europa.

Med hänsyn till här påtalade förhållanden finner Redareföreningen det knappast meningsfullt att presentera detaljerat material angående tillämpade rabatter. Såväl organisationer som enskilda är givetvis oförhindrade att direkt från vederbörande företag erhålla fullständiga upplysningar angående tillämpade rabatter m. m.

Göteborg den 12 februari 1982

Sveriges redareförening
Avdelningen för branschfrågor

Erik Nordström

Svenska resebranschens förening (SRF):

SRF är den branschorganisation, där så gott som alla svenska reseföretag är medlemmar. Föreningen består av aktiva och associerade medlemmar. De aktiva är indelade i fem autonoma grupper:

1. Resebyråer (med IATA- och SJ-rättigheter)
2. Reseagenter
3. Flygresearrangörer
4. Bussresearrangörer
5. Övrig grupp (i huvudsak incomingföretag och Sverigerese-arrangörer)

De associerade är våra leverantörer – transportföretag, hotell, biluthyrningsföretag etc.

Så gott som alla våra medlemmar ägnar sig åt någon form av försäljning och produktion av resor och i många avseenden rör det sig om resor, som berör de nordiska länderna, antingen det då är fråga om ren lokaltrafik eller samtrafik över gränserna. Personalen vid våra medlemsföretag – likaväl som kunderna – har i dag problem med att hålla reda på den mängd av rabatter – så gott som alla med olika innebörd och regler – som existerar.

Vi hälsar därför med tillfredsställelse det förslag som utarbetats. Allt som kan göras för att förenkla internordiskt resande är en klar fördel för alla parter.

Vi är dock medvetna om att en enhetlighet i rabattfloran kan röna motstånd från berörda transportföretag, då dessa måste ta hänsyn till sina företagsekonomiska förutsättningar.

Vi står gärna till tjänst med kompletterande information om så anses nödvändigt.

Stockholm den 14 april 1982

Svenska resebranschens förening

Kurt G Lilja

Researrangörsföreningen i Sverige (RIS):

Vi har tagit del av medlemsförslag om enhetliga villkor för reserabatter i Norden. Researrangörsföreningen i Sverige ansluter medlemsföretag som i huvudsak anordnar sällskapsresor med flyg till utlandet. I anledning därav ligger den påtalade rabattproblematiken något utanför Researrangörsföreningens område, varför vi avböjer att yttra oss.

I frågor som gäller våra medlemsföretags direkta verksamhet är vi dock tacksamma att även fortsättningsvis få fungera som remissinstans för Nordiska rådet.

Stockholm den 22 april 1982

Jan Widlund

Sveriges förenade studentkårer (SFS):

SFS anser i likhet med förslagsställarna i Nordiska rådet att en översyn av reserabatterna i Norden är en mycket angelägen åtgärd. Syftet att göra rabatterna mer överskådliga, enklare och i möjligaste mån likvärdiga är i sig en angelägen uppgift, som ger samtliga resandekategorier fördelar.

Vad gäller den resandekategori, som SFS företrädar, är villkoren mycket olika i de nordiska länderna (*se Bihang*). Generellt bör gälla att man utgår från begreppet "studerande" och ej åldern i diskussionen kring studerande å högskolnivå/olika reserabatter. I Sverige har stundtals diskussionen helt inriktats på de studerandes ålder contra studeranderabatter, men i och med att riksdagen fastlade riktlinjer för den nya högskolereformen fr om 1977-07-01 ändrades antagningssystemet i högskolan och nya studerandekategorier bereddes tillträde till studier.

I dag gäller studeranderabatt på tåg endast i det land, i vilket man studerar. Med tanke på de internationaliseringssträvanden, som finns idag och som var en av grundstenarna i högskolereformen, vore det ytterst beklagligt om man inte inom de nordiska länderna skulle kunna komma fram till en överenskommelse om att studeranderabatten på tåg skulle kunna utvidgas till att gälla hela Norden. I Sverige finns tex norrmän som studerar i Karlstad och Stockholm; finska medborgare studerar i Luleå, Umeå och Stockholm. Dessutom "köper" länderna utbildningsplatser av varandra, exempelvis "har" Norge vissa av platserna i linjen flygteknik vid Tekniska Högskolan i Stockholm.

Vad gäller studeranderabatter på flyg utgår inga speciella studeranderabatter i Sverige, medan SAS i Norge beviljar 25% till studerande. Enligt SFS uppfattning borde ett flygbolag, som är samägt av nordiska länder, bevilja samma typ av rabatt i samtliga länder. I Sverige pågår för närvaran-

de en försöksverksamhet på två flyglinjer, där studerande kan boka plats till ett reducerat pris i de plan, som hämtar hem värnpliktiga till Stockholm över weekenden.

SFS instämmer således i förslaget och hoppas att alla åtgärder, som vidtas för att underlätta resandet i Norden, på sikt skall leda till en positiv effekt på internationaliseringssträvandena och öka samarbetet mellan länderna i utbildningsfrågor.

Stockholm den 12 maj 1982

Sveriges förenade studentkårer

Mats Lindbäck

Vice ordförande

Margareta Björk

Presidiesekreterare

Studeranderabatter i Norden

TÄG:	Island	Finland	Norge	Danmark	Sverige
Får studerande rabatt i hemlandet vid studier i hemlandet? Hur mycket? Vilket intyg krävs för att få rabatt		Ja (T/R på enkelbiljett) 40 % SYL-kort eller intyg från skolan. Förslag: 50 % på vintermånaderna	Ja 50 % Studentkort	Ja, under 35 år 30 % Studenkort – kostar 20 kr	Ja 45 % Om rabatt vill erhållas måste fr o m 1982-01-01 ett speciellt lågpriskort inköpas för 125: – vilket berättigar till rabatt även fredag och söndag. Kortet kan köpas mot uppvisande av kvitterad terminsräkning och gäller 12 kalendermån.
Restriktioner:		Rabatten gäller studieort-hemort och tillbaka under terminerna. Finns de som studerar vid flera universitet-svårt att då få rabatt		Man måste köpa returbiljetter. Biljetterna kan köpas på 6 säljställen. Rabatten gäller endast mellan 6 utbildningsorterna.	
Får studerande från andra nordiska länder rabatt i...? Får de som studerar utomlands rabatt i hemlandet? Behövs någon speciell legitimation för dessa?		Nej Nej –	Nej Ja, de som tillhör organisationen ANSA* Ja, ett leg.kort utfärdat av ANSA i Oslo eller av ANSA-gruppen på studieorten.	Ja Ja	Nej Ja Mot uppvisande av ISIC-kort. F. ö. se svenska stud.

* = ANSA är den organisation i Norge, som organiserar de norrmän som studerar utomlands.

FLYG	Island	Finland	Norge	Danmark	Sverige
Finns några speciella stud.rabatter för studerande i hemlandet?		25 % utan begräns. Under 24 år får man 50 % ungdoms-rabatt – gäller ej fre 12–24, mån 00–12.	Ja 25 % erhålles på alla flyg i Norge på SAS och 2 andra flygbolag	Nej.	Nej, men förhandlingar pågår med SAS om vissa linjer.
Behövs speciellt leg.kort?		SYL-kort, studie-bok eller intyg från högskolan.	Ja, ett kort för 25: – utfärdat av NSU.		Ja, om förhandlingarna går i lås kommer ISIC att krävas.
Kan studerande som studerar utomlands få denna speciella stud.rabatt på flyg?		– På utrikesflyg får man 25 % under 26 år. Dessutom finns specialpris upp till 40 %	Nej. Vad gäller norska stud. utomlands erhåller de direkta "resestøtter" av norska staten för ett antal hemresor/år. Ca 75 % av detta resebidrag är lån. 25 % stipendium.	–	–
Finns några andra rabatter som stud. kan utnyttja?		50 % för stud. under 26 år, standby	50 % för stud. under 26 år, standby	Stand-by för stud. under 26 år för 100: –	Stand-by för stud. under 26 år för 100: –

Observera att det finns speciella charterflyg med varierande destinationer och rabatter, arrangerade i studentresebyråernas egen regi.

BUSS:	Island	Finland	Norge	Danmark	Sverige
Finns speciell rabatt för stud. på buss?		Ja, på fjärrtrafik om resan är över 75–145 km 30–48 %. 146 km – 50 %. Gäller året om. SYL-kort fordras. Rabatt finns ej på lokala bussar	50 % på Nord-Norgebussen	Nej	Statens järnvägar ger 50 % – dock ej veckoslutsbussar
BÅT: Finns speciella rabatter på båtar?		med YIEE-kort får all ungdom 50 % på Silja-Lines däckplatser. med SYL-kort får stud. samma rabatt på Vikinglinjen med YIEE-kort får man 50 % rabatt mellan Helsingfors–Travemünde (Finnlines) vid beställning 2 veckor i förväg, annars 25 %. Dessa rabatter gäller ej sommaren.		Ja, i forbindelse med tågres Till England ges 20 % på båt, till Oslo 50 % på båt.	Ja, se under Finland vad gäller färjetrafiken Sverige–Finland

Uppgiftslämnare:

Danmark:	Studenternas Resebyrå, 00945/11 00 44, Danske Studerendes Faellesråd (Danska studentunionen).	00945/111 82 60
Norge:	Norsk Studentunion (Norska studentunionen)	00947/2-56 69 94
	ANSA	00947/2-33 70 09
Finland:	SYL (Finska studentunionen)	009358/-0-66 18 51
Sverige:	SFS (Svenska studentunionen)	00946-08-34 09 10

BILAGA 3

I efterhand inkommet yttrande Finland

Ålands landskapsstyrelse:

— — — efter att ha hört Ålands turistråd vid landskapsstyrelsen.

Landskapsstyrelsen förhåller sig i princip positiv till medlemsförslaget. En översyn av reserabattsystemen är riktig. För konsumenten upplevs rabatterna i dag som oöverskådliga, emedan information och bokning ännu inte utbyggs så att speciellt lågfrekventa produkters rabatter blir kända.

Dessutom bör villkoren för att konsumenten i varje nordiskt land skall behandlas lika bli förenhetligade. T. ex. grunderna för pensionärs-, studie-, ungdoms- och barnrabatter bör kunna förenhetligas.

Rabatter bör generellt anses som sunda medel i konkurrensen. Producenterna får mindre osåld kapacitet och därmed ofta bättre lönsamhet. Konsumenten gynnas samtidigt av de lägre priserna och kan uppleva mera för sin disponibla inkomst. Mer resurser frigörs för fritid med självförverkligande och kompensation för ett uppdrivet arbetstempo.

Aktuella utvecklingstendenser klargör att rabattfloran redan inom Norden bör kunna växa snabbt, vilket således i grunden endast bör anses som gynnsamt för nordisk turism. Den datorisering av de fullständiga informationssystemen som påbörjats bör påskyndas.

Detta emedan få branscher lämpar sig så väl för en datorisering som turistbranschen. Resebyråledet och dess kunder får en god överblick över utbudet med alla dess prisvarianter och villkor. Konsumenten drar nytta av lättillgängligheten, snabbheten, exaktheten och framför allt de sänkta bokningskostnaderna. I dag kan omkostnaderna för speciellt lågprisprodukter bli oskäligt stora vilket försvårar konsumentens resande på närmarknad dvs. i Norden. Målet bör vara att alla nordiska producenter/leverantörer kopplar samman sina informationssystem över dataväxlar till möjligast få system. Resultatet blir att det stora men skiftande och ofta svårtillgängliga nordiska utbudet lätt samlas för kunden vid försäljningsdiskarnas terminaler. Detta ger reella förutsättningar för "res i Norden".

Mariehamn den 3 december 1982

Folke Woivalin

Lantråd

Ralf Johansson

Byråchef

Medlemsförslag

om ett gemensamt räknecenter för väderprognoser i Norden

(Väckt av Arne Gadd, Sinikka Karhuvaara, Arvo Kemppainen, Sakari Knuuttilla, Sture Palm, Arvo Salo, Ingrid Sundberg och Marjatta Väänänen)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Danmark

Meteorologisk Institut:

Som nævnt i medlemsforslag A 623/t har erhvervslivet og offentligheden behov for mere detaljerede og mere nøjagtige vejrudsigter.

Dette behov søges tilgodeset ved anvendelse af EDB-teknik til forudberegning af atmosfærens tilstand (numeriske prognoser).

Den danske vejrtjenestes EDB-kapacitet er utilstrækkelig til beregning af numeriske prognoser for såvel kortere som længere tidsrum.

Numeriske prognoser til brug for udfærdigelse af 2–7 dages udsigter modtages fra et i England beliggende europæisk meteorologisk center. Danmark, Finland og Sverige er medstiftere af centret, og der pågår forhandlinger om medlemsskab for Norge.

Instituttet har gennem nogle år arbejdet med planer om implementering af et numerisk prognosesystem til brug ved udarbejdelse af detaljerede, kortfristede (12–36 timer) udsigter for dansk ansvarsområde. Det var forudset, at omhandlede numeriske prognoser skulle baseres på bl. a. et fra det europæiske center i England modtaget materiale. Planerne har imidlertid ikke umiddelbart kunne realiseres, idet behovet for EDB-kapacitet har vist sig større end først antaget.

Det er instituttets opfattelse, at man har gjort tilsvarende erfaringer i andre nordiske lande, og at dette har skabt interesse for en løsning på nordisk plan. Direktørerne for de nordiske meteorologiske institutter har drøftet sagen ved et møde i september 1981, og der blev ved den lejlighed nedsat en arbejdsgruppe til at undersøge mulighederne for forbedring af de eksisterende prognosemodeller og behovet for EDB-kapacitet og endelig at fremsætte forslag til organisering af et nordisk samarbejde inden for området. Arbejdsgruppen forventes at have afsluttet arbejdet til efteråret 1982.

Instituttet har ikke ved deltagelse i den nordiske arbejdsgruppe taget stilling til om opgaven skal løses nationalt, om der er behov for et nordisk meteorologicenter eller om de ønskede data med fordel kan indhentes fra en større vejrtjeneste, som f. eks. den engelske, og ej heller om deltagelse i et nordisk samarbejde vil være foreneligt med de forpligtelser, instituttet har over for det danske forsvar.

Instituttet skal anmode om, at sagen må blive taget op til fornyet overvejelse, når den nordiske arbejdsgruppe har afgivet betænkning.

København, den 10. maj 1982

Erik Busch

Dansk Meteorologisk Selskab:

1. En række udenlandske undersøgelser tyder på, at det er en særdeles god samfundsmæssig investering at forbedre ikke mindst de kortfristede vejrudsigter, et synspunkt der på forskellig måde er blevet støttet af repræsentanter for forskellige erhvervsgrupper på møder arrangeret af Dansk Meteorologisk Selskab i forbindelse med den i Danmark pågående diskussion om den fremtidige struktur af de danske vejrtjenester.

2. Hvad angår vejrudsigter for vejrets almindelige udvikling i *store træk* op til 5 til 7 dage frem, må det påregnes, at de nordiske lande i vid udstrækning i de kommende år vil udnytte de prognoser (udsigter), der allerede nu udarbejdes på European Center for Medium Range Weather Forecasts i Reading i England. Disse udsigter kan imidlertid af flere grunde *ikke* direkte anvendes til udarbejdelse af de under pkt. 1 nævnte *kortfristede* og *detaljerede* prognoser, og det er overladt de enkelte lande selv at udvikle metoder til brug for dette formål. Ligesom de matematisk/meteorologiske modeller, der nu anvendes på de europæiske regncentre, har været en absolut nødvendig forudsætning for de mellemfristede vejrudsigter, der nu udarbejdes rutinemæssigt, er det en forudsætning for mere nøjagtige udsigter af varighed op til omkring et døgn, at der udvikles de til dette formål passende meteorologiske regionalmodeller samt at der hertil forefindes den nødvendige EDB- og kommunikationskapacitet tilgængelig i såvel udviklingsfasen som i en senere operationel fase. Endelig kræver udviklingen af sådanne modeller naturligvis betydelige ressourcer i form af højtuddannede specialister.

3. Man må forvente, at ingen af de nordiske lande i en overskuelig fremtid alene vil kunne påtage sig de store byrder i form af krav til personale og EDB-kapacitet, som opbygningen af en meteorologisk regionalmodel vil kræve. Gennem et nordisk samarbejde, hvor man som foreslået gennem et fælles regncenter udnytter de samlede ressourcer i Norden inden for dette område, synes dette mål imidlertid at komme inden for mulighedernes grænse.

Dansk Meteorologisk Selskab skal derfor på det varmeste anbefale, at det fremsatte forslag må nyde støtte i Nordisk Råd.

København, den 4. juni 1982

På Dansk Meteorologisk Selskabs vegne

Erik Rasmussen

Formand

Finland

Trafikministeriet hänvisar i skrivelse den 8 juni 1982 till yttrande av den 20 april 1982 från meteorologiska institutionen vid Helsingfors universitet (se nedan).

Helsingfors universitets konsistorium och matematiska institutionen har i skrivelse den 5 maj 1982 förklarat sig instämma i utlåtande av den 20 april 1982 från universitetets meteorologiska institution (se nedan).

Helsingfors universitet, meteorologiska institutionen:¹

De s. k. numeriska väderprognosmetoderna förutsätter, såsom det konstateras i medlemsförslaget, på det högst utvecklade stadiet mycket stora datorer. Väderlekstjänsterna i Norden har inte sådana till sitt förfogande. Däremot inledde ett sameuropeiskt räknecenter för medellånga väderprognoser för några år sedan sin verksamhet i England. Med undantag av Norge är de nordiska länderna medlemmar av centret. Detta center är försett med tillräckliga datorresurser, och trots att det endast verkat en kort tid, producerar det för medlemsländerna synnerligen goda prognoser omfattande 1–5 dygn. Den simuleringsmodell av atmosfären som utvecklats vid centret är sannolikt den bästa och längst utvecklade i hela världen.

I strävandena efter fortsättningsvis förbättrade väderprognoser borde atmosfärens rätt små företeelser (den s. k. mesoskalan) kunna beaktas i prognosmodellerna betydligt bättre än nu. Detta kan förutsätta en ökning av antalet gridpunkter och av de för detta erforderliga datorresurserna, men innan man kommit så långt, borde man känna till själva företeelserna och deras fysik.

Eftersom den experimentella forskningen kring mesometeorologiska företeelser först alldeles under de senaste tiderna i vidare utsträckning har blivit möjlig, känner man inte till dem så väl som utvecklandet av datormodeller skulle förutsätta. Å andra sidan har det ovannämnda sameuro-

¹ Yttrandet översatt från finska

+1–31:a session A 623/t Suppl.

peiska räknecentret de bästa kunskaperna då det gäller att iaktta de mesometeorologiska företeelserna i atmosfärmodellerna.

Med hänvisning till ovannämnda synpunkter anser meteorologiska institutionen förslaget om ett gemensamt räknecenter för väderprognoser i Norden som adekvat och i princip som värt att överväga, men som förhastat ännu i detta skede. För att snabbast uppnå bästa möjliga resultat kunde det förnuftigaste förslaget vara att till att börja med utveckla de erforderliga prognosmetoderna vid det sameuropeiska centret och att samtidigt öka den experimentella och teoretiska grundforskningen kring mesometeorologiska företeelser på både nationell och nordisk nivå. Förslaget om ett gemensamt räknecenter för väderprognoser i Norden borde möjligen tas upp på nytt om cirka fem år.

Helsingfors den 20 april 1982

Meteorologiska institutionen

Timo Puhakka

Tf prefekt

Finlands akademi¹

Förslaget om inrättande av ett gemensamt räknecenter för väderprognoser i Norden är värt begrundande. För närvarande måste man dock anse det vara för tidigt att vidta konkreta åtgärder. För några år sedan påbörjade ett för de sameuropeiska länderna gemensamt räknecenter för medellånga väderprognoser sin verksamhet i England, där även de nordiska länderna utom Norge är medlemmar. Den bästa lösningen tycks än så länge vara utvecklandet av prognosmetoder i detta center, där man redan med tanke på hela världen har kommit mycket långt. Samtidigt måste man utveckla grundforskningen i anslutning till området både på nationell och nordisk nivå. Det är skäl att återkomma till frågan om ett gemensamt räknecenter för väderprognoser i Norden om några år.

Helsingfors den 2 maj 1982

Gunnar Graeffe

Ordförande

Leena Kirkkomäki

☛
Sekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska

Meteorologiska institutet:¹

I förslaget betonas väderprognosers betydelse för näringsliv samt nordiska meteorologins höga nivå. Samarbetet inom meteorologin har alltid varit aktivt i Norden. Av desa skäl anses framförandet av medlemsförslaget vara väl förståeligt.

Väderprognoser baseras på observationer av atmosfärens fysikaliska processer och rörelsesystem. Det globala observationssystemet utgör underlag för 3–7 dygns numeriska prognoser, som beskriver atmosfärens storskaliga rörelser. För att kunna utveckla dessa prognoser med tillräcklig datorkapacitet uppbyggdes som europeiskt samarbete ett räknecentrum "European Centre for Medium-range Weather Forecasting", ECMWF, i Reading utanför London.

Väderprognoser upp till två dygn produceras med Meteorologiska institutets egen dator och den numeriska prognosmodellen utnyttjar norra halvklotets observationsunderlag – närmast över Atlanten och Europa. Prognoserna är tillämpade för nationell vädertjänst vilket betyder, att vädersystem med en räckvidd av minst 600 km bör kunna prognostiseras.

Näringslivets sektorer som jordbruk, vattenverk, vägunderhåll, vägtrafik och sjöfart har framfört önskemål om detaljerad regional vädertjänst. Liknande anspråk har framförts även i andra länder, och de meteorologiska instituten har utvecklat speciella numeriska modeller som grund för regionala prognoser. Inom Europa bl. a. i England, Frankrike och Förbundsrepubliken Tyskland finns specialmodeller i regional skala antingen i operativ eller långt utvecklad form. I dessa länder körs den numeriska modellen i en högeffektiv dator.

I de nordiska länderna finns starkt intresse för utveckling av en regional modell med hög numerisk upplösning. I september 1981 beslöt direktörerna för de meteorologiska instituten i Norden att tillsätta en arbetsgrupp med uppgift att kartlägga möjligheterna inom Norden att utveckla en regional prognosmodell med hög upplösning och dess krav på datorkapacitet samt att undersöka hur det nordiska samarbetet inom detta område kan ordnas. Arbetsgruppen väntas utarbeta en rapport till hösten 1982.

Meteorologiska institutet konstaterar härmed att samarbetet mellan de nordiska länderna är nödvändigt och anses önskvärd för utveckling av regionala prognosmodeller. På grund av att ärendet är under förberedelse i en nordisk fackgrupp tager meteorologiska institutet inte i detta skede ställning till i vilka former ett nordiskt samarbete kan ske. Såväl datortekniskt samarbete som gemensam software utveckling är aktuella. Meteoro-

¹ Yttrandet översatt från finska

logiska institutet ber få återkomma med specificerat ställningstagande då den nordiska fackgruppen slutfört sin undersökning.

Helsingfors den 1 juni 1982

E. Jättilä
Överdirektör

Jouko Paananen
Byråchef

Ålands landskapsstyrelse:

Landskapsstyrelsen är av samma åsikt som förslagsställarna vad gäller behovet av pålitliga väderprognoser i Norden. En koordinering av befintliga resurser med hjälp av modern teknik bör ytterligare förbättra pålitligheten i ländernas vädertjänster.

För Ålands del mellan Finland och Sverige utan egna meteorologiska resurser är behovet av dessa länders prognosberäkningar speciellt viktiga därför att väderleksförhållandena på Åland i stor utsträckning präglar förhållandena till lands och till sjöss.

Landskapsstyrelsen förordar därför medlemsförslaget med tillägget, att de självstyrande områdena i Norden också bör tas med i den prognosverksamhet som ett gemensamt räknecenter kan främja.

Mariehamn den 18 juni 1982

Ragnar Erlandsson
Viceletråd

Gunnar Jansson
Kanslichef

Geofysikerförbundet rf:¹

Redan traditionellt har de nordiska meteorologiska institutionerna samarbetat bl. a. inom den automatiska databehandlingen och inom den numeriska meteorologin, vilket Geofysikerförbundet rf anser vara nyttigt och vilket det önskar skall fortsätta även i framtiden. I fråga om det väckta förslaget föreslår Geofysikerförbundet rf, att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att ta till initiativ till att koordinera samarbetet inom meteorologin och utföra tilläggsundersökningar för upprättandet av ett gemensamt räknecenter.

Helsingfors den 3 juni 1982

På Geofysikerförbundets vägnar
Timo Hopeakoski

¹ Yttrandet översatt från finska

Norge

Kultur- og vitenskapsdepartementet:

Etter Kultur- og vitenskapsdepartementets syn bør grunnlaget for det foreslåtte samarbeidsprosjekt avklares nærmere. Det er departementets oppfatning at det i første omgang er nødvendig å få utdypet hvilke muligheter som ligger innen numerisk værvarsling i nordisk sammenheng. På dette feltet synes det å være behov for videre forskning. Videre har departementet merket seg at direktørene for de meteorologiske institutter i Norden nylig har satt ned en prosjektgruppe som skal vurdere utviklingsmulighetene for korttidsbaserte numeriske modeller i forbindelse med værvarsling i Norden.

På denne bakgrunn finner Kultur- og vitenskapsdepartementet det naturlig å avvente den nevnte prosjektgruppas vurdering før det tas stilling til det aktuelle forslag om et felles regnesenter for værvarsling i Norden.

Vi viser for øvrig til vedlagte uttalelser fra *Meteorologisk institutt* og fra *Institutt for geofysikk ved Universitetet i Oslo* (se nedan).

Oslo 10. juni 1982

Etter fullmakt

E. Skadsem

Hans Sørbø

Universitetet i Oslo, Institutt for geofysikk:

Forslaget om et felles regnesenter for værvarsling i Norden, som er fremsatt for Det nordiske råd, har som målsetting en rasjonell utnyttelse av den vitenskapelige utvikling til beste for værvarslingen i alle de nordiske land.

Institutt for geofysikk ved Universitetet i Oslo er enig i denne målsetting. Vi mener imidlertid at det som i dagens situasjon først og fremst trengs for å oppfylle dette ønskemål ikke er regnekapasitet, men støtte til forskningssamarbeid på området. Et stipendieprogram for utveksling av forskere mellom de nordiske land ville kunne bety meget for utviklingen.

Med hensyn til rutinemessig værvarsling er situasjonen i dag den at det i de senere år er utviklet kompliserte atmosfæremodeller som kan beregne brukbare prognosekart for nordhalvkulen eller hele jorden for opptil 6–7 døgn fremover. Prognosekart for opp til 5 døgn kan i dag fås fra flere store værvarslingssentra i utlandet.

Det er slike utenlandske prognosekart som danner grunnlaget for norske værvarslere for 3–5 døgn. Beregning av prognosekart utover 3 døgn er i alle tilfeller et kostbart foretagende, og en prognosetjeneste av dette slag vil neppe være akutell på nasjonal eller nordisk basis.

Derimot kan 1–2 døgns prognoser beregnes med enklere atmosfæremodeller, og dette gjøres rutinemessig ved flere værtjenester i Norden, også i Norge. For slike korttidsprognoser er prognosekartene fra de utenlandske værvarslingssentra ikke fullt tilfredsstillende fordi de gir værutviklingen over nordhalvkulen i nokså grove trekk. Det er et sterkt behov for å supplere denne informasjon med detaljerte prognoser over mindre områder av særlig interesse, og dette kan vi ikke vente å få fra utlandet. Utvikling av atmosfæremodeller for slik detaljert værvarsling er en betydelig forskningsoppgave som vil kreve stor innsats på flere områder; man støter på uløste problemer av både hydrodynamisk, fysisk og matematisk natur. Et nordisk forskningssamarbeid om denne oppgave vil kunne få meget stor betydning for værvarslingens utvikling.

Det er klart at en slik forskning krever utstrakt bruk av datorer til numeriske eksperimenter. I Norge vil vi med nyanlegget ved Det norske meteorologiske institutt i hvert fall i noen år ha regnekapasitet også til forskning i en viss utstrekning, og man kan tenke seg at denne regnekapasitet kan utnyttes også av forskere fra andre nordiske land som en del av et forskningssamarbeid. De øvrige nordiske land er som medlemmer av "The European Centre for medium weather forecasts" berettiget til i en viss utstrekning å bruke Sentrets regneanlegg i Reading, England i sin forskning.

Hvis forskningen fører til utvikling av mesoskala-modeller som er gode nok til å brukes i praktisk varsling, vil spørsmålet om hvordan dette skal utnyttes bli aktuelt. I Norge vil slik detaljvarsling være aktuell både over landområdene og de havstrekninger hvor det foregår fiske og oljeutvinning. Man må imidlertid være oppmerksom på at det ikke bare er regnekapasitet som trengs for en slik utnyttelse; det vil også bli nødvendig å skaffe et betydelig tettere observasjonsnett over det aktuelle område.

Ved planlegging av et slikt værvarslingsystem må observasjonstjeneste, kommunikasjoner og beregningsvirksomhet ses på som en helhet. Om beregningen av prognosene bør gjøres sentralt for de nordiske land eller om den heller bør gjøres uavhengig i hvert land er et spørsmål som man må ta standpunkt til først når omfanget og arten av den nødvendige beregning og databehandling er på det rene. Et nordisk samarbeide for å muliggjøre utvidelse av observasjonsnettet bør drøftes samtidig.

For de nærmeste år vil den viktigste oppgave være å utvikle modeller og metoder som kan benyttes til detaljert værvarsling. Vi anser at Det nordiske råd ville kunne yte et viktig bidrag ved å støtte et nordisk forskningssamarbeid for dette formål.

Blindern, 13 mai 1982

Marius Todsén

Bestyrer

Arnt Eliassen

Det norske meteorologiske institutt (DNMI):

Innledning. Forslaget om et felles nordisk regnesenter for værvarsling, som er satt fram for Nordisk råd av åtte svenske og finske medlemmer, oppfatter vi som et forslag om et senter for kortsiktig numerisk værvarsling. Spørsmålet ble reist på siste nordiske direktørmøte (NMD-22) av svenskene som er urolige for at utilstrekkelig med datamaskinkapasitet hindrer utvikling og anvendelse av numeriske prognosemodeller som har tilstrekkelig tett nett med gridpunkter i Norden. Direktørmøtet besluttet å danne en nordisk prosjektgruppe for å utrede utviklingsmulighetene med slike modeller. Gruppen er satt opp og skal innom ett år avlegge rapport til direktørene.

Før vi gir våre direkte uttalelser, vil vi få forklare hva vi mener med numerisk værvarsling og videre gjøre greie for aktiviteter på dette feltet i Norden til nå. Til slutt i skrivet summerer vi opp våre konklusjoner.

Numerisk værvarsling

Moderne hurtige datamaskiner har gjort det mulig å finne tilnærmede løsninger på de matematiske ligninger som beskriver atmosfærens bevegelse. For å foreta slike løsninger, eller sagt på en annen måte: kjøre slike numeriske atmosfæremodeller, kreves svært mye regnekapasitet og de mest regnekraftige dataanlegg som finnes blir brukt til dette. Beregningene bygger på numeriske analyser av observasjonene (værsituasjonen) ved et tidspunkt og slike analyser fulgt av modellberegninger blir gjerne utført flere ganger i døgnet. Numerisk værvarsling blir brukt som en fellesbetegnelse for slik analyse og prognosevirksomhet.

All moderne værvarsling ut over noen få timer bygger i dag på resultater fra den numeriske værvarslingen, og det framskritt som utvilsomt har funnet sted i varslingen de siste 10–20 år kan skrives tilbake til utvikling på dette feltet. Grovt regnet kan det sies at kvaliteten på produktene er avhengig av observasjonsdekningen, regnenøyaktigheten og forskningsresultat om atmosfærens dynamikk. Utvikling av stadig kraftigere datamaskiner har ført til at regnenøyaktigheten har blitt bedre og forskning med modellene har klart øket vår forståelse av dynamikken. Når det gjelder observasjondekningen for den daglige varsling, har den ikke forandret seg radikalt på den nordlige halvkule den siste tiden.

Vi skiller ofte mellom to typer for operasjonell numerisk værvarsling. Den ene tar sikte på å gi varsler så langt som mulig, som regel opp til en uke. Data blir samlet for hele kloden og modellene er globale. Regnebehovet er svært stort og modellene blir gjerne kjørt en eller to ganger i døgnet. Resultatene kommer fram til brukerne relativt seint etter observasjonstiden. Den andre typen tar sikte på å dekke behov for kortsiktig varsling. Modellene opererer da på et begrenset område og tidligere resultat fra globale modeller blir brukt som randverdier. Modellene blir kjørt oftere og

resultatene – 1–2 døgn's prognoser – kommer brukerne i hende bare noen få timer etter observasjonstiden. Med en gitt regnekapasitet kan det i slike modeller beregnes med større nøyaktighet enn i globale modeller.

Numerisk værvarsling i Norden

Den meteorologiske vitenskap har alltid stått sterkt i Norden og nordiske meteorologer har også gjort seg sterkt gjeldende innen numerisk værvarsling.

Norge fikk som det første land i Norden i 1960 et regneanlegg for numerisk værvarsling. Innkjøpsprisen var 4.5 mill kr i en tid da hele vårt budsjett var på 15 mill. Siden i 60-årene fikk også de andre nordiske land utenom Island installert sine regneanlegg og operative prognosemodeller ble tatt i bruk.

I forhold til kapasiteten på dagens regneanlegg var de første maskiner beskjedne og modellene tilsvarende enkle. I 70-årene ble den andre generasjon av data-anlegg og modeller innført i de nordiske meteorologiske institutter. Disse datamaskinene var langt kraftigere enn de første, men likevel beskjedne i forhold til de maskiner de meteorologiske institutter i større land som USA, England og Tyskland hadde tilgang til på denne tiden. Våre numeriske modeller ble tilpasset den regnekapasitet som var tilstede.

I de siste par tre årene har de nordiske instituttene, og da særlig i Sverige og Norge, utviklet nye modeller for kortsiktig varsling som teoretisk er på høyde med de beste som i dag kjøres operasjonelt, men til nå har vi manglet regnekapasitet for å kjøre dem operasjonelt.

I Norge skrives det i disse dager under kontrakter for kjøp av nye datamaskiner for numerisk værvarsling. Kapasiteten på dette anlegget, som installeres tidlig neste år, er beregnet til å være tilstrekkelig til å bringe vår operasjonelle kortsiktige numeriske værvarsling opp på dagens nivå i f. eks. England og Tyskland.

Varsling ut over 1–2 døgn er i Norden stort sett basert på numeriske prognoser utarbeidet i meteorologiske sentra utenom Norden, fra USA, England og Tyskland og i den senere tid fra det europeiske senteret, EMCWF. Disse sentra sender høydeprognoser i et grovt gitter over de internasjonale meteorologiske linjer (GTS). De nordiske land utenom Norge er medlemmer av ECMWF og har linjer med relativt høy kapasitet direkte til EMCWF og har tilgang på alle prognoseresultat. Spesielt kan de få prognoser med mere detaljer og produkter som er nærmere varslingen, så som prognoser for vind og temperatur nær bakken og som nedbør og skydekke. Det norske meteorologiske institutt er svært interessert i at Norge blir medlem av ECMWF, og det er naturlig at alle de nordiske land framover dekker sine behov for numerisk varsling ut over den kortsiktige med varsler fra dette senteret.

Et felles nordisk regnesenter

De nordiske land har mye de samme problem og behov innen kortsiktig numerisk værvarsling. Problemene er i en viss grad knyttet til spesielle meteorologiske forhold innen våre geografiske områder, f. eks. effekter av de skandinaviske fjell, polare hvirvler, lokale forsterkninger av lavtrykk i Bottenviken, Skagerak og Barentshavet. Det er naturlig at de nordiske land har forskningsarbeide i feltet og at de selv utvikler og opererer modeller for slik varsling.

Et felles nordisk regnesenter måtte ta sikte på å kjøre modeller som kunne gi bedre og mere anvendelige resultater enn de som f. eks. vi kan vente å oppnå med vårt nye system neste år. Flere av de større land i Europa satser på svære regneanlegg, og nylig har den britiske værtjeneste installert regneanlegg til 60–70 mill kroner som for en stor del skal brukes til forskning med og operativ drift av numeriske modeller. Et slikt anlegg krever store årlige vedlikeholdsutgifter og relativt mye edb-teknisk personell. Operasjonell drift av utvidede modeller vil nok kreve noe kraftigere regneanlegg enn det vi kjøper inn, men kapasiteten skulle være stor nok for utvikling og forskning med slike modeller.

Det er vanskelig å vurdere hvor langt det ville være mulig å nå innen denne værvarslingen dersom regnekapasitet ikke var noen hindring. Forbedret kortsiktig varsling vil måtte omfatte fenomen på noe mindre skala enn den vi vanligvis fanger opp med vårt meteorologiske observasjonsnett. Det er rimelig å anta at utvidede modeller vil kreve bedre observasjonsgrunnlag enn det vi har i dag og samarbeid om et felles regnesenter kan ikke løsrives fra et samarbeid for å bedre observasjonsgrunnlaget.

Vi kan internasjonalt sett vente oss stor forskningsinnsats i de nærmeste år for å klargjøre hvilke muligheter som ligger i kortsiktig numerisk værvarsling. Før tanken om et felles nordisk senter utredes videre, bør vi også i Norden styrke forskningen i feltet både innen våre institutt og ved våre universitet. Videre bør det skapes muligheter for bedre kontakt mellom nordiske forskere på dette felt og tilsvarende forskning i andre land – ikke minst – i Europa. Når nye forskningsresultater foreligger, kan tanken om et felles regnesenter tas opp igjen. Slik forskning krever også en del regnekapasitet, men vi vil tro at mye kan gjøres på det anlegget vi vil få og ellers kan også regnekapasitet ved ECMWF utnyttes.

Konklusjoner

1. DNMI vil i forbindelse med innkjøp av nytt regneanlegg gjennomføre sin plan om å fornye vårt operative system for kortsiktig numerisk værvarsling. For prognoser utover 1–2 døgn prioriterer vi medlemskap i EMCWF og produkter derfra som de andre nordiske land allerede har adgang til.
2. Vi ser nødvendigheten for utvidet forskning omkring kortsiktig numerisk værvarsling i Norden. Vi foreslår at denne forskning oppmuntres og at det også opprettes bedre kontakt med tilsvarende forskning i andre land.

3. Tanken om et felles regnesenter stilles i bero inntil saken har vært utredet av en prosjektgruppe etablert av direktørene for de meteorologiske institutter i Norden og inntil det foreligger videre forskningsresultater.

Blindern, 13. mai 1982

(Ej sign.)

Sverige

Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI):

— — — pekar på en viktig utveckling inom meteorologin och samtidigt på ett problem där små länder har svårt att klara av de investeringar som krävs för att tillgodogöra sig ny teknik inom datorområdet.

Numeriska väderprognoser har varit och är intimt knutna till utvecklingen av datorer. Den första numeriska prognosen beräknades på den första datorn Eniac i USA 1949. I mitten av sextiotalet startades dagliga prognosberäkningar vid SMHI på en svensk dator av typ SAAB D 21. I Sverige har tillgången på datorkapacitet ökat långsammare än i andra länder i västvärlden. Det har medfört att vi endast delvis kunnat tillgodogöra oss de framsteg inom numeriska modeller som nya numeriska och dynamiska metoder inneburit.

Numeriska prognosmodeller tillämpas operationellt i Sverige enbart på atmosfärens storskaliga rörelse i prognoser upp till 1 1/2 dygn. Det innebär att det krävs en meteorolog som i ett mellanled översätter datorns storskaliga strömningsprognoser till lokala väderprognoser. Detta prognosarbete kan underlättas och förbättras genom statistisk metodik, förutsatt att datorprognosen har tillräcklig heltäckande beskrivning av den storskaliga rörelsens väderprocesser.

Naturliga utvecklingsmöjligheter är att utsträcka prognosernas längd genom att inkludera en allt större del av atmosfären i prognosberäkningarna eller att förfina prognosberäkningarna för 1/2–1 1/2 dygn framåt i tiden och därmed öka noggrannheten och användbarheten av de korta prognoserna. Bägge utvecklingslinjerna kräver ökad beräkningskapacitet.

Den första linjen realiserades genom ett europeiskt samarbete. 1973 gick 17 europeiska länder samman i European Centre for Medium-range Weather Forecasts (ECMWF) som lokalisades till Reading utanför London. Målet är 10-dygnsprognoser producerade av en av världens snabbaste datorer (CRAY-1). Den numeriska prognosmodell som utnyttjas omfattar hela jorden och har vid internationella jämförelser visat sig ge de bästa prognoserna i världen. Sverige är med i detta samarbete.

Den andra linjen har utvecklats nationellt, främst i de stora länderna, där redan i början av 70-talet tillräckliga datorresurser fanns för att möjliggöra modeller grundade på de sk Navier-Stokes ekvationerna. Denna typ av

modeller, även med relativt låg numerisk upplösning, ger bättre prognoser än den typ, s. k. kvasi-geostrofiska modeller, som fortfarande används i Sverige, Norge och Finland. En annan egenskap är att beroende på den kortare prognostiden krävs ej beräkningar över hela jorden utan endast över ett begränsat område (Limited Area). Sådana modeller kallas därför LAM (Limited Area Model).

De nordiska länderna ligger idag en till två datorgenerationer efter de stora länderna. Sverige, Norge och Finland försöker i dagarna ta steget att byta ut de gamla kvasi-geostrofiska modellerna mot de nya, s. k. primitiva LAMs. Dessa modeller utnyttjar samma numeriska upplösning som de gamla modellerna men är mera utvecklingsbara och kan bättre beskriva väderprocesser som nederbörd, vindar, marktemperatur; dock fortfarande på den stora skalan.

Förslaget till Nordiska rådet talar om avancerade prognosberäkningar. SMHI tolkar detta uttryck som en vidareutveckling av de nya LAMs som nu införs till modeller med en avsevärd högre numerisk upplösning i rummet och därmed med möjlighet att beskriva och prognosera även mindre vädersystem. SMHI finner en sådan utveckling önskvärd av följande skäl.

En hög upplösnings LAM skulle kunna ge

- bättre prognoskvalité, bl. a. genom minskning av antalet fatala felprognoser som orsakar samhället stora kostnader;
- möjligheter att genom åtföljande statistisk tolkning ytterligare underlätta och förbättra stora delar av framställningen av prognoser 1/2–1 1/2 dygn framåt i tiden;
- möjlighet att öka uppdragsverksamheten utan stora ökningar av personalkostnaderna.

De överväganden som diskuterats ovan har redan föranlett åtgärder av de nordiska meteorologiska instituten.

Vid det 22:a Nordiska meteorologiska direktörmötet i Helsingfors i september 1981 tillsattes en tjänstemannautredning med medlemmar från alla de nordiska länderna med uppgift att undersöka vilka typer av modeller som krävs för att förbättra de kortfristiga prognoserna, krav på datorkapacitet för att utföra modellberäkningarna operationellt samt alternativa möjligheter till nordiskt samarbete. Denna preliminära utredning skall avrapporteras i september 1982.

Utredningen avspeglar det intresse som redan finns från de nordiska institutens sida för att utveckla ett nordiskt samarbete på detta område.

Utredningen är nu inne i slutfasen. Det är dock redan klart att ett prognossystem av skisserat slag ställer krav på datorresurser i storleksordningen 15–20 miljoner instruktioner per sekund (MIPS) eller 5–10 miljoner flyttaloperationer per sekund (MFlops) och kärnminneskapacitet på minst 0,5 miljoner ord. Utvecklingsinsatserna blir också betydande. Det innebär att flera samarbetsformer kan bli aktuella. Det kan gälla såväl

tekniskt samarbete om en gemensam datorresurs som gemensam utveckling av prognossystemets programvara.

Programvaruutveckling har fått en allt större vikt kostnadsmässigt i relation till hårdvaran vid utveckling av nya system. Det gör det också rimligt att pröva enbart ett programvarusamarbete om den tekniska datorresursen kan inskaffas med nationella medel i de nordiska länderna. Det är emellertid SMHIs uppfattning att den största vinsten troligen står att få genom såväl tekniskt samarbete som programvarusamarbete.

Vad gäller det tekniska samarbetet kan också olika alternativ bli aktuella beroende på val av metod att uppnå specificerade 20 MIPS beräkningshastighet.

SMHI ställer sig mot denna bakgrund positiv till det av Arne Gadd m. fl. väckta medlemsförslaget om ett gemensamt räknecenter för väderprognoser i Norden.

Ett realiserande av förslaget skulle utveckla den nordiska meteorologin och möjliggöra en rationell och samhällsekonomiskt sett lönsam utveckling av vädertjänsterna. Vetenskapligt sett är projektet mycket väl lämpat för nordiskt samarbete med hänsyn till den goda kompetens och de resurser som finns i Norden.

SMHI rekommenderar därför att Nordiska ministerrådet gör en ekonomisk utredning av olika alternativ för nordiskt samarbete på detta område.

Norrköping den 10 juni 1982

Lars Ag

Nils Gustafsson

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ):

UHÄ hänvisar till den utredning som på initiativ av Naturvetenskapliga forskningsrådet ser över behovet av en svensk eller nordisk stordator – superdatorutredningen. I utredningen finns UHÄ och flera universitetsinstitutioner representerade bl. a. meteorologiska institutionen vid universitetet i Stockholm.

Stockholm den 14 maj 1982

Carl-Gustaf Andrén

Bengt Thorslund

Naturvetenskapliga forskningsrådet (NFR):

De nordiska länderna med undantag av Norge är medlemmar i det europeiska centret för medellånga väderprognoser (ECMWF). Detta centrums huvuduppgift är att regelbundet producera väderprognoser över två till tio dygn. Detta utförs med hjälp av en numerisk modell som täcker atmosfären över hela jordklotet. Den rumsliga upplösningen i en sådan modell blir av naturliga skäl relativt begränsad – det horisontella avståndet mellan två närliggande beräkningspunkter uppgår till 1 875 breddgrader (dvs. ungefär 200 km). Vid sidan om behovet av goda översiktliga prognoser över flera dygn – som nu alltså effektueras av ECMWF – finns ett uttalat behov i samhället av detaljerade prognoser över en kortare tidrymd. Även sådana prognoser med hjälp av numeriska beräkningsmodeller. Dessa modeller ('limited area fine mesh models') skiljer sig i flera avgörande avseenden från den typ av modell som ECMWF förfogar över. Sålunda måste avståndet mellan beräkningspunkterna vara avsevärt mycket mindre; det horisontella avståndet mellan punkterna uppgår kanske till endast några tiotal kilometer; vidare måste den vertikala upplösningen ökas kraftigt, särskilt i atmosfärens lägre delar. Helt andra krav ställs också på modellformuleringen av de fysikaliska processerna på en liten skala (mesoskala). Även om det totala beräkningsområdet täcker endast en begränsad del av jordytan, innebär det ovan sagda att beräkningsarbetet för framställning av prognoser med denna typ av modell blir mycket omfattande. Eftersom det här är fråga om prognoser för ett geografiskt begränsat område, Norden, så är det inte realistiskt tänka sig att utföra beräkningar vid ECMWF. En gemensam nordisk satsning vore däremot mycket väl motiverad.

Det är i princip två skilda aspekter på problemet som skulle tänkas bli föremål för nordiskt samarbete; dels att utveckla själva modellen dels att, när modellen fungerar, utföra regelbundna prognoser för distribution till medlemsländerna. Då det gäller det tidigare berörda europeiska samarbetet på medellånga prognoser har man valt att inrätta ett speciellt center, med säte i England. Arbetet vid detta center inleddes med en flerårig modellutvecklingsfas. När modellen ansågs ha uppnått operativ status, började man producera dagliga prognoser för distribution till medlemsländerna. Den fysiska förutsättningen för dessa prognoser utgörs av en superdator, av typen Cray I. Även sedan modellen kommit i operationellt bruk fortskrider forskningen vid centret – nu med syfte att ingående granska prognoserna och att successivt förbättra dem. Då det gäller ett eventuellt framtida nordiskt samarbete på prognosområdet, så är det inte a priori givet vilken form och omfattning detta skall ha. Den mest ambitiösa modellen skulle vara ett center liknande ECMWF men, givetvis, med en annan målsättning vad gäller själva prognoserna. Man skulle emellertid även kunna tänka sig en lösare form av samarbete. Sålunda pågår idag

modellformulerings- och programmeringsarbete i de enskilda nordiska länderna. Resurserna för detta torde lämpligen kunna samordnas, så att slutprodukten blir en gemensam modell. Vad som sedan fordras är en tillräckligt stor datorresurs. Det finns här flera tänkbara lösningar. En lösning är att man speciellt för ändamålet införskaffar en superdator, exempelvis en Cray I. Det operationella behovet torde dock endast utgöra 3 à 4 timmar maskintid per dygn. En *andra* lösning vore en något mindre dator. En *tredje* lösning vore att man köpte tid i en extern superdator. Rådet vill i detta sammanhang peka på den utredning under professor Tord Ganelius som rådet tagit initiativ till rörande behovet av och möjligheterna till att anskaffa en stordator för svensk (ev. i samarbete med andra nordiska länder) naturvetenskaplig och teknisk forskning. Det förefaller rimligt att i det utredningsarbetet även beakta möjligheten av att samnordiska väderprognoser utförs vid en sådan forskningssuperdator.

NFR vill sammanfattningsvis starkt betona värdet av ett nära nordiskt samarbete för att få fram detaljerade korttidsprognoser med hjälp av en numerisk beräkningsmodell. Klart är att ett sådant samarbete kräver tillgång till en betydande datorresurs, och att stora krav ställs på hög tillgänglighet av denna resurs. Det bör emellertid noga utredas hur detta skall kunna uppnås på bästa sätt. Speciellt bör man undersöka om det är möjligt och lämpligt att utnyttja en eventuell framtida samnordisk (se ovan) superdator i sammanhanget. Även formerna för samarbetet på modellutvecklingssidan måste noga penetreras.

Stockholm den 7 juni 1982

Mats Ola Ottosson

Dick Hedberg

Internationella meteorologiska institutet i Stockholm:

Förslaget förefaller inte vara grundat på någon mera ingående utredning eller plan över hur ett räknecenter av det här slaget skulle utformas, eftersom något dokument innehållande sådana detaljuppgifter inte bifogats remissen. Det är därför omöjligt att ge annat än allmänt hållna kommentarer till förslaget.

En vädertjänst har genom sin operationella verksamhet speciella krav på tillgänglighet av datorkapacitet. Ett par exempel på faktorer som styr dessa krav är: Ett optimalt utnyttjande av nationella och internationella meteorologiska observationer, som sänds ut på ett globalt kommunikationsnät, kräver att dessa tas om hand och datorbehandlas på bestämda tider; vidare har man därefter att genomföra prognosberäkningar, vars

resultat ligger till grund för en mångfald olika typer av prognoser som sedan skall levereras till kunder enligt uppgjorda tidsscheman. Dessa krav innebär att en operationell vädertjänst, under långa tider varje dygn, måste ha högsta prioritet, om inte ensamträtt, på den dator som används. Dessa omständigheter sätter vissa begränsningar på möjligheten att dela utnyttjandet av en datorresurs mellan vädertjänster och helt andra typer av användare. Hur besvärande en sådan begränsning är, beror huvudsakligen på kapaciteten hos den tillgängliga datorn. Det är oklart vilken kapacitet det är tänkt att den föreslagna datorresursen skulle ha; om det är en stor dator, som genomför ca 10 miljoner instruktioner per sekund (MIPS), eller om det är en superdator, som har en kapacitet på ca 100 MIPS.

Mot bakgrund av utvecklingen inom meteorologin samt på datorområdet vore det rimligt att SMHI självt disponerade en stordator för att kunna hänga med i den internationella utvecklingen på väderprognoser i allmänhet.

Vad gäller frågan om en superdator skall först konstateras att dess kapacitet är sådan att ett meteorologiskt räknecenter och andra användare relativt lätt torde kunna samordna sitt utnyttjande för en tid framöver. Vidare skall noteras att Naturvetenskapliga forskningsrådet under våren 1982 tillsatte en arbetsgrupp (ordförande, ständige sekreteraren vid KVA professor Tord Ganelius) med uppgift att utreda svenska forskares behov av en superdator. I utredningen är det avsett att ingå en analys av frågan om en eventuell samverkan mellan ett eller flera av de nordiska länderna. Om det således finns en tanke på superdatorutrustning vid det föreslagna räknecentret är det naturligt att man längre fram (omkring våren 1983) samordnar det till Nordiska rådet lagda förslaget och den av NRF just initierade utredningen.

Stockholm den 10 juni 1982

Hilding Sundqvist

Docent

Sveriges naturvetareförbund hänvisar i skrivelse den 11 juni 1982 till Meteorolog- och hydrologsektionens yttrande av den 8 juni 1982 (se nedan).

Sveriges naturvetareförbund, meteorolog- och hydrologsektionen:

Meteorolog- och hydrologsektionen inom Sveriges naturvetareförbund är i princip beredd att stödja motionärerna i att datatekniken får en allt större betydelse när det gäller att ta till vara den meteorologiska forskningens framsteg och att ett nordiskt räknecenter skulle kunna bli till ett stöd.

Sektionen vill dock anföra följande synpunkter i anslutning till förslaget.

1. Förslaget, som det nu ligger, saknar information om vilken omfattning ett eventuellt nordiskt räknecenter skulle ha. Skall centret vara en väl tilltagen datorresurs eller kommer det att sysselsätta en stab av kvalificerad datapersonal samt forskningsinriktade meteorologer?

2. Förslaget saknar vidare en koppling till det redan nu existerande europeiska räknecentret för väderprognoser i Reading utanför London. Detta center har alltsedan starten haft ett kraftfullt svenskt stöd, både ekonomiskt och personellt. Det senare har haft påtagliga negativa effekter genom en utarmning av de inhemska meteorologresurserna. Ännu ett räknecenter skulle sålunda tära hårt på de redan små personalresurserna och riskera att utarma kompetensen inom landet.

3. Förslaget behöver även ur försvarssynpunkt penetreras ytterligare.

Nacka den 8 juni 1982

För Meteorolog- och hydrologsektionen

Christer Olsson

Ordförande

Medlemsförslag

om nordiska filmer och televisionsprogram på videoband och videodiskivor

(Väckt av Halldór Ásgrímsson, Ilkka-Christian Björklund, Eiður Guðnason, Stefán Jónsson, Matthías Á. Mathiesen, Sture Palm och Páll Pétursson)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk Copyright Bureau (ncb):

n c b er en fællesnordisk organisation, der i det nordiske område varetager komponisters tekstforfatteres og musikforlags mekaniske rettigheder, d.v.s. retten til lydfæstning på f.eks. grammofonplade og videogram.

Via subforlagskontrakter og gensidighedskontrakter med tilsvarende selskaber i udlandet beskytter n c b i det nordiske område praktisk taget hele det beskyttede verdensrepertoire, og den samlede indkassering herfor androg i 1981 137 mio. dkr.

n c b beskytter som nævnt også i vid udstrækning komponisters, tekstforfatteres og musikforlags rettigheder i forbindelse med lydfæstning på videogrammer, og vi har i den forbindelse licenseret et stort antal videoproduktioner, beregnet for detailhandelen, hovedsageligt produktioner, der er fremkommet i form af overspilning af nationale spillefilm til video.

Det kan således oplyses, at n c b frem till 30.6.1982 i Danmark har licenseret overspilning af 76 danske spillefilm til video ialt ca. 32000 eksemplarer og i Sverige har licenseret overspilning af 56 svenske spillefilm til video ialt ca. 65000 eksemplarer. I Norge og Finland har n c b endnu ikke licenseret overspilning af nationale spillefilm i noget væsentligt omfang.

Med hensyn til udenlandske spillefilm er n c b for nærværende i gang med en total registrering af markedet med henblik på en eventuel licensering af produktionerne. Når dette område har været prioriteret lavere end overspilning af nationale spillefilm skyldes det, at n c b's forvaltning af

specielt de angloamerikanske musikrettigheder på videoområdet ikke hviler på samme klare formelle grundlag, som er gældende for det nationale repertoire.

Imidlertid kan det anføres, at n c b eksempelvis på nuværende tidspunkt har kendskab til eksistensen af mindst 800 udenlandske spillefilm i videogramform på det svenske marked.

Udover spillefilmsområdet har n c b ikke kendskab til nogen større kommerciel produktion af videogrammer i det nordiske område, bortset fra reklamevideogrammer, herunder pladeselskabernes promotion videogrammer.

For såvidt angår medlemsforslagets bemærkninger om mangelen på aftaler med retsindehaverne, kan det nævnes, at n c b, som det fremgår af det ovenfor anførte, i en lang række tilfælde har autoriseret anvendelsen af beskyttet musik på videogrammer.

For en lang række af øvrige retsindehavere er det imidlertid korrekt, at der ikke findes noget klart aftalegrundlag, men det bemærkes, at der med bl. a. n c b's deltagelse i de nordiske lande føres drøftelser mellem forskellige grupper af retsindehavere om en eventuel samlicensering. Således har f. eks. i Finland musikere, skuespillere og komponister fastsat en fællestarif vedrørende udnyttelsen af deres rettigheder i forbindelse med overspilning af finske film til video, ligesom der i Danmark i det såkaldte Videogramudvalg foregår tilsvarende drøftelser mellem en større gruppe af retsindehavere.

For såvidt angår det offentlige anvendelse af videogrammer, f. eks. indenfor undervisningsvirksomhed kan det anføres, at der bl. a. i Danmark, indenfor rammerne af COPY-DAN, pågår drøftelser om samlicensering for berørte retsindehavere, og i Sverige foregår der lignende drøftelser i ophavsretskartellet COPYSWEDE.

Det er n c b's opfattelse, at sådanne frivillige samlicenseringsordninger, baseret på gensidig individuel godkendelse af de involverede parter rettigheder, i væsentlig omfang vil kunne medvirke til at fremme en videogramproduktion, baseret på nordiske egenproduktioner.

København, den 3. august 1982

n c b

Thorkil Emborg

Underdirektør

Danmark

Ministeriet for kulturelle anliggender *hänvisar i skrivelse den 18 augusti 1982 till yttrande från Danmarks Radio (se nedan).*

Danmarks Biblioteksforening:

Danmarks Biblioteksforening kan anbefale forelagte forslag, men vil gerne stærkt understrege, at de nordiske landes regeringer, inden man sætter en produktion i gang af nordiske programmer på videobånd og videoplader, nødvendigvis må finde en løsning med ophavsmændenes organisationer om rimelige afgifter for benyttelsen af deres medlemmers værker på denne måde.

Valby, den 8. juli 1982

Pbv

Karl Johan Mortensen

Formand, borgmester

Flemming Ettrup

Direktør

Danmarks Radio:

I den anledning skal man gøre opmærksom på, at Danmarks Radios driftsledelse for nylig har nedsat en intern arbejdsgruppe, som skal foretage en række undersøgelser med henblik på Danmarks Radios eventuelle engagement på videogramområdet, herunder fremkomme med forslag til, hvorledes de ophavsretlige spørgsmål ville kunne løses.

Det kan tilføjes, at videogramspørgsmålet indgår i det samarbejde, som finder sted mellem de nordiske radiofonier, og at der i den forbindelse sker en drøftelse af de aftaler, som efterhånden indgås mellem de enkelte radiofonier og ophavsmændenes organisationer om videogrammer.

Søborg, den 11. august 1982

Laurits Bindsløv

Kassetteudvalget:

— — — har været udsendt til de ophavsorganisationer, der deltager i Kassetteudvalgets arbejde, og været optaget til behandling ved flere plenummøder. Drøftelserne har i det væsentlige været begrænset til de ophavsretlige spørgsmål.

På grundlag heraf skal Kassetteudvalget afgive følgende udtalelse:

— — — Udvalget skal henvise til udtalelse af 17. september 1979 vedrørende medlemsforslag A 552/k, der særligt har henblik på nordisk videogramproduktion og -distribution¹.

Vilkårene for deltagelse i videogramproduktion har organisationernes ganske særlige bevågenhed, fordi en dominans inden for videomarkedet af USA-produkter vil indebære en risiko for, at anglo-amerikanske kontraheringsvilkår vil brede sig til Europa og Norden med den følge, at alle rettigheder samles hos videogramproducenten, således som tilfældet er det inden for filmindustrien. Organisationerne er på vagt over for den tiltagende kommercialisering af ophavsretten, som vil blive følgen deraf. For at bevare et mønster, hvor ophavsmændene og de udøvende kunstnere kan bevare deres rettigheder i et ophavsretligt ønskeligt omfang, er det vigtigt, at de nordiske produktioner finder sted på et grundlag, der svarer til nordisk ophavsretlig tradition, også i tilfælde hvor der ydes offentlig kulturstøtte til produktionen.

Organisationerne kan i overensstemmelse med disse synspunkter give tilslutning til medlemsforslaget A 625/k, der opfordrer til forhandlinger med ophavsorganisationerne for at forberede grundlaget for produktion og distribution af nordiske videogrammer.

København, 7. september 1982

Jens Buhl

Svend Erichsen

Jan Schultz-Lorentzen

H. Lund Christiansen

B. Høberg-Petersen

Henrik Nordlien

¹ Se Nordiska rådet 28:e sess., suppl. s. 465

Foreningen af danske Filmproducenter har i skrivelse den 25 augusti 1982 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

I/S Danske Filmproducenter:

— — — kan vi meddele, at medlemmer af I/S Danske Filmproducenters bestyrelse har udtrykt tilfredshed med forslagets indhold, men at man i øvrigt fra I/S Danske Filmproducenters side ikke har yderligere kommentarer at knytte til forslaget.

København, den 10. august 1982

I/S Danske Filmproducenter

Ole H. Damgaard

Foreningen af danske Videogramdistributører:

Det er korrekt som anført i medlemsforslaget, at den overvejende del af de film på videogram, der udbydes på det danske marked, er af anglosaksisk, især amerikansk oprindelse. En del danske spillefilm hovedsagelig af ældre dato har dog i et stykke tid været tilgængelig for forbrugerne, og der har vist sig at være stor interesse for det danske repertoire, især indenfor lystspilgenren.

Foreningen af danske Videogramdistributører har ikke umiddelbart noget at gøre med forhandlingerne med forskellige rettighedsgrupper vedrørende udgivelsen af spillefilm på videogram, idet sådanne forhandlinger føres direkte mellem de danske filmproducenter og rettighedsgrupperne (tekstforfattere, instruktører, skuespillere m. fl.). Det kan dog oplyses, at Foreningen af danske Filmproducenter for tiden med de forskellige rettighedsgrupper forhandler en ny filmoverenskomst, i hvilke forhandlinger indgår spørgsmålet om vilkårene for et filmværks udgivelse på videogram. Der foregår samtidig en drøftelse af spørgsmålet om, hvorvidt den hidtil gældende standardoverenskomst af 1975 indebærer en ret for filmproducenten til at udgive filmværket på videogram uden særskilt vederlag til de skabende og udøvende kunstnere, der har medvirket ved filmens indspilning. Det er filmproducenternes opfattelse, at den tidligere gældende kontrakt indebærer en sådan ret for filmproducenten, medens især Dansk Skuespiller Forbund har hævdet, at udgivelse af filmværket på videogram er overførelse af filmen til et nyt medie, som rettighedshaveren kan modsætte sig, med mindre der opnås aftale om vederlaget herfor.

Der er foreløbig indgået en fredsftale medens forhandlingerne står på, således at filmproducenterne afstår fra at udgive filmværker produceret

efter 1. januar 1982 på videogram. medens omvendt producenterne uden indsigelse fra skuespillerforbundet og dermed i praksis de øvrige rettighedsgrupper, skal kunne udgive filmværker produceret før 1982 på videogram. I denne midlertidige løsninger ligger der dog ingen anerkendelse fra de stridende parter af den anden parts standpunkter.

Hvad særligt angår de nordisk komponisters rettigheder, der varetages af Nordisk Copyright Bureau, skal bemærkes, at Nordisk Copyright Bureau har fastsat takster for filmværkers kopiering på videogram. NCB's afgiftskrav rettes mod videogramdistributørerne, der foreløbig har betalt under protest, idet man ikke umiddelbart har kunnet anerkende retsgrundlaget for NCB's krav og under alle omstændigheder ikke har kunnet anerkende de afkrævede afgifters rimelighed. Der vil i løbet af kort tid blive optaget forhandlinger mellem NCB på den ene side og nordiske foreninger, der varetager producenters og distributørers rettigheder på den anden side, med henblik på at nå frem til en aftale om royalties til nordiske komponister og sådanne afgifters beregning og opkrævning.

Foreningen af danske Videogramdistributører har ikke på noget tidspunkt behandlet det særlige overfor Nordisk Råd rejste spørgsmål om nordiske TV-programmers udgivelse på videogram. Sådanne udgivelser vil utvivlsomt forudsætte aftaler med en række rettighedshavere. Foreningen af danske Videogramdistributører finder ikke, at det henhører under foreningens opgaver at tage stilling til om og i bekræftende fald på hvilken måde og under hvilke vilkår TV-programmer bør kunne udgives på videogram, men skal alene udtrykke det mere generelle synspunkt, at det bør tilsikres, at der ikke sker en konkurrenceforvridning i denne forbindelse. Foreningen vil derfor se med stor betænkelighed på, at TV-produktioner, der kan ligestilles med almindelige spillefilm, udgives på videogram, idet den særlige finansiering af Danmarks Radios aktiviteter efter foreningens opfattelse bevirker, at der vil være en betydelig risiko for konkurrenceforvridning.

Skulle Den danske Delegation af Nordisk Råd ønske yderligere oplysninger om det danske videogrammarked, står Foreningen af danske Videogramdistributører naturligvis til rådighed.

København, den 19. maj 1982

Johan Schlüter

Finland

Undervisningsministeriet¹:

Undervisningsministeriet anser att medlemsförslagets syfte är motiverat. Allmänheten i Norden borde enligt ministeriets uppfattning ha möjlighet att erhålla nordiska filmer och televisionsprogram på video.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Ärenden i anslutning till ett allt mera omfattande bruk av videoanläggningar hör i synnerhet ur kommunikations- och kulturpolitisk synpunkt till undervisningsministeriets kompetensområde. Vid ministeriet förbereds som bäst tillsättande av en kommitté för att utreda frågor i anslutning till videoinspelningarnas produktion, import, distribution och offentligt framförande, som hör till statens undervisnings- och kulturförvaltningsområde. I sammanhanget har man fäst uppmärksamhet bl. a. vid de grunder som nämns i medlemsförslaget.

Videodistribution av filmer och televisionsprogram förutsätter dock upphovsrättsliga anordningar. Såsom det föreslagits även i medlemsförslaget måste avtalslösningar då anses vara av största vikt. Förhandlingar om sådana avtal bör ske mellan de parter, vilka berörs av saken. I det aktuella ärendet består parterna av de företag, organisationer, institutioner och myndigheter, som sprider videograminspelningar samt upphovsrättsinnehavare eller deras organisationer, som sprider filmer och televisionsprogram.

Som exempel på en begränsad anordning som baserar sig på en överenskommelse skall omnämnas det 8.2.1982 ingångna avtalet mellan Sjömansservicebyrån och finländska upphovsrättsinnehavare till televisionsprogram, som garanterar distributionen av finländska televisionsprogram till sjöfolk.

En omfattande videodistribution av filmer och televisionsprogram kan dock för upphovsrättslagstiftningens del förutsätta förändringar för att underlätta åstadkommandet av praktiska avtalslösningar. Upphovsrättslagstiftningen revideras i Finland såsom i de övriga nordiska länderna av en särskild upphovsrättskommitté.

Dessutom bör nämnas, att man i förhandlingar mellan undervisningsministeriet och övriga ministerier som ansvarar för upphovsrättsärenden har poängterat bl. a. att man borde sträva till enhetliga lagstiftningslösningar i anslutning till videofrågor.

Undervisningsministeriet understöder det aktuella medlemsförslaget och försöker inom sitt förvaltningsområde säkra förverkligandet av medlemsförslagets syften.

Ministeriet bestämmer dock sitt slutliga ställningstagande till medlemsförslaget först i det sammanhang då saken behandlas i det nordiska kultursamarbetets organ.

Helsingfors den 3 augusti 1982

Jaakko Numminen
Kanslichef

Matti Gustafson
Kulturråd

Statens audivuella central¹:

Det aktuella medlemsförslaget ansluter sig som en del i en lång rad förslag, vilka å ena sidan är avsedda att underlätta spridningen av olika slags audivuellt material i Norden, och å andra sidan att påskynda revideringen av gällande eftersatta upphovsstadganden om videobandning och videoområdet i allmänhet.

Båda dessa syften är i och för sig värda understöd och man önskar allmänt att de förverkligas snabbt. Statens audivuella central har till exempel för sin del ständigt fäst uppmärksamhet vid åtgärder för att underlätta distributionen av audivuellt läromaterial och undervisningsmaterial i allmänhet och stöder sålunda varmt alla initiativ med detta syfte.

För fri spridning av materialet finns i första hand upphovsrättsliga hinder, såsom det konstateras även i förslaget. Revideringen av upphovsrättsstadganden är som bäst under behandling i alla nordiska länder och målet är veterligen ett enhetligt nordiskt bruk. Därför torde det inte vara omöjligt att förverkliga tanken på att behandla alla nordiska länder som ett enhetligt spridningsområde. Nyttan av detta skulle på många sätt vara uppenbar.

Det videomaterial, som det är fråga om i förslaget, kan indelas i två grupper. Till den ena gruppen hör spridningen av program producerade av olika länders televisionsbolag i form av videoband- eller skivor, till den andra gruppen hör material som producerats på ett annat sätt. I den senare gruppen torde det närmast vara fråga om ett normalt förfarande för att sälja produkten utanför gränserna och till exempel i fråga om filmerna inlösendet av upphovsrätten även för videospridning. Enhetliga stadganden även i detta hänseende är önskvärda.

Den förstnämnda gruppen utgör däremot ett verkligt problem, vars snabba lösande verkligen skulle vara nödvändigt och i många avseenden i enlighet med det allmänna bästa.

Helsingfors den 7 juni 1982

Kalevi Pihanurmi
Styrelseordförande

Aino Toivonen
Direktör

¹ Yttrandet översatt från finska.

Oy. Yleisradio Ab:

Frågan om distribution av Oy. Yleisradio Ab.:s televisions- och ljudradioprogram på kassett, band eller skiva har varit föremål för utredningar inom företaget. Direktionen tillsatte redan i januari 1981 en arbetsgrupp för att kartlägga de problemställningar som kan aktualiseras genom ett eventuellt etablerande av en videogram- och kassett-tjänst. I rapporten "Grundandet av Yleisradios kassett-tjänst" föreslår arbetsgruppen att Yleisradio av kultur- och mediapolitiska skäl borde överväga möjligheterna för spridning av sina program i video- och kassettdform.

Oy. Yleisradio Ab. tillsatte därför i maj 1982 en projektgrupp med uppgift att ytterligare i detalj utreda frågor i anslutning till distribution och produktion av bl. a. videogram. En viktig fråga blir de radio- och upphovsrättsliga förutsättningarna för spridning.

Enligt Oy. Yleisradio Ab.:s mening bör det väsentligaste syftet med etablerandet av en kassett-tjänst vara att öka tillgängligheten av program såväl nationellt som nordiskt. Kultur- och mediapolitiskt är det vidare önskvärt att i större utsträckning kunna erbjuda allmänheten nationella program i video- och kassettdform. Det i dag tillgängliga videogramutbudet domineras som bekant av anglo-amerikanska program. Företaget utgår från att distribution av dess program på kassett, band eller skiva är att uppfatta som en del av rundradioföretagets normala verksamhet. Den nya distributionsteknologin – satelliter, kabel, videogram och kassetter – innebär nya möjligheter för Yleisradio och de övriga nordiska rundradiobolagen att öka tillgängligheten av programutbudet. De nordiska rundradiobolagen borde därför ha en lagstadgad rätt och skyldighet att sprida lämpliga program i kassett och skivform.

Mot denna bakgrund stöder Oy. Yleisradio Ab. den i medlemsförslaget uttalade strävan att öka möjligheterna att sprida nordiska filmer och televisionsprogram på videoband och skiva. Företaget anser det vidare vara angeläget att de nordiska ländernas regeringar vidtar sådana radio- och upphovsrättsliga lagstiftningsåtgärder, som underlättar spridning av nordiska televisionsprogram på videoband eller skiva till allmänheten.

Helsingfors den 28 juli 1982

Oy. Yleisradio Ab.

Pekka Silvola

Matti Anderzén

Ålands landskapsstyrelse har i skrivelse den 11 juni 1982 förklarat sig förorda medlemsförslaget.

Finlands filmstiftelse (Videoarbetsgruppen)¹:

Videomarknaden i Finland är nu i ett begynnelseskede. Än så länge består utbudet av video av program producerade av storföretag inom engelsk, amerikansk och multinationell kulturindustri. Av nordiska videoprogram är endast svenska tillgängliga. Inhemska videoprogram saknas nästan helt: televisionsprogram finns inte alls i form av video och det finns endast några videofilmer. Det ringa antalet inhemska program beror till stor del på att upphovsrättsorganisationerna inte har fått till stånd avtal.

Videoarbetsgruppen delar Nordiska rådets medlemmars synpunkt att nordiska televisionsprogram, filmer och andra program borde erbjudas allmänheten i alla nordiska länder för att balans skall uppnås.

Videoarbetsgruppen framför som sin uppfattning att de nordiska ländernas regeringar på nationell nivå kunde medverka till lösningar av upphovsrättsliga frågor genom att påskynda förhandlingar mellan upphovsrättsorganisationer samt möjligen genom att ta till prövning lagstiftningsåtgärder, om man mellan organisationer inte får till stånd sådana avtal som garanterar de inhemska programmens konkurrensmöjligheter vid spridningen av video.

Videoarbetsgruppen föreslår vidare att stödet som är avsett för spridning av nordiska filmer kunde beviljas på samma sätt för spridningen av videoband och videokivor i alla nordiska länder.

Helsingfors den 26 juli 1982

Veikko Korkala

Ordförande

Kristina Hautala-Kajos

Sekreterare

Suomen kirjailijaliitto ry (Finlands författarförbund rf)¹:

Suomen kirjailijaliitto r. y. finner det i medlemsförslaget framförda önskemålet att allmänheten i Norden borde erbjudas nordiska filmer och televisionsprogram på videoband acceptabelt. Suomen kirjailijaliitto är för sin del berett att förhandla om saken med samfund, som upprätthåller videodistributionen eller med statsmakten.

Suomen kirjailijaliitto är med i det i februari 1982 ingångna avtalet enligt vilket televisionsprogram kan distribueras som videokassetter till fin-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

ländskt sjöfolk. Uppgifter i samband med förverkligandet av denna överenskommelse handhas av den av organisationerna befullmäktigade Kopioisto ry. Suomen kirjailijaliitto anser att Kopioisto har goda förutsättningar även att fungera som ett gemensamt forum för organisationerna i de i medlemsförslaget avsedda förhandlingarna.

Helsingfors den 30 juli 1982

Suomen kirjailijaliitto r. y.

Päivi Liedes

Verksamhetsledare

Säveltäjain tekijänoikeustoimisto teosto r. y.: (Finlands tonsättares internationella upphovsrättsbyrå r. f.)

Teosto bevakar på grund av de slutna avtalen både inhemska och utländska rättsinnehavares – komponister, arrangörer, textförfattare, överläggare och musikförläggare – utförande- och mekaniseringsrättigheter på tonkonstens område i Finland.

Teosto och de motsvarande nordiska upphovsrättsbyråerna – STIM i Sverige, TONO i Norge och KODA i Danmark – har koncentrerat en del av de mekaniska rättigheternas bevakning till den samnordiska upphovsrättsbyrån, Nordisk Copyright Bureau (NCB) i Köpenhamn. Inom denna samarbetsform har man redan år 1978 kommit överens om de ersättningsprinciper och avtal, som tillämpas då tillstånden beviljas för inspelning av musikverk på videoband och videoskivor. Den ibrukvarande praktiken är helt samnordisk. Enligt vedertagen sed kan man också avtala om musikverkens inspelning på videokassetter och -skivor för de rättsinnehavare, som vi representerar.

Då det gäller filmer och televisionsprogram, är det regelbundet fråga om flera andra rättsinnehavargrupperns rättigheter. Enligt Teostos åsikt har det varit viktigt, att allmänheten i Norden har möjlighet att erhålla mångsidiga nordiska filmer och andra program.

Teosto inledde år 1981 förhandlingar med några andra inhemska rättsinnehavargrupper för att åstadkomma en centraliserad procedur och således göra det lättare att överföra filmer och televisionsprogram på video och sprida videokassettekopiorna till privat bruk genom försäljning eller uthyrning.

Teosto har slutit ett samarbetsavtal med Finska skådespelarförbundet r. f. och Finska musikerförbundet r. f./Gramex r. f. Den grundade samarbetsformens, Videoteostos, avsikt är att bevilja centralt tillstånd för att överföra inhemska filmer till video, framställa och sprida videokassettko-

pior. Den första konkreta frågan i praktiken har varit just överföring av inhemska filmer till video. I framtiden skall också förklaras de upphovsrättsliga frågor, som anknyter sig till andra program än filmer, t. ex. televisionsprogram.

De organisationer, som representerar upphovsmän för musikverk, utövande tonkonstnärer och skådespelare, har börjat samarbetet. Det är sannolikt och önskvärt, att också andra rättsinnehavargrupper ansluter sig till den gemensamma bevakningen.

Efter det att Videoteosto har grundats finns det inte längre några hinder för att sprida inhemska filmer i videokassettkopior åt allmänheten vad gäller vissa centrala rättsinnehavargrupper. Vi tror, att Videoteostos grundande och den centrala bevakningen är även i filmproducenternas och videodistributörernas intresse.

Helsingfors den 27 juli 1982

Säveltäjien tekijänoikeustoimisto teosto r. y.

Pekka Kallio

Verkställande direktör

Finlands skådespelarförbund rf¹:

Finlands skådespelarförbund förhåller sig positivt till det väckta medlemsförslaget och anser det vara viktigt att Nordiska rådet rekommenderar medlemsländernas regeringar att vidta åtgärder för att få till stånd ett avtal med upphovsrättsorganisationerna så att allmänheten kan erbjudas nordiska program på videoband och videoskivor.

Regeringarna borde också i brådskande ordning på lagstiftningsplanet skapa gemensamma nordiska normer ur vilka skulle framgå rättsinnehavarnas upphovsrätt.

Det är såsom konstateras i medlemsförslaget kulturpolitiskt önskvärt att vid sidan av anglosaxiska program kunna erbjuda nordiska program för att uppnå kulturbalans.

För närvarande baseras de uppträdande konstnärernas (skådespelare, sångare, dansörer) upphovsrätt på lagen om upphovsmannarätt och de kollektivavtal skådespelarförbundet har ingått angående TV-arbete och filmarbete. Dessa avtal gör det inte möjligt att överföra program på video. Överföring av program på video förutsätter särskilt avtal. Sådana avtal har ännu inte ingåtts.

Att ingå videoavtal är en problematisk och invecklad fråga bland annat

¹ Yttrandet översatt från finska.

därför att det finns många olika grupper av upphovsrättsinnehavare och antalet personer är stort. Att göra upp en gängse tariff som skulle säkra varje rättssinnehavargrupp en skälig ersättning för videodistributionen är också en invecklad fråga.

Finlands skådespelarförbund r.f., Finlands musikerförbund r.f./Gramex r.f. och Tonsättarnas upphovsrättsbyrå Teosto r.f. har för sin del strävat till att främja videodistributionen av inhemskt programmaterial vid sidan av utländska program. Organisationerna har grundat ett samarbetsorgan, Videoteosto, som har i uppgift att bevilja lov för överföring av inhemska filmer på videokassett samt att överenskomma om ersättningar.

Det är sannolikt och önskvärt att de andra rättssinnehavarorganisationerna ansluter sig till den gemensamma intressebevakningen. Att ingå avtal utan ett gemensamt organ som bevakar intressena är i praktiken besvärligt.

Också överföringen av TV-program på video liksom program som görs direkt på video skulle vara ändamålsenligt att få med inom den gemensamma intressebevakningen.

Som av ovanstående framgår motsätter sig Finlands skådespelarförbund inte ett avtal om video men förutsätter att man kommer överens om användningsvillkor och ersättningar.

Det kan konstateras att vi som en faktor måste beakta att storleken på ersättningarna påverkas av att igångsättandet av en produktion på video kan inverka försvagande på skådespelarnas sysselsättningssituation.

Finlands skådespelarförbund ställer gärna sin sakkunskap till förfogande i beredningen av avtalen.

Helsingfors i augusti 1982

Finlands skådespelarförbund r. f.

Kalevi Kahra
Ordförande

Tuire Lankinen
Verksamhetsledare

Suomen kirjastoseura ry (Finlands biblioteksörening):

Suomen kirjastoseura-Finlands biblioteksörening understöder kraftigt förslaget. Bruket av videobandspelare och videokivspelare ökar starkt både i hemmen och på biblioteken. Det bör betraktas som ett missförhållande att program, som allmänheten har tillgång till, för det mesta inte berör nordiska förhållanden och inte har redigerats för att stödja undervisningen vare sig i skolor eller bland vuxna. Innehållet i de kommersiella videoprogram, som uthyres av firmor, kan ifrågasättas och kvaliteten på dem är ofta dålig. I de nordiska länderna produceras rikligt med filmer och

annat material, som med fördel kunde brukas t. ex. genom förmedling av bibliotek; möjligen kunde de även motverka spridningen av underhållningsprogram som innehåller våld.

Helsingfors den 15 juni 1982

Pentti Lahti-Nuuttila

Ordförande

Hilkka M. Kauppi

Verksamhetsledare

Oy. Mainos-TV-reklam Ab¹:

Vi anser det vara synnerligen viktigt och beaktansvärt att de som väckt medlemsförslaget strävar till att förbättra den nordiska publikens möjligheter att köpa och hyra videoband och -skivor som innehåller nordiskt material. Hur idén i praktiken kan förverkligas bör dock noggrant övervägas, då här kommer med i bilden svårutredda och stridbara frågor om upphovsmannarätt, och det är nödvändigt att i detalj reda ut dessa frågor förrän några konkreta åtgärder kan påbörjas. Utredningsarbetet torde för Finlands del bäst ske i den 1976 tillsatta kommittén för upphovsmannarätt, till vars arbetsplan bl. a. hör de upphovsmannarättsfrågor som berör videogrammen.

Helsingfors den 27 juli 1982

Oy. Mainos-TV-reklam AB

Pentti Hanski

Seppo Sisättö

Finlands filmkammare¹:

Företagarorganisationerna inom filmbranschen intar i princip en positiv inställning till spridningen av nordiska filmer i Norden ävensom videoverationer och strävar enligt sina möjligheter att medverka till att utbudet av dessa program även till denna del ständigt kan utvecklas.

Vi förutsätter dock att man vid utarbetandet av filmer till videokopior beaktar att enligt upphovsrättslagen alla rättigheter till filmen tillhör film-

¹ Yttrande översatt från finska.

producenten om inte annat överenskommits. Vi tror att detta bäst också främjar de aktuella strävandena att utöka nordiskt programutbud i Norden.

Helsingfors den 30 juli 1982

Finlands filmkammare

Kurt Dahl

Viceordförande

Leo Nordberg

Verkställande direktör

Radio- och TV-redaktörernas förbund rf¹:

Radio- och TV-redaktörernas förbund (RTTL) förenar sig om synpunkten i medlemsförslaget, enligt vilken man borde kunna förmedla TV-program till den nordiska allmänheten också på videoband och -skivor. Detta förutsätter dock avtal med upphovsmännens organisationer. I praktiken har det visat sig vara svårt att åstadkomma avtal bl.a. därför att radiobolagen och programproducentorganisationer är oense om överflyttningen av upphovsrätten till program som skapats i arbetsförhållande. RTTL finner medlemsförslaget motiverat och är för sin del berett att stöda de där avsedda arrangemangen för att åstadkomma en överenskommelse.

Helsingfors den 11 juni 1982

Radio- och TV-redaktörernas förbund rf

Arvo Ahlroos

Ordförande

Arja Hellman

Ombudsman

Norge

Kultur- og vitenskapsdepartementet:

Kulturdepartementet er opptatt av å finne løsninger på de spørsmål medlemsforslaget reiser og har tatt opp arbeid med sikte på det. Når det gjelder film, er det gjort avtale mellom opphavsrettsorganisasjone og Norske film- og videogramprodusenters forening, Filmgruppe I A/S og Norsk film A/S om salg og utleie av videokassetter. Det er imidlertid ikke gjort liknende avtaler med frittstående produsenter.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Når det gjelder formidling av fjernsynsproduksjoner på videokassetter, kan vi i prinsippet tilslutte oss intensjonene bak medlemsforslaget, men vil peke på at en rekke juridiske, økonomiske og praktiske spørsmål må løses før det kan gjøres avtaler om formidling av programmer. Norsk rikskringkasting er i gang med en utredning av disse spørsmålene, som også vil bli behandlet på et møte mellom de nordiske kringkastingssjefene høsten 1982.

Formidling av videogram skjer i dag gjennom private distribusjonsnett. Norske filmer, Tv-programmer osv. som kan omsettes, vil også i fremtiden trolig mest effektivt bli distribuert, gjennom de private nett. Imidlertid kan også offentlig distribusjon i framtiden komme inn med større tyngde, særlig gjennom bibliotekene. Spørsmålet har imidlertid økonomiske og juridiske sider som må avklares først, og departementet legger vekt på at dette blir gjort.

Et nordiskt initiativ som foreslått vil neppe kunne få vesentlig betydning for løsningen av de spørsmål som er forbundet med opprettelsen av avtaler på video-området mellom det offentlige og opphavsrettsorganisasjonene i Norge.

Oslo, 26. august 1982

Etter fullmakt

Jan Levy

Olav Nyhammar

Kommunale kinematografers landsforbund — KKL:

For Kommunale kinematografers landsforbunds styre er det naturlig å begrense uttalelsen til offentlig visning av nordiske program på videoband og videoplater. For kinoenes vedkommende er det vesentlig tale om spillefilmer og dokumentarfilmer som egner seg for kinovisning.

Også for kinofilmens vedkommende er det korrekt, som påvist i medlemsforslaget, at filmer av engelsk eller fortrinnsvis amerikansk opphav utgjør en meget stor del av importen. I femårsperioden 1976—1980 var det 49% av antall filmtitler fra USA og 12% fra England. Importen fra Danmark utgjorde 3%, fra Sverige 5%, mens importen fra Finland i flere år var helt ubetydelig. Det er grunn til å regne med at over 70% av kinoens publikum kan føres tilbake til filmene fra USA og England.

KKL har som organisasjon liten eller ingen innflytelse på filmimporten. Styret ønsker imidlertid et sterkere innslag av filmer fra de nordiske land og vil gi sin støtte til tiltak som kan bidra til å øke importen og visningen av de nordiske lands kinofilmer.

Styret har foreløpig i liten grad kunnet ta standpunkt til spørsmålet om offentlig visning av videogrammer. Styret er imidlertid kjent med at produsentene i de nordiske land arbeider med spørsmålet om et avtaleverk med de som har opphavsrettslige krav i disse filmene, som vil gjøre det mulig å leie ut slike filmer til offentlig visning også på videogram. Det er imidlertid lite som tyder på at KKL som organisasjon eller de enkelte medlemskinoer vil vise nevneverdig interesse for offentlig visning av kinofilm ved hjelp av videogram. Årsaken er den betydelige kvalitetsforringelse som en overføring av kinofilm til videogram medfører – en kvalitetsforringelse som blir vesentlig forsterket når bildet blir forstørret. Med det nåværende visningssystem er det således grunn til å anta at kinoene vil avvise en slik visningsform av kvalitetsgrunner.

Styret for KKL finner det også riktig å peke på at styret vil arbeide for at en internordisk og aller helst et internasjonalt avtaleverk som sikrer at kinoene får fortrinnsrett til visning av spillefilmer, produsert primært for kinobruk, og at overføring til videogram skal skje tidligst to år etter at filmen har hatt premiere.

Til orientering vedlegges styrets uttalelse om NOU 1981:26 – Videogram. Det vises spesielt til avsnittene om "Bibliotekene", "Kabel-TV" og "Kvalitetsforringelse ved overføring av optisk film til videogram" (*se Bihang*).

Oslo, 16. juni 1982

For styret for
Kommunale kinematografers landsforbund

Egil B. Fonn
Direktør

BIHANG

Uttalelse fra styret for KKL om NOU 1981:26 – videogram

Offentlig visning av videogram

I kap. II 4 MASSE-DISTRIBUSJON VED OFFENTLIG VISNING peker utvalget kort på at "Offentlig myndighet vil særlig møte den offentlige visningen som et kontroll- og ansvarsproblem. Det er klare paralleller mellom drift av videografer og kinematografer, men videografene sprenger kinodriftens institusjonelle rammer." Utvalget peker på at dette imidlertid er et problem som er tatt opp av Kinolovutvalget og vil følgelig ikke utdype spørsmålet nærmere i denne foreløpige uttalelse om videogram.

Styret for Kommunale Landsforbund (KKL) vil likevel ikke unnlate å kommentere denne viktige siden ved saken. Forbundets 154 medlemskommuner, så langt styret kan bedømme det ut fra bl. a. disse medlemskommuners holdinger på forbundets landsmøter, ønsker fortsatt en kommunal konsesjonsordning for all offentlig visning av levende bilder i lokalsamfunnet. Myndighet til å tilstå slik konsesjon bør fortsatt ligge hos kommune-

styret/formannskapet for alle saker som angår varig konsesjon. Kulturstyret/kinoens styre, bør delegeres myndigheten til å gi tillatelse til enkeltstående arrangementer med offentlig visning av levende bilder.

Styret for KKL vil også peke på nødvendigheten av en offentlig, lokal kontroll med innholdet i de programmer som vises offentlig. Styret vil i den forbindelse vise til det skred av avisinnlegg og redaksjonelle kommentarer, uttalelser fra skolehold, fra barnevernsnemnder og fra mange partipolitiske grupperinger om nødvendigheten av tiltak som kan sikre en rimelig kontroll med hva som blir leid ut eller vist offentlig.

KKL's styre skal ikke her uttale seg om berettigelsen av Statens Filmkontroll, men vil sterkt understreke behovet for et sentralt vurderingsorgan som kan gi kinosjefer og programansvarige for annen offentlig visningsvirksomhet nødvendige informasjonen om bl. a. hvilke aldersgrupper som filmene og videogrammene passer for.

Avgift til kommunen ved offentlig visning av videogram

Utvalget kommenterer ikke kommunenes adgang til etter gjeldende lov å kreve avgift til kommunekassen for offentlig visning av levende bilder og drøfter i delutredningen heller ikke spørsmålet om slik avgift i fremtiden.

Styret vil sterkt understreke nødvendigheten av at kommunene fortsatt får adgang til å innkreve konsesjonsavgift (tilsvarende) ved offentlig visning av film og videogrammer.

Den kommunale kinodriften vil for den tid fremover som det er realistisk å planlegge for, representere et viktig og attraktivt lokalt kultur- og fritidstilbud. En konsesjonsavgift (tilsvarende) fra hoteller, restauranter, diskotek, utstillingslokaler m. v. vil kunne bidra til å bygge ut og opprettholde det kvalitetsnivået på såvel repertoar som visningssted, som er en forutsetning for det kommunale engasjement i kinosektoren og en nødvendighet for å kunne hevde seg i konkurransen med videogrammene.

I utredningen viser utvalget til en rekke programtyper som utvalget antar vil være for "smale" til å bli lønnsom for massedistribusjon ved privat visning. Det er styrets oppfatning at våre offentlige kinoer fortsatt må få ansvar for at også denne kategori film i framtiden blir å finne på våre kinoer.

Styret vil for øvrig understreke ønskeligheten av en forsvarlig lokal kontroll med de programmer som vises offentlig utenom den lokale kino.

Videogrammer til privat bruk

Styret er i tvil om hvilken virkning privatutleien av videokassetter vil få for kinobesøket i årene fremover. I hvert fall inntil nyhetens interesse har tapt seg, gjør nok kinoene klokt i å innstille seg på at de nærmeste årene kan bli både harde og usikre for kinobransjen.

Hensynet til den kommunale kinodriften hverken kan eller må være noe argument for å stoppe en utvikling som er i publikums interesse. Styret antar imidlertid at det er både i det offentlige og publikums interesse at utviklingen i den private videosektoren ikke åpner for adgang til hensynsløs spekulasjon ved hjelp av dette nye medium. Styret går derfor inn for at all import av programmer med levende bilder blir underlagt en viss form for offentlig kontroll eller tilsyn, enten det nå skjer gjennom en konsesjonsordning eller en registrering, som gir et offentlig organ mulighet for å gripe inn og stoppe uønsket eller ulovlig import av slike programmer. Styret mener at også omsetningsleddene må bli underlagt kommunal kontroll enten dette skjer i form av en bevillingsordning eller registreringsordning

som vil pålegge de lokale utleiery et reelt ansvar for kvaliteten på de program som leies ut og for at programmene er godkjente for utleie på videogram.

I prinsippet bør de program som leies ut til private være underlagt de samme kvalitetshensyn som programmer som vises i de offentlige kinoer. Spesielt bør det legges vekt på ordninger som kan sikre at barn og ungdom ikke får adgang til å leie programmer med innhold som ansees skadelig eller svært uegnet for disse aldersgruppene.

Kommunestyrene bør gis adgang til å pålegge også slik utleie en avgift som kan komme de kommunale kultur- og fritidsaktiviteter, herunder kinodriften til gode.

Bibliotekene

Bibliotekene er tillagt stor betydning som lokale kulturinstitusjoner. Bl.a. er det foreslått at bibliotekene også skal få adgang til å leie ut, evt. låne ut gratis videogrammer med spillefilmer. Styret har ingen merknader til at bibliotekene gis adgang til å låne ut gratis informasjonsprogrammer, kortfilmer m. v. som er produsert primært med sikte på ikke-kommersiell anvendelse i skoler, foreninger o. l. Styret finner imidlertid at saken stilles prinsipielt i et noe annet lys i det øyeblikk bibliotekene trekkes inn i en virksomhet som vil kunne stå i direkte konkurranse med den kommunale kino.

Disse filmene er i utgangspunktet produsert med sikte på kommersiell utnyttelse. Like lite som det ville være naturlig å tilby befolkningen gratis teater, konserter og ballettforestillinger, er det naturligt at bibliotekene skal tilby befolkningen gratis utlån av spillefilmer på video.

Styret vil også understreke at spillefilmene er produsert for visning i kinolokaler med lerret, lys og lyd nøye tilpasset spillefilmens format, lyssetting og lyd.

Utleie av spillefilmer på videogram, produsert for kommersiell utleie, vil forøvrig, etter alt å dømme, ikke kunne skje uten en betydelig godtgjøring til filmens produsenter, og vil derfor trolig påføre bibliotekene utgifter i en størrelsesorden som gjør tanken lite realiserbar.

Dersom bibliotekene skulle bli pålagt å påta seg oppgaven med utlån eller utleie av spillefilmer, vil KKL's styre anbefale at dette skjer i nært samarbeid med kinoenes ledelse, siden den største faglige innsikt når det gjelder spillefilmene i dag, ligger hos kinosjefene.

Kabel-TV

Styret har registrert at den nåværende politiske ledelse går inn for en oppmyking av NRK-monopolet og at spørsmålet om bl. a. nærkringkasting av levende bilder gjennom kabel-TV kan bli godkjent i fremtiden. Med den betydelige utbyggingen av kabel-TV som vi har vært vitne til i alle byer, vil denne form for distribusjon av levende bilder i realiteten kunne innebære en større konkurranse for kinoen enn utleie av videogrammer til hjemmebruk. På den annen side kan denne virksomheten også utnyttes av de kommunale kulturinstanser til fordel for den virksomhet som disse instansene står bak. For å sikre en rimelig medinnflytelse på programvirksomheten for kabel-TV-selskaper, er styret av den oppfatning at disse selskaper bør undergis kommunal konsesjon med plikt til å slippe til informasjonsprogram om kommunale, offentlige aktiviteter eller andre programinnslag i kommunal regi.

Styret ser ikke bort fra at det kan være aktuelt å nytte kabel-TV-nettet

for sending i kinoens regi av eksperimentfilmer og filmer for de aller minste barna, siden dette ofte vil være filmer som det vil være vanskelig å skape publikumsinteresse for ved kinovisning.

Kvalitetsforringelse ved overføring av optisk film til videogram

Kvalitetsforringelsen har vært meget lite fremme i debatten om bruk av video i framtiden. Med det tekniske fremvisningsutstyret som vi må regne med vil være på markedet i overskuelig tid framover, er det udiskutabelt at kvaliteten på videogrambildet vil være langt under kvaliteten på det bildet som vises på kinoen. Filmkunstnere har uttalt det så sterkt at overføringen av deres filmer til video er en kunstnerisk katastrofe. Styret skal ikke gå for sterkt inn på denne siden av saken, men forutsetter at massemediautvalget i sitt videre arbeide ofrer også denne siden ved spørsmålet den oppmerksomhet den har krav på. Spesielt bør bibliotekene være oppmerksom på dette forholdet dersom de i fremtiden skal få noen befatning med utleie av filmkunst.

KKL som konsulentorgan for Massemediautvalget

Styret er klar over at det i utvalget sitter personer med godt kjennskap til kinofilmen og også med kjennskap til lokal kinopolitikk. Likevel føler ikke styret for KKL seg overbevist om at utvalget har oversikt over alle sider ved kino-virksomheten. Kinoene representerer i dag et sosialt-kulturelt kultur- og fritidstiltak av betydning for hele lokalbefolkningen, men kanskje spesielt for barn og ungdom. Styret vil også vise til de mange og verdifulle aktiviteter som kinoledelsen i en lang rekke kommuner har satt i verk utenfor selve kinobygget i form av oppsøkende kino til befolknings-sentra i utkanten av kommunen, sosial kino til en rekke institusjoner/anstalter, tilbud om film til skoleelever både i skoletiden og fritiden, filmvisninger i samarbeid med kirken og religiøse organisasjoner, lokale organisasjoner, husmorlag m. v. og lokale barnefilmklubber, støtte til lokale filmklubber, støtte til klubber som tar opp levende bilder ved hjelp av film eller video og endelig den virksomhet som en rekke kinoer driver i form av opptak for å sikre historiske arkivopptak fra viktige begivenheter m. v. i lokalsamfunnet. Dette er virksomheter som i framtiden dels vil bli gjennomført ved hjelp av tradisjonell 35 mm-kino, i stadig større utstrekning ved hjelp av 16 mm-utstyr og, når den tekniske utviklingen måtte gjøre det forsvarlig og ønskelig, — ved hjelp av videogrammer.

Styret vil derfor tilrå at Utvalget kaller inn representanter for KKL og kinobransjen til en høring om bl. a. den mer utradisjonelle siden ved kinovirksomheten, før utvalget avgir sin innstilling.

Vedtatt i styremøte 31. mars 1982.

Sverige

Upphovsrättsutredningen:

Upphovsrättsutredningen är väl medveten om de problem på videogramområdet som omnämns i förslaget. Detta har föranlett utredningen att i samarbete med upphovsrättsutredningarna i de övriga nordiska länderna ta upp videogramfrågorna till behandling med förtur. Ett av skälen härtill är att det är önskvärt att reglerna i de nordiska länderna är så likartade som möjligt när det gäller förutsättningarna för att utnyttja videogram i olika hänseenden.

Inom den svenska upphovsrättsutredningen arbetar f.n. en särskild arbetsgrupp med videogramfrågor. På motsvarande sätt arbetar f.ö. även de övriga nordiska utredningarna. De särskilda frågor som nämns i medlemsförslaget är visserligen till stor del sådana som bör lösas genom avtal mellan parterna. Att lösa de rättsliga problemen är emellertid viktigt eftersom det givetvis blir lättare att få till stånd sådana avtal om rättsläget är klart.

I sammanhanget bör nämnas att det under våren 1982 tillsattes en särskild arbetsgrupp inom utbildningsdepartementet för att överväga hur svenska TV-program skulle kunna göras tillgängliga för allmänheten i videogramform. Arbetsgruppen har den 25 maj 1982 presenterat sitt förslag Videogramrättigheterna till TV-programmen (Ds U 1982: 9). Det bör också erinras om att det i Sverige nyligen har tillkommit en upphovsrättslig samorganisation, Copyswede. Tanken är att organisationen skall kunna medverka till att avtal om utnyttjande av upphovsrättsligt skyddade verk i olika former lättare skall kunna åstadkommas.

Stockholm den 29 juli 1982

Enligt uppdrag

Roland Halvorsen

Kulturrådet:

Statens kulturråd delar förslagsställarnas uppfattning att det är angeläget att allmänheten i Norden ges möjlighet att köpa eller hyra videoband och videoskivor med nordiska filmer och televisionsprogram. En grundläggande förutsättning för detta är att nödvändiga överenskommelser med upphovsmannaorganisationerna träffas. Om sådana överenskommelser inte kan komma till stånd är det enligt kulturrådets mening önskvärt att initiativ tas på regeringsnivå för att förbättra förutsättningarna för berörda parter att sluta avtal. Det vore naturligtvis en vinst om frågorna om spridning inom respektive land och om spridning inom Norden kunde lösas i ett sammanhang. Den förstnämnda frågan bör dock tills vidare ges prioritet.

För att de nordiska programmen skall bli allmänt tillgängliga fordras emellertid mer än att nödvändiga avtal på det upphovsrättsliga området och andra överenskommelser om ersättningar kommer till stånd. Rådet bortser här från den kommersiellt gångbara delen av utbudet vilken kan förutsättas få god spridning genom kommersiella intressenters försorg. För övriga program är läget annorlunda.

Kulturrådet har tidigare redogjort för sina synpunkter på frågan om videogramdistribution i sitt yttrande över videogramutredningens betänkande (SOU 1981: 55) Video. Rent allmänt framhöll rådet däri bl. a. att en väl fungerande distribution av videogram som också innefattar program

som inte är kommersiellt attraktiva torde förutsätta att staten och kommunerna gemensamt tar ett ansvar för distributionen. Rådet pekade på biblioteken som en lämplig distributionskanal men framhöll att också t.ex. museer och organ inom de kommunala fritidsförvaltningarna kan vara lämpliga kanaler. Rådet förordade i yttrandet att en försöksverksamhet med statliga bidrag inleds med videodistribution via folkbibliotek.

Vad gäller videodistribution av TV-program uppehöll sig rådet i yttrandet i första hand vid Sveriges Radios egen produktion och anförde att det är av största vikt att den görs tillgänglig för spridning på videogram. Svenska TV-program bör bilda stommen i folkbibliotekens videogrambestånd, i första hand program av dokumentär och informativ karaktär, dvs. program som kompletterar bibliotekens samlingar av facklitteratur. Andra program som är lämpliga för biblioteksdistribution är sådana som tillkommit i utbildningssyfte samt TV-teater och andra konstnärligt gestaltade program. Rådet framhöll emellertid att biblioteken också bör tillhandahålla program från utländska TV-bolag samt andra svenska och utländska kvalitetsprogram.

Det ursprungligen av videogramutredningen lanserade förslaget om biblioteksdistribution av videogram kommer inte att förverkligas inom överskådlig framtid. Utbildningsministern anför i prop 1981/82: 111 Om vissa filmfrågor m. m. att det f. n. inte finns samhällsekonomiska förutsättningar att bygga upp en distributionsapparat av det slag som utredningen skisserat. Utbildningsministern föreslog dock en begränsad försöksverksamhet, knuten till Svenska filminstitutet. Riksdagen anslöt sig till förslaget.

Medlemsförslaget gäller såväl program som producerats för etersändning som program som producerats främst med tanke på biografvisning. Enligt kulturrådet torde ett nordiskt samarbete för videospridning av programmen ha störst utsikter att lyckas om dessa bägge typer av program hålls isär när det gäller att skapa de grundläggande förutsättningarna för sådan distribution. Det hindrar inte att man på sikt etablerar gemensamma kanaler för den fysiska spridningen.

För svenskt vidkommande innebär det att Svenska filminstitutet har en roll att spela vid sidan om bransch- och de fackliga organisationerna när det gäller videospridning av biograffilm i Norden. Insatser från institutet i denna riktning är en naturlig förlängning av dess uppdrag att genomföra en försöksverksamhet med videodistribution inom Sverige. På motsvarande sätt bör berörda bolag inom Sveriges Radio beakta de nordiska aspekterna i sin verksamhet med videodistribution av etersända program.

En systematiskt bedriven nordisk videodistribution torde inte kunna förverkligas inom de närmaste åren. Erfarenheter från Filminstitutets planerade försöksverksamhet och från televisionsbolagets verksamhet med videodistribution bör utnyttjas för initiativ med syfte att öka spridningen av nordiska program. Utvecklingen på marknaden kommer också att visa om det även behövs samhälleliga insatser för att stimulera en "alternativ"

kvalitetsdistribution genom kanaler som huvudsakligen arbetar på kommersiell bas. Vad gäller videospridning av televiserade program kommer också utvecklingen av den nordiska kommunikationssatelliten att ha betydelse för ställningstagandena.

Stockholm den 4 maj 1982

Anders Clason

Nils Johansson

Svenska filminstitutet:

— — — Bland de cirka 2000 titlar som för närvarande är tillgängliga i svensk videobanddistribution är cirka 90 procent av angloamerikanskt ursprung, medan resterande 10 procent fördelar sig på svenskproducerade filmer med enstaka inslag av t. ex. västtyska eller franska program. Detta förhållande speglar väl den nationella spridning som återfinns inom film distribuerad på filmbas. Svenska filminstitutet delar förslagsställarnas uppfattning att det är önskvärt att en bättre balans åstadkommes vad beträffar det för allmänheten tillgängliga programurvalet på såväl filmbas som på videoband och videaskiva.

Svenska filminstitutet har sedan många år verkat för att öka den svenska allmänhetens möjligheter att ta del av ett vidare internationellt utbud än det som erbjuds via den kommersiella filmdistributionen, framför allt genom inköp av modern och klassisk spelfilm för barn och vuxna från länder som annars inte (eller mycket sällan) är representerade i svensk filmdistribution. Detta äger rum inom filminstitutets avdelningar för inköp och distribution 'Bio 16' och 'Barnfilmafdelningen', som sedan många år medvetet fyllt en kompletterande roll till det övriga kommersiella utbudet. Cinemateket/Filmklubben anordnar regelbundet nationella manifestationer i sin reguljära verksamhet.

Dessa tre avdelningar följer regelbundet även det nordiska utbudet och vinnlägger sig särskilt om att berika tillgången på nordisk film inom Sverige. Så finns t. ex. fyra norska, tre danska, två finska och två isländska filmer i Bio 16-programmet, medan tolv finska och sex danska filmer återfinns i Barnfilmafdelningens katalog.

Båda dessa avdelningar strävar sedan några år att vidga inköpta distributionsrätter till att omfatta även TV och videodistributionsrätten. Detta gäller självfallet inte bara den nordiska filmen, utan även distributionsrätter till filmer och program från andra länder inom och utom Europa.

Förhoppningen är att inom en snar framtid kunna göra dessa filmer tillgängliga även i videogramform. 1982 års film- och videoavtal torde ge vissa möjligheter och en försöksverksamhet med videodistribution avses komma i gång under nästa verksamhetsår.

Rådet anser det nödvändigt att allmänheten i Norden har möjlighet att köpa eller hyra nordiska televisionsprogram. I arbetet med att kartlägga vilket programutbud som kan bli tillgängligt för distribution har det blivit uppenbart att program från t. ex. Sveriges television AB aktualiserar särskilda problem. Dessa har visat sig mycket komplicerade och verkat hämmande på samhällets möjligheter till kulturpolitiskt motiverade insatser på videogramområdet. Detta gäller för övrigt även program från de nordiska grannländerna. Problemen har huvudsakligen upphovsrättslig karaktär. De upphovsrättsliga frågorna i samband med nya medier har i många sammanhang visat sig svårlösta.

Anledningen till att spelfilmer från andra nordiska länder så gott som helt saknas på den svenska videomarknaden är naturligtvis att distributörerna bedömer efterfrågan som liten. Svenska filminstitutet anser att allmänhetens efterfrågan såväl på dessa spelfilmer som på nordiska TV-program är otillräckligt prövad. För att kunna bedöma förslagsställarnas önskemål om tillgång för allmänheten av nordiska film- och TV-program skulle behövas en undersökning av intresset.

Stockholm den 27 augusti 1982

På uppdrag av styrelsen för Svenska filminstitutet

Bert Levin

Ordförande i styrelsen

Klas Olofsson

Verkställande direktör

Sveriges allmänna biblioteksforening (SAB):

SAB delar förslagsställarnas uppfattning om att det är av vikt att allmänheten får tillgång till nordiska program på videoband och videokivor.

I t. ex. Sverige produceras filmer med hjälp av statligt stöd och det ligger naturligtvis i statens intresse att dessa filmer sprids till en större publik.

Det nordiska videoutbudet kan emellertid bara spegla den inhemska produktionen av filmer som görs i Sverige, Norge, Danmark, Finland och Island. Det kan konstateras att det i dag produceras alldeles för litet god film för barn och ungdom. Detta är en grupp som i dagens samhälle är mest utsatt för videokrafterna. Därför är det viktigt att den nordiska produktionen av barn- och ungdomsfilmer får hög prioritet och ges tillräckliga resurser, inte minst vad marknadsföringen anbelangar.

Beträffande spridningen av nordiska videoband är det viktigt att man beaktar skolan och bibliotekens roll och möjligheterna att här nå ut till stora grupper av människor. Att skolor och bibliotek ges särskilda förmåner när det gäller distribution av videofilmer är ingen orimlig tanke. T. ex.

skulle varje bibliotek kunna få minst en årsuppsättning nordiska filmer gratis för utlåning.

Med dessa synpunkter tillstyrker SAB föreliggande förslag.

Lund den 6 augusti 1982

För Sveriges allmänna biblioteksörening

Jan Nyberg

Kanslichef

Sveriges radio AB (SR):

Flera gånger tidigare har i Nordiska rådet väckts förslag om nordiskt samarbete på videoområdet. Sveriges radio har alltid ställt sig i princip positivt till ökat samarbete i Norden och ansluter sig även denna gång till förslagsställarnas intentioner. Det är önskvärt att nordborna kunde få tillgång till televisionsprogram och filmer från de övriga nordiska länderna som videogram, både för att stärka de kulturella banden inom Norden och för att erbjuda ett alternativ till det internationella – främst anglosaxiska – filmutbudet som för närvarande dominerar videomarknaden.

Emellertid befinner sig videogramutvecklingen inte i fas med de juridiska förutsättningarna för videogramdistribution av TV-program. Det torde numer vara allmänt bekant vilka svårigheter som råder när det gäller att nå upphovsrättsliga överenskommelser om videogram från televisionens utbud. Det är och har hittills varit målsättningen för SR-koncernens bolag att dessa frågor skall lösas genom avtal mellan bolagen och berörda grupper av upphovsmän. Det kan emellertid konstateras att möjligheterna att nå fram till avtal beträffande den fast anställda personalens rättigheter nu måste betraktas som mycket små – närmast obefintliga. Det bör mot den bakgrunden noteras att det i dagarna från utbildningsdepartementet utsänts ett förslag till lagstiftning med huvudsyfte att lösa stora delar av de upphovsrättsliga problem som inte ser ut att kunna klaras genom avtal.

Ett ställningstagande till andra åtgärder från statsmakternas sida i fråga om rättigheterna till videogramdistribution av TV-program bör enligt Sveriges radio anstå tills statsmakterna tagit ställning till utbildningsdepartementets förslag.

Stockholm den 23 juli 1982

Sveriges radio AB

Orjan Wallqvist

Medlemsförslag

om intensifierat nordiskt forskningssamarbete på energi- och miljöområdet

(Väckt av Margrete Auken, Jo Benkow, Gunnar Berge, Ilkka-Christian Björklund, Kjell Magne Bondevik, Gro Harlem Brundtland, Lone Dybkjær, Rune Gustavsson, Margit Hansen-Krone, Asbjørn Haugstvedt, Allan Hernelius, Elsi Hetemäki-Olander, Johan J. Jakobsen, Paul Jansson, Egon Jensen, Bertil Jonasson, Elver Jonsson, Erkki Liikanen, Bror Lillqvist, Grethe Lundblad, Svante Lundkvist, Matthías Á. Mathiesen, Astrid Murberg Martinsen, Páll Pétursson, Petter Savola, Ib Stetter, Sten Söderström och Bernhardt Tastesen)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk Råd, Økonomisk utvalg:

Økonomisk utvalg støtter ovennevnte medlemsforslag om intensivt nordisk forskningssamarbeid på energi- og miljøområdet.

Nedenfor framlegges enkelte synspunkter på forslaget:

Økonomisk utvalg mener det er viktig å arbeide for å gjøre de nordiske land mindre avhengig av import av energi fra land utenom Norden. Plutselige kriser i energiforsyningen medfører store og ofte langvarige problemer for sysselsetting og produksjon. Det må være et mål å minimalisere risikoen for slike forsyningskriser. Det framlagte medlemsforslag konkretiserer tiltak som kan gi grunnlag for å gjøre Norden mere selvforsynt med energi. Blant tiltakene nevnes en samordning og forbedring av statistikk og prognoser og utvikling av en nordisk energiforsyningsmodell.

Utvalget vil i den forbindelse bemerke at selvom det alltid vil være vanskelige politiske vurderinger, som det også må tas hensyn til ved samordningstiltak, vil en faglig basert forsyningsmodell være et nyttig verktøy når beslutninger om samordningstiltak skal tas.

I tillegg til å utnytte allerede eksisterende nordiske energiresurser er det viktig å forsøke å finne fram til nye. I medlemsforslaget foreslås ulike tiltak for dette formål.

Økonomisk utvalg mener det er viktig å samordne slike tiltak for mer effektivt å utnytte de ressurser som står til disposisjon for denne type virksomhet i Norden. Utvalget vil til slutt bemerke at i forbindelse med forsknings- og utviklingsarbeider er det hensiktsmessig i størst mulig grad å benytte allerede eksisterende nordiske samarbeidsorganer og institusjoner.

Stockholm, 23. desember 1982

For Nordisk Råds Økonomisk utvalg

Gunnar Nilsson

Formann

Folke With

Utvalgssekretær

*

Kontaktgruppen for Miljølære ved universiteter og høyskoler:

Den nordiske kontaktgruppen for prosjektet "Miljølære ved universiteter og høyskoler" er kjent med at ovennevnte medlemsforslag for tiden er til høring.

I den forbindelse ønsker kontaktgruppen å gjøre oppmerksom på at den finner at forskerutdanningen bør styrkes. Gruppen har allerede iverksatt en del konkrete tiltak på utdanningsfeltet. Energiområdets miljøproblemer er et gjennomgående tema i det meste av gruppens virksomhet.

Kontaktgruppen vil bl. a. peke på følgende tiltak:

1. Spesialiserte konferanser om miljøvern i ulike høyere utdannelser

Følgende konferanser har vært holdt:

- Generelle aspekter i miljøundervisningen ved universiteter og høyskolelærestalter, Sverige, 1976.
- Miljølære i de tekniske utdannelser, Norge, 1980.
- Miljølære i jordbruksutdannelsene, Danmark, 1981.
- Miljølære i planleggerutdannelsene, Finland, 1982.

Konferansen i 1983 – om biologiutdannelsene – er tenkt lagt til Island. Man vil særlig ta for seg biologiutdannelsenes kobling til administrasjon av miljøproblemer, ressursforvaltning og arbeidsmiljø.

Naturressursutnyttelse i arktiske og subarktiske miljøer vil også være et hovedtema.

Planlagte tema for konferansene i 1984 og 1985 er "Geofagenes bidrag til miljøutdanningen" og "Miljølære i etterutdanning/videreutdanning".

2. Læremidler

Til hver konferanse blir det laget synopser til temahefter som blir drøftet og bearbeidet under konferansen. Noen av synopsene danner grunnlag for produksjon av temahefter som blir utgitt i egen serie.

''Lantbrukets möjligheter att bidra till energiförsörjningen'' og ''Sur nedbør og dens virkninger'' kommer på Universitetsforlaget i første kvartal av 1983, begge emner av viktighet for energiområdet.

''Energiförsörjning; miljø-, samhällskonsekvenser, planering'' og ''Planläggning av kulturlandskapet'' vil antagelig foreligge i 1983.

En egen serie har bistandspersonell som målgruppe. ''Teknologioverføring til U-land'' kommer tidlig i 1983, og ''Miljølære for bistandspersonell på jordbruksområdet'' noe senere. Sistnevnte hefte gis ut med støtte fra NORAD.

Arbeidet med et tredje hefte er nettopp påbegynt, nemlig ''Miljøplanlægning i u-landene''. Dette ventes klart sist i 1983.

3. Oversikten over miljøutdanningen i Norden

Den første oversikten forelå i 1977. Den ble revidert i 1980 (NU B 1980:25) og skal revideres neste gang i 1983.

4. En viss samordning av nordisk innsats i internasjonale organisasjoner som arbeider med miljøvern

Kontaktgruppen fikk utarbeidet rapporten ''Environmental Education in the Nordic Countries'' til UNESCO/UNEPs konferanse om miljøvern-undervisning i Tbilisi i 1977. Denne rapporten erstattet nasjonale rapporter.

5. Samordnende innsats på nordisk plan

Kontaktgruppen har arrangert et samrådsmøte med de nordiske kollegier for økologi, fysikk, oceanografi, marinbiologi, Nordisk helsevårdshøgskola og Nordplan.

Høsten 1983 planlegger kontaktgruppen et forskerkurs i samarbeid med Nordisk kollegium for økologi og Nordplan. Temaet er økologi i den fysiske planleggingen.

Kontaktgruppens virksomhet skal fortsette ut 1985. Arbeidet skal deretter evalueres.

Kontaktgruppen er underlagt embedsmannskomiteén for nordisk kulturelt samarbeid, og gruppens sekretariat er undervisningsseksjonen i Kultursekretariatet.

Kontaktgruppen har disse medlemmer:

Professor Henning Sørensen,

Institut for petrologi, Københavns universitet

D

Kultursekreterare Kirsti Watiovaara,	F
Undervisningsministeriet, Finland	
Professor Agnar Ingólfsson,	I
Institut for biologi, Íslands Universitet	
Magister Paul Hofseth,	N
Rådet for natur- og miljøfag, Universitetet i Oslo.	
Universitetsadjunkt Lars Emmelin,	S
Miljövårdsprogrammet, Universitetet i Lund.	
For kontaktgruppen for Miljølære ved universiteter og høyskoler	
København, den 8. november 1982	

Mari Hareide

Nordel:

Inledning

Nordiska rådets presidium har berett Nordel tillfälle att avge yttrande över medlemsförslagen:

A 626/s om intensifierat nordiskt forskningssamarbete på energi- och miljöområdet, speciellt punkterna I a–e

A 627/s om utvidgat nordiskt samarbete på energi- och miljöområdet, speciellt punkt I a

A 629/e om utökat nordiskt samarbete om energi och miljö, energi- och miljörelaterad industri- och regionalpolitik, speciellt punkt 2

Nordel har behandlat förslagen vid årsmötet 1982-09-02 och valt att avge yttrande över alla tre medlemsförslagen i samma dokument.

Bakgrund

Till bakgrunden för Nordels bildande hör en rekommendation från Nordiska rådet 1959. Efter diskussioner mellan de större nordiska kraftföretagen och ytterligare stöd från Nordiska rådet bildades Nordel 1963. Nordel är ett rådgivande och rekommenderande organ med syfte att befrämja internationellt, främst nordiskt, samarbete beträffande produktion, distribution och konsumtion av elenergi.

Nordel har enligt sina stadgar följande fasta arbetsuppgifter:

- Att kontinuerligt följa utvecklingen av produktionen och konsumtionen av elenergi i de nordiska länderna, bland annat genom publicering av lämplig statistik
- Att sammanställa inom respektive länder uppgjorda konsumtionsprognoser och utbyggnadsplaner
- Att publicera en årsberättelse, som förutom uppgifter om under året utfört arbete inom Nordel samt statistiska uppgifter angående elkraftförsörjningen i de nordiska länderna även kan innehålla speciella artiklar av intresse för nordiskt kraftsamarbete

De två första punkterna innebär bland annat att Nordel

- samlar och utbyter erfarenheter om produktion, distribution och användning av elenergi
- ger råd och rekommendationer avseende samordnad användning av elkraftresurserna
- ger råd och rekommendationer avseende utbyggnad av samkörningsförbindelserna
- utfärdar dimensioneringskriterier för produktions- och överföringsanläggningar
- utarbetar råd och regler för frekvens- och stabilitetsfrågor samt gemensam momentan reserv i elsystemet

Kraftsamarbete

Nordel instämmer med medlemsförslagen att det är viktigt med en strategi inom de energi-, miljö- och industripolitiska områdena, så att de nordiska resurserna utnyttjas optimalt. Med optimalt avses då att ekonomiska, försörjnings- och miljömässiga faktorer beaktas. Nordel anser att det inom elförsörjningsområdet i Nordels regi redan sker ett tillräckligt aktivt arbete på dessa områden.

Genom ett väl fungerande samarbete inom elområdet mellan de nordiska länderna kan den totala nordiska elkraftsförsörjningen åstadkommas till betydligt lägre kostnad än om varje land skulle producera el enbart för det egna behovet utan att beakta utbytesmöjligheterna med grannländerna. Utan detta samarbete skulle också större kvantiteter ändligen resurser, till exempel eldningsolja och kol, behöva användas. Därmed skulle även den totala påverkan på luften i Norden bli större. Strävan är att den vinst som de genom kraftsamarbetet lägre totalkostnaderna ger skall fördelas rättvist mellan länderna. Samarbetet leder också till hög driftsäkerhet.

Yttranden över speciella punkter

626/s I a att genom förbättrad och mera jämförbar statistik och framläggandet av prognoser över de samlade energitillgångarna och över den förväntade energiförbrukningen i Norden låta utarbeta en nordisk energiförsörjningsmodell.

Nordel stöder arbetet med jämförbar statistik på det totala energiområdet och har både vid arbetet med Nordels årsberättelse och scenariorapporten "Nordenergi 2020" uppmärksammat att det finns vissa olikheter länderna emellan i statistikredovisningen. En möjlig väg att åstadkomma en enhetlig statistik kan vara att som underlag för redovisningen använda det energiflödesschema som tagits fram inom Nordel. Inom elförsörjningsområdet finns tillräcklig och jämförbar statistik i Nordels publikationer.

626/s I b att intensifiera och vidareutveckla forskningssamarbetet om utnyttjandet av nya och förnybara energikällor.

Nordel stöder detta. Inom Nordel pågår arbete med att kartlägga projekt i de olika Nordelländerna inom området nya och förnybara energislag där kraftföretag deltar eller är informerade om verksamheten. Detta för att skapa kontakter och undvika dubbelarbete. Nordel har även påtalat pågående dubbelarbete inom vindkraftområdet. En uppdelning länderna emellan om vilka kraftslag respektive land i första hand bör ägna sig åt har också diskuterats.

Nordel vill även i detta sammanhang peka på de besparingar som kan göras om inte alla de nordiska länderna samtidigt sysslar med alla nya energislag. Det kan synas onödigt att både Danmark och Sverige lägger ner stora belopp på pilotprojekt på vindkraftområdet. I Norge har en utredning om vågenergi gjorts. Ur den bör andra dra erfarenheter. I Finland finns torvkunnande och på Island kunnande om geotermisk energi. Ett samarbete på regeringsnivå länderna emellan borde kunna ge besparingar.

626/s I c att samarbeta om etablerandet av demonstrationsanläggningar i full skala för provning av bland annat alternativa energikällor.

Nordel stöder detta. Eftersom dessa anläggningar är ekonomiskt kostsamma är det viktigt att ej flera än nödvändigt uppförs. Se även ovan under I b.

626/s I d och e att förstärka Nordiska samarbetsorganets för vetenskaplig information resurser på energi- och miljöområdet, att samordna de nationella energiinstitutens verksamhet i Norden i syfte att nå fram till en ändamålsenlig arbetsfördelning och bättre utnyttjande av redan befintliga resurser.

Nordel anser sig ej kunna göra något uttalande i dessa frågor.

Slutord

Nordel önskar fortsatta goda kontakter och informationsutbyte med Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet. Nordel ställer i mån av resurser upp med specialistkunskaper och statistikmaterial inom elenergiområdet. Nuvarande förhållande, där Nordel aktivt arbetar med elenergiutbytesfrågorna och informerar, bland annat genom statistikmaterial, bör bibehållas.

Malmö den 20 september 1982

För Nordel

Göran Ekberg
Ordförande

Nordisk Industrifond:

Nordisk Industrifonds styrelse behandlade på sammanträde i Akureyri den 25 augusti 1982 följande tre medlemsförslag till Nordiska rådet:

A 626/s om intensifierat nordiskt forskningssamarbete på energi- och miljöområdet,

A 627/s om utvidgat nordiskt samarbete på energi- och miljöområdet,

A 629/e om utökat nordiskt samarbete om energi och miljö, energi- och miljörelaterad industri- och regionalpolitik.

I medlemsförslaget beträffande intensifierat nordiskt forskningssamarbete på energi- och miljöområdet (A 626/s) framförs dels förslag om samsamarbetsområden och dels förslag av mer organisatorisk art. Nordisk Industrifond vill i detta sammanhang framföra att det är angeläget att det blir en klar ansvarsfördelning för det nordiska energi-FoU-samarbetet.

I medlemsförslaget tas speciellt upp frågan om ytterligare samordning av verksamheten vid de fyra energiforskningsinstituten (Risø, Statens tekniska forskningscentral, Institutet för energiteknik och Studsvik). Fonden vill framhålla att det utöver dessa institut finns ett antal välkvalificerade institutioner som bedriver energiforskning med energipolitisk inriktning. Det är nödvändigt att vid överväganden om en ytterligare nordisk samordning inom energiforskningsområdet även ta hänsyn till verksamheten vid dessa institutioner.

Stockholm den 30 september 1982

För Nordisk Industrifond

Rut Bäcklund-Larsson

NORDINFO:

-
- Vad gäller medlemsförslaget vill NORDINFO framhålla att
- en aktivering av det nordiska energi- och miljösamarbetet förutsätter en effektiv informationsförmedling länderna emellan.
 - en fortsatt satsning på uppbyggnad och utveckling av nordiska informationstjänster, i detta fall inom energi- och miljöområdet, med hjälp av datateknik och datakommunikationsnät medför ett effektivare informationsutbyte såväl mellan de nordiska länderna som mellan olika vetenskapsområden och sektorer i samhället.
 - nordiska databaser även kan ge tillgång till utomnordiska svårtillgängliga databaser genom att erbjuda nordisk information i utbyte. Ett exem-

pel på detta är databasen NEI och det traditionellt goda samarbetet mellan de nordiska energibiblioteken, som gjorde det möjligt att göra ett avtal med Department of Energy i USA om nordiskt utnyttjande av den stora amerikanska energidatabasen Energy Data Base.

- datorbaserade informationstjänster kräver ett mycket gott samarbete mellan biblioteks- och informationsservice-enheterna inom området eftersom de utgör basorganisationen för det hela. En välfungerande interaktiv informationstjänst behöver en basorganisation med kvalificerad personal, som känner till hjälpmedlen.
- uppbyggnaden av datorbaserade informationstjänster är dyrt och tidskrävande. Om vi bortser från de rent adb-tekniska utgifterna vid etablering av en databas, såsom systemplanering och datorer, krävs planering och uppbyggnad av hela basorganisationen, som ansvarar för insamling, analys och lagring av materialet till databasen. Etableringsfasen för en databas kan ta upp till fem år. Den långa tidsperioden beror delvis på de många komponenterna i uppbyggnadsarbetet. En nordisk databas kan inte i början konkurrera med större system och behöver en lång uppbyggnadsfas för att höja kvaliteten och öka kvantiteten. Även marknadsföringen fordrar extra resurser för att informationen skall kunna gå utanför icke minst den miljö databasen är uppbyggd för.
- NORDINFO kan inom ramen för sin nuvarande budget enbart initiera och stöda utvecklingsprojekt, dvs. endast delar av uppbyggnadsfasen för databaser. Det ekonomiska stödet till databaser under uppbyggnad borde därför ökas kraftigt för att de i ett senare skede skall kunna bli självbärande. Senare skall själva driften av databasen finansieras av dem som utnyttjar den, ty informationsförsörjningen är en ordinär del av forsknings- och industripolitiken och det är därför naturligt att medel avsätts inom ramen för dessa aktiviteter.
- de datorbaserade informationstjänsterna (referensdatabaserna) inom NORDINFOs verksamhetsområde ger inte tillgång till själva dokumenten. Det krävs därför en upprustning av de nordiska bibliotekens litteraturbestand så att förmedlingen av själva dokumenten sker snabbare och effektivare och för att göra oss mindre avhängiga av utomnordiska bibliotek och lånecentraler.
- Informationsförmedlingen inom området energi och miljö i Norden skulle kvalitets- och kvantitetsmässigt kunna utvecklas inom ramarna för NORDINFOs verksamhet genom samordning av de redan nu existerande informationstjänsterna, samt genom initiering och uppbyggnad av nya, ifall tillräckliga medel avsätts härför.

Esbo den 27 september 1982

Å NORDINFOs vägnar

Maria Schröder

Planerare

Nordiska forskarkurser:

Styrelsen är positiv till ett utökat nordiskt forskningssamarbete inom det aktuella området. Vi har under senare år fått flera förslag till kurser såväl inom miljövårdsforskning som inom energiområdet. Bland kurser som genomförts efter beslut av styrelsen kan nämnas Energianalys, Miljögenetik, Människan och miljöbatter m. fl.

Styrelsen förutsätter att kursförslag även fortsättningsvis kommer att utarbetas inom rubricerade forskningsfält. Vi menar att det inom Nordiska forskarkursers verksamhet finns goda möjligheter att utvidga det nordiska samarbetet inom forskarutbildningen under förutsättning att ökade anslag ställs till förfogande.

Göteborg den 29 september 1982

För Nordiska forskarkurser
Enligt uppdrag

Barbro Bryngelsson
Sekreterare

Nordisk kontaktorgan for atomenergispørgsmål (NKA):

Medlemsforslaget indeholder hovedsageligt rekommandationer som ligger uden for NKA's virksomhedsområde. Der kan dog knyttes følgende bemærkninger til to specifikke punkter:

I c

På grund af kernekraftens stilling i de forskellige nordiske lande foreligger der for tiden ikke nogen planer for demonstrationsanlæg på området som det vil være naturligt at gennemføre som nordisk projekt.

I e

De nordiske energiforskningsinstitutter har på initiativ af NKA længe haft et nært samarbejde især gennem arbejdsfordeling og ressourceudnyttelse på atomenergiområdet. De senere års udvikling har ført til at samarbejdet i stigende grad gælder også andre energikilder.

Kontaktorganet har ingen kommentarer til punkterne Ia og II.

Risø, den 14 oktober 1982

Franz Marcus
Eksekutivsekretær

De nordiske industriforbunds fellesorgan:

Ad A 626/s

I c

Det vil være urasjonelt om hvert enkelt nordisk land skulle utvikle og utprøve demonstrasjons- og fullskala-anlegg for alle alternative energikilder. Et nordisk samarbeid på dette område bør derfor lede til en klar nordisk arbeidsdeling. En slik arbeidsdeling må innebære gjensidige forpliktelser og krav om hvilket omfang arbeidet med demonstrasjons- og fullskala-anlegg skal ha, og hvilket innsyn m. m. de andre lands forskningsinstitusjoner og industri skal ha rett til.

I e

Forslaget om en samordning av virksomheten til de nasjonale energiinstitutter i Norden støttes.

Oslo 8. oktober 1982

For de nordiske industriforbunds fellesorgan

Knut Lofstad

Nordens fackliga samorganisation (NFS):

Alle tre medlemsforslagene inneholder elementer som i prinsipp dekkes av den nordiske arbeidsplanen for energisamarbeid. Etter NFS' oppfatning er det derfor naturlig at en oppfølging av forslag i medlemsforslagene inngår i det arbeid som har nevnte arbeidsplan som ramme og utgjør ellers en komplettering og konkretisering av denne.

NFS gir på dette grunnlag sin støtte til hovedlinjene i de framlagte medlemsforslag.

NFS vil likevel understreke følgende punkter:

1. Energiforsyningen drøftes i flere av forslagene. Det foreslås utarbeidet en nordisk energiforsyningsmodell og økt energimessig samarbeid blant annet med sikte på å sikre energiforsyningen. NFS vil i denne sammenheng nevne arbeidsplanens pkt 8, der klarlegging av behovet for samarbeid mellom de statlige oljeselskapene innenfor områdene prospektering, innkjøp, transporter og raffinering tas opp. Etter vår oppfatning kan det ligge betydelige gevinster å hente i dette, både økonomisk og på annen måte.

NFS vil også støtte drøftinger om å kople forsyning av energi sammen med forsyningssikkerhet på andre råvarer, så som for eksempel matforsyning og tømmerleveranser.

2. Når det gjelder det nordiske forskningssamarbeidet på energiområdet, støttes en utvidelse av dette. Det er likevel behov for å se sammenhengen mellom ulike tiltak på nordisk plan og mellom disse og nasjonale forskningstiltak. Målet må både være å ha en bred innfallsvinkel og å unngå unødvendig dobbeltkjøring.

3. Medlemsforslag A 629/e drøfter den nordiske energi- og miljøindustrien, og sier at det bør utvikles en systematisk og effektiv metode for overføring av forskningsresultater til praktisk bruk i industrien. Samtidig er dette et område som egner seg for en mer bevisst felles nordisk satsing, blant annet på grunn av at landene enkeltvis kan mangle muligheter til igangsettelse av prosjekter ut over en viss størrelse. Et godt eksempel på hvordan dette kan gjøres er kartlegging av større investerings- og innkjøpsplaner framover for å gå ut med en samkjøring mellom nasjonale og felles nordiske utviklingskontrakter.

Her ligger det også betydelige muligheter for nordisk felles satsing på markeder utenfor Norden.

4. Et aspekt ved energipolitikken som i liten grad er berørt både av arbeidsplanen og de tre medlemsforslag, er energipolitikkenes sysselsettingsmessige virkninger. Etter vår oppfatning bør dette belyses nærmere innenfor rammene av arbeidsplanen.

5. Når det gjelder ulike forslag om økt nordisk kontakt og samarbeid internasjonalt og overfor internasjonale organer, støttes dette fullt ut.

Stockholm, 27. september 1982

Nordens fackliga samorganisation

Lennart Forsebäck

Generalsekreterare

Danmark:

Miljøministeriet:

Medlemsforslaget har været sendt til kommentarer i miljøstyrelsen, fredningsstyrelsen, planstyrelsen og på Danmarks Geologiske Undersøgelser.

Miljøministeriet har generelt en positiv holdning til udbygning af det nordiske forskningssamarbejde på energi- og miljøområdet. En udbygning af samarbejdet skal dog koordineres med det allerede eksisterende forskningssamarbejde i nordisk regie. Dertil kommer, at tilsvarende samarbejde i EF-regie må tages i betragtning.

Med hensyn til forslaget om at samordne de nationale energiinstitutters samarbejde med nedsættelsen af en fælles nordisk institutbestyrelse, skal det ud fra en miljømæssig betragtning understreges, at forskningen vedrør-

rende den miljømæssige side af energiudviklingen i Danmark foregår på en lang række forskellige forskningsinstitutter. En nærmere nordisk koordinering må derfor tage hensyn til denne decentrale struktur.

Miljøministeriet finder det væsentligt at udbygge samarbejdet om etablering af demonstrationsanlæg, bl.a. vedrørende udnyttelse af geotermisk energi og varmelagring. Ministeriet kan endvidere støtte et øget samarbejde vedrørende forskeruddannelserne. Dette gælder specielt på det geologiske område.

Endelig skal det nævnes, at miljøministeriet generelt finder det positivt at øge den videnskabelige informationsudveksling og efter behov øge koordineringen af metoder til indsamling af data.

København, den 1. oktober 1982

P. m. v.

E. b.

Nils Thorsen

Energiministeriet:

Bortset fra I e (samordning af energiforskningsinstitutternes virksomhed) ser energiministeriet generelt positivt på de stillede forslag.

I a. Energiministeriet støtter forslaget om udarbejdelse af en nordisk energiforsyningsmodel og kan i denne forbindelse oplyse, at det i Nordisk Ministerråds regie i foråret 1982 blev besluttet at gennemføre et forprojekt til en nordisk energiforsyningsstudie efter stort set samme retningslinjer som angivet i nærværende medlemsforslag. Forprojektet gennemføres af de nordiske energiforskningsinstitutter, repræsenteret ved Forsøgsanlæg Risø Danmark; VTT, Finland; Studsvik Energiteknisk AB, Sverige og Institutt for energiteknikk, Norge. Fra energiministeriets side ser man positivt på gennemførelse af selve hovedprojektet.

I b. Energiministeriet støtter forslaget og kan oplyse, at opfølgningen af den af Nordisk Ministerråd (energiministrene) den 9. februar 1982 vedtagne Arbejdsplan for det nordiske energisamarbejde i vid udstrækning vil medføre en opfyldelse af det i forslaget efterlyste.

I c. Energiministeriet ser positivt på et sådant forslag. I 1982 gennemføres et af Nordisk Ministerråd støttet projekt, hvor der kortlægges den virksomhed der finder sted i Nordiske lande angående afprøvning og godkendelse af bl.a. varmepumper, fyringsanlæg, små vindkraftanlæg og solfangere. Anden del af projektet, som omfatter oplæg til harmonisering af bestemmelser og et bredt anlagt samarbejde mellem nordiske prøvestationer, forventes gennemført senere.

I d. Energiministeriet har ingen bemærkninger.

I e. Energiministeriet finder et nordisk samarbejde mellem de nationale energiforskningsinstitutter af stor betydning, og det må understreges, at der allerede foregår et udstrakt samarbejde mellem Risø, VTT, Studsvik og Institut for Energiteknik. Dette samarbejde er formaliseret gennem det såkaldte Nordiske Institutsamarbejde (NIS). Der er under NIS nedsat arbejdsgrupper, som skal fremkomme med vurderinger af mulighederne for og forslag til yderligere intensivering af det nordiske institutsamarbejde. På denne baggrund forekommer den på ss. 4 og 5 foreslåede ordning ikke umiddelbar hensigtsmæssig. Rent bortset fra administrative vanskeligheder ved dens gennemførelse, kan en samordning af denne karakter føre til dels en skæv udnyttelse af de nordiske landes forskningsressourcer og dels en begrænsning af mulighederne for at gennemføre en national forskningsindsats af tilstrækkelig emnemæssig bredde til at dække det nationale behov. Man ser hellere et samarbejde gennemført af den art, som allerede er indledt, bl. a. gennem udsendelse af et katalog over nordiske forskningsprojekter, sigtende mod at der løbende kan ske en koordinering af landenes indsats med henblik på at undgå dobbeltarbejde.

I f. Energiministeriet kan støtte dette forslag.

II. Energiministeriet ser positivt på forslaget om at de nordiske lande på internationalt plan arbejder for ensartede indsamlingsmetoder vedr. data og statistik.

København, den 15. september 1982

(Ej sign.)

Forskningssekretariatet:

Sagen har været forelagt for SNF, SJVF, SSF og TVF.¹ På grundlag af de fra forskningsrådene modtagne synspunkter kan følgende, sammenfattende udtalelse fremsættes således:

Forskningsrådene har generelt en positiv holdning til udbygning af det nordiske forskningssamarbejde på relevante områder, men knytter samtidig visse forudsætninger til en sådan udbygning.

1. Det bør sikres, at samarbejdet til stadighed er i overensstemmelse med de nationale prioriteringer. Når samarbejdet sker i projektform, opnås dette ofte bedst ved, at den fornødne finansiering ydes af nationale midler.

2. En specialisering af energiforskningsinstitutterne i Norden må skønnes at virke stærkt hæmmende på den flexibilitet, der er nødvendig i

¹ Statens naturvidenskabelige, jordbrugs- og veterinærvidenskabelige, samfundsvidenskabelige og teknisk-videnskabelige Forskningsråd.

det nordiske samarbejde, ligesom der vil være fare for, at værtslandene profiterer relativt mest af de opnåede forskningsresultater.

Den tilstrækkelige fleksibilitet opnås i almindelighed bedst gennem projekt- eller programorienterede aktiviteter, der besluttet fra gang til gang, og hvor der foretages en arbejdsdeling mellem deltagerne ud fra kvalitets- og ressourcehensyn.

Det kan være relevant at skabe adgang for andre landes forskere, myndigheder m. v. til at drage nytte af særligt kvalificerede institutter. Dette vil f. eks. være nærliggende i et nordisk samarbejde om forskeruddannelsen, hvor der findes et væsentligt behov inden for den grundlæggende energiforskning. Man kan herunder pege på den geologiske forskeruddannelse med henblik på kulbrinteområdet.

3. Det findes allerede et større antal nordiske samarbejdsorganer der helt eller delvis beskæftiger sig med energiforskning. Mulighederne for at øge samarbejdet er næppe udtømt. Det må anbefales, at en øget fællesforskning sker efter de under 2. angivne retningslinier, og at man primært betjener sig af de allerede eksisterende organer, der i det store og hele kan dække alle områder af energiforskningen.

4. Inden for det teknisk-videnskabelige område beskæftiger såvel en embedsmandskomite under Nordisk Ministerråd som Nordforsk sig med fællesnordisk miljøforskning. På energiforskningens område findes tilsvarende aktiviteter, og i tillæg hertil kan nævnes Nordiske byggeforskningsorganers samarbejdsgruppe, Nordisk Industrifond, Nordisk atomkoordineringskomité, Nordel og Nordtest.

Den samlede aktivitet i form af udredningsarbejde og forskning er ganske betydelig, og må skønnes at være stigende, efter at de nordiske energiministre i april 1980 enedes om retningslinier for et øget nordisk energisamarbejde også på forskningens område. Det kan blandt andet henvises til rapporten NU 1981:8. Introduktion af nye og vedvarende energikilder.

5. På det jordbrugs- og veterinærvidenskabelige område gennemføres allerede et nordisk forskningssamarbejde vedrørende såvel energi som miljøspørgsmål. Nordisk Kontaktorgan for jordbrugsforskning (NKJ) har i 1982 udarbejdet et handlingsprogram, hvoraf det fremgår, at det er planlagt en intensiveret nordisk indsats på 15 udvalgte områder. Med relation til miljø planlægges således forskning omkring biologisk bekæmpelse af skadegørere, alternative og økologiske produktionsmetoder samt vedrørende kvælstofkredsløbet.

På energiområdet gennemføres en betydelig aktivitet i alle de nordiske lande, og NKJ har finansieret en udredning med henblik på en bedre koordinering af den samlede forskning. Rapporten ventes at foreligge i september måned 1982.

6. Der skal endelig peges på, at den foreslåede arbejdsdeling mellem de nordiske energiforskningscentre ikke forekommer optimal, idet den ikke i

tilstrækkelig grad tager hensyn til nationale behov og faglige forudsætninger. For Danmarks vedkommende er anvendelsen af fjernvarme og kul (som sekundær og primær energikilde) markante faktorer i energiforsyningen. Det danske teknologiske stade på disse områder er højt, og stadig eksisterende problemer inden for fjernvarmeteknik og kulteknologi forudsætter en fortsat kraftig national forskningsindsats.

I givet fald bør der med henblik på eventuelle muligheder for en arbejdsdeling foretages en nærmere samlet vurdering af de nordiske landes forskningsbehov og faglige forudsætninger.

København, den 8. september 1982

P. s. v.

Flemming Woldbye

Håndværksrådet har i skrivelse den 12 oktober 1982 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Organisationen for Vedvarande Energi (OVE):

OVE kan fuldt ud støtte de 6 foreslåede rekommandationer til Nordisk ministerråd og til de nordiske landes regeringer og har derudover følgende kommentarer:

ad a (gennem forbedret og sammenlignelig statistik og fremlæggelse af prognoser over de samlede energitilgange og over det forventede energiforbrug i Norden lade udarbejde en nordisk energiforsyningsmodel).

Udgangspunktet for Södertäljeseminalet d. 9.-11. november 1981: "Hvordan skulle de nordiske lande arrangere sin energiforsyning, hvis de var et land i stedet for fem", forekommer frugtbart. Det er vigtigt, at der ved opstilling af en samlet nordisk forsyningsmodel tages udgangspunkt i, hvordan situationen bør se ud på lang sigt (måske 30-50 år), hvor der sandsynligvis kun er begrænset adgang til fossile brændstoffer (kul, olie, uran, naturgas), og at udgangspunktet på lang sigt bliver, at Norden min. er selvforsynende med energi. Derfra må der så arbejdes "baglæns" til den nuværende energiforsyningssituation, sådan at der kan opstilles en model for gradvis overgang fra det nuværende til det fremtidige forsyningssystem.

Selv om Norden bliver selvforsynende med energi, er det langt fra givet, at det interne forsyningssystem bliver hensigtsmæssigt. Det er derfor også vigtigt, at der så vidt muligt er regional/lokal balance mellem energitilgang og energiforbrug. Udgangspunktet skal altså også være lokal selvforsyning (det hænger også sammen med regionalpolitikken).

OVE vil meget gerne deltage i et arbejde af ovennævnte karakter.

ad e (at samordne de nationale energiinstitutters virksomhed i Norden med sigte på at nå frem til en arbejdsfordeling og bedre udnyttelse af eksisterende ressourcer).

Specielt når det drejer sig om den vedvarende energi, er det utilstrækkeligt at samordne aktiviteterne ved Risø, statens tekniske laboratorium, instituttet for energiteknik og Studsvik. Størsteparten af den hidtidige forskning har, så vidt OVE er orienteret, foregået uden for disse institutioner. F. eks. på det svenske byggeforskningsinstitut og ved Finlands Tekniske Højskole.

En samnordisk institutstyrelse på energiområdet, bør derfor omfatte langt flere institutioner, for at få den bedste ressourceudnyttelse.

Afsluttende kommentarer

Det er glædeligt at se, at der er bred politisk opbakning i Norden til ovenstående tre medlemsforslag. Vi håber forslagene bliver vedtaget og får den ønskede virkning.

Ønskes ovenstående kommentarer til medlemsforslagene uddybet, står vi naturligvis til rådighed.

Aalborg, den 8. oktober 1982

For OVE

Per Alex Sørensen

Næstformand

Danmarks Naturfredningsforening:

skal hermed udtrykke sin anerkendelse af Nordisk Råds initiativ til øget nordisk samarbejde på energi- og miljøområdet, således som det fremgår af ovennævnte medlemsforslag.¹

Foreningen kan tilslutte sig alle forslagernes rekommandationer overfor Nordisk Ministerråd. Man skal dog henstille, at et fremtidigt udvidet nordisk energisamarbejde sker under vidtgående hensynstagen til miljø-mæssige forhold. Bl. a. finder foreningen, at et sådant udvidet samarbejde ikke må kunne føre til øget pres på udbygning af de tilbageværende større, u-udbyggede elve i Norge og Sverige.

¹ A 626/s om intensifierat nordiskt forskningssamarbete på energi- och miljöområdet, A 627/s om utvidgat nordiskt samarbete på energi- och miljöområdet, A 629/e om utökat nordiskt samarbete om energi och miljö, energi- och miljörelaterad industri och regionalpolitik samt A 633/s om gemensamma nordiska normer för svavelutsläpp.

Endvidere skal foreningen i forbindelse med forslaget om udarbejdelse af en overenskomst om fælles-nordiske normer for svovludslip pege på, at disse bør ligge betydeligt under eventuelle tilsvarende mellem- og østeuropæiske normer. Dette er en naturlig følge af forsuringsproblemets karakter, hvor de nordiske lande i denne sammenhæng specielt Norge og Sverige på den ene side modtager hovedparten af deres svovlnedfald fra Mellem- og Østeuropa, men på den anden side selv er de største enkeltbidragydere.

København, den 24 august 1982

P.f.v.

Hans H. Sune Ebbesen

Finland

Handels- och industriministeriet:¹

Energistatistiken och den nordiska energimodellen

Årligen utkommer ett tiotal olika energistatistik över olika stater och statsgrupper. Alla dessa sägs ha till syfte att producera ett jämförbart material om ländernas energikonsumtion, -produktion och -handel. Den statistik som publiceras är ofta ojämförbar och opålitlig. Detta torde bero på flera orsaker. En orsak torde vara att länderna inte alltid vill lämna alla uppgifter som behövs. I synnerhet gäller detta uppgifter om energiresurser. Därför torde man genom koordinering av statistik eller annat samarbete kunna avlägsna endast en del av problemen. Sålunda kan man inte vänta sig att uppnå fullständig pålitlighet genom dessa åtgärder.

På initiativ av Europas ekonomiska kommission (ECE) har man beslutat att påbörja harmonisering av energistatistik. Detta arbete har mött svårigheter bl. a. på grund av ovannämnda orsak. Det är i de nordiska ländernas gemensamma intresse att deras nationella särdrag kommer med vid utarbetandet av standarder. I dessa delar har de nordiska länderna redan gemensamt vidtagit åtgärder.

De energibalanser som speciellt berör de nordiska länderna, finns bl. a. i Nordisk statistisk årsbok. Som resultat av ett långvarigt samarbete är de jämförbara om än inte tillräckliga för utarbetandet av en energimodell.

I de olika nordiska länderna har flera energimodeller utvecklats. Dessa har som mål haft att bygga upp ett visst, tydligt begränsat problem, t. ex. en kolhamn eller att ombesörja energiförsörjningen på ett visst, väl definie-

¹ Yttrandet översatt från finska.

rat område. Eller sedan har man genom en modell försökt att skaffa information om energianskaffningen under vissa ekonomiska förhållanden.

Det är svårt att utarbeta en allmän modell, som täcker alla delområden inom energiförsörjningen, bl. a. utrikeshandeln i anslutning till energiförsörjningen. Slutresultatet av en sådan modell är ofta så allmänt till sin karaktär att man kan ifrågasätta dess användbarhet. Handels- och industriministeriet finner av ovannämnda orsaker att det inte finns behov att utarbeta en sådan modell.

Enligt handels- och industriministeriets uppfattning skulle det vara viktigare att utreda frågan om man med gemensamma åtgärder kunde förbättra energiförsörjningens funktionsduglighet, ekonomi och säkerhet än att utveckla en nordisk energiförsörjningsmodell. De nordiska länderna skulle till exempel kunna samarbeta inom användningen av olja, oljeraffineringen och naturgasområdet.

Energiforskningen

På energiforskningsområdet har redan länge nordiskt samarbete pågått. Kontaktgruppen för atomenergifrågor inledde sin verksamhet med forskning speciellt i anslutning till kärnkraften. År 1982 utvidgades samarbetet att gälla hela energiforskningssektorn genom att Kontaktgruppen för energiforskning inrättades. Handels- och industriministeriet finner det viktigt att nordiskt samarbete inom energiforskningsområdet koordineras i denna arbetsgrupp.

På energiforskningsområdet har betydelsen av informationsutbytet noterats. Arbetet för att förena de nordiska energiforskningsregistren påbörjades för cirka två år sedan. År 1982 publicerades den första gemensamma katalogen över olika energiforskningsprojekt i Norden. Katalogen finansierades av Nordiska ministerrådet. Man har för avsikt att vidareutveckla denna katalog och dess användning. Sålunda har handels- och industriministeriet påbörjat förhandlingar med de tekniska biblioteken i Finland för att utveckla dataförsörjningen så att den allt bättre skall kunna tjäna också de nordiska kontakterna.

De nordiska länderna har baserat sin energiförsörjning på olika energikällor och från varandra avvikande tekniska lösningar. El- och värmeförsörjningen i Danmark och Finland baserar sig till exempel i större omfattning än i de övriga nordiska länderna på kolanvändning. Finland har skapat en högklassig oljeraffineringskapacitet, som de övriga nordiska länderna saknar. Även vid utbyggnaden av fjärrvärme har Finland kommit längre än de övriga nordiska länderna. Man kan alltså anta att det i Finland också på dessa områden bildats större expertis än i de övriga nordiska länderna. Till de viktigaste målsättningarna i Finlands energiforskningspolitik hör utvecklandet av dessa områden i effektivare, mera ekonomisk och miljövänligare inriktning.

På basen av det ovan sagda anser handels- och industriministeriet att

den i rekommendationen föreslagna arbetsfördelningen mellan de nordiska forskningsinstituterna inte motsvarar den nuvarande situationen i Norden. Vidare anser handels- och industriministeriet att samarbetet mellan de nordiska forskningsinstituterna fortlöper bättre genom en frivillig koordinering, som utförs av forskningsinstituterna själva genom centraliserad, övernationell finansiering och beslutsfattande. På grund av sistnämnda orsak anser handels- och industriministeriet att en samnordisk institutsstyrelse för energiforskningen inte är ändamålsenlig.

Helsingfors den 30 september 1982

Esko Ollila

Handels- och industriminister

Seppo Hannus

Byråchef

Statens tekniska forskningscentral:

Mellan de nordiska länderna och deras energi- och miljöforskningsanstalter har man redan länge idkat utbyte av information och forskningsresultat på energi- och miljöområdet. Under de senaste åren har man i ökande grad startat också gemensamma konkreta forskningsprojekt samt anordnat tillfällen som behandlat energi- och miljöforskningens resultat. Följande synpunkter baserar sig också på de erfarenheter man fått av praktiskt samarbete i en forskningsanstalt, vilken i medlemsförslaget använts som samarbetsexempel på energiforskningsområdet.

I medlemsförslaget framläggs som ett förslag till samarbetsåtgärd grundandet av en samnordisk institutsstyrelse, vilken skulle koordinera energiforskningsanstalternas verksamhet. Det föreslås att man skall sträva till koordinering och därav följande fördjupande av sakkunskapen genom anslag som ställs till institutsstyrelsens förfogande. Ett sådant arrangemang verkar inte ändamålsenligt. Förhållandena i de olika nordiska länderna är rätt olika vad gäller energiförsörjningen och likaså förverkligandet av energiforskningen. Skillnaderna i de nationella behoven och tillfredsställelsen av dem leder redan som sådana till vissa betoningsskillnader i inriktningen av forskningen. Med ömsesidigt samarbete och en överenskommen arbetsfördelning når man till en del de mål som nämns i medlemsförslaget. Av flera olika skäl är det dock inte ändamålsenligt att sträva till en vidsträckt och långtgående specialisering. Som ett av skälen kan man nämna tillfredsställelsen av behoven hos det egna landets industri, särskilt hos små- och medelstor industri. I detta sammanhang är det på sin plats att framlägga att man i de i medlemsförslaget nämnda energiforskningsanstal-

terna sinsemellan som bäst utreder möjligheterna att fördjupa samarbetet och förverkliga en ömsesidig arbetsfördelning som är mera långtgående än den nuvarande arbetsfördelningen.

I det följande framförs ett kortfattat ställningstagande till de konkreta rekommendationerna i medlemsförslaget.

Rekommendation I a

Den nuvarande statistiken på energiområdet behöver onekligen förbättras för att nå samma nivå i alla nordiska länder. Likaså bör man öka dess jämförbarhet. På motsvarande sätt skulle det vara till nytta att på ett möjligast enhetligt sätt utarbeta energiförbrukningskalkylerna för framtiden. Prognoserna över till buds stående energiresurser och planerna på alternativa lösningar av uppbyggnaden av energiproduktionen är så starkt sammankopplade till den nationella energipolitiken, att förutsättningarna för utnyttjande av en allmän nordisk energiförsörjningsmodell är tämligen ringa. I stället är ett nordiskt samarbete i form av t. ex. tekniskekonomiska utredningar separat för olika energislag motiverat, vilket talar för att man bör fördjupa sig i mera begränsade modeller för energisystem och till dem anknyten metodutveckling.

Rekommendation I b

Det är motiverat att effektivera och utveckla forskningssamarbetet i fråga om utnyttjandet av nya och förnybara energikällor. Till detta strävar till en betydande del energiforskningsanstalternas samarbets- och arbetsfördelningsutredningar, vilka man hänvisat till i början av utlåtandet.

Rekommendation I c

Det är ändamålsenligt att effektivera samarbetet vid anskaffning av dyr provningsapparaturs liksom även av försöks- och demonstrationsanläggningar i stor skala. På detta sätt kunde man i samarbete förverkliga projekt som är för betungande för ett enskilt land. Exempel på apparatur av detta slag kunde vara: forskningsapparaturs för trafikens energiförbrukning samt dess miljöpåverkan, demonstrationsanläggningar för tillverkning av alternativa bränslen samt de stora forskningsanläggningar som bränsleanvändningen av nya och förnybara energikällor förutsätter. Det är naturligtvis nödvändigt att man vid planerandet av anskaffning av dylik apparatur sammankopplar till projekten förutom forskningsanstalterna även de industrikretsar i de olika länderna, vilka har intresse för och behov av att utnyttja apparaturen och de resultat man erhåller med den.

Rekommendation I d

För att man skall kunna utnyttja forskningssamarbetet och forskningsresultaten är det motiverat att anslå tilläggsmedel för information i dess olika former. Både på nationell och nordisk nivå har man hittills fäst för liten

uppmärksamhet vid utnyttjandet av forskningsresultaten. Det är speciellt på sin plats att stöda sådana till informationen anslutna åtgärder, med vilkas hjälp forskningsresultaten bearbetas till en brukbar form för den potentiella användargruppen.

Rekommendation 1 e

Statens tekniska forskningscentral delar den i medlemsförslaget nämnda uppfattningen att man mera långtgående än i dag kunde koordinera energiforskningsanstalternas verksamhet för att uppnå en ändamålsenlig arbetsfördelning och ett bättre utnyttjande av redan befintliga resurser. Detta bör ske så att man skapar möjligheter för forskningsanstalterna att fördjupa sin verksamhet på sina specialområden, dock utan att lämna övriga områden helt utanför forskningen. Det senare kravet motiveras förutom med behovet av att tillfredsställa industrins forsknings- och produktutvecklingsbehov i varje enskilt land, även med den i någon mån olikartade organisationen av forskningen i de olika nordiska länderna. I detta sammanhang hänvisas till den ståndpunkt om medel för förverkligandet av en koordinering, som framförts i början av utlåtandet.

Rekommendation 1 f

Betydelsen av samarbete vid forskarutbildning samt därav följande utvidgning av perspektiven och möjligheter till knytande av kontakter kan knappast poängteras för mycket. En samnordisk utveckling av forskarutbildningen förutsätter bl. a. att man ordnar finansiering åt forskarna, finner konkreta forskningsprojekt samt befäster utbytesförfarandena mellan olika högskolor och forskningsanstalter.

De ovan nämnda ställningstagandena är begränsade och på en allmän nivå. Flera av rekommendationerna i medlemsförslaget behandlar områden, om vilkas problematik Statens tekniska forskningscentral har en rätt långvarig och mångsidig erfarenhet. Med detta som grund är vi villiga att medverka i effektiveringen av det nordiska forskningssamarbetet på energi- och miljöområdet samt i det därtill strävande förberedande arbetet.

Helsingfors den 12 oktober 1982

Pekka Jauho
Generaldirektör

Veikko Palva
Forskningsdirektör

Institutet för arbetshygien¹:

Forskningsverksamheten i samband med energiproduktionen och dess miljöeffekter har i olika nordiska länder inriktats enligt naturliga intressen. Eftersom det alldeles uppenbarligen under den närmaste tiden sker förändringar i de inbördes relationerna mellan energiproduktionsformerna, är det viktigt att så snart som möjligt försöka utvärdera de långsiktiga effekterna av olika energiproduktionsformer på miljön och befolkningen. Därför är åstadkommandet av en krävande utredning som nordiskt samarbete en viktig målsättning, som på lång sikt kan tjäna beslutsfattandet inom energiområdet även mera omfattande.

Uppföljningen av miljötillståndet med analytiska metoder samt delvis också genom utnyttjandet av biologiska indikationer pågår, åtminstone i någon mån, i alla nordiska länder. Korreleringen av de existerande miljöuppgifter som skall insamlas med energiproduktionens emissioner skulle kräva omfattande utredningar, som kunde genomföras inom ramen för nordiskt samarbete. Det är uppenbart att den effektivaste kanalen för metodutveckling, informationsutbyte och forskningskoordination dock är ökat samarbete mellan nordiska forskare snarare än skapande av en administrativ specialorganisation.

Vid utvärderingen av energiproduktionens miljöeffekter bör man inte glömma förekomsten av möjliga hälsoskador hos befolkningen. Detta forskningsområde, som dock utgör en väsentlig del av den totala utvärderingen av för- och nackdelar av energiproduktionsformer, har inte omnämnts i medlemsförslagen. Detta har uppenbarligen skett därför att de största bristerna i forskningen finns just inom hälsoeffekterna av föroreningsemissioner.

Ett område inom samarbetet i den nordiska miljöforskningen har varit forskningen i anslutning till trafikens avgaser. Det är skäl att vidare fortsätta forskningssamarbetet inom detta för miljö- och hälsoeffekter mycket viktiga område.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Effektiverad forskarutbildning i synnerhet inom miljötoxikologin, anordnandet av forskarseminarier samt beviljandet av ekonomiska resurser för forskningsprojekt mellan länderna främjar bäst utvecklingen av ett fast nordiskt forskningssamarbete och forskargemenskap.

Vi vill till slut fästa uppmärksamhet vid medlemsförslagets rubrik som bättre skulle motsvara de uppsatta målen i formen "Medlemsförslag om effektiverat nordiskt samarbete inom energiproduktionens miljöeffekter".

Helsingfors den 20 september 1982

Jorma Rantanen
Generaldirektör

Marja Sorsa
Laboratoriechef

¹ Yttrandet översatt från finska.

Norge

Miljøverndepartementet:

Miljøverndepartementet ser positivt på at Nordisk Råd har tatt opp forskning på energi- og miljøområdet.

Vi vil knytte følgende merknader til forslaget:

Til pkt. I a:

Når det gjelder en nordisk energiforsyningsmodell, mener Miljøverndepartementet at en samlet studie av de nordiske landenes forventede fremtidige energibruk kan klargjøre muligheter for økonomiske, miljø- og ressursmessige fordeler ved nordisk samordning. En vil for Norges del vise til det arbeidet som utføres av Statistisk Sentralbyrå på ressursregnskap og ressursbudsjettering for energi, og spesielt muligheten for å nytte ressursregnskapsmodellen for å få sammenlignbar statistikk.

Inneværende år arbeider Institutt for energiteknikk med en forstudie med sikte på å utvikle en nordisk energisystemmodell for midler fra Nordisk Ministerråd. Det er naturlig å vente med å ta standpunkt til videre arbeid på dette området til denne forstudien foreligger. Miljøverndepartementet mener imidlertid at det i tiden fremover bør legges økende vekt på mer målrettede tiltak på energiområdet enn på prognoser. Eksempler på slike tiltak kan være investeringsplaner for energiøkonomisering, energiutvekslingssystemer o.l.

Til pkt. I b:

Ingen merknader.

Til pkt. I c:

Bygging av demonstrasjonsanlegg er eller bør være et ledd i en kommersiell utvikling av ny teknologi, og bør som sådan støtte seg til en nordisk bedrift som i hovedsak bør ha utviklingsansvaret. Vi finner det derfor mest hensiktsmessig om finansiering av slike anlegg søkes gjennom Den Nordiske investeringsbank. Hvar angår målinger av utslipp av forurensninger eller andre miljøfaktorer, er det rimelig at dette innkalkuleres i etableringskostnadene til slike anlegg.

Til pkt. I d:

Vi gjør oppmerksom på at informasjonsutveksling er en sentral del av samarbeidet under Nordisk Embetsmannskomiteé for miljøvernsspørsmål, både i styrings-/arbeidsgrupper og gjennom selve prosjektarbeidet, som ofte omfatter sammenfatninger av avsluttet og pågående arbeid. I tillegg foregår det omfattende informasjonsflyt direkte mellom ansvarlige myndigheter i de nordiske land. På forskningssiden opprettholdes informasjonsutvekslingen dels gjennom personlige kontakter og dels gjennom tidsskrifter m.v. Vi er usikre på behovet for ytterligere å styrke informasjonsstrømmen på dette området.

Til pkt. I e:

Det anbefales en samordning av de "nasjonale energiinstituttene". Vi vil her peke på at en i Norge har arbeidet utifra tanken om å spre energiforskningen på flere institutter. Det er derfor ikke riktig å peke ut et institutt som det mest sentrale. Videre har de fire nordiske instituttene som er nevnt i forslaget, alt i dag et utstrakt samarbeid. Det er derfor Miljøverndepartementets syn at et utvidet samarbeid mellom nordiske energiforskningsinstitutter bør søkes å favne et bredest mulig spektrum av de forskningsmiljøene som finnes på dette området i Norden.

Til pkt. I f:

Ingen merknader.

Til pkt. II:

Miljøverndepartementet er enig i at det bør arbeides for å få enhetlige metoder for innsamling av data og utarbeidelse av statistikk på energi- og miljøområdet. For Norges vedkommende vil vi vise til det arbeidet Statistisk Sentralbyrå utfører med ressursregnskap, og som er nevnt foran.

Saken har herfra vært sendt Kultur- og vitenskapsdepartementet og Olje- og energidepartementet til uttalelse. Kopi av nevnte departementers svar av henholdsvis 12. oktober og 30. september 1982 (*se nedan*).

Oslo, 28. oktober 1982

Richard G. Fort (e.f.)

Liv Eckhoff

Olje- og energidepartementet:

I a. Det kan være nyttig å få en best mulig sammenlignbar statistikk på energiområdet. En slik statistikk bør imidlertid være rettet mot et videre bruksområde enn modellarbeid.

På elektrisitetsoområdet foregår det et utstrakt samarbeid i Norden gjennom Nordel. Dette samarbeid har ført til konkrete tiltak innenfor elektrisitetforsyningen.

Nordisk Ministerråd støtter økonomisk en forstudie vedrørende utvikling av en nordisk energisystemmodell foreslått av Institutt for energiteknikk. En nordisk arbeidsgruppe under Nordisk embedsmannskomite for energipolitikk arbeider med saken. En slik energisystemmodell kan danne det nødvendige grunnlag for en eventuell nordisk energiforsyningsstudie. Når forstudien er ferdig vil den bli behandlet av Nordisk Ministerråd (Energiministrene). Det vil da bli tatt standpunkt til en fortsettelse av arbeidet.

I b. Dette arbeid er tatt opp. På initiativ fra Nordisk Ministerråd har de

programstyrende organer innenfor energiforskningsområdene i de nordiske land dannet en kontaktgruppe for nordisk samarbeid bl. a. vedrørende forskning på nye og fornybare ressurser. Embedsmannskomiteen for energipolitikk følger dette arbeid og behandler Kontaktgruppens søknader om nordisk delfinansiering av samarbeidsprosjekter.

I c. Det kan vises til at en arbeidsgruppe nedsatt av NMR (energiministrene) har foreslått et slikt samarbeid, bl. a. når det gjelder utprøving av vindmøller. Det kan nevnes at Nordisk embedsmannskomite for energipolitikk anser informasjonsutveksling for viktig og har foranlediget at det holdes nordiske seminarer om utvikling av alternative energikilder.

I d. Det foregår allerede et omfattende informasjonssamarbeid av vitenskapelig og faglig karakter mellom de nordiske land på energiområdet. Et meget viktig instrument for utveksling av energiinformasjon er etablert gjennom en avtale mellom U.S. Energy department og de nordiske land om utveksling av vitenskapelig og teknisk informasjon på energiområdet. Avtalen har vært i kraft over et år og det foreligger et ferdig utbygget datanett for oppgaven som virker tilfredsstillende. Avtalen dekker også de nordiske land seg imellom. Departementet mener at man bør bygge på de samarbeidsorganer som allerede finnes og som arbeider på feltet.

I e. Det har i årtiender vært et utstrakt samarbeid mellom de nordiske atomenergiinstitutter. Etter at instituttene fikk utvidet sine arbeidsområder til også å omfatte annen energiforskning har instituttenes samarbeid blitt tilsvarende utvidet. Samarbeidet inkluderer bl. a. spørsmål om arbeidsfordeling og utnyttelse av tekniske og faglige ressurser.

II. I prinsipp vil det være en fordel med enhetlige metoder for innsamling og presentasjon av energistatistikk. Den norske energidekning og forbruk avviker sterkt fra det vanlige i andre land. Det samme gjelder forskningsinnsatsens fordeling og tildels sammensetningen av næringene. Dette fører til ulike behov for statistiske oppgaver. Det vil allikevel være meget å hente med mer enhetlig statistikk og Olje- og energidepartementet vil slutte seg til rekommandasjonen.

Oslo, 30. september 1982

Tore Gjerløw

Knut Solem

Kultur- og vitenskapsdepartementet:

Kultur- og vitenskapsdepartementet antar at et utvidet og mer systematisert forskningssamarbeid mellom de nordiske land på energi- og miljøområdet vil kunne vise seg å være hensiktsmessig ut fra faglige og ressursmessige hensyn.

Før en tar konkret standpunkt til en utvidelse av forskningssamarbeidet i et omfang som antydnet i medlemsforslaget, vil det være nødvendig med videre utredninger bl. a. på grunnlag av forutgående behovsanalyser og kartlegging av gjennomførte og eksisterende samarbeidstiltak. I et forberedende utredningsarbeid bør Nordisk forskningspolitisk råd, som trer i kraft fra årsskiftet 1982/83, kunne ha en samordnende og veiledende oppgave.

Et framtidig økt samarbeid på energi- og miljøområdet bør kanaliseres og administreres gjennom eksisterende nordiske fellesorganer og gjennom nasjonale organer og institusjoner på området.

Kultur- og vitenskapsdepartementet forstår det slik at samarbeidet i stor grad vil bestå i felles utnyttelse av de samlede ressurser på området og ikke forutsetter vesentlig økte bevilgninger.

Oslo, 12. oktober 1982

Per Nyborg

Olav Nyhamar

Norges almentvitenskapelige forskningsråd (NAVF):

NAVF har primært et ansvar for grunnforskning. Dessuten støtter fagrådene i varierende grad også anvendt forskning innenfor sine områder. Dette gjelder i første rekke Rådet for forskning for samfunnsplanlegging (RFSP) men også Rådet for naturvitenskapelig forskning (RNF), Rådet for medisinsk forskning (RMF) og Rådet for samfunnsvitenskapelig forskning (RSF) har tatt opp målrettede oppgaver definert ut fra samfunnsmessige behov. NAVF støtter på denne måten brede deler av norsk forskning, med en hovedvekt på forskning ved universiteter og høyskoler.

Grunnforskning er vanskelig å sortere etter anvendte kriterier som energi- eller miljøforskning. Som et eksempel, kan naturvitenskapelig forskning innen halvlederfysikk være avgjørende for anvendt forskning og utvikling (FoU) innen solenergi (solceller) eller telekommunikasjoner. Det er derfor ikke enkelt å trekke grenser mellom disiplinorientert grunnforskning og målrettet, grunnleggende forskning for eksempel på energi- og miljøområdet. Nyskaping og videre utvikling av grunnforskning vil imidlertid alltid ha fordel av størst mulig kontaktflate mot det internasjonale forskersamfunn. POKE ser det derfor som positivt at nordisk forskerkontakt styrkes.

I Norge har særlig anvendt og teknologisk dominert energi- og miljøforskning vært prioritert. Selv om dette er forståelig ut fra de samfunnsmessige utfordringer en har stått overfor, har denne prioritering, etter NAVFs mening, ført til at den mer langsiktige og grunnleggende forskning – kanskje spesielt innen naturvitenskap – ikke er blitt tilført de

ressurser som er nødvendig for å bygge ut kunnskapsgrunnlag og kapasitet for fremtidige målrettede oppgaver. Et forslag om å opprette et eget program for målrettet naturvitenskapelig grunnforskning er ikke blitt fulgt opp av det fagdepartement som har ansvar for norsk energiforskning.

Innenfor den anvendte forskning er det påpekt en tilsvarende skjevhet mellom den dominerende teknologiske forskning og samfunnsvitenskapelig forskning. Vi viser forøvrig til NAVFs uttalelse til NOU 1981:46 "Grunnforskningens vilkår i Norge". Uttalelsen vedlegges til orientering.

Ved konkretisering av nordiske samarbeidsprosjekter, er det derfor viktig å etterstrebe at samarbeidstiltakene ikke ytterligere bidrar til å forsterke den ubalanse som finnes på nasjonalt nivå.

Dersom økt samarbeid skal føre til bedre ressursutnyttelse totalt, forutsettes det at samarbeidsoppgavene har høy prioritet hos alle samarbeidspartene. Det er derfor viktig at samarbeidet i størst mulig grad bygges opp omkring de forskningskyndige organ i de nordiske land. Det er i dag god kontakt mellom forskningsrådene i Norden. Det er f.eks. opprettet egne samarbeidsorgan innen naturvitenskapelig (NOS-N) og samfunnsvitenskapelig (NOS-S) forskning. Tilsvarende samarbeidsorgan finnes også på andre områder. Eventuelle nye forskningskoordinerende organ på tvers av den eksisterende organisasjonsstruktur, bør fortrinnsvis knyttes til de eksisterende forskningskompetente myndigheter, som det f.eks. er gjort ved opprettelsen av Nordisk kontaktgruppe for energiforskning, under Nordisk ministerråd.

Av konkrete merknader til enkeltpunktene i medlemsforslaget, vil NAVF anføre følgende:

Ia. Bedre og sammenlignbar statistikk er et nødvendig underlag for et praktisk energisamarbeid. Det er da viktig at et eventuelt felles statistikk-system legges nærmest mulig opp til dagens rutiner, dersom vedlikehold og videreføring av slik statistikk skal være mulig. At det arbeides med å utvikle en nordisk "prognosemodell", vurderer NAVF som positivt. Et slikt arbeid vil trolig kunne bidra til å avklare hvilke formelle og reelle barrierer som kan vanskeliggjøre et praktisk og effektivt nordisk samarbeid på energi- og miljøområdet.

Ib. Det er allerede i dag etablert kontakt mellom de nordiske land på området nye fornybare energikilder, både gjennom nasjonale koordinerende komiteer, gjennom felles deltakelse i tilsvarende prosjekter under Det internasjonale energibyrå (IEA) og direkte mellom involverte forskere. Det er imidlertid viktig at samarbeidet videreutvikles, bl.a. ved at det kommer i stand felles nordiske prosjekter. Slikt samarbeid kan bl.a. stimuleres gjennom forskerseminarer på nærmere utvalgte temaområder.

Ic. Store og kostnadskrevende demonstrasjons- og prototypanlegg kan med fordel utprøves innenfor en nordisk arbeidsdeling. Kunnskaps- og dataunderlaget kan også forbedres vesentlig dersom det kommer istand felles nordisk evaluering av eksisterende forsøksanlegg i de enkelte land.

f. eks. solenergibygninger, vindturbiner og biobrenselanlegg. Tilsvarende felles tiltak kan også tenkes på andre områder, f. eks. evaluering av anlegg for energioptimalisering.

Id. Arbeidet med et felles nordisk prosjektinformasjonssystem på energiområdet er allerede kommet godt igang i regi av Nordisk kontaktgruppe for energiforskning. Dette har vært mulig fordi en har kunnet dra direkte nytte av den prosjektinformasjon forskningsrådene i de enkelte land sitter inne med. Det er imidlertid ønskelig at denne informasjonsutvekslingen utvikles til også å omfatte annen faglig informasjon på energi- og miljøområdet. Et slikt system vil i vesentlig grad kunne bidra til at unødvendig dobbeltarbeid unngås. Samtidig gjør det eksisterende kunnskap lettere tilgjengelig for brukere av forskningsresultater.

Ie. På bakgrunn av de store økonomiske og personellmessige ressursene som er knyttet til de store energiinstituttene sin virksomhet, er det naturlig at det gjøres en særlig innsats for å samordne virksomheten ved disse instituttene. Det er imidlertid viktig at disse instituttene sin virksomhet også ses i sammenheng med den FoU som foregår ved andre større nasjonale energiforskningsinstitutt.

If. Når det gjelder den langsiktige og grunnleggende kunnskaps- og kompetansoppbygging, er det spesielt viktig å ta med den forskning som foregår ved universiteter og høyskoler. Disse institusjonene er av avgjørende betydning for tilgang på kvalifiserte forskere til de sentrale energiforskningsinstituttene, og energi- og miljøforskning generelt. Utbygging av høyere utdanning og styrking av forskning henger derfor nøye sammen. NAVF vil videre påpeke at det på spesielle områder kan være hensiktsmessig med en nordisk arbeidsdeling også når det gjelder spesialistutdannelse. Dette kan også bidra til å stimulere faglig kontakt på tvers av landegrensene, f. eks. gjennom spesielle gjesteforskerstipend, utveksling av lærekrefter, nordiske forskerkurs o.l. Særlig for små spesialområder, kan et slikt samarbeid være avgjørende for heving av det faglige nivå.

II. POKE slutter seg i hovedsak til medlemsforslagets anbefaling på dette punkt, men vil påpeke at dette til en viss grad allerede skjer gjennom utveksling av fagkunnskaper og vitenskapelige metoder internasjonalt.

Medlemsforslaget om økt nordisk samarbeid på energi- og miljøområdet gir få holdepunkter for å vurdere hvordan en bedre kontakt tenkes organisert og gjennomført i praksis. Avslutningsvis vil vi derfor fremheve betydningen av å trekke de eksisterende forskningskyndige organ med i den praktiske gjennomføringen, både for å sikre en faglig prioritering og at de tiltak som settes i verk kan få varig betydning for et bedre nordisk forskningssamarbeid.

Oslo, 22. september 1982

Leif Westgaard
Underdirektør

Torstein Pedersen
Førstekonsulent

Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd (NTNF):

NTNF ser det som positivt at forskning på energiområdet er tatt opp i Nordisk Råd. Vi mener at Rådet gjennom sin virksomhet bør formulere de overordnede mål og legge forholdene til rette for å nå disse. Rådet bør ikke gå for langt når det gjelder utforming av konkrete virkemidler.

I tilknytning til disse konkrete forslagene vil NTNF gi uttrykk for følgende:

Ia. En nordisk energiforsyningsmodell har betydelig interesse, spesielt på elkraftsektoren. Vi vil fremheve NORDEL-samarbeidet på denne sektoren. Elektrisitet er en dominerende energibærer i Norden og på dette felt har samarbeidet allerede ført til konkrete resultater. Vi nevner felles planleggingsregler, minimalisering av driftskostnader, gjensidig reserve, modellutvikling og statistikk.

Etter initiativ fra Institutt for energiteknikk utføres det i 1982 en forstudie med sikte på å utvikle en nordisk energisystemmodell. Forstudien støttes av Nordisk Ministerråd. Det vil ikke være riktig å ta endelig standpunkt til fortsettelsen før forstudien er gjennomført, men vi er i utgangspunktet positive. Arbeidet bør eventuelt bygge videre på og koordineres med arbeid utført i NORDEL-regi.

b. NTNF har både i langtidsplanen og i perspektivanalysen "ENERGI-1981" gitt uttrykk for at de nye fornybare energikildene ikke bør prioriteres spesielt høyt i Norge. Det bør legges større vekt på vår eksisterende fornybare energikilde, vannkraften, på energiøkonomisering og på oljere-latert forskning.

Når det gjelder forskningssamarbeid er vår erfaring den at fellesprosjekter ofte fører til kostbar administrasjon. Man bør derfor være tilbakeholden med å starte slike der ikke selve prosjektet er av felles nordisk natur. Et samarbeid som går ut på arbeidsdeling og gjensidig informasjon anser vi som mer hensiktsmessig. Det er viktig at alt unødvendig dobbeltarbeid unngås. Det er imidlertid påkrevet med en viss minsteaktivitet i de respektive land for å bygge opp nødvendig ekspertise, slik at man kan utnytte resultater som er oppnådd andre steder. Arbeidsdelingen må derfor ikke føres for langt.

På initiativ fra Nordisk Embetsmannskomiteé for energipolitikk har de programstyrende organ i Norden (forskningsråd o. l.) opprettet en kontaktgruppe for energiforskning. Gruppen har foreslått flere samarbeidsprosjekt og søkt Nordisk Ministerråd om delfinansiering av flere av disse.

c. Når det gjelder demonstrasjonsanlegg understrekes også arbeidsdeling og gjensidig informasjon som en hensiktsmessig samarbeidsform.

d. Det følger av det vi har sagt ovenfor at vi anser vitenskapelig informasjon som viktig. Det eksisterer allerede et utstrakt vitenskapelig og

faglig samarbeid over landegrensene, og man bør basere seg på de organer og institusjoner som allerede eksisterer. På energiområdet har de nordiske land inngått en avtale med USA om systematisk utveksling av informasjon.

e. De nordiske energiforskningsinstituttene har lenge hatt et utstrakt samarbeid. Vi anser det som fordelaktig om dette videreføres. Forøvrig viser vi her til uttalelser fra Olje- og energidepartementet.

f. NTNF legger stor vekt på forskerutdanning. Økt samarbeid med utlandet i form av f. eks. utvekslingsordninger for stipendiater og forskere anses som gunstig, jfr. NTNF's langtidsplan. Også på dette området bør man bygge på eksisterende organer.

II Enhetlige metoder for innsamling og presentasjon av data og statistikk anses som hensiktsmessig. Men man må være oppmerksom på at Norge med sin helt spesielle elektrisitetsforsyning som utelukkende er basert på vannkraft, har spesielle behov når det gjelder energistatistikk. De metoder som brukes i utlandet passer i blant dårlig med tanke på bruk i vår egen planlegging.

Oslo, 14. september 1982

For Norges teknisk-naturvitenskapelige
forskningsråd

Jan M. Døderlein
Direktør

Sverige

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ):

De aktualiserade frågorna gäller för UHÄ:s vidkommande dels nordiskt forskningssamarbete om utnyttjande av nya och förnybara energikällor, dels också samarbete på forskarutbildningens område.

Forskningssamverkan inom ramen för eller i anslutning till enskilda projekt etableras normalt direkt mellan de nordiska universiteten och högskolorna. Om det avsedda samarbetet är utpräglat långsiktigt kan det te sig naturligt att eftersträva en profilering mellan länderna av den forskning som syftar till att långsiktigt bygga upp kunskaperna inom energi- och miljöområdet. Dessa frågor är i Sverige en angelägenhet för bl. a. UHÄ och – beträffande energiområdet – framför allt energiforskningsnämnden. UHÄ är således för sin del berett att verka för en sådan samordning.

Förslaget om samarbete på forskarutbildningens område ser UHÄ som en naturlig del av ett långsiktigt forskningssamarbete. Värdet ligger framför allt däri att den samlade kapaciteten för forskarutbildning utnyttjas effektivare. Enligt UHÄ:s mening behövs troligen någon form av stipen-

dier, kanske också "incitamentsanslag" (jfr rapporten s. 139) för att säkerställa att samarbetet kommer till stånd.

Stockholm den 21 september 1982

På UHÄ:s vägnar

Olof Moll

Lars-Erik Salomonsson

Statens naturvårdsverk (SNV):

De tre ovan nämnda medlemsförslagen¹ berör en rad frågor. Naturvårdsverket behandlar i detta yttrande endast de frågor som rör miljövärden.

Mellan de nordiska länderna förekommer ett omfattande samarbete vad gäller miljövärdsaspekter på energianvändning. Nordiska ämbetsmannakommittén disponerar en särskild bevillning för studier av miljöeffekter vid energiproduktion (MIL). MIL bedrivs i delprojekt som beräknas avslutas 1984.

I det internationella arbetet inom ECE och OECD har de nordiska länderna till stor del agerat gemensamt. Vid Försurningskonferensen i Stockholm i juni 1982 meddelades att konventionen om långväga gränsöverskridande luftföroreningar under 1982 kommer att ratificeras av det antal länder som krävs för att konventionen skall träda i kraft. Ett fortsatt intensivt nordiskt samarbete i de frågor som uppkommer inom konventionens ram kommer att ske.

Omfattande kontakter förekommer också mellan nordiska myndigheter, organisationer och företag. De riktlinjer för utsläpp och miljö kvalitet som framställs i olika nordiska länder remitteras t. ex. regelbundet till myndigheter i övriga nordiska länder för synpunkter.

Den nordiska miljöskyddskonventionen 19 februari 1974 mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige ger myndigheter i ett land möjlighet att framföra synpunkter på anläggningar i annat land. Dessa synpunkter från annat land skall vid tillståndsbehandling vara jämställt med synpunkter från eget land.

Även vid de större energi/miljö-projektet som enskilda länder genomfört eller genomför bedrivs vanligen ett samarbete med andra nordiska länder. Inom det svenska KHM-projektet har t. ex. flera delprojekt genomförts i Finland och Danmark.

¹ A 626/s om intensifierat nordiskt forskningssamarbete på energi- och miljöområdet. A 627/s om utvidgat samarbete på energi- och miljöområdet och A 629/e om utökat nordiskt samarbete om energi och miljö, energi- och miljörelaterad industri- och regionalpolitik.

Beträffande de enskilda medlemsförslagen vill naturvårdsverket anföra följande.

Förslag 626/s rekommenderar Nordiska ministerrådet "att intensifiera och vidareutveckla forskningssamarbetet om utnyttjandet av det nya och förnybara energikällor". Naturvårdsverket instämmer i denna rekommendation.

I förslaget framhålls att de nordiska länderna bör agera för enhetliga metoder för insamling av data och statistik. Denna inriktning bör understödjas och är dessutom en förutsättning för förslaget att "genom förbättrad och mera jämförbar statistik och framläggandet av prognoser över de samlade energitillgångarna och över den förväntade energiförbrukningen i Norden låta utarbeta en nordisk energiförsörjningsmodell". Det bör dock framhållas att en förutsättning för nordiskt samarbete är att det finns väletablerade nationella organ.

I förslaget framförs vidare en rekommendation "att förstärka Nordiska samarbetsorganets för vetenskaplig information resurser på energi- och miljöområdet". Naturvårdsverket instämmer i detta förslag.

Solna den 28 september 1982

Valfrid Paulsson

Leif Bernergård

Statens industriverk:

Industriverket stöder uppfattningen att man måste förbättra och göra statistiken mer jämförbar. När det gäller förslaget om en nordisk energiförsörjningsmodell är det svårt att förstå vad ett sådant arbete skulle syfta till. Det pågår på flera håll ett internationellt samarbete för att utveckla prognosmetoder, inkl. modellstudier (t. ex. tre nordiska projekt delvis finansierade av Nordiska ministerrådet; Energiforskningsprojekt i Norden, bind 3). Det synes onödigt att starta ytterligare sådana projekt innan man sett vad de redan pågående har kunnat ge.

Industriverket stöder också tanken att intensifiera och vidare utveckla forskningssamarbetet om utnyttjande av nya och förnybara energikällor. Industriverket avstyrker dock bestämt etableringen av en samnordisk institutstyrelse för de olika nordiska forskningsinstituten, då inga påtagliga fördelar kan påvisas med detta. De initiativ som i stället kan komma i fråga, om inte det redan existerande spontana samarbetet fungerar tillräck-

ligt bra, kunde t.ex. vara anordnande av forskningseminarier på olika områden.

Stockholm den 27 september 1982

Eric Pettersson

Gunilla Gradin

Statens miljömedicinska laboratorium (SML):

SML har av socialdepartementet i Sverige anmodats yttra sig över följande i förslagen:

i A 626/s: Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet, att (1 d) förstärka Nordiska samarbetsorganets för vetenskaplig information resurser på energi- och miljöområdet, att i f) samarbete på forskarutbildningens område.

i A 627/s: Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet, att (1 a) utarbeta långsiktiga modeller för mätning och evaluering av olika energislags miljöskadliga effekter.

SML ställer sig positiv till förslagets allmänna anda och inriktning och ser ett utvidgat nordiskt samarbete som rent generellt önskvärt. I det följande inskränks yttrandet dock till att omfatta SMLs eget kompetensområde, miljömedicin.

Innehållet i det första förslaget (A 626/s) uppfattar vi i första hand som energitekniskt inriktat och avstår därför från detaljsynpunkter. Behovet av ökade resurser för gemensam nordisk vetenskaplig information och forskarutbildning ser vi dock som angeläget och önskvärt. Som förslagsställarna i annat sammanhang framhållit är dock även här ett samarbete med internationella organ som exempelvis WHO/UNEP väsentligt.

Stockholm den 14 oktober 1982

Statens miljömedicinska laboratorium

Lars Friberg

Föreståndare

Ulf Ahlborg

Laborator

Nämnden för energiproduktionsforskning (NE):

NE tillstyrker förslaget.

Ib: att intensifiera och vidareutveckla forskningssamarbetet om utnyttjandet av nya och förnybara energikällor.

NE avser att inom den nordiska kontaktgrupp för energiforskning som Nordiska ministerrådet skapat direkt verka för ett sådant forskningssamarbete. Kontaktgruppen och dess sekretariat ger goda möjligheter till initierande av samarbetsprojekt att genomföra i de olika länderna. För närvarande finns en rad NE-projekt med nordisk samverkan.

NE avstyrker förslaget.

Ie: att samordna de nationella energiinstitutens verksamhet i Norden med en särskild institutsstyrelse i syfte att nå fram till en ändamålsenlig arbetsfördelning och bättre utnyttjande av redan befintliga resurser.

NE utnyttjar ett av de angivna instituten, Studsvik, som en betydande entreprenör vid genomförandet av projekt inom tillförselprogrammet. Eftersom NE är ansvarigt för ett program med klara målangivelser är det nödvändigt med stark projektdefinition och styrning av verksamheten. Att etablera en samnordisk institutsstyrelse som disponerar egna resurser finner NE inte ändamålsenligt. Nordiska projekt måste skapas utifrån deras berättigande i de nationella programmen. Det är alltså programorganen som bör avgöra vilka projekt, som med fördel skall drivas i nordisk samverkan. Organisation som skall genomföra ett samverkansprojekt måste kunna väljas fritt beroende på karaktären av projektet, industriengagemang, finansiering etc. Förslaget med resursram och en samordnande styrelse bedöms ej ge förväntad effekt.

Spånga den 22 september 1982

Nämnden för energiproduktionsforskning

Leif Brandels

Verkställande ledamot

Ingvar Ö. Andersson

Programledare

Energiforskningsnämnden (Efn):

Beträffande förslaget 1 b "att intensifiera och vidareutveckla forskningssamarbetet om utnyttjandet av nya och förnybara energikällor".

Efn stöder förslaget och söker på olika sätt främja samarbete. Som exempel kan nämnas att ett nordiskt förprojekt (Danmark, Norge, Sverige)

angående möjligheter och begränsningar för ett nordiskt energisystem för svensk del har finansierats med bl. a. medel från programmet Allmänna energisystemstudier (AES) som Efn ansvarar för.

Inom den nordiska kontaktgrupp för energiforskning som Nordiska ministerrådet har inrättat avser Efn att verka för forskningssamarbete. Samarbetet behöver ej nödvändigtvis omfatta enbart deltagande i forskningsprojekt. Seminarieverksamhet, stipendier, utgivande av FoU-projektkataloger och annan typ av information är exempel på andra viktiga former för samarbete. Med hjälp av informations- och erfarenhetsutbytet i kontaktgruppen och på seminarier m. m. kan gemensamma nordiska satsningar kristalliseras ut vilka ur prioriteringssynpunkt jämförs med de nationella projekten. För att få en effektiv prioritering är det av vikt att finansieringen av de gemensamma satsningarna i huvudsak sker direkt genom de medelsbeviljande organen i resp. land.

Beträffande förslaget 1 e "att samordna de nationella energiinstitutens verksamhet i Norden i syfte att nå fram till en ändamålsenlig arbetsfördelning och bättre utnyttjande av redan befintliga resurser".

För svenskt vidkommande utnyttjas ett av de angivna instituten, Studsvik, i stor utsträckning för genomförandet av ett antal projekt inom energiforskningsprogrammet. Studsvik är ett aktiebolag som styrs av en på bolagsstämma vald styrelse. Uppdragsforskning, kommersiell verksamhet samt viss nukleär serviceverksamhet är de viktigaste inkomstkällorna. Inriktning och omfattning av uppdragen från energiforskningsprogrammet är styrt av de mål som riksdagen har uppsatt för energiforskningsprogrammet. Varje programorgan har ansvar att genom val av projekt och styrning av verksamheten se till att målen uppnås. De nordiska projekten bör, som nyss framhållits, ses i anslutning till respektive lands nationella program och växa fram ur dessa. Det är i första hand de anslagsgivande programorganen som har kompetensen att avgöra vilka projekt som med fördel kan drivas i en nordisk samverkan. Efn avstyrker mot denna bakgrund bestämt förslaget att etablera en samnordisk institutsstyrelse som disponerar egna resurser.

Stockholm den 1 oktober 1982

S. Wennerberg

Thomas Tydén

Statens vattenfallsverk:

Alla tre medlemsförslagen¹ behandlar utökat nordiskt samarbete inom områdena energi och miljö. De baseras i huvudsak på förslag som framkom vid ett av Nordiska rådets social- och miljöutskott och ekonomiska utskott anordnat seminarium i Södertälje den 9–11 november 1981 på temat "Energi i Norden – ekonomi, miljö och försörjningstrygghet". Med beaktande av den gemensamma bakgrunden för medlemsförslagen har Vattenfall ansett det lämpligt att behandla dem i samma remissvar.

Energiområdet och miljövården nämns i medlemsförslagen tillhöra de områden som prioriterats i arbetet inom Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet. I medlemsförslagen betonas sambandet mellan energiproduktion och miljöpåverkan men också att en säker energitillgång är ett villkor för ekonomisk utveckling.

Vattenfall instämmer med medlemsförslagen att det är viktigt med en strategi inom de energi-, miljö- och industripolitiska områdena och att denna strategi, med beaktande av tekniska, ekonomiska och handelspolitiska förutsättningar, bör syfta till att göra Norden som helhet mindre beroende av importerade energiråvaror. Inom elkraftområdet sker omfattande arbete med denna målsättning, såväl nationellt som genom det samarbete som sker inom Nordels ram. Oljeberoendet i den svenska elförsörjningen är mycket lågt och genom Nordelsamarbetet har även kunnat åstadkommas en minskning för Norden som helhet av importerad olja och kol. Detta har också medfört positiva miljöeffekter.

Vattenfalls kommentarer till de enskilda punkterna i medlemsförslagen redovisas i det följande.

Ia att genom förbättrad och mera jämförbar statistik och framläggandet och prognoser över de samlade energitillgångarna och över den förväntade energiförbrukningen i Norden låta utarbета en nordisk energiförsörjningsmodell.

Det är av väsentlig betydelse att man har jämförbar energistatistik. Inom elenergiområdet är detta krav redan uppfyllt i tillräcklig omfattning. Prognoser över tillgångarna och den förväntade förbrukningen av elenergi görs nationellt och sammanställs av Nordel. Jämförelser mellan prognoser över tillförsel och behov inom de nordiska länderna är av värde för planeringen inom de enskilda länderna. Avstämningar av förutsättningar och resultat från de olika ländernas studier kan därvid utgöra underlag för värdering av de landsvisa prognoserna. Inom elkraftområdet sker sådana avstämningar inom Nordel.

¹ A 626/s om intensifierat nordiskt forskningssamarbete på energi- och miljöområdet, A 627/s om utvidgat nordiskt samarbete på energi- och miljöområdet samt A 629/e om utökat nordiskt samarbete om energi och miljö, energi- och miljörelaterad industri och regionalpolitik.

Förslaget om en nordisk energiförsörjningsmodell måste utvecklas ytterligare innan behovet och nyttan kan bedömas. I en första anblick verkar värdet av en sådan modell tveksamt mot bakgrund av olikheterna länderna emellan vad gäller energistruktur och energipriser.

Ib att intensifiera och vidareutveckla forskningssamarbetet och utnyttjandet av nya och förnybara energikällor,

Ic att samarbeta om etablerandet av demonstrationsanläggningar i full skala för provning av bland annat alternativa energikällor,

Ie att samordna de nationella energiinstitutens verksamhet i Norden i syfte att nå fram till en ändamålsenlig arbetsfördelning och bättre utnyttjande av redan befintliga resurser.

Vattenfall ser det i princip önskvärt med samarbete för erfarenhetsutbyte, för att skapa kontakter och för att åstadkomma bästa och mest ändamålsenliga utnyttjning av befintliga resurser. Inom den svenska elkraftindustrin pågår ansträngningar för att öka forsknings- och utvecklingssamarbetet inom landet. Inom Nordel har diskuterats att resp. land bör koncentrera sina forsknings- och utvecklingsinsatser till vissa energislag så att en sådan fördelning erhålles som innebär att de enskilda ländernas naturliga förutsättningar tas till vara på bästa sätt. Det bör dock noteras att det ofta kan vara en fördel att utvecklingsarbete för ett visst energislag bedrivs i flera länder oberoende av varandra. Härigenom breddas utvecklingsarbetet så att olika tekniska lösningar kan prövas. Det är därvid väsentligt med en snabb spridning av kunskaper och erfarenheter så att bästa möjliga underlag finns för länderna att fortlöpande ompröva sina insatser.

Stockholm den 22 september 1982

J. V. Norrby

T. Nyten

Statens provningsanstalt (SP):

I punkt 1 c föreslås samarbete om etablerandet av demonstrationsanläggningar i full skala för provning av bl. a. alternativa energikällor. Detta motiveras av att det hittills visat sig vara svårt att i full skala få prövat och demonstrerat vilka effekter de olika alternativa energislagen har i praktiken.

SP delar uppfattningen att stora fördelar kan vinnas med ett utökat nordiskt samarbete om demonstrationsprojekt. Sådana projekt är ofta mycket kostnadskrävande och förutsätter dessutom tillgång till speciell

kompetens för projektering, uppförande och utvärdering. Samarbetet bör kunna omfatta alla former av demonstrationsprojekt. Ofta utnyttjas möjligheten att utvärdera ny energiteknik genom en alternativ projektering och utformning av normala byggprojekt (forskningsinriktat experimentbyggande). Samarbetet kan i dessa fall avse t. ex. finansiering, projektering och mätteknisk utvärdering. Demonstrationsprojekten kan också avse anläggningar och provhus som enbart utnyttjas för provning, utvärdering och demonstration. I dessa fall kan samarbetet utökas till ett kontinuerligt samutnyttjande av dessa resurser.

I punkt 1 e föreslås en samordning av de "nationella energiinstitutens" verksamhet i syfte att nå fram till en ändamålsenlig arbetsfördelning och bättre utnyttjande av redan befintliga resurser. Förslaget utgår från en starkt förenklad bild av resursstrukturen för energiforskning i de olika länderna. Av de redovisade institutionerna är det enligt SPs mening endast VTT i Finland som har en sådan bredd i sin verksamhet att begreppet "nationellt energiinstitut" är motiverat. I Sverige finns förutom Studsvik Energiteknik AB ett flertal andra institutioner med resurser och forskningsverksamhet inom energiområdet. Karaktäristiskt är att ingen av dessa institutioner täcker hela eller ens större delen av energiområdet. En samlad översikt över de svenska resurserna finns bl. a. i en bilaga till energiprovningsutredningens betänkande Ds I 1980: 12 "Provning för bättre energihushållning".

Som exempel har SP sedan mitten av 1970-talet successivt byggt upp kvalificerade resurser och kompetens inom områdena energihushållning och energiproduktion. Teknisk utvärdering av olika produkter och system sker genom mätningar såväl i laboratorium som i fält. Vad gäller nya och förnybara energikällor kan särskilt nämnas en solsimulatoranläggning för provning av solfångare och datoriserade provningsriggar för utvärdering av luft- och vattenbaserade värmepumpar. Vidare har SP stor erfarenhet och speciella resurser för besiktning och utvärdering av solvärme- och värmepumpsystem i praktisk drift. För närvarande utför SP mätningar i ett 15-tal experimentbyggnadsprojekt med olika tillämpningar av sol- och värmepumpsteknik. För en mer utförlig beskrivning av SPs roll och resurser inom energiområdet hänvisas till redovisningen från en ECE-konferens om energihushållningsfrågor.¹

Inom Norden finns, som påpekas i förslaget, begränsande resurser för energiteknisk FoU. SP delar uppfattningen att det därför är angeläget att ta tillvara möjligheterna att fördela utvecklingsarbete och utvecklingskostnader över gränserna. Det finns flera faktorer som gör att detta samarbete har förutsättningar att bli fruktbärande. De nordiska länderna uppvisar stora likheter bl. a. vad gäller klimat, energiförsörjningssystem och tekno-

¹ Här ej tryckt.

logisk nivå. Mellan SP och motsvarande nordiska institutioner finns t. ex. redan inom ramen för Nordtest ett väl fungerande samarbete. För att den nu aktuella samordningen ska få avsedd effekt är det dock – enligt SPs mening – nödvändigt att de föreslagna åtgärderna ses över och anpassas till den organisatoriska struktur och resursbild som gäller för energiforskningen i respektive land.

Sammanfattningsvis gäller således att SP bedömer ett utökat nordiskt forskningssamarbete inom energiområdet som värdefullt. Samverkan i demonstrationsprojekt bör kunna ske på alla aktuella nivåer. Den föreslagna samordningen av forskningsinsatser är också angelägen men måste utformas med tanke på befintlig resursstruktur i respektive land.

Borås den 27 september 1982

Statens provningsanstalt

Henric Bildt

BILAGA 3

I efterhand inkomna yttranden

Finland

Undervisningsministeriet¹:

— — — har undervisningsministeriet anmodat Finlands akademi att inkomma med yttrande om det i hänvisningen nämnda medlemsförslaget. Yttrandet närslutes (*se nedan*). Ministeriet förenar sig om synpunkterna i yttrandet.

Ministeriet tar slutlig ställning till medlemsförslaget, då ärendet behandlas i de nordiska kultursamarbetsorganen.

Helsingfors den 14 december 1982

Jaakko Numminen

Kanslichef

Fredrik Forsberg

Yngre regeringssekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Finlands akademi¹:

Behovet att effektivisera forskningssamarbetet inom energi- och miljöområdet är uppenbart. Likaså är gemensam forskarutbildning ägnad att öka forskningssamarbetet, förbättra den vetenskapliga informationen och främja ett optimalt bruk av fortbildningsresurserna.

Trots den tvådelade titeln koncentrerar sig medlemsförslaget nästan enbart på forskningssamarbetet inom energiområdet och betraktar inte miljöområdet som likvärdigt med det. Därför vill akademien understryka att forskningen om energiproduktionen och -bruket alltid måste förknippas med miljövärdsaspekten. Att utreda och förutsäga följderna av förändringarna i energiproduktionen och -bruket intar här en central ställning.

Forskningen på själva energiområdet har i ettvar nordiskt land inriktats enligt de nationella intressena. En sådan av naturen uppkommen arbetsfördelning understryker betydelsen av informationsutbytet om särdragen i forskningen i varje land. Å andra sidan förstärker delvis gemensamma intressen möjligheter att öka forskningssamarbetet. Detta borde i första hand ske inom ramen för de redan existerande forskningsinstituten genom att öka forskarutbyte, sätta igång gemensamma nordiska forskningsprojekt och organisera vetenskapliga möten för forskare på området.

Inom forskarutbildningen borde resurser mycket mera än nu anvisas till anordnandet av nordiska forskarseminarier samt vidareutbildning i nordiska högskolor och andra energiforskningsinstitut.

Allmänna ramar och linjer för effektiviserat samarbete kan enligt akademien förstärkas på hög administrativ och politisk nivå, men det torde inte vara nödvändigt att skapa en gemensam centralledning och specialorganisation.

Helsingfors den 19 juli 1982

Kai Otto Donner

Ordförande för vetenskapliga
centralkommissionen

Esko-Olavi Seppälä

Byråchef

¹ Yttrandet översatt från finska.

Medlemsförslag

om utvidgat nordiskt samarbete på energi- och miljöområdet

(Väckt av Margrete Auken, Jo Benkow, Gunnar Berge, Ilkka-Christian Björklund, Kjell Magne Bondevik, Gro Harlem Brundtland, Lone Dybkjær, Rune Gustavsson, Margit Hansen-Krone, Asbjørn Haugstvedt, Allan Hernelius, Elsi Hetemäki-Olander, Johan J. Jakobsen, Paul Jansson, Egon Jensen, Bertil Jonasson, Elver Jonsson, Erkki Liikanen, Bror Lillqvist, Grethe Lundblad, Svante Lundkvist, Matthías Á. Mathiesen, Astrid Murberg Martinsen, Páll Pétursson, Petter Savola, Ib Stetter, Sten Söderström och Bernhardt Tastesen)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk Råd, Økonomisk utvalg:

Medlemsforslaget gir en god oversikt over de miljøproblemer forbruk av ulike energikilder gir. Økonomisk utvalg mener at man ved utnytting av energiressursene må ta tilstrekkelig hensyn til de negative indirekte virkningene. En slik hensynstaking krever vanskelige avveiningsproblemer.

Det er en viktig oppgave å minske ulempene ved bruk av energi. Samtidig er det ikke mulig å løse oppgaven på nasjonalt nivå. Miljøskader kan, og blir ført over landegrensene. Dette betyr ikke at det utelukkende er gjennom internasjonale tiltak miljøproblemene kan løses. På en rekke områder kan de nordiske land bidra med nyttige tiltak. Bidrag til forskning, og ekspertise kan være et virksomt middel. Det eksisterer allerede i dag et nordisk samarbeid på energi- og miljøområdet. Økonomisk utvalg mener at dette arbeidet med fordel kan danne et grunnlag og være et utgangspunkt for et videre arbeid med disse spørsmål i tråd med de tiltak som foreslås i medlemsforslaget.

I internasjonale sammenheng har Norden som gruppe større gjennomslagskraft enn det de enkelte nordiske land har hver for seg. Samordning av standpunkt i internasjonale fora kan derfor føre til raskere og mer effektive løsninger av miljøproblemer. Økonomisk utvalg er derfor også

enig i at de nordiske land tilstreber en samordning av sine standpunkter i internasjonale fora.

Stockholm, 23. desember 1982

For Nordisk Råds Økonomisk utvalg

Gunnar Nilsson

Formann

Folke With

Utvalgssekretær

Nordel:

Inledning

Nordiska rådets presidium har berett Nordel tilfalle att avge yttrande över medlemsförslagen:

A 626/s om intensifierat nordiskt forskningssamarbete på energi- och miljöområdet, speciellt punkterna Ia–e

A 627/s om utvidgat nordiskt samarbete på energi- och miljöområdet, speciellt punkt I a

A 629/e om utökat nordiskt samarbete om energi och miljö, energi- och miljörelaterad industri- och regionalpolitik, speciellt punkt 2

Nordel har behandlat förslagen vid årsmötet 1982-09-02 och valt att avge yttrande över alla tre medlemsförslagen i samma dokument.

Bakgrund

Till bakgrunden för Nordels bildande hör en rekommendation från Nordiska rådet 1959. Efter diskussioner mellan de större nordiska kraftföretagen och ytterligare stöd från Nordiska rådet bildades Nordel 1963. Nordel är ett rådgivande och rekommenderande organ med syfte att befrämja internationellt, främst nordiskt, samarbete beträffande produktion, distribution och konsumtion av elenergi.

Nordel har enligt sina stadgar följande fasta arbetsuppgifter:

- Att kontinuerligt följa utvecklingen av produktionen och konsumtionen av elenergi i de nordiska länderna, bland annat genom publicering av lämplig statistik
- Att sammanställa inom respektive länder uppgjorda konsumtionsprognoser och utbyggnadsplaner
- Att publicera en årsberättelse, som förutom uppgifter om under året utfört arbete inom Nordel samt statistiska uppgifter angående elkraftförsörjningen i de nordiska länderna även kan innehålla speciella artiklar av intresse för nordiskt kraftsamarbete

- De två första punkterna innebär bland annat att Nordel
- samlar och utbyter erfarenheter om produktion, distribution och användning av elenergi
 - ger råd och rekommendationer avseende samordnad användning av elkraftresurserna
 - ger råd och rekommendationer avseende utbyggnad av samkörningsförbindelserna
 - utfärdar dimensioneringskriterier för produktions- och överföringsanläggningar
 - utarbetar råd och regler för frekvens- och stabilitetsfrågor samt gemensam momentan reserv i elsystemet

Kraftsamarbete

Nordel instämmer med medlemsförslagen att det är viktigt med en strategi inom de energi-, miljö- och industripolitiska områdena, så att de nordiska resurserna utnyttjas optimalt. Med optimalt avses då att ekonomiska, försörjnings- och miljömässiga faktorer beaktas. Nordel anser att det inom elförsörjningsområdet i Nordels regi redan sker ett tillräckligt aktivt arbete på dessa områden.

Genom ett väl fungerande samarbete inom elområdet mellan de nordiska länderna kan den totala nordiska elkraftförsörjningen åstadkommas till betydligt lägre kostnad än om varje land skulle producera el enbart för det egna behovet utan att beakta utbytesmöjligheterna med grannländerna. Utan detta samarbete skulle också större kvantiteter ädliga resurser, till exempel eldningsolja och kol, behöva användas. Därmed skulle även den totala påverkan på luften i Norden bli större. Strävan är att den vinst som de genom kraftsamarbetet lägre totalkostnaderna ger skall fördelas rättvist mellan länderna. Samarbetet leder också till hög driftsäkerhet.

Yttranden över speciella punkter

627/s Ia utarbeta långsiktiga modeller för mätning och evaluering av olika energislags miljöskadliga effekter

Det är naturligtvis viktigt att olika energislags miljöpåverkan kartläggs. Inom Nordelföretagen pågår sådant arbete beträffande elproduktion. Nordel ansluter sig till medlemsförslagets skrivning "Miljöfrågorna får inte brytas loss ur sitt sammanhang," och vill betona vikten av att ekonomiska realiteter beaktas.

Nödvändigt är också en riktig prioritering vid miljöförbättrande åtgärder så att de insatser som med en given resurs ger största positiva verkan görs först.

Det är ej självklart att de åsyftade mätmodellerna utarbetas bäst i nordiskt samarbete. Internationellt samarbete eller samarbete med specialiserade institutioner inom och utom Norden kan vara väl så fruktbart.

627/s IIa att i internationella sammanhang, t. ex. inom UNEP, OECD och ECE uppträda gemensamt i syfte att påverka utvecklingen på energi- och miljöområdet

I flera internationella sammanhang inom elområdet uppträder de nordiska länderna genom Nordel gemensamt. I många sammanhang där man inte direkt uppträder genom Nordel sker ändå en koordinering vid val av representanter, så att sådana representanter utses som har god kännedom om det nordiska samarbetet på elområdet.

627/s II b att innan en bilateral samverkan inleds mellan ett nordiskt och ett icke-nordiskt land pröva möjligheterna till en samnordisk lösning

Samarbete mellan de nordiska länderna kan ofta ge fördelar för de inblandade. Inom elområdet är Nordelarbetet ett bevis härför. Detta utesluter inte att det i många sammanhang kan finnas samarbetsformer med icke-nordiska länder som är nödvändiga och bättre. Att under alla omständigheter tvinga fram samnordiska lösningar kan försvåra och byråkratisera.

Genom Nordelsamarbetet råder det under normala förhållanden en god balans mellan ekonomi och försörjningstrygghet (tillgänglighet) på elenergiområdet. Oljeberoendet är också mycket lågt i dagens elenergiproduktionssystem. Vid onormala förhållanden som avspärningar och krig gäller speciella beredskapsplaner i de olika länderna.

Frågan om ökad självförsörjning beträffande energi är komplicerade och bör utredas närmare innan konkreta åtgärder vidtages. "Nordenergi 2020" visar att Norden har gott om energivråvaror men att många praktiska problem måste lösas om högre självförsörjningsgrad skall kunna uppnås.

Slutord

Nordel önskar fortsatta goda kontakter och informationsutbyte med Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet. Nordel ställer i mån av resurser upp med specialistkunskaper och statistikmaterial inom elenergiområdet. Nuvarande förhållande, där Nordel aktivt arbetar med elenergiutbytesfrågorna och informerar, bland annat genom statistikmaterial, bör bibehållas.

Malmö den 20 september 1982

För Nordel

Göran Ekberg

Ordförande

Nordiska investeringsbanken hänvisar i skrivelse den 30 september 1982 till yttrande av den 20 september 1982 angående medlemsförslag A 629/e om utökat nordiskt samarbete om energi och miljö, energi- och miljörelaterad industri och regionalpolitik.

Nordisk Industrifond:

Nordisk Industrifonds styrelse behandlade på sammanträde i Akureyri den 25 augusti 1982 följande tre medlemsförslag till Nordiska rådet:

- A 626/s om intensifierad nordiskt forskningssamarbete på energi- och miljöområdet
- A 627/s om utvidgat nordiskt samarbete på energi- och miljöområdet
- A 629/e om utökat nordiskt samarbete om energi och miljö, energi- och miljörelaterad industri- och regionalpolitik.

Beträffande de två sistnämnda medlemsförslagen (A 627/s och A 629/e) vill Nordisk Industrifond framhålla att dessa berör områden av det nordiska samarbetet som endast i mycket begränsad omfattning berör fondens verksamhetsområde. Fonden avstår därför att lägga några synpunkter på förslagen.

Stockholm den 30 september 1982

För Nordisk Industrifond

Rut Bäcklund-Larsson

De nordiske industriforbunds fellesorgan:

Ad A627/s

1 b

Et land som tillater forurensninger som virker negativt inn på miljøsituasjonen i andre land må selv uavkortet stå ansvarlig både juridisk og økonomisk for å redusere miljøskadene. Dette prinsipp bør ikke undergraves ved ulike overføringsordninger fra de land som negativt påvirkes av forurensninger til de land som tillater disse forurensninger.

2 a og b

De nordiske industriforbund har ingen innvendinger mot at de nordiske lands regjeringer søker et samarbeid i internasjonale fora på energi- og miljøområdet, eller at det nordiske samarbeid utvikles med sikte på kontakten med tredjeland.

Oslo, 8. oktober 1982

For De nordiske industriforbunds fellesorgan

Knut Lofstad

Nordens fackliga samorganisation (NFS):

Nordens Faglige Samorganisasjon er bedt om uttalelse vedrørende medlemsforslagene A 626/s, A 627/s og A 629/e angående energi og miljø, og vil i den sammenheng uttale:

Alle tre medlemsforslagene inneholder elementer som i prinsipp dekkes av den nordiske arbeidsplanen for energisamarbeid. Etter NFS' oppfatning er det derfor naturlig at en oppfølging av forslag i medlemsforslagene inngår i det arbeid som har nevnte arbeidsplan som ramme og utgjør ellers en komplettering og konkretisering av denne.

NFS gir på dette grunnlag sin støtte til hovedlinjene i de framlagte medlemsforslag.

NFS vil likevel understreke følgende punkter:

1. Energiforsyningen drøftes i flere av forslagene. Det foreslås utarbeidet en nordisk energiforsyningsmodell og økt energimessig samarbeid blant annet med sikte på å sikre energiforsyningen. NFS vil i denne sammenheng nevne arbeidsplanens pkt 8, der klarlegging av behovet for samarbeid mellom de statlige oljeselskapene innenfor områdene prospektering, innkjøp, transporter og raffinering tas opp. Etter vår oppfatning kan det ligge betydelige gevinster å hente i dette, både økonomisk og på annen måte.

NFS vil også støtte drøftinger om å kople forsyning av energi sammen med forsyningssikkerhet på andre råvarer, så som for eksempel matforsyning og tømmerleveranser.

2. Når det gjelder det nordiske forskningssamarbeidet på energiområdet, støttes en utvidelse av dette. Det er likevel behov for å se sammenhengen mellom ulike tiltak på nordisk plan og mellom disse og nasjonale forskningstiltak. Målet må både være å ha en bred innfallsvinkel og å unngå unødvendig dobbeltkjøring.

3. Medlemsforslag A 629/e drøfter den nordiske energi- og miljøindustrien, og sier at det bør utvikles en systematisk og effektiv metode for overføring av forskningsresultater til praktisk bruk i industrien. Samtidig er dette et område som egner seg for en mer bevisst felles nordisk satsing, blant annet på grunn av at landene enkeltvis kan mangle muligheter til igangsettelse av prosjekter ut over en viss størrelse. Et godt eksempel på hvordan dette kan gjøres er kartlegging av større investerings- og innkjøpsplaner framover for å gå ut med en samkjøring mellom nasjonale og felles nordiske utviklingskontrakter.

Her ligger det også betydelige muligheter for nordisk felles satsing på markeder utenfor Norden.

4. Et aspekt ved energipolitikken som i liten grad er berørt både av arbeidsplanen og de tre medlemsforslag, er energipolitikkens sysselsettingsmessige virkninger. Etter vår oppfatning bør dette belyses nærmere innenfor rammene av arbeidsplanen.

5. Når det gjelder ulike forslag om økt nordisk kontakt og samarbeid internasjonalt og overfor internasjonale organer, støttes dette fullt ut.

Stockholm, 27. september 1982

Nordens fackliga samorganisation

Lennart Forsebäck

Generalsekreterare

Danmark:

Miljøministeriet:

Det kan idag næppe afvises, at blandt andet det samlede bidrag af svovldioxid og kvælstofoxider fra kilder i Danmark kan bidrage signifikant til forureningseffekter i Sverige, specielt det sydlige Sverige. Endvidere må det antages, at syretransporten mellem de øvrige nordiske lande kan bidrage signifikant til forureningseffekten i landene.

Allerede nu foregår der et intensivt nordisk forskningssamarbejde, hvor der blandt andet udvikles modeller, der kan undersøge hvor stort et bidrag, der stammer fra langtransport af luftforurenende stoffer. Miljøministeriet finder det ønskeligt, at dette arbejde intensiveres, og gives høj prioritet i det nordiske samarbejde.

Miljøministeriet skal i denne forbindelse pege på det af miljøministeren nedsatte udvalg, der bl. a. har til opgave, at

- foretage en opgørelse over belastningen på dansk, svensk og norsk område i dag og udviklingen de næste 20 år – herunder en opgørelse af arealernes størrelse.
- tilvejebringe et overblik over de miljømæssige konsekvenser af forureningen i de nordiske lande i perioden 1980–2000
- belyse virkningen på forureningen af minskede emissioner af svovldioxid i de forskellige lande
- belyse mulighederne for afhjælpning af forureningen – herunder de økonomiske omkostninger herved
- give en status for samarbejdsprogrammet for overvågning og vurdering af transport af luftforurenende stoffer over store afstande i Europa (EMEP).

Miljøministeriet udarbejdede i 1981 rapporten "Miljø og energi 1981" hvor det blev belyst hvor store reduktioner i emissionen af luftforurenende stoffer der vil kunne opnås ved forskellige energistrategier, f. eks. øget energibesparelsesindsats, stærkere satsning på udnyttelsen af vedvarende energi, naturgas i decentrale kraftvarmeværker m.v. Det blev dog ikke

belyst hvilke konsekvenser de forskellige energistrategier får for de nordiske lande. Miljøministeriet finder det på den baggrund naturligt at støtte forslaget om at udarbejde langsigtede modeller for måling og evaluering af forskellige energisystemers miljøskadelige effekter, bl. a. med udgangspunkt i ovennævnte rapport.

Endvidere finder miljøministeriet det hensigtsmæssigt som et middel til at udbygge det nævnte samarbejde at støtte forslag b).

Miljøministeriet finder det ligeledes hensigtsmæssigt at de nordiske lande optræder fælles i internationale sammenhænge, og det bør ske ved forhandling af nogle generelle retningslinier indenfor hvilke de nordiske lande kan handle.

Energiministeriet har oplyst, at man ikke har bemærkninger hertil.

København, den 23. september 1982

P. d. v.

Karen Westerbye-Juhl

Håndværksrådet har i skrivelse den 12 oktober 1982 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Organisationen for Vedvarende Energi (OVE):

OVE kan fuldt ud støtte de 4 foreslåede rekommandationer till Nordisk Råd og til de nordiske landes regeringer og har derudover følgende kommentarer:

ad a (udarbejde langsigtede modeller for måling og evaluering af forskellige energiformers miljøskadelige effekter):

Det er vigtigt, at alle energiformer kommer med. Sol-, vind- og bølgeenergi samt komposteringsvarme (gæring) forekommer umiddelbart som de gunstigste, da der ikke forekommer afbrænding.

Ud over skader på det fysiske miljø, er der også andre former for evaluering af energiformerne, som bør foretages. Hvordan virker forskellige energiformer f.eks. på menneskers velfærd? (Velfærd skal her ikke bare forstås som materiel velfærd, men bredt f.eks. i form af muligheder for indflydelse på egne omgivelser). Er der energiformer som hæmmer/fremmer almindelige menneskers muligheder for at være medansvarlige i beslutninger om opbygning, produktion og drift?

Afsluttende kommentarer

Det er glædeligt at se, at der er bred politisk opbakning i Norden til

ovenstående tre medlemsforslag. Vi håber forslagene bliver vedtaget og får den ønskede virkning.

Ønskes ovenstående kommentarer til medlemsforslagene uddybet, står vi naturligvis til rådighed.

Aalborg, den 8. oktober 1982

OVE

Per Alex Sørensen

Næstformand

Danmarks Naturfredningsforening:

— — — skal hermed udtrykke sin anerkendelse af Nordisk Råds initiativ til øget nordisk samarbejde på energi- og miljøområdet, således som det fremgår af ovennævnte medlemsforslag.¹

Foreningen kan tilslutte sig alle forslagenes rekommandationer overfor Nordisk Ministerråd. Man skal dog henstille, at et fremtidigt udvidet nordisk energisamarbejde sker under vidtgående hensyntagen til miljømæssige forhold. Bl. a. finder foreningen, at et sådant udvidet samarbejde ikke må kunne føre til øget pres på udbygning af de tilbageværende større, u-udbyggede elve i Norge og Sverige.

Endvidere skal foreningen i forbindelse med forslaget om udarbejdelse af en overenskomst om fælles-nordiske normer for svovludslip pege på, at disse bør ligge betydeligt under eventuelle tilsvarende mellem- og østeuropæiske normer. Dette er en naturlig følge af forsøringsproblemets karakter, hvor de nordiske lande i denne sammenhæng specielt Norge og Sverige på den ene side modtager hovedparten af deres svovlnedfald fra Mellem- og Østeuropa, men på den anden side selv er de største enkeltbidragydere.

København, den 24. august 1982

P. f. v.

Hans H. Sune Ebbesen

¹ A 626/s om intensifierat nordiskt forskningssamarbete på energi- och miljöområdet, A 627/s om utvidgat nordiskt samarbete på energi- och miljöområdet, A 629/e om utökat nordiskt samarbete om energi och miljö, energi- och miljörelaterad industri och regionalpolitik samt A 633/s om gemensamma nordiska normer för svavelutsläpp.

Finland:**Ministeriet för inrikesärendena**

I a. Nordiska ministerrådets ämbetsmannakommitté för miljövårdsfrågor antog år 1980 ett program, det s. k. MIL-programmet, angående undersökning av miljöeffekterna vid energiproduktion. Programmet omfattar utredningar rörande bl. a. miljökonsekvenser vid deponering av aska från förbränningsanläggningar, mutagena och karcinogena ämnen i rökgaser, tungmetallurlakning som en följd av markförsurning, det relativa tillskottet av luftföroreningar från olika energikällor samt miljöeffekter vid utnyttjande av förnyande energikällor. MIL-programmet inleddes år 1981 och väntas pågå fram till slutet av innevarande decennium. Programmet planeras att utökas med delprojekt bl. a. angående markförsurning och hälsoeffekter av olika energislag. MIL-programmet täcker största delen av de potentiella miljöeffekterna av de olika energislag som baserar sig på förbränning av fossila och andra organiska bränslen. MIL-programmet genomförs i samråd med Nordiska kontaktorganet för atomenergifrågor, vilket för närvarande utför riskanalyser av olika energislag. Genomförandet och ett eventuellt utökande av MIL-programmet är beroende av om Nordiska ministerrådet har möjligheter att stöda verksamheten finansiellt enligt de riktlinjer ämbetsmannakommittén för miljövårdsfrågor har dragit upp.

Enligt ministeriets åsikt kommer resultaten från MIL-programmet att ge de nordiska miljömyndigheterna och samarbetsorganen det nödvändiga underlaget för uppgörande av modeller för mätning och värdering av de olika energialternativens långsiktiga miljöeffekter.

Ämbetsmannakommittén för miljövårdsfrågor planerar dessutom att tillätta en permanent arbetsgrupp för det nordiska luftvårdssamarbetet, vilken bl. a. skulle få till uppgift att koordinera övervaknings- och utredningsverksamheten på luftvårdens område.

Ministeriet för inrikesärendena har år 1982 dessutom startat nationella projekt med målet att planera den långsiktiga övervakningen av tillståndet och utvecklingen i miljön. Dessa projekt har anknytning till ett flerårigt nordiskt samarbetsprojekt med titeln "miljökvalitetsövervakning i Norden".

I b. Den nordiska miljöskyddskonventionen förutsätter samarbete mellan de nordiska länderna för att förhindra spridning över gränserna av skadlig miljöpåverkan och ger medborgarna i ett nordiskt land rätt att föra talan hos myndigheterna i ett annat nordiskt land ifall miljöskadlig verksamhet i detta land har medfört effekter med spridning över gränsen mellan länderna. Konventionen, som trädde i kraft år 1976 har redan tillämpats i flera fall. Konventionen utgör en lämplig bas för en effektivisering av de preventiva åtgärderna i den anda som föreslås i medlemsförslaget. Minis-

teriet för inrikesärendena stöder tanken på ökade forsknings- och utredningsanslag för studier av verksamhet med potentiella effekter i ett annat nordiskt land. Nordiska ämbetsmannakommittén för miljövårdsfrågor kunde vara ett lämpligt organ för koordinering och utveckling av dylik forsknings- och utredningsverksamhet. Verksamheten som sådan bör dock bedrivas av de nationella myndigheterna, vilket förutsätter ökade anslag för forskning och expertis på området.

II a. Ministeriet för inrikesärendena konstaterar, att de nordiska länderna traditionellt konsulterar varandra och strävar till att samordna verksamheten och ställningstaganden angående miljövårdssamarbete inom organ såsom UNEP, OECD och ECE. De nordiska länderna ställer i allmänhet upp gemensamma kandidater för poster i nämnda organisationers styrande organ. I många fall för ett av de nordiska länderna även de andra nordiska ländernas talan vid konferenser och internationella möten. Ett exempel på fruktbart nordiskt samarbete är den europeiska miljöskyddskonventionen, vilken till stor del är ett resultat av aktivt nordiskt samarbete inom ECE. Ministeriet för inrikesärendena konstaterar dock, att samarbetet mellan miljö- och energimyndigheterna både på nationellt, nordiskt och internationellt plan i många fall kunde effektiveras.

Ministeriet för inrikesärendena vill i detta sammanhang rätta till ett missförstånd i förslagstexten angående ett internationellt avtal rörande skydd av ozonlagret. Något dylikt avtal har ännu inte ingåtts; däremot har ärendet upptagits till diskussion i ett flertal internationella samarbetsorgan, bl. a. i nordiska ämbetsmannakommittén för miljövårdsfrågor.

II b. Ministeriet för inrikesärendena stöder i princip samnordiska lösningar på miljöproblemen och anser att samarbetet mellan nordiska länder bör stödas och utvecklas. Miljövårdsproblemens internationella karaktär förutsätter dock att avtal och lösningar utarbetas även med utomnordiska länder. Miljöproblemen kräver dessutom ofta snabba lösningar och effektiva samarbetsmodeller, vilka ibland är lättare att uppnå genom bilaterala avtal, antingen mellan två nordiska länder eller mellan ett nordiskt land och ett utomnordiskt land. Ministeriet för inrikesärendena har inte hittills kunnat märka någon konflikt mellan utvidgat nordiskt samarbete och ökad bilateral verksamhet på miljövårdsområdet.

Helsingfors den 23 september 1982

Olli Ojala
Avdelningschef

Peter von Boguslawsky
Tf. planerare

Handels- och industriministeriet¹:

Handels- och industriministeriet delar den centrala tanken i medlemsförslaget att man vid anordnandet av energiförsörjningen bör ta hänsyn till en balanserad, impulsrik och hälsosam miljö för människan utan att glömma bort en ekonomisk och försörjningsmässigt trygg energiförsörjning. Energiproduktionens miljö- och hälsoeffekter spelar en central roll vid genomförandet av denna tanke. Även om man noggrant beaktar miljöaspekterna vid lösandet av energiförsörjningen, blir en framgångsrik lösning beroende bl. a. av i vilken utsträckning man har tillgängliga uppgifter om miljöeffekter vid beslutsfattandet. Enligt handels- och industriministeriets uppfattning härstammar de kunskaper som finns om energiförsörjningens miljöeffekter från en smal sektor och ger därför ofta utrymme till många olika tolkningar och från varandra avvikande prioriteringar.

På grund av det ovan sagda är det skäl att anta att alla industriländer har samma intresse att öka miljökunskapen. Detta gör miljöforskningens karaktär förutom nordisk också internationell. Den omständigheten att naturförhållandena i Norden avviker från de övriga länderna, talar dock för ett samarbete mellan de nordiska länderna vid utredandet av energiproduktionens miljöeffekter.

På grund av likartade intressen har de nordiska länderna inlett ett samarbete även för att utreda energiförsörjningens miljöeffekter. Vid igångsättandet och styrningen av samarbetet har Nordiska kontaktorganet för atomenergifrågor, som lyder under Nordiska rådet, spelat en avgörande roll. Genom denna arbetsgrupps verksamhet kartlades behovet för en miljöforskning, som inget nordiskt land ensamt skulle kunna utföra. Så uppstod de s. k. MIL-projekten, som sedermera överflyttades till ämbetsmannakommittén för miljöfrågor. Utöver detta forskningsarbete via Nordiska rådet utövas bilateralt samarbete. Bl. a. informerar de myndigheter i Sverige och Finland, som finansierar miljöforskningen, varandra om sina planer och utbyter vidare forskningsresultat. Ett etablerat samarbete finns också mellan miljövårdsforskare och forskningsinstitut.

De nordiska länderna har alltså redan i dag ganska mycket samarbete inom forskningen av energiproduktionens miljöeffekter. Detaljerade, väl preciserade projekt för utredning av ett visst problem liksom utveckling av forskningsmetoder är föremål för samarbete. Handels- och industriministeriet finner det viktigt att man före igångsättandet av en ny forskning utreder behovet av och möjligheter för nytt samarbete. I denna utredning borde framför allt nordiska forskare inom energi- och miljöområdet delta.

Utvecklandet av metoder för forskning av energiproduktionens miljöeffekter torde vara en naturlig samarbetsform för de nordiska länderna.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Eftersom även de nordiska ländernas gemensamma möjligheter för utvecklingen av forskningsmetoder uppenbarligen är begränsade, borde man enligt handels- och industriministeriets uppfattning överväga att utvidga samarbetet även utanför Norden. Handels- och industriministeriet anser dessutom att man i stället för en metod borde utveckla flera metoder för att uppnå pålitligare resultat.

Vad gäller i synnerhet tvärnationell finansiering av miljöforskningen sker sådan redan i dag. På initiativ av de svenska myndigheterna och med deras finansiering arbetar t. ex. finländska forskare i Finland med miljöeffekter av kol- och torvbruket. Den av Nordiska ministerrådet i olika länder finansierade forskningen torde man också kunna nämna som exempel på tvärnationellt samarbete inom miljöforskningen.

Enligt handels- och industriministeriets uppfattning bör finansieringen av miljöinvesteringar däremot hållas skild från den tvärnationella finansieringen. Det är ett vart lands sak att besluta om dessa och deras finansiering.

Helsingfors den 30 september 1982

Esko Ollila

Handels- och industriminister

Seppo Hannus

Byråchef

Institutet för arbetshygien:¹

Forskningsverksamheten i samband med energiproduktionen och dess miljöeffekter har i olika nordiska länder inriktats enligt naturliga intressen. Eftersom det alldeles uppenbarligen under den närmaste tiden sker förändringar i de inbördes relationerna mellan energiproduktionsformerna, är det viktigt att så snart som möjligt försöka utvärdera de långsiktiga effekterna av olika energiproduktionsformer på miljön och befolkningen. Därför är åstadkommandet av en krävande utredning som nordiskt samarbete en viktig målsättning, som på lång sikt kan tjäna beslutsfattandet inom energiområdet även mera omfattande.

Uppföljningen av miljötillståndet med analytiska metoder samt delvis också genom utnyttjandet av biologiska indikatorer pågår, åtminstone i någon mån, i alla nordiska länder. Korreleringen av de existerande miljöuppgifter som skall insamlas med energiproduktionens emissioner skulle kräva omfattande utredningar, som kunde genomföras inom ramen för

¹ Yttrandet översatt från finska.

nordiskt samarbete. Det är uppenbart att den effektivaste kanalen för metodutveckling, informationsutbyte och forskningskoordination dock är ökat samarbete mellan nordiska forskare snarare än skapande av en administrativ specialorganisation.

Vid utvärderingen av energiproduktionens miljöeffekter bör man inte glömma förekomsten av möjliga hälsoskador hos befolkningen. Detta forskningsområde, som dock utgör en väsentlig del av den totala utvärderingen av för- och nackdelar av energiproduktionsformer, har inte omnämnts i medlemsförslagen. Detta har uppenbarligen skett därför att de största bristerna i forskningen finns just inom hälsoeffekterna av föroreningsemissioner.

Ett område inom samarbetet i den nordiska miljöforskningen har varit forskningen i anslutning till trafikens avgaser. Det är skäl att vidare fortsätta forskningssamarbetet inom detta för miljö- och hälsoeffekter mycket viktiga område.

Effektiverad forskarutbildning i synnerhet inom miljötoxikologin, anordnandet av forskarseminarier samt beviljandet av ekonomiska resurser för forskningsprojekt mellan länderna främjar bäst utvecklingen av ett fast nordiskt forskningssamarbete och forskargemenskap.

Vi vill till slut fästa uppmärksamhet vid medlemsförslagets rubrik som bättre skulle motsvara de uppsatta målen i formen "Medlemsförslag om effektiverat nordiskt samarbete inom energiproduktionens miljöeffekter".

Helsingfors den 20 september 1982

Jorma Rantanen
Generaldirektör

Marja Sorsa
Laboratoriechef

Finlands naturskyddsförbund rf:¹

Finlands naturskyddsförbund förhåller sig positivt till de i medlemsförslaget hemställda rekommendationerna.

Finlands naturskyddsförbund har tillsammans med de övriga nordiska miljöskyddsorganisationerna vänt sig till Nordiska rådet i synnerhet med anledning av luftförorening på grund av fossila bränslen. Det väckta medlemsförslaget, likaså medlemsförslaget A 633/s, stöder för sin del miljöskyddsorganisationernas förslag.

Enligt det energipolitiska program, som Finlands naturskyddsförbund har, är den viktiga uppgiften under den närmaste tiden att balansera energikonsumtionen. Detta förutsätter i synnerhet sparande av elenergi, inriktning av vår produktionsstruktur bort från energidominerad industri samt lösgörande av energikonsumtionstillväxten från samhälleliga

¹ Yttrandet översatt från finska.

reformmålsättningar. Vid beskrivningen av energins miljöeffekter kan man inte utgå ifrån att energikonsumtionen ständigt ökar, det centrala miljöskyddskravet är förknippat med kritisk inställning till ökningen av energikonsumtionen.

Det nordiska samarbetet i mätningen och bedömningen av energiformernas miljöskadliga effekter leder förhoppningsvis också till enhetligare miljöskyddsnormer. För närvarande följer i synnerhet Finland i sina miljöskyddskrav en lösare linje t.ex. i energiproduktionens luftskyddskrav samt tillståndssystemet i anslutning till utnyttjande av torv, vilket delvis lett till att miljöskadlig produktion sökt sig till vårt land. Detta gagnar varken Finland eller de övriga nordiska länderna.

Det nordiska samarbetet borde förstärkas vid utarbetandet av miljöskyddsnormer. Naturen i våra länder avviker så mycket från det övriga Europa att det är motiverat att genomföra strängare miljöskyddsnormer än den allmänna nivån. De nordiska länderna borde därför förstärka sitt samarbete i synnerhet i svaveldioxidpolitiken samt vid utarbetandet av samnordiska normer för luftföroreningar som förorsakas av motorfordons-trafiken.

Helsingfors den 1 november 1982

Finlands naturskyddsförbund rf

Rauno Ruuhijärvi

Ordförande

Hannu Penttilä

Planeringssekreterare

Norge

Miljøverndepartementet:

Miljøverndepartementet støtter i utgangspunktet intensjonene i medlemsforslaget om i større grad gjensidig å kunne utnytte de nordiske lands kompetanse og støtte forskning eller utredning av nasjonal interesse som pågår i landene. Til en viss grad skjer allerede i dag en nasjonal tilleggsfinansiering av FoU i tilknytning til prosjektarbeidet under Nordisk Embetsmannskomiteé for miljøvernsspørsmål. På visse områder – f.eks. under Embetsmannskomiteéens aktiviteter på energi og miljøområdet – er volumet av de nasjonale tilleggsfinansieringer av delprosjekter/støtteprosjekter av samme størrelse som bevilgninger over Nordisk Ministerråds budsjett. Også i andre sammenhenger utenom Nordisk Ministerråd, pågår det utveksling av ekspertise mellom forskningsinstitusjoner og et annet lands

myndighet eller industri. Vi ser imidlertid ikke behov for å legge en slik aktivitet under Ministerrådet.

Miljøverndepartementet deler ellers medlemsforslaget anbefalinger om å utarbeide langsiktige programmer for måling og evaluering av ulike energislags ulike miljøskadelige effekter. Vi foreslår at teksten under avsnitt I a i rekommendasjonen justeres til:

''utarbete långsiktiga *program* för mätning och evaluering av olika energislags miljöskadliga *och ressursmässiga effekter*.''

Justeringen begrunnes med at det bør legges vekt på prosjekter som frembringer ny kunnskap om effekter fra energiproduksjon og forbruk, og ikke modeller for å sammenveie effekter fra ulike energikilder. Det siste er gjort i en rekke sammenhenger de senere år, uten at det reduserer usikkerhetene omkring hvilke effekter som oppstår ved ulike konsentrasjonsnivåer m. m.

Miljøverndepartementet legger også vekt på at de prosjekter som gjennomføres, skal kunne nyttes i forvaltningen og ikke kun ha forskningsinteresse. Samarbeidsoppgavene bør derfor ta utgangspunkt i de nasjonale forvaltningers behov for FoU.

Medlemsforslaget har herfra vært forelagt for Olje- og energidepartementet, hvis merknader til medlemsforslaget fremgår av brev av 18. oktober 1982 (*se nedan*).

Oslo 26. oktober 1982

Etter fullmakt
Richard G. Fort

Liv Eckhoff

Olje- og energidepartementet:

I a og b:

Tiltak av denne art er positive og departementet har ingen merknader til forslagene.

II a:

Olje- og energidepartementet er enig i at de nordiske land i internasjonale organisasjoner bør søke å opptre felles der dette er naturlig. Det kan nevnes at Nordisk Ministerråds embedsmannskomite for energipolitikk drøfter slike spørsmål. Videre har det allerede tidligere i mange sammenheng vært fellesmøter mellom nordiske deltakere i forbindelse med møter i internasjonale organisasjoner.

Iib:

Olje- og energidepartementet mener at å prøve nordiske løsninger før det innledes bilateralt samarbeid mellom et nordisk og et ikke-nordisk land bare bør praktiseres der dette er naturlig ut fra faglige og økonomiske vurderinger. I flere sammenheng vil det for Norges vedkommende på energiområdet være langt mer naturlig med samarbeid med et ikke-nordisk land. Globale hensyn vil også spille inn. Dette forhindrer ikke at det enkelte land bør vurdere fra sak til sak om det kan vise seg mer hensiktsmessig med en nordisk løsning.

Oslo, 18. oktober 1982

Etter fullmakt

Hugo Parr

Knut Solem

Sverige:

Statens naturvårdsverk (SNV):

De tre ovan nämnda medlemsförslagen¹ berör en rad frågor. Naturvårdsverket behandlar i detta yttrande endast de frågor som rör miljövården.

Mellan de nordiska länderna förekommer ett omfattande samarbete vad gäller miljövårdsaspekter på energianvändning. Nordiska ämbetsmannakommittén disponerar en särskild bevilning för studier av miljöeffekter vid energiproduktion (MIL). MIL bedrivs i delprojekt som beräknas avslutas 1984.

I det internationella arbetet inom ECE och OECD har de nordiska länderna till stor del agerat gemensamt. Vid Försumningskonferensen i Stockholm i juni 1982 meddelades att konventionen om långväga gränsöverskridande luftföroreningar under 1982 kommer att ratificeras av det antal länder som krävs för att konventionen skall träda i kraft. Ett fortsatt intensivt nordiskt samarbete i de frågor som uppkommer inom konventionens ram kommer att ske.

Omfattande kontakter förekommer också mellan nordiska myndigheter, organisationer och företag. De riktlinjer för utsläpp och miljö kvalitet som framställs i olika nordiska länder remitteras t. ex. regelbundet till myndigheter i övriga nordiska länder för synpunkter.

¹ A 626/s om intensifierat nordiskt forskningssamarbete på energi- och miljöområdet, A 627/s om utvidgat samarbete på energi- och miljöområdet och A 629/e om utökat nordiskt samarbete om energi och miljö, energi- och miljörelaterad industri- och regionalpolitik.

Den nordiska miljöskyddskonventionen 19 februari 1974 mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige ger myndigheter i ett land möjlighet att framföra synpunkter på anläggningar i annat land. Dessa synpunkter från annat land skall vid tillståndsbehandling vara jämställt med synpunkter från eget land.

Även vid de större energi/miljö-projekt som enskilda länder genomfört eller genomför bedrivs vanligen ett samarbete med andra nordiska länder. Inom det svenska KHM-projektet har t. ex. flera delprojekt genomförts i Finland och Danmark.

Beträffande de enskilda medlemsförslagen vill naturvårdsverket anföra följande.

Förslag 627/s rekommenderar Nordiska ministerrådet att "utarbета långsiktiga modeller för mätning och evaluering av olika energislags miljöskadliga effekter". Detta område behandlas delvis inom MIL-projektet, t. ex. inom MIL 4 (Relativa tillskott av föroreningar för människa och miljö från olika källor). Då MIL-projektet genomförts och en utvärdering skett 1984 bör övervägas om ett fortsatt nordiskt samarbete erfordras på området.

I förslaget rekommenderas vidare att "utreda förutsättningarna för att ekonomiska resurser för forskning och expertis skall kunna ställas till förfogande för att förebygga miljöskadlig verksamhet i annat land". Bedömning av effekter av och åtgärder för att motverka miljöskadlig verksamhet kräver tillgång till expertis på många områden. Tillgången på sådan expertis är starkt begränsad på många områden i Sverige liksom i andra nordiska länder. Det finns därför skäl att stimulera samarbete och samordning vid planering och forskning. Erfarenheterna från verksamheten via MIL-projekten är positiva. Ett utvidgat samarbete bör därför stimuleras. Detta kan ske t. ex. genom

- att nordiska medel tillskjuts för samordningsuppgifter. Principen bör vara att den egentliga forskningsverksamheten i första hand skall ske inom ramen för de nationella resurserna.
- att samarbetsformer etableras mellan anslagsbeviljande organ, vilket till viss del redan skett inom ramen för Nordiska ämbetsmannakommittén (NÄK). Det projekt med inriktning på syntes och faktasammanställning, som beslutats av NÄK för 1983 är ett led i strävan att bättre utnyttja den samlade nordiska expertisen för att ta fram beslutsunderlag för de olika ländernas miljömyndigheter. Den inledda verksamheten bör utvidgas om erfarenheterna från det första året blir goda.

Det finns även anledning att se över om det föreligger formella eller praktiska hinder som försvårar nordiskt forskningssamarbete t.ex. vad gäller möjligheterna att föra över medel från ett land till ett annat.

Solna den 28 september 1982

Valfrid Paulsson

Leif Bernergård

Statens industriverk:

Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att utarbeta långsiktiga modeller för mätning och evaluering av olika energislags miljöskadliga effekter.

Industriverket stöder denna rekommendation och ser fördelar med att olika energislags miljöskadliga effekter värderas lika i de nordiska länderna.

Industriverket vill även betona att det är nödvändigt att motsvarande arbete läggs ner på att bestämma och utvärdera olika energislags egenskaper även i andra hänseenden. Det är lika angeläget att studera energislagen vad beträffar kostnader, sysselsättningseffekter m. m., så att en helt övergripande jämförelse mellan olika energiformer kan göras. Enbart detaljstudier på ett område kan lätt ge vilseledande information.

Nordiska rådet rekommenderar de nordiska ländernas regeringar att i internationella sammanhang t. ex. inom UNEP, OECD och ECE uppträda gemensamt i syfte att påverka utvecklingen på energi- och miljöområdet.

Industriverket instämmer i denna rekommendation.

Stockholm den 27 september 1982

Eric Pettersson

Gunilla Gradin

Nämnden för energiproduktionsforskning (NE):

NE tillstyrker förslaget

Ia: att utarbeta långsiktiga modeller för mätning och evaluering av olika energislags miljöskadliga effekter.

NE stöder uppfattningen att förslaget anger ett område för samverkan.

De miljöskadliga effekterna måste kunna beskrivas och kvantifieras på ett enhetligt sätt för att lägga grunden för mellan flera länder gemensamma miljökrav. Det ligger nära till hands att jämföra med det kärntekniska området. Internationella samarbetsorgan inom strålskyddsområdet har drivit på. Normer har skapats som tillämpas i många länder. Från svensk sida är SNV den myndighet som kan få uppdrag och resurser att driva dessa frågor med nordisk och internationell inriktning.

NE avstyrker förslaget

Ib: att utreda förutsättningarna för att ekonomiska resurser för forskning och expertis skall kunna ställas till förfogande för att förebygga miljöskadlig verksamhet i annat nordiskt land.

Det är enligt NEs mening inte för närvarande angeläget att starta en sådan utredning. NE anser att dessa frågor skall kunna hanteras utan ytterligare särskilda initiativ av det kommande energiverket (1983-07-01) inom dess utvecklingsprogram och med de kanaler för nordisk energiforsknings samarbete som nu finns bl.a. inom Nordiska rådets kontaktgrupp för energiforskning.

Spånga den 22 september 1982

Nämnden för energiproduktionsforskning

Leif Brandels

Verkställande ledamot

Ingvar Ö. Andersson

Programledare

Statens miljömedicinska laboratorium (SML):

SML har av socialdepartementet i Sverige anmodats yttra sig över följande i förslagen:

- i A 626/s: Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet, att (1 d) förstärka Nordiska samarbetsorganets för vetenskaplig information resurser på energi- och miljöområdet, att (1 f) samarbeta på forskarutbildningens område.
- i A 627/s: Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att (1 a) utarbeta långsiktiga modeller för mätning och evaluering av olika energislags miljöskadliga effekter.

SML ställer sig positiv till förslagets allmänna anda och inriktning och ser ett utvidgat nordiskt samarbete som rent generellt önskvärt. I det följande inskränkas yttrandet dock till att omfatta SMLs eget kompetensområde, miljömedicin.

Vad avser innehållet i det andra förslaget (A 627/s) och då särskilt rekommendation 1 a vill SML särskilt framhålla följande:

SML har betydande erfarenheter inom detta område, sålunda har SML utarbetat underlag för WHO/UNEPs kriteriadokument för kadmium och arsenik samt NO₂ och SO₂ helt eller delvis, deltagit i energi- och miljökommitténs arbete samt tagit fram kriteriadokument som underlag till både projektet Kol-Hälsa-Miljö (KHM) och bilavgaskommittén. Vad avser den senare är SML dessutom ansvarig för den övergripande hälsoutvärderingen.

Erfarenheterna från dessa olika insatser har visat att

- A 1 Behovet av egen grundläggande och tillämpad forskning inom området är nödvändigt.
- A 2 Behovet av s. k. kriteriadokument, dvs. kritiska granskningar av den samlade dokumentationen för olika ämnen, grupper av ämnen eller komplexa emissioner är mycket stort.
- A 3 Bristen på acceptabla epidemiologiska undersökningar har ofta omöjliggjort tillfredsställande miljömedicinska riskbedömningar.

Mot bakgrund av ovanstående vill SML därför anföra följande:

- B 1 När det gäller rena forskningsuppgifter, så pågår, vilket också framgår av förslagsställarnas skrivelse, ett visst organiserat samnordiskt arbete inom området bilavgaser m. m. Något organiserat samarbete på mer grundforskningsplan inom miljömedicin (toxikologi, epidemiologi, hygien) föreligger dock ej, men vore önskvärt. En gemensam forskarutbildning inom det miljömedicinska området i vid bemärkelse är också i detta sammanhang av intresse. Särskilt vill SML peka på ett behov av forskarutbildning, kanske bäst i seminarieform, inom området riskbedömning av föroreningar i yttre miljön.

Förslaget redovisar ett antal pågående och planerade samarbetsprogram för mätning av föroreningar med varierande källor. SML vill framhålla behovet av grundläggande toxikologisk forskning kring de olika ämnena och deras blandningar som underlag för en säkrare riskvärdering av uppmätta halter. Vid diskussion av modeller för mätning och evaluering av miljöskadliga effekter vill också SML framhålla att i många fall kan miljömedicinsk övervakning bäst praktiseras genom s. k. "biological monitoring" på människa, dvs. direkta mätningar av koncentrationer av icke önskvärda ämnen i exempelvis blod. Sådan monitoring har framgångsrikt praktiserats t. ex. inom GEMS (Global Environmental Monitoring System), där bly och kadmium under sträng kvalitetskontroll har uppmätts hos individer i olika länder. Resultatet av denna undersökning, som letts av SML och hygieniska institutionen vid karolinska institutet, har nyligen redovisats (Assessment of Human Exposure to Lead and Cadmium through Biological Monitoring, M. Vahter ed. Sthlm 1982).

- B 2 Vad avser utarbetande av s. k. kriteriadokument så kan pekas på att sådan verksamhet till viss del har samordnats internationellt, främst genom serien Environmental Health Criteria som utges av WHO inom ramen för International Program on Chemical Safety (IPCS) och inom vilket område SML har varit huvudansvarig för dokumentation om kadmium respektive arsenik.

Inom det nordiska området föreligger också ett organiserat sådant samarbete för produktion av kriteriadokument rörande toxiska substanser i arbetsmiljön (stött av Nordiska ämbetsmannakommittén). Vidare har under de sista åren ett organiserat samarbete mellan de nordiska ländernas giftnämnder och produktkontroll kommit till stånd i syfte att åstadkomma gemensamma evalueringar av bekämpningsmedel. Detta samarbete saknar ännu stöd från någon nordisk samordningsinstans.

Behovet av motsvarande kriteriadokument för allmänna luftföroreningar, både i utom- och inomhusmiljön, är stort, och gäller dels sådana som är specifikt knutna till energiproduktion och dels sådana där källorna kan vara varierande.

Det kan i sammanhanget påpekas att SML under de sista åren producerat sådan dokument rörande NO_x , SO_2 , bly m. m. som underlag för hälsobedömningar åt naturvårdsverket, åt den svenska bilavgaskommittén och åt projektet Kol-Hälsa-Miljö. Med stöd bland annat av Nordiska ämbetsmannakommittén för miljöfrågor genomförde SML i samarbetet med karolinska institutet och arbetsarkyddsstyrelsen ett internationellt symposium om mutagena och carcinogena ämnen i bilavgaser och kraftproduktion.

Ett organiserat nordiskt samarbete för produktion av vetenskapligt högkvalificerade kriteriadokument är uppenbarligen ett hushållande med resurser och ett bättre utnyttjande av tillgänglig kompetens. Vidare är ett nordiskt samarbete i syfte att åstadkomma gemensamma riktlinjer för luftkvalitet omfattande exempelvis riktlinjer för högst acceptabla omgivningsnivåer av olika föroreningar, utomordentligt angeläget. Det internationella samarbetet, främst med WHO/UNEP, får för den skull ej försummas.

- B 3 SML har i samarbete med pågående utredningar genomfört ett flertal epidemiologiska studier inom det aktuella området. Inom ramen för det tidigare nämnda Kol-Hälsa-Miljö-projektet har bl. a. epidemiologiska undersökningar nyligen genomförts kring de flesta större kol-kraftverk i Finland samt ett par oljeeldade anläggningar. Undersökningarna har initierats av SML medan detaljplanering och resultatanalys gjorts gemensamt med Folkhälsolaboratoriet i Helsingfors, vilket även svarat för det praktiska genomförandet av utredningar rörande besvärreaktioner och hälsoeffekter hos befolkningen kring kolkraft-

verk och kan ses som exempel på ett fungerande nordiskt samarbete inom forskning rörande olika energislags hälsoskadliga effekter.

I samband med forskning inom energiområdet bör även uppmärksammas hälsorisker förknippade med olika energisparande åtgärder. Skadliga faktorer i inomhusmiljön kan få ökad betydelse om ventilationen sänks. Bland potentiellt hälsofarliga agens inomhus kan nämnas radon och radondöttrar samt rök från cigaretter och gasspis. SML vill betona vikten av fortsatt forskning rörande inomhusmiljön, gärna inom ramen för nordiskt samarbete. SML har inom detta område redan ett etablerat samarbete med WHO, främst då europakontoret i Köpenhamn.

En möjlighet att följa befolkningens hälsoläge, bl. a. i influensområdet kring energiproduktionsanläggningar, kan ges genom inrättandet av s.k. epidemiologiska bevakningssystem. Nordiska rådet har i ett medlemsförslag (A 597/s)¹ rekommenderat att riktlinjer skall utarbetas för nationella epidemiologiska bevakningssystem samt att ett erfarenhetsutbyte skall inledas beträffande de vetenskapliga och praktiska metodproblemen. För Sveriges del utreder SML för närvarande behovet och möjligheterna av epidemiologisk bevakning i avsikt att ge förslag till tillämpningar. SML anser att ett samarbete mellan de nordiska länderna är önskvärt, då förutsättningarna för inrättandet av epidemiologiska bevakningssystem inom respektive land analyserats.

Stockholm den 14 oktober 1982

Statens miljömedicinska laboratorium

Lars Friberg

Föreståndare

Ulf Ahlborg

Laborator

Energiforskningsnämnden (Efn):

Beträffande förslaget 1 a "att utarbeta långsiktiga modeller för mätning och evaluering av olika energislags miljöskadliga effekter."

Energiforskningsnämnden finner i likhet med förslagsställarna att det finns behov av att utarbeta metoder, vilka accepteras över nationsgränserna, för mätning och evaluering av olika energislags miljöskadliga effekter.

¹ Se Nordiska rådet, 30:e sess., s 428.

ter. Efn har därför inte något att erinra mot förslaget som sådant. Det är dock angeläget med hänsyn till effekternas geografiska spridning att vidga ramen för detta till att även innefatta delar av övriga Europa. Ett gemensamt agerande från de nordiska ländernas sida kan påskynda utvecklingen av internationellt accepterade mättnings- och evalueringsmodeller. Det är därför viktigt att Nordiska rådet och andra organ verkar för att vidga den geografiska samarbetsramen vid det föreslagna utvecklingsarbetet.

Beträffande förslaget 1 b "att utreda förutsättningarna för att ekonomiska resurser för forskning och expertis skall kunna ställas till förfogande för att förebygga miljöskadlig verksamhet i annat nordiskt land."

Som redan underströks i föregående punkt måste förankringen geografiskt för arbetet med energisystemets miljöproblem vidgas utöver Nordens gränser för att det skall bli effektivt. Efn finner det därför mera angeläget att inrikta forskningsresurser på åtgärder i anslutning till stora föroreningskällor utanför Norden än att begränsa forskningsinsatserna till miljöskadlig verksamhet i de nordiska grannländerna.

Stockholm den 1 oktober 1982

S. Wennerberg

Thomas Tydén

Statens vattenfallsverk:

Alla tre medlemsförslagen¹ behandlar utökat nordiskt samarbete inom områdena energi och miljö. De baseras i huvudsak på förslag som framkom vid ett av Nordiska rådets social- och miljöutskott och ekonomiska utskott anordnat seminarium i Södertälje den 9–11 november 1981 på temat "Energi i Norden – ekonomi, miljö och försörjningstrygghet". Med beaktande av den gemensamma bakgrunden för medlemsförslagen har Vattenfall ansett det lämpligt att behandla dem i samma remissvar.

Energiområdet och miljövården nämns i medlemsförslagen tillhöra de områden som prioriterats i arbetet inom Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet. I medlemsförslagen betonas sambandet mellan energiproduktion och miljöpåverkan men också att en säker energitillgång är ett villkor för ekonomisk utveckling.

¹ A 626/s om intensifierat nordiskt forskningssamarbete på energi- och miljöområdet, A 627/s om utvidgat nordiskt samarbete på energi- och miljöområdet samt A 629/e om utökat nordiskt samarbete om energi och miljö, energi- och miljörelaterad industri och regionalpolitik.

Vattenfall instämmer med medlemsförslagen att det är viktigt med en strategi inom de energi-, miljö- och industripolitiska områdena och att denna strategi, med beaktande av tekniska, ekonomiska och handelspolitiska förutsättningar, bör syfta till att göra Norden som helhet mindre beroende av importerade energiråvaror. Inom elkraftområdet sker omfattande arbete med denna målsättning, såväl nationellt som genom det samarbete som sker inom Nordels ram. Oljeberoendet i den svenska elförsörjningen är mycket lågt och genom Nordelsamarbetet har även kunnat åstadkommas en minskning för Norden som helhet av importerad olja och kol. Detta har också medfört positiva miljöeffekter.

Vattenfalls kommentarer till de enskilda punkterna i medlemsförslagen redovisas i det följande.

Ia att utarbeta långsiktiga modeller för mätning och evaluering av olika energislags miljöskadliga effekter.

Vattenfall ser det som fördelaktigt att man samarbetar på detta område. Det är viktigt att olika energislags miljöskadliga effekter kartläggs. Vattenfall vill här understryka medlemsförslaget skrivning att "miljöfrågorna får inte brytas loss ur sitt sammanhang" men vill därutöver betona vikten av att ekonomiska aspekter beaktas så att sådana miljöförbättrande åtgärder prioriteras som med en given resurs ger största möjliga positiva verkan. Vi vill dock understryka svårigheten att göra sådana värderingar.

Ib att utreda förutsättningarna för att ekonomiska resurser för forskning och expertis skall kunna ställas till förfogande för att förebygga miljöskadlig verksamhet i annat nordiskt land.

Vattenfall har inget att invända mot att förutsättningarna för sådant samarbete utreds. Rätt omfattande överenskommelser i denna riktning finns dock redan i *rek. nr 4/1972/s* angående nordisk miljövardskonvention. En ny utredning skulle kunna syfta till att analysera om ytterligare förutsättningar finns för gemensamma miljöskyddsnormer.

Ila att i internationella sammanhang, t. ex. inom UNEP, OECD och ECE uppträda gemensamt i syfte att påverka utvecklingen på energi- och miljöområdet.

Vattenfall ser det som viktigt att de nordiska länderna så långt som möjligt uppträder på likartat sätt i internationella sammanhang. Sådant samarbete sker redan i hög grad inom elenergiområdet där de nordiska ländernas agerande samordnas genom Nordel och där man vid valet av representanter söker att utse sådana som har god kännedom om det nordiska elsamarbetet. Olika förutsättningar i de enskilda länderna gör dock att man ej alltid kan uppträda gemensamt och eventuella tankar hos förslagsställarna att de nordiska länderna skulle uppträda "med en gemensam röst" är därför ej realistiska.

Ilb att innan en bilateral samverkan inleds mellan ett nordiskt och ett icke-nordiskt land pröva möjligheterna till en samnordisk lösning.

Vattenfall bedömer det som möjligt att en generell rekommendation av detta slag ibland skulle kunna leda till ej önskade effekter i form av ökad byråkrati eller att projekt ej blev igångsatta. Exempelvis måste det ju vara möjligt för varje enskilt land att, utan samråd med de övriga nordiska länderna, träffa affärsuppgörelser med ett utomnordiskt land. Inom elsektorn sker redan tillfredsställande samordning genom det samrådsförfarande och det informationsutbyte som äger rum inom Nordel.

Stockholm den 22 september 1982

J. V. Norrby

T. Nyten

Medlemsförslag om viltolyckor i vägtrafiken

(Väckt av *Bjarne Mørk Eidem, Olof Jansson, Sakari Knuuttila, Essen Lindahl, Per Petersson, Petter Savola och Rolf Sellgren*)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska trafiksäkerhetsrådet (NTR):

NTR har inhämtat synpunkter på förslaget från *Nordiska kommittén för trafiksäkerhetsforskning (NKT)*, som är ett permanent samarbetsorgan till NTR i frågor om forskning på trafiksäkerhetens område.

NKT har anfört

att älgolyckorna utgör ett trafiksäkerhetsproblem,

att man i Norden har genomfört en stor mängd undersökningar av olyckor och åtgärder för att undvika dessa, varför erfarenhetsmängden kan anses omfattande,

att problemområdet inte lär påkalla omedelbar forskningsaktivitet på nordisk bas.

NKT föreslår att det t. ex. i NTR:s regi ordnas ett seminarium för både "åtgärdssidans" och forskningens representanter för att diskutera resultaten från forskningen och av de åtgärder som vidtagits.

NTR ansluter sig i huvudsak till NKT:s synpunkter och vill understryka att det från trafiksäkerhetssynpunkt f. n. inte är mera forskning på området som behövs utan snarare beslut om de åtgärder man vill vidta.

NTR är positivt till NKT-förslaget om ett seminarium men vill påpeka att ett sådant seminarium kräver ett visst förberedelsearbete.

Stockholm den 21 september 1982

S-E Sigfridsson

Ordförande i NTR

Nordisk Kollegium for Viltforskning (NKV):

Det er alment akseptert innenfor viltforskning og viltforvaltning at ulykker veitrafikk/vilt skaper alvorlige problemer. Vi vil derfor støtte alle tiltak som kan minske disse problemer og håper at det initiativ som her er tatt vil innvirke til dette.

Problemet reiser åpenbare forskningsspørsmål, men det må ikke glemmes at vi kan alt nå gjøre en hel del gjennom administrative og praktiske tiltak utført av viltadministrasjonen og av trafikkmyndighetene. Et samarbeide som foreslått bør derfor dekke hele FoU-siden (forskning- og utredningsbegrepet). Dette medfører at det i et tverrvitenskapelig samarbeid må inn personell som også kjenner til hva som administrativt og praktisk kan være mulig.

En trenger imidlertid også mer direkte forskning for å avhjelpe problemene og NKV er beredt til å delta i et rådgivende arbeid. Teoretisk sett er det også mulig at NKV kan gå mer direkte inn i dette arbeid, enten da ved å delta i et forprosjekt, eller ved å ta opp spesielle delproblemer innenfor vårt eget forskningsprogram. Dette må imidlertid nærmere avklares på et senere tidspunkt etter at saken er mer konkretisert innen Nordisk Råd.

Vi vil avslutningsvis peke på at i begrunnelsen for forslaget legges det stor vekt på personskader og til dels også materielle skader. Etter vårt skjønn burde også de lidelser som trafikken påfører dyrene vært presisert. Vi vil også nevne at på enkelte lokaliteter skaper jernbanen minst like store problemer for viltet som veitrafikken. Ulykker/trafikk må også sees som et problem i skjøtselen av våre viltstammer – problemer som må løses av de lokale og sentrale viltstellmyndigheter.

Trondheim, 31. august 1982

Svein Myrberget

Nordiska trafiklärarrådet (NTLR):

Rådet delar förslagsställarnas uppfattning om behovet av olika åtgärder för att söka förhindra viltolyckor såväl med hänsyn till de offer som drabbar människor och djur som betydelsen av faunans utveckling och bestånd men även till uppkommande materiella skador.

De förslag till åtgärder som förslagsställarna framför synes väl över-
tänkta, varför Nordiska trafiklärarrådet kan ställa sig helt bakom förslaget.

Stockholm den 17 september 1982

Nordiska trafiklärarrådet (NTLR)

Olavi Bäcklund

Ordförande

Rolf Andersson

Sekreterare

Motormännens riksförbund/KAK och Norges automobil forbund:

Vi är, liksom förslagsställarna, oroad av det faktum att viltolyckorna ökar utan att det egentligen finns en samlad bild av orsakerna härför.

Vi delar uppfattningen som refereras i förslaget, att ingen enstaka åtgärd kan lösa problemet om man inte beslutar sig för mycket drastiska ingrepp i faunan eller lagstiftningen, och vi är inte beredda att förorda sådana ingrepp.

Det tvärvetenskapliga samarbete som förslagsställarna efterlyser bör därför enligt vår uppfattning snarast komma till stånd och man bör starkt eftersträva ett nordiskt samarbete i denna angelägenhet utan hänsyn till personlig eller nationell prestige.

Vi tillstyrker sålunda förslagets tre att-satser innebärande en uppmaning till Nordiska ministerrådet att

1. organisera ett tvärvetenskapligt samarbete för att pröva olika kombinationer av åtgärder i syfte att reducera viltolyckor
2. stödja forskning om olika åtgärders effektivitet för att begränsa viltolyckor
3. stödja produktutveckling vars syfte är att begränsa viltolyckor.

Stockholm och Oslo den 20 september 1982

Motormännens riksförbund/KAK

Norges automobil forbund

Sven Gustafsson

Erling Storrusten

Verkst. Direktör

Verkst. Direktör

Kamen Nikolaev

Nordiska samerådet:

Nordiska samerådet understöder förslagsställarnas tankar om hur man skall försöka få ner antalet viltolyckor i vägtrafiken. Samerådet påminner om att man särskilt på finsk sida har bedrivit en intensiv forskning på detta område. Samtidigt påpekas att älgstammen inte har ökat i nordligaste delen av finska Lappland, utan snarare tvärtom.

Nordiska samerådet önskar även att man skulle undersöka möjligheterna att reducera antalet trafikolyckor där renarna är inblandade. Dessa olyckor utgör ett stort ekonomiskt problem för samerna. Renen räknas naturligtvis inte som vilt, men ren- och älgolyckorna är lika till sin natur.

Utsjoki den 17 september 1982

Leif Rantala

Sekreterare

Danmark

Justitsministeriet:

I den anledning skal justitsministeriet efter drøftelse med landbrugsmi-
nisteriet, herunder ministeriets vildtforvaltning, Rådet for større Færdsels-
sikkerhed og Rådet for Trafiksikkerhedsforskning udtale følgende:

Som det fremgår af begrundelsen for medlemsforslaget rejser færdsels-
ulykker, hvori vildt er indblandet, ingen nævneværdig risiko for person-
skadeuheld i Danmark. Det kan i den forbindelse påpeges, at der er
væsentlig forskel mellem ulykkernes karakter i Danmark og Island på den
ene side og de andre nordiske lande på den anden. Dette skyldes bl. a., at
der i Sverige, Norge og Finland forekommer langt større og tungere vildt-
arter end i Danmark.

I begrundelsen for medlemsforslaget er der derfor også navnlig henvist
til, at det er kollisioner med elge, der i nogle af de øvrige nordiske lande
volder problemer for færdselssikkerheden.

Justitsministeriet er bekendt med, hvorledes man fra finsk, norsk og
svensk side forsøger at begrænse denne kategori af ulykker. Disse erfa-
ringer angående elgulykker kan imidlertid ikke overføres til forholdene i
Danmark, hvor påkørsel m. v. af vildt som nævnt ikke har nævneværdig
indflydelse på antallet af alvorlige færdselsulykker.

På den anførte baggrund foreligger der efter justitsministeriets opfattelse
ikke nogen væsentlig dansk interesse i at gennemføre det omhandlede
forskningssamarbejde.

Justitsministeriet har imidlertid ikke noget at indvende imod, at der
afholdes et seminar om spørgsmålet som foreslået af Nordisk Trafiksikker-
hedsråd.

København, den 3. november 1982

Erik Ninn-Hansen

B. O. Jespersen

Forenede danske Motorejere (FDM):

— — — meddele, at vildtulykker meget sjældent forekommer, og efter
vor opfattelse ikke er noget problem i den danske trafik.

Det er under alle forhold meget sjældent, at FDM' juridiske afdeling
behandler sager af denne art.

På denne baggrund mener vi os ikke kompetente til at fremkomme med

en udtalelse og er således heller ikke i stand til at stille supplerende oplysninger til rådighed for Nordisk Råd.

København, den 14. september 1982

M. Johansen

Kontorchef

Automobil-Importørernes Sammenslutning har i skrivelse den 30 juni 1982 forklarat sig avstå från att uttala sig i anledning av medlemsförslaget.

Finland

Trafikministeriet:

I motsats till den positiva trafiksäkerhetsutveckling, som skett i Finland under 1970-talets senare hälft fram till 1980 har antalet olyckor med älgdjur inblandade i en oroväckande grad ökat under samma period. Denna utveckling stannade upp i Finland under 1980 för att under 1981 sjunka till nivån för 1977–78. En viktig orsak till denna nedgång torde ligga i att under 1980 och 1981 överskred antalet beviljade jaktlicenser på älg antalet nyfödda älgar. Till nedgången har sålunda bidragit faktum att man bättre än tidigare kunnat inrikta avskjutningen på för trafiksäkerheten viktiga områden dvs. länen med den tätaste trafiken utmed vägarna. Älgstammens storlek, avskjutningens omfattning och olyckorna med älgar inblandade står i samband med varandra.

Under de senaste fem åren har flera undersökningar av älgolycksproblematiken genomförts i Finland. I hela Norden har ett femtiotal rapporter på området publicerats. Ur preventiv synpunkt kan undersökningarnas utfall anses anspråkslöst.

Mot denna bakgrund förefaller ytterligare forskning inte att vara av behovet påkallat för närvarande. I stället kan trafikministeriet förena sig i medlemsförslagets första hemställan vad gäller organiserandet av ett tvärvetenskapligt samarbete. Detta kunde t.ex. ske genom att ordna en nordisk konferens kring problemet älgolyckor.

Helsingfors den 12 oktober 1982

Jarmo Wahlström

Trafikminister

Jarmo Hirsto

Byråchef

Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet:

Såsom i medlemsförslaget konstateras har viltolyckorna ökat kraftigt under 1970-talet, men antalet olyckor har minskat under början av 1980-talet. I medlemsförslaget har man ensidigt sett situationen på så sätt att viltet förorsakat olyckorna och människan har som lidande part förorsakats person- och materielskador. Enligt de utredningar som gjorts vid Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet har dock människan förorsakat olyckorna i så gott som samma utsträckning som viltet, speciellt älgen. Då en ansevärd mängd villebråd dödas i vägtrafiken borde också denna synpunkt beaktas då man söker lösningar till problemet.

Älgstammens tillväxt har genom ökad jakt stoppats i början av 1980-talet. Detta har varit möjligt tack vare forskningens insats i att samla in data angående älgstammens täthet, köns- och åldersfördelning samt reproduktion i olika delar av landet. På basen av forskningsresultaten har jakten kunnat utvecklas till en selektiv beskattning, vars syfte är att minska den del av stammen som är mest olycksbenägen på de mest utsatta områdena. För att också framledes kunna genomföra en målmedveten reglering av älgstammen bör forskningen fortsättas och effektiviseras. Särskild uppmärksamhet bör fästas vid beteendeformer som lätt leder till olyckor och de habitat där olyckorna oftast inträffar.

Angående den "migration" som nämns i medlemsförslaget bör framhållas att forskningen har kunnat påvisa vissa förflyttningar mellan sommar- och vinterbetesmarker. Däremot föreligger inga som helst uppgifter om att älgarna direkt skulle "migrera" till områden där de skulle förorsaka aningen större eller mindre skadegörelse än tidigare.

Medlemsförslaget nämner att inget direkt samband mellan älgstammens täthet och antalet olyckor kunnat påvisas. För Finlands del har en sådan utredning gjorts. På basen av antalet älgkrocker, älgtäthet och trafikmängd (mätt i antal körkilometer) har man kunnat påvisa ett exponentiellt samband mellan antal krocker, älgtäthet och trafikmängd med en förklaringsgrad av 97,7 procent. Älgtäthetens och trafikmängdens korrelationer till antalet krocker förklarar 96,7 respektive 95,6 procent av variationen och således påverkar älgtätheten och trafikmängden krockfrekvensen i nästan lika utsträckning. Man kan sluta sig till att en ökning av älgtätheten med 10 procent resulterar i en ökning av antalet krocker med 15 procent om trafikmängden förblir konstant. Om återigen trafikmängden ökar med 10 procent och älgstammen förblir konstant, så ökar antalet krocker med 13 procent. Förändringar i älgtäthet förklarar 55 procent och förändringar i trafikmängd 45 procent av förändringarna i antal krocker om inga andra faktorer beaktas.

Utredningen visar att ökningen i antal krocker ingalunda enbart är beroende av älgtätheten, så som trafikmyndigheterna låtit påskina, utan olycksfrekvensen är i lika stor utsträckning beroende av trafikmängdsökningen.

På basen av ovanstående kan man uppställa en prognos för älgkrockarna år 1982. Antalet krockar uppskattas bli 1 840, dvs. det lägsta antalet sedan 1977 och 370 färre än 1981. Minskningen är 16,7 procent. Situationen har genom jaktmyndigheternas agerande kunnat förbättras, trots att trafikmängden ökat.

Förutom älgar faller också ett stort antal andra djur offer för trafikolyckor: renar, vitsvanshjortar, harar och annat småvilt. Dessas andel borde utredas och undvikandet av dess förluster bör också beaktas vid planering av åtgärder som syftar till att minska antalet olyckor. I detta samband kan man påpeka att av småviltstammarna har endast hararna varit talrika under senare år. Erfarenheterna visar att småviltet sällan förorsakar allvarliga tillbud i trafiken, förutom i de fall då man avsiktligt försöker köra på djur. Vid planering av åtgärder för att minska antalet olyckor vore det av vikt att utreda hur körsätt och körvanor påverkar olycksfrekvensen. Då älgtätheten och trafikmängden i lika hög grad förorsakar olyckor kan man sluta sig till att en sådan utredning kunde ge en utmärkt bas för upplysningskampanjer som synbarligen kunde minska olycksfrekvensen.

Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet omfattar helt medlemsförslagets synpunkt att samarbetet mellan olika forskningsgrenar och myndigheter borde effektiveras för att utreda möjligheterna att minska viltolyckorna. Ett intimare samarbete mellan de nordiska länderna borde startas. Nordiska ministerrådets stöd för ett sådant effektiviserat samarbete vore ytterst behövligt och önskvärt.

Helsingfors den 8 september 1982

Teppo Lampio

Forskningsinstitutets chef, professor

Ålands landskapsstyrelse:

Liksom på finska fastlandet och i Sverige har viltolyckorna i vägtrafiken ökat kraftigt i antal på Åland sedan medlet av 1970-talet. Från nordisk synpunkt är emellertid problematiken vilt-trafik på Åland fortfarande av blygsam omfattning. Lokalt kan man dock anse att olycksriskerna idag är en anmärkningsvärd trafiksäkerhetsrisk. År 1981 inträffade sammanlagt 99 trafikolyckor med vilt (hjortdjur) inblandade på de åländska vägarna. I endast 2 av fallen var älg inblandad, den resterande delen av olyckorna (97) var rådjursolyckor. Övriga hjortdjur än älg och rådjur finns icke ännu i fasta stammar i landskapet.

Hittills har inget fall av allvarligare personskador inrapporterats i samband med trafikolyckor med vilt inblandat. Eftersom viltolyckorna på Åland nästan uteslutande varit rådjursolyckor har även de materiella skadorna med vissa undantag varit jämförelsevis små. År 1981 utbetalades

genom landskapets och försäkringsbolagens försorg sammanlagt ca 133 000 FIM i bidrag för ersättande av skador som förorsakats motorfordon i samband med viltolyckor i trafiken på Åland. Detta innebär i stort en reparationskostnad om 1 343 FIM per fordon och olycka. På Åland gäller en särskild lag, Landskapslagen om ersättande av skador förorsakade av hjortdjur (ÅFS 52/74) med stöd av vilken ersätts bl. a. reparation av fordonsskador som uppstått i samband med viltolyckor i trafiken. Trafikskadorna ersätts dock icke ur samhällsmedel i de fall fordonet har vagnskadeförsäkring eller annan frivillig försäkring innefattande skydd emot viltskada. I sådana fall erläggs ur samhällsmedel enbart självriskandelen. Motsvarande möjligheter att erhålla särskild skadeersättning för viltskada på fordon finns i riket (FFS 319/82) men t. ex. icke i Sverige.

På Åland uppbärs avgifter för beviljade tillstånd att vid jakt fälla älg och rådjur på så sätt att inkomsterna i mån av möjlighet skall balansera utgifterna för de olika hjortdjursskadeersättningarna som enligt lag utbetalas.

Förutom information till allmänheten om viltet i trafiken har på Åland icke vidtagits några åtgärder för att systematiskt utreda möjligheterna att förhindra viltolyckorna. På vissa särskilt utsatta vägavsnitt har dock i förebyggande syfte uppsatts s. k. viltvarningsmärken och utförts siktröjningar. Några viltstängsel och s. k. viltspelar finns icke uppsatta i landskapet.

På grund av att älgolyckornas andel av viltolyckorna är få på Åland har den åländska viltolycksproblematiken hittills haft en annan struktur än i övriga Norden, främst kännetecknad av avsaknad av allvarliga personskador och lägre omkostnader för reparation av materiella skador per fordon.

I den lokala trafikolycksstatistiken på Åland har dock viltolyckorna en mycket framskjuten plats.

Landskapsstyrelsen omfattar därför helt det åtgärdsprogram som framförs i medlemsförslaget under p. 1–3. Härutöver borde man möjligtvis på internordisk nivå diskutera och klarlägga giltigheten och omfattningen av viltolycksförsäkringar och andra ersättningsmöjligheter i annat nordiskt land.

Mariehamn den 28 september 1982

Ragnar Erlandsson

Vicelantråd

Håkan Kulves

Miljövårdsintendent

Trafikförsäkringsföreningen:

Enligt Trafikförsäkringsföreningens kännedom överensstämmer viltolyckornas aktuella läge såsom det beskrivits i motiveringen för medlemsförslaget med det rådande läget. Även de slutsatser som dragits på grund

av situationen motsvarar till väsentliga delar Trafikförsäkringsföreningens uppfattningar om ärendet.

Trafikförsäkringsföreningen har i syfte att befrämja trafiksäkerheten för hjorddjurens del producerat information bl. a. på följande sätt:

Vägtrafikolyckor med hjorddjur har statistikförts i samband med statistiken över trafikskador som ersatts från trafikförsäkringen. Vid universitetet i Uleåborg har man med Trafikförsäkringsföreningens stipendium undersökt den regionala indelningen mellan trafikskador med renar inblandade. I samarbete med Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet har man utarbetat en forskningsplan för experiment med reflexfärg på renar hösten 1982. Haverikommissionen i Kymmene län undersökte åren 1977–1979 på vissa vägsträckor alla hjorddjursolyckor som kommit till polisens kännedom.

Reduceringsåtgärder mot hjorddjursolyckor undersöktes i Finland åren 1980–81 av en arbetsgrupp som trafikministeriet utsett. Gruppen föreslog ett åtgärdsprogram med 12 punkter för att reducera hjorddjursolyckor. Programmet bearbetades bl. a. med hjälp av Trafikförsäkringens ovan nämnda information om hjorddjursolyckor. Åtgärderna följer det ifrågavarande medlemsförslagets idé om att man borde sträva till att förhindra hjorddjursolyckor med en väl planerad och lokalt anpassad kombination av åtgärder. Trafikförsäkringsföreningen har i sitt utlåtande till trafikministeriet 10.6.1981 stött de framlagda förslagen.

Även om man åtminstone tillfälligt har fått antalet hjorddjursolyckor i Finland till nedåtgående trend, anser Trafikförsäkringsföreningen det vara viktigt att man fortfarande med hjälp av undersökningar, produktutveckling och experiment strävar till att begränsa hjorddjursolyckor samt olyckor med andra villebråd inblandade. Vid förebyggandet av djurolyckor är samarbete mellan olika vetenskapsbranschens representanter nödvändigt och informationsutbyte och eventuell koordinering av undersökningar mellan de nordiska länderna motiverade.

Mot bakgrunden av ovanstående stöder Trafikförsäkringsföreningen förverkligandet av det framlagda medlemsförslaget.

Helsingfors den 6 september 1982

Trafikförsäkringsföreningen

Pentti Ajo

Trafikskyddet:¹

Det betonas i den presenterande delen av medlemsförslaget, som gäller viltolyckorna, att ett omfattande tvärvetenskapligt forskningsarbete har utförts i Norden i syfte att minska dessa olyckor.

Enligt Trafikskyddets uppfattning föreligger för närvarande forsknings-

¹ Yttrandet översatt från finska.

resultat i tillräcklig mängd såsom bas för beslutsfattandet. I Finland har dylik forskning bedrivits sedan år 1974.

Enligt forskningsresultaten har begränsandet av djurstammen konstaterats vara den enda avvärjningsmetoden av betydelse när det gäller viltolyckor. Vid sidan av detta bör genomföras andra åtgärder som visat sig effektiva och vilka konstateras i Trafikskyddets utlåtande om arbetsgruppens "Hjortdjuren och trafiksäkerheten" betänkande (se Bihang).

Trafikskyddet stöder åtgärder, vilkas syfte är att så effektivt som möjligt förebygga viltolyckorna. Till dessa åtgärder hör även stöddandet av den produktutveckling, som nämns i medlemsförslaget. I samband med produktutveckling av detta slag är det med hänsyn till resultaten av särskild vikt att fästa uppmärksamhet vid produkternas kvalitet.

Under den allra senaste tiden har antalet hjortdjursolyckor och antalet personskador i samband med dem minskat bl. a. i Finland, och hjortdjursolyckornas andel av olyckorna och deras påföljder har varit relativt ringa. Eftersom man redan vet en hel del om viltolyckornas delfaktorer, med undantag av förarbeteendet, betraktar Trafikskyddet det i detta skede som nödvändigt att stärka det tvärvetenskapliga samarbetet speciellt på förarbeteendets område.

Helsingfors den 22 september 1982

Trafikskyddet

Ilpo Krootila

Verkställande direktör

BIHANG

Skrivelse till trafikministeriet i Finland från Trafikskyddet angående betänkandet från arbetsgruppen Hjortdjuren och trafiksäkerheten

Trafikskyddet framför som sitt utlåtande om arbetsgruppens förslag följande (siffrorna hänvisar till resp. punkt bland åtgärdsförslagen):

1. Det mål som arbetsgruppen utsätter — antalet hjortdjursolyckor och antalet personskador i samband med dem borde före mitten av 1980-talet fås minskat till den nivå som rådde under de första åren av 1970-talet — går i rätt riktning men är inte tillräckligt exakt.

Det framgår inte av det av arbetsgruppen föreslagna konkreta åtgärdsförslaget beträffande reglering av älgstammen, att det verkligen skulle röra sig om en minskning av antalet älgar. Till antalet vitsvanshjortar tar arbetsgruppen inte ställning.

2. Arbetsgruppen har inte tillräckligt väl motiverat sitt förslag till mål för minimiantalet fällda djur, varför det inte framgår hur det nyssnämnda förslaget skulle förbättra trafiksäkerheten.

Man borde även överväga en allmän uppmjukning av den politik som tillämpas vid fällandet av hjortdjuren i det rådande läget, då risk inte föreligger för att hjortdjuren skall dö ut i vårt land. Speciellt ibruktagandet av den fria jakttid, som tillämpas i Sverige, borde utredas i syfte att minska hjortdjursstammen.

4. Ifall älgstaket används som medel att förebygga olyckor framhåller Trafikskyddet, att forskningsresultaten antyder att staketen borde vara flera kilometer långa och utan öppningar, för att de skall kunna anses vara av någon betydelse vid förebyggandet av olyckor.

5. Vid verkställandet av slyröjning stöter man på grundlagsenliga äganderättsfrågor rörande träd och mark, eftersom röjningen måste utsträckas 20–30 meter från vägens kant för att vara effektiv.

6. Att begränsa eller rekommendera hastigheterna är på sin plats på vägsträckor med synnerligen stor risk för hjorddjur. Man bör emellertid akta sig för att genom alltför stort bruk av denna åtgärd minska förarnas respekt för åtgärdens nödvändighet. Likaså bör man noggrant undersöka när det är nödvändigt och aktuellt med hastighetsbegränsningar och -rekommendationer, eftersom förhållandena växlar relativt snabbt.

Vid utarbetandet av hastighetsbegränsningar och -rekommendationer bör man likaså noga överväga såväl de hjordjursekonomiska som de transportekonomiska aspekterna, för ju större förlusterna är på grund av transporterarnas fördröjning, desto svårare är det att motivera förarna att iakttä begränsningarna.

7 och 8. Trafikskyddet har varje år informerat förarna om älg- och hjortfaran. Man får konstatera, att det är knappt om sådan kunskap, som informationsverksamheten är i behov av och som kunde tänkas påverka hjordjursolyckorna.

10. Trafikskyddet konstaterar i detta sammanhang, liksom vid punkterna 7 och 8, att det är knappt om information beträffande de faktorer som påverkar förarens beteende, varför åtgärdsförslagets betydelse är osäker.

11. Om trafiksäkerhetsarbetet i syfte att minska hjordjursfaran i huvudsak finansieras genom fällningslicensavgifterna, kommer avgifterna att reduceras allteftersom myndigheterna lyckas reducera antalet hjordjursolyckorna. Användandet av jaktlicensavgifterna för trafiksäkerhetsarbete motiveras likaså av att betydelsen av de skador som hjordjuren förorsakar då kommer att betonas vid regleringen av hjordjursstammen.

12. Saltningsfrågan måste betraktas som en detalj bl. a. därför, att endast ca 15 % av älgolyckorna inträffar vintertid, och genom saltning skulle man kunna påverka endast en del av denna mängd.

Slutligen påpekar Trafikskyddet med hänsyn till det material som arbetsgruppen utnyttjat, att de slutliga resultaten av jord- och skogsbruksministeriets, väg- och vattenbyggnadsstyrelsens och Trafikskyddets samfälliga forskningsprojekt ännu inte stod till förfogande år 1980. Den ifrågavarande undersökningens avslutande översikt omfattar en rekommendation att reducera de riskfyllda situationerna genom att minska på hjordjursstammen samt en rekommendation att utveckla ersättningarna för de återstående olyckorna så, att olyckornas följder skulle lindras och antalet olyckor skulle minska.

I Finland och Sverige har publicerats sammanlagt över 50 forskningsrapporter om hjordjursolyckor, varför det finns tillräckligt med information för att lösa problemet. Vid utvärderingen av trafiksäkerhetsåtgärder måste man minnas, att hjordjursolyckorna är synnerligen lindriga eftersom i genomsnitt endast ca 10 % leder till personsador.

Helsingfors den 30 september 1981

Trafikskyddet

Ilpo Krootila

Verkställande direktör

Jägarnas centralorganisation:¹

Ökningen av älgstammen, framför allt i Sverige, Norge och Finland har framför allt ägt rum sedan 1970-talets början, såsom det konstateras i hänvisningsskrivelsen. I och med djurstammarnas ökning har också av dem förorsakade trafikolyckor ökat. Djurstammarnas tillväxt och olyckornas ökning har i hög grad utvecklats parallellt men förhållandet mellan orsaker och följder är inte säkert känt.

Utom trafikolyckor orsakar älgar också skador för jord- och skogsbruket, vilka årligen kostar flera miljoner mark. Skördeförlusten kan ersättas med pengar, men i trafikolyckor är det inte bara fråga om skadade djur och människor utan till och med även om dödsfall. På grund av ökade skador har man utvecklat system för utvärdering och ersättning av skador i de olika länderna. I Finland torde det mest täckande systemet för ersättningsgrunder finnas. Genom att ersätta skadorna avlägsnar man dock inte själva problemet. Mot denna bakgrund spelar bekämpnings- och förebyggande åtgärder i framtiden en viktig och central roll.

Jägarnas centralorganisation (MKJ) förenar sig om Nordiska rådets åtgärdsförslag till Nordiska ministerrådet om minskningen av viltolyckor genom anordnande av tvärvetenskapligt samarbete och stöd till forskning och produktutveckling. MKJ understöder nordiskt samarbete för att utreda och forska angående viltolyckor, varvid man genom att samordna resurser kunde nå grundligare och snabbare resultat i minskningen och förebyggandet av viltolyckor. MKJ vill i samarbetet och forskningen understryka några synpunkter, som borde undersökas och med hjälp av vilka man kunde minska olycksrisken. Då borde inte enbart minskningen av älgstammen vara en ledande princip i förebyggande av olyckor.

Man borde undersöka och utreda bl. a. följande saker:

1. Kännedom om älgstammar
 - stammens struktur och avkastning
 - kraven på levnadsmiljö och näringsfrågan
 - vandringar
 - anpassning till miljöförändringar
2. Medvetenheten om älgrisken och sättet att bete sig i körningen
 - informationen om den verkliga risken med älgolyckor
 - upplysningar åt bilister om sättet att bete sig i körningssituationen, när älgar är synliga
3. Betydelsen av vägranernas slybekämpning och viltstaket.

MKJ förenar sig med närslutna tillägg om de åtgärdsförslag som Nordiska rådet riktat till Nordiska ministerrådet.

Helsingfors den 28 september 1982

Matti Valtonen
Verksamhetsledare

Esa Niemelä
Biträdande verksamhetsledare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Automobilförbundet:

Viltolyckorna och speciellt älgolyckorna har även i Finland under de senaste åren tydligt minskat vägtrafiksäkerheten. Alldeles nyligen har läget ändå i detta avseende klart förbättrats vilket torde bero närmast på en påtaglig förminskning av älgstammen.

Vi anser att bibehållandet av älgstammen på en måttlig nivå genom avskjutning är den effektivaste metoden att avvärja älgtrafikolyckor. Viltstängslen har även visat sig vara ändamålsenliga men dyra.

Orsakerna till viltolyckor och förebyggande av dem kräver vidare pålitliga utredningar såväl på en samnordisk som nationell nivå. Nordiska rådets medlemsförslag bör sålunda anses aktuellt och motiverat.

Helsingfors den 28 september 1982

Automobilförbundet r.f.

Heimo Jaakkola
Verkställande direktör

Otto Nurmela
Fältchef

Norge

Samferdselsdepartementet hänvisar i skrivelse den 24 september 1982 till yttrande av den 17 september 1982 från Statens vegvesen, Vegdirektoratet (se nedan)

Statens vegvesen, Vegdirektoratet:

Det finnes ikke statistikk som viser det totale antall kollisjoner mellom storvilt og motorkjøretøyer i Norge. Derimot har Statistisk sentralbyrå – på grunnlag av oppgaver fra viltneemndene – utarbeidet en statistikk over antall storvilt som er drept av bil, altså de mer alvorlige viltulykkene.

Statistisk sentralbyrås oversikter viser at antall drepte storvilt har økt fra ca. 400 pr. år i 1972/73 til ca. 1 500 pr. år i 1980/81. Mesteparten av viltulykkene skjer i Østlandsområdet med Hedmark som det mest ulykkesutsatte fylket.

Viltulykkene fører iblant til store materielle skader. Mange dyr blir drept og et ukjent antall dyr blir skadet. Antallet personer som blir skadet eller

drept ved slike ulykker er imidlertid relativt beskjedent. På tross av at antallet drepte og skadde dyr er forholdsvis stort og at viltulykkene fører til endel materielle skader, kan ikke viltulykkene pr. idag karakteriseres som noe stort trafikksikkerhetsproblem. Dette må etter vår vurdering få betydning for den innsats samfunnet skal legge ned i forskning og utprøving av tiltak for å redusere disse ulykkene. Det må fortsatt være andre sektorer av trafikksikkerhetsarbeidet som må prioriteres.

Vi kan imidlertid ikke se bort fra at viltulykkene etterhvert kan bli et vesentlig problem i enkelte deler av landet. Økningen i antallet viltulykker er urovekkende og det er ikke ting som tyder på at denne utvikling vil stoppe. Arbeider som tar sikte på å stoppe denne utviklingen, eventuelt redusere antallet viltulykker, bør derfor støttes. Å prøve ut ulike ulykkesreducerende tiltak som nevnt i punktene 1 og 2 på side 2 i forslag A 628/t er derfor av betydelig interesse. At dette kan skje i samarbeid mellom de nordiske land er positivt, og Norge bør etter vår mening delta både faktisk og økonomisk i samarbeidet.

Når det gjelder medlemsforslaget om viltulykker i vegtrafikken, vil vi særlig bemerke:

1.) Det økende antall viltulykker kan ha mange årsaker. Her kan nevnes viltbestandens størrelse, trafikkmengden, vegens plassering i terrenget, sikten til side for vegen, storviltets trekkruter, beiteområdenes beliggenhet m.m. Etter vår vurdering er kunnskaper om årsakene til viltulykkene nødvendig for å vurdere ulykkesreducerende tiltak. En eventuell arbeidsgruppe som skal utprøve tiltak bør derfor få i oppgave å klarlegge ulykkesårsaker før et program for tiltaksprøving utformes.

2.) Det er en rekke interesser knyttet til storviltet. Grunneierne og de jaktberettigede har ofte økonomiske eller rekreative interesser knyttet til viltet. Viltmyndighetene har ansvaret for å forvalte viltforekomstene ut fra mål som Storting og Regjering trekker opp. Vernemyndigheter og organisasjoner har ønsker om et rikt og variert dyreliv. For de vegfarende kan viltet være et sikkerhetsproblem. Ved vurdering av tiltak for å redusere viltulykkene må det tas hensyn til de ulike interessegruppers ønsker. Det er etter vårt syn ikke mulig å vurdere tiltak på en realistisk måte uten at dette relateres til målsettinger om viltpleie, størrelsen på viltforekomstene osv. En arbeidsgruppe bør derfor være sammensatt på en slik måte og gis et slikt mandat at dette spørsmål kan gis en forsvarlig behandling. Arbeidet med ulykkesreducerende tiltak synes derfor ikke å kunne løses bare gjennom et tverrvitenskapelig samarbeide. Det kreves også en politisk behandling av spørsmålet.

3.) Et viktig spørsmål er gjennomføringen av de ulykkesreducerende tiltakene. I og med flere har interesser knyttet til viltet, herunder viltbestanden, er det naturlig at disse interessene får et felles ansvar for gjennomføring av de ulykkesreducerende tiltakene. Når effekten av de forskjellige tiltak vurderes, bør tiltakene og gjennomføringen av disse sees i

sammenheng. Ved en slik framgangsmåte vil resultatene fra arbeidsgruppen i stor grad kunne anvendes direkte i praksis.

4.) I pkt. 3 på side 2 i forslag A 628 t er det foreslått at det Nordiske ministerrådet skal støtte produktutvikling som tar sikte på å redusere viltulykkene. Etter vår vurdering bør det offentlige i første omgang begrense sitt arbeid til å klarlegge årsaker til viltulykkene og vurdere tiltak og gjennomføring av disse. Utgifter knyttet til produktutvikling bør bæres av produsentene. Vi bør imidlertid sørge for at resultater fra årsaksanalyser m. m. blir stilt til rådighet for produsentene.

5.) Det er i Norge igangsatt endel arbeider for å redusere antallet viltkollisjoner. Dette omfatter siktrydding, viltgjerder, lyssignaler m. m. Så langt vi kjenner til, er tilsvarende arbeider igangsatt eller utført i de andre nordiske land. Det arbeid som eventuelt iverksettes i regi av Nordisk ministerråd bør samordnes med de arbeider som er igangsatt i deltakerlandene.

Vi vil til slutt nevne at det ikke er avsatt spesielle midler på vegbudsjettet verken til tiltak for å redusere viltulykkene eller til forskning omkring disse problemer. De tiltak vi til nå har iverksatt er dekket over anleggs- eller vedlikeholdsbudsjettet.

Oslo, 17. september 1982

Kontor for grunnnerverv
og miljøsaker

Gaute Kydland

Olav Sætre

Trygg Trafikk:

Trygg Trafikk støtter medlemsforslaget i Nordisk Råd om økt felles nordisk innsats mot viltulykkene i vegtrafikken.

Temaet bør også drøftes i nordisk sammenheng i forbindelse med Nordisk Trafikksikkerhetsår 1983.

Oslo, 2. september 1982

Trygg Trafikk

Leif Agnar Ellevset

Direktør

Per Helljesen

Kontorsjef

Kongelig norsk automobilklub har i skrivelse den 25 augusti 1982 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Norges jeger- og fiskerforbund har i skrivelse den 21 oktober 1982 förklarat sig stödja medlemsförslaget.

Sverige

Rikspolisstyrelsen:

Åtgärder för att minska riskerna för trafikolyckor i vägtrafiken är en betydelsefull del i de fortlöpande strävandena att åstadkomma största möjliga trafiksäkerhet på vägarna. Ett omfattande arbete har nedlagts och åtgärder har vidtagits i syfte att minska viltolyckorna i trafiken. Särskilt kan framhållas VIOL-projektets omfattande utredning och uppföljning av möjliga åtgärder. Enligt rikspolisstyrelsens uppfattning är dock viltstängsel det mest effektiva skyddet mot klövviltolyckor. Sådana stängsel anordnas numera i anslutning till de mest trafikerade vägarna i den takt som väghållarnas ekonomi tillåter. Trafiksäkerhetsverket har genom olika informationsåtgärder riktat vägtrafikanternas uppmärksamhet på riskerna för viltolyckor. Polisen har i samarbete med trafiksäkerhetsverket tagit fram en förarsimulator – "Viltet i trafiken" – för träning i att undvika kollision med älg. Polisen medverkar och ansvarar för att så många körkortshavare som möjligt får tillfälle att bruka denna anordning.

Genom förordning (1982: 711) om ändring i vägtrafikkungörelsen (1972: 603) får bl. a. polisen fr. o. m. 1 januari 1983, om det behövs för att förebygga trafikolyckor med klövvilt, meddela föreskrifter om tillfällig begränsning av hastigheten för viss vägsträcka. Polisens möjligheter att mer aktivt medverka till förebyggande av viltolyckor har därmed utökats.

Med hänsyn till att viltolyckorna utgör ett allvarligt hot mot trafiksäkerheten och att detta problem i flera avseenden är gemensamt för de nordiska länderna har rikspolisstyrelsen inget att erinra mot förslaget om ett tvärvetenskapligt samarbete för att pröva olika åtgärder och kombinationer av åtgärder i syfte att reducera viltolyckor.

Beträffande forskningsåtgärder vill styrelsen fästa uppmärksamheten på den forsknings- och utvecklingsverksamhet inom området som i Sverige bedrivs av transportforskningsdelegationen (TFD).

Styrelsen är också positiv till förslaget på produktutvecklingsområdet.

Stockholm den 13 augusti 1982

Rikspolisstyrelsen

Lennart Printz

Bertil Fredriksson

Statens vägverk:

Under år 1980 översände vägverket till kommunikationsdepartementet en slutrapport över utförd viltolycksforskning, "Viltolycksprojektet (VIOL)", TU 146, 1980-05 (VV dnr T 85 80: 1124).

Trots att detta forskningsprogram varit omfattande och stora resurser använts saknas fortfarande väsentliga kunskaper. I rapporten påpekas även behovet av ytterligare forskning. Inom vägverket pågår för närvarande flera forskningsprojekt med syfte att utreda effekterna av enkla viltstängsel och siktröjning.

Viltolycksforskning är mycket tids- och kostnadskrävande. Vägverket välkomnar därför en gemensam nordisk satsning inom detta område och är berett delta i ett sådant nordiskt samarbete.

Borlänge den 2 september 1982

Roland Forsberg

Trafiksäkerhetsverket:

Trafiksäkerhetsverket har sedan i början av 1970 på olika sätt engagerat sig i arbetet att vända den negativa trend beträffande antalet trafikolyckor med vilt som präglat 1970- och 80-talen.

Statens vägverk har tillsammans med trafiksäkerhetsverket lett forskning och försöksverksamhet i syfte att minska viltolycksantalet. Arbetet har genomförts av den s.k. VIOL-gruppen som förutom nämnda myndigheter även bestod av representanter från naturvårdsverket, rikspolisstyrelsen och Svenska jägareförbundet. I gruppens slutrapport 1980 framhålls dels behovet av ytterligare forskning inom olika existerande åtgärdsområden, såsom stängselutformning, lokala hastighetsbegränsningar m. m., dels kombinationer av olika åtgärder.

I beslut 1978-06-29 gav regeringen trafiksäkerhetsverket i uppdrag att – i avvaktan på VIOL-gruppens utredningsarbete – överväga åtgärder som på kort sikt kan vidtas för att begränsa antalet viltolyckor.

Ett flertal av de åtgärder som föreslagits i ovan redovisade utredningar har numera genomförts och ytterligare forskning initierats. Genom ändring (1981:678) av jaktstadgan (1938:279) gäller numera att en ledamot av länsälgnämnden skall ha särskild kunskap i trafiksäkerhetsfrågor. Denna ordning ses naturligtvis med tillfredsställelse från verket som ett positivt och konkret sätt att vidga samarbetet mellan olika intressenter. Tillika har, genom samma ändring, trafiksäkerhetsverkets förslag om att trafiksäkerhetsintresset skall vägas in vid länsstyrelsernas bedömning av avskjutningens storlek även införts i jaktstadgans 13 § 7 mom.

Det redovisade uttrycker sålunda en strävan att alltmer beakta trafiksäkerhetsintresset som en naturlig del i arbetet att skapa en viltpopulation med hänsyn dels till att minska riskerna för viltolyckor i trafiken, dels är förenlig med lönsamhets- och sysselsättningsintressen inom landet.

Kontakter länderna emellan finns förvisso etablerade redan i dag, varvid man bl. a. kan konstatera att problemen för Sverige delvis är av annan karaktär än i Norge och Finland främst vad gäller viltets förekomst och utbredning. Problemen har dock i flera avseenden gemensam karaktär.

I likhet med medlemsförslaget är verket därför av den uppfattningen att ett samarbete dels tvärvetenskapligt, dels internordiskt är värdefullt och även nödvändigt för att förverkliga ett effektivt åtgärdsprogram mot viltolyckorna.

Enligt verkets uppfattning bör organisationen av ett sådant samarbete mellan de nordiska länderna ske i form av att ett symposium anordnas för upprättande och utvärdering av ett gemensamt handlingsprogram för att reducera antalet viltolyckor.

Beträffande olika forskningsåtgärder vill verket upplysa om den forsknings- och utvecklingsverksamhet som i Sverige bedrivs inom transportforskningsdelegationen (TFD). Dess syfte är bl. a. att följa utvecklingen inom transportsektorn och TFD har därvid att samverka med berörda myndigheter, institutioner, forskare och företag. F. n. pågår i TFD:s regi en kartläggning av person- och fordonsskador som orsakats av sammanstötningar med vilt. Syftet är att med ledning av skademönstret få underlag för skadeförebyggande åtgärder.

När det gäller produktutvecklingen inom området har verket medverkat i olika sammanhang och ser därför positivt på en intensifiering länderna emellan inom detta område.

Med bakgrund av vad som anförts anser trafiksäkerhetsverket sålunda det värdefullt att ett nordiskt samarbete med syfte att behandla viltolycksproblematiken etableras i huvudsak enligt medlemsförslaget.

Borlänge den 30 juli 1982

Trafiksäkerhetsverket

Lars Peterson

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) hänvisar i skrivelse den 17 september 1982 till yttranden från universitet och tekniska högskolor (se nedan).

Statens naturvårdsverk:

Under det senaste decenniet har omfattande forskningsinsatser genomförts i Sverige för att söka klarlägga orsakerna till den kraftiga ökningen av antalet viltkollisioner och hur denna utveckling skulle kunna stävjas. Till grund för forskningen ligger SNV PM 1971 angående åtgärder mot viltolyckor. Forskningen har skett i projektform hos vägverket och har bekostats med medel ur dåvarande älgskaderegleringsfonden och från vägverket. Slutrapport från projektet avgavs 1980.

Forskningen har bidragit till ökade kunskaper som bl. a. lagts till grund för vägverkets och trafiksäkerhetsverkets prioriteringar. Vidare har de härigenom vunna erfarenheterna tagits med i länsälgnämndernas bedömningar av älgvården inom länen och därvid i hög grad bidragit till den minskning av älgstammen som nu är under genomförande.

Det måste dock konstateras att problemområdet är så komplicerat och omfattande att hittills genomförd forskning inte gett klarhet i alla de frågeställningar som redovisats. Inriktningen och omfattningen av en eventuell fortsatt forskning skulle behöva klarläggas. Det är också resurskrävande att fortsätta en täckande forskning av aktuellt slag och medel härför har ej funnits att tillgå.

Naturvårdsverket vill därför stödja den uppfattning som redovisats i remitterade rådsförslaget. Verket vill dock förorda att en inledande verksamhet sker i form av ett nordiskt symposium om viltolycksforskning – eventuellt kan flera symposier behövas. Med utgångspunkt härifrån torde – eventuellt genom en särskild arbetsgrupp – ett program för en gemensam nordisk insats beträffande forskning, utveckling, information etc. kunna tas fram. Därefter torde en bedömning av fortsatta insatser kunna ske på säkrare grund än för närvarande.

Som samordnande organ för den viltforskningsinriktade delen skulle Nordiska viltforskningskollegiet kunna tänkas fungera.

Solna den 22 september 1982

För statens naturvårdsverk

J-O Pettersson

Christer Borgh

Stockholms universitet, rektorsämbetet:

Rektorsämbetet vid Stockholms universitet har berett *zoologiska institutionen* möjlighet att inkomma med synpunkter. Institutionen har helt stött medlemsförslaget. Det är värt att notera att doktorander vid institutionen deltagit i VIOL-projektet.

För egen del vill *rektorsämbetet* styrka förslaget om åtgärder för att begränsa viltolyckor i vägtrafiken.

Stockholm den 14 september 1982

Staffan Helmfrid

Ki Winbladh

Universitetet i Linköping, medicinska fakultetsnämnden:

Viltolyckor är ett stort och växande problem i Sverige liksom i övriga nordiska länder. Både de medicinska (i form av ökad belastning inom traumatologin) och ekonomiska konsekvenserna av dessa olyckor är omfattande, vilket ju också belyses i förslaget. Forskning inom området med målsättningen både att förebygga olyckorna och att begränsa deras konsekvenser är därför angelägen och bör stödjas och uppmuntras.

- Medicinska fakulteten ställer sig positiv till Nordiska rådets förslag att
- organisera ett tvärvetenskapligt samarbete för att pröva olika kombinationer av åtgärder i syfte att reducera viltolyckor,
 - stödja forskning om olika åtgärders effektivitet för att begränsa viltolyckor,
 - stödja produktutveckling vars syfte är att begränsa viltolyckor.
-

Linköping den 8 september 1982

På medicinska fakultetsnämndens vägnar

Nils-Holger Areskog

Christina Andersson

Lunds universitet:

I förslaget till Nordiska rådet görs ingen klar definition av vad som avses med "vilt", ej heller om de förslag som läggs fram enbart avser kollisioner mellan älg och bilar, eller omfattar viltolyckor rent allmänt. Bristen på distinktion gör det svårt att lämna synpunkter på de framlagda förslagen.

Allmänna synpunkter

Om termen vilt definieras som *fåglar och däggdjur* (vilket ofta är fallet), torde antalet kollisioner mellan vilt och bilar enbart i Sverige uppgå till

”några” miljoner om året. Ett ytterligt ringa antal av dessa kollisioner blir polisanmälda. Även om man begränsar analysen av statistiken till att gälla kollisioner mellan hjortdjur och bilar finns det en rad omständigheter som talar för, att även många av dessa olyckor förblir oregistrerade. Sammanfattningsvis kan konstateras, att antalet kollisioner mellan hjortdjur och bilar är större än vad tillgänglig statistik visar, och att antalet viltolyckor totalt i Norden uppgår till många miljoner per år, sannolikt flera tiotals miljoner. Många djur dödas i dessa kollisioner, och farhågor för negativa inverknings på antalet djur av en del arter har framförts. Främst är det igelkotten som har nämnts i dessa sammanhang. För en noggrannare analys av denna fråga hänvisas till redovisningen av en svensk undersökning (Vägars inverkan på omgivande natur. II. Fauna. SNV PM 1069. 1978).

Om man bortser från kollisioner med hjortdjur, orsakar viltkollisionerna som regel föga problem för bilisterna. Vid de hastigheter som förekommer på vägarna i Norden, är det undantag att bilarna blir skadade. Vid kollisioner med tunga fåglar i höga hastigheter kan mekaniska skador uppkomma (t. ex. skadade kylargrillar, avbrutna backspeglar), men sällan av sådan omfattning att risk för personskador uppkommer.

Det kan här vara av värde att påpeka, att problem av helt annan dignitet föreligger inom luftfarten, där kollisioner med fåglar (även ganska små) kan åstadkomma stora skador på jetmotorer och flygplanskropp, för miljontals kronor. Även totalhaverier förekommer. Inom såväl militär som civil luftfart bedrivs en intensiv verksamhet för att reducera antalet kollisioner och för att göra flygplanen och motorerna så motståndskraftiga som möjligt mot fågelkollisioner.

Älgkollisioner

Kollisioner mellan älg och bilar är det allt annat överskuggande problemet när det gäller viltolyckor i trafiken. Att antalet kollisioner mellan älgar och bilar har ökat i Sverige under senare decennier finns det, trots bristande statistiskt underlag, ingen anledning att betvivla. Antalet älgar har ökat explosionsartat under senare år, vilket avskjutningssiffrorna i Sverige ger besked om.

Som framgår av motionen har ett omfattande arbete utförts i Sverige, för att belysa älgolyckorna och för att pröva effektiviteten med olika anordningar för att hålla älgarna borta från vägarna (VIOL-projektet). Det arbete som utförts inom nämnda projekt har hög ambitionsnivå, och vår kunskapsnivå inom området är god. Underlaget för att bedöma effekter av olika åtgärder torde vara tillfyllest i och med det material som nu föreligger.

I motionen anges, att man i Finland har minskat antalet älgolyckor genom att ”flytta” älgstammen, samt att Jakt- och viltvårdsberedningen i Sverige menar, att älgar rör sig mindre i täta bestånd än i glesa, och att

tätheten av älgar är ett dåligt mått på risken för olyckor. Ur biologisk synvinkel verkar båda påståendena vara så osannolika, att det rimligen föreligger någon form av tolkningsmissförstånd.

Resultatet av de svenska undersökningarna ger föga hopp om att kunna förhindra att älgarna rör sig fritt, fram och åter över vägarna. Trafiksäkerhetsverket i Sverige har i en utredning på uppdrag av kommunikationsdepartementet (skrivelse 1978-12-13) uttalat som sin mening, att den mest verkningsfulla metoden att minska älgolyckor är att minska antalet älgar.

Kommentarer till de framförda förslagen

Genom bland annat de undersökningar som utförts i Sverige under de senaste tio åren har vi idag en god vetenskaplig grund att stå på när det gäller att bedöma möjligheterna att reducera antalet viltolyckor, även de ur skadesynpunkt besvärliga älgolyckorna. Någon ytterligare forskning är i det avseendet inte påkallad för närvarande.

När det gäller älgolyckorna finns det inga biologiska skäl att tvivla på, att antalet olyckor inte skulle vara i proportion till älgstammens storlek. Ytterligare undersökningar av älgolyckorna torde inte leda till annan insikt, än att det enda verkningsfulla sättet att reducera antalet olyckor är att minska antalet älgar. Störst effekt uppnås självfallet om minskningen främst sker i tätt trafikerade områden.

När det gäller delförslag 3 i motionen finns det anledning att stödja förslaget om produktutveckling, om detta kan tolkas som ett förslag att begränsa *effekterna* av viltolyckor. Att förstärka bilarna så, att de på ett bättre sätt än vad som är fallet idag, kan stå emot kollisioner med älgar, torde för övrigt vara ett arbete som lätt kan samordnas med andra krav på hållfasthet i samband med vanliga trafikolyckor. På samma sätt som flygplan testas och certificeras för att motstå fågelkollisioner borde liknande krav kunna uppställas för typgodkännande av bilar.

Lund den 1 september 1982

Per Brinck

Göteborgs universitet, rektorsämbetet, hänvisar i skrivelse den 14 september 1982 till yttrande av den 9 september 1982 från universitetets biologisk-geovetenskapliga sektionsnämnd (se nedan).

Göteborgs universitet, biologisk-geovetenskapliga sektionsnämnden:

Biologisk-geovetenskapliga sektionsnämnden, som i ärendet inhämtat synpunkter från *zoologiska institutionen*, anser det vara angeläget att de i remissinstanserna föreslagna åtgärderna vidtas från Nordiska rådets sida.

Göteborg den 9 september 1982

Enligt uppdrag

Ulla Lagercrantz

Umeå universitet, rektorsämbetet, har i skrivelse den 18 augusti 1982 förklarat sig avstå från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Högskolan i Luleå, rektorsämbetet, har i skrivelse den 23 augusti 1982 förklarat sig avstå från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Sveriges lantbruksuniversitet:

Lantbruksuniversitetet finner det angeläget att det i punkt 1 föreslagna samarbetet kommer till stånd för att pröva olika kombinationer av åtgärder i syfte att reducera viltolyckor. Det är även högst angeläget att enligt punkt 2 stöd ges till forskning angående olika åtgärders effektivitet för att begränsa viltolyckor. Det för närvarande mest angelägna forskningsområdet inom lantbruksuniversitetets kompetensområde torde vara att närmare klargöra relationerna mellan viltolycksfrekvens och vilttäthet. I detta inbegripes direkta studier av beståndstäthet – olycksfrekvens, variationer i beteendet, home-rangestorlek, rörelser (vägpasager) i bestånd av olika täthet samt effekter av beståndsreglering av olika omfattning på lokal och regional nivå. Även rent allmänt sett torde arbete inom detta område ha hög prioritet.

Sveriges lantbruksuniversitet är berett att aktivt delta i tvärvetenskapligt samarbete och i forskning angående viltolyckor inom universitetets kompetensområde.

Uppsala den 26 augusti 1982

På styrelsens för Sveriges lantbruksuniversitetets vägnar

Mårten Carlsson

Bengterik Ronne

Svenska jägareförbundet:

Svenska jägareförbundet, vars förbundsstyrelse behandlat ärendet vid sammanträde den 19 augusti 1982, får härmed anföra följande.

Viltolyckorna utgör för närvarande ett stort problem som accentuerats bl. a. på grund av ökade klövviltstammar, större trafikintensitet och snabba vägar ofta dragna genom viltrika, tidigare vägfria områden.

Som i viss mån belyses i medlemsförslaget har viltolycksforskningen i Sverige bedrivits förhållandevis intensivt bland annat inom det sk VIOL-projektets ram och vissa resultat har också nåtts.

Härutöver har mycket arbete lagts ner på viltolycksfrågan bland annat av naturvårdsverket, vägverket, trafiksäkerhetsverket, jägareförbundet och länsjaktvårdsföreningarna. Vidare har många enskilda mark- och jakt-rättsinnehavare engagerat sig i frågan och många gånger också vidtagit direkta åtgärder i olycksförebyggande syfte. Inte sällan har även kommersiella intressen kommit in i bilden – olika slags viltstängsel, viltspeglar och viltvarnare på fordon har sökt saluföras.

Problemet med viltolyckor är inte enbart en nordisk angelägenhet. Klövviltstammarna såväl i övriga Europa som i Amerika har under det senaste årtiondet ökat i antal liksom trafikintensiteten, vilket i likhet med förhållandet i Norden medfört ett ökande antal viltolyckor. Forskning, undersökning och praktiska försök för att nedbringa antalet olyckor har således även bedrivits i många länder utanför Norden.

Ovan har enbart berörts frågor om olyckor med klövvilt. Dessa olyckor tilldrar sig nämligen speciell uppmärksamhet på grund av att det oftast är dessa olyckor som förorsakar person- och fordonsskador. Det skall emellertid kraftigt understrykas att synnerligen stora mängder småvilt årligen faller offer för vägtrafiken. Det kan exempelvis framhållas att antalet i Sverige i trafiken dödade harar och grävlingar torde överstiga det antal som tas ut vid jakt. Ett stort antal djur – såväl klövvilt som småvilt – skadas genom påkörning men kan inte återfinnas och går ofta ett långvarigt lidande till mötes.

Svenska jägareförbundet finner det ur flera synvinklar angeläget att ett samarbete sker i viltolycksfrågan de nordiska länderna emellan, bland annat då problemställningarna i varje fall inom Finland, Norge och Sverige torde vara tämligen likartade.

Svenska jägareförbundet finner emellertid att det arbete som kan komma att bedrivas de olika nordiska länderna emellan i dessa frågor huvudsakligen bör fotas på redan kända förhållanden och således innebära en utveckling av nu kända möjligheter. Det arbete som tidigare bedrivits i Sverige har nämligen enligt jägareförbundets mening visat att endast ett ganska begränsat antal, tämligen handfasta metoder, kan förväntas ge några positiva effekter. Forskningen inom området är vidare svår och tar lång tid i anspråk.

Enligt jägareförbundets mening bör vidare de utländska erfarenheter som vunnits inhämtas. I Amerika har exempelvis viltolyckornas antal i förhållande till tillåten hastighet studerats. Resultaten synes vara entydiga och innebär att antalet viltolyckor alla slag sjunker utomordentligt kraftigt med sänkt tillåten hastighet. Erfarenheterna härav bör således tillvaratas även inom den verksamhet som nu föreslås i Norden.

Vidare bör enligt Svenska jägareförbundets mening avsevärda satsningar göras på information och utbildning av trafikanterna. Därvid är i första hand en väsentlig ökning av körskolornas undervisning om viltolyckor och om hur dessa skall undvikas önskvärd. Det torde nämligen enligt Svenska jägareförbundets uppfattning förhålla sig så att ett mycket stort antal viltolyckor skulle ha kunnat undvikas om förarna varit rätt utbildade.

Mot bakgrund av vad ovan anförts tillstyrker Svenska jägareförbundet det remitterade medlemsförslaget med den inriktning som framgår av det anförda.

Stockholm den 23 september 1982

För Svenska jägareförbundet

Bo Thelander

Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare:

Antalet viltolyckor i trafiken har under de senaste åren ökat till en omfattning som är klart oacceptabel. Skadorna drabbar såväl människor som djur med dödsfall och svåra lidanden som följd. Därtill kommer de materiella och ekonomiska skadorna som årligen uppgår till mycket stora belopp. Samhällsekonomiskt torde kostnaderna för viltolyckorna i trafiken uppgå till lika stora belopp som jakten tillför samhället i form av köttvärde. Därutöver kommer stora skador på gröda och skog som förorsakas av de stora stammarna av främst älg, men i viss utsträckning även rådjur och hjort.

Den nu rådande skadesituationen har sin grund i flera samverkande faktorer. Kombinationen av en ökad trafikintensitet i förening med kraftigt ökade klövviltstammar är tveklöst viltolyckornas direkta huvudorsak.

Det är nödvändigt att snara och kraftfulla åtgärder vidtages för att i möjligaste mån eliminera den allvarliga skadefrekvensen till en tolererbar nivå. Därvid erfordras aktiv medverkan mellan berörda myndigheter, markägare, jägare och trafikintresset.

Från trafikintressets sida måste bättre planering i avseende viltolycksrisker komma till stånd vid anläggandet av nya vägsträckningar. Även vägunderhållet med därtill hörande vegetationsröjningar påverkar i hög

grad trafiksäkerheten. Vidare måste bättre utbildning och information om viltolycksriskerna frambringas till trafikanterna. Av preventiva åtgärder är viltstängsel det ojämförligt mest effektiva medlet att nedbringa viltolycksriskerna för en viss vägsträcka. Dock är uppsättning av viltstängsel mycket kostnadskrävande, varför denna skyddsåtgärd endast i mycket begränsad omfattning kan komma till utförande. Även andra icke önskvärda effekter kan uppkomma om våra vägar i allt för stor utsträckning blir omgärdade med höga viltstängsel. Detta kan bland annat medföra betydande hinder och störningar i vår unika allemansrätt.

Markägarna och jägarna måste medverka till ökad trafiksäkerhet genom ändamålsenlig begränsning av våra klövviltstammar. Den svenska jaktlagstiftningen innehåller de regleringsfaktorer som skulle kunnat förhindra den nu uppkomna skadesituationen. Gällande författning om samordnad älgjakt innefattar alla de styrmedel som erfordras för att effektivt och ändamålsenligt reglera den svenska älgstammen vid en lämplig och önskvärd nivå. Vid tillämpningen av den samordnade älgjakten har författningens styrmedel dock ej kommit till utnyttjande på det sätt som förutsattes i regeringspropositionen 1975:25. Härigenom har älgstammen okontrollerat vuxit sig för stor med omfattande och svåra skador som följd. Det kan konstateras att jaktpolitiska bedömningar tillåtit påverka den regionala administrationen av älgjakten i sådan utsträckning att en ohållbar skadesituation uppkommit. Som exempel kan nämnas att i flera län med mycket stora och ökande älgskador har, skadesituationen till trots, förbud att fälla vuxna hondjur tillämpats. Inte i något län har den generella älgjakten tillåtit att till fullo utnyttjas inom ramen för gällande lagstiftning.

I detta sammanhang kan inte förbigås att ifrågasätta det lämpliga och tillåtliga i att som skett jaga älgarna hela hösten till långt in på vintern i djup skarsnö. Att djuren därmed utsätts för stora och oförsvarliga lidanden är uppenbart. Det bör härvid erinras om att författningen för den samordnade älgjakten föreskriver en jakttid om högst 20 dagar. Därmed skulle älgjakten vara avslutad i månadsskiftet oktober/november. Emellertid har jakten i många fall bedrivits ända in i december och i några fall ännu längre in på högvintern. Att denna extremt långa jakttid för vissa licensområden skulle vara nödvändig för att uppnå erforderlig avskjutning saknar grund. Som jämförelse kan nämnas att jägarna på de generella jaktområdena hunnit med att fullgöra sin älgavskjutning under en tid av tre till fyra dagar. Härvid skall särskilt noteras att avskjutningen per arealenhet (antal fällda djur per 1 000 ha) varit nära indentisk mellan licensjägarna som jagat två till tre månader och de generella jägarna som jagat tre till fyra dagar. Att en effektiv älgjakt kan genomföras under en relativt kort jakttid står därmed helt klart.

Förutom att en onödigt lång jakttid är plågsam och konditionsnedsättande för de jagade djuren, medför en lång och utdragen jakt så stora störningar att djurens beteende påverkas med ökad rörlighet och därmed ökande trafikrisker som följd.

Det synes angeläget att Sveriges regering ökar tillsynen i avseende den regionala efterlevnaden av lagstiftningens intentioner för den samordnade älgjakten. Därmed kan tveklöst såväl jaktens, viltvårdens och trafikens intressen tillgodoses på ett ändamålsenligt och relevant sätt.

I fråga om rådjursjakten bör denna i Sverige tillåtas börja redan den 1 september. Därmed kommer en stor del av trafikskadorna med rådjur inblandade att elimineras. Ur djurskyddssynpunkt är det betydligt oantastligare att jaga rådjur under september än att jaga älgar i djup skarsnö.

Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare finner det framlagda förslaget motiverat och väl avvägt med angivet syfte att minska viltolyckorna och därmed uppnå en ökad trafiksäkerhet.

Gävle den 23 september 1982

För Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare

Bernt Lindqvist

Bilindustriföreningen — AB Bilstatistik:

AB Volvo har i bifogade PM kommenterat de synpunkter och förslag om viltolyckor i vägtrafiken som medlemmarna inom Nordiska rådet framfört (*se Bihang*).

Volvos synpunkter delas av Saab-Scania och föreningens övriga medlemsföretag.

Stockholm den 1 oktober 1982

Curt Nordgren

BIHANG

PM utarbetat på Volvo

Viltolyckornas andel

Volvo följer genom sin olycksforskning — i vilken även ingår en haverikommission — noga trafikolyckor i såväl Sverige som utlandet. Som ett led i detta arbete har även viltolyckor studerats och beskrivits i en särskild rapport.¹

Viltolyckorna har på senare tid uppmärksamrats alltmer, bl a av massmedia. Beklagligtvis förekommer därvid stundom missvisande uppgifter om viltolyckornas antal och andel av samtliga olyckor. I synnerhet kan man ofta få det felaktiga intrycket att svårare viltolyckor är dominerande. I

¹ Här ej tryckt.

viss mån gäller det sagda även det nu aktuella förslaget från medlemmar av Nordiska rådet. Det är vår uppfattning att den fortsatta debatten om viltolyckorna och nödiga åtgärder skulle vinna på att frågan ges sina rätta proportioner.

I ovannämnda rapport har vi bl.a. analyserat tillgänglig statistik över viltolyckor och påvisar där

- att andelen viltolyckor såväl med som utan personskador på *hela* vägnätet i Sverige (således avseende både statliga och kommunvägar) är ca 14 % av alla polisrapporterade trafikolyckor. Rådsmedlemmarnas påstående att "mer än en tredjedel av alla polisrapporterade trafikolyckor i Sverige är viltolyckor" är således felaktigt
- att andelen viltolyckor med *personskador* är ca 2 % av samtliga olyckor samt
- att andelen *dödsolyckor* på grund av vilt är ca 2 % av samtliga dödsolyckor.

Personbilen och viltolyckan

Konstruktion och utveckling av bilar styrs idag i hög grad av en lång rad av nationella och internationella bestämmelser som avser säkerhet, miljö och energiförbrukning. Inom de gränser som dessa bestämmelser sätter, strävar Volvo efter att ta vederbörlig hänsyn till de krav viltolyckor ställer.

Dagens personbilar är utformade så att de på olika sätt ger föraren möjlighet att *undvika olyckor* och samtidigt ger ett långtgående *skydd* åt de åkande i händelse av en olycka.

I fråga om fordonens *olycksförebyggande* egenskaper spelar *sikten* för föraren en avgörande roll. Moderna personbilar har över lag mycket god sikt runt om. Framsiktens åstadkoms med hjälp av krökt vindruta och smala vindrutestolpar. Denna produktutveckling återspeglas även i kommande lagbestämmelser med krav på förarens siktfält, som endast kan innehållas med relativt smala vindrutestolpar.

När det gäller den senare frågan – skyddet – är det naturligt att de konstruktiva insatserna avvägs så att skyddet mot mindre sannolika olycksrisker får stå tillbaka för skyddet mot de vanligast förekommande. Det är i sammanhanget värt att erinra om att kollisioner med större vilt är sällsynta i Europa utanför Skandinavien. De allmänna säkerhetsegenskaper som konstrueras in i dagens personbilar ger ett gott skydd även i de flesta viltolyckor. Bland viltolyckorna är det endast de relativt fåtaliga kollisionerna i *hög hastighet mot älg* som ger en från gängse mönster avvikande skadebild i och med att takets framkant kan tryckas in.

Sammanfattning

Under hänvisning till vad vi ovan anförde dels om vikten av god sikt för fordonsförare, dels om den relativt ringa andelen tunga viltkollisioner, bedömer vi det för närvarande ej realistiskt att man vid konstruktion av personbilar skulle ta större hänsyn till denna kollisionstyp än vad som nu sker.

Vad beträffar framtida åtgärder i fråga om viltolyckor är vi av den uppfattningen att inriktningen främst bör vara att förebygga olyckorna. Exempel på sådana åtgärder är förbättring av siktförhållandena i kritiska vägavsnitt samt fortsatt påverkan av trafikanterna att sänka körhastigheten och öka uppmärksamheten där så krävs. Bl.a. bör frågan ges större utrymme i körskoleutbildningen.

Volvo förordar fortsatt forskning bl.a. om viltolyckans mekanik. Vi deltar redan idag i sådan forskning och avser att tillgodogöra oss rönen därav i vår fortsatta produktutveckling.

Medlemsförslag

om utökat nordiskt samarbete om energi och miljö, energi- och miljörelaterad industri och regionalpolitik

Väckt av Jo Benkow, Gunnar Berge, Ilkka-Christian Björklund, Kjell Magne Bondevik, Gro Harlem Brundtland, Lone Dybkjær, Rune Gustavsson, Ivar Hansen, Asbjørn Haugstvedt, Allan Hernelius, Johan J. Jakobsen, Paul Jansson, Egon Jensen, Bertil Jonasson, Erkki Liikanen, Bror Lillqvist, Svante Lundkvist, Matthías Á. Mathiesen, Páll Pétursson, Rolf Sellgren, Ib Stetter och Bernhardt Tastesen).

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska rådet, social- och miljöutskottet:

Medlemsförslaget innehåller värdefulla synpunkter på förstärkningen av det nordiska samarbetet om energi och miljö och utskottet kan för sin del helt omfatta syftet med förslaget. Utskottet önskar dock, närmast som en komplettering till det framlagda förslaget, framlägga vissa synpunkter på förslaget i sin helhet.

De nordiska länderna tycks ha förutsättningar att utveckla samarbetet för att förstärka en energi- och miljöindustri och utskottet anser att det föreslagna samarbetet måste påskyndas med hänsyn till betydelsen att kunna förena en ekonomisk och försörjningsmässig trygg energiproduktion med kraven på regional balans och en säker och sund miljö. Detta blir enligt utskottet en av 1980-talets stora politiska utmaningar, nationellt, regionalt och globalt.

Internationellt sett är miljökraven i de nordiska länderna stränga och mellan de nordiska länderna finns olika syn på olika former av energiformer och dess miljöeffekter. Det kan således vara svårt att nå fram till en gemensam planläggning av lokaliseringen av energianläggningar. Ett nordiskt samarbete för att nå fram till gemensam planläggning av energianläggningar framstår därför särskilt viktigt.

Oslo 30 november 1982

För Nordiska rådets social- och miljöutskott

Asbjørn Haugstvedt
Ordförande

Nordiska investeringsbanken:

Då energiprojekt av nordiskt intresse utgör den sektor som i bankens utlåning beviljats det största lånebeloppet, motsvarande 1 900 milj. kronor eller 42 % av bankens totala utlåning till investeringsprojekt i Norden, har banken funnit det motiverat att här i anknytning till i medlemsförslaget upptagna frågeställningar lämna en relativt fullständig redogörelse för bankens långivning inom energiområdet.

NIB har aktivt arbetat för att kunna delta i finansieringen av olika energiprojekt inom Norden. Skälet härtill är det betydande nordiska intresse som ofta föreligger i energiprojekt, inte minst mot bakgrund av det utbyggda el-energisamarbetet inom Norden. Ministerrådet anger även i sitt förslag om upprättande av en nordisk investeringsbank att "banken bör också kunna medverka i finansiering av projekt som direkt bara är knutet till ett land när projektet har betydande positiva verkningar även för andra nordiska länder. Detta kan t. ex. gälla vid kraftverksprojekt där den nya enheten ingår i ett gemensamt kraftförsörjningsnät".

Administrationen inom NIB har periodvis genomgått aktuella och potentiella energiprojekt av nordiskt intresse i de olika länderna. Härvid har kontakter hållits med energi- respektive industridepartement och andra energiinriktade nationella institutioner samt med ledande kraftföretag.

Medlemsförslaget har som två av sina huvudpunkter dels frågan om önskvärdheten av att koppla ihop ett utvidgat energisamarbete med försörjningssäkerhet av andra råvaror, dels att främja samarbetet om lokalisering av energianläggningar. Banken önskar inte uttala sig i dessa frågor, då banken här inte har någon erfarenhet. Fattas på nordiskt plan beslut om utökat samarbete på dessa områden, är banken naturligen beredd att inom ramen för sina stadgar delta i finansieringen av enskilda dylika samarbetsprojekt.

Energitransitering

I rubricerade medlemsförslag anges betydelsen av att överföringskapaciteten av el-energi mellan länderna utvidgas väsentligt så att detta område inte utgör en trång sektor. Redan under sitt första verksamhetsår (1976—77) beviljade banken två lån till det inter-nordiska kraftöverföringsnätet; dels ett lån till Imatran Voima i Finland för en kraftledning mellan Finland och Sverige, dels två lån till Østkraft i Danmark respektive Sydkraft i Sverige för en sjökabel mellan Sverige och Bornholm.

Banken har även hållit sig informerad om planer och investeringsprojekt för utbyggnad av gasledningssystem berörande flera nordiska länder. Bankens hittills största lån har lämnats till Dansk Olie & Naturgas A/S för investeringar i det gasledningssystem som är under utbyggnad i Danmark och som skall utsträckas till Sydsverige.

I detta sammanhang kan även påpekas att banken varit representerad i den nordiska tjänstemannagrupp som studerat möjligheterna till och formerna för samarbete vid utnyttjande av olje- och gasfynd i den nordnorska kontinentsockeln. Gruppen har gjort vissa rekommendationer bl. a. vad gäller att söka trygga en balanserad regional utveckling vid en eventuell gasproduktion utanför Nordnorge.

Projekt för minskad oljeimport

Som framgår av medlemsförslaget är åtgärder för att minska behovet av importerad olja av stor vikt inom de enskilda nordiska ländernas energipolitik med undantag av Norge såsom exportör av olja och energi. NIB har deltagit i finansieringen av utbyggandet av inhemska energikällor.

En målsättning för särskilt den danska energipolitiken under den period banken varit verksam har gällt åtgärder för att uppnå en betydande övergång från olja som energiråvara till kol. Banken beviljade 1978 ett lån till Elektricitetselskabet Isefjordværket Intressentskap i Danmark för en om- och utbyggnad av Åsnæsverket för ökad användning av kol som bränsle. Banken har även lämnat ett lån för utbyggnad av en kolterminal i Århus som kommer att användas av den stora danska elsammanslutningen Elsam. Projektet bedömdes ha ett nordiskt intresse genom de långsiktiga avtal om energiutbyte mellan Danmark och Sverige respektive Norge.

Banken har även medverkat i finansieringen av utbyggnaden av torvbaserad energiproduktion. Ett lån har lämnats till Kuopio stad, Finland, för ett torveldat värmekraftverk av tekniskt intresse även för Sverige. Under innevarande år har banken lämnat ett lån till ett projekt med finska och svenska intressenter, som syftar till att inleda industriell torvproduktion i Delaryd i Sverige.

Inom ramen för i respektive land gällande energipolitiska riktlinjer har banken även beviljat lån till utbyggnad av kärnkraftindustrin i Finland och Sverige. Lån har lämnats Industrins Kraft Ab (TVO) i Finland för byggande av ett kärnkraftverk med svenska reaktorer. Banken har också lämnat lån till Oskarshamnsverkets Kraftgrupp AB 1981 för utbyggande av dess kärnkraftverk, samt ett lån till Sydkraft AB i samband med byggandet av en underjordisk anläggning för mellanlagring av använt kärnbränsle.

Projekt inom oljesektorn

Banken har deltagit i finansieringen av projekt inom oljesektorn. Ett lån, som sedermera inlösts, lämnades 1978 till Svenska Petroleum för det första norsk-svenska oljeutvinningsprojektet i Nordsjön. NIB har också deltagit i ett projekt som syftar till att öka produktionen vid Scanraff-anläggningarna av lättare oljeprodukter i samband med raffinering av olja för att möjliggöra en anpassning av produktionen till den sjunkande efterfrågan på tyngre oljeprodukter. Lånet har lämnats till OK Kracker AB som är ett dotterbolag till OK i Sverige och delvis ägt av den danska olje-koperationen.

Projekt utanför samkörningsområdet

Då naturliga förutsättningar saknas för flera områden inom Norden att delta i det nordiska elkraftsamarbetet i fråga om samkörning har banken sökt bidra vid finansieringen av kraftprojekt till sådana områden. Här har redan nämnts lån till en kraftledning till Bornholm. Till samma kategori kan föras lånen till Landsvirkjun på Island för utbyggnad av vattenkraftverket Hrauneyjafoss och till Färöarna för utbyggnad av dieselmotorkraftverk.

Projekt för energiinriktad verkstadsindustri

Medlemsförslaget rekommenderar att energi- och miljöindustrin i Norden stärks. Denna industribransch utgör ett högteknologiområde som väl lämpar sig för vidareutveckling för nordisk industri med dess internationellt sett höga lönekostnader. Branschens internationella konkurrenskraft belyses av att nordiska företag svarat för betydande leveranser till flertalet energiprojekt som banken finansierat inom Norden. Banken kan i detta sammanhang peka på möjligheten att använda bankens investeringslån inkl. de nya projektinvesteringsslånen för delfinansiering av energiprojekt av nordiskt intresse utanför Norden.

Banken har medverkat i projekt som direkt syftar till en utbyggnad och effektivisering av den energiinriktade verkstadsindustrins kapacitet, produktutveckling och internationella marknadsföring. Ett exempel härpå utgör ett samarbetsprojekt mellan Wärtsilä i Finland och Bofors i Sverige inom dieselmotortillverkningen. Ett av parterna gemensamt ägt bolag, Nohab-Diesel AB, vidareutvecklar Bofors' tidigare dieselmotorproduktion och har ett omfattande samarbete med Wärtsiläs fabrik i Vasa avseende produktutveckling och produktion samt marknadsföring av dieselmotorer såväl på den nordiska marknaden som på exportmarknaderna.

Banken har också lämnat lån till Svenska Varv för finansiering av ett samarbetsprojekt med B & W Diesel A/S. Projektet avser en gemensam satsning på dessa företags produktutveckling och marknadsföring utanför Norden av dieselmotorkraftverk i den största storleksskassen.

Med hänsyn till de förväntningar som finns på många håll att energiområdet ligger särskilt väl till för ett utbyggt nordiskt samarbete är banken inställd på att också under de närmaste åren aktivt delta i finansieringen av energiutbyggnad, kraftöverföring mellan de nordiska länderna och den energiinriktade verkstadsindustrin.

Helsingfors den 20 oktober 1982

Bert Lindström
Verkställande direktör

Nordel:

Inledning

Nordiska rådets presidium har berett Nordel tillfälle att avge yttrande över medlemsförslagen:

A 626/s om intensifierat nordiskt forskningssamarbete på energi- och miljöområdet, speciellt punkterna I a–e

A 627/s om utvidgat nordiskt samarbete på energi- och miljöområdet, speciellt punkt I a

A 629/e om utökat nordiskt samarbete om energi och miljö, energi- och miljörelaterad industri- och regionalpolitik, speciellt punkt 2

Nordel har behandlat förslagen vid årsmötet 1982-09-02 och valt att avge yttrande över alla tre medlemsförslagen i samma dokument.

Bakgrund

Till bakgrunden för Nordels bildande hör en rekommendation från Nordiska rådet 1959. Efter diskussioner mellan de större nordiska kraftföretagen och ytterligare stöd från Nordiska rådet bildades Nordel 1963. Nordel är ett rådgivande och rekommenderande organ med syfte att befrämja internationellt, främst nordiskt, samarbete beträffande produktion, distribution och konsumtion av elenergi.

Nordel har enligt sina stadgar följande fasta arbetsuppgifter:

- Att kontinuerligt följa utvecklingen av produktionen och konsumtionen av elenergi i de nordiska länderna, bland annat genom publicering av lämplig statistik
- Att sammanställa inom respektive länder uppgjorda konsumtionsprognoser och utbyggnadsplaner
- Att publicera en årsberättelse, som förutom uppgifter om under året utfört arbete inom Nordel samt statistiska uppgifter angående elkraftförsörjningen i de nordiska länderna även kan innehålla speciella artiklar av intresse för nordiskt kraftsamarbete

De två första punkterna innebär bland annat att Nordel

- samlar och utbyter erfarenheter om produktion, distribution och användning av elenergi
- ger råd och rekommendationer avseende samordnad användning av elkraftresurserna
- ger råd och rekommendationer avseende utbyggnad av samkörningsförbindelserna
- utfärdar dimensioneringskriterier för produktions- och överföringsanläggningar
- utarbetar råd och regler för frekvens- och stabilitetsfrågor samt gemensam momentan reserv i elsystemet

Kraftsamarbete

Nordel instämmer med medlemsförslagen att det är viktigt med en strategi inom de energi-, och miljö- och industripolitiska områdena, så att de nordiska resurserna utnyttjas optimalt. Med optimalt avses då att ekonomiska, försörjnings- och miljömässiga faktorer beaktas. Nordel anser att

det inom elförsörjningsområdet i Nordels regi redan sker ett tillräckligt aktivt arbete på dessa områden.

Genom ett väl fungerande samarbete inom elområdet mellan de nordiska länderna kan den totala nordiska elkraftförsörjningen åstadkommas till betydligt lägre kostnad än om varje land skulle producera el enbart för det egna behovet utan att beakta utbytesmöjligheterna med grannländerna. Utan detta samarbete skulle också större kvantiteter ändligena resurser, till exempel eldningsolja och kol, behöva användas. Därmed skulle även den totala påverkan på luften i Norden bli större. Strävan är att den vinst som de genom kraftsamarbetet lägre totalkostnaderna ger skall fördelas rättvist mellan länderna. Samarbetet leder också till hög driftsäkerhet.

I medlemsförslag 629/e påpekas "elkraftsamarbetet inom ramen för Nordel ger idag de nordiska länderna ett betydligt tillskott i den nationella försörjningen. Det är en viktig uppgift att sörja för att överföringskapaciteten utvidgas väsentligt. Redan pågående utredningar och planer bör raskas på betydligt". Vid energiseminarier i Södertälje, november 1981, framhölls som framgår av NU 1981: 11

att den nordiska samkörningen på elenergiområdet utvidgas genom Nordelsamarbetet i en takt som är tekniskt och ekonomiskt optimal. Utbytet över samkörningsförbindelserna ökar i motsvarande takt. Utökad samordnad utbyggnadsplanering på produktions- och nätområdena liksom reglerna för det nordiska elkraftsamarbetet är fortlöpande föremål för studier och överväganden inom Nordel. De existerande prismekanismerna som Nordelsamarbetet bygger på stimulerar elkraftutbyten länderna emellan, så att de billigaste produktionerna i det samkörande systemet alltid utnyttjas. De ekonomiskt riktiga utbytena kommer alltså alltid till stånd. Det nordiska samarbetet på elenergiområdet innebär också fördelar genom att det medför miljövinster och genom att det verkar beredskapshöjande på det totala nordiska elsystemet.

Nordel stöder detta senare uttalande och menar att utbyggnad av överföringskapaciteten mellan länderna sker i en takt som är riktigt avpassad till teknik, ekonomi och miljö.

Hur kraftutbytena har utvecklats de senaste åren framgår av bilaga¹. Kraftutbytenas storlek är inte bara beroende av elkonsumentens storlek i Norden utan i än högre grad av förhållanden såsom nederbördens storlek och fördelning, kraftstationernas funktion och tillgänglighet samt priser och prisutveckling på bränsle.

Intressant är exempelvis att den goda tillgången på vatten- och kärnkraftbaserad elenergi i det samkörande nordiska elsystemet under 1981 medförde möjlighet för Danmark att detta år täcka cirka 1/3 av årsförbrukningen av elenergi med från grannländerna importerad kraft. Därmed sparades kol och olja samt skönades miljön.

I skriften "De dagliga nordiska kraftaffärerna" beskrivs faktorer som påverkar elkraftsamarbetet och hur det praktiskt går till.

¹ Här ej tryckt.

Yttranden över speciella punkter

629/e 2 vurdere mulighetene for utvidet el-kraftsamarbeid

Denna värdering pågår ständigt inom Nordel som enligt sina stadgar har till syfte att befrämja nordiskt samarbete beträffande produktion, distribution och konsumtion av elenergi. Nordel anser att det samarbete som sker är optimalt ur teknisk och ekonomisk synvinkel. För framtiden ger exempelvis "Nordenergi 2020" impulser till fortsatta studier inom många områden som gemensam reserv, utökad samordning av produktionsutbyggnader, ökad utbyggnad av vattenkraft i vissa länder etc.

Nordel vill här också hänvisa till det under punkten "Kraftsamarbete" återgivna inlägget vid energiseminarier i Södertälje.

629/e 4 fremme samarbeidet om lokalisering av energianlegg

För stora och dyrbara anläggningar inom energiområdet bör samlokalisering noga övervägas. Se även "Nordenergi 2020", som beräknas bli publicerad i slutet av oktober.

Slutord

Nordel önskar fortsatta goda kontakter och informationsutbyte med Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet. Nordel ställer i mån av resurser upp med specialistkunskaper och statistikmaterial inom elenergiområdet. Nuvarande förhållande, där Nordel aktivt arbetar med elenergiutbytesfrågorna och informerar, bland annat genom statistikmaterial, bör bibehållas.

Malmö den 20 september 1980

För Nordel

Göran Ekberg

Ordförande

Nordisk Industrifond:

Nordisk Industrifonds styrelse behandlade på sammanträde i Akureyri den 25 augusti 1982 följande tre medlemsförslag till Nordiska rådet:

A 626/s om intensifierat nordiskt forskningssamarbete på energi- och miljöområdet

A 627/s om utvidgat nordiskt samarbete på energi- och miljöområdet

A 629/e om utökat nordiskt samarbete om energi och miljö, energi- och miljörelaterad industri- och regionalpolitik.

Beträffande de två sistnämnda medlemsförslagen (A 627/s och A 629/e) vill Nordisk Industrifond framhålla att dessa berör områden av det nordiska samarbetet som endast i mycket begränsad omfattning berör fondens

verksamhetsområde. Fonden avstår därför att lägga några synpunkter på förslagen.

Stockholm den 30 september 1982

För Nordisk Industrifond

Rut Bäcklund-Larsson

De nordiske industriforbunds fellesorgan:

Ad A 629/e

Forsyningssikkerhet

Under de vanlige økonomiske forhold bør verdensmarkedets tilbud og etterspørsel etter råvarer sikre de nordiske lands avsetning for deres naturressurser og eventuelt sørge for de nødvendige forsyninger. Det synes mer rasjonelt å la markedet allokere ressurser til forskjellige formål og nasjoner, enn å gå inn på et system med ulike former for nordisk byttehandel.

Det kan imidlertid tenkes ulike krise- eller beredskapssituasjoner hvor den vanlige råvareomsetning bryter sammen. I slike situasjoner kan det være rasjonelt å ha en felles nordisk beredskap med sikte på å utnytte de ulike nordiske lands produksjonspotensiale for naturressurser. Det vil sannsynligvis være mer effektivt og mindre kostbart om Norden hadde en felles beredskapspolitikk på naturressursområdet, enn om hvert enkelt land utformer sin selvstendige beredskapspolitikk. En slik samordning kan muligens hindre unødvendig oppbygging av lagerreserver og ekstraordinære investeringer med sikte på å kunne være individuelt selvforsynt med naturressurser som Norden allerede i utgangspunktet er selvforsynt med.

Energi- og miljøindustri

Den viktigste enkeltfaktor som kan styrke energi-industrien i de nordiske land er beslutninger om fortsatt energiutbygging. Utviklingskontrakter, overføring av forskningsresultater til praktisk bruk i industrien m. m. har ingen hensikt om energiutbyggingen stopper opp. Med tilstrekkelig beslutningstempo når det gjelder energiutbygging er det grunn til å regne med at både utviklingskontrakter og praktisk anvendelse av forskningsresultater vil komme av seg selv.

Det er viktig å holde fast ved at tilgangen på tilstrekkelig og vel kvalifisert teknisk personell er et ansvar for myndighetene. Et samarbeid mellom industrien og tekniske høyskoler kan være bra, men fritar ikke myndighetene for deres manglende prioritering av bl. a. høyere teknisk utdanning de senere år.

El-kraftforsyning

Det nordiske el-kraftsamarbeidet bør føres videre i regi av Nordel, særlig med sikte på å styrke overføringsnettene i Norden.

Regionalpolitikk

Eventuelle konsultasjoner mellom de nordiske land om lokalisering av energianlegg bør begrenses til kull- og kjernekraftanlegg, større enn 300 MW.

Oslo, 8. oktober 1982

For De nordiske industriforbunds fellesorgan

Knut Lofstad

Nordens fackliga samorganisation (NFS):

Nordens Faglige Samorganisasjon er bedt om uttalelse vedrørende medlemsforslagene A 626/s, A 627/s og A 629/e angående energi og miljø, og vil i den sammenheng uttale:

Alle tre medlemsforslagene inneholder elementer som i prinsipp dekkes av den nordiske arbeidsplanen for energisamarbeid. Etter NFS' oppfatning er det derfor naturlig at en oppfølging av forslag i medlemsforslagene inngår i det arbeid som har nevnte arbeidsplan som ramme og utgjør ellers en komplettering og konkretisering av denne.

NFS gir på dette grunnlag sin støtte til hovedlinjene i de framlagte medlemsforslag.

NFS vil likevel understreke følgende punkter:

1. Energiforsyningen drøftes i flere av forslagene. Det foreslås utarbeidet en nordisk energiforsyningsmodell og økt energimessig samarbeid blant annet med sikte på å sikre energiforsyningen. NFS vil i denne sammenheng nevne arbeidsplanens pkt 8, der klarlegging av behovet for samarbeid mellom de statlige oljeselskapene innenfor områdene prospektering, innkjøp, transporter og raffinering tas opp. Etter vår oppfatning kan det ligge betydelige gevinster å hente i dette, både økonomisk og på annen måte.

NFS vil også støtte drøftinger om å kople forsyning av energi sammen med forsyningssikkerhet på andre råvarer, så som for eksempel matforsyning og tømmerleveranser.

2. Når det gjelder det nordiske forskningssamarbeidet på energiområdet, støttes en utvidelse av dette. Det er likevel behov for å se sammenhengen mellom ulike tiltak på nordisk plan og mellom disse og nasjonale forskningstiltak. Målet må både være å ha en bred innfallsvinkel og å unngå unødvendig dobbeltkjøring.

3. Medlemsforslag A 629/e drøfter den nordiske energi- og miljøindustrien, og sier at det bør utvikles en systematisk og effektiv metode for overføring av forskningsresultater til praktisk bruk i industrien. Samtidig er dette et område som egner seg for en mer bevisst felles nordisk satsing, blant annet på grunn av at landene enkeltvis kan mangle muligheter til igangsettelse av prosjekter ut over en viss størrelse. Et godt eksempel på hvordan dette kan gjøres er kartlegging av større investerings- og innkjøpsplaner framover for å gå ut med en samkjøring mellom nasjonale og felles nordiske utviklingskontrakter. Her ligger det også betydelige muligheter for nordisk felles satsing på markeder utenfor Norden.

4. Et aspekt ved energipolitikken som i liten grad er berørt både av arbeidsplanen og de tre medlemsforslag, er energipolitikkenes sysselsetningsmessige virkninger. Etter vår oppfatning bør dette belyses nærmere innenfor rammene av arbeidsplanen.

5. Når det gjelder ulike forslag om økt nordisk kontakt og samarbeid internasjonalt og overfor internasjonale organer, støttes dette fullt ut.

Stockholm, 27. september 1982

Nordens fackliga samorganisation

Lennart Forseback

Generalsekretære

Danmark

Energiministeriet og industriministeriet:

1. For såvidt angår sikring af energileverancer kan der som eksempel på et eksisterende samarbejde peges på aftalen om gasleverancer mellem Danmark og Sverige, hvor folketingets energipolitiske udvalg fornyligt gav tilslutning til en stærk forøgelse af de kontraherede mængder. Fra energiministeriets side ser man positivt på planer om integration af kommende naturgasnet i Norden, herunder tilkobling til det danske naturgasnet af en evt. transmissionsledning for nordnorsk naturgas over Sverige til kontinentet. Herved kan den tekniske forsyningssikkerhed forbedres. Man er af den opfattelse, at spørgsmålet om øget anvendelse i de nordiske lande af naturgas ud over den allerede planlagte primært må bero på økonomiske og forsyningssikkerhedsmæssige overvejelser.

I Nordisk Ministerråds regie drøftes for tiden muligheden for et udvidet olie- og gassamarbejde. Inden årsskiftet 1982–83 vil en rapport foreligge, indeholdende forslag til fjernelse af eventuelle hindringer for et sådant samarbejde. Energiministeriet anser en udvidelse af det bestående samarbejde for ønskværdigt og kan specielt støtte forslag sigtende mod sikre energileverancer.

Hvad angår forsyningssikkerhed for andre vigtige varer er det ud fra en industripolitisk synsvinkel opfattelsen, at det synes mere hensigtsmæssigt at behandle delområder hver for sig. Forsyningssikkerheden er i væsentlige henseender specifik for de enkelte råvarer eller råvaregrupper og egner sig derfor næppe for samordnede indsatser.

2. Der foregår allerede i dag et omfattende samarbejde mellem elkraftselskaberne i Norden, organiseret i Nordel-samarbejdet. Fordelene herved er betydelige, og det kan oplyses, at de tekniske og økonomiske forudsætninger for en forøgelse af kapaciteten på forbindelserne mellem Sverige og Jylland og mellem Norge og Jylland for øjeblikket studeres i Nordel. Fra energiministeriets side er man at den opfattelse at det eksisterende samarbejde i Nordel på tilfredsstillende vis tilgodeser behovene. Som nævnt vil samarbejdsforbindelserne blive udbygget, når der kan påvises tekniske og økonomiske fordele derved.

3. Det foreslås, at det nordiske hjemmemarked for miljøtekniske anlæg i forbindelse med energiproduktion bør styrkes ved en harmonisering af standarder og normer på udslip o. lign. samt produktionsudstyr. Energiministeriet finder det hensigtsmæssigt, at man søger at harmonisere normer m. v. for sådanne anlæg med henblik på at styrke nordisk industris hjemmemarked for derved at forøge eksportmulighederne.

Hvad angår spørgsmålet om udviklingskontrakter er det energiministeriets opfattelse, at nordiske midler kun bør anvendes i begrænset omfang og kun i tidlige faser af et udviklingsprojekt.

Princippet forurenere betaler bør gælde, og det bør derfor ikke være det offentlige, men den forurenende virksomhed, der betaler for udviklingsomkostninger ved miljøtekniske anlæg.

4. Endelig foreslås at samarbejdet om lokalisering af energianlæg fremmes. Hertil kan bemærkes, at udveksling af udbygningsplaner er en forudsætning i det allerede eksisterende samarbejde inden for Nordel. Energiministeriet tilslutter sig, at man på nordisk plan foretager nøje overvejelser inden man træffer beslutning om lokalisering af store energianlæg.

København, den 6. december 1982

(Ej sign.)

Miljøministeriet:

ad a)

Ud fra en miljømæssig synsvinkel bør anvendelse af naturgas foretrækkes fremfor andre fossile brændsler, og det vil derfor ud fra en miljømæssig vurdering være oplagt at styrke det nordiske samarbejde om udvinding af naturgas. Der er allerede indgået bilaterale energiaftaler i form

af en gassamarbejdsaftale mellem Danmark og Norge og en aftale om gensidig køb og salg af energi mellem Norge og Sverige. I forlængelse heraf vil det være hensigtsmæssigt at belyse alternative anvendelsesmuligheder for anvendelse af naturgas i Norden, og på baggrund heraf vurdere mulighederne for at udvide gassamarbejdet og introducere naturgas i større omfang end hidtil planlagt.

Miljøministeriet kan derfor støtte forslag a).

ad b)

Til medlemsforslaget om at vurdere mulighederne for udvidet elkraftsamarbejde skal miljøministeriet bemærke, at man kan tilslutte sig det på side 3 i bemærkningerne til forslaget anførte om, at det er en vigtig opgave at sørge for, at kapaciteten til overførsel af el mellem de nordiske lande udvides væsentligt.

Derudover har ministeriet følgende bemærkninger:

I dag er der meget store forskelle i de nordiske landes elforsyningsstrukturer. Eksempelvis kan nævnes, at Norges elforsyning er baseret på vandkraft, mens Danmarks elektricitetsproduktion hovedsagelig er baseret på kulfyring. Dette betyder, at der er meget forskellige miljømæssige konsekvenser forårsaget af elektricitetsproduktionen i de nordiske lande.

Et øget nordisk statsligt samarbejde omkring elplanlægningen vil kunne indebære nogle oplagte miljømæssige fordele på såvel kort som langt sigt og bør derfor fremmes. De miljømæssige fordele på kort sigt kan blandt andet bestå i, at kulfyringen i Danmark kan reduceres, samtidig med at der skabes en mere jævn vandkraftproduktion over året. Samarbejdet kunne f. eks. ske ved, at de nordiske lande sendte deres elforsyningsplaner til udtalelse i de andre lande. En sådan høringspraksis vil være i overensstemmelse med konventionen om Långväga gränsöverskridande luftföroreningar, som er omtalt i medlemsforslaget fra Nordisk Råd A 627/s.

På længere sigt kunne samarbejdet udvides i forbindelse med en større udnyttelse af vedvarende energikilder, f. eks. i form af et integreret nordisk energisystem.

ad c)

Det er i dag således, at lokalisering af energianlæg kun i meget begrænset omfang vil påvirke de forureningsmæssige konsekvenser i andre nordiske lande. På den anden side kan lokaliseringen af energianlæg påvirke den regionale udvikling, ligesom det kan give anledning til lokale miljømæssigt uheldige virkninger.

Vedrørende forslaget om at fremme samarbejdet om lokalisering af energianlæg kan planstyrelsen tiltræde det i bemærkningerne til forslaget side 5 anførte om vanskeligheden ved at nå frem til en fælles planlægning af lokalisering af energianlæg. Miljøministeriet finder det derimod ønskeligt, hvis elværkernes udbygningsplaner – og ikke bare projekterne for de

enkelte nye kraft(varme)værker – kunne sendes til høring i nabolandene – specielt Sverige. En sådan høringspraksis vil være i overensstemmelse med konventionen Långväga gränsöverskridande luftföroreningar, som er omtalt i medlemsforslaget fra Nordisk Råd, A 627/s.

ad d)

Miljømæssigt uheldige effekter kan endvidere begrænses ved installation af miljøtekniske anlæg. Miljøkrav til energiproduktion og industriproduktion ud fra princippet forurenere betaler, bidrager til et højere omkostningsniveau. Samtidig giver disse krav impulser til nordisk industri til at udvikle nye produkter for såvel det nordiske marked som for eksportmarkedet.

På den baggrund vil det være hensigtsmæssigt at iværksætte støtte til produktion og udvikling af miljøtekniske anlæg, der begrænser forureningen, f.eks. afsøvlingsanlæg. Dette kan i første omgang ske ved en udbygning af arbejdet fra Lavindkomstkommissionens arbejdsnotat nr. 18: "Erhvervsstruktur, teknologi og levevilkår", del 2.

Dernæst må det overvejes, hvordan der kan ske et samspil mellem den offentlige og private produktion f.eks. i form af joint-ventures eller udviklingskontakter.

Miljøministeriet skal anmode om, at ovenstående bemærkninger indrages i energiministeriets besvarelse.

København, den 1. oktober 1982

Gert Birnbacher

Håndværksrådet:

Håndværksrådet er af den opfattelse, at nordisk samarbejde også på det energimæssige må hilses velkommen. De nordiske lande er forskelligt udrustet med hensyn til energikilder, erhvervsstruktur, geografi og klima og kan qua disse forskelligheder supplere hinanden på en række væsentlige punkter. Håndværksrådet vil gerne pege på områder hvor et nordisk samarbejde kan være frugtbart:

Organisationer og offentlige myndigheder har indhøstet nyttige erfaringer i andre nordiske lande om ikke mindst olieteknologi. En spredning af denne teknologi til flere virksomheder i de nordiske lande vil øge beskæftigelsen i såvel donorlandet som modtagerlandet og generelt forbedre konkurrencesituationen for virksomhederne i de nordiske lande.

Produktion af vedvarende energianlæg egner sig godt for ikke mindst mindre virksomheder i Danmark. Samtidig med den stadige produktions-

fornyelse er det en af årsagerne til, at Danmark idag er blandt de førende internationalt set med hensyn til vindenergi, solenergi og biogasområdet. Produktion af vedvarende energianlæg er hensigtsmæssigt udfra et miljømæssigt synspunkt ligesom det er den eneste energikilde, der stilles til rådighed for befolkningen i svært tilgængelige egne. Det er Håndværksrådets opfattelse at man bør søge at drage nytte af den store folkelige interesse og aktivitet, der idag findes i forbindelse med anlæg baseret på vedvarende energi.

Der eksisterer idag samarbejde om naturgasforsyning mellem Danmark og Sverige. Norge er idag en stor olie- og naturgaseksportør. Samtidig er store dele af Sverige og de nordlige egne af Danmark ikke udlagt til naturgasforsyning. Et øget samarbejde de nordiske lande imellem på dette område kan øge forsyningssikkerheden, skabe beskæftigelse, mindske luftforureningen og fastholde et stabilt prisniveau.

Mange redegørelser og rapporter har fastslået at energibesparende foranstaltninger i særklasse har den bedste kombination af rentabilitet, beskæftigelse, valuta, miljø, hurtig virkning og må også ses som et alternativ til forsyningsudbygningen. Prisen på energi vil formentlig i fremtiden stige omend knapt så markant i forhold til det generelle prisniveau. Rentabiliteten af besparelserforanstaltninger vil derfor stige i takt hermed. Endelig animerer de nordiske landes klimaforhold til at foretage aktiviteter på dette område.

København, den 28. september 1982

Jesper Bøge

Organisationen for Vedvarende Energi (OVE):

Forsyningssikkerhed er et spørgsmål om at gøre de fremtidige energisystemer flerstrengede, således at hvert energiområde for det første er forsynet af flere kilder og for det andet har en så høj grad af selvforsyning, som muligt. D. v. s. at lokal forsyningssikkerhed er første trin.

Hvis der med en kobling mellem energisamarbejde og forsyning med andre råvarer tænkes på at sikre en øget nordisk selvforsyning på alle områder, kan OVE fuldt ud tilslutte sig.

Energi- og miljøindustri. OVE's synspunkt er, at støtte til energi- og miljøindustrien må hænge sammen med regionalpolitikken og opbygningen af regionale/lokale energisystemer med et maksimum af selvforsyning. Det er derfor ikke ligegyldigt, hvilke dele af energi- og miljøindustrien, der støttes.

Som et eksempel på hvad OVE mener bør støttes, kan nævnes et

igangværende projekt under Dansk Smedemesterforening. Projektet går ud på at udarbejde detaljerede byggevejledninger for vindmøller, således at de fleste af komponenterne leveres som massefabrikata, og samling og opstilling af møllerne foretages af lokale virksomheder.

Et af komponenterne (gearet) fremstilles ikke i Danmark, men derimod i Norge (af et finsk firma). I tilfælde af en nordisk standardisering og satsning af vindmølleproduktion, ville de lokale virksomheder og især de virksomheder, som leverer massefabrikata, komme til at stå stærkt.

El-kraftforsyningen. OVE kan fuldt ud tilslutte sig et udvidet nordisk samarbejde på dette område. Betragtes Norden som et land, må reservekapaciteten i de enkelte lande kunne nedsættes. Det samme er tilfældet, hvis belastningstoppe udjævnes.

Regionalpolitik. OVE mener ikke, det er nødvendigt at udbygge med store kraftværker i de nærmeste år. I stedet bør der arbejdes med koordinering af el-kraftforsyningen, energibesparelser, energiudjævning og opbygning af decentrale forsyningssystemer.

Lokalisering af store kraftværker kan set i en dansk sammenhæng næppe virke som noget effektivt regionalpolitisk virkemiddel.

Afsluttende kommentarer

Det er glædeligt at se, at der er bred politisk opbakning i Norden til ovenstående tre medlemsforslag. Vi håber forslagene bliver vedtaget og får den ønskede virkning.

Ønskes ovenstående kommentarer til medlemsforslagene uddybet, står vi naturligvis til rådighed.

Aalborg, den 8. oktober 1982

For OVE
Per Alex Sørensen
Næstformand

Danmarks Naturfredningsforening:

— — skal hermed udtrykke sin anerkendelse af Nordisk Råds initiativ til øget nordisk samarbejde på energi- og miljøområdet, således som det fremgår af ovennævnte medlemsforslag.¹

Foreningen kan tilslutte sig alle forslagernes rekommandationer overfor Nordisk Ministerråd. Man skal dog henstille, at et fremtidigt udvidet nordisk energisamarbejde sker under vidtgående hensyntagen til miljømæssige forhold. Bl. a. finder foreningen, at et sådant udvidet samarbejde ikke må kunne føre til øget pres på udbygning af de tilbageværende større, u-udbyggede elve i Norge og Sverige.

Endvidere skal foreningen i forbindelse med forslaget om udarbejdelse af en overenskomst om fælles-nordiske normer for svovludslip pege på, at disse bør ligge betydeligt under eventuelle tilsvarende mellem- og østeuropæiske normer. Dette er en naturlig følge af forsøringsproblemets karakter, hvor de nordiske lande i denne sammenhæng specielt Norge og Sverige på den ene side modtager hovedparten af deres svovlnedfald fra Mellem- og Østeuropa, men på den anden side selv er de største enkeltbidragydere.

København, den 24. august 1982

P.f.v.

Hans H. Sune Ebbesen

Finland

Ministeriet för inrikesärendena:¹

— — — konstaterar att medlemsförslaget närmast innebär energipolitiska och regionalpolitiska synpunkter. Bland viktiga förslag finns förslaget att stärka energi- och miljöindustrin till förmån för bland annat export och förslaget att genomgå och harmonisera standarder och normer.

Ministeriet för inrikesärendena har granskat samarbetet på energi- och miljöområdet i sitt brev Dno 352/3722/82 gällande medlemsförslaget A 627/s. Ministeriet konstaterar att medlemsförslaget A 629/e harmonierar med arbetet på energi- och miljöområdet som genomförs eller planeras. Ministeriet intar en positiv inställning till samarbetet gällande harmonisering av utsläppsbestämmelser, men påpekar samtidigt, att i detta arbete bör de nationella särdragen i energipolitiken tillräckligt beaktas.

Helsingfors den 11 oktober 1982

Olli Ojala

Avdelningschef

Seppo Sarkkinen

Planerare

¹ A 626/s om intensifierat nordiskt forskningssamarbete på energi- och miljöområdet, A 627/s om utvidgat nordiskt samarbete på energi- och miljöområdet, A 629/e om utökat nordiskt samarbete om energi och miljö, energi- och miljörelaterad industri och regionalpolitik samt A 633/s om gemensamma nordiska normer för svavelutsläpp.

Jord- och skogsbruksministeriet:¹

Jord- och skogsbruksministeriet anser i princip att det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om utökat nordiskt samarbete om energi och miljö, energi- och miljörelaterad industri och regionalpolitik är värt att understödjas. Inom ministeriets förvaltningsområde skulle Finland ha möjligheter till nordiskt samarbete om energi åtminstone inom energin som fås av trä. I fråga om torvproduktionen berör energisamarbetet ministeriets förvaltningsområde så till vida, att en del torvmossar är belägna inom områden som skogsstyrelsen förvaltar över.

Även inom forsknings- och utvecklingsarbetet borde samarbetet förstärkas. Inom energiträforskningen har samarbetet redan kommit i gång genom den internationella energibyråns (IEA) skogsenergiprojekt. Nya objekt för samarbete borde dock finnas både inom jord- och skogsbruksforskningen.

Det aktuella medlemsförslaget hålls på en mycket allmän nivå, varför man i detta skede inte kan ge noggrannare ståndpunkter till de ärenden som föreslagits där. Det framförda medlemsförslaget bör därför vidareutvecklas så att målsättningarna för samarbetet definieras konkret för att kunna undersöka möjligheterna för olika förvaltningsgrenar att delta.

Helsingfors den 29 september 1982

Tapio Korpela
Avdelningschef

Aulikki Kauppila
Föredragande

Handels- och industriministeriet:¹

Medlemsförslaget innehåller värdefulla synpunkter på förstärkningen av det nordiska samarbetet om energi och miljö. Nedan presenteras närmast som komplettering till initiativet några synpunkter och uppgifter om det nuvarande samarbetet.

Kolets ställning har betonats i Norden, där problemen i anslutning till kolanskaffningen är likartade. Sålunda har samarbetet på detta område ansetts vara viktigt. Bland annat utreds kolets transport- och anskaffningssystem genom tjänstemannasamarbete. Likaså utreds igångsättandet av gruvverksamhet i anslutning till kolanskaffningen i samarbete mellan de olika nordiska länderna bl. a. för Moçambique's del. Samarbetet om olja och naturgas utreds nu i en energipolitisk tjänstemannakommitté. En rapport härom färdigställs före slutet av innevarande år.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Samarbetet om elkraft inom Nordel har varit framgångsrikt. Likaså torde samarbetet mellan regeringarna fortfarande bäst ske genom de redan existerande kanalerna, även om samarbetet i denna del torde kunna förstärkas. I detta sammanhang torde det kanske vara skäl att nämna att den principiella planeringen av elförsörjningen i Finland i och med den nya ellagen sker i delegationen för elförsörjning, vari ingår representanter både för myndigheter och elbolagen.

De nordiska länderna bör ha förutsättningar att utveckla samarbetet för att förstärka miljöindustrin i anslutning till energin. Den bland annat i Finland långt utvecklade tekniken för skikt av svävande stoft och rengöringstekniken för förbränningsgas som utvecklas i de övriga nordiska länderna, kompletterar varandra eftersom de lämpar sig för anläggningar av olika storlek. För miljöteknikens del är huvudmarknaden belägen utanför Norden.

Problemen i anslutning till lokaliseringen av energianläggningar berör närmast Öresundsregionen. I fråga om svavelutsläppen från länderna utanför Norden är samtliga nordiska länder i samma situation, även om problemet är allvarligast i södra Skandinavien. De nordiska länderna borde därför intensifiera sitt samarbete då det gäller att ytterligare minska olägenheterna av svavelföroreningar, som kommer långväga ifrån.

Helsingfors den 15 september 1982

Esko Ylikoski

Vikarie för
avdelningschef

Arto Lepistö

Specialforskare

Ålands landskapsstyrelse har i skrivelse den 29 september 1982 förklarat sig stödja medlemsförslaget.

Finlands naturskyddsförbund rf:¹

Med hänvisning till Finlands naturskyddsförbunds energipolitiska program vill naturskyddsförbundet understryka det primära behovet av att balansera energiförbrukningen på 1980-talet. Detta förutsätter i synnerhet sparande av elenergi, inriktande av produktionsstrukturen bort från energidominerad industri samt lösgörande av energiförbrukningstillväxten från samhälleliga reformmålsättningar. Dessa målsättningar kan främjas med målmedveten skatte- och tariffpolitik från statsmaktens sida samt genom

¹ Yttrandet översatt från finska.

att stödja i synnerhet energibesparingsinvesteringar. Nordiskt samarbete borde ökas också till dessa delar för att energikostnaderna för konsumenterna skall vara enhetliga och ta hänsyn till miljökostnader.

Utvidgande av elkraftsamarbetet skulle för sin del främja balanserad energiförbrukning genom att minska i synnerhet det maximala behovet av kraft, som är skadlig för vattendrag. Elförbrukningstoppar borde balanseras också med en målmedveten skatte- och tariffpolitik. Ökat och säkrare elkraftsarbete skulle också i vårt lands nordligare kommuner avlägsna behovet att bygga egna vattenkraftverk, vilka skulle ha omfattande negativa miljöeffekter.

De nordiska länderna har redan i det internationella samarbetet rykte som planerare och tillverkare av industri som beaktar miljöskyddskraven. Nödvändigheten av miljöskydd kommer att ständigt öka möjligheterna för denna produktion. En lönsam produktion kräver dock i praktiken testade tekniska lösningar, varför det är naturligt att testa dem i producentländer. Detta motiverar för sin del förverkligandet av gemensamma nordiska miljöskyddsnormer. Med gemensamma miljöskyddskrav kan man också förhindra etablering i vårt område av miljöskadlig produktion, som kommer från länder utanför Norden. Som tyngdpunkter för utvecklingsarbetet borde man acceptera energisparande industri, vattenskyddsanläggningar, luftskyddsåtgärder i synnerhet i fråga om svavel samt produktion av bilar som förorenar miljön så litet som möjligt.

Helsingfors den 1 november 1982

Finlands naturskyddsförbund rf

Rauno Ruuhijärvi

Ordförande

Hannu Penttilä

Planeringssekreterare

Norge

Industridepartementet:

I medlemsforslaget som lå til grunn for rekommandasjonen ble enkelte mulige tiltak konkretisert.

Som kommentar til forslaget må Industridepartementet først vise til de arbeidsplanene for både nordisk energi- og industrisamarbeid som Nordisk Ministerråd fremla i februar 1982. De generelle spørsmålene som tas opp i det nå foreliggende forslag må sees på bakgrunn av disse arbeidsplanene.

Til den mer konkrete del av forslaget kan bemerkes:

– Industridepartementet ser positivt på det arbeid som drives av de

nordiske standardiseringsorganisasjoner og NORDTEST, med henblikk på felles nordiske "standarder". Dette samarbeidet bør videreføres. Det er i denne sammenheng viktig at det arbeides for en størst mulig grad av internasjonal harmonisering – i særdeleshet i forhold til EF.

Industridepartementet anser det også viktig at de nordiske normer eller bestemmelser for tillatte utslipp harmoniseres så langt som praktisk mulig. Dette arbeidet har imidlertid sine klare begrensninger som følge av at utslippstillatelsene for industribedrifter skal baseres på en avveining av fordeler og ulemper forbundet med utslippet, det vil si tillatt utslippsmengde vil avhenge av resipientforholdene m.v. Forholdet må således vurderes i hvert enkelt tilfelle.

– Industridepartementet ser positivt på et felles nordisk arbeid for en mer systematisk og effektiv overføring av forskningsresultater til praktisk bruk i industrien. Dette arbeidet står sentralt i arbeidsplanen for nordisk industripolitisk samarbeid.

– Industridepartementet er enig i at mulighetene for et samarbeid innen utdannelsessektoren bør bearbeides videre med sikte på en mer systematisk utveksling av forskere og en praktisk tilretteleggelse ved godkjenning av studiekompetanse, deleksamener, overføring av studiefinansiering osv. for studentene ved de ordinære høyskole og universitetsstudier i Norden.

– Vi går ut fra at Olje- og energidepartementet vil kommentere spørsmålene om utvidet el. kraftsamarbeid og lokalisering av energianlegg. Dette samarbeidet drives idag gjennom NORDEL, som løpende vurderer lønnsomheten ved forsterkning av samkjøringsnett, etc. Etter vår vurdering er NORDEL et godt eksempel på effektivt nordisk samarbeid, til fordel for alle parter.

Oslo, 17. september 1982

Etter fullmakt

Roar Rognes

C. J. Koren

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

Kommunaldepartementet har ingen vesentlige merknader til forslagene om samarbeidstiltak, og vi vil bare kommentere forslag til samarbeidstiltak angående regionalpolitikk. Det blir foreslått å innføre konsultasjoner landene i mellom under planlegging av lokalisering av energianlegg. I tilknytning til dette vil vi gjøre oppmerksom på at det allerede er etablert en ordning som går ut på at slike konsultasjoner i spesielle tilfelle skal gjen-

nomføres. Dette gjelder den såkalte grenseprosedyreordningen som ble vedtatt av samarbeids-/regionalministrene i Norden den 4. februar 1980. Denne gjelder fram til 1. april 1984.

Denne ordningen går i korthet ut på at myndighetene i de nordiske land i forberedelsen av saker av regionalpolitisk betydning for et annet nordisk land, skal innhente uttalelse fra myndighetene i dette land før vedtak fattes. Vi viser ellers til omtale av denne ordningen i en rapport fra Nordisk embetsmannskomite for regionalpolitikk; "Gjennomføringen av det nordiske regionalpolitiske handlingsprogrammet 1979" (NU 1981:12, kap. 7.2).

Oslo, 29. september 1982

Etter fullmakt

Annfinn Lund

Kåre Movold

Kommunal- og arbeidsdepartementet har gjennomgått forslaget og har notert uttalelsen om at man bør søke å harmonisere standarder og normer på utslipp og produksjonsutstyr.

Som forslaget nevner vil det gi like forhold for nordisk industri. Videre vil man ved utarbeidelse av standarder kunne utveksle erfaringer om miljøarbeid.

Departementet anser det derfor positivt at det tas initiativ på dette område.

Oslo, 4. oktober 1982

Etter fullmakt

Kåre Halden

Oddvar Ege

Miljøverndepartementet:

I medlemsforslaget fra Nordisk Råd er det bl. a. pekt på at det bør skje en harmonisering av standarder for utslipp m. v., og at det bør vurderes å gi utviklingskontrakter til miljørelatert industri for å løse problemer som er felles for de nordiske land.

Miljøverndepartementet vil i denne sammenheng peke på at utslippskrav til industrien vanligvis gis i form av individuelle utslippstillatelser. En eventuell harmonisering av normer og standarder mellom de nordiske land

vil derfor bare ha effekt på en mindre del av de utslippskrav som stilles her i landet. For øvrig vil ofte ulike lokale forhold gjøre at det er rimelig å stille ulike krav til samme type utslipp.

Miljøverndepartementet har tidligere søkt å oppmuntre til økt norsk produksjon av miljøvernutstyr. Fra industriens side ble det dengang vist relativt beskjeden interesse. Uten å ha vurdert nærmere hvilke typer problemer som måtte være av felles nordisk interesse, tilsier disse erfaringene at det ikke bør stilles for store forventninger til resultatene av slike utviklingskontrakter som foreslått.

Generelt vil Miljøverndepartementet for øvrig peke på at dette forslaget kommer svært sent når det gjelder miljørelatert industri (her ment industri som produserer utstyr for å begrense forurensende utslipp). Særlig i Sverige og Norge har utslippsbegrensende tiltak blitt gjennomført i betydelig omfang i 70-årene. Aktiviteten er nå avtagende, og behovet for utstyr kan da heller ikke forventes å øke. Disse forholdene er imidlertid helt anderledes for energirelatert produksjon, der en nå har en forholdsvis høy aktivitet.

Miljøverndepartementet ser positivt på at en søker å videreføre energisamarbeidet i Norden med sikte på å sammenkoble forsyningssikkerhet av energi med forsyningssikkerhet av andre råvarer f. eks. matvarer, trevirke o.l.

Medlemsforslaget har herfra vært forelagt for Industridepartementet, Kommunal- og arbeidsdepartementet og Olje- og energidepartementet (*se oven resp. nedan*).

Miljøverndepartementet vil gi sin tilslutning til uttalelsen i Kommunal- og arbeidsdepartementets brev av 29. september 1982.

Oslo, 12. oktober 1982

Etter fullmakt

Richard Fort

Liv Eckhoff

Olje- og energidepartementet:

Ad 1. Olje- og energidepartementet vil vise til det arbeid som er tatt opp i Nordisk Ministerråd (Energiministrene) når det gjelder økt energisamarbeid. Det kan også vises til avtalen mellom Norge og Sverige om energi- og industrisamarbeid.

Ad 2. På el.kraftområdet foregår det gjennom Nordel et meget verdifullt nordisk samarbeid, som bl.a. omfatter linjeutbygginger og gjensidige el-kraftleveranser. Videre utbygging av linjenettet er under løpende vurdering.

Ad 3. Olje- og energidepartementet er interessert i en godt utbygget nordisk energi- og miljøindustri, men vil understreke at det må være en forutsetning at denne er tilstrekkelig konkurransedyktig.

Ad 4. Lokalisering av energianlegg må være det enkelte lands ansvar. I den utstrekning et slikt anlegg må antas å skape uønskede miljøeffekter el.l. for et annet nordisk land bør drøftelser tas opp mellom landene på et så tidlig tidspunkt at eventuelle tiltak for eliminering eller minskning av ulempene lar seg gjennomføre. Det kan vises til at på kjernekraftområdet har det lenge vært en nordisk avtale av denne art.

Oslo, 30. september 1982

Tore Gjerløw

Knut Solem

Norsk petroleumsinstitutt:

Vårt institutt har nær kontakt med søsterorganisasjoner i Norden og verden forøvrig.

Når det gjelder utredninger på energi og miljøsidene samt utarbeidelse f.eks. av brosjyrer på disse felt, er dette samarbeidet meget nyttig. Dette gjelder både egne arbeider og saker behandlet av andre i vedkommende land. Det foreliggende saksområde har derfor interesse.

I det følgende har vi gitt synspunkter på noen av de sakene som er tatt opp i A 629/e.

1. Forsyningssikkerhet

En forsyningskrise kan ha mange forskjellige former. Det foreligger også flere måter for å møte slike situasjoner.

Under "fredelige" forhold vil formodentlig en fri internasjonal handel gi den mest rasjonelle løsning. En båndlagt byttehandel hindrer dette.

I en forsyningskrise kan man regne med at de som har langsiktige kontrakter eller har hatt langvarige forsyninger fra en leverandør, også vil være best sikret, forutsatt at krisen ikke forventes å ramme nettopp denne leverandør. Ut fra en slik tankegang har man i Norge tatt sikte på mest mulig bruk av Nordsjøoljen. Dette opplegget vil vel også være den nærmeste løsningen med hensyn til de fleste varer og tjenester, også over landegrenser innenfor Norden.

Nordsjøoljen er relativt kostbar og løsningen koster altså penger.

I alvorlige krisesituasjoner hvor rasjonering blir aktuelt, vil det kunne være hensiktsmessig med et internasjonalt samarbeid. Dette har lenge vært et tema for olje, hvor bl. a. IEA har en helt spesiell funksjon. Norge er i

denne forbindelse i en særstilling. Det synes imidlertid klart at avtaler i Norden ikke kan gjennomføres på tvers av IEA og derfor kan få begrenset verdi. Dette poeng burde vurderes nærmere i forbindelse med spørsmålet om nordisk samarbeid med hensyn til oljeforsyning.

2. Energi og miljø

Standarder

Ulike miljøkrav, helseforskrifter, standarder for produksjonsutstyr o.l. er ofte et visst hinder for salg over landegrenser. En samordning, hvor f.eks. også EF trekkes inn, vil kanskje dessuten kunne føre til bedre løsninger.

Forskning

Det vil være meget nyttig om forskningsresultater enkelt og mest mulig hurtig tilføres næringslivet. Det samme gjelder selvsagt også over landegrenser. Slik informasjon vil kunne være nyttig innenfor forskningen selv.

En samordning og rasjonalisering av offentlig forskning vil kunne frigjøre kapasitet for næringslivet. Herunder selvfølgelig også individuelle industrielle prosjekter. Resultater derfra vil ikke være umiddelbart alminnelig tilgjengelig, men skulle på sikt også tjene samfunnet.

Oslo, 31. august 1982

Norsk petroleumsinstitutt

Eiler Holtermann

Sverige

Statens jordbruksnämnd (JN):

Statens jordbruksnämnd (JN) har intet att erinra mot förslaget, men vill i sammanhanget påpeka att under 1981 inträdde Norsk hydro som delägare i Aktiebolaget Supra, vilket bland annat föranledde att Norsk hydro utfäst sig att bidra till att trygga den svenska försörjningen med bland annat ammoniak. Vidare har en principöverenskommelse träffats mellan svenska staten genom ÖEF, Norsk hydro och Supra om att Norsk hydros export av kvävegödselmedel och ammoniak skall fortsätta och vid behov kunna utvidgas i olika krissituationer. Överenskommelsen förutsätter, ett avtal mellan Norges och Sveriges regeringar inom ramen för det svensk-norska jordbruksavtalet. Något sådant avtal finns ännu inte. Jordbruksnämnden vill här framhålla vikten av att förhandlingar upptas så att ett sådant avtal snarast kan komma till stånd.

Vidare vill jordbruksnämnden peka på att de nordiska jordbrukskooperationerna har haft en arbetsgrupp för lantbruket och energin. Gruppen har

framlagt en värdefull slutrapport om energispörsmål i lantbruket med rekommendationer att bland annat utse en permanent grupp för bevakning och uppföljning av utvecklingen inom energiområdet i de olika medlemsländerna.

Jönköping den 29 juli 1982

Torgny Sjöberg

Richard Ekstrand

Statens naturvårdsverk (SNV):

De tre ovan nämnda medlemsförslagen¹ berör en rad frågor. Naturvårdsverket behandlar i detta yttrande endast de frågor som rör miljövården.

Mellan de nordiska länderna förekommer ett omfattande samarbete vad gäller miljövårdsaspekter på energianvändning. Nordiska ämbetsmannakommittén disponerar en särskild beviljning för studier av miljöeffekter vid energiproduktion (MIL). MIL bedrivs i delprojekt som beräknas avslutas 1984.

I det internationella arbetet inom ECE och OECD har de nordiska länderna till stor del agerat gemensamt. Vid Försumningskonferensen i Stockholm i juni 1982 meddelades att konventionen om långväga gränsöverskridande luftföroreningar under 1982 kommer att ratificeras av det antal länder som krävs för att konventionen skall träda i kraft. Ett fortsatt intensivt nordiskt samarbete i de frågor som uppkommer inom konventionens ram kommer att ske.

Omfattande kontakter förekommer också mellan nordiska myndigheter, organisationer och företag. De riktlinjer för utsläpp och miljö kvalitet som framställs i olika nordiska länder remitteras t. ex. regelbundet till myndigheter i övriga nordiska länder för synpunkter.

Den nordiska miljöskyddskonventionen 19 februari 1974 mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige ger myndigheter i ett land möjlighet att framföra synpunkter på anläggningar i annat land. Dessa synpunkter från annat land skall vid tillståndsbehandling vara jämställt med synpunkter från eget land.

¹ A 626/s om intensifierat nordiskt forskningssamarbete på energi- och miljöområdet, A 627/s om utvidgat samarbete på energi- och miljöområdet och A 629/e om utökat nordiskt samarbete om energi och miljö, energi- och miljörelaterad industri- och regionalpolitik.

Även vid det större energi/miljö-projektet som enskilda länder genomfört eller genomför bedrivs vanligen ett samarbete med andra nordiska länder. Inom det svenska KHM-projektet har t. ex. flera delprojekt genomförts i Finland och Danmark.

Beträffande de enskilda medlemsförslagen vill naturvårdsverket anförda följande.

Förslag 629/e rekommenderar Nordiska ministerrådet att främja samarbetet angående lokalisering av energianläggningar. Genom den Nordiska miljöskyddskonventionen har naturvårdsverket möjlighet att påverka de krav som ställs på enskilda anläggningar. Denna konvention fungerar bra och några ytterligare åtgärder för att öka möjligheten till påverkan bedöms inte vara erforderliga.

Solna den 28 september 1982

Valfrid Paulsson

Leif Bernergård

Arbetsmarknadsstyrelsen:

I medlemsförslaget påpekas att det sker förhållandevis lite samarbete mellan de nordiska länderna med sikte på att reducera beroendet av energiråvara från tredje land. Samtidigt är det enligt förslagsställarna angeläget att göra Norden mindre beroende av importerade energiråvaror. Ett effektivt sätt att få till stånd ett vidgat energisamarbete anges vara att koppla denna fråga till frågan om försörjning av andra råvaror, bl. a. timmer till träförädlingsindustrin. Styrelsen vill i detta sammanhang påpeka att timmer är en bristvara. Svårigheter med timmerförsörjningen är inte sällan orsak till sysselsättningsstörningar. Exemplet är därför olyckligt valt. Det åsyftade samarbetet bör skäligen kunna åstadkommas på andra betingelser.

Energi- och miljöindustrin är, som framhålls i medlemsförslaget, en bransch med goda framtidsutsikter. Med den satsning som skett i de nordiska länderna på energi- och miljöområdena, bör denna sektor vara väl anpassad för nordisk industri. En samordnad och koncentrerad insats från de nordiska ländernas sida, skulle kunna leda till framgångar inom detta område. Det är således angeläget att pröva olika möjligheter till sådant nordiskt samarbete. Som framhålls i förslag kan någon form av utvecklingskontrakt till industrin vara en möjlighet.

Ett ökat nordiskt samarbete för utbildning av tekniskt kvalificerad personal mellan de tekniska högskolorna är ett annat angeläget område. Som framhålls i förslaget bör i detta sammanhang beaktas den regionala effekt

som en spridning av utbildningsmöjligheterna kan leda till. Styrelsen vill understryka vikten av att Nordkalottens högskolesystem kan inbegripas i ett sådant utbildningssamarbete, vilket också kan ge grund för ett vidare industriellt samarbete på Nordkalotten.

Styrelsen delar uppfattningen att konsultationer mellan de nordiska länderna vad gäller lokalisering av större energianläggningar kan vara av värde.

Stockholm den 1 oktober 1982

Bertil Rehnberg

Torbjörn Israelsson

Statens industriverk:

Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att vidtaga åtgärder för att främja energisamarbetet med sikte på att säkra leveranser av energi och andra viktiga råvaror och att värdera möjligheterna för ett utvidgat elkraftsamarbete. Dessutom rekommenderas att vidtaga åtgärder för att stärka energi- och miljöindustrin samt att befrämja samarbetet vid lokalisering av energianläggningar.

Industriverket finner att de framlagda förslagen i och för sig är intressanta men sedan gammalt pågår redan samarbete på det nordiska planet. Nordel och det industripolitiska avtalet mellan Norge och Sverige kan nämnas som exempel på redan existerande samarbete som, styrt av marknadsekonomiska överväganden, ger i stort sett alla de fördelar som går att uppnå.

Självklart kan marginella förbättringar göras men här torde en utökad nordisk debatt och fullständigare information om existerande problem ge minst lika bra resultat som en formalisering av samarbetet.

Stockholm den 27 september 1982

Eric Pettersson

Gunilla Gradin

Glesbygdsdelegationen:

Liksom Nordiska rådet anser också glesbygdsdelegationen att ett utökat samarbete om energi och miljö, energi- och miljörelaterad industri- och

regionalpolitik är mycket angeläget. Det finns, som Nordiska rådet framför, behov av en strategi med sikte på att göra Norden mindre beroende av importerade energiråvaror och att i ökad utsträckning utnyttja nordiska resurser för att förstärka en industriell utveckling till stöd för sysselsättnings- och regionalpolitiska mål.

Nordiska rådet rekommenderar ett utökat samarbete inom följande områden:

- a) leveranser av såväl energi som andra viktiga råvaror (försörjnings-trygghet)
- b) elkraftförsörjning
- c) energi- och miljöindustri
- d) lokalisering av energianläggningar

Delegationen delar Nordiska rådets uppfattning att detta är mycket angelägna samarbetsområden. Delegationen vill dessutom understryka att en viktig del i samarbetet bör vara utveckling av en småskalig energiteknologi, baserad på nordiska fastbränslen. Samarbetet bör omfatta alla led, dvs. produktion, vidarebearbetning, distribution och förbrukning. Redan i dag förekommer ett intensivt utvecklingsarbete inom detta område och det är delegationens uppfattning att ett ökat nordiskt samarbete ytterligare kan påskynda och effektivisera utvecklingsarbetet.

Det finns många skäl till att stimulera utvecklingen inom den småskaliga fastbränslebaserade energiteknologin. Delegationen vill peka på följande:

- a) Det möjliggör en ökad självförsörjning, både lokalt och sett i ett nordiskt perspektiv.
- b) Det ger större möjligheter till en positiv utveckling i glesbygdsområden. I Sverige har riksdagen lagt fast att vi ska föra en offensiv och utvecklingsinriktad politik för glesbygden. En satsning på inhemska fastbränslen är en betydelsefull del av en sådan politik. Det skapar arbetstillfällen direkt och indirekt i bränslehanteringen och dessutom stimuleras en utveckling av den energirelaterade industrin i dessa bygder.
- c) Det ger goda möjligheter till export av småskalig energiutrustning. På sikt bör marknadsförutsättningarna vara mycket gynnsamma. Även i biståndsarbetet bör den småskaliga energiteknologin kunna bli betydelsefull.

Det pågår för närvarande ett nordiskt samarbete på energiområdet bl. a. inom vissa av Nordiska ministerrådets arbetsgrupper. Delegationen anser att det är angeläget att samla erfarenheter från dessa projekt, utvärdera effekterna och föra slutsatserna vidare. Samarbetet är delvis mycket konkret inriktat, exempelvis i NÄRP:s Mittnordengrupp och Skärgårdsprojekt.

I vissa gränsområden bör gemensamma marknader kunna organiseras för nordiska fastbränslen. Det är viktigt att ev. hinder undanröjs för leveranser över gränserna. Ett exempel på sådana hinder är gränskontrollens organisation. Brist på personal för kontroller skapar problem med klare-

ring av laster. Detta medför att frakterna ibland måste gå långa omvägar via bemannade tullstationer.

Delegationen har satsat på ett energiprojekt i Bräcke kommun, med syfte att stimulera en småskalig hantering av torv och skogsenergi. I detta projekt har erfarenheter från Finland varit mycket värdefulla. Kring årsskiftet kommer en första rapport från projektet att publiceras.

Delegationen vill slutligen framhålla att det är angeläget att utveckla miljöutrustning som passar glesbygdens förhållanden. Även inom detta område bör ett ökat nordiskt samarbete vara mycket värdefullt.

Stockholm den 30 september 1982

Olof Westberg

Staffan Bond

Statens vattenfallsverk:

Alla tre medlemsförslagen¹ behandlar utökat nordiskt samarbete inom områdena energi och miljö. De baseras i huvudsak på förslag som framkom vid ett av Nordiska rådets social- och miljöutskott och ekonomiska utskott anordnat seminarium i Södertälje den 9–11 november 1981 på temat "Energi i Norden – ekonomi, miljö och försörjningstrygghet". Med beaktande av den gemensamma bakgrunden för medlemsförslagen har Vattenfall ansett det lämpligt att behandla dem i samma remissvar.

Energiområdet och miljövärden nämns i medlemsförslagen tillhöra de områden som prioriterats i arbetet inom Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet. I medlemsförslagen betonas sambandet mellan energiproduktion och miljöpåverkan men också att en säker energitillgång är ett villkor för ekonomisk utveckling.

Vattenfall instämmer med medlemsförslagen att det är viktigt med en strategi inom de energi-, miljö- och industripolitiska områdena och att denna strategi, med beaktande av tekniska, ekonomiska och handelspolitiska förutsättningar, bör syfta till att göra Norden som helhet mindre beroende av importerade energiråvaror. Inom elkraftområdet sker omfattande arbete med denna målsättning, såväl nationellt som genom det

¹ A 626/s om intensifierat nordiskt forskningssamarbete på energi- och miljöområdet. A 627/s om utvidgat nordiskt samarbete på energi- och miljöområdet samt A 629/e om utökat nordiskt samarbete om energi och miljö, energi- och miljörelaterad industri och regionalpolitik.

samarbete som sker inom Nordels ram. Oljeberoendet i den svenska elförsörjningen är mycket lågt och genom Nordelsamarbetet har även kunnat åstadkommas en minskning för Norden som helhet av importerad olja och kol. Detta har också medfört positiva miljöeffekter.

Vattenfalls kommentarer till de enskilda punkterna i medlemsförslagen redovisas i det följande.

1. vedta tiltak for å fremme energisamarbeidet med sikte på sikre leveranser av såvel energi som andre viktige råvarer.

Vattenfall ser det som en mycket viktig fråga att åstadkomma ökad självförsörjning för Norden som helhet med energiråvaror. Inom elsektorn har man redan kommit långt på detta område. Den svenska elförsörjningens oljeförbrukning är mycket liten. En ändrad situation inträder vid avveckling av kärnkraften då storskalig introduktion av kol i elkraftssystemet kommer att erfordras. Ökad vattenkraftutbyggnad skulle vara av väsentlig betydelse för att minska konsekvenserna av kärnkraftavvecklingen.

I medlemsförslaget står att "En betydlig del av energiforsyningen i de nordiske land representeres av vannkraft. I enkelte nordiske land planlegges ytterligere utbygging av elver. Dessuten planlegges kullfyrte elkraftverk. Begge produksjonsmetoder medfører miljøforstyrrelser". Vattenfall vill här fästa uppmärksamheten på att det ju är väsentligt olika påverkan på miljön för människornas livsvillkor som åstadkoms av vattenkraftutbyggnad och av koleldad elproduktion.

Vi vill också peka på att det elkraftsamarbete som sker inom Nordel innebär väsentliga fördelar för försörjningstryggheten med elenergi och dessutom betydande positiva effekter på såväl ekonomi som miljö. I princip är dock elförsörjningen i de nordiska länderna baserad på nationella system. Därutöver sker samarbete över samkörningsförbindelserna så att i stort sett alla lönsamma och realiserbara projekt kommit till utförande.

2 . Vurdere mulighetene for utvidet el-kraftsamarbeid.

Vattenfall anser att det elsamarbete som sker mellan de nordiska länderna inom Nordels ram motsvarar vad som är tekniskt och ekonomiskt väl avvägt med i stort sett bibehållande av nationella system. Något behov av att forcera pågående utredningar och planer för ökat nordiskt elsamarbete föreligger ej enligt vår uppfattning så länge man dimensionerar elsystemen huvudsakligen för det egna landets behov.

Vi ansluter oss till det inlägg i frågan som gjordes vid det av Nordiska rådets social- och miljöutskott och ekonomiska utskott anordnade seminariet i Södertälje den 9–11 november 1981. Att "den nordiska samkörningen på elenergiområdet utvidgas genom Nordelsamarbetet i en takt som är tekniskt och ekonomiskt optimal. Utbytet över samkörningsförbindelserna ökar i motsvarande takt. Utökad samordnad utbyggnadsplanering på pro-

duktions- och nätområdena liksom regler för det nordiska elkraftsamarbetet är fortlöpande föremål för studier och överväganden inom Nordel. De existerande prismekanismerna som Nordelsamarbetet bygger på stimulerar elkraftutbyten länderna emellan så att de billigaste produktionerna i det samkörande systemet alltid utnyttjas. De ekonomiskt riktiga utbytena kommer alltså alltid till stånd. Det nordiska samarbetet på elenergiområdet innebär också fördelar genom att det medför miljövinster och genom att det verkar beredskapshöjande på det totala nordiska elsystemet".

En utvidgning av samarbetet inom elsektorn kräver en gemensam planering av de nordiska kraftsystemen som innebär att de anläggningar byggs ut som är mest lönsamma för det totala nordiska systemet. Detta skulle exempelvis innebära forcerad vattenkraftutbyggnad i Norge och Sverige. Med beaktande av de svårigheter som finns att genomföra utbyggnader för det egna behovet kan man förutse ännu större svårigheter om utbyggnaden skulle motiveras med ett grannlands behov. Sådan totalplanering av det nordiska elkraftsystemet skulle dock innebära betydande ekonomiska fördelar.

3. vedta tiltak for å styrke energi- og miljøindustrien

Vattenfalls bedömning är att ökat samarbete mellan industrin i de nordiska länderna ibland skulle kunna leda till snabbare resultat och bättre tekniska lösningar. Ofta torde det dock vara en fördel att utvecklingsarbete pågår parallellt i flera länder. Vi vill här peka på att ett genomförande av denna del av förslaget i varje fall till vissa delar i praktiken är svårt att realisera, exempelvis p. g. a. att tillverkande företag konkurrerar med varandra.

Utveckling av systematiska metoder för överföring av forskningsresultat är givetvis av värde liksom ökat samarbete mellan de tekniska högskolorna i Norden.

4. fremme samarbeidet om lokalisering av energianlegg

Vattenfall tolkar denna skrivning så, att utgångspunkten är att varje land i huvudsak bygger ut produktionskapacitet inom det egna landet och för eget behov och att man skall samråda om lokaliseringen. I princip är vi positiva till sådant samråd, dock under förutsättning att det inte medverkar till ett utdraget tillståndsförfarande. Tillståndsbehandlingen är redan nu så tidskrävande att förlängning av tiden härför skulle innebära problem.

Stockholm den 22 september 1982

J V Norrby

T Nyten

Länsstyrelsen i Malmöhus län:

Under rubriken Försörjningssäkerhet anges att ett effektivt sätt att utvidga energisamarbetet är att koppla samman denna fråga med försörjningssäkerheten av andra råvaror, exempelvis livsmedelförsörjningen och virkesförsörjningen till träförädlingsindustrin. Export och import av livsmedel mellan de nordiska länderna hämmas för närvarande av en mängd faktorer bl. a. jordbruksprisreglering, prisstopp och subventioner, råvarukostnadsutjämning, handelsavtal, tekniska handelshinder, livsmedelslagstiftning samt punktskatter och förpackningsavgifter. Virkesförsörjningen till träförädlingsindustrin styrs av komplicerade samband mellan bl. a. tillväxttakt, virkespriser och beskattningsregler. Det är därför tveksamt om den föreslagna sammankopplingen av dessa mycket komplicerade försörjningsfrågor med energiförsörjningen kan bidra till att energisamarbetet i Norden stimuleras. Länsstyrelsen anser att arbetet med ett utvidgat nordiskt samarbete rörande energiförsörjningen kan intensifieras utan den föreslagna sammankopplingen med försörjning av andra råvaror.

Länsstyrelsen instämmer i bedömningen att energi- och miljöindustrin är en framtidsbransch som ligger väl tillrätta för nordisk industri. Förslaget att stärka industrins ställning på den nordiska marknaden genom att de nordiska länderna harmoniserar sina normer för utsläpp och för reningsanläggningar tillstyrks. Även förslagen i syfte att stärka och stimulera utbildning, forskning och utveckling bör enligt länsstyrelsens mening kunna förbättra den nordiska energi- och miljöindustrins konkurrenssituation.

Under rubriken Elkraftförsörjning föreslås utvidgat nordiskt elkraftsamarbete för att säkra elförsörjningen, förbättra miljön och mer effektivt utnyttja resurserna. Det samarbete som redan nu sker inom ramen för Nordels verksamhet utbyggs enligt länsstyrelsen i en takt som är väl anpassad till teknik, ekonomi och miljö. Under det sista decenniet har också ett omfattande elenergiutbyte skett mellan Nordelländerna. Exempelvis medförde den goda tillgången på vatten- och kärnkraftbaserad elenergi under 1981 i det samkörande nordiska elsystemet att Danmark kunde täcka ca 1/3 av årsförbrukningen av elenergi med importerad kraft från Norge och Sverige. Denna omfattande elimport gjorde det möjligt för Danmark att minska elproduktionen i kol- och oljeeldade kraftverk vilket i sin tur ledde till minskade utsläpp och en bättre miljö.

Under rubriken Regionalpolitik antyds slutligen att det är problematiskt att bedriva gemensam planering av lokaliseringen av stora energianläggningar i de nordiska länderna. Det är angeläget att någon form av samverkan sker mellan berörda länder vid planeringen av var stora energianläggningar skall lokaliseras i gränsregioner. Länsstyrelsen tillstyrker förslaget med konsultationer mellan de nordiska länderna vid lokalisering av stora

energianläggningar för att ur nordisk synvinkel minimera naturingrepp och miljöföroreningar.

Malmö den 4 oktober 1982

Nils Hörjel

Ulf Färnhök

Länsstyrelsen i Västerbottens län:

Västerbottens län har stora tillgångar på energi. Vattenkraften är till största delen utbyggd medan de fasta bränslena i form av torv och flis inte tagits till vara i nämnvärd omfattning. Under de senaste åren har det därför pågått en omfattande verksamhet med syfte att öka användningen av inhemska fasta bränslen.

Inom ramen för Kvarkensamarbetet har Vasa län i Finland och Västerbottens län ett omfattande informations- och erfarenhetsutbyte. Avsikten är att stödja och utveckla handeln och industrisamarbetet inom denna bransch.

De största tillgångarna på fasta inhemska bränslen finns i de glesbebyggda delarna av länet. En ökad användning av torv och flis leder till en ökad sysselsättning och en ökad ekonomisk aktivitet i dessa områden och har således en positiv regionalpolitisk effekt.

Länsstyrelsen är därför starkt intresserad av dels att förbättra kunskaperna kring produktion och förbränning av fasta bränslen, dels att minimera den miljöpåverkan som en ökad användning av fasta inhemska bränslen får. Ett led i arbetet för att nå dessa mål är att samla de erfarenheter och den kunskap som finns i Norden och utnyttja dessa i den fortsatta utbyggnaden av fastbränslehanteringen.

Länsstyrelsen tillstyrker förslaget om utökat nordiskt samarbete angående energi- och miljöfrågor.

Umeå den 8 oktober 1982

Sven Johansson

Tore Karlsson

Länsstyrelsen i Norrbottens län:

Med anknytning till länets situation och möjligheter vill länsstyrelsen särskilt framhålla följande.

Norrbottens län är ett energirikt län. Energitillgångarna i länet överstiger betydligt den förbrukning som länet har. Inom elsidan har det varit möjligt att utnyttja delar av dessa tillgångar på avsättningsmarknader utanför länet. För närvarande pågår ett arbete med att ersätta delar av länets oljeimport för uppvärmningsändamål med egna inhemska bränslen.

När det gäller försörjningstryggheten på längre sikt kan exploatering av eventuella naturgasfyndigheter utanför nordnorge få betydelse. Möjligheter att i dag med någon säkerhet bedöma vilken faktisk användning naturgas kan få i länet under exempelvis 1990-talet saknas dock. Inom ramen för det svenska "Projekt Gastransitering" genomförs översiktliga marknadsbedömningar över hur naturgas tekniskt kan komma in i länets samlade energisystem. Vidare kommer studier att göras kring hur naturgas kan nyttjas industriellt i länet. Men den faktiska användningen kommer att i stor utsträckning styras av hur gasen kan göras fysiskt tillgänglig, av prissättning och av andra villkor som kan knytas till naturgasleveranser. Redan tillgängligheten av naturgas i länet skulle dock innebära en försörjningstrygghet inom energiområdet i händelse av ogynnsammare prisutveckling, begränsningar i tillförsel eller miljökonsekvenser som ej längre kan accepteras för andra energislag.

Bygandet och driften av en gastransiteringsledning genom länet skulle ge betydande sysselsättningseffekter och en möjlighet för delar av länets industri att komma in på nya verksamhetsområden. Lokaliseringen av ledningen genom och inom länet är därför av stor betydelse för länsutvecklingen.

Den industri i länet som i dag direkt är inriktad på energi och miljö är av begränsad omfattning. Med tanke på den verksamhet som kan förutses i nordnorge om drivvärda gas/oljefyndigheter kan påvisas och exploateras pågår ett metodiskt arbete med att intressera näringslivet i länet och i nordnorge att samarbeta. Ett sådant samarbete bedöms nödvändigt om industrin på Nordkalotten skall kunna konkurrera på en expanderande offshoremarknad och tillvarata nya utvecklingsmöjligheter.

Ett nära samarbete inom högre utbildning och forskning behövs. Tillkomsten av Tekniska högskolan i Luleå motiverades bland annat av behovet av teknisk utbildning och forskning inom hela nordkalottområdet. Ett organiserat samarbete har också inletts med Narviks ingenjörshögskola. Norska ungdomar utbildas i oljeprospektering vid högskolan i Luleå och en gemensam utbildning har påbörjats inom elektronikområdet. Genom en mer markerad sammankoppling av högskolans resurser med aktiv praktik i såväl Norge som Finland skulle högskolan i än högre grad kunna utvecklas

till en gemensam resurs för hela Nordkalotten inom den tekniska sektorn. Förutsättningarna för en utveckling av bl.a energi- och miljörelaterad industri inom nordkalottområdet skulle därmed också öka.

Utbyggnaden av vattenkraften i Lule älv medförde att byggnadsverksamheten under en längre tid närmast fick karaktären av "basindustri" i den kommun där flertalet av kraftverken i älven uppfördes. Utbyggnaden var en garant för en konstant hög sysselsättningsnivå under utbyggnadsperioden. I dag är älven kraftigt utbyggd. Två andra huvudälvar i länet, Torne och Kalix älv, är helt outbyggda medan Pite älv är delvis påverkad genom ett mindre kraftverk i älvens nedre del och reglering av älvens källsjöar. Teoretiskt finns i Norrbotten naturenergi i form av vattenkraft till i runda tal 70 TWh. Av dessa är cirka 14 TWh utbyggda eller 20 procent. För hela Sverige är motsvarande siffror 200 TWh teoretisk naturenergi och 60 TWh utbyggt motsvarande 30 procent.

Någon utbyggnad av koleldade el-kraftverk är ej aktuell i länet. Huruvida ytterligare utbyggnader av någon av länets orörda älvor behövs för att klara de energipolitiska mål som riksdagen satt upp kommer att utredas. Om en utbyggnad sker är lokaliseringen av anläggningar som kraftverk och regleringsdammar direkt knutna till möjliga fallsträckor och områden lämpliga för regleringsmagasin.

Luleå den 25 oktober 1982

Erik Hammarsten

Bruno Larsson

Sydkraft:

Sydkraft instämmer med medlemsförslaget att det är viktigt med en strategi inom de energi-, miljö- och industripolitiska områdena, så att de nordiska resurserna utnyttjas optimalt. Med optimalt avses då att ekonomiska, försörjnings- och miljömässiga faktorer beaktas. Sydkraft anser att det inom elförsörjningsområdet i Nordens regi redan sker ett tillräckligt aktivt arbete på dessa områden.

Genom ett väl fungerande samarbete inom elområdet mellan de nordiska länderna kan den totala nordiska elkraftförsörjningen åstadkommas till betydligt lägre kostnad än om varje land skulle producera el enbart för det egna behovet utan att beakta utbytesmöjligheterna med grannländerna. Utan detta samarbete skulle också större kvantiteter ändliga resurser, till exempel eldningsolja och kol, behöva användas. Därmed skulle även den totala påverkan på luften i Norden bli större. Strävan är att den vinst som de genom kraftsamarbetet lägre totalkostnaderna ger skall fördelas rättvist mellan länderna. Samarbetet leder också till hög driftsäkerhet.

I medlemsförslag 629/e påpekas "elkraftsamarbetet inom ramen för Nordel ger i dag de nordiska länderna ett betydligt tillskott i den nationella försörjningen. Det är en viktig uppgift att sörja för att överföringskapaciteten utvidgas väsentligt. Redan pågående utredningar och planer bör raskas på betydligt". Vid energiseminarier i Södertälje, november 1981, framhölls som framgår av *NU 1981:11* att

den Nordiska samkörningen på elenergiområdet utvidgas genom Nordelsamarbetet i en takt som är tekniskt och ekonomiskt optimal. Utbytet över samkörningsförbindelserna ökar i motsvarande takt. Utökad samordnad utbyggnadsplanering på produktions- och nätområdena liksom reglerna för det nordiska elkraftsamarbetet är fortlöpande föremål för studier och överväganden inom Nordel. De existerande prismekanismerna som Nordelsamarbetet bygger på stimulerar elkraftutbyten länderna emellan, så att de billigaste produktionerna i det samkörande systemet alltid utnyttjas. De ekonomiskt riktiga utbytena kommer alltså alltid till stånd. Det nordiska samarbetet på elenergiområdet innebär också fördelar genom att det medför miljövinster och genom att det verkar beredskapshöjande på det totala nordiska elsystemet.

Sydkraft stöder detta senare uttalande och menar att utbyggnad av överföringskapaciteten mellan länderna sker i en takt som är riktigt avpassad till teknik, ekonomi och miljö.

Hur kraftutbytena har utvecklats de senaste åren framgår av *Bihang*. Kraftutbytenas storlek är inte bara beroende av elkonsumentens storlek i Norden utan i än högre grad av förhållanden såsom nederbördens storlek och fördelning, kraftstationernas funktion och tillgänglighet samt priser och prisutveckling på bränsle.

Intressant är exempelvis att den goda tillgången på vatten- och kärnkraftbaserad elenergi i det samkörande nordiska elsystemet under 1981 medförde möjlighet för Danmark att detta år täcka cirka 1/3 av årsförbrukningen av elenergi med från grannländerna importerad kraft. Därmed sparades kol och olja samt skönades miljön.

Vad speciellt avsnittet 629/e punkt 4 "fremme samarbeidet om lokalisering av energianlegg" beträffar är det vår åsikt att för stora och dyrbara anläggningar inom energiområdet bör samlokalisering noga övervägas. Här vill vi även hänvisa till "Nordenergi 2020" som beräknas bli publicerad i slutet av oktober i år.

Malmö den 28 september 1982

Sydkraft AB

Anders Björgerd

Sven Törnkvist

Bihang

Elenergiutbyten mellan
Nordelländerna
Åren 1972–1981

År

1972

74

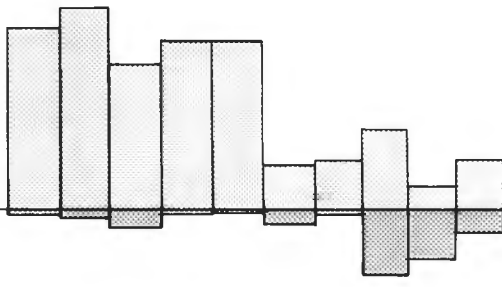
76

78

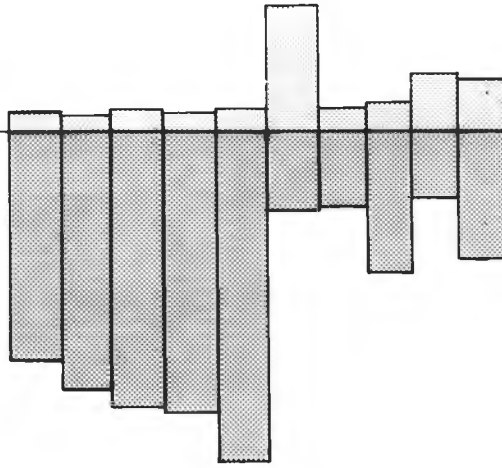
80

TWh

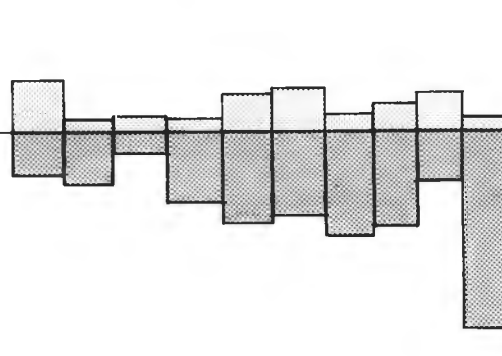
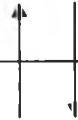
Finland
Sverige

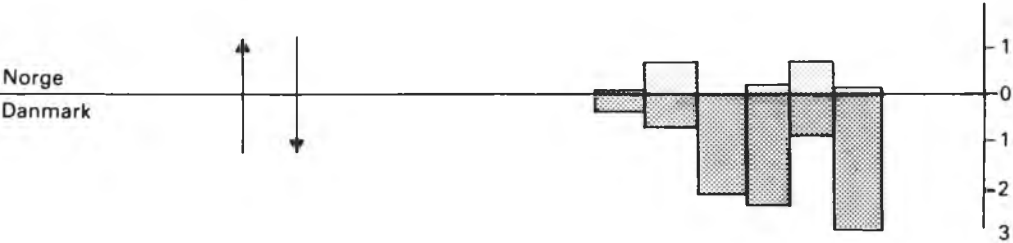

Norge
Sverige

Sverige
Danmark

Medlemsförslag

om åtgärder för att stimulera innovationer inom näringslivet i Norden

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska investeringsbanken:

Medlemsförslaget anger att innovationsklimatet försämrats i de nordiska länderna och anser det vara en angelägen uppgift att stimulera innovationer inom det nordiska näringslivet, med särskilt uppmärksammande av de mindre företagens betydelse för innovationsverksamheten.

Motiveringarna i medlemsförslaget sammanfaller med gängse uppfattningar och belyser nödvändigheten av innovationsfrämjande åtgärder, trots att man i de nordiska länderna under senare år vidtagit olika åtgärder för att öka forsknings- och utvecklingsverksamheten inom industrin.

Nordiska investeringsbanken har i sin låneverksamhet kommit i kontakt med och finansierat många projekt som baseras på utnyttjande och marknadsförande på den nordiska marknaden av nya produkter, processer och system. Banken har även lämnat tre lån till projekt som till huvudsaklig del är utvecklingsprojekt. Under 1979 beviljade banken ett lån till Volvo på 20 milj. NOK. Lånet finansierar en produktutvecklingsstudie av nya material och ny teknik, som Volvo genomför i samarbete med näringsliv och forskningsinstitut i Norge. Avsikten är att förbereda ett nytt bilkoncept, som skall tillgodose de ökade krav på främst bränslebesparing som förväntas i slutet av 1980-talet och i början av 1990-talet. Ett lån motsvarande 5 milj. NOK beviljades år 1980 till det svenska gruvföretaget LKAB för ett utvecklingsprojekt i samarbete med Norsk Jernverk A/S och A/S Sydvaranger. Projektet syftar till att utvärdera möjligheterna att utnyttja eventuella gasförekomster i den nordnorska kontinentalsockeln för stålframställning på Nordkalotten enligt en s. k. direktreduktionsmetod. Vidare beviljade banken år 1981 ett lån till P/F Giljanes för en fabrikstrålar för fångst och förädling av blåvitling. Den nordiska forskningsinstitutionen Nordforsk har planerat detta pilotprojekt som kommersiellt börjat utnyttja en hittills outnyttjad fiskeresurs.

Av angivna lån har två gått till storföretag. Bankens möjligheter att lämna lån till mindre företag, särskilt nygrundade företag som inte har det finansiella stödet från ett redan etablerat större eller medelstort företag, är begränsade framför allt beroende på stadgarnas krav att banken skall ha betryggande säkerhet för sina lån, något som nygrundade företag, baserade på innovationer med de särskilda risktaganden dessa för med sig, sällan kan erbjuda. Nordisk Industrifonds uppgift är däremot att tillskjuta riskvilligt kapital i form av bidrag, lån och garantier till projekt av nordiskt intresse.

Genom bankens regionallån går en viss mindre del av bankens utlåning över nationella regionallåneinstitut till nyetablerade mindre företag inom utvecklingsområdena.

I detta sammanhang bör nämnas den nordiska uppfinnarpristävlingen Nordinnovation 83 som anordnas på privat initiativ och med stöd av bl. a. ländernas industrimyndigheter och industriförbund.

Helsingfors den 19 oktober 1982

Nordiska investeringsbanken

Bert Lindström

Verkställande direktör

Nordisk Industrifond:

De nordiska industriministrarna antog i februari 1982 en arbetsplan för översyn av det nordiska industripolitiska samarbetet. Planen syftar till en systematisk översyn av både innehåll och former för det nordiska samarbetet på det industripolitiska området i syfte att därigenom bättre tillvarata existerande och framtida samarbetsmöjligheter. Industriministrarna har anmodat ämbetsmannakommittén för industri- och energipolitik att mot bakgrund av arbetsplanen framlägga förslag till åtgärder för att samarbetet skall kunna förstärkas inom olika områden.

Ett av de områden som speciellt behandlas i arbetsplanen är samarbetet inom teknisk forskning och utveckling. För att få underlag för sina förslag har ämbetsmannakommittén i juni 1982 tillsatt en arbetsgrupp med nationella representanter samt företrädare för Nordisk Industrifond och NORDFORSK. Arbetsgruppen skall avlämna sin slutrapport under hösten 1983.

Den tillsatta arbetsgruppen har bland annat till uppgift att lägga fram förslag hur det nordiska samarbetet inom teknisk forskning skall kunna utvidgas och effektiviseras samt om hur resultaten från tekniskt FoU-samarbete i ökande grad skall komma till industriellt utnyttjande. Nordisk Industrifonds styrelse anser det vara naturligt att arbetsgruppen i sitt utredningsarbete överväger vilka åtgärder som kan vidtagas för att stimu-

lera till ökad innovationsverksamhet till gagn för näringslivet i Norden. Eftersom fonden är representerad i arbetsgruppen avstår styrelsen från att framlägga några synpunkter och förslag på det nu aktuella medlemsförslaget.

Stockholm den 30 september 1982

För Nordisk Industrifond

Rut Bäcklund-Larsson

De nordiske industriforbunds fellesorgan hänvisar i skrivelse den 11 oktober 1982 till Industrirådets i Danmarks yttrande av den 20 september 1982 (se nedan).

Nordens fackliga samorganisation (NFS):

I medlemsförslaget åberopas flera olika utredningar och projekt till stöd för att Nordiska ministerrådet ska låta utreda olika vägar att stimulera innovationer inom näringslivet i Norden. NFS ansluter sig till uppfattningen att ett nordiskt samarbete på innovationspolitikens område är angeläget.

Samtidigt konstaterar NFS att intentionerna i medlemsförslaget kan bli tillgodosedda inom ramen för den av Nordiska ministerrådet antagna arbetsplanen för översyn av det nordiska industripolitiska samarbetet. Det gäller särskilt områdena teknisk forskning och utveckling, branschpolitik och småföretagsfrågor i arbetsplanen. Inom det förstnämnda (tekniskt FoU) har ämbetsmannakommittén för industri- och energipolitik tillsatt en särskild arbetsgrupp som förväntas framlägga en rapport under hösten 1982.

Problem rörande näringslivets innovationsförmåga torde i första hand få nationella lösningar. Ett nordiskt samarbete kan dock bidra till att underlätta sådana lösningar och främja innovationsförmågan i nordiskt näringsliv.

En självklarhet är löntagarorganisationernas medverkan i detta arbete. NFS konstaterar dock att i det nordiska samarbetet inom dessa uppgifter är så inte fallet.

Ett utredningsarbete på grundval av medlemsförslaget måste för att bli konkret och uttömmande även beröra övergripande frågor om industripolitikens mål och medel, dvs. styrmedel för att påverka näringslivsutvecklingen.

Näringslivets innovationsförmåga är vidare beroende av näringspolitikens utformning i respektive nordiskt land. Sambanden mellan närings- och ekonomisk politik är vidare uppenbara. NFS har i andra sammanhang gett uttryck för vad ett nordiskt samarbete inom dessa områden bör inne-

bära. NFS önskar dock understryka att initiativ på grundval av medlemsförslaget måste ingå som naturliga delar av andra insatser för att främja industripolitiskt samarbete i Norden.

I likhet med Nordiska rådet (ekonomiska utskottets betänkande till rådssessionen 1982) anser NFS att sambandet mellan den privata och offentliga sektorn måste läggas till grund för utformningen av den ekonomiska politiken. Den konkreta innebörden av detta återspeglas i bl. a. näringspolitiken. NFS finner det anmärkningsvärt att den offentliga sektorns betydelse inte givits en framskjuten plats i ministerrådets arbetsplan för det industripolitiska samarbetet. I en skrivelse till Nordiska ministerrådet har detta förhållande påpekats. Mot denna bakgrund efterlyser NFS initiativ som innebär att områden och behov för offentlig upphandling och investeringar för de närmaste åren kartläggs. Med utgångspunkt härav bör möjligheterna till samverkan mellan de nordiska länderna prövas, och förutsättningarna för nordiskt näringsliv att medverka klargöras. Insatser av detta slag torde också vara av utomordentligt stor betydelse för att underlätta och öka näringslivets innovationsförmåga i framtiden.

Stockholm den 28 september 1982

Nordens fackliga samorganisation

Knud Christensen

Ordförande

Lennart Forsebäck

Generalsekreterare

Nordiske Oppfinnelses-støttende Institusjoners Samarbeidsorgan:

Med stor tillfredsställelse konstaterar NOIS att medlemsförslaget fäster uppmärksamhet på innovationernas betydelse för näringslivets förnyelse och på de ökade möjligheter därmed genom nordiskt samarbete.

NOIS, vars samarbetsparter är statliga eller statligt finansierade organisationer i Danmark, Finland, Norge och Sverige har bl. a. till uppgift att öka spridningen av innovationer till näringslivet i Norden.

Under 70-talet har i de nordiska länderna utvecklats ett nationellt stöd till innovationsverksamhet genom finansiellt stöd till forskning vid högskolor och universitet och forskningsinstitut samt olika utvecklingsstöd till industriell utveckling. Bl. a. har de små och medelstora företagen mer uppmärksamats såsom en god grogrund för tillvaratagande av nya ideer, uppfinningar och forskningsresultat. Enskilda uppfinnare har också funnit ökade möjligheter till finansiellt stöd.

Medlemsförslaget pekar bl. a. på utförda utredningar inom Nordisk råd (t. ex. NU A 1979:21 och 22) som visar på behov och möjligheter för ett

aktivt nordiskt samarbete. NOIS finner dessa förslag betydelsefulla och vill dessutom hänvisa till NOIS egna strävanden som synes sammanfalla med mycket av vad som har framhållits i dessa utredningar.

Som en viktig grund för förståelsen av innovationsområdet framhålles i medlemsförslaget att "ett gemensamt drag för de flesta industriländer idag är att "innovationsklimatet" anses dåligt".

Eftersom NOIS samarbetsparter har haft bred kontakt under mer än ett decennium med uppfinnare av alla kategorier vilka både har lyckats och misslyckats att föra sina uppfinningar och produktförslag till framgångsrika innovationer, kan vi konstatera att klimatet i vissa avseenden till och med är bättre än tidigare, men att innovationsverksamheten numera är omgiven av väsentligt mer komplicerade miljöfaktorer än tidigare vilka medför betydligt större svårigheter. Till miljön hör att en uppfinnare och en uppfinning inte bör ses som något suspect eller nedvärderas utan noggrann undersökning.

Det centrala problemet i klimatfrågan gäller enligt NOIS erfarenhet kommunikationen mellan dem som är kreativa och åstadkommer goda uppfinningar och dem som skall använda resultaten. Kommunikationen förutsätter för att lyckas att ett flertal arbetsuppgifter och problem löses efter det att den tekniska delen av uppgiften är väldokumenterad eller att en prototyp av uppfinningen är framtagen.

Det har blivit en alltmer uppenbar verklighet att kostnaderna vid utveckling och tillvaratagandet av de industriella möjligheterna med nya uppfinningar och forskningsresultat för att föra dem till goda innovationer alltför mycket har fokuserats på de tekniska utvecklingskostnaderna. Det vi vill kalla "förädlingskostnader" för de nya förslagen för att göra dem förhandlingsbara har ofta grovt förbisetts. Därtill kan läggas tidsödande och kostsamma "förhandlingskostnader" för att såväl finna som plantera de nya förslagen till lämplig industri eller affärsföretag.

I de nordiska länderna finns statliga organisationer eller statligt understödda stiftelser för främjandet av uppfinningsverksamhet och stöd till innovationsutveckling. De har under mer än tio år fått en ökad finansiell möjlighet att stödja nationella uppfinningar. Resultatet härav i Danmark, Finland, Norge och Sverige är samstämmigt och entydigt. De statliga finansiella insatserna i uppfinningsområdet kommer tillbaka till samhället i form av femfaldig industriell omsättning vilket ges av de lyckade uppfinningarna. Detta är siffror som enligt NOIS uppfattning förtjänar större uppmärksamhet.

Detta resultat är delvis en följd av att kommunikationen mellan de kreativa och mottagarna har underlättats. Men resultatet kan enligt NOIS mening bli än bättre genom nordisk samverkan.

Det är NOIS uppfattning att ett stort antal uppfinningar kommer näringslivet till godo, men att behovet ökar i en stegrad takt på grund av den tekniska utvecklingen i vår omvärld. Det är därför av allra största betydelse

se att effektiva insatser sker från samhällets sida för att underlätta framtågandet av goda innovationer till näringslivet.

De tekniska utvecklingskostnaderna kan exempelvis Nordisk Industriefond stödja till redan etablerade företag, vilka har att bestrida hälften av utvecklingskostnaderna fram till prototyp med egna medel. Men många kostnader återstår innan det blir en god innovation. Många uppfinningar har t.ex. inte fotfäste i ett redan existerande företag. För att sådana uppfinningar, och de är de flesta, skall komma dit finns kostnadshinder och bl. a. psykologiska hinder i kommunikationsledet.

För lån genom Nordisk Investeringsbank krävs f. n. bankmässig säkerhet. Innovationsprocessen fram till ett lyckosamt resultat innehåller flera faser där bankmässig säkerhet saknas och ej går att uppbringa för en sökande. Det vore därför värdefullt om i nordisk regi ett visst belopp kunde avsättas för ökat risktagande från bankens sida för att möjliggöra att brygga över de hinder som nu finns för en finansiering i begynnelsefasen. Då skulle fler innovationer nå fram till näringslivet.

De efterlysta ökade möjligheterna för t.ex. Nordisk Industriefond att stödja innovationer på Nordisk bas skulle kräva 100 % finansiering till inte bara teknisk forskning och utveckling utan även till andra förädlingsled i innovationsprocessen som t.ex. medel för affärsmässiga åtgärder av typ provtillverkning och försäljning, förhandlingar om licenser, marknadsundersökningar m. m. när sökanden kan uppvisa kompetens eller grund för att kunna förvalta medlen enligt avsikt.

Samma är förhållandet för lån från Nordisk Investeringsbank. Om sökanden kan uppvisa erforderlig kompetens för utvecklingsuppgiften är det nödvändigt att reducera det personliga risktagandet för att möjliggöra att ett ökat antal goda nya innovationer skall kunna nå fram till industriell tillämpning.

Medlemsförslaget fäster vidare uppmärksamhet på så kallade "innovation centers" som bl. a. har utvecklats i USA. NOIS finner också dessa vara viktiga medel för att tillvarata de innovationer som kommer fram vid universitet och forskningsinstitut, men ser en fara i att de alltför hårt är knutna till respektive universitet. Det är marknadskontakten som blir utslagsgivande för framgång och det är förmågan till marknadsanpassning av ny teknik som gör tekniken framgångsrik.

Medlemsförslaget anger flera vägar för ett nordiskt samarbete för att öka möjligheterna med ny teknik på den bredare basen som hela Norden utgör. NOIS instämmer helt i grundtanken men vill samtidigt varna för en alltför allmän idé-bank eller en allmän förmedlingstjänst av uppgifter om ideer och förslag till ny teknik. Skälet härför är framför allt att det krävs ett hårt och engagerat arbete i projekt för projekt för att föra dem till näringslivet som goda innovationer. Till samma fråga kan hänföras den av medlemsförslaget citerade nordiska utredningen (NU A 1979: 21). Där konstateras: "att man kunde främja kontakten mellan en potentiell företagare och know

how angående produkter, produktionsmetoder samt administration bl. a. genom att någon regionalorganisation kunde åtaga sig anordnandet och förmedlandet samt insamlandet, gallrandet och förädlingen av produkt-ideer”.

Av denna anledning vill NOIS lämna följande kommentar:

Verksamheten inom samarbetsorganisationen NOIS är utformad i stadgarna, vilka antogs i Helsingfors den 25 november 1977. § 2 lyder: ”NOIS har til formål å søke å etablere et aktivt samarbeide mellom institusjonene i de nordiske land. Samarbeidet skal utformes med tanke på å øke den industrielle anvendelse av resultater av oppfinnervirksomheten i de nordiske land.”

På olika sätt har NOIS sökt finna lämpliga metoder härför. Bland annat har en utredning ”Prøvelisenssalg av en utvalgt opfindelse fra hvert lands kontor i hver av de andre deltagerland”, genomförts. Denna utredning medförde en ny utredning ”Utværdering av möjligheter for att genom ett fristående organ helt eller delvis kontrollerat av NOIS att driva internordisk och internationell licensverksamhet till fromma för nordiska uppfinnare och industriföretag.”

Den första av dessa båda utredningar visade att en separat resurs vid sidan av samarbetsparternas egna resurser erfordras för ett nordiskt samarbete på licensområdet. Den andra utredningen visade vilken mängd goda uppfinningar som årligen passerar genom samarbetsparternas organisationer. Ett inom NOIS verksamt organ för bl. a. licensförmedling skulle få en viktig uppgift att medverka till fördelning inom Norden av mer än 30 mycket goda uppfinningar som årligen stöds av dessa organisationer. Detta ger en omfattande arbetsbörda och ger dessutom kontakter med annan internationell god ny teknik.

NOIS har därför bildat en stiftelse: NORDIC TECHNOLOGY FOUNDATION. Stiftelsens stadgar, § 3, fastställer verksamheten, som lyder: ”Stiftelsens formål er å fremme teknikk-overføring av enhver art mellom de nordiske land såvel som mellom ett eller flere av disse og andre land. Stiftelsen skal prioritere lisensiering av oppfinnelser og forskningsresultater som utvikles og hjelpes frem av de enkelte medlemskontorer i NOIS. Stiftelsen skal arbeide på komersiell basis og vil derfor beregne provisjoner eller annet vederlag for sitt arbeid med sikte på å være finansielt selvberende.”

Eftersom gällande lagar som reglerar formerna för stiftelser är nationella, har även en stiftelse för samma ändamål bildats med säte i Sverige. Avsikten är att etablera motsvarande stiftelser i Danmark och Finland.

Under de fem år samarbetet har utvecklats inom NOIS har samarbetsparterna fått en stark tilltro till att samarbetet kan förbättra kommunikationen mellan de kreativa och brukarna av denna kreativitet. Verksamheten i NOIS och NORDIC TECHNOLOGY FOUNDATION sammanfaller också mycket nära med det förslag som redan lagts av den nordiska utredningen NU A 1979: 21.

Det är därför NOIS' förhoppning att Nordisk råd på nytt tar upp frågan som rests i den refererade nordiska utredningen och genom lämpliga åtgärder ger NOIS som en redan fungerande nordisk samarbetsorganisation de uppgifter som föreslagits.

Såsom nämnts i medlemmarnas i Nordisk råd framställning, har flera utredningar gjorts om betydelsen av att på olika vägar främja den industriella utvecklingen i Norden. NOIS har också hänvisat till egna utredningar för att tillvarata innovationer genom nordisk samverkan. Nu beslutade stödformer genom Nordisk Investeringsbank och Nordisk Industrifond synes ej helt beakta de behov som innovationsprocessen innehåller för att få ett ökat antal innovationer på marknaden.

NOIS vill därför taga detta tillfälle,

dels att instämma i medlemsförslaget att utreda olika vägar att stimulera innovationer inom näringslivet i Norden

dels att mot bakgrund av de utredningar som redan föreligger hemställa att Nordisk råd rekommenderar Nordiska ministerrådet att besluta, att ge den nordiska samarbetsorganisationen Nordiske Opfinnelles-støttende institusjoners Samarbeidsorgan, NOIS, uppgiften att främja innovationsverksamheten inom näringslivet i Norden.

Oslo den 29 september 1982

Carl Eric Tryse
Styrelsens ordförande

Ulf K. Dahl
Advokat – sekreterare

Danmark

Industriministeriet:

Industriministeriet har dröftat saken med Teknologistyrelsen og Sekretariatet for Danmarks Erhvervsfond. Man er enig med forslagsstillerne i, at innovationsklimaet i de nordiske lande kan forbedres. I Danmark har man ligesom i flere andre lande iværksat foranstaltninger, som bl. a. tilsigter at fremme innovationsaktiviteter. Man finder imidlertid ikke, at sådanne aktiviteter kan adskilles fra de øvrige erhvervspolitiske foranstaltninger: de forskellige led i innovationskæden – fra opfindelse til indledende kommerciel anvendelse – primært må behandles i den sammenhæng, hvori de optræder i praksis.

Det arbejde vedrørende teknisk forskning og udvikling, som er sat i gang under det nordiske industripolitiske samarbejdsprogram, må forventes at tage innovationsproblemerne op i sammenhæng med de problemer, der i øvrigt knytter sig til den teknologiske udvikling, og Industriministeriet går

ud fra, at de vil indgå i overvejelserne om, hvordan nordisk samarbejde kan bidrage til stimulering af den tekniske udvikling i Norden.

København, den 19. oktober 1982

Åge Andersen
Afdelingschef

Syvind Moe
Ekspeditionssekretær

Undervisningsministeriet hänvisar i skrivelse den 17 november 1982 till yttrande av den 10 november 1982 från Rektorkollegiet (se nedan).

Rektorkollegiet:

— — — hvor der var enighed om at støtte forslaget om, at der på Nordisk Råds foranledning iværksættes et arbejde til udredning af forskellige muligheder for at stimulere innovationer indenfor erhvervslivet i Norden.

Det er Rektorkollegiets opfattelse, at de højere uddannelsesinstitutioner i Norden kan og bør medvirke til at øge innovationen i erhvervslivet også udenfor ingeniør- og handelsområdet. Kollegiet ønsker især at fremhæve den positive betydning for innovationen som en øget anvendelse i erhvervslivet af såvel forskningens resultater som af medarbejdere med en højere uddannelse vil kunne have.

København, den 10. november 1982

P. k. v.

Carl F. Wandel
Formand

Industrirådet:

Industrirådet er enig med forslagsstillerne i, at større udnyttelse af tekniske innovationer på sigt vil skabe økonomisk tilvækst og beskæftigelse, og at der netop i disse år er stort behov for at fremme omstilling og fornyelse særligt i industrien.

Denne udvikling styrkes imidlertid helt overvejende gennem de initiativer og de økonomiske risici, der tages af de enkelte virksomheder (og af de personer der etablerer egne virksomheder), fordi det er virksomhederne, der har de bedste muligheder for at forene kendskabet til markedets behov med kendskabet til de tekniske muligheder.

En forbedring af de mere overordnede erhvervsvilkår, som stimulerer de

enkelte virksomheder til at tage større økonomiske risici, vil derfor grundlæggende fremme innovationer i industrien.

Herved bliver industrien også bedre rustet til at udnytte de mangeartede og kendte ressourcer, der allerede er stillet til rådighed fra statslig og nordisk side for at fremme innovation, f.eks. gennem samarbejde med teknologiske serviceinstitutter og NORDFORSK.

Industrirådet kan derfor ikke anbefale, der iværksættes en særlig nordisk udredningsvirksomhed på området med henblik på at stimulere innovationer i erhvervslivet.

København, den 20. september 1982

Hans-Erik Hansen

Håndværksrådet:

Håndværksrådet arbejder i denne tid på færdiggørelsen af en omfattende undersøgelse, rotationsanalysen, om iværksættere, deres vilkår og muligheder. Projektet bygger først og fremmest på

- 1 325 besvarede postspørgeskemaer fra iværksættere over hele landet indenfor fremstillingssektoren, bygge og anlæg, reparation og service
- 176 intensive dybdeinterviews med iværksættere udvalgt tilfældigt blandt de 1 325.

Denne omfattende dataindsamling giver et nuanceret billede af iværksætterne og deres virksomheder.

Det skal her indskydes, at en iværksætter defineres som en person, der indenfor de sidste max. 4 år har startet en ny virksomhed eller overtaget en eksisterende.

På foranledning af Deres henvendelse 6.B.1.e/2, dateret 5. juli 1982, skal i det følgende redegøres for problematikken, produktudvikling og innovation specielt med henblik på etablering af nye virksomheder. Udgangspunktet vil dels være ovenfor nævnte undersøgelsesprojekt, dels Håndværksrådets erfaringer fra det daglige arbejde med små og mellemstore virksomheder.

I iværksætternes virksomheder består aktiviteten oftest i allerede kendte produktioner eller ydelser, enten kopier af allerede eksisterende eller enkle former for videreudviklinger.

Men hvis man går et skridt dybere i problematikken, viser det sig, at den egentlige start-årsag ofte ligger i én eller flere ideer til nye produkter eller nye metoder, "skuffeprojekter".

Det er imidlertid en yderst vanskelig opgave at starte/overtage en virksomhed i dagens Danmark. Det kræver mange ressourcer, ikke blot økonomiske, men også menneskelige i form af et enormt arbejdspress. For iværk-

sætteren er det derfor en enklere vej at gå at starte på basis af traditionelle produkter. Intentionen er der, på et senere tidspunkt, dvs. så snart der er ressourcer til det, at foretage produkt- og/eller videreudvikling.

Det afgørende problem i denne forbindelse er, at disse "bedre tider" i mange tilfælde aldrig kommer – eller kommer meget senere end beregnet; virksomheden kører videre – eller den eventuelt lukker igen – uden at man har afprøvet de ideer, der måske var den oprindelige årsag til, at iværksætteren kastede sig ud i en tilværelse som selvstændig erhvervsdrivende.

Det er således Håndværksrådets opfattelse, at det ikke så meget er ideer, der mangler, som snarere de nødvendige gunstige betingelser for at realisere dem.

På hvilke felter er det så, at disse betingelser burde forbedres:

1. *Økonomi*: Næsten alle de pågældende selvstændige erhvervsdrivende nævner først og fremmest økonomien som et af hovedproblemerne. Dels er det ofte en bekostelig affære at gennemføre en produktudviklingsproces, dels er de fremtidige afsætningsmuligheder i øjeblikket yderst usikre, således at det kan være vanskeligt at beregne efterspørgslens størrelse.

Der er forskellige veje at gå for at forbedre de økonomiske vilkår for dem, der har ideer til udvikling af nye produkter, ydelser eller metoder. Dels kunne man foreslå særlige skattebegunstigelser, dels er der behov for en særlig risikovillig og billig finansieringskilde.

Hvad sidstnævnte angår, har vi allerede bl.a. i loven om tilskud til produktudvikling på 40% noget i den retning. Men denne lov – og andre lignende muligheder – er helt utilstrækkelig, bl.a. fordi en for lille del af de samlede omkostninger kan finansieres ad disse kanaler. Endvidere er betingelserne for at få del heri for snævre, ligesom der generelt er gjort alt for lidt ud af at informere om ordningerne; så godt som ingen af de undersøgte iværksættere havde nogensinde hørt f.eks. om dette produktudviklingstilskud.

2. *Teknisk bistand*: Selv om kun få iværksættere angav at have problemer af teknisk karakter, udtrykte en del behov for vejledning og hjælp i selve udviklingsfasen, i afprøvningssammenhæng samt i den efterfølgende indkøring.

En af de offentlige beskæftigelsesfremmende foranstaltninger, "projektgrupper for færdiguddannede", virker bl.a. i et vist omfang her, idet mange mindre virksomheder herigennem har fået tilskud til at ansætte højt uddannet personale, typisk en enkelt ingeniør, til at bistå ved/varetage udviklingsopgaver.

Andre muligheder findes også, bl.a. er i medlemsforslaget fra Nordisk Råd, A 630/e, nævnt de teknologiske institutters indsats.

Men alligevel gælder her, som også ovenfor ved økonomien, at tilbudene er helt utilstrækkelige, ligesom kendskabet til mulighederne er små.

Der kunne nævnes yderligere en lang række sådanne hindringer for, at de ideer, der ligger rundt omkring, bliver realiseret. Når rotationsanalysen

først i det nye år ligger færdig, vil her ligge en mere systematisk og detaljeret behandling af hele denne problematik, ligesom der vil blive opstillet en række forslag til, hvad der konkret kan gøres for at forbedre vilkårene.

Det er derfor Håndværkrådets håb, at Nordisk Råd vil gøre brug af konklusionerne i rotationsanalysen i det kommende arbejde med denne sag.

København, den 29. september 1982

Jane Wickmann

Den danske Bankforening:

Bankforeningen ønsker i denne forbindelse at fremhæve, at det – uagtet vigtigheden af at fremme udviklingen og implementeringen af nye teknologiske fremskridt – ikke synes at være innovationshastigheden i sig selv, der er for lav, men snarere, at det generelle erhvervsklima og forståelsen for nye tiltag på dette område ikke er befordrende for virksomhedernes produktudvikling. Eventuelle tiltag bør derfor hellere sigte mod dette overordnede forhold.

København, den 14. september 1982

A. Skjoldager

Akademiet for de tekniske Videnskaber:

Principielt har vi følt en positiv stemning over for forslag, der har til hensigt at forbedre innovationsklimaet i Norden, men man føler, at man i højere grad burde støtte konkrete tiltag, fremfor at starte et undersøgelses- og udredningsarbejde, idet man i forbindelse med forskellige typer tiltag kan henvise til den i forslaget nævnte OECD-rapport.

Specielt vil vi gerne fremhæve aktiviteter, som fremmes gennem opfinder- og licenskontoret på Teknologisk Institut i Danmark, samt den danske erhvervsforskerordning, som i høj grad medvirker til at udbygge kontakten mellem erhvervslivet og forsknings- og udviklingsinstitutioner. Det er ligeledes vor opfattelse, at en gensidig nordisk drøftelse af initiativer og deres resultater vil være hensigtsmæssig.

Lyngby, den 1. oktober 1982

Vibeke Q. Zeuthen
Akademisekretær

Jydsk teknologisk Institut (JTI):

Vi har med interesse læst ovennævnte forslag, som efter vor opfattelse bør nyde fremme.

Jydsk teknologisk Institut beskæftiger sig overvejende med opgaver, som alle har det sigte at fremme udviklingen i dansk erhvervsliv. Det drejer sig dels om offentlige udviklingsprojekter med det generelle formål at bringe ny teknik i praktisk anvendelse, dels om individuelle udviklingsopgaver for enkeltvirksomheder vedr. produkter, processer og organisation.

Udover ovennævnte er vor baggrund for at udtale os om behovet for en styrkelse af den innovative indsats, at JTI specielt har indsamlet og bearbejdet erfaringer og undersøgelser fra andre lande samt undersøgt det innovative klima i danske virksomheder. Resultaterne fra dette projektarbejde er bearbejdet og udgivet i bogen "Industriel innovation". Desuden medvirker vi i øjeblikket i en undersøgelse af barrierer mod innovation. Endelig har vi planlagt at gennemføre et projekt, hvis formål er at demonstrere virkningen af, at der til det enkelte konkrete udviklingsforløb knyttes den nødvendige række af forskelligartede funktioner (ref. det i ovennævnte bog omtalte innovationsensemble).

"Industriel innovation" lægger konkluderende op til, at fremme af innovation bør ske gennem

- iværksættelse af en informationskampagne om innovationens betydning over for såvel forskere som industrifolk
- etablering af innovationscenterlignende enheder, delvis efter USA-opskrift, i hvis regie der kan ske en styrkelse af samspillet mellem forskning og erhverv og samtidig vil kunne uddannes innovatører

Afsluttende skal vi tilbyde vor medvirken i et eventuelt udredningsarbejde på nordisk plan om innovationsfremme.

Århus, den 22. oktober 1982

Jydsk teknologisk Institut

Per Rønnau

Civiløkonom

Finland:

Handels- och industriministeriet¹:

Ministeriet konstaterar att frågan såsom förslagsställarna påpekar, har berörts i några utredningar inom Nordiska ministerrådets ram, bl. a. Småföretagspolitik i Norden *NU A 1979:22* och Kapitalets och arbetskraftens rörlighet *NU A 1979:21*. I den industripolitiska arbetsplanen som antogs

¹ Yttrandet översatt från finska

av ministerrådet (industriministrarna) i februari 1982 föreslås en rad åtgärder som syftar till att främja nordiskt forsknings- och utvecklingsarbete, öka möjligheterna till samarbete vid teknologiöverföring från områden utanför Norden samt stimulera att resultaten av forskningsprojekt förs vidare till produktutveckling och industriellt utnyttjande i nordiskt sammanhang.

Nordiska ämbetsmannakommittén för industri- och energipolitik beslöt i juni 1982 att tillsätta en arbetsgrupp med företrädare för Nordisk industrifond, Nordtest och relevanta nationella intressen och med uppgift att komma med förslag om hur arbetsplanen i fråga om teknisk utveckling och forskning skall konkretiseras. Också innovationsfrågorna faller sålunda under arbetsgruppens mandat. Arbetsgruppen har inlett sitt arbete och kommer med en första rapport under november 1982. Arbetsgruppens arbete bör slutföras under hösten 1983.

Handels- och industriministeriet stöder i princip medlemsförslaget men finner det motiverat att invänta resultatet av arbetsgruppens arbete, innan ytterligare åtgärder på nordisk nivå är påkallade, i syfte att stimulera innovationer inom näringslivet.

Helsingfors den 29 september 1982

Esko Ollila

Handels- och industriminister

Per-Håkan Slotte

Överinspektör

Tekniska högskolan¹:

Tekniska högskolan finner en kraftig innovationsverksamhet mycket viktig för konkurrensförmågan i ett lands näringsliv. Med anledning härav stöder högskolan en utredning om hur innovationer kan ökas och hur de bäst kan utnyttjas.

I medlemsförslaget har framförts flera metoder för att öka innovationer, såsom beviljande av direkt ekonomiskt stöd till företagen, uppdrag till regionala organisationer att förmedla och utveckla produktidéer, förbättrat samarbete mellan högskolor och företag och inrättande av s. k. innovationscentra. Även Tekniska högskolan understryker kraftigt betydelsen av samarbetet mellan högskolorna och företagen för effektivisering av innovationsverksamheten. Nyttan är uppenbar både för högskolorna och industrin. Det skulle vara skäl att utreda till exempel förutsättningarna för att öka forskarutbytesverksamheten mellan högskolorna och industrin. En mycket viktig kanal i det aktuella samarbetet utgör de projekt som genomförs inom ramen för avgiftsfri serviceverksamhet.

¹ Yttrandet översatt från finska.

I 1983 års statsbudget har föreslagits inrättandet av en utvecklingscentral för teknologi som skulle lyda under handels- och industriministeriet. Utvecklingscentralens viktigaste uppgifter torde vara förbättrandet av förutsättningar för den teknologiska forsknings- och utvecklingsverksamheten.

Högskolan finner det viktigt att ett centralt område i utvecklingscentralens finansiering utgörs av forskning vid tekniska högskolor som stöder näringslivets innovationsverksamhet och skapar förutsättningar för den.

Högskolan har även i sin egen undervisning strävat efter att beakta innovationernas betydelse. Inom området finns grundundervisning och man håller på att anordna vidareutbildning, som det dock knappast är möjligt att utvidga inom ramen för de nuvarande resurserna.

Till slut konstaterar Tekniska högskolan att enligt statsrådets principbeslut den 12.8.1982 förbereder handels- och industriministeriet före slutet av 1983 framställningarna av hur små och medelstora företags innovationsverksamhet samt anskaffning och utnyttjande av teknologi bör främjas samt hur företagsledningens och övrig personals färdigheter skall kunna ökas.

Esbo den 4 oktober 1982

Paul A. Wuori

Rektor

Anneli Ahvenniemi

Studiesekreterare

Statens tekniska forskningscentral¹:

Medlemsförslaget tar upp många viktiga och aktuella frågor. Kontinuerligt, aktivt främjande av innovationsverksamheten är nödvändigt för att bevara och utveckla industrins konkurrensförmåga. Behoven i olika nordiska länder är långt likriktade. Detta erbjuder nya möjligheter för att utvidga och fördjupa det nordiska samarbetet inom industri- och teknologipolitiken.

I medlemsförslaget uppräknas några medel, som utnyttjas i olika länder för att främja och effektivisera innovationsverksamheten. Som medel nämns bland annat stöd till produktutvecklingsverksamheten inom små och medelstora företag, förmedlande av produktidéer, utvidgandet av samarbetet mellan näringslivet och forskningsinstitut samt främjandet av utnyttjandet av högskolorna. Dessutom hänvisas i medlemsförslaget till de förslag, som gjorts inom ramen för det nordiska samarbetet för att utveckla samarbetet om industri och teknologi.

STF anser att utredningen av de i medlemsförslaget upptagna frågorna

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

och förfaringssätten borde fortgå i de nordiska samarbetsorganen under Nordiska ministerrådets koordinering. I detta sammanhang borde man ta hänsyn till det arbete, som gjorts i olika nordiska länder under de senaste åren inom industri- och teknologipolitiken och så mycket som möjligt utnyttja befintligt material och tidigare gjorda förslag.

Teknologipolitiska frågor har under de senaste åren behandlats mycket aktivt i alla nordiska länder. Kommittéer och arbetsgrupper har utrett den teknologiska utvecklingen och de krav, som denna utveckling ställer både på statsmakten, forskningsorganisationer och enskilda företag. I dessa utredningar och betänkanden har gjorts många konkreta förslag till nödvändiga åtgärder. För närvarande är situationen allmänt taget sådan att det finns gott om goda förslag till främjande av innovationsverksamheten, men det är svårt att hitta vilja och medel för att fullödigt genomföra förslagen.

I betänkanden och utredningar har också behandlats frågor i anslutning till det nordiska samarbetet. Enligt STF:s erfarenheter har man också under de senaste åren uppnått ganska goda konkreta resultat i dessa frågor. Forskningssamarbetet mellan de nordiska forskningsorganisationerna har tydligt ökat. Behov och möjligheter för vidareutveckling av samarbetet finns dock fortfarande.

STF intar åtminstone i detta skede en reserverad ställning till den punkt i medlemsförslaget, som behandlar ett samnordiskt system för uppdragsforskning samt för utredning, förmedlande och styrning av idéer. Att formulera ett exaktare ställningstagande till denna fråga försvåras av att det inte framgår närmare av medlemsförslaget, vilka syften, konkreta uppgifter och verksamhetsformer detta system skulle ha och hur det skulle förhålla sig till de existerande samarbetsorganisationerna, såsom Nordforsk, Nordtest och Nordiska industrifonden. I fortsättningen borde man fästa speciell uppmärksamhet vid preciseringen av dessa frågor, om ärendets beredning fortgår.

Enligt STF:s uppfattning bör samarbetet mellan de olika nordiska länderna utvecklas inom ramen för existerande organisationer, genom att förbättra deras förutsättningar, effektivisera deras verksamhet och möjligen i några fall genom att ge verksamheten en ny inriktning. Enligt STF är det synnerligen viktigt att utveckla sådana medel, som syftar till att förbättra det direkta samarbetet mellan forskningsenheter och personer.

Esbo den 27 september 1982

Pekka Jauho
Generaldirektör

Förvaltningsdirektör
Arto V. Klemola

Ålands landskapsstyrelse har i skrivelse den 29 september 1982 förklarat sig stödja medlemsförslaget.

Utvecklingsområdesfonden Ab¹:

Såsom även framgår av motiveringarna till medlemsförslaget spelar innovationerna i anslutning till näringslivet en central roll för industrins konkurrensförmåga och produktionsmöjligheter. Betydelsen av innovationer i industriländerna ökas av tilltagande konkurrens från utvecklingsländernas sida på de traditionella produktionsområdena. Därför måste man även i Norden prioritera skapandet av förutsättningar för uppkomsten och utnyttjandet av innovationer. Då måste man fästa uppmärksamheten även vid en sådan atmosfär som främjar innovationsverksamheten.

Innovationerna har en stor betydelse även för den regionalpolitik som utövas i Norden. Etableringen av nya företag och expanderingen av de gamla förutsätter i allmänhet innovationer, ty marknadsföringsmöjligheterna för den sedvanliga produktionen är begränsade i synnerhet under den nuvarande långsamma ekonomiska tillväxtens tid. I innovationsverksamheten på utvecklingsområdena har de små och medelstora företagen spelat en viktig roll. Etableringen av nya företag inom Finlands utvecklingsområden har också varit livlig under de senaste åren. Utvecklingsområdesfonden har till exempel under den senaste tiden årligen finansierat cirka 400 nya företag.

I motiveringen till medlemsförslaget har som en möjlighet för att främja innovationsverksamheten föreslagits förmedlingen av teknologi och produktidéer. Enligt gjorda utredningar finns det bland annat i företagen rationella produktidéer, som inte utnyttjats, eftersom de inte har passerat in i produktionsprogrammet. I Finland finns till exempel inte någon organisation, som effektivt skulle kunna förmedla produktidéer. En förmedlande organisation för produktidéer borde kunna utvärdera de till buds stående produktidéerna och leta fram lämpliga utnyttjare. Detta kräver insikter både om produkter och företag. Det är möjligt att effektivisera förmedlingsverksamheten för produktidéerna också mellan de nordiska länderna.

Medlemsförslaget tar också upp högskolornas möjligheter att främja innovationsverksamheten. På initiativ av utvecklingsområdesfonden har man aktivt försökt öka samarbete mellan företagen och högskolorna på utvecklingsområdena.

Man har positiva erfarenheter av detta samarbete. Det är dock möjligt att ytterligare effektivisera utnyttjandet av know how inom högskolorna.

Med hänvisning till det ovan sagda finner utvecklingsområdesfonden det ändamålsenligt att man på initiativ av Nordiska ministerrådet utreder olika möjligheter för att öka innovationer i näringslivet i Norden.

Kuopio den 16 september 1982

Utvecklingsområdesfonden

Eino Petäjäniemi

Pentti Bergius

¹ Yttrandet översatt från finska

Teknillisten tieteiden akademia — Akademin för tekniska vetenskaper r.y.¹

Förslaget är enligt vår uppfattning väl motiverat, aktuellt och i alla avseenden värt att understöda. Det understryker behovet och önskvärdheten av ett utvidgat nordiskt samarbete inom teknisk-vetenskaplig FoU — ett behov som ju på intet sätt minskas av det faktum, att de nordiska ländernas resurser även tagna tillsammans är tämligen begränsade, speciellt då det är fråga om innovationer som leder till omfattande forskningsverksamhet.

Såsom i medlemsförslaget framhålles, förverkligas innovationerna ofta av små och medelstora industriföretag, vilkas egna FoU-resurser är jämförelsevis små. Ett samarbete med högskolorna vore därför synnerligen naturligt och fruktbart i det till innovationen hörande forskningsskedet, och vid sidan av den amerikanska modellen med "innovation centers" borde man pröva också andra sätt att stimulera sådant samarbete. En tänkbar idé vore t. ex. utbyte av forskare mellan industriföretag och högskolor för överenskomna tidsperioder, på hel- eller halvtid. Ett dylikt utbyte av forskare — och därmed även utväxling av kunskaper — borde också kunna ske mellan de nordiska länderna, så att den samlade nordiska sakkunskapen skulle kunna utnyttjas effektivt. Ett systematiskt forskarutbyte av detta slag är en tämligen oprövad metod, där det vore skäl att försöka etablera nordiska traditioner.

Såväl i industrin som annorstädes framkommer ständigt idéer till nya forskningsteman och tänkbara nya produkter. Dessa idéer faller dock ofta i glömska till följd av att innovatörerna inte har tid eller resurser att fullfölja dem. Idéerna borde genom personliga kontakter bringas till intresserade forskares kännedom; erfarenheten har nämligen visat att även en välskött "idébank" på grund av sin opersonliga karaktär sällan fungerar i praktiken. Den som har framlagt en idé borde sedan alltid beredas möjlighet att följa med den forskning som hans idé gett upphov till.

Vid sidan av idébanker har man bl. a. i regionplanläggning och i den kemiska industrin också provat på en metod som går i motsatt riktning: man har uppmanat forskare att lösa ett givet problem och som stimulans uppställt olika slag av pris eller belöningar. (Exempel på detta är de uppfinningstävlingar, som arrangeras av New Products Research AB i Sverige och det mycket gamla system för att få fram innovationer, som är i användning i Frankrike.)

Vi finner det också mycket glädjande att förslagsställarna har uppmärksammat behovet av att underlätta den innovationsbaserade FoU-verksamheten genom ekonomiska stödåtgärder, bl. a. skattelättnader. Detta är särskilt i de nordiska länderna mycket viktigt; såsom i medlemsförslaget mycket riktigt konstateras, inleder ett nytt företag i Norden ofta sin verk-

¹ Yttrandet översatt från finska

samhet genom att utveckla ett nytt system, en ny process, en ny metod eller en ny produkt. För att det nya företaget skall klara av det ofta mycket tunga initialskedet fram till en färdig mångsidigt prövad och finslipad produkt, borde det få arbeta utan den extra börda som byråkrati och ekonomiska bekymmer förorsakar.

Akademien för tekniska vetenskaper tillstyrker det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget och hoppas att det skall leda till konkreta åtgärder ägnade att befrämja industri och annat näringsliv i de nordiska länderna.

Helsingfors den 23 september 1982

Teknillisten tieteen akademia – Akademien för tekniska vetenskaper r.y.

Pentti Laasonen

Preses

Olli Lokki

Verkställande direktör

Centralförbundet för småindustri¹:

Centralförbundet för småindustri anser att det i fortsättningen vore motiverat att i sådant utredningsarbete koncentrera sig på samarbetsprojekt och erfarenhetsutbyte om mera begränsade separata frågor. Till sådana frågor hör de i detta yttrande nämnda beskattningsfrågorna, *frågor om etableringen av nya företag*, utbildningsfrågorna samt *frågor om främjande av produktutvecklingen och marknadsföringen och införandet av ny teknologi*, som är av betydelse för konkurrensförmågan för små och medelstora företag och åtminstone ur finländsk synpunkt nödvändig internationalisering av små och medelstora företag.

Till de forskningsprojekt, som Centralförbundet för småindustri har föreslagit och som rör det smalaste ämnesområdet, hör de i Nordiska rådet väckta medlemsförslagen om bl. a. samarbetet inom möbelindustrin och samarbetet om nordiska underleveranser. Centralförbundet för småindustri förenar sig också om synpunkterna i det aktuella medlemsförslaget beträffande den mycket centrala betydelsen av tekniska innovationer för den ekonomiska tillväxten och sysselsättningen.

Centralförbundet för småindustri förenar sig också om medlemsförslaget tanke att ministerrådet borde utreda olika vägar att stimulera innovationer inom näringslivet i Norden, men anser dock att det praktiska samar-

¹ Yttrandet översatt från finska.

betet för att öka innovationer bäst kan skötas i samarbete mellan företagen.

Helsingfors den 1 september 1982

Centralförbundet för småindustri

Tarmo Korpela

Verkställande direktör

Bankföreningen i Finland:

I medlemsförslaget har nämnts olika slags medel för att öka innovationerna inom näringslivet i Norden och det har konstaterats vara nödvändigt att utreda industrins innovationsmöjligheter i sin helhet.

Bankföreningen i Finland anser det ändamålsenligt, att Nordiska ministerrådet utreder olika möjligheter att utöka innovationerna inom näringslivet i Norden.

Helsingfors 20 augusti 1982.

Bankföreningen i Finland

Risto Piepponen

Norge

Opfinderkontoret:

— — — vil vi gøre opmærksom på, at den nordiske struktur, det nævnes i forslaget, i og for sig allerede eksisterer i form af organisationen "NOIS" (Nordiske Opfinder-støttende Institutioners Samarbejdsorgan), det er sammensat af de 4 nordiske opfinderstøttende institutioner:

Statens veiledningskontor for opfindere, Norge

Styrelsen för teknisk utveckling, Sverige

Keksintösäätiö, Finland

Opfinder- og Licensformidlingskontoret, TI, Danmark

Denne organisation har nogle år med støtte fra bl. a. Nordisk Råd — og på det seneste med støtte fra de nationale teknologistyrer — i hvert fald i et vist omfang udført den aktivitet, der er beskrevet i forslagets side 3, 4. afsnit. Jeg er herfra bekendt med, at NOIS vil fremsende en detaljeret redegørelse i forbindelse med dette forslag og tillader at henvise til denne.

Men vi står naturligvis til rådighed med yderligere oplysninger ved et møde, hvis dette skønnes nødvendigt.

Tåstrup, 27. september 1982

Opfinderkontoret

B. Westphal Eriksen

Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd:

NTNF er enig i at det foreligger et sterkt behov for å stimulere innovasjonsvirksomheten i næringslivet.

Blant de tiltak NTNF hittil har initiert og medvirket til vil vi nevne Nyskappingsplanen og Skipsforskningsplanen. Begge disse støtteordningene, som har gått over henholdsvis fem og fire år fra 1978, har hatt som siktemål å stimulere innovasjonsevnen i bedriftene for derved å styrke omstillingsevnen og konkurranseevnen. Til sammen er ca. 300 prosjekter støttet med ca. 270 mill. kroner.

NTNF ser behov for å stimulere alle deler av innovasjonsprosessen i næringslivet for å bedre tilfanget av innovative ideer og prosjektforslag og vil herunder fremheve to områder:

- innføring av moderne kreative arbeidsformer innen hele utdanningssektoren
- opplæring i systematisk prosess/produktutvikling og prosjektarbeid både som en del av utdannelsen og innen næringslivet.

Det er behov for fortløpende informasjonsutveksling mellom landene for å få gjensidig del i erfaringer. NTNF er imidlertid i tvil om en nordisk utredning vil bringe frem så mye nytt i tillegg til det som allerede foreligger i internasjonale utredninger, bl. a. fra OECD, at en slik utredning vil være berettiget. Den vil måtte forutsette en betydelig arbeidsinnsats av høyt kvalifiserte folk som kanskje nettopp i dag allerede er sterkt belastet.

Oslo, 12. oktober 1982

For Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd

Tore Tysland

Sverige

Kommerskollegium:

Medlemsförslaget

I medlemsförslaget konstateras att den tidigare snabba utvecklingen av industrin i stor utsträckning varit grundad på nya uppfinningar eller tekniska genombrott och en nyetablering av företag grundade på nya idéer, men att denna utveckling avstannat och att "innovationsklimatet" i de flesta industriländer idag anses dåligt. Ett problem är att mindre och medelstora företag i allmänhet inte har möjlighet att satsa på stora eller riskfyllda projekt.

Man konstaterar vidare att problemområdet behandlats i en rad olika sammanhang samt att det i de nordiska länderna redan finns möjligheter att ge stöd till innovationer i näringslivet.

Förslagställarna menar att ytterligare åtgärder skulle kunna vidtas och framhåller bl. a. betydelsen av att förena forskning för att ta fram ny kunskap med näringslivets möjligheter att nyttiggöra nya idéer. Ett utökat samarbete mellan näringslivets organisationer och offentliga forskningsorgan förordas därför. Ett sådant samarbete på nordisk basis skulle ha fördelen att "matcha" ett större antal varierande idéer med ett större antal behov, jämfört med vad som kan prövas i ett land, framhålls det.

Förslagställarna anser att de utredningar som gjorts inom ministerrådets ram rörande industripolitiska frågor bör föras vidare. Förslagställarna menar att det finns anledning att se över innovationsmöjligheterna inom industrin som helhet och att nordiska samverkan på detta område bör prioriteras i det ekonomiska och industriella samarbetet. Mot bakgrund av detta hemställer de att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att utreda olika vägar att stimulera innovationer inom näringslivet i Norden.

Remissyttranden

Kollegiet har berett Stockholms handelskammare, Västsvenska handelskammaren och Skånes handelskammare tillfälle att inkomma med synpunkter på förslaget. *Stockholms handelskammare* anser att det problemområde medlemsförslaget tar upp är väsentligt, men att tillgängliga resurser bör satsas på att nå bättre resultat än hittills i respektive land innan man försöker sig på att förbättra innovationsklimatet på nordisk nivå.

Västsvenska handelskammaren har inget att erinra mot att den föreslagna utredningen genomförs. Handelskammaren påminner vidare om två redan existerande organ för kontakt mellan näringsliv och forskning i Sverige.

Inte heller *Skånes handelskammare* har något att erinra mot att utredningen görs. Man ifrågasätter dock om det inte vore mera angeläget att inrikta ansträngningarna på vissa konkreta områden än på ett allmänt studium av innovationsklimatet. Man framhåller också existerande kontaktorgan inom den egna regionen. Allmänt ställer man sig positiv till åtgärder som kan förbättra innovationsklimatet i de nordiska länderna, men framhåller att den avgörande förutsättningen för näringslivets utveckling ligger i utformningen av den ekonomiska politiken och skattepolitiken.

Kollegiets synpunkter

Kollegiet anser att de frågor medlemsförslaget behandlar är väsentliga för näringslivets utveckling.

Kollegiet delar förslagställarnas uppfattning att kännedom om marknadens behov måste förenas med kunskap om tekniska möjligheter. Kollegiet ställer sig därför positivt till att olika möjligheter att stimulera en sådan förening av behov och kunskap prövas. Den möjlighet förslagställarna pekar på att skapa ett samnordiskt system som kunde innefatta både ren uppdragsforskning och en idébank eller clearingscentral för idéer och behov förefaller också värd att prövas. Liknande system har prövats med framgång inom vissa regioner i Sverige. Om konkreta resultat skall kunna uppnås på en nordisk nivå kanske verksamheten bör koncentreras till några utvalda områden. (Områden som ofta nämns i sammanhanget är t. ex. informationsteknologi, biokemi och mätteknik). Även inom EG existerar i dag olika kontakt- och samarbetsorgan för forskning och utveckling. Danmarks medlemskap i EG utgör självfallet en faktor som måste beaktas i en utredning om ett ökat nordiskt samarbete på området.

Beträffande de övriga åtgärder för att stimulera nydaningar i näringslivet som berörs i medlemsförslaget, exempelvis förbättring av kreditmöjligheterna, vill kollegiet erinra om de regler för offentliga stödåtgärder som finns i det allmänna tull- och handelsavtalet (GATT), EFTA-konventionen och Sveriges frihandelsavtal med EG. Dessa regler och frågor om olika offentliga stödåtgärder har, särskilt under det senaste året, fått en ökad uppmärksamhet i handelspolitiska sammanhang. Allmänt kan dock sägas att åtgärder för att främja forskning och utveckling o. d. hittills har varit mindre handelspolitiskt kontroversiella än stödåtgärder av mer direkt och/eller defensivt slag, t. ex. driftstöd till företag i krisbranscher.

Mot bakgrund av ovanstående ställer kollegiet sig positivt till att Nordiska ministerrådet rekommenderas att utreda olika vägar att stimulera innovationer inom näringslivet i Norden. Kollegiet förutsätter att en sådan utredning kompletterar och för vidare de utredningar om närliggande frå-

gor som redan gjorts inom ministerrådet samt tar tillvara de möjligheter som Nordiska industrifonden och andra redan etablerade organ kan ge.

Stockholm den 14 oktober 1982

Enligt kommerskollegiets beslut

Annika Norell

Statens industriverk:

Statens industriverk har anmodats avge yttrande över rubricerade medlemsförslag¹ till Nordiska rådet och valt att behandla dem tillsammans, men begränsar yttrandet till förslagen om främjande av nordiskt samarbete inom det industripolitiska området.

I medlemsförslaget om åtgärder för att stimulera innovationer inom Norden föreslås att Nordiska Rådet skall rekommendera Nordiska ministerrådet att utreda olika vägar att stimulera innovationer inom näringslivet i Norden. Genom ökad innovationsaktivitet syftar förslagsställarna till att uppnå ökad nyetablering av företag i Norden.

Industriverket anser liksom förslagsställarna att ett vidgat samarbete bl. a. mellan näringsliv och högskolor i hela Norden kan innebära en stimulans av innovationer. För att nya innovationer verkligen skall leda till nyetablering av företag mellan de nordiska länderna kan det vara nödvändigt att se över de bestämmelser som reglerar företagsetablering mellan länderna samt i övrigt studera de förhållanden som påverkar incitament till nordiskt företagssamarbete.

En sådan översyn av administrativa, skattemässiga m. fl. bestämmelser föreslås i det andra medlemsförslaget för att stödja utvecklingen av samarbetet i Mittnorden. Enligt industriverkets uppfattning bör översynen inte enbart inriktas på Mittnorden utan genomföras generellt för Norden.

Industriverket är sålunda positiv till de i medlemsförslagen angivna utredningarna för att öka det industripolitiska samarbetet inom Norden.

Ett annat område som enligt industriverkets uppfattning är i behov av stora utredningsinsatser, gäller handeln mellan de nordiska länderna och interaktionen mellan de nordiska ländernas ekonomier. Industriverket har tagit initiativ till bildandet av en nordisk arbetsgrupp med representanter från Danmark, Finland, Norge och Sverige. Arbetsgruppen har med ekonomiskt stöd från Nordiska ekonomiska forskningsrådet kunat etableras. Syftet med dess arbete är att analysera import- och exportflödena mellan

¹ A 630/e: Medlemsförslag om åtgärder för att stimulera innovationer inom näringslivet i Norden och A 637/e: Medlemsförslag om ytterligare utvidgat samarbete i Mittnorden.

de nordiska länderna samt att utveckla en nordisk handelsmodell. Tillsammans med befintliga ekonometriska modeller över ekonomin i respektive land skapas förutsättningar för analysera och prognosera effekterna på industrin i de nordiska länderna av olika åtgärder och utvecklingsalternativ. Projektet har givits arbetsnamnet NORDHAND-projektet. Arbetsgruppen har för genomförandet av projektet äskat medel från Nordiska ekonomiska forskningsrådet. Om forskningsmedel beviljas kommer NORDHAND-projektet att resultera i ett mycket verkningsfullt analys- och prognosinstrument som kontinuerligt bör användas i den nordiska ekonomiska planeringen. Analyser av de frågeställningar rörande förändringar av den nordiska samhandeln som rests i Nordiska rådet och dess ekonomiutskott, ingår som en naturlig del i projektet.

Stockholm den 12 oktober 1982

Eric Pettersson

Lennart Sundberg

Styrelsen för teknisk utveckling:

1. Allmänna utgångspunkter

I medlemsförslaget motiveras intresset för innovationsfrågor av dagens ekonomiska kris. Den mindre och medelstora industrins eventuella betydelse som "tillväxtmotor" betonas. STU vill inledningsvis kommentera dessa båda utgångspunkter.

1.1 Innovationer och ekonomisk utveckling

Tillgänglig ekonomisk forskning tyder på att innovationsverksamheten i företagen är efterfrågestyrd, snarare än efterfrågedrivande. I tider av ekonomisk stagnation minskar även innovationsverksamheten. Vid ekonomisk tillväxt stimuleras efterfrågan på nya produkter och processer som kan öka avkastningen på knappa resurser. Detta innebär att ett förbättrat innovationsklimat inte kan ersätta en ekonomisk politik som möjliggör en real tillväxt i ekonomin. Det är däremot en nödvändig förutsättning för att industristrukturen skall kunna anpassa sig till förändrade förutsättningar, och dra nytta av de möjligheter den ekonomiska politiken kan skapa.

Enligt vissa författare (t.ex. Mensch) kan vissa innovationer, t.ex. förbränningsmotorn, transistorer, innebära så stora möjligheter att de i sig genererar tillväxt i ekonomin. Dessa "basinnovationer" är emellertid så sällsynta och svårförutsägbara, att de inte kan läggas till grund för ett litet lands industripolitik.

1.2 Småföretag och innovationer

Mindre företag, ofta nyetablerade, har vissa fördelar när det gäller att introducera radikala innovationer, där marknadsbilden ej stabiliserats. De kan snabbare anpassa sig till förändrade kundönskemål. Marknadsosäkerheten gör det inledningsvis svårt för större företag att dra fördel av sin styrka vad gäller både FoU-resurser och effektiv produktion.

Möjligheten att starta nya, innovationsbaserade företag är därför en nödvändig förutsättning för att öka innovationsverksamheten i samhället. Det är emellertid viktigt att komma ihåg att dessa företag utgör en mycket liten del av det totala beståndet av mindre företag, kanske 5 % av nyetableringen. Deras behov och problem skiljer sig också på många punkter från traditionella småföretag. Det kan finnas andra skäl att allmänt förbättra villkoren för de mindre och medelstora företagen, men huvuddelen av dessa kommer aldrig märkbart att bidra till innovationsverksamheten i näringslivet. Men för att stimulera utveckling av företag med långsiktig tillväxtpotential krävs sannolikt speciella åtgärder.

2. Ökad kunskap om innovationsprocessen

En förutsättning för en effektiv innovationspolitik är kunskap om under vilka betingelser framgångsrika innovationer kommer till, och om statens möjligheter att påverka dessa betingelser. Nationalekonomin har med några undantag betraktat teknisk utveckling som en exogen variabel. Innovationspolitiken har baserats mer på tro än på vetande.

I främst USA och Storbritannien har man från och med 1960-talet börjat samla empirisk kunskap om förutsättningarna för innovation och möjligheterna att påverka dessa. "Innovationsforskning" har börjat framträda som ett etablerat forskningsfält.

Under senare år har intresset för sådan forskning ökat även i de nordiska länderna. STU har, som framgår nedan, givits ett ansvar för kunskapsutveckling om villkoren för innovationsverksamhet i samhället.

2.1 STUs roll

Utöver STUs omfattande stöd till teknisk forskning och utveckling i Sverige, har regeringen uppdragit åt STU att "öka kunskapen om villkor för en ökad innovationsaktivitet i samhället, och att öka förståelsen hos olika grupper för dessa villkor".

Som bas för denna verksamhet stöder STU ekonomiska, samhälls- och beteendevetenskapliga studier av hur tekniska idéer skapas, och omsätts i industriell tillämpning.

I programmet ingår både STU-initierade forsknings- eller utredningsprojekt, och projekt som initierats från forskarhåll.

Utöver de koncentrerade insatser som beskrivs nedan, har två områden blivit föremål för en bredare belysning:

– Hantering av idéer i större företag, genom t. ex. utvecklad förslagsverk-

samhet, speciella system för att fånga upp anställdas idéer, eller för att ta till vara idéer som ej passar in i nuvarande affärsinriktning, etc.

- Detaljbelysning av vissa problem för uppfinnare och nyföretagare. Skattefrågor, tidig marknadsbedömning av projekt, ekonomisk planering.

En koncentrerad kunskapsupbyggnad har skett inom området licenshandel med utlandet, både som ett sätt att tillföra mindre och medelstora företag nya produkter, och som ett sätt för dessa att exploatera egna produkter på svåråtkomliga exportmarknader.

Arbetet har delvis skett som utredningsuppdrag, och resultaten förs nu ut i samverkan med Exportrådet och utvecklingsfonderna, bl. a. som kurser.

Under budgetåret 1981/82 har en omfattande kartläggning av unga teknikbaserade företag i Sverige slutförts i samarbete med Center for Policy Alternatives, Massachusetts Institute of Technology. Resultaten visar att en betydande potential för förnyelse av svensk industri finns i denna kategori av företag.

Med denna studie som utgångspunkt kommer STU att initiera fördjupade analyser av problem som är av speciellt vikt för unga teknikbaserade företag, och på att förtydliga bilden av deras roll i struktumvandlingen av svensk industri.

För att komplettera bilden initieras ett forskningsprogram kring innovation i etablerade storföretag.

Speciella insatser kommer också att göras för att föra ut de resultat och slutsatser som kan dras ur kartläggningen av unga, teknikbaserade företag, dels till företagen själva, dels till de samhällsorgan som påverkar deras arbetsvillkor.

2.2 Innovationsverksamhet vid universitet och högskolor

STU har också i regeringens proposition 1981/82: 118 fått i uppdrag att främja innovationsverksamhet och nyföretagande i anslutning till universitet och högskolor. För närvarande förekommer aktiviteter med delvis olika inriktning, på fyra orter.

Verksamheten omfattar dels åtgärder för att identifiera och stödja s. k. "groddföretag" med anknytning till högskolorna, dels utbildningsaktiviteter för blivande företagare.

Utöver att öka kompetensen hos potentiella företagsstartare, syftar utbildningen till att väcka intresse bland studenter och forskare för företagande, och ge de intresserade underlag för att bedöma om de passar för uppgiften eller ej.

2.3 Internationellt erfarenhetsutbyte

För att främja kontakter och erfarenhetsutbyte mellan aktörer i innovationspolitiken och forskningen på detta område initierades 1974 ett internationellt samarbetsprojekt, the Six Countries' Programme on Aspects of

Government Policies towards Technological Innovation in Industry. Inom ramen för detta program har ett stort antal problem rörande samhällets möjligheter att främja innovationsverksamhet kunnat belysas i internationell jämförelse. Sverige deltar, som enda nordiska land, genom STU i detta erfarenhetsutbyte.

3. Förslag till åtgärder

Som framgått ovan sker redan nu omfattande kunskapsutveckling både vad gäller villkoren för innovationsverksamhet i samhället, och, mer konkret, erfarenheter av olika åtgärder för att förbättra dessa villkor.

Steget är emellertid ofta långt från redan vunnen kunskap till konkret politik.

Innovation och nyföretagande är komplexa fenomen, som dessutom definitionsmässigt bryter mot välkända beteendemönster. Det är därför svårt att genom politiska initiativ på ett avgränsat område nå märkbara resultat.

I stället krävs samordning av åtgärder inom många samhällsorgan.

En sådan samordning förutsätter att innovationsfrågorna uppmärksammas på den politiska nivån.

STU välkomnar därför det ökade intresse för innovationsfrågor som medlemsförslaget utgör ett exempel på.

Enligt STUs bedömning bör eventuella insatser från Ministerrådet inriktas på att förbättra kontakter och erfarenhetsutbyte mellan forskare, praktiker och politiker, snarare än på marginella tillskott till den omfattande utredningsverksamhet som redan pågår.

STU är naturligtvis beredd att aktivt medverka i ett sådant erfarenhetsutbyte, liksom att i direkta kontakter med intresserade parter informera om STUs aktiviteter på detta område.

Sammanfattning

STU betonar att speciella innovationsfrämjande åtgärder kan komplettera, men ej ersätta, en fungerande ekonomisk politik.

De mindre företagen med tillväxtpotential utgör en intressant men begränsad del av de mindre och medelstora företagen, med speciella behov och problem.

STU bedriver, på regeringens uppdrag, en omfattande kunskapsuppbyggnad om innovationsverksamhetens villkor.

STU förordar att

Ministerrådets insatser inriktas på att bättra sprida tillgänglig kunskap

och erfarenhet om innovationsverksamhetens villkor, snarare än på ytterligare utredande.

Stockholm den 15 oktober 1982

Enligt myndighetens beslut

Sigvard Tomner

Lennart Elg

Kungl. tekniska högskolan:

Det är ingen svårighet att ställa sig bakom många av de aspekter som förslagsställarna tar upp i det aktuella förslaget: vikten av att innovationer inom näringslivet stimuleras, de små- och medelstora företagens betydelse för tillväxten etc.

När det gäller själva förslaget, att rekommendera "Nordiska ministerrådet att utreda olika vägar att stimulera innovationer inom näringslivet i Norden" är det så vagt utformat att det är svårt att ta ställning till det på ett seriöst sätt. Utgångspunkten för en sådan studie är självfallet förhoppningar om att vissa typer av insatser skulle ge bättre resultat gjorda på det nordiska planet jämfört med de begränsat nationella. Ser man exempelvis på marknadsfrågorna är det uppenbart att den marknad som ett enskilt nordiskt land representerar normalt är för liten för att bära upp kostnaderna för många nya produkter. Frågan är bara om inte också den nordiska marknaden oftast är för liten. Men någon form av studie av fördelar och nackdelar med nordisk samordning är säkert värd att göra.

Förslaget lämnar bl. a. frågan om *studiens omfattning* öppen. Eftersom det dessutom rör sig om *blott en rekommendation* till ministerrådet tillstyrker vi förslaget utan reservationer.

Stockholm den 30 september 1982

På rektorsämbetets vägnar

Lennart N Sandin

Naturvetenskapliga forskningsrådet har i skrivelse den 31 augusti 1982 förklarat sig avstå från att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Utvecklingsfonden i Stockholms län:

1 Bakgrund

Utvecklingsfonden har en aktiv roll för att vidareutveckla små och medelstora företag främst inom tillverkningssektorn. En prioritering sker av resurser för att stimulera och underlätta nyföretagandet.

Utvecklingsfonden i Stockholms län påtog sig ansvaret att genomföra den stora satsning som inleddes i samband med Starta eget-kampanjen som inleddes i oktober 1980 av industriministern i Sverige.

Gensvaret har varit mycket stort och i dag övervägs alternativet att starta ett eget företag i de flesta branscher, inom en stor spännvidd när det gäller ålder samt av både män och kvinnor.

Utvecklingsfonden i Stockholms län har också lanserat en rad aktiviteter och bl. a. genomfört en seminarieserie riktad till kvinnor som planerar att etablera egna företag.

Vidare har fonden varit initiativtagare till att starta ett "Innovationscentrum Stockholm" för att stimulera, underlätta och ge service till teknologer och elever vid Tekniska högskolan och Handelshögskolan i Stockholm.

Bakom Utvecklingsfondens satsningar ligger naturligtvis behovet av ersättningssysselsättning för många personer. Genom affärsutveckling i små och medelstora företag skapas möjligheter till produktförnyelse samtidigt som nya marknader prövas. Denna satsning på etablerade företag kompletteras med en ökande satsning på nyföretagande särskilt mot teknologiskt avancerade affärsidéer.

2 Innovationer och innovationsklimat

På de svenska mjölkförpackningarna har man vid t. ex. frukostbordet under den senaste tiden kunnat läsa att vårt land är i behov av uppfinningar. Man får också i en serie av exempel se hur framgångsrika svenska uppfinningar under åren utgjort grunder till världskoncerner. Vidare får man tips om vart man kan vända sig för att få råd och hjälp.

Förmodligen är detta ett viktigt steg mot att höja medvetenheten och intresset för innovativa affärsidéer.

Vi har också nyligen sett hur intresset hos en del investerare svängt över från bl. a. fastighetsmarknaden till satsning i såväl etablerade som nystartade företag med teknikbaserade affärsidéer.

Fortfarande är dock det enskilda engagemanget och risktagandet helt avgörande. Höga levnadsomkostnader, högt ränteläge och små möjligheter att genom besparingar skapa egna resurser för risktagningar gör att många

personer tvekar. Många gånger är förståelsen från olika personer som utgör rådgivare eller motsvarande alltför liten. Men man kan samtidigt se ett ökat intresse från gymnasieskolan där bl. a. Utvecklingsfonden i Stockholms län genom "Teknikservice" ställt resurser och elevers kunnande till förfogande i olika tekniska sammanhang, särskilt gentemot småföretag.

Från flera kommuner – bl. a. Stockholms kommun som Utvecklingsfonden har ett nära samarbete med inom näringslivs- och produktutvecklingsfrågor – startas s. k. Uppfinnarverkstäder.

Det är ett konkret sätt att erbjuda lokaler, maskinutrustning och viss teknisk service till personer som behöver tillverka vissa detaljer eller prototyper för sin innovativa verksamhet.

Många personer arbetar inom såväl de större enskilda företagen som offentlig förvaltning med forskning och utveckling. Men medlemsförslaget vill särskilt underlätta och stimulera denna verksamhet inom de mindre företagen. Detta tycker vi är angeläget.

Kapitalförsörjningen utgör i många fall en effektiv broms. På detta område pågår i Sverige flera intressanta satsningar. Det gäller främst möjligheten att erbjuda riskkapital och egen kapitalförstärkning. Men man bör också komma ihåg att regelsystem och byråkrati inte får avskräcka seriösa personer med innovativa projekt.

Utvecklingsfonden har varit en aktiv part att få fram ett material för kurser och självstudier för att underlätta nyföretagandet. Starta Eget Handboken har sedan hösten 1980 sålts i över 10 000 exemplar (pris ca 300 kronor). För närvarande kompletteras detta med två separata skrifter som kan användas i bankers och organisationers löpande rådgivningsverksamhet.

Intresset att lotsa personer fram mot ett nytt företag finns i dag hos många organisationer. Det är ett intresse och en servicevilja som klart stigit under de senaste åren.

Förmedlingsverksamhet av tekniska idéer och patent har redan visat sig vara en svår väg att nå fram till kommersiellt realiserbara projekt. Men nya försök bl. a. i enskilda nystartade företag har tagit upp detta på nytt. Däremot bör olika satsningar som genomförs i Norden när det gäller affärsutveckling i småföretag och nyföretagande närmare studeras.

I Norge har bl. a. en del företagsstartarprojekt bedrivits på Vestlandet. Innovationscenters-projekt finns i Sverige. Företagsbildningen har studerats närmare i såväl Danmark som Sverige.

När det gäller det innovationsbaserade nyföretagandet är erfarenheterna mycket begränsade i Norden. Nu görs satsningar på att locka fram och underlätta sådana etableringar. Mycket talar dock för att initialskedet inte är det svåraste. En understödande verksamhet behövs. Rådgivning under de första åren, erfarenhetsutbyte mellan nystartade företag och mellan företagen och rådgivarna.

Ett försöksprojekt under några år på nordisk bas skulle enligt Utvecklingsfonden kunna ge intressanta erfarenheter. Det finns intresse för dessa frågor inom högskolorna på såväl de tekniska som ekonomiska och samhällsvetenskapliga områdena. Men den praktiska inriktningen med erfarenheter för fortsatt verksamhet får inte bli bortglömd.

När det gäller kapitalförsörjningen borde inom ramen för ett nordiskt samarbete den Nordiska investeringsbanken även kunna medverka i projekt av utvecklingskaraktär inom småföretagande. Bankens resurser skulle också kunna kopplas till ovan föreslagna försöksprojekt.

Sammanfattningsvis vill Utvecklingsfonden i Stockholms län understryka betydelsen av de angelägna frågor som tagits upp till behandling i medlemsförslaget. Vi tillstyrker därför att en utredning enligt medlemsförslaget inleds. Men vi anser att en viktigare är att få igång några konkreta försöksprojekt kring innovationsfrågor på nordisk bas.

Med de åtgärdsförslag till konkreta insatser som Utvecklingsfonden avslutningsvis redovisat bör det gemensamma arbetet inom Norden med bl. a. innovationsbaserad affärsutveckling och nyföretagande ges tillfälle att breddas och utvecklas.

Stockholm den 13 oktober 1982

Utvecklingsfonden i Stockholms län

Bo Söderberg

Utvecklingsfonden i Malmöhus län:

Utvecklingsfondens erfarenhet från näringslivet i Malmöhus län sträcker sig tillbaka till 1956, då fondens föregångare Malmöhus läns företagareförening bildades. Resurserna för kreditgivning var begränsade fram till juli 1978. Trots detta kunde fonden följa näringslivets utveckling i länet på nära håll. 60-talet kännetecknades i stort sett av att allt, som tillverkades också kunde säljas. Kravet på förnyelse av produktsortimentet upplevdes inte som speciellt starkt i de mindre och medelstora företagen. Därmed inte sagt att en del av dessa verkligen gjorde betydande innovationer, vilka nu resulterat i dagens storföretag såsom Tetra Pak och Gambro. Då kostnadsökningarna kom under första hälften av 70-talet, blev kravet på produktförnyelse allt starkare. Traditionella produkter tillverkade med traditionell teknik blev för konkurrenssvaga.

Då fonden övertog de s. k. produktutvecklingslånen från SUFO i juli 1978, visade det sig finnas en mycket stark förnyelseverksamhet hos enskilda personer och i mindre och medelstora företag. Efter en inledande efterfrågetopp sjönk efterfrågan på denna typ av stöd under 1980 för att

senare åter stiga. Årstalen 1978–1981 för ansökningar har varit 17 (halvt år), 50, 29 och 63. För 1982 (t. o. m. augusti) är antalet ansökningar 54. Dessutom tar fondens medarbetare emot ca 150 uppfinnare per år för bedömning av och rådgivning kring projekt. Enligt fondens uppfattning är således innovationstakten hög jämfört med tidigare.

Fonden har emellertid också med utgångspunkt från sina erfarenheter kunnat konstatera att utvecklingstiderna för nya produkter är mycket längre än vad man i allmänhet trott. Utvecklingstider på 7–10 år är normala. Det innebär att resultaten av dagens innovationsarbete troligen inte ger sysselsättningseffekter förrän omkring 1990. Dagens sysselsättningsproblem, i den mån de kan hänföras till föråldrade produkter, beror således på för låg innovationstakt under slutet av 60-talet och början av 70-talet.

Förnyelsetakten påverkas både av positiva och negativa faktorer. Bland de senare kan nämnas exempelvis lagstiftning, som begränsar ledningens möjlighet till åtgärder som sådana eller att snabbt genomföra åtgärderna, lagstiftning som begränsar ledarnas möjlighet till ekonomiskt utbyte av projekten/företagen samt en väsentligt högre räntenivån för närvarande än under 50- och 60-talet. Lagstiftning och ökade kostnader har reducerat ledarnas intresse och möjlighet för att låta sina företag expandera. Ledarnas "arbetsmiljö" är således mer påfrestande än tidigare. När man därför anför att mindre företag i allmänhet inte har möjlighet att satsa på stora eller riskfyllda utvecklingsprojekt, så beror detta dels på att det egna kapitalet i dessa företag är för litet och tillväxten av det för långsam dels på att dessa företag inte lika bra förmått att dra till sig kvalificerade ledare som andra sektorer i samhället. Denna uppfattning baseras på de erfarenheter, som fonden under senare tid gjort nämligen att projektt innehavarna mycket ofta saknar personliga kvalifikationer för att driva projekten vidare och senare ur projektet utveckla ett nytt företag.

Dessa negativa faktorer kan iakttas parallellt med att samhället har försökt att genom olika tekniska lösningar skapa möjligheter för uppfinnare och småföretagare att få tillräckliga ekonomiska resurser till sitt förfo- gande för utvecklingsarbetet. De faktorer, som begränsar respektive stimulerar ledarnas vilja och möjlighet till att utveckla nya innovationer, vore i sig väl värda en nordisk utredning.

Ledarproblemet innebär naturligtvis inte att det inte finns ledare inom mindre och medelstora företag, som kan utvecklas genom en kvalificerad utbildning eller rådgivning. Detta gäller även i de situationer, då ett mindre företag vill starta ett utvecklingsprojekt. Man har därför startat viss försöksverksamhet med projektledningshjälp. Enligt fondens erfarenhet utgör en projektlots – ordet lots markerar att ansvaret ligger kvar hos projektt innehavaren – ett värdefullt tillskott, som underlättar att svåra projekt kan föras till ett lyckligt slut.

Som tidigare nämnts är utvecklingstiderna för innovationer mycket

längre än vad man tidigare trott. Vissa stöd för produktutveckling i Sverige synes ha byggts upp både för kortare utvecklingstider än vad erfarenheter-na nu visar att man har och för en lägre räntenivå. Dessa stöd har haft karaktären av externt tillfört kapital. Andra stöd har tillförts genom olika typer av investmentbolag. Dessa medel har ofta tillförts i form av aktier eller lån mot konvertibla skuldebrev för att därmed höja det mottagande företagets egna kapital. Man kan emellertid ställa sig frågan, om inte dessa resurser endast formellt har fungerat som eget kapital och att de i praktiken utgjort ett upplånat främmande kapital. Investmentbolagen har egna förvaltande organisationer, som skall finansieras, vilket hittills skett med avkastningen på de medel, som ställts till mottagarföretagens förfogande eller genom ränta på ännu outnyttjade medel, som placerats i bank. Investmentbolagen tvingas därför att kräva både en snabb och en säker avkastning på utlånade medel/aktiekapital för att trygga sin egen överlevnad som organisation. Uthålligheten på dessa pengar blir kort och motsvarar inte de krav, som innovations-/utvecklingsföretagen har anledning att ställa på sitt eget kapital. Det kan därför vara så att endast av företagen internt tillförda medel, som uppstått genom en egen god lönsamhet, har den uthållighet och vilja till risktagning, som krävs för mer omfattande innovationsprojekt.

I medlemsförslaget till Nordiska rådet har framhållits att man i någon regional organisation skulle åta sig anordnandet och förmedlandet samt insamlandet, gallrandet och förädlingen av produktidéer. En sådan idé-bank håller för närvarande på att byggas upp under ledning av professor Freddy Ohlsson vid Lunds Tekniska Högskola. Avsikten är att de som sköter banken skall vara så väl förtrogna med varje enskild idé att de känner för den som om den var deras egen. Det innebär att gallrandet och förädlingen av produktidén anses vara en mycket viktig faktor. Ett litet antal kvalificerade idéer är viktigare än en stor kvantitet ogallrade och därmed kvalitativt sämre idéer.

I Sverige bedrevs i forskningssamverkanskommitténs regi (FOSAM) en försöksverksamhet under tiden 78.07.01–81.06.30, som avsåg att föra ut forskare till näringsliv och organisationer. Lunds universitet/Lunds tekniska högskola och Malmöhus län utgjorde en försöksregion. Grovt räknat har LU/LTH under försöksperioden haft 10 forskare på heltid placerade i arbete utanför universitetet. Ungefär hälften av dessa har arbetat i mindre och medelstora företag. Många nya produkter, processer, ekonomiska styrsystem och marknadsföringsinsatser har blivit följden av denna verksamhet.

Av rapporten "Kontaktforskare" DsU 1981:24 framgår att verksamheten måste betraktas som framgångsrik och följden har också blivit att organisationen för detta arbete efter förslag i årets forskningsproposition har permanentats på de fyra försöksorterna och att verksamheten vidare skall spridas till övriga högskoleregioner.

Utvecklingsfonden är vidare medstiftare till stiftelsen Samverkan uni-

versitet näringsliv, som även arbetar för utökade kontakter mellan universitet och näringsliv. Utöver dessa organ finns inom universitetet ett flertal andra organ, som också arbetar med kontaktverksamhet av liknande slag. Det bör därför finnas ett intressant underlag för en utredning om hur kontakterna mellan forskning och näringsliv på bästa sätt skall kunna stimuleras och slutsatserna från en sådan utredning bör i stor utsträckning kunna tillämpas på samtliga nordiska universitet och högskolor.

Även utanför Norden finns emellertid intressanta projekt för sådan samverkan. Vid universitetet i Edinburgh har man tillsatt en medarbetare för att aktivt sälja licenser till näringslivet på inom universitetet uppfunna nya produkter. Redan efter ett par år utgör royaltyintäkterna ett värdefullt tillskott till universitetets forskningsresurser.

Av vad som ovan anförts framgår att många faktorer påverkar innovationsklimatet. Kunskapen är låg om hur kraftigt olika faktorer inverkar. Nya metoder och stimulanser kan dessutom förbättra innovationstakten. Erfarenheterna inom detta område torde vidare vara tillämpliga samtliga nordiska länder. Enligt fondens bedömning är det därför angeläget att en utredning om olika vägar att stimulera innovationer inom näringslivet i Norden kommer till stånd.

Malmö den 12 oktober 1982

Malmöhus läns utvecklingsfond

Roger Berfeld

SHIO-Familjeföretagen:

Nyetablering av innovativa företag innebär en mycket viktig möjlighet till förnyelse av näringslivet. Erfarenheter från bl. a. USA visar dessutom att sådana företag kan få mycket stor betydelse för sysselsättningen. Mot bland annat denna bakgrund delar organisationen motionärernas uppfattning om nödvändigheten att stimulera innovationer inom näringslivet genom bl. a. nyetablering av företag. Här behövs en rad olika åtgärder vilket också anges i medlemsförslaget. Det gäller att skapa ett lämpligt företagsklimat. Man bör ha särskilda stimulansåtgärder för att gynna den tekniska utvecklingen och åtgärder bör vidtas på utbildningsområdet.

Företagsklimatet

Det är nödvändigt att skapa ett bra företagsklimat som stimulerar både nyföretagandet och småföretagarnas vilja att expandera sina företag.

Viktiga frågor är här bl. a. skattesystemets uppbyggnad, tillgången på riskvilligt kapital och andra krediter samt lagstiftningen bl. a. inom arbetsrättsområdet. Reglerna måste vara uppbyggda så att det finns ekonomiska incitament att starta och utveckla företag. Av mycket stor betydelse är krångel- och byråkratifrågor som hämmar många företagens vilja att utveckla sina företag.

De ekonomiska incitamentens betydelse framgår bl. a. av erfarenhet från USA. Där har skapats en speciell marknad för riskkapital (venture capital). Genom att höja skatten på reavinsten från 25 procent till 49 procent försvann tillflödet till riskkapitalmarknaden. När man stegvis sänkt skattesatsen nedåt 20 procent har det uppstått ett nytt starkt tillflöde av riskkapital till nyföretagandet.

Exempel på åtgärder som bör vidtas för att förbättra det näringspolitiska klimatet finns i SHIO-Familjeföretagens näringspolitiska program, en sammanfattning av programmet bifogas.

Stimulansåtgärder för teknisk utveckling

I Sverige stimuleras forsknings- och utvecklingsarbetet bl. a. genom insatser från Styrelsen för Teknisk Utveckling, genom det särskilda inkomstutjämningsystem för uppfinnare som infördes genom inrättande av uppfinnarkontot samt genom reglerna om särskilt forskningsavdrag. Enligt SHIO-Familjeföretagens uppfattning är det inte främst inom detta område som förbättringar behövs. I stället är det nödvändigt att förbättra det allmänna företagsklimatet för att stimulera bildandet av små innovativa företag.

Åtgärder på utbildningsområdet

I medlemsförslaget till Nordiska Rådet behandlas s. k. innovation centers där elever ges möjlighet att värdera och utveckla sin idéer genom att starta företag. Viss verksamhet liknande denna prövas redan vid Chalmers Tekniska Högskola. Enligt organisationens uppfattning finns det anledning att successivt gå vidare och bygga ut liknande verksamhet på övriga högskolor.

Förslagsställarna behandlar också samarbetet mellan näringslivets organisationer och offentliga forskningsorgan. Det kan noteras att i Sverige redan finns ett utbyggt samarbete mellan näringslivet och forskningen. Samarbete mellan högskolan och småföretagen sker genom verksamheten med kontaktforskare. De adjungerade professorerna är en kontaktkanal mellan huvudsakligen större företag och den offentliga forskningen. Kontaktssekreterarna vid högskolorna har i uppgift att stimulera samarbetet mellan näringslivet och dessa. Näringslivets högskolekontakt är ett kontaktkanal mellan högskolan och vissa näringslivsorganisationer.

Man måste, enligt organisationens uppfattning, härutöver uppmärksamma de möjligheter som finns att stimulera nyföretagandet inom ramen för

undervisningen i gymnasieskolan. Exempel är s. k. ung företagsamhet som bl. a. provas i Linköping. Vid vissa gymnasiers tekniska linjer kan elevens specialarbeten vara konsultuppdrag åt företag i regionen. I gymnasieskolan bör också lämnas information om hur det är att driva småföretag.

Behovet av en samnordisk utredning

I medlemsförslaget föreslås att Nordiska ministerrådet låter utreda olika vägar att stimulera innovationer inom näringslivet i Norden. SHIO-Familjeföretagen tillstyrker förslaget under förutsättning att utredning inriktas på att lägga fram förslag för att förbättra incitamentsstrukturen för nyföretagare och småföretagare samt åtgärder för att förbättra företagsklimatet i övrigt för dessa typer av företag.

Stockholm den 18 oktober 1982

SHIO-Familjeföretagen

Verner Helte

Anders Åberg

Svenska bankföreningen:

Många, särskilt små och medelstora företag, har svårt att själva skapa resurser i tillräcklig omfattning för att genomföra utvecklingsprojekt. För att kunna ta fram nya produkter och satsa på nya marknader är företagen därför beroende av stöd i form av krediter och bidrag. I Sverige har under senare år skapats en rad instanser, huvudsakligen med statligt huvudmannaskap, som lämnar olika typer av lån och bidrag för utveckling av nya produkter, processer och marknader. Som exempel kan nämnas styrelsen för teknisk utveckling (STU), de regionala utvecklingsfonderna och de regionala utvecklingsbolagen.

Kreditinstansernas insatser görs normalt i olika skeden av den s.k. produktutvecklingskedjan. STU engagerar sig från idéstadiet t. o. m. framtagandet av prototyp. Utvecklingsfondernas insatser avser i huvudsak de därpå följande faserna, medan bankernas insatser ofta har kommit att koncentreras till de senare utvecklingsfaserna, som omfattar investeringar i produktionsanläggningar och marknadsföring. Det sista gäller också Sveriges investeringsbank.

Under senare år har de svenska affärsbankerna emellertid i ökad utsträckning engagerat sig i tidiga skeden av innovationsverksamhet. Således har flertalet affärsbanker lämnat stöd i form av "utvecklingslån", avsedda för speciellt mindre och nystartade företag. Avsikten är att stödja nyföretagandet och nya potentiellt bärkraftiga projekt genom att vid kreditgivningen inte göra en traditionell kreditbedömning utan mer värdera

företagarens iderikedom och uppfinningsförmåga. Amorteringsplanerna är också anpassade till projektens avkastningsförmåga. Räntevillkoren är med hänsyn till risknivån förmånliga. En bank har bildat en särskild innovationsfond, som lämnar dels krediter med villkorad återbetalning dels rena bidrag.

Sedan starten har exempelvis de tre största bankerna lämnat stöd i form av utvecklingslån och bidrag på ca 100 Mkr fördelade på ca 200 projekt. Sådana krediter utgör emellertid en blygsam del av bankernas insatser vad gäller innovationsverksamheten. Den övervägande delen av produktutveckling i landet sker inom redan etablerade företag, där bankerna bidrar med finansieringen genom normala rörelsekrediter. Härutöver kommer, att bankerna i stor utsträckning hjälper innovatörer genom "teknikförmedling", dvs. hjälp att komma i kontakt med lämpliga instanser och personer.

Sammanfattningsvis kan sägas, att kreditförsörjningen och bidragsgivningen i samband med innovationsverksamhet i Sverige fungerar tillfredsställande. Bankföreningen kan inte finna, att det finns skäl att för detta ändamål upprätta gemensamma nordiska finansieringsprogram utöver vad som tillhandahålls av Nordiska investeringsbanken och Nordiska industrifonden.

Post- och kreditbanken, PKbanken, har deltagit vid behandlingen av detta ärende och har anslutit sig till vad som här framförts.

Stockholm den 15 oktober 1982

Svenska bankföreningen

C-G Källner

Sven Båkman

Stiftelsen samverkan universitet näringsliv (SUN):

Stiftelsen samverkan universitet näringsliv (SUN) har med intresse tagit del av ovannämnda medlemsförslag om åtgärder för att stimulera innovationer inom näringslivet i Norden. Detta initiativ kan visa vägen till en vidgad och fördjupad diskussion kring industrins utvecklingsmöjligheter och en förbättrad framtida arbetsmarknad i de nordiska länderna. De nordiska ländernas släktskap och kulturella samhörighet bör i sig kunna utgöra en god grund för gemensamma ansträngningar i arbetet med förnyelse av den industriella produktionen, en väl fungerande infrastruktur som stöd för handel och utbyte av kunskaper och erfarenheter samt en gemensam aktiv arbetsmarknad. Ett fördjupat industriellt utvecklingsarbete i samverkan över gränserna ger dessutom nya förutsättningar och allmänt vidgade möjligheter för ett gemensamt bättre resursutnyttjande.

I medlemsförslaget pekar man på att innovationsklimatet allmänt anses

som dåligt. Åtgärder måste till för att stimulera nya idéers förverkligande i produktion och arbetsliv. Här ligger en av ansatserna till stiftelsen SUN:s verksamhet inom en naturlig närregion. Ett huvudsyfte är att få till stånd ett väl fungerande samspel mellan kunskaper och FoU-resurser vid universitetet samt kompetens och erfarenheter inom regionens industri. I vardagen innebär detta att SUN söker finna intresse och kompetens inom den befintliga industrin för att förverkliga genomförandet av ny tillverkning utifrån idéer och uppslag från främst den tekniska forskningen. Det omvända förhållandet gäller också. Att i nära kontakt med industrin och dess utvecklingsarbete föra in idéer och utvecklingsplaner till högskolan. Till sammans med forskare och deras kontaktnät, nationellt och internationellt, prövas olika möjliga utvecklingsvägar. En av de bärande verksamhetsprinciperna är just att utifrån en bred bas av kunskaper och erfarenheter utveckla ny kvalitativ industriell produktion.

Ett arbete som förutsätter att traditionella utvecklingsrevir bryts och vägar öppnas för en bred gemensam utveckling med inriktning mot helt nya industriella verksamhetsområden. En fördjupad samverkan inom särskilt nya industriella verksamhetsområden över de nordiska gränserna, skulle därför kunna förstärka möjligheterna till flera goda idéers förverkligande.

Gemensamma nordiska satsningar på utveckling inom nya verksamhetsområden finns det redan idag exempel på. Så kan t. ex. nämnas Norchip – The Nordic countries on one chip, (the Nordic Multi-project chip, MPC). Här delar flera intressenter på kostnaderna för en utveckling inom elektronikens område genom att gemensamt producera många olika integrerade kretsar i ett enskilt chip. Den här typen av gemensamma satsningar skulle mycket väl kunna ses som försök till stöd för den mindre och medelstora industrins utvecklingspotential i Norden.

Det forsknings- och utvecklingsarbete som med framgång bedrivs vid avdelningen för marinbotanik (Lunds universitet) inom området vattenbruk kan tjäna som ett exempel på hur möjligheter finns för ett vidgat och fördjupat samarbete inom ett verksamhetsområde med många framtida industrimöjligheter. Här arbetar man med att odla, skörda och ta tillvara alger för industriell produktion. Samarbete finns för närvarande med bl. a. universitetet i Trondheim i Norge och Odense kommun i Danmark. Större gemensamma ansträngningar i de nordiska länderna kring forsknings- och utvecklingsarbetet inom området vattenbruk skulle kunna påskynda denna näringsgrens framväxt och potential för industriella tillämpningar.

Möjligheter finns även för omstruktureringar inom traditionella branscher och näringsgrenar genom att bättre utnyttja befintlig kunskap och industriell erfarenhet över gränserna. Så arbetar f. n. Stiftelsen SUN i nära kontakt med forskare och representanter för industriellt utvecklingsarbete i Danmark inom jordbruksområdet. Detta samarbete har för avsikt att öka vallodlingsarealen och därmed förstärka produktionen av inhemskt pro-

tein. Projektet visar på odlingsalternativ som både förbättrar den ekologiska balansen genom de gröna växternas möjligheter till kvävefixering samt innebär en minskning av spannmålsöverskottet.

När det gäller de små eller medelstora företagens möjligheter att satsa på stora eller riskfyllda utvecklingsprojekt, kan man konstatera vissa särskiljande drag för de enskilda nordiska länderna. I Sverige är samhällets struktur, utvecklingsorgan m. m. tillsatta för att stödja teknisk utveckling och allmänt skapande av ny produktion, anpassad till storskalighet och de stora företagens intressesfär. Större delen av det industriella utvecklingsarbetet ligger därför inom de stora företagen eller är starkt knutet till dessa företag. Så uppvisar t. ex. Danmark här en annan samhällsstruktur med större öppenhet mot de små eller medelstora företagen. Man kan inte som i medlemsförslaget jämställa STU i Sverige med ett organ som Teknologisk Institut i Danmark. Det senare är framförallt inget centralt organ utan grundar sig på en mycket bred förankring i det danska lokalsamhället (jfr hantverksföreningar i Sverige). Vi har i Sverige mycket att lära av våra nordiska grannar när det gäller att från samhällets sida möta såväl den enskilde innovatören som de små eller medelstora företagens utvecklingsvilja och skapa vägar för initiativens och idéernas förverkligande i form av ny industriell produktion. Tillväxtpotentialen i många småföretag bör tas tillvara från samhällets sida.

I medlemsförslaget framförs tanken på om inte gemensamma nordiska lösningar för att stödja utvecklingen inom ett aktuellt område i sig skulle ge ett bättre sammantaget resultat än en aktivering av de enskilda ländernas resurser. Stiftelsen har här den uppfattningen att denna fråga ej behöver utredas eftersom svaret i flertalet fall kan förväntas bli positivt. Men förmodligen handlar det om ett både och. Gemensamma satsningar skapar förutsättningar för en aktivering i varje enskilt land och en ökad satsning inom ett område i ett enskilt land ger möjligheter till vidareutveckling tillsammans med övriga grannländer. Här bör man studera möjligheten till en gemensam förstärkning i Norden inom exempelvis områden som livsmedelsförädling, bioteknik och energiteknik. Det är inte svårt att ange ytterligare exempel på utvecklingsområden av nordiskt gemensamt intresse. Eftersom inte bara exportmarknader är internationella utan även teknisk utveckling i sin karaktär, så är anledningen god för ett fördjupat forsknings- och utvecklingsarbete i Norden inom områden där länderna har naturliga förutsättningar och intresse.

Många produktidéer utnyttjas inte av många skäl, bl. a. att en idé måste passa in i ett företags aktuella tillverkningsprogram. En aktivare förmedlingsverksamhet för att låta lämplig idé komma i kontakt med företag med förutsättningar för att förverkliga denna produktidé i ny tillverkning måste därför särskilt bygga på en god kännedom och kunskap om en regions industri. Stiftelsen SUN är ett exempel på en sådan regional organisation som dessutom kan repliera på forsknings- och utvecklingsarbete vid ett av nordens största universitet.

Den utveckling som slagit igenom i särskilt USA under senare år inom särskilt dator- och elektronikens område brukar uppmärksammas i olika sammanhang som exempel på mycket aktiv industriell utveckling. Silicon Valley har blivit ett begrepp. Stiftelsen SUN har bidragit till att ett 15-tal s. k. avknopningsföretag representerande ett 50-tal elektronikingenjörer, kunnat koordinera sin verksamhet och vidareutveckling inom en gemensam företagsgruppering (EGIL-elektronikgruppen i Lund). Den gemensamma filosofin är här att denna grupp arbetar med högteknologisk utveckling genom att ligga nära forskningsfronten dvs. verksamheten i företagen bedrivs i nära samarbete med forskningen vid universitetet. SUN har här även kunnat knyta denna utvecklingsgrupp till regionens industri. För att ytterligare stärka samarbetet högskolan–näringslivet arbetar stiftelsen med andra liknande avknopningsfenomen. Aktiva och nära diskussioner förs även med industri, där man är intresserad av att förlägga industriellt utvecklingsarbete i nära anslutning till högskolan. Förebilden är här det fenomen som brukar betecknas science park.

Stiftelsen SUN ställer sig mot bakgrund av det ovan nämnda positivt till att man inom det nordiska samarbetets ram, gemensamt studerar hur olika vägar kan breddas och förkortas för att aktivt stimulera en fördjupad samverkan mellan kunskaper, forsknings- och utvecklingsresurser och innovatörer samt den samlade industrins kompetens och erfarenheter.

Malmö den 5 november 1982

L Linder-Aronson

Ulf Andersson

Svenska utvecklingsaktiebolaget (SU):

SU har bl. a. till uppgift att tillföra Statsföretagsgruppen nya affärsidéer och produkter, att bedriva tekniskt och kommersiellt utvecklingsarbete, främst på områden som är angelägna för samhället, samt att utveckla innovationer från enskilda uppfinnare eller företag. SU har sålunda starkt intresse av stimulans till innovationer inom näringslivet.

Det är ett riktigt konstaterande i medlemsförslaget att industri – i varje fall i Sverige – i långt mindre grad än industrin i vissa andra länder, t. ex. Japan och USA, utnyttjar resultat från högskolor och universitet.

Från vår egen verksamhet kan bl. a. nämnas att vi inrättade i Linköping en avdelning för utveckling och marknadsföring av produkter inom området bildbehandling. Avdelningen hade nära anknytning till forskare vid tekniska högskola i Linköping, där man bedrivit ett framgångsrikt arbete beträffande bildbehandling. Avdelningen har sedermera ombildats till ett

särskilt bolag, där forskare från högskolan anställts. Denna övergång av personal till högskolan till ett industriföretag har skett i samförstånd med högskolans ledning och är i själva verket en avsiktlig "avknoppning" från högskolan för att främja industriell verksamhet. Vi har också haft värdefullt samarbete med institutioner vid tekniska högskolan i Stockholm, Chalmers tekniska högskola och universitetet i Lund. Man får från näringslivets sida i sådana kontakter vara öppen för nya lösningar, t. ex. lokalisering av affärsverksamhet till den ort där forskarna finns, ekonomisk stimulans i form av royalty eller delägarskap för forskare etc. Härvidlag kan självfallet uppkomma spörsmål om avvägningen mellan universitetens önskemål om offentlig redovisning av alla resultat samt näringslivets krav på sekretess och rätt till resultat.

SU är av den bestämda övertygelsen att ett antal för näringslivet värdefulla innovationer skulle kunna framkomma genom ett nära samarbete mellan å ena sidan högskolor och universitet och andra offentliga forskningsorganisationer, å andra sidan näringslivet. Detta gäller i första hand förhållandena i vårt land men torde även avse såväl de övriga nordiska länderna var för sig som de nordiska ländernas sammanlagda område. SU har självt haft goda erfarenheter av samarbete med institutioner och företag i Norge och Finland.

Medlemsförslaget erinrar om att det finns många produktidéer som inte utnyttjas, bl. a. därför att de inte passat in i ett företags aktuella tillverkningsproblem. En nordisk utredning hade därför föreslagit en organisation som kunde anordna och förmedla insamling, gallring och förädling av produktidéer.

SU har bl. a. just dessa uppgifter och handlägger årligen ca 200 projektidéer, varav ett antal sedermera resulterat i ett nya företag bildats och tillverkning kommit till stånd.

I medlemsförslaget ges några exempel på hur man skulle kunna stimulera innovationer inom näringslivet. Vi har också har antytt några vägar. Inte minste gäller det att klargöra för både universiteten och företagen vilka fördelar som står att vinna å ömse håll av ett närmare samarbete.

Den i medlemsförslaget förordade utredningen angående olika vägar att stimulera innovationer inom näringslivet i Norden bör kunna vidga intresset för hithörande frågor och ge underlag för förbättringar. SU, för vilket det är en naturlig uppgift att främja innovationer i näringslivet, är berett medverka i en sådan utredning. Vi tillstyrker att förslaget bifalles av Nordiska rådet.

Stockholm den 14 oktober 1982

Svenska utvecklings AB

Orwar Gustafsson

Stiftelsen institutet för företagsutveckling (SIFU):

SIFUs föregångare Hantverksinstitutet skapades för 60 år sedan med Teknologisk Institut i Köpenhamn som förebild. Alltjämt har SIFU ett nära samarbete med detta institut och dess systerinstitut i Århus, med Statens teknologiske institutt i Oslo och Anstalten för yrkenas främjande i Helsingfors. Vid sammanträffande den 20 oktober 1982 kommer institutens chefer att överlägga om gemensamma frågor. Till detta har även inbjudits chefen för det nystartade isländska institutet.

För närvarande samarbetar instituten inom företagsekonomi, måleriteknik på bevarandeområdet och inom VVS-tekniken. Sedan tio år har SIFUs elektronikavdelning ett aktivt samarbete med de nordiska institutens motsvarande avdelningar. Samarbetet består bl. a. av årliga konferenser med erfarenhetsutbyte, gemensamma utvecklingsprojekt och studieresor samt utbyte av kurs- och laboratoriematerial.

Vid sidan av kursverksamheten har SIFUs avdelning för elektronik och datorteknik sedan flera år en teknisk uppdrags- och rådgivningsverksamhet, främst inom mikrodatorområdet. De uppdrag som avdelningen åtar sig innefattar såväl programmerings- och systemarbete som hårdvaruutveckling. Avdelningen har kompetent personal samt god instrument- och datorutrustning.

Enligt SIFUs uppfattning bör detta internordiska samarbete vidgas och institutens insatser för tekniköverföring stödjas. En innovation får sitt värde först när den kommer till praktisk tillämpning på verkstadsgolvet.

Borås den 15 oktober 1982

S Pantzerhielm

Medlemsförslag

om gemensamma nordiska normer för svavelutsläpp

(Väckt av Tyra Johansson, Bror Lillqvist, Petter Savola och Sten Söderström)

BILAGA I

Yttrande över medlemsförslaget

De nordiske industriforbunds fellesorgan:

De nordiske industriforbund har vurdert det oversendte medlemsforslaget, og har etterstående kommentarer. Vi gjør oppmerksom på at vår uttalelse står for tradisjonell produserende industri, og ikke representerer andre SO₂-emitterer som bl. a. varmekraftverk.

Siden etableringen i 1972 har De Nordiske Industriforbunds Miljøvernkomité ved flere anledninger diskutert forsyningsproblemet og mulighetene for felles tiltak mot forsureningen. Det er alminnelig kjent at en vesentlig del av den sure nedbøren stammer fra utenlandske kilder. Arbeidet med kvantifisering av fjerntransporten og av egen andel pågår; seneste resultat fra European Monitoring and Evaluation Program (EMEP) angående svovelnedfallet i de nordiske land angis i følgende tabell:

	Svovelnedfall i 1 000 t SO ₂ pr. år	Andel fra eget land	Andel fra andre europeiske land	Andel fra andre kilder
Danmark	227	41	47	12
Finland	684	27	54	19
Norge	581	8	61	31
Sverige	1 101	18	57	25

Tabellen viser at importen fra europeiske kilder til de nordiske land er halvparten og mer. Derimot er den innenlandske andelen spesielt liten i Norge og Sverige, og også liten i Finland.

Innsjøer og vassdrag har i omfattende grad blitt forsuret, spesielt i Norge og Sverige, der det allerede finnes flere tusen innsjøer uten fisk. Danmark synes å ha unngått denne typen av skader på grunn av det mer kalkholdige jordsmonnet. I Finland har man konstatert svak forsurening i flere hundre innsjøer, men den atmosfæriske påvirkningen er for en stor del kommet i

skyggen av de forurningseffekter drenering og andre forandringer av jordsmonnet har medført. Forurning akselererer i alle land den atmosfæriske korrosjonen, og kan muligens i visse jordsmonntyper få betydning for skogsveksten. Resultatene av forurningen på skogsveksten er idag ikke klarlagt.

I de senere år er svovelutslippene i de nordiske land blitt betydelig begrenset ved bl. a. gjennomgripende prosessomlegninger innen treforedlingsindustrien. Således har energiproduksjonens relative andel blitt øket, selv om det totale utslipp enten har minsket eller stagnert.

Energibesparende tiltak og utvidet bruk av fjernoppvarming har ført til bedre utnyttelse av primærenergien og tilsvarende begrenset svovelutslippene av fossile brensler. Vannkraft, bark-, torv- og avfallsenergi samt kjernekraft har øket i enkelte land, med tilsvarende innsparing i svoveldioksydutslipp som følge. I Sverige og delvis i Norge er det innført krav om lavt svovelinhold i tung fyringsolje og kull. Røkavsvovling med saltvannsvasking er innført på noen steder hvor tillemping er mulig. Mottiltakene mot forurning i de nordiske land har hittil vært en avspeiling av de direkte skader som det sure nedfallet har skapt i landet. Tiltagende atmosfærisk korrosjon har man motvirket gjennom bedre korrosjonsbeskyttelse og forurning av sjøer gjennom kalkning. Men det er klart at vedvarende resultat bare kan oppnås gjennom begrensning av de utslipp som forårsaker sur nedbør. Helt klart er det også at selv de strengeste nasjonale tiltak bare kan lede til relativt små forbedringer, om ikke fjerntransporten samtidig minskes.

Internasjonalt samarbeid i forurningsspørsmål er selvfølgelig nødvendig. For å kunne fremføre forslag om internasjonale tiltak må hver stat gjøre klart for seg hvordan den egne andel i fjerntransporten til andre land skal begrenses. Situasjonen varierer også mellom de enkelte nordiske land når det gjelder industri- og energistruktur. Av den grunn trenger hvert land en nasjonal svovelutslippspolitik. Den bør baseres på følgende faktorer:

- behovet for å forbedre den lokale luftkvaliteten
- forurningens grad og geografi
- struktur av egne svovelutslipp og kilder
- begrensningspotensiale, både utnyttet og gjenstående
- energiproduksjonens struktur
- handelspolitiske forutsetninger for industri og import av energiråvarer.

Et selvfølgelig mål ved planlegging av svovelutslipps-politikken i det enkelte land må være å oppnå det beste resultat i luftkvaliteten. Internasjonale avtaler må legges til grunn for denne målsetting. Ettersom ulike land lider av, og selv forårsaker forurning i ulik grad, kan de selvfølgelig ikke prestere likeverdige resultater ved en slik målsetting for utslipp av svovelforensninger. Samfunnsøkonomisk har dette heller ikke den beste kostnytte-effekt. Selv om internasjonalt samarbeid er viktig, gjør dette faktum det praktisk umulig å gjennomføre felles normer for svovelutslipp i de nordiske land eller i en videre europeisk sammenheng.

De nordiske industriforbund motsetter seg derfor felles nordiske normer for svovelutslipp. Istedet anser vi at hvert nordisk land bør forberede en langsiktig nasjonal svovelutslipps-politikk. De nasjonale løsningene bør så diskuteres på nordisk ministernivå for derigjennom å bygge opp en felles nordisk handlingslinje mot andre europeiske stater som skal ivareta de viktige nasjonale interessene på en optimal måte.

Oslo, 18. oktober 1982

For De nordiske industriforbunds fellesorgan

Knut Lofstad

Föreningarna Nordens förbund:

Föreningarna Nordens förbund noterar med tillfredsställelse att ett medlemsförslag om gemensamma nordiska normer för svavelutsläpp har väckts inom Nordiska rådet.

Efter att ha bekantat sig med förslaget önskar förbundet framföra följande.

Försurningen av mark och vatten måste betecknas som ett av vår tids största miljöhot. Skadorna har tidigt drabbat de nordiska länderna, framför allt Norge och Sverige, och man har nu konstaterat liknande effekter också i Finland även om deras fulla omfattning ännu inte är känd.

Framförallt i de två förstnämnda länderna har man redan länge varit medveten om problemet och arbetat aktivt för att väcka förståelse för det i de europeiska länder (inkl. Danmark) som exporterar sina svavelutsläpp till Fennoskandien. Samtidigt måste man konstatera att de svenska svavelutsläppen är den tredje största källan till svavelsyreneredfallet i Finland och att både Finland och Sverige exporterar svavelutsläpp till Norge. Danmark importerar avsevärda mängder luftburna svavelföreningar från Mellan-europa och exporterar i sin tur svavelföreningar till sina nordiska grannländer. Inget av de nordiska länderna kan därför ensamt lösa detta problem.

Förbundet anser det angeläget att

1. de nordiska länderna solidariskt i europeiska sammanhang arbetar för att tillförseln av försurande ämnen till Norden minskas,
2. de nordiska länderna utarbetar gemensamma normer för svavelutsläpp. Vid utarbetandet av dessa normer bör de färskaste forskningsresultat om högsta tolerabla nedfall, som presenterades vid expertmötet inför Miljö 82 i juni detta år i Stockholm, beaktas,
3. inte enbart svavelutsläppen, utan även kväveoxidutsläppen som har samma försurningseffekter uppmärksammas, och att

4. Nordiska rådet rekommenderar Nordiska minsiterrådet att prioritera detta arbete högt.

Med beaktande av ovanstående synpunkter understöder Föreningarna Nordens förbund medlemsförslaget.

Helsingfors den 14 september 1982

Ture Salo

Ordförande

Gustav af Hällström

Sekreterare

Danmark

Udenrigsministeriet:

Efter at have modtaget udtalelser fra *industriministeriet* og *miljøministeriet* i sagen kan udenrigsministeriet udtale sig som følger:

ECE-konvention om langtrækkende grænseoverskridende luftforurening

Inden for rammerne af FN's økonomiske kommission for Europa, ECE, fremsatte de nordiske lande forslag til en konvention om langtrækkende grænseoverskridende luftforurening. Forhandlingerne herom førtes til ende i løbet af 1979, og den 13. november 1979 undertegnede ECE-landene og EF som selvstændig kontraherende part en rammekonvention.

I tilknytning til konventionen vedtoges en resolution, hvorefter man på foreløbig basis skulle iværksætte konventionens bestemmelser allerede inden konventionens formelle ikrafttræden, herunder prioritere spørgsmålet om nedsættelse af luftforurening forårsaget af svovludslip.

Mens rammekonventionen ikke umiddelbart indeholder forpligtelser, der fordrer en ændring af gældende regler hos de kontraherende parter, tyder det hidtidige arbejde med konventionens midlertidige gennemførelse og udsigten til, at konventionen vil træde formelt i kraft i 1983 på, at der er tilstrækkelig politisk vilje i et flertal af ECE-landene (23 ECE-lande har hidtil ratificeret) til at der inden for konventionens rammer, inden for en overskuelig fremtid, vil kunne vedtages foranstaltninger til begrænsning af bl. a. svovludslip til luften. De nordiske lande forventes som hidtil at samarbejde med henblik på i muligt omfang at søge at fremme vedtagelsen af sådanne foranstaltninger.

EF's rolle og kompetence i forhold til konventionen

Indtil nu har Fællesskabet og alle EF's medlemslande, på nær Grækenland, ratificeret konventionen.

Fællesskabet deltager i iværksættelsen af konventionen, idet denne berører gældende fælles regler.

Af relevans i denne sammenhæng er især de fælles regler, der er indeholdt i Rådets direktiv af 15. juli 1980 om grænseværdier og vejledende værdier for luftkvaliteten med hensyn til svovldioxid og svævestøv.

En anden EF-retsakt, som klart berører konventionen er direktiv af 24. november 1975 om tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivning om svovlindholdet i visse flydende brændselsstoffer (gasolie).

På baggrund af disse og andre fælles regler, foregår der i EF-regie regelmæssig koordinering af medlemslandenes holdning til de spørgsmål, som drøftes i forbindelse med gennemførelsen af ECE-konventionen.

Foranstaltninger der planlægges eller overvejes på nationalt plan for at begrænse svovludslip i Danmark

Umiddelbart forestår der en dansk gennemførelse af ovennævnte EF-direktiv om svovldioxid og svævestøv, der træder i kraft i løbet af 1983.

På lidt længere sigt arbejdes med at skabe et grundlag for dansk stillingtagen til yderligere opfyldelse af ECE-konventionen, hvorefter Danmark, på linie med de øvrige kontraherende parter, har forpligtet sig til i videst muligt omfang at formindske og forhindre luftforurening, herunder den grænseoverskridende luftforurening, der er forbundet med svovludslip. I denne anledning har miljøministeriet for nylig taget initiativ til et større udredningsarbejde om specielle danske miljøkrav til kraftværker/kraftvarmeværker og større industrianlæg. Formålet med udredningsarbejdet er først og fremmest at belyse, hvorledes der kan fastsættes emissionsbegrænsende foranstaltninger for så vidt angår svovldioxid og kvælstofoxider. I den anledning er der iværksat en række baggrundsprojekter, hvoraf følgende er relevante i denne forbindelse:

- en gennemgang af de regionale og nationale behov for en begrænsning af svovldioxid og kvælstofoxidemissionen på kort og lang sigt,
- en beskrivelse af de teknisk/økonomisk anvendelige metoder til begrænsning af emissionen af svovldioxid og kvælstofoxid,
- en beskrivelse af luftforureningens betydning for materialnedbrydningen,
- en beskrivelse af de sundhedsmæssige virkninger af svovldioxid og kvælstofoxidforureningen,
- en gennemgang af udenlandske krav og standarder til svovldioxid og kvælstofoxider og flyveaske samt til emissionsbegrænsende foranstaltninger,
- en gennemgang af ECE-konventionens bestemmelser om grænseoverskridende forurening.

Udvalget om specielle miljøkrav til kraftværker/kraftvarmeværker og større industrianlæg forventes at aflevere en samlet rapport i slutningen af 1983.

Bemærkninger til forslaget til Nordisk Råd

Under henvisning til det ovenfor nævnte om det løbende arbejde i ECE-regie i forbindelse med konventionens gennemførelse, om det fortsatte nordiske samarbejde i forbindelse hermed, om EF's kompetence på visse dele af konventionens område, om allerede eksisterende fælles EF-regler vedrørende svovludslip, og om det i Danmark iværksatte udredningsarbejde om hele problemstillingen, finder man fra dansk side,

- at det nordiske samarbejde, der hidtil har fundet sted i relation til arbejdet i ECE-regie med hensyn til begrænsning af svovludslip, bør fortsættes,
- at disse samarbejdsbestræbelser bør koncentrerer i netop ECE-regie, fremfor i særskilt formaliseret samarbejde i Nordisk Ministerrådsregie, fordi problemet primært skyldes svovludslip fra andre europæiske, fremfor de nordiske lande,
- at arbejdet med at nå frem til fælles normer for svovludslip ligeledes bør gøres i det bredere forum som ECE er, og som omfatter samtlige 1979-konventionens kontraherende parter, altså såvel de vesteuropæiske, herunder de nordiske, som de østeuropæiske lande, og
- at der eventuelt kan fremkomme supplerende bemærkninger fra dansk side til forslaget fra Nordisk Råd, når den endelige rapport fra det nyligt iværksatte danske udredningsarbejde foreligger.

Det kan tilføjes, at der ikke vil kunne forventes yderligere udtalelser i sagen.

København, den 29. oktober 1982

P. m. v.

E.b.

(Ej sign.)

Danmarks Naturfredningsforening:

— — — skal hermed udtrykke sin anerkendelse af Nordisk Råds initiativ til øget nordisk samarbejde på energi- og miljøområdet, således som det fremgår af ovennævnte medlemsforslag.¹

Foreningen kan tilslutte sig alle forslagenes rekommandationer overfor Nordisk Ministerråd. Man skal dog henstille, at et fremtidigt udvidet

¹ A 626/s om intensifierat nordiskt forskningssamarbete på energi- och miljöområdet, A 627/s om utvidgat nordiskt samarbete på energi- och miljöområdet, A 629/e om utökad nordiskt samarbete om energi och miljö, energi- och miljörelaterad industri och regionalpolitik samt A 633/s om gemensamma nordiska normer för svavelutsläpp.

nordisk energisamarbejde sker under vidtgående hensyntagen til miljø-mæssige forhold. Bl. a. finder foreningen, at et sådant udvidet samarbejde ikke må kunne føre til øget pres på udbygning af de tilbageværende større, uudbyggede elve i Norge og Sverige.

Endvidere skal foreningen i forbindelse med forslaget om udarbejdelse af en overenskomst om fælles-nordiske normer for svovludslip pege på, at disse bør ligge betydeligt under eventuelle tilsvarende mellem- og østeuropæiske normer. Dette er en naturlig følge af forsøringsproblemets karakter, hvor de nordiske lande i denne sammenhæng specielt Norge og Sverige på den ene side modtager hovedparten af deres svovlnedfald fra Mellem- og Østeuropa, men på den anden side selv er de største enkelt-bidragydere.

København, den 24. august 1982

Hans H. Sune Ebbesen

P.f.v.

Finland:

Ministeriet för utrikesärendena¹:

Vid FN:s Europeiska ekonomiska kommissions (ECE) miljövårdsmöte på högsta nivå hösten 1979 underskrev 33 staters miljöministrar en konvention om minskning av långväga föroreningar från en stat till en annan. Finland har ratificerat konventionen våren 1981. Om en erforderlig mängd ratifikationer fås under denna höst, träder konventionen i kraft från och med början av 1983.

Miljöförurningen är ett allvarligt internationellt problem, vars existens numera uppfattas i alla industriländer, vilket tydligt framgick vid den försörningskonferens som arrangerades i Stockholm i juni. Konferensen beslöt att det behövs brådska konkret verksamhet för att motverka vidare förorening av luften – inklusive långväga föroreningar från ett land till ett annat. Sådana åtgärder borde omfatta bl. a. att man inom ramen för konventionen inleder förhandlingar i syfte att skapa klara målsättningar för begränsning av alla svavelutsläpp, genom att basera begränsningen på miljöns behov, samhällsekonomiska prioriteringar och energiöversväganden. – I Förbundsrepubliken Tyskland fattade regeringen redan den 1.9.1982 ett beslut vilket begränsar svavelutsläppen till 400 mg/m³ och i undantagsfall till 650 mg/m³. Beslutet beror på att man under den senaste tiden i Förbundsrepubliken iakttagit omfattande skogsförstörelse på grund av svavelutsläpp, eftersom skogarnas motståndskraft försvagats som följd av föroreningar.

¹ Yttrandet översatt från finska

Det i den ovan nämnda konventionens 10:e artikel utsedda verkställande organet håller ett möte på högsta nivå i februari 1983. De nordiska länderna förbereder till detta möte ett gemensamt nordiskt förslag till internationella normer för att minska svavelutsläppen.

Finland har aktivt medverkat vid genomförandet och utvecklandet av det i konventionens 9:e artikel förutsatta europeiska samarbetsprogrammet (EMEP), vilket gäller översyn och evaluering av långväga luftföroreningar. Finland är ett av huvudfinansierärländerna till detta program. Vid den ovannämnda Stockholmskonferensen beslöts också om förstärkning av EMEP, bl. a. genom att förbättra dess geografiska täckning; förbättrade kunskaper om utsläpp, standardisering av insamlings- och förbättrade spridningsmodeller.

Ministeriet för utrikesärendena anser det mycket önskvärt att utföra en jämförande forskning om svavelutsläpp och att de gemensamma nordiska normer som möjligen kommer att utarbetas på basen av forskningsresultaten, skulle bidra till att underlätta verkställandet av internationella normer.

Helsingfors den 20 oktober 1982

Jaakko Blomberg

Biträdande avdelningschef

Ministeriet för inrikesärendena:¹

Det råder allmän enighet om att förurning av fysiska livsmiljön är ett av de svåraste miljöproblemen i Europa. Allvarliga skador har konstaterats särskilt i vattendrag i södra delar av Norge och Sverige och i skogar i mellan-Europa. Vid Miljö 82 -konferensen sommaren 1982, i vilken bland annat de flesta OECD-länderna deltog på hög nivå, var man eniga om den högsta gränsen svavelnedfall per area ($0,5 \text{ g/m}^2$) som man kan acceptera även på sensitiva områden. Årliga nedfall har i Finland stannat tio år på en nivå, som i södra och mellersta Finland är högre än den ovan nämnda gränsen.

En internationell konvention har utarbetats för att begränsa förurning-
en. De nordiska länderna har varit aktiva under förberedningsarbete av konventionen, vilken skall träda i kraft inom några månader. I Finland har luftvårdslagen trätt i kraft den 1 oktober 1982. Den möjliggör luftvårdsåtgärder förutsedda av nämnda konvention. Nationella miljöpolitiska mål gör grunden för planerandet av luftvårdsåtgärder. I planeringen tar man till hänsyn nationella energi-, industri- och ekonomisk-politiska synpunkter,

¹ Yttrandet översatt på finska.

som till exempel den för Finland viktiga bilaterala handeln av oljeprodukter med Soviet-Unionen.

Ministeriet för inrikesärendena har för avsikt att effektivisera utredningsarbete gällande försurningen så, att Finland i början av 1984 skulle ha tillräckliga fakta om olika möjligheter för att begränsa svavelutsläpp och likaledes om dessa åtgärders kostnader. Somliga åtgärder för att begränsa svavelutsläpp skall man dock genomföra redan före utredningen blir färdig. Bland sådana åtgärder kunde man tänka sig till ex, allmänna bestämmelser om svavelhalten i importerade bränslen samt allmänna anvisningar om svavelutsläpp från nya och bränsle-ersättande kraftverk.

Ministeriet för inrikesärendena konstaterar att nordiskt samarbete skulle var nyttigt för Finland när landet planerar nationella projekt för att begränsa svavelutsläpp och i synnerhet när man bereder allmänna anvisningar och bestämmelser för enskilda anläggningar. Det är däremot svårare att förutse om de nordiska länderna behöver en ny konvention och vilka gemensamma normer borde tas med den eventuella konventionen. Det ser ut i dag att den europeiska ECE-konventionen och miljöskyddskonventionen mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige ger tillräckliga medel när det gäller gränsöverskridande transport mellan de nordiska länderna. Samarbete mellan de nordiska länderna på internationellt plan för att begränsa svavelutsläppen har redan varit mycket aktivt och det är önskvärt att detta samarbete fortsätter oavbrutet.

Till slut vill ministeriet kommentera några påståenden i förslaget så som följer. Den finska skogstillväxten har veterligen inte begränsats på grund av den ökade svaveldioxidmängden i vår atmosfär, om man inte med detta syftar till skogar i närheten av några industrianläggningar eller möjligen parkskogar i somliga städer. Övergång från olja till stenkol har inte i Finland ökat svaveldioxidutsläpp, om man inte med detta menar användningen av lätt brännolja i husuppvärmning med stenkol-fjärrvärme, vars andel av våra utsläpp är dock bara tre procent av hela landets svavelutsläpp. Påståendet att det i Finland beviljas tiodubbla utsläppstillstånd är också såtillvida felaktigt, att i vårt land inte finns sådan lagstiftning, som skulle möjliggöra beviljandet av utsläppstillstånd.

Helsingfors den 11 oktober 1982

Olli Ojala
Avdelningschef

Seppo Sarkkinen
Planerare

Kuopio högskola hänvisar i skrivelse den 30 september 1982 till yttrande från sektionen för matematik, fysik och kemi av den 23 september 1982 (se nedan).

Sektionen för matematik, fysik och kemi vid Kuopio högskola¹:

Energiproduktionen med hjälp av fossila bränslen har tre långsiktiga omfattande miljöeffekter:

- miljöförsurningen
- ökad svaveldioxidhalt i luften
- mobiliseringen av några toxila grundämnen å ena sidan därför att man gräver dessa i stora mängder ur marken och i värmepannor förvandlar dem till aerosoler och finkornig aska, och å andra sidan på grund av lösningseffekten av surt regnvatten.

Den första av dessa företeelser ändrar naturens och livets grundläggande levnadsförhållanden, vattnets och jordens ph-värden. I mindre omfattning och på kort sikt kan några organismer även dra nytta av detta, de flesta lider. I stor omfattning och på lång sikt är förändringens resultat okänt.

Den andra företeelsen tenderar att förändra klimatet. Ensam skulle den värma upp klimatet, men dess samverkan med konkurrerande företeelser (damm, molnbildning, förändringar i vegetation) är hittills bara föremål för vetenskaplig polemik. Även i detta fall är utvecklingens resultat (t. ex. när de kända fossila bränslelagren har utnyttjats) okänt.

Den tredje mobiliseringen av toxila grundämnen är till en stor del följd av den första, försurningen av vatten och jord. När löslig kadmium eller arsin ökas i vatten eller i luftens aerosoler, kan man utforska deras effekter till exempel på människans hälsa och utvärdera på basen av existerande undersökningsmaterial. Däremot är den allmänna ökningen av dessa grundämnen (och sannolikt flera ännu utforskade föreningar) lösliga mängd i naturen en företeelse, vars långsiktiga effekter är okända.

Förändringseffekterna av regnvattnets försurning (huvudsakligen på grund av svaveldioxidutsläpp) samt andra ovannämnda utvecklingsdrag på miljön och våra levnadsförhållanden borde utredas med det nordiska forskningssamarbetets medel. På grund av olikheten i klimatet och andra naturförhållanden bör man inte i Norden basera besluten på endast t. ex. mellaneuropeiska undersökningar. De ovannämnda förändringsfaktorerna borde begränsas med beslut om utsläpp och med energipolitiska medel åtminstone tills man får resultat av det utredningsarbete som skall utföras.

Rekommendation

Svaveldioxidutsläppens effekter över gränserna och försurningsproblemens internationella karaktär förutsätter internationell forskning och politik för att begränsa utsläppen. Med hänvisning till detta föreslår vi att medlemsförslagets första punkt förstärks så att Nordiska ministerrådet

¹ Yttrandet översatt från finska.

- organiserar en gemensam nordisk utredning om regnvattnets och jordmånens försurning och dess effekter på vattendrag, grundvatten, vegetation, fauna, jordbruk, skogsbruk och människans hälsa i nordisk levnadsmiljö, samt
- utarbetar gemensamma nordiska rekommendationer till normer för svaveldioxidutsläpp anpassade med hänsyn till olika anläggningar och befolkningskoncentrationer.

Förslagets andra punkt (att regeringarna samfällt verkar på internationellt plan för en begränsning av svavelutsläppen) understöder vi av de i inledningen framförda orsakerna i oförändrad form.

Kuopio den 23 september 1982

Seppo Pennanen
Sektionsledare

Merja Anttonen
Tjf. biträdande sekreterare

Vattenstyrelsen¹:

Finland ratificerade den 15.6.1982 en konvention om långväga luftföroreningar. Denna överenskommelse mellan ECE-länderna på basen av slutdokumentet från ESSK kom till stånd till stor del på initiativ av de nordiska länderna och som resultat av ihärdig aktivitet. Ursprungligen föreslog Norge och Sverige i överenskommelsen klara minimimålsättningar om kvantitativa svavelutsläpp. Danmark och Finland ansåg att det var tillräckligt att i detta skede enas om allmänna, i alla ECE-länder antagbara huvudprinciper, eftersom mycket få länder hade några planer på att begränsa svavelutsläpp. Det till Nordiska rådet lämnade forskningsinitiativet harmonierar i dessa ramar med ECE-konventionen. Samarbetet på internationellt plan mellan organisationer underlydande regeringar har i praktiken utövats redan sedan 1970-talet för att begränsa svavelutsläpp, varför initiativets andra kläm endast betyder bekräftandet av den gällande praxisen. I praktiken kommer det däremot att vara svårare att förverkliga den andra punkten i den första klämman som gäller samordningen av svavelutsläppens belastning. I samtliga nordiska länder är den svavelmängd som kommer från utlandet större än de utsläpp som uppstår i det egna landet. Minskningen av mängden inhemska utsläpp skulle under dessa förhållanden dock inverka minskande på lokala toppbelastningsområden. Internationellt sett kan den anses vara av betydelse som ett luftvårdspolitiskt exempel.

¹ Yttrandet översatt från finska.

I fråga om svavelutsläppen måste man notera att i Finland har de inte ökat till samma nivå som i början av 1970-talet. Om försurningssituationen däremot finns för närvarande de rapporter om vattendrag, grundvatten och skogar som Finland angivit till ECE.

Helsingfors den 18 oktober 1982

Simo Jaatinen

Generaldirektör

Jaakko Mikkola

Vattenförvaltningsråd

Meteorologiska institutet:

Medlemsförslaget innehåller en god beskrivning av bakgrunden till förslaget, och Meteorologiska institutet önskar inte i detta sammanhang tillägga något. Däremot vill institutet kort komplettera med uppgifter om sin roll i sammanhanget. Meteorologiska institutet har alltsedan början av 1970-talet representerat Finland i den internationella forskningen om fjärrtransport av luftföroreningar. Institutet har därvid utfört emissionsinventeringar, spridningsberäkningar och mätningar. En sammanställning av 1970-talets mätningar av luftkvalitet på bakgrundsnivå har nyligen publicerats. Institutet är också expertinstitut i luftvårdsfrågor enligt luftvårdslagen.

De nordiska länderna har redan länge samarbetat på internationella fora såsom OECD och ECE när det gäller svavelfrågorna. Hittills har samarbetet främst gällt forskningsärenden och beredandet av den europeiska konventionen om gränsoverskridande luftföroreningar undertecknad i Genève i november 1979. Gemensamma internationella normer för svavelutsläpp har i dessa sammanhang inte varit aktuella.

Normer för svavelutsläpp kan i praktiken omfatta blott vissa klart definierade branscher. Kraftverk kommer närmast i fråga, och även då måste man noga definiera storleksklasser och produktion, dvs. elström, värme eller båda. Man bör också överväga i vilken mån en möjlig norm skulle beröra befintliga kraftverk. Allt detta kräver ingående studier, inte minst i Finland där beredskapen för en normdiskussion kanske är sämst bland de nordiska länderna. Nämnas kan att Förbundsrepubliken Tyskland bereder mycket stränga krav på svavelutsläpp från kraftverk.

Övriga för svavelutsläppen väsentliga branscher är i mycket stor grad beroende av nationella särdrag. Därför är det mycket svårt att tänka sig gemensamma normer.

Med beaktande av bränslenas stora andel av svavelutsläppen kunde man överväga gemensamma svavelhaltsbestämmelser eller innehållsnormer. Då kolförbrukningen torde öka i de flesta nordiska länder vore det i

framtiden importerade kolet en tänkbar utgångspunkt, i synnerhet om importen till Norden sker gemensamt.

Som redan framhållits har de nordiska regeringarna länge samarbetat i frågor rörande svavelutsläpp och fjärrtransport av luftföroreningar, och speciellt inom OECD och senare inom ECE. Detta samarbete kommer med säkerhet att fortsätta också i framtiden.

Helsingfors den 1 november 1982

Antti Kulmala
Avdelningschef

Alec Estlander
Forskare

Statens tekniska forskningscentral¹:

Såsom det konstateras i medlemsförslaget har försurningen av vattendrag och jordmån blivit ett centralt miljöproblem i Norges och Sveriges södra delar. Orsaken till företeelsen är närmast nederbörden som försuras av svaveldioxid, som frigörs vid förbränningen av olja och kol. Huvuddelen av svaveldioxiden kommer som långväga föroreningar från Mellan-europa.

I Finland har svaveldioxidutsläppen tredubblats under de senaste tjugo åren och är för närvarande cirka 500 000 ton i året. Ökningen av utsläppen har dock blivit avsevärt långsammare under de senaste åren. Över hälften av svavelutsläppen som kommer till Finlands territorium, kommer från Mellan-europa. De första tecknen på försurningen av vattendrag och skogens långsammare tillväxt kan dock skönjas även i Finland.

Även om den största delen av svavelutsläppen i Norge, Sverige och Finland härstammar från Mellan-europas nordliga och nordöstra delar, är det nödvändigt att försöka begränsa utsläppen även på eget område i varje nordiskt land.

Sålunda understöder vi NR:s medlemsförslag, enligt vilket man skulle utföra en jämförande studie av bestämmelserna om normeringen för svavelutsläpp i de nordiska länderna samt i framtiden utarbeta gemensamma normer för dessa utsläpp.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Synnerligen viktigt finner vi samarbetet mellan de nordiska regeringarna på det internationella planet för begränsning av svavelutsläppen.

Esbo den 5 oktober 1982

Pekka Jauho
Generaldirektör

Erkki Häsänen
Forskningsprofessor
i miljövårdsteknik

Finlands naturskyddsförbund rf¹:

Finlands naturskyddsförbund ställer sig mycket positivt till rekommendationerna i medlemsförslaget.

Finlands naturskyddsförbund har tillsammans med andra nordiska naturskyddsorganisationer vänt sig till Nordiska rådet speciellt då det gäller luftföroreningar förorsakade av fossilt bränsle. Det gjorda medlemsförslaget, liksom medlemsförslag A 627/s², stöder de förslag som gjorts från naturskyddsorganisationernas sida.

Den luftskyddslag som i vårt land trädde i kraft 1.10.82 ger statsrådet goda möjligheter att utöva en konsekvent luftskyddspolitik. Svavelutsläppen i vårt land både per person och förverkad energienhet är betydligt större än i de övriga nordiska länderna. Samarbetet med de andra nordiska länderna förutsätter också att en allmän nordisk nivå uppnås i vårt land. Finlands naturskyddsförbund har i en skrivelse 1.6.1982 till inrikesministeriet krävt att svavelutsläppen under 1980-talet minskas med en tredjedel i jämförelse med nuvarande nivå.

Den försurning av vår omgivning som i huvudsak sker på grund av svaveldioxidutsläppen och som allvarligt påverkar vår känsliga natur är kanske det största miljöproblemet på vårt nordiska halvklot. Finlands naturskyddsförbund påskyndar samnordiska åtgärder på internationellt plan för att begränsa svavelutsläppen.

Helsingfors den 1 november 1982

Finlands naturskyddsförbund rf

Rauno Ruuhijärvi
ordförande

Hannu Penttilä
planeringssekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

² A 627/s Medlemsförslag om utvidgat nordiskt samarbete på energi- och miljöområdet.

Natur och miljö:

Hänvisande till de nordiska naturskyddsföreningarnas i Danmark, Finland, Norge och Sverige, skrivelse till Nordiska rådet 21.7.82 angående luftföroreningar vid energiproduktion med fossilt bränsle, vill Natur och miljö framhålla att en reduktion av svavel- och kväveutsläppen både internationellt och nationellt brådskande bör fås till stånd.

I Finland trädde luftvårdslagen i kraft den 1.10.1982. Lagen ger statsrådet möjligheter att börja bedriva en konsekvent luftvårdspolitik. Utsläppen av svavel i Finland, såväl räknat per invånare som per producerad energienhet är märkbart större än i de övriga nordiska länderna. Prognoserna tyder dessutom på en ökning av utsläppen, i motsats till t. ex. Sverige där man redan har lyckats reducera svavelutsläppen och kommer att fortsätta att göra så. Särskilt i vårt land är därför en målmedveten och aktiv luftvårdspolitik angelägen och brådskande.

Gemensamma normer för svavelutsläpp kan därför rekommenderas, förutsatt att de fastställs på strängast möjliga nivå och kan justeras nedåt allt eftersom ny teknik kan tas i bruk.

Natur och miljö anser emellertid att den snabbaste vägen att åstadkomma resultat skulle vara att utarbeta gemensamma normer för svavelhalten i fossilt bränsle, framför allt kol och tung brännolja. Natur och miljö framhåller också att de likaså försurande kväveutsläppen bör ägnas ökad uppmärksamhet.

Försurningen av mark och vatten är ett av de allvarligaste hoten mot miljön som man i dag känner till. Natur och miljö understöder därför att de nordiska länderna samfällt och med kraft går in för att på det internationella planet verka för en begränsning av svavelutsläppen.

Helsingfors den 2 november 1982

Natur och miljö rf

Henrik Österholm
Ordförande

Ulrica Cronström
Verksamhetsledare

Norge

Industridepartementet:

SO₂-utslipp og derav følgende sur nedbør er et av de største miljøvern-problemene både i Norge, Sverige og Finland. Arbeidet for reduksjon av SO₂-utslippene må derfor tillegges betydelig vekt.

Størsteparten av skadene skyldes SO₂-utslipp i områder utenfor Nor-

den, og utslippene må søkes redusert ved hjelp av internasjonale avtaler og tiltak. Et samarbeid på området innen Norden er også verdifullt, men her må det vises varsomhet så ikke det nordiske samarbeid på noen måte reduserer interessen og innsatsen for bredere internasjonale avtaler.

Samarbeidet på nordisk plan bør derfor primært konsentreres om felles opptreden utad for å gi dette arbeidet større tyngde.

Vedrørende felles nordiske normer for svovelutslipp vil vi nevne noen momenter som synes å vanskeliggjøre en for vidtgående koordinering på det nåværende tidspunkt:

- De nordiske land har et svært forskjellig energiforbruk. Danmark har kullkraft. Sverige har kjernekraft samt et stort forbruk av fyringsolje. Norge har vannkraft og et beskjedent oljeforbruk. SO₂-utslippene er forøvrig på god vei nedover både i Norge, Sverige og Finland.
- Finland har fått en ny lov om vern mot luftforurensning (i kraft fra 1.10.82) og trenger antagelig tid for å kunne bedømme virkningene av loven.
- Danmark er medlem av EF med de konsekvenser dette kan medføre.

Oslo, 11. oktober 1982

Etter fullmakt

Per-Chr. Endsjø

Roar Rognes

Miljøverndepartementet:

De nordiske land har vesentlige forskjeller i sine energiforsynings- og industristrukturer som medfører at det vil være forskjellige strategier som er mest effektive for å redusere SO₂-utslippene i de forskjellige landene.

Det er også regionale og lokale forskjeller i forurensningsproblemene som gjør at behovet for å gjennomføre tiltak er forskjellig.

Til tross for dette vil det antakelig være viktige områder hvor felles regler vil være forenlig med de nasjonale særinteresser. En sammenlikning av de eksisterende regler og mulige videre tiltak i de forskjellige landene, vil kunne føre til ytterligere tilnærming, og dermed bli et viktig bidrag til arbeidet med å samordne de nordiske regjeringers politikk overfor de øvrige europeiske land i SO₂-/sur nedbør sammenheng. En slik sammenlikning bør bl. a. inneholde en nærmere analyse av grunnlaget for felles nordiske regler på området.

Et annet motiv for å gjennomføre felles regler er at de nordiske land i en viss utstrekning bidrar til hverandres luftforurensning.

Miljøverndepartementet ser det som viktig at en vurdering av mulighetene for felles innsats vedrørende SO₂-regulering, bygger på kunnskap om

de nyttevirkninger og kostnader slike tiltak vil føre til på nasjonalt plan i form av reduserte helseeffekter, redusert korrosjon, økning av jordbruksavkastning m. m. Nordisk Embetsmannskomiteé for miljøvernsspørsmål har i denne sammenheng tatt initiativet til et prosjekt om "foranstaltninger mot forurening" som bl. a. tar sikte på å bringe frem slike kostnad/nytte betraktninger som grunnlag for videre tiltak. Det pågår også et arbeid i ECE innen dette feltet, som også kan være av betydning for et fremtidig samarbeid på området.

Miljøverndepartementet støtter forslaget om å vurdere mulighetene for harmonisering av reglene for SO₂-utslipp.

Saken har herfra vært forelagt for Industridepartementet og Sosialdepartementet. Departementenes svar av henholdsvis 11. og 8. oktober vedlegges (*se oven resp. nedan*).

Oslo, 28. oktober 1982

Etter fullmakt

Erik Lykke

Richard G. Fort

Sosialdepartementet:

Helsedirektoratet slutter seg til forslaget om felles nordiske normer for svovelutslipp. En har merket seg at det i premissene for forslaget er lagt vekt på forureningen av vassdrag, skog og åkre.

Helsedirektoratet antar at det anførte om disse forhold vil bli vurdert nærmere av rette vedkommende.

Oslo, 8. oktober 1982

Helsedirektoratet

Etter fullmakt

Øyvind Aarflot

Ottar T. Christiansen

Norges naturvernforbund:

Så vidt vi har kjennskap til, er det ganske stor variasjon mellom de nordiske land når det gjelder grenser/normer for svovelutslipp. Sverige har

vel de strengeste regler og de beste ambisjoner om å bringe utslippene ned, dernest følger Norge.

På grunn av de fremherskende sørvestlige vinder, gir danske svovelutslipp vesentlige skadevirkninger for Sverige og Finland – og også til dels Norge.

Forutsatt at Sveriges utslippsgrenser og ambisjonsnivå legges til grunn for eventuelle felles nordiske normer, vil Norges Naturvernforbund støtte det framlegte forslag. Også fordi Danmark er medlem av EF, vil strenge, felles nordiske normer kunne medvirke til skjerpede utslippsnormer i EF-landene.

Oslo, 1. oktober 1982

Norges naturvernforbund

Torbjørn Paule

Gen.sekr.

Thor Midteng

Norske kommuners sentralforbund har i skrivelse den 17 augusti 1982 forklarat sig icke ha för avsikt att inkomma med yttrande i anledning av medlemsförslaget.

Stiftelsen for industriell og teknisk forskning (SINTEF):

SINTEF finner det viktig at det blir utført en sammenlignende studie av bestemmelsene for begrenning av svovelutslipp til luft i de nordiske land.

Hvorvidt det er mulig å redusere det nåværende svovelutslipp i Norden, kan være et tvilsomt spørsmål. Vi finner det imidlertid riktig at utslippskravene bør samordnes.

Hvis man ønsker å drøfte en reduksjon av det nåværende utslippsnivå, mener vi at det bør etableres et bredt forum hvor representanter fra myndigheter, f. ek.s ved Miljøverndepartementet, Industridepartementet, Statens forurensningstilsyn og et utvalg av større bedrifter samt forskningsinstitutter kan delta.

Trondheim, 30. september 1982

Per Arne Watle

Norges jeger- og fiskerforbund:

Det tilsendte forslag om felles normer for svovelutslipp i de nordiske land m. v. synes vi er meget positivt.

Vi gir vår støtte til forslaget.

Hvalstad, 21. oktober 1982

Norges jeger- og fiskerforbund

Per Sjøilen

Gen.sekr.

Norges bondelag:

Også norske bønder får mer og mindre direkte merke virkningene av sur nedbør. Døde fiskevann er den mest åpenlyse virkningen, men også lavere pH i jorden og dermed større kalkbehov gjør seg gjeldende i enkelte strøk, i tillegg til økte korrosjonsskader. Hvilke virkninger som vil oppstå på skogen er foreløpig ukjent.

På denne bakgrunn ser Norges bondelag svært positivt på det blir satt i gang arbeid for å få utarbeidet felles nordiske normer for svovelutslipp, selv om vi er oppmerksom på att hovedtyngden av problemene i Norge skyldes tilførsler fra Mellom-Europa.

Vi vil forøvrig bemerke at en øvre utslippsgrense på 800 tonn pr. år synes svært ambisiøst, etter som Sveriges totale utslipp for tiden er ca. 275 000 tonn svovel pr. år, mens Norges utslipp er ca. 75 000 tonn svovel pr. år. (Kilde: Forsurning i dag och i morgon, jordbruksdep. komittéen. Miljø 82, Sverige).

Oslo, 14. september 1982

Hans Haga

Chr. Kjørven

Det norske skogselskap

Vi tillater oss å gi en kort orientering om hva som er gjort i Norge angående sur nedbørs innvirkning på skog.

Det har pågått et forskningsprosjekt fra 1972 til 1980 med tittel "Sur nedbørs virkning på skog og fisk". Forskningen har foregått ved Norsk

institutt for skogforskning (NISK), Norsk institutt for vannforskning (NIVA), Norsk institutt for luftforskning (NILU), Sentralinstituttet for industriell forskning (SI), Bergens Ingeniørhøyskole, Direktoratet for vilt- og ferskvannsfisk, Institutt for Atomenergi, Norges landbrukshøgskole, Norges Vassdrags- og Elektrisitetsvesen (NVE), Norsk Regnesentral, Universitet i Bergen og Universitetet i Oslo. Forskningsprosjektet er finansiert gjennom Miljøverndepartementet, Norges landbruksvitenskapelige forskningsråd (NLVF), Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Forskningsråd (NTNF) og ved egeninnsats fra de deltagende institutter.

Det er bevilget penger til videre forskning på temaet sur nedbørs virkning på skogen for perioden 1981/85.

Konklusjonen fra forskningen hva angår den sure nedbørs virkning på skogen er i korthet følgende:

- den sure nedbøren ser ikke ut til å påvirke plantenes vekst direkte ved kontakt.
- den sure nedbøren kan ha en indirekte virkning ved at det skjer forandringer med hensyn til innholdet av tilgjengelige plantenæringsstoffer i jorden.
- det er mulighet for giftvirkninger på skogen, særlig på grunn av aluminiumsioners økte mobilitet som følge av lavere surhetsgrad. I skandinaviske jordsmonn er risikoen for slik forgiftning relativt liten.
- på den positive siden kommer at sur nedbør inneholder betydelige mengder ammoniumnitrat som kan ha en vekststimulerende effekt.

Tilførsel av kunstig forsuret nedbør i feltforsøk fortsetter. Dermed får en et mangeårig erfaringsmateriale og vil kunne trekke sikrere konklusjoner.

Resultatet fra den norske forskningen med hensyn på den sure nedbørens virkning på skogtilveksten stemmer ikke ubetinget med det som refereres bl. a. fra Finland i medlemsforslag A 633/s.

En mer detaljert orientering om forskningsresultatene fra "Sur nedbørs virkning på skog og fisk" fås ved henvendelse til Norsk institutt for skogforskning, 1432 ÅS-NLH.

Det norske Skogselskap støtter forøvrig fullt ut forslaget om å komme frem til felles nordisk normer for utslipp av svoveldioksyd. Vi vil videre støtte et eventuelt initiativ som tas i Nordisk Råd for å begrense svovelutslippet internasjonalt.

Oslo, 14. september 1982.

Hans-Olav Moen
Ass. direktør

Sverige

Statens naturvårdsverk:

Försurning orsakad av utsläpp av sura svavel- och kväveföreningar är ett allvarligt miljöproblem i stora delar av Norden. I Sverige och Norge har försurade sjöar konstaterats i stora områden. Detta beror till stor del på att Sverige och Norge ligger i vindriktningen för utsläppen från industriområdena på kontinenten. I Finland är depositionen av sura ämnen lägre och försurningen hittills av mindre omfattning.

Den nordiska miljöskyddskonventionen 19 februari 1974 mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige ger naturvårdsverket möjlighet att yttra sig över de krav som skall ställas vid enskilda större anläggningar. Konventionen ger däremot inga möjligheter att påverka de generella svavelnormerna i de nordiska länderna.

I det internationella arbetet inom ECE och OECD har de nordiska länderna till stor del agerat gemensamt. Vid Försurningskonferensen i Stockholm i juni 1982 meddelades att konventionen av långväga gränsöverskridande luftföroreningar under 1982 kommer att ratificeras av det antal länder som krävs för att konventionen skall träda i kraft. Det finns anledning att räkna med ett fortsatt intensivt nordiskt samarbete i de frågor som uppkommer inom konventionens ram.

Mellan de danska och svenska regeringarna finns en särskild överenskommelse om samarbete vad gäller spridning av luftföroreningar mellan länderna. Naturvårdsverket och Miljöstyrelsen diskuterar utsläpp av svavel och försurningsfrågor inom ramen för denna överenskommelse.

Normer angående svavelutsläpp är utformade på skilda sätt i de nordiska länderna. I större delen av Sverige gäller att svavelutsläppet från eldning av fossilt bränsle ej får överstiga 0,24 g/MJ (motsvarar 1 % svavel i olja och 0,6–0,7 % i kol). Efter 1984 gäller detta krav i hela Sverige. För större koleldade anläggningar har föreslagits en skärpning av utsläppskravet till 0,10 g/MJ.

I Danmark begränsas svavelhalten i olja till 2,5 %, i Köpenhamn gäller 1 %. I Norge har man infört bestämmelser om lågsvavlig olja (maximalt 1 % svavel) i vissa delar av landet. I Finland finns i dag inga generella normer för svavelutsläpp.

Vad gäller förslaget hemställan att rekommendera Nordiska ministerrådet att utföra en jämförande studie av bestämmelserna om normeringen för svavelutsläpp i de nordiska länderna kan nämnas att uppgifter av detta slag inhämtas och sammanställs av konventionssekretariatet vid ECE i Genève. Ett samfällt agerande av de nordiska länderna sker redan inom konventionens ram. Vad slutligen gäller utarbetande av gemensamma normer för svavelutsläpp i de nordiska länderna anser verket att det internationella arbetet inom konventionen bör ha prioritet. Om det därvid skulle visa sig att gemensamma nordiska normer skulle vara av värde bör

ett sådant arbete komma till stånd. För närvarande är det inte motiverat att Nordiska ministerrådet startar ett sådant arbete.

Solna den 20 augusti 1982

Valfrid Paulsson

Leif Bernergård

Koncessionsnämnden för miljöskydd har i skrivelse den 23 augusti 1982 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Statens miljömedicinska laboratorium (SML):

SML har i ett tidigare remissvar (Dnr 50-104-81) (*se Bihang*) framfört att vi i likhet med bland annat Statens naturvårdsverk anser att den pågående försurningen av vår miljö utgör ett av de allvarligaste miljöproblemen i Sverige. Detta förhållande gäller sannolikt också för Norge, och eventuellt också för Danmark och Finland.

Även om försurningen inte på kort sikt kan förväntas medföra några påtagliga hälsorisker, så är det angeläget att pH i mark och vatten hålles inom det normala området. Vid låga pH ökar lösligheten och växttillgängligheten för flera olika metaller, och detta kan på sikt ge upphov till hälsoproblem.

SML anser därför att varje åtgärd för att minska försurningen är ur miljömedicinsk synpunkt att betrakta som positiv.

Stockholm den 12 oktober 1982

Per Camner

Carl-Gustaf Elinder

BIHANG

Skrivelse till socialstyrelsen angående fiskeristyrelsens och statens naturvårdsverks förslag till fortsatta åtgärder mot försurningen

Verkens gemensamma skrivelse ger, tillsammans med bilagorna "Försurning av mark och vatten" från statens naturvårdsverk och "Kalkning av sjöar och vattendrag 1977-1981" från fiskeristyrelsen en utförlig redovisning av försurningsproblematikens bakgrund och orsaker. En prognos tillhandahålls över hur stor mängd försurade luftburna ämnen som kommer att deponeras över Sverige i framtiden. För närvarande deponeras ca 480 000 ton svaveldioxid över Sverige årligen. Ca 25 % av denna mängd härrör från England och kontinenten. Även kväveoxider bildas vid olje- och kolförbränning och bidrar i väsentlig omfattning till den pågående försurningen av mark och vatten. Enligt utredningen är sjöar och vattendrag inom ungefär en fjärdedel av Sveriges yta idag försurningsdrabbade eller hotade av försurningen. Det sura nedfallet påverkar också pH i marken, vilket kan leda till en försämrad tillväxt av bl. a. gran i södra Sverige. Det senare kan på lång sikt få betydande ekonomiska konsekvenser.

De direkta hälsoeffekterna av svaveldioxid och kväveoxider diskuteras ej i utredningen. Däremot framhålls de indirekta effekterna av dessa luftföroreningar på halten av metaller i vatten och grödor. Vid ett sjunkande pH i marken ökar bl. a. upptaget av kadmium och bly i grödor, och kan därigenom bidra till en ökad exposition för dessa metaller av den allmänna befolkningen. I sjöar med låga pH får fisken särskilt höga halter av kvicksilver. Lösligheten av aluminium ökar kraftigt vid pH understigande 5,5 och höga halter av aluminium anses numer vara den direkta orsaken till fiskdöd i sjöar med pH understigande 4,5-5,0.

Det bästa vore att minska försurningen genom att motverka emissionerna av försurande luftföroreningar. Eftersom merparten av de försurande ämnena härrör från andra länder är det nödvändigt att, som verken föreslår, vidta kalkning och andra åtgärder för att dämpa försurningens effekter.

Sammanfattningsvis bör framhållas att statens miljömedicinska laboratorium, i likhet med fiskeristyrelsen och statens naturvårdsverk, anser att den pågående försurningen måste ses som ett av 80-talets allvarligaste miljöproblem. För att minska effekten av försurningen i mark, sjöar och vattendrag är kalkning enligt verkens skisserade program nödvändigt.

Det förtjänar i detta sammanhang att framhållas att SML kontinuerligt följer försurningsproblematiken och att laborator Tor Stenström har detta som uppdrag av socialstyrelsen.

Stockholm den 22 september 1982

Bo Holmstedt

Professor

Energiforskningsnämnden:

Förslaget är huvudsakligen en fråga för normerande myndigheter och inte en fråga av övergripande eller långsiktig energiforskningskaraktär. Energiforskningsnämnden avstår därför från att framföra synpunkter i ärendet.

Stockholm den 16 september 1982

S Wennerberg

Tommy Månsson

Medlemsförslag

om nordiskt samarbete för att öka sjöfolkets trivsel och möjligheter till sociala aktiviteter

(Väckt av Rune Gustavsson, Bror Lillqvist och Grethe Lundblad)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

De nordiske velferdsorganisasjonene:

Medlemsförslaget tar opp et meget viktig spørsmål for utviklingen av det nordiske velferdsarbeidet for sjøfolk og tilpasningen av dette arbeidet til de stadige forandringer i nordisk skipsfart. Konferansen henstiller derfor til Nordisk Råd om å gi forslaget en hurtig og positiv behandling.

Oslo, 10. og 11. november 1982

Handelsflådens velfærdsråd,
Danmark
Velferdaråd sjómannanna, Ísland

Sjömansservicebyrån, Finland
Velferdstjenesten for handels-
flåten, Norge
Handelsflottans kultur- &
fritidsråd, Sverige

Nordens fackliga samorganisation hänvisar i skrivelse den 30 november 1982 till yttrande av den 3 november 1982 från Skandinaviska transportarbetarefederationen (se nedan).

Skandinaviska transportarbetarefederationen har i skrivelse den 3 november 1982 förklarat sig stödja förslaget.

Danmark

Industriministeriet:

I denne anledning skal man meddele, at den service, som forslaget omhandler, her i landet varetages af Handelsflådens Velfærdsråd, som er

nedsat i henhold til lov nr. 188 af 30. april 1948 om velfærdsforanstaltninger for søfarende. Velfærdsrådet tager selvstændigt initiativ til iværksættelse af foranstaltninger af den nævnte art og kan til dette formål i fornødent omfang rette henvendelse til eller træde i samarbejde med andre myndigheder, organisationer eller lignende, herunder de velfærdsmyndigheder, der er eller måtte blive oprettet for søfarende i andre lande. Rådet består af en af industriministeren udnævnt formand samt repræsentanter for rederne, de søfarende samt private institutioner, der arbejder for søfolks velfærd. De til rådets virksomhed fornødne midler tilvejebringes ved afgifter, der udredes med 50 % af statskassen, 25 % af rederen og 25 % af de søfarende. Rådet disponerer selvstændigt over de herved tilvejebragte midler eller andre midler, der måtte blive stillet til rådighed.

Handelsflådens Velfærdsråd etablerede straks fra sin begyndelse et samarbejde med velfærdsrådene i Norge og Sverige. Dette samarbejde, der i 1960 blev udvidet til at omfatte Finland og i 1980 Island, da disse lande oprettede velfærdsråd, fungerer udmærket, ikke mindst på idrætsområdet, hvor der blandt andet afholdes nordiske idrætsledermøder 2 gange om året.

Samarbejdet er i øvrigt lagt i faste rammer derved, at der hvert andet år afholdes velfærdskonferencer med deltagelse af repræsentanter fra de 5 landes velfærdsråd. Endvidere afholdes der hvert år mindst eet chefmøde med deltagelse af lederne af velfærdsrådene, hvortil kommer hyppige kontakter af uformel karakter.

På den således givne baggrund og efter at sagen har været drøftet i Handelsflådens Velfærdsråd, skal industriministeriet udtale, at man ikke kan udpege områder inden for velfærdsarbejdet, hvor ny lovgivning eller andre foranstaltninger kunne findes påkrævet, men at man herfra gerne medvirker ved en eventuel kommende nordisk undersøgelse af spørgsmålet.

København, den 20. oktober 1982

P. m. v.

Torben E. B. Ginnerup

Kontorchef

Dansk Samvirke:

Desværre må vi fra Dansk Samvirke oplyse, at vor organisation ikke kan påtage sig at deltage i et samarbejde som det skitserede, idet vi ikke råder over organisationer ude i verden.

København, den 16. november 1982

Dansk Samvirke

Kirsten Stilling

Sømændenes Forbund i Danmark:

Forbundet kan fuldt ud tilslutte sig, at der bliver lavet en undersøgelse af forholdene for de søfarende.

Forslagsstillerne har nemlig ret i Deres synspunkt, at søens folk må tilbydes de samme muligheder som folk har på land.

Vi kan ikke på nuværende tidspunkt komme med yderligere oplysninger men vil gerne i konkrete sager stille os til rådighed med oplysninger og ideer.

København, den 10. august 1982

Preben Møller Hansen
Forbundsformand

Danmarks Rederiforening:

— — — kan vi meddele, at vi finder det nuværende nordiske samarbejde tilfredsstillende.

Vi kan som en konsekvens heraf meddele, at vi ikke kan støtte det fremsatte medlemsforslag.

København, den 13. oktober 1982

Danmarks rederiforening
P. d. v.

A. Vogensen

Finland

Social- och hälsovårdsministeriet:

Social- och hälsovårdsministeriet önskar inledningsvis konstatera, att man redan länge bedrivit praktiskt nordiskt samarbete för att öka sjömannens trivsel och möjligheter till sociala aktiviteter. I samtliga nordiska länder har man i enlighet med principerna i ILO:s rekommendation nr 138 ordnat sjömansservice. Det förekommer ett fortlöpande, intimt samarbete mellan de byråer som handhar denna verksamhet i de nordiska länderna. Det formella samarbetet ombesörjs inom ramen för årligen återkommande möten för ledande personer inom sjömansservicen samt i form av mera brett upplagda sjömansservicekonferenser, som anordnas vart tredje år.

En ytterligare effektivisering av samarbetet har försvårats bland annat av olikartad nationell lagstiftning på området och av olikartade administra-
†1—31:a session A634/s Suppl.

tiva lösningar. Svårigheter har bland annat uppstått i frågor rörande verksamhetscentra i utomnordiska länder.

Social- och hälsovårdsministeriet önskar understöda tanken på att man företar en gemensam nordisk utredning, med hjälp av vilken man kunde kartlägga de områden inom vilka samarbetet kunde effektiviseras i syfte att öka sjömännens trivsel och möjligheter till sociala aktiviteter samt klarlägga lagstiftnings- och administrativa frågor som är förknippade med förverkligandet av det tilltänkta utökade samarbetet.

Helsingfors den 1 november 1982

Vappu Taipale

Social- och hälsovårdsminister

Karl Johan Krokfors

Sekreterare för
internationella ärenden

Sjöfartsstyrelsen har i skrivelse den 6 september 1982 förklarat sig stödja medlemsförslaget.

Ålands landskapsstyrelse:

— — — meddela att landskapsstyrelsen finner den i medlemsförslaget berörda sjömansserviceverksamheten synnerligen angelägen, varför den i detsamma initierade gemensamma nordiska utredningen om lagstiftnings- och andra åtgärder i syfte att främja denna verksamhet förordas.

Mariehamn den 2 november 1982

Folke Woivalin

Lantråd

Bengt Linde

Socialchef

Sjömansservicebyrån:

Sjömansservicebyrån är en lagstadgad organisation (lag 452/72, förordning 846/72), som har till uppgift att "främja sjömännens studier, ungdoms- och vuxenutbildning samt idrotts-, rekreations- och fritidsverksamhet ävensom kommuniseringstjänst." Byrån började sin verksamhet vid ingången av år 1973.

Sjömansservicebyrån förmedlar till ombordanställda i Finlands handelsflotta dagstidningar och veckotidskrifter, kassetterade radio- och televi-

sionsprogram, nyhets-, kommuniserings- och informationsservice, skeppsbibliotek, arrangerar utbildning i form av kurser och annan vuxenutbildning, handhar skeppsbiblioteksverksamheten samt motions- och hobbyverksamheten. Till byråns uppgifter hör dessutom att betjäna utländska sjöfaranden i finska hamnar.

Sjömansservicebyråns hemort är Helsingfors. Dessutom finns filialer i Kotka, Åbo, Mariehamn, Raumo och Kemi samt i Belgien i Antwerpen. Byrån har 36 anställda. För att kunna sköta verksamheten i de viktigaste utländska hamnarna har man strävat att skapa ett tillräckligt omfattande kontaktnät i sådana hamnar över hela världen som anlöps av finländska fartyg.

Ovannämnda kontaktnät utgör en avgörande förutsättning för att Sjömansservicebyråns verksamhet kan förverkligas enligt de målsättningar som uppställts. För att kunna skapa ett dylikt kontaktnät har man utvecklat samarbetsformer med Finlands Sjömansmissions och de övriga nordiska ländernas sjömanskyrkor, respektive lands välfärdsorganisation för sjömän, mäklare, agenter samt privata företag och personer. De viktigaste samarbetsparterna är dock de nordiska systerorganisationerna.

Utvecklingen av det nordiska samarbetet

I Norge, Sverige och Danmark grundades välfärdsorganisationer för sjömän efter andra världskriget och det ömsesidiga samarbetet organisationerna emellan började omedelbart. Finland anslöt sig till verksamheten i fråga om idrott år 1951, då handelsflottans idrottskommitté grundades. Verksamheten utvidgades år 1960, då Handelsflottans Välfärdsråd rf började sin verksamhet i Finland på frivillig bas och under mycket blygsamma omständigheter. Grunden till regelbundet samarbete lades år 1973, då Sjömansservicebyrån grundades.

I samarbetet mellan de nordiska systerorganisationerna har man strävat att vidare utveckla de principer som fastställts i internationella arbetsorganisationen ILO:s rekommendation nr 138 av år 1970. De mest betydande insatser som gjordes på 1970-talet var grundandet av Internationell sjömansidrottskommitté 1978, utvecklandet av ett regelmässigt nordiskt samarbete, flera gemensamma arbetsgrupper som arbetar för att förverkliga gemensamma projekt, samt för Finlands del ett viktigt avtal med Norges välfärdstjänst. Enligt avtalet har Finland möjlighet att utnyttja det omfattande nätet av norska verksamhetsstationer i utlandet för betjäning av finskt sjöfolk.

Intensifiering av samarbetet

De snabba tekniska förändringarna i sjöfarten och de ofta oförmodade omkastningarna i trafikområdena förutsätter att man skapar ett smidigt och effektivt servicenät. Endast ett intensivt och välorganiserat nordiskt samarbete gör detta möjligt. Konkreta exempel på hur man under svåra om-

ståndigheter kan betjäna nordiska sjöfaranden är samarbetet bl. a. i Port Said och Lagos. I flera andra problematiska hamnar krävs ännu motsvarande åtgärder.

Med anledning av ovanstående anser Sjömansservicebyrån att man för att uppnå en tillräckligt hög servicenivå för sjöfolk i utlandstrafik i hög grad är beroende av en intensifiering av nordiskt samarbete.

Sjömansservicebyrån ställer sig därför mycket positivt till det framlagda medlemsförslaget om en utredning av vilka åtgärder som kunde vidtas lagstiftningsmässigt och av annan art för att främja nordiskt samarbete inom sjömansserviceverksamheten, i synnerhet i sådana verksamhetscentra som befinner sig utanför de nordiska länderna. Sjömansservicebyrån förelägger högakttningsfullt att de nordiska välfärdsorganisationerna skulle ha möjlighet att uttala sig i samband med utredningen.

Helsingfors den 19 oktober 1982

Sjömansservicebyrån

Valto Järvinen
Ordförande

Matti Haarma
Verksamhetsledare

Finlands rederiförening:

I enlighet med förslaget skulle ministerrådet företa en gemensam nordisk utredning om vilka lagstiftnings- och andra åtgärder som kunde vidtas. Finlands rederiförening har ingenting emot att en utredning görs men poängterar, att innan några konkreta åtgärder vidtas efter det att utredningen utförts, bör rederinäringen höras i frågan.

Helsingfors den 29 oktober 1982

Finlands rederiförening
Per Forsskåhl

Niilo Oksa

Ålands redarförening r.f. har i skrivelse den 8 november 1982 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Suomen laivanpäälystöliitto — Finlands skeppsbefälsförbund r.y.:

Den snabba tekniska utvecklingen inom sjöfarten samt de plötsliga förändringarna i trafikområdena förutsätter att det finns ett smidigt och effektivt sjömansservicenät. Detta är möjligt endast med ett intensivt och väl organiserat nordiskt samarbete.

Av den anledningen konstaterar Finlands skeppsbefälsförbund som sin åsikt, att utvecklandet av servicen för sjöfararna inom utrikesfarten till en tillräcklig nivå i hög grad är beroende av utvecklingen av det nordiska samarbetet.

På basen av det ovan framförda förhåller sig Suomen laivanpäälystöliitto – Finlands skeppsbefälsförbund r.y. positivt till det gjorda medlemsförslaget och anser det viktigt att utreda vilka lagstiftnings- och övriga åtgärder man bör skrida till för att befrämja det nordiska samarbetet och förbättra sjömansservicen i synnerhet vad gäller verksamhetspunkterna utanför de nordiska länderna.

Helsingfors den 29 oktober 1982

Suomen laivanpäälystöliitto – Finlands skeppsbefälsförbund r.y.

Markus Sinisalo

Verksamhetsledare

Finska sjömansmissionssällskapet rf¹:

Enligt sina stadgar har Finska sjömansmissionssällskapet som syfte att på vägnar av Finlands evangelisk-lutherska kyrka och dess församlingar utföra kristligt och i samband därmed socialt arbete bland finländska sjömän i hemlandet och i utlandet (§ 2). Sällskapet inledde sin verksamhet år 1875.

Sällskapet har sjömanskyrkor i nio utländska hamnar och tio läsesalar i inhemska hamnar. I sjömanskyrkor i utlandet har sällskapet i tjänst präster, assistenter, som har lärar-, ungdomsledar- och annan utbildning, husmodrar, som ofta har hushållsläroutbildning o.d., vaktmästare samt i samband med sjömanskyrkan i London en socialkurator. Till deras uppgifter hör olika verksamheter i anslutning till skeppspersonalens vägledning, fritidsfirande, socialvård, själavård m.m. Av våra kyrkor i utlandet är Rouens verksamhetspunkt dessutom en samnordisk sjömanskyrka. Alla kyrkor försöker tjäna både finsk- och svenskspråkiga besökare.

Utöver de fasta verksamhetspunkterna försöker sällskapet nå även de finländska handelsfartyg som rör sig runtom i världen och vilka man inte kan nå genom kyrkorna.

En sektor inom verksamhetsplaneringen som innehåller många utmaningar är just utvidgandet av servicen för finländska fartyg som rör sig långt borta. I detta syfte har samarbetet utvecklats i samarbete med sjömansservicebyrån samt med de andra nordiska kyrkorna. Man har försökt

¹ Yttrandet översatt från finska.

skapa kontakter också genom medverkan av skeppsmäklare och privata företag.

Nordiska sjömanskyrkorådet har fungerat som samarbetsorgan mellan sjömanskyrkorna och varit till stor nytta för den finska sjömansmissionsverksamheten. Svenska, norska och i någon mån också danska sjömanskyrkor erbjuder på flera ställen t. ex. i Asien, Afrika och Amerika många slags tjänster åt finländska sjöfarare.

Dagens snabba växlingar inom handelssjöfarten förutsätter alltmer utveckling som baserar sig på samarbete och smidig serviceförändring. Inom flera trafikområden bl. a. i Afrika och Asien finns många problem som väntar på sin lösning.

Av denna anledning anser Finska sjömansmissionssällskapet att ett tillräckligt mångsidigt utvecklande av sjöfolkets service förutsätter i större mån effektiviserat nordiskt samarbete. Finska sjömansmissionssällskapet förhåller sig därför mycket positivt till det aktuella medlemsförslaget vars syfte är att utreda, vilka lagstiftnings- och andra åtgärder som kan vidtas för att främja det nordiska samarbetet på sjömansservicens område, särskilt i fråga om verksamhetscentra i utomnordiska länder.

Helsingfors den 25 oktober 1982

Finska sjömansmissionssällskapet

Erkki Kansanaho

Ordförande

Jorma Bäckman

Generalsekreterare

Norge

Departementet for handel og skipsfart:

— — har vært forelagt Velferdstjenesten for handelsflåten, som har gitt slik uttalelse som vedlagt kopi av notat av 18. f. m. med vedlegg viser. (*se nedan*).

Den internasjonale arbeidsorganisasjonen, ILO, har gjennom rekommandasjoner av henholdsvis 1936 og 1970 oppfordret medlemsstatene til å utbygge gode kultur- og fritidstilbud for sjøfolk av *alle* nasjonaliteter i sine lands havner. For å utvirke konkrete resultater har bl. a. Norge gått inn for at det utarbeides en forpliktende konvensjon for dette formål. Gjennomføringen av en slik konvensjon ville for Norges del medføre et vesentlig redusert behov for norske velferdsstasjoner i utlandet. Saken vil muligens bli tatt opp på ILO's neste sjøfartskonferanse som antas å finne sted i 1985 eller 1986.

Den Norske Sjømannsmisjon, som er en privat organisasjon med en viss offentlig støtte, har et visst samarbeid med Velferdstjenesten for handelsflåten, og med andre nordiske misjoner i endel havnebyer. Sjømannsmi-

sjonen sliter med dårlig økonomi, og det må antas at dette vil framtvinge et utvidet samarbeid med bl. a. de øvrige nordiske sjømannsmisjoner.

Den internasjonale transportarbeiderføderasjonen, ITF, er på forskjellig vis engasjert i velferdsarbeid for sjøfolk, bl.a. ved direkte økonomisk bistand til konkrete utbyggings- og investeringstiltak.

Utvalget som har utredet sjøfolks velferdsforhold (NOU 1981:44)¹, konkluderer bl.a. med at den offentlige innsats på dette felt ikke må reduseres, da hensynet til en sterkere integrering av sjøfolk som yrkesgruppe i lokalsamfunnet tilsier en utvidet og variert service fra Velferdstjenesten.

Utvalget gir forøvrig uttrykk for sterk støtte til en utvidelse av det nordiske og internasjonale samarbeidet på dette felt.

Arbeidet for sjøfolks velferd er ett felt av det nordiske samarbeidet hvor det er oppnådd konkrete resultater. Vi vil anta at en utredning som foreslått gjennom medlemsforslag A 634/S vil kunne bidra til en utvidelse av dette arbeidet, og Handelsdepartementet vil således gå inn for at det foretas en utredning som foreslått.

Oslo, 18. november 1982

Etter fullmakt

Leif Ashbjørn Nygaard

Ekspedisjonssjef

Lars S. Keim

Fung. byråsjef

Velferdstjenesten for handelsflåten:

Historikk

Allerede i 1947, et knapt år etter at den norske velferdsvirksomheten ble opprettet og før innstillingene om etablering av dansk og svensk velferdsinstitusjon var sluttbehandlet, ble det ført uformelle drøftelser om former for et organisert skandinavisk samarbeid om velferdsvirksomhet for sjøfolk i utenriks havner.

De første drøftelsene fant sted i Oslo i november 1947 mellom representanter fra de danske, svenske og norske handelsdepartementer, samt representanter fra det norske Velferdsråd og velferdskontor.

Møtet behandlet reising av et skandinavisk sjømannshotell i Antwerpen, men også samarbeidsformer ble drøftet.

Møtet ble enig om å etablere en uoffisiell samarbeidsgruppe bestående av formennene i de respektive lands velferdsråd og de daglige lederne for de nasjonale velferdssekretariater.

¹ *Här ej tryckt.*

Den første egentlige skandinaviske velferdskonferanse fant sted i Göteborg i januar 1949.

Konferensen behandlet som første sak på dagsordenen spørsmålet om organiserte former for samarbeid mellom de skandinaviske velferdsråd, men andre samarbeidsprosjekter i utlandet ble også behandlet.

Konferansen understreket et klart ønske om å finne frem til et organisert skandinavisk samarbeid. Fra dansk og svensk side ble det gitt uttrykk for ønske om en fremtidig fast organisasjon som grunnlag for et skandinavisk samarbeid om velferdsvirksomhet for sjøfolk.

Debatten dreiet seg i hovedsak om følgende punkter:

- Spørsmålet om organisering av et samarbeidsutvalg og et sekretariat som kunne fungere som et sentralorgan for fremtidige forhandlinger.
- Etablering av kontakt mellom de respektive velferdsorganers sekretariater.
- Spørsmålet om etablerte fellesorganer skulle være av rådgivende art eller besluttende karakter.
- Spørsmålet om etablering av et samarbeidsorgan med henblikk på felles drift av sjømannshoteller i utlandet.

Av aktuelle konkrete samarbeidsoppgaver var konferansen enig om at en felles organisering av idretten synes å ligge vel til rette.

Hvor sterk interessen for et skandinavisk samarbeid var allerede i start årene kommer kanskje best til syne i et utarbeidet forslag til retningslinjer for et "Skandinaviske Forenede Velferdsfond"¹, som var fremme i debattene i de første skandinaviske velferdskonferansene, men som aldri ble realitetsbehandlet.

Den brede enighet og ønske om et nordisk samarbeid må sees ut fra at et slikt samarbeid var omtalt i de statlige myndigheters fastsatte forskrifter for de enkelte lands velferdsorganer.

Göteborgskonferansens vedtak utviklet seg etter hvert til:

- Sekretariatsmøter 2 ganger årlig.
- Velferdskonferanser med mindre regelmessighet, dels hvert år og dels annet hvert år.
- Fra 1951: Idrettslederkonferanser 2 ganger årlig.

Fra 1951 kom også Finland med i idrettssamarbeid, og noen år senere i sekretariats- og velferdskonferansene.

Det nordiske samarbeidet har gjennom årene omfattet en rekke oppgaver. Som eksempler kan nevnes:

- Etablering og drift av interesseselskapet Hotel Scandia i Antwerpen.
- Etablering av Den internasjonale sjømannsklubben i Manila.
- Nordiske idrettskonkurranser. Første gang i 1952.
- Årlige nordiske idrettsuker i Europa fra 1956 og senere i USA, Canada og Østen.

¹ *Här ej tryckt.*

- Årlige internasjonale idrettsuker i Europa, USA, Canada og Østen fra 1968.
- Årlig internasjonal serie i fotball fra 1968.
- I et visst antall år utgivelse av felles nordisk "havneveiviser" for sjøfolk.
- To-sidig filmsamarbeid Danmark–Norge.
- To-sidig samarbeid Danmark–Norge om luftfrakt av aviser til utenriks havner.
- Etableringen av Den internasjonale idrettskomité for sjøfolk i Oslo i 1976.
- Etablering av Den internasjonale komité for sjøfolks velferd, Genève i 1980.
- Felles finansiering av betjening av nordiske skip i Lagos.

Nåværende samarbeid

I 1981 ble det noe flytende organisasjonsmønster og mandat i det nordiske samarbeidet om velferdstiltak for sjøfolk brakt inn i fastere organisatoriske former. Det ble bl. a. vedtatt enkle skriftlige regler for organisasjonsmønster for samarbeidet og mandatet for de organer som formelt ble opprettet. Reglene ble vedtatt på et møte i Helsingfors i september 1981. (Bilag 2). Det nordiske samarbeidet om velferdstiltak for sjøfolk ble i 1981 også utvidet til å omfatte Island.

I 1981 ble det bl. a. opprettet avtale om fordeling av driften av velferdsstasjonen i Port Said på bakgrunn av tjenester ytet til danske, finske, svenske og norske skip. Det ble videre i 1981 og 1982 opprettet to-sidige avtaler mellom Norge/Danmark, Norge/Finland og Norge/Sverige om betjening av avtalelandenes skip ved en rekke norske velferdsstasjoner. Det forhandles for tiden om full sammenslåing av den svenske og norske filmtjeneste for sjøfolk.

Konklusjon

De nordiske velferdsorganisasjonene har som offentlige tjenester mange felles trekk, men organisasjonsformer, finansiering og omfang varierer. I tillegg kommer at velferdstjenestene i større eller mindre grad er underlagt statsforvaltningen i flere land, hvor lover og regelverk på området ikke er sammenfallende.

Velferdstjenesten ser en utvidelse av et forpliktende nordisk samarbeid i kultur- og fritidsarbeidet for sjøfolk som en betingelse for at arbeidet kan utføres effektivt og rasjonelt. Velferdstjenesten stiller seg derfor meget positivt til medlemsforslaget at Nordisk Råd utreder hvilke lover og andre tiltak som kan fremmes for å utvide dette samarbeidet.

Velferdstjenesten forutsetter at de nordiske velferdsorganisasjoner får mulighet til å medvirke i utredningen.

Oslo, 18. oktober 1982

Ragnar Wold

Norges rederforbund og Skipsfartens arbeidsgiverforening:

Som påpekt i forslaget, har organisasjonene for velferd i Handelsflåten i de nordiske land, inngått avtale om samarbeid for vel et år siden. Denne avtale fungerer bra, og vi kan ikke se det er behov for noen ytterligere utredning og formalisering gjennom lovgivning.

Vi vil forøvrig påpeke at Velferdstjenesten for Handelsflåten i Norge er betydelig mer utbygget enn det tilsvarende apparat i de øvrige nordiske land. Den eksisterende samarbeidsavtale, medfører derfor større fordeler for de øvrige nordiske land enn for Norge. Også dette forhold tilsier at i dagens økonomiske situasjon må det være tilstrekkelig å opprettholde det samarbeid som alt eksisterer.

Oslo, 14. oktober 1982

Norges rederforbund
Skipsfartens arbeidsgiverforening

Jan Hamre

Den norske sjømannsmisjon:

Dette er et område som i og for seg interesserer Den norske sjømannsmisjon, men en er noe i tvil om forslagsstillerne bare tenker på de respektive lands velferdsarbeid for sjøfolk, eller om de også har sjømannskirkene i tanke.

En tillater seg å nevne at Den norske sjømannsmisjon er en frivillig organisasjon, og at det dermed synes noe uklart hvorvidt det tilsendte forslag kan relateres til vår virksomhet. En går videre ut fra at tilsvarende henvendelse er sendt til Velferdstjenesten for handelsflåten.

Hvis Den norske delegasjon er av den mening at det her dreier seg om en sak som direkte vedkommer Den norske sjømannsmisjon, tør en be om at vi blir kontaktet på nytt. Vi kan vel også tilføye at de norske sjømannskirker på en rekke steder representerer et tilbud også til andre nordiske sjøfolk. Dette har vært en helt naturlig sak, ettersom vi har adskillig flere sjømannskirker enn våre nordiske søsterorganisasjoner. I så måte vil vi nok mene at vi allerede yter adskillig til beste for andre nordiske sjøfolk.

Bergen, 21. desember 1982

For Den norske sjømannsmisjon

Halfdan Bondevik
Generalsekretær

Sverige

Handelsflottans kultur- och fritidsråd (HKF):

Handelsflottans kultur- och fritidsråd (HKF) är en statlig myndighet med uppgift att "planlägga, samordna och genomföra kultur- och fritidsverksamhet för sjöfolk" (instruktion SFS 1976: 493, ändrad SFS 1980: 788). HKF fick sin nuvarande status 1976, men dess företrädare, handelsflottans välfärdsråd (HVR), startade – med samma uppgifter – sin verksamhet redan 1948.

HKF:s verksamhet utgörs i dag dels av distribution till de ombordanställda i svenska handelsflottan av biograffilm, kassetterade radio- och TV-program, böcker, nyhetssammandrag per telex/telegrafi, tidningar och tidskrifter samt annat informationsmateriel, dels av anordnande av idrotts- och annan fritidsverksamhet i svenska och utländska hamnar.

Den centrala ledningen av verksamheten utförs vid rådets kansli i Stockholm. Sjömansbiblioteket, som är en enhet inom HKF, och som ansvarar för litteraturförmedlingen, är placerat på HKF:s kultur- och fritidsanläggning i Göteborg, Rosenhill. För den operativa, uppsökande verksamheten finns anställd personal i för närvarande nio svenska och utländska hamnar. Sammanlagt har HKF ca 35 anställda. För förmedlingen av informations- och kulturmateriet till de ombordanställda finns utbyggt ett finmaskigt nät av bytes- och kontaktstationer över hela världen.

För att upprätthålla en organisation av sådana stationer, vilket är en förutsättning för att HKF:s service till de sjöfarande skall kunna fungera, är det avgörande för en så pass liten organisation som HKF att samarbeta med andra intressenter inom området.

En viktig samarbetspartner är sedan länge Svenska kyrkan i utlandet (SKUT, f. d. Svenska sjömanskyrkan) och andra skandinaviska sjömanskyrkor. Men samarbete förekommer också med mäklare och andra privata företag inom shipping samt – inte minst – med de nordiska systerorganisationerna.

Det nordiska samarbetets framväxt

Redan från början var de nordiska välfärdsorganisationerna, som alla tillkommit kort tid efter andra världskrigets slut, inriktade på att bedriva sin verksamhet i nära kontakt med varandra. Sålunda ägde informella överläggningar rum så tidigt som 1948 om bl. a. inrättandet av ett skandinaviskt sjöfartshotell i Antwerpen, och den första nordiska välfärdskonferensen hölls i Göteborg i januari 1949.

Som ett resultat av denna konferens etablerades en ordning med årliga överläggningar mellan välfärdsrådets verksamhetsledare samt välfärdskonferenser vart annat år.

Bland konkreta, aktuella samarbetsuppgifter framstod på ett tidigt stadium sjömansidrotten som ett angeläget område för en gemensam organisa-

tion. Sålunda kom för första gången till stånd 1952 nordiska idrottstävlingar för sjöfolk, vilka från 1956 utvidgades till nordiska idrottsveckor i en lång rad inhemska och utländska hamnar. En ytterligare, mycket betydelsefull utvidgning av samarbetet inom sjöfolksidrotten togs 1968, då – på nordiskt initiativ och med det nordiska idrottsutbytet som modell – de internationella idrottsveckorna världen över och den internationella fotbollsserien startade. Dessa senare tävlingsformer bildade grunden för den 1976 – också på nordiskt initiativ – tillskapade International Sports Committee for Seafarers (ISS).

Men även inom andra områden kom samarbetet tidigt i gång. 1952 etablerades det dansk-norsk-svenska intressesällskapet Scandia som till 1978 drev ett skandinaviskt sjöfartshotell i Antwerpen. 1963 öppnade den – fortfarande verksamma – internationella sjömansklubben i Manila "under Scandinavian sponsorship", också den ett gemensamt danskt-norskt-svenskt intresse. Danmark och Norge har sedan länge haft en gemensam ordning för distribution av spelfilm till de danska och norska handelsfartygen, och gemensamma nordiska hamnguider i bokform utgavs 1954 i Sverige, 1963 i Norge och 1969 i Danmark.

Även om således en rad uppgifter under de första tioårsperioderna kunnat lösas som gemensamma nordiska projekt, stod det mot slutet av 1970-talet klart att det kanske viktigaste fältet för samordnade insatser i framtiden rör det operationella arbetet i utländska hamnar. En gemensam arbetsgrupp, som hade till uppgift att belysa hithörande problem, kunde också i sin rapport 1978 konstatera att det här rör sig om

fyra nationella organisationer som har samma målsättning, delvis samma organisationsmönster och i förhållande till de nationella handelsflottorna i stort sett samma styrkeförhållande centralt men med ett högst ojämnt styrkeförhållande i utrikeshamnar.

Den kraftiga strukturförändringen som ägt rum inom sjöfarten med en i hög grad effektiviserad lasthantering har bl. a. lett till mycket korta liggetider – ofta långt under ett dygn – i hamn för fartygen. De moderna storhamnarna världen över utbreder sig över väldiga områden, där allt större del av godshanteringen sker i hamnavsnitt som ligger långt från stadscentra. Tillsammans ställer dessa förhållanden ökade krav på välfärdsarbetets effektivitet och flexibilitet. För att uppnå detta är det nödvändigt för de nordiska välfärdsorganen att i utländska hamnar utnyttja gemensamma resurser och erfarenheter. En positiv förutsättning för detta ligger dessutom i det förhållandet att det för sjöfarare från något av de nordiska länderna är lika naturligt att utomlands ha att göra med en välfärdsarbetare från något av de nordiska grannländerna som från det egna hemlandet.

Samarbetet i dag

Under de senaste åren har samarbetet i olika former intensifierats. Vägledande har varit, att ett effektivt samarbete på den operativa nivån förutsätter en stark central samordning. Samarbetet på central nivå har därför sedan 1981 fått en fast organisationsform vad gäller de regelbundna överläggningarna mellan de fyra välfärdsorganisationernas ledningar ("chefsmöten"), de konferenser för organisationernas styrelser och ledning som arrangeras vart annat år samt de gemensamma arbetsgrupper som kan upprättas. Ett aktuellt exempel på konkreta samarbetsprojekt som resultat av kontakterna på central nivå är pågående överläggningar om sammanläggning av den norska och den svenska filmtjänsten.

På lokal nivå – dvs. arbetet i utländska hamnar – har samarbetet för vissa, specificerade arbetsuppgifter formaliserats i så måtto att det upprättats avtal mellan organisationerna för köp av vissa tjänster. De tjänster det gäller är i första hand fartygsbesök för byte av film och böcker samt distribution av dagstidningar. Eftersom den norska välfärdstjänsten har så mycket större utlandsrepresentation än de övriga länderna, är det i helt övervägande del denna som är den säljande parten i dessa överenskomelser. För t. ex. HKF som har egen utlandsrepresentation i fyra hamnar – Antwerpen, Kobe, Rotterdam och Sydney – spelar dessa avtal med den norska systerorganisationen för arbetet i bl. a. en lång rad nordamerikanska hamnar en mycket stor roll. Det väl utvecklade idrottssamarbetet utomlands, liksom det gemensamma utnyttjandet av klubbar eller andra nordiska anläggningar, har däremot – av naturliga skäl – inte dragits in i formaliseringen.

Vissa platser har särskild betydelse i samarbetet. En sådan är Port Said, där de fyra organisationerna samarbetar – med utgångspunkt i en norsk stationering – om den service som lämnas alla nordiska fartyg som passerar Suezkanalen. Lagos är en annan sådan gemensam station, där de fyra organisationerna gemensamt köper tjänster av ett privat shippingföretag. I Manila är de danska, norska och svenska välfärdsorganisationerna gemensamt huvudman för en internationell sjömansklubb.

Förslaget

Det är HKF:s uppfattning att möjligheterna att i framtiden vidmakthålla en service av det slag som det här är fråga om till nordiska sjömän i utlandsfart i hög grad är avhängiga av ett väl organiserat, långtgående nordiskt samarbete i utländska hamnar.

HKF ställer sig därför mycket positivt till det framlagda förslaget om en nordisk utredning med syfte att undanröja hinder av formell och lagstiftningsmässig art för utvecklandet av ett sådant samarbete. HKF förutsätter

att de nordiska välfärdsorganisationerna på lämpligt sätt får möjlighet att medverka i utredningen.

Stockholm den 21 oktober 1982

Göran Borggård

Jan Ristarp

Styrelsen för Svenska kyrkan i utlandet (SKUT)

Svenska kyrkan i utlandet, i fortsättningen förkortat SKUT, har enligt regeringens förordning 1976: 155 uppdraget att utöva verksamheten bland svenska sjömän och andra landsmän i utlandet.

Denna verksamhet har i ständigt växande omfattning pågått sedan 1876 och SKUT finns i dag representerat på cirka 35 platser runt om i världen. Det nordiska samarbetet har redan från verksamhetens begynnelse fram till idag varit av stor betydelse. Detta samarbete innebär bl. a. följande:

Att personal från någon av de nordiska systerorganisationerna kan attacheras vid någon av de övriga organisationernas utlandsstationer. För närvarande är svensk präst attacherad vid norska kyrkan i San Pedro respektive vid danska kyrkan i Yokohama.

Att den av de nordiska kyrkorna som finns representerad på en plats också svarar för arbetet bland övriga nordiska sjömän och landsmän.

Att man samarbetar lokalt mellan de nordiska kyrkor som finns representerade på samma plats ute i världen.

Att ett överbryggande samarbete sker på styrelseplanet genom det här för skapade Nordiska sjömanskyrkorådet.

Utöver detta samarbete med våra nordiska systerkyrkors organisationer, sker ett mycket nära samarbete med Handelsflottans kultur- och fritidsråd och de övriga nordiska välfärdsorganisationerna för sjöfolk, liksom med de nordiska ländernas utrikesrepresentation. För kännedom om SKUT:s verksamhet bifogas 1981 års verksamhetsberättelse.

Med anledning av det redan befintliga och för framtiden mycket viktiga nordiska samarbetet på sjömansservicens område hälsar styrelsen för Svenska kyrkan i utlandet med tillfredsställelse Nordiska rådets förslag att åtgärder utreds som kan underlätta detta nordiska samarbete.

Uppsala den 23 november 1982

Erland Rexius

Sveriges redareförening:

Förhållandena inom sjöfarten i dag ställer stora krav på att välfärdsarbetet för de ombordanställda bedrivs på ett effektivt och samtidigt flexibelt sätt. Det har efterhand visat sig alltmer önskvärt att samordna välfärdsarbetet de nordiska länderna emellan. En utbyggnad av verksamheten på central nivå skapar goda förutsättningar för effektivt samarbete och gemensamt utnyttjande av tillgängliga resurser i utländska hamnar. Denna samordning av välfärdsarbetet torde för framtiden bli alltmer angelägen.

Även om man i de nordiska länderna har samma målsättning med välfärdsarbetet så regleras dock verksamheten på olika sätt och bedrivs under olika förutsättningar. En nordisk utredning med syfte att utröna vilka lagstiftnings- och andra åtgärder som kan vidtas för att främja det nordiska samarbetet på sjömansservicens område är därför välkommen.

Göteborg den 28 oktober 1982

Sveriges redareförening
Gunnar Högberg

Svenska sjöfolksförbundet:

Handelssjöfarten och inte minst den nordiska och enkannerligen den svenska handelsflottan, har de senaste tjugo åren genomgått väsentliga förändringar. Fartygen har blivit större, snabbare men den mest markanta förändringen berör hamnliggande och de ombordvarandes möjligheter att då få tillfälle till landbesök, bl. a. besöka servicecentra för sjöfolk. Moderna lasthanteringsmetoder innebär ju att de flesta fartyg ligger i hamn timmar snarare än dygn.

För svenskt vidkommande har rederianställning, som numera är den normala anställningsformen för svenskt sjöfolk, inneburit att förbundets medlemmar, utom naturligtvis de numera ganska fåtaliga som är bosatta utanför Norden, kommer hem för avlösings- och semesterperioder.

Beroende på nämnda omständigheter har möjligheten till avkoppling under pågående ombordvaroperiod minskat samtidigt som färre än tidigare stannar utomlands under ledighetsperiod. Detta i sin tur måste innebära omställningar i serviceinriktningen hos verksamhetscentra för sjöfolk utom Norden.

Förbundet finner det därför angeläget att frågor som rör lagstiftnings- och andra åtgärder utreds i en gemensam nordisk utredning och tillstyrker bifall till medlemsförslaget.

Göteborg den 25 oktober 1982

Svenska sjöfolksförbundet

Nils-B Andersson

Medlemsförslag

om åtgärder för att öka användningen av bilbälte i bilens baksäte

(Väckt av Bjarne Mørk Eidem och Essen Lindahl)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska trafiksäkerhetsrådet (NTR):

NTR instämmer i vad som sägs i medlemsförslaget om värdet av att använda bilbälte, även i bilens baksäte.

Finland och Sverige har krav på att alla nya bilar skall vara utrustade med bilbälten i såväl fram- som baksäten. I Norge förbereds en liknande lagstiftning som kan träda i kraft under 1983. I Danmark och Island är frågan också aktuell. I Island kommer den att övervägas i arbetet med en ny vägtrafiklagstiftning.

När det gäller informationsverksamheten om värdet av att använda bilbälten i baksätet och utvärderingen av sådana insatser vill NTR hänvisa till sitt forskningsprojekt "Den förväntade verkan av att använda personlig skyddsutrustning för vuxna och barn i personbilars baksäten", också benämnt BASKET. Projektet bedrivs med medel från Nordiska minister rådets projektbudget. Det beräknas avslutas under 1983. Det bör kunna ge underlag för sådana informations- och utvärderingsinsatser som förslagsställarna efterlyser.

Med hänvisning till de åtgärder som således vidtagits eller planeras avstyrker NTR förslaget till rekommendation.

Stockholm den 15 oktober 1982

S.-E. Sigfridsson
Ordförande i NTR

Danmark

Justitsministeriet:

I den anledning skal justitsministeriet efter forudgående drøftelse med Rådet for større Færdselsikkerhed og Rådet for Trafiksikkerhedsforskning udtale følgende:

I 1983 forventes den såkaldte BASKET-rapport afgivet af en forskergruppe under Nordisk Trafiksikkerhedsråd. Rapporten vil indeholde oplysninger om den forventede skadereducerende effekt ved en øget anvendelse af bagsædeselerne.

I 1983 vil der i Danmark tillige af et embedsmandsudvalg blive udgivet en færdselssikkerhedspolitisk redegørelse del 2, der stiller forslag om nye målsætninger og initiativer på færdselssikkerhedsområdet. Redegørelsen omhandler også spørgsmålet om sikkerhedsseler på bagsædet.

Justitsministeriet vil på baggrund af de to rapporter herefter tage stilling til, om der bør stilles krav om anbringelse af bagsædeseler i nye personbiler. Det bemærkes herved, at der allerede er bestemmelser om, at nye biler skal være forsynet med særlige forankringspunkter for disse seler.

I forbindelse med tilrettelæggelsen af fremtidige kampagner overvejer Rådet for Større Færdselssikkerhed spørgsmålet om en særlig indsats for at få bilejerne til at montere og anvende bagsædeselerne. Det er dog rådets opfattelse, at en eventuel kampagne mest effektivt vil kunne gennemføres, når resultaterne fra BASKET foreligger.

København, den 17. november 1982

Erik Ninn-Hansen

B. O. Jespersen

Automobil-Importørernes Sammenslutning:

Skal meddele, at vi principielt kan støtte det foreliggende forslag til rekommandationer, når det tilføjes, at sikkerhedsseler skal være fritaget for registreringsafgift. (Denne afgift udgør i Danmark 180 pct. af selernes pris incl. 22 pct. moms. Den samlede beskatning er således på 241 pct.).

Selerne kan her i landet gøres obligatoriske gennem en bekendtgørelse fra Justitsministeriet, men vi finder det parlamentarisk utilfredsstillende, at ministeriet samtidig derved kan forøge bilbeskatningen uden om folketinget. I øvrigt er det skadeligt for befolkningens forståelse af selernes værdi, at selerne beskattes som var de overflødig luksus.

Sikkerhedsseler på bilernes forsæder har her i landet været obligatoriske i adskillige år, og indtil 1. juli d. å. blev der ydet en særlig afgiftslempelse for biler med rullesele på forsæderne og yderligere – for at opmuntre til montering af bagsædeseler – en lempelse for biler med disse seler. De nævnte afgiftslempler blev ophævet ved lov vedtaget af folketinget d. 4. juni d. å.

Hellerup, den 21. oktober 1982

P. b. v.

E. Ebsen Petersen

Assurandør-Societetet har i skrivelse den 3 november 1982 forklarat sig stödja medlemsförslaget.

Forenede danske motorejere (FDM):

På baggrund af de undersøgelser af effektiviteten af sikkerhedsseler til bagsædepassagerer, der er foretaget bl.a. i Tyskland og Holland, kan FDM ganske tilslutte sig en rekommandation fra Nordisk Råd om, at nye biler skal være forsynet med godkendte sikkerhedsseler, samt at der snarest iværksættes en oplysningskampagne om værdien af anvendelsen af sikkerhedsseler for bagsædepassagerer.

Efter vor vurdering har de indtil nu foretagne undersøgelser og forsøg meget tydeligt vist nødvendigheden af, at såvel for- som bagsædepassagerer anvender sikkerhedsseler.

Udviklingen af bilkarrosseriets sikkerhedszoner er uden værdi uden samtidig anvendelse af sikkerhedsseler. Kun når passagererne i sammenstødsøjeblikket ved hjælp af en fastgørelse bliver holdt tilbage i sædet, har de draget nytte af de energiabsorberende karrosserideles programmerede forsinkelser. Forsøgene har klart bevist, at dette også gælder for bagsædepassagerer.

Navnlig har forsøgene vist, at også hensynet til forsædepassagereren kræver, at bagsædepassagererne sidder i sele.

De forsøg der er udført har vist, at bagsædepassagererne ikke alene direkte kan tilføje forsædepassagereren svære kranie- og nakkekvæstelser (slag med en kraft på over 10 000 newton) men i og med at forsædeforankringen går i stykker på grund af den voldsomme kraftpåvirkning skal forsædepassagereren via sin sele opfange bagsædepassagereren, og forsædepassagereren bliver herved med brystkassen presset ned mod bilens rat.

Det har selvsagt til følge, at der tilføjes forsædepassagereren ikke alene svære kranie- og nakkekvæstelser men også svære beskadigelser af brystkassen.

Det er på denna baggrund, at FDM må anbefale rekommandation.

København, den 29. december 1982

M. Johansen

Kontorchef

Finland

Trafikministeriet:¹

I Finland måste sedan 1.1.1981 personbilar som registreras för första gången utrustas med bilbälten också i baksätet. Dessförinnan var det

¹ Yttrandet översatt från finska.

†1-31:a session A 636/t Suppl.

frivilligt att förse baksäten med bälten och berodde närmast på biltillverkare och importörer.

I Finland registreras årligen i medeltal 100 000 personbilar, och antalet bilar som har bilbälten också i baksätet torde sålunda uppgå till ca 250 000 eller en sjättedel av det totala antalet bilar.

Någon systematisk undersökning av användningen av bilbälte i baksätet har inte företagits i Finland, men enligt en utredning som år 1980 gjordes av Trafikskyddet användes bilbältet av endast 5 procent av baksätesspassagerarna. 13 procent av bilar som deltog i utredningen var försedda med bälten i baksätet.

Orsakerna till bilbältets ringa användning i baksätet har inte klarlagts. En av orsakerna torde vara att bilisterna anser baksätet vara tryggt också utan bilbälten. När allvarliga trafikolyckor har utretts har å andra sidan kunnat konstateras att människoliv skulle ha skonats och kroppsskador undvikits genom att använda bälten i baksätet.

Nordiska trafiksäkerhetsrådets (NTR) utredningsprojekt "Den förväntade verkan av att använda personlig skyddsutrustning för vuxna och barn i personbils baksäten" behandlar problematiken i fråga. Projektet förväntas bli färdigt i slutet av år 1983, och på basen av dess resultat kan vid behov en samnordisk informationskampanj planeras.

I anledning av det som har sagts ovan ställer sig trafikministeriet positivt till medlemsförslaget och stöder alla åtgärder, genom vilka användningen av bilbälte i bilens baksäte kan ökas.

Helsingfors den 26 oktober 1982

Reino J. Auvinen
Kanslichef

Raija Setälä
Avdelningssekreterare

Ålands landskapsstyrelse:

Landskapsstyrelsen konstaterar att enligt gällande åländsk lagstiftning skall nya personbilar vara utrustade med bilbälten för bilens samtliga passagerare men endast personerna i framsätet måste använda dem. Enligt landskapsstyrelsens åsikt är medlemsförslaget beträffande åtgärderna för att öka användningen av bilbälte i bilens baksäte ett lämpligt ämne för en kampanj under det nordiska trafiksäkerhetsåret 1983.

Under hänvisning till det ovan framförda förordar landskapsstyrelsen medlemsförslaget.

Mariehamn den 3 november 1982

Folke Woivalin
Lantråd

Sigurd Lindvall
Kanslisekreterare

Trafikförsäkringsföreningen:

Bruket av bilbälte mildrar på ett effektivt sätt följderna av trafikolyckor och främjar därför trafiksäkerheten. Detta framgår förutom av vad som framställts i medlemsförslaget, även till exempel av siffrorna i bifogade tabell 1¹, som innehåller uppgifter om trafikskador, som under åren 1972–1979 undersökts av de finska haverikommissionerna och som lett till döden för någon av dem som varit med i motorfordonen. Uppgifterna gäller trafikdödade personer, som varit med i person- eller paketbilar och vilka inte använt bilbälte. Enligt denna hade under ifrågavarande tid 851 människor av 2026 döda kunnat räddas, om de använt bilbälte, dvs. 42 % av de trafikdödade, som undersökningen omfattat. Det bör härvid poängteras, att materialet är sovrat såtillvida, att det endast omfattar dödsolyckor. Sålunda saknas i allmänhet de skador, där bilbältet räddat liv.

På basen av de dödsolyckor, som under åren 1972–1979 undersökts av haverikommissionerna, redovisas i tabell 2¹ uppgifter om personskador, som åsamkats personer på personbilars baksäte, samt om bilbältets beräknade inverkan vid kollisioner av olika slag och vid singelskador.

Beträffande de trafikdödade framgår det, att av de 647 dödade, som befunnit sig på personbils baksäte och som inte använt bilbälte, hade 260, dvs. 40 %, kunnat rädda livet genom att bruka bilbälte (motsvarande siffra av alla dödade i person- och paketbilar utgör 42 %). I kollisioner mellan fordon av samma vikt utgör procenten 39, vid kollisioner med tyngre motpartsfordon 27 och vid singelolyckor 51. Bilbältesbruk på personbils baksäte hade sålunda räddat liv ungefär lika ofta som i person- och paketbilar i medeltal och vid singelolyckor ännu oftare. Det sistnämnda torde kunna förklaras genom det faktum, att bilbältet vid singelolyckor håller passagerarna kvar i bilen även då den slår runt.

Beträffande de skadade framgår det, att av de 1264 skadade, som befunnit sig på personbils baksäte och som inte använt bilbälte, hade skadorna för 718 personers del genom bältesanvändning kunnat förhindras eller mildras, dvs. för 57 % (motsvarande siffra av alla skadade i person- och paketbilar utgör 66 %). I kollisioner mellan fordon av samma vikt utgör procenten 58, vid kollisioner med tyngre motpartsfordon 48 och vid singelolyckor 56. Bältesanvändningen hade sålunda minskat uppkomsten av personskador för personer på personbilars baksäte en aning mindre jämfört med bältesanvändningen på alla sittplatser i person- och paketbilar i medeltal.

Bältesanvändningen medförde inget förfång för någon person på personbils baksäte. Totalt bältesbruk hade eventuellt medfört döden för 8 personer, personskador för 8 oskadade och förvärrade skador för 6 skadade. Sålunda hade bältesanvändningen på bakkänken varit till nackdel för 22

¹ Här ej tryckt.

människor. Bilbältet inverkade eller hade inverkat gynnsamt för 985 människor, dvs. relationen mellan nytta och förfång utgjorde 45:1.

Med hänsyn till ovan anförda tal kan man således förutsätta, att bältesanvändningen på baksätet årligen kunde rädda ett betydande antal människor samt förhindra och mildra personskador. Nyttan av bilbältet är i själva verket betydligt större än vad som tidigare nämnda siffror ger vid handen, eftersom i dessa endast medtagits de skador, som lett till döden för någon av dem som varit med i motorfordonen. Nyttan av bilbältet är i allmänhet avsevärd just i mindre trafikskador. Dessutom har det i haverikommissionernas undersökningar framkommit, att bältesanvändningen på bilbaksäte vore viktig även för de personers säkerhet, som sitter på framsätet. Personer utan bilbälte på baksätet slungas vid kollision med hinder framifrån mot framsätets ryggstöd och förorsakar sålunda ytterligare skador för dem som sitter på framsätet.

Genomförandet av bältesanvändningen har i Finland skett gradvis så, att man först började utrusta bilar med bilbälten på frivillig väg, varefter bältesmonteringen blev obligatorisk. Först rekommenderades frivillig bältesanvändning och sedan infördes bältestvång, i vissa länder till en början utan straffpåföljder för försummelse. Medlemsförslaget är i detta avseende helt och hållet värt att understödjas. Trafikförsäkringsföreningen har uppfattat saken så, att förslaget avser alla egentliga baksittplatser i personbilar. För Finlands liksom även för flera andra nordiska länders del vore det emellertid redan nu möjligt att i lag stadga bältestvång även för passagerare på personbilars baksäte, eftersom bilbälte på baksätet är en obligatorisk standardutrustning i nya personbilar. Man vet att bilbältet utgör ett effektivt skydd för människor på baksätet i personbilar och erfarenheterna av inverkan av bältestvånget på framsätet är goda.

Med hänvisning till det ovan anförda framställer Trafikförsäkringsföreningen högaktningsfullt

- att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att det sistnämnda vidtar i medlemsförslaget framställda åtgärder beträffande alla baksäten i personbilar samt
- att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att vidta åtgärder i syfte att få till stånd en sådan lagstiftning i de nordiska länderna, som förpliktar passagerare på baksäte i personbil bruk av bilbälte, som finns monterat på ifrågavarande sittplats.

Helsingfors i september 1982

Trafikförsäkringsföreningen

Pentti Ajo

Trafikskyddet:

Medlemsförslaget bygger i huvudsak på resultaten av en svensk undersökning. Även i Finland föreligger undersökningsresultat som utvisar att användningen av bilbälte i såväl fram- som baksätet ökar bilåkarnas säkerhet. Mot denna bakgrund har Trafikskyddet redan tidigare ansett att det är motiverat att göra både inmonteringen och användningen av säkerhetssele obligatorisk. Trafikskyddet understöder utan förbehåll medlemsförslagets första del.

I medlemsförslaget föreslås också att ministerrådet verkställer en informationskampanj för att främja användningen av bilbälte i baksätet, och efter åtgärderna gör en utvärdering av deras verkan.

Trafikskyddet anser att de viktigaste åtgärderna i syfte att främja användningen av bilbälte näst efter obligatorisk inmontering är obligatorisk användning i såväl bilens fram- som baksäte samt en ändamålsenlig övervakning av denna användning t. ex. vid äventyr av böter. Trafikskyddet anser att dispens från stadgad obligatorisk användning av bilbälte bör beviljas i så få fall som möjligt. Till stöd för dessa åtgärder stöder Trafikskyddet andra aktiviteter såsom igångsättande och genomförande av en omfattande kampanj.

Trafikskyddet förenar sig i de förslag som har gjorts i Nordiska rådet i syfte att främja användningen av bilbälte, och är för sin del berett att delta i deras realisering.

Helsingfors den 10 november 1982

Trafikskyddet

Ilpo Krootila

Verkställande direktör

Automobilförbundet:

Användningen av bilbälten i personbilens baksäte ökar betydligt alla bilpassagerares säkerhet. Bl. a. de svenska och finska undersökningarna tyder obestridligt på detta. Vi anser att den i medlemsförslaget framtagna frågan om en ökad användning av bilbälte i baksätet är verkligen viktig och aktuell. Vår organisation har redan tagit en parallell ställning till saken med dem som avfattet medlemsförslaget och föreslagit att man i Finland allvarligt borde överväga att göra användning av bilbälten i baksäten obligatorisk fr. o. m. den 1.1.1984. Dessutom har vi föreslagit att man under det nordiska trafiksäkerhetsåret 1983 fäster särskild uppmärksamhet på denna sak. I Finland har man ju beslutat att till trafiksäkerhetsårets händelser anknyta en kampanj för ökad användning av bilbälten i baksätet.

För tillfället gäller inte ännu en obligatorisk användning av bilbälten i

framsätet alla bilar. Vi anser att denna obligatoriska användning snarast möjligt borde utsträckas att omfatta även alla andra bilar.

Vid reformering av lagen beträffande skyldighet att använda bilbälte borde uppmärksamhet riktas på barnpassagerare, då det normala bilbältet inte alltid torde vara en lämplig säkerhetslösning för dem.

Såsom det av ovanstående framgår stöder vi ifrågavarande medlemsförslag.

Helsingfors den 29 oktober 1982

Automobilförbundet r. f.

Heimo Jaakkola

Verkställande direktör

Otto Nurmela

Fältchef

Norge

Samferdelsdepartementet:

Samferdselsdepartementet har forelagt medlemsforslaget for *Vegdirektoratet* som i brev av 2. november 1982 har gitt følgende uttalelse:

Vegdirektoratet tar sikte på å innføre krav om bilbelte i baksetet for personbiler med to seterader for biler som registreres første gang 1. januar 1984 eller senere. En tar i første omfang ikke sikte på å påby bruken av slike belter.

Oslo, 10. november 1982

Etter fullmakt

Erik Ribu

John H. Paxal

Trygg Trafikk:

Trygg Trafikk har i mange år arbeidet for å få innført påbudt montering og bruk av baksetebelter i personbiler.

Vi er glad for at Vegdirektoratet nå har fremmet forslag om at det skal innføres påbud om montering av baksetebelter, men har samtidig uttrykt vår skuffelse over at det ikke er foreslått noe påbud om bruk.

Trygg Trafikk ser følgelig positivt på medlemsforslaget i Nordisk råd om tiltak for å øke anvendelsen av bilbelte i baksete og håper at Nordisk råd i neste omgang også vil gå inn for påbudt bruk av belter i baksetet.

Trygg Trafikk har i mange år drevet et aktivt informasjonsarbeid om bilbelter og er på sin side beredt til å delta i en ny kampanje om bilbeltebruk i baksetet.

Oslo, 12. november 1982

Trygg Trafikk

Leif Agnar Ellevset

Direktør

De norske livsforsikringsselskapers forening:

Dette medlemsforslag har nå vært til behandling i vår forening samt i styret for Norges Forsikringsforbund, og begge organisasjoner er enig i at vi slutter oss til Nordisk Råds henstilling til Nordisk Ministerråd om at nye biler skal være utrustet med bilbelter i baksetet. Likeledes er vi enige i at en informasjonskampanje for å øke bilbeltebruken bør settes i gang.

Oslo, 16. november 1982

De norske livsforsikringsselskapers forening

Gunnar Brask

Bilorganisasjonenes samarbeidsutvalg:

Både MA, KNA og NAF ser det som svært viktig at bilbeltebruken økes. Det er klare bevis for at dette reduserer skadene ved ulykker, og bilorganisasjonene vil derfor støtte opp om økt informasjon med sikte på å få førere og passasjerer til å bruke bilbelte.

Med bakgrunn i den forskning som nå er framlagt og som viser at også passasjerer i baksetet kan beskyttes dersom bilbelte brukes, mener vi også det er påkrevet med tiltak som kan muliggjøre økt bilbeltebruk i baksetet. Derfor vil vi også støtte et forslag med krav om at det skal være montert bilbelte i baksetet på alle nye biler. En slik bestemmelse bør om mulig gjøres gjeldende for hele Norden, og iverksettes så snart det er praktisk mulig.

For Norges del vil vi samtidig henlede oppmerksomheten på den sterke avgiftsbeleggingen på sikkerhetsutstyr, og det bør derfor etter vår mening tas skritt til å endre denne for å oppmuntre til at allerede registrerte biler kan få bilbelte montert uten vesentlig kostnad. Den enkelte bileier vil være mer motivert for å montere belte i bilens baksete dersom slikt utstyr blir rimeligere.

Vi finner det også naturlig at en informasjonskampanje med sikte på å øke bilbeltebruken settes igang i forbindelse med Nordisk Trafikksikkerhetsår 1983. Bilorganisasjonene vil være oppmerksomme på dette forhold, og gjøre sitt til at medlemmer og andre lesere av bladene blir motivert for å bruke bilbelte, og at også bileierne blir motivert for å montere belte i baksete.

Oslo, 26. november 1982

Bilorganisasjonenes samarbeidsutvalg

Gunnar Apeland

Sverige

Trafiksäkerhetsverket:

Såvitt trafiksäkerhetsverket vet finns i samtliga nordiska länder krav på att personbilar skall vara utrustade med bilbälten för förare och passagerare i framsäte. Motsvarande krav vad gäller bilbälten för baksätespassagerare finns i Sverige och Finland.

Genom olika undersökningar har konstaterats att bilbältet har en god förebyggande skyddseffekt. Trafiksäkerhetsverket anser därför att en ökad bilbältesanvändning är av stor betydelse för trafiksäkerheten. Verket har också under många år genomfört olika informationsaktiviteter i syfte att öka användningen av bilbälte.

Trafiksäkerhetsverket delar uppfattningen att informationsverksamheten angående användandet av bilbälten bör intensifieras. Härvid bör även barnens säkerhet beaktas. Man bör således också informera om lämpligheten av att barn är bältade och i vissa fall använder bilbälteskudde eller bilbarnstol.

Vissa undersökningar ger vid handen att, om man kunde uppnå en 100-procentig användning av bilbälten och andra skyddsanordningar i personbilar, skulle under ett år antalet omkomna i trafiken i Sverige sannolikt minska med omkring 125 människor. Dessutom torde antalet skadade i trafiken reduceras väsentligt och samhällets sjukvårdskostnader kraftigt minska.

Under våren 1983 kommer trafiksäkerhetsverket att genomföra en bilbälteskampanj. I verkets anslagsframställning för budgetåret 1983/84 äskar verket dessutom ytterligare medel för en mer omfattande kampanj i syfte att öka bilbältesanvändningen i såväl framsäte som baksäte. Det är verkets avsikt att följa upp och utvärdera kampanjerna dels genom observationer i trafiken, dels genom intervjuundersökningar.

Med hänvisning till vad som ovan anförts delar trafiksäkerhetsverket

förslagsställarnas uppfattning att Nordiska rådet bör rekommendera Nordiska ministerrådet att dels medverka till kravet att de länder som för närvarande inte har bestämmelser att nya bilar skall var utrustade med bilbälten i baksätet inför en sådan bestämmelse, dels genomföra en intensiv informationsverksamhet om värdet att använda bilbälten även i bilens baksäte samt att därefter företa en utvärdering av betydelsen av dessa informationsåtgärder.

Borlänge den 4 oktober 1982

Trafiksäkerhetsverket

Lars Peterson

Svenska försäkringsbolags riksförbund:

I medlemsförslaget konstateras att bilbältet används alltför sällan i baksätet och att baksätesspassagerare bör använda bilbälte för att förbättra sin egen säkerhet, men också med tanke på att framsätesspassagerare löper stor risk att skadas allvarigare när baksätesspassageraren som ej använt bilbälte slungas framåt. Mot bakgrund härav hemställer förslagsställarna att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet dels att medverka till kravet att de länder som för närvarande inte har bestämmelsen att nya bilar skall var utrustade med bilbälte inför sådan bestämmelse, dels att igångsätta en intensiv informationsverksamhet om värdet av att använda bilbälten även i bilens baksäte samt att därefter företa en utvärdering av betydelse av dessa åtgärder.

Vid försäkringsbranschens nordiska trafiksäkerhetskonferens som nyligen genomfördes i Stockholm förelåg full enighet om att detta medlemsförslag borde tillstyrkas.

Riksförbundet vill därutöver fästa uppmärksamhet på att frågan om användning av bilbälten varit föremål för övervägande inom försäkringsbranschen vid ett par tillfällen, bl. a. i september 1973 och i november 1978. I sistnämnda yttrande tillstyrkte Trafikförsäkringsföreningen en utökad obligatorisk användning av bilbälte och underströk att detta bör gälla förare och passagerare i alla typer av personbilar.

I linje med dessa tidigare ställningstaganden från försäkringsbranschens sida tillstyrker riksförbundet det framlagda förslaget. Om en informationsverksamhet av åsyftat slag kan resultera i den användningsfrekvens man önskar uppnå är detta naturligtvis ytterligt positivt. Skulle den efterföljande utvärderingen emellertid visa att resultaten inte motsvarar förvänt-

ningarna bör detta enligt riksförbundets mening föranleda att lagstiftningsfrågan tas upp ånyo.

Stockholm den 25 november 1982

Svenska försäkringsbolags riksförbund

G Malmenström
Styrelsens ordförande

Richard Schönmeyr
Verkställande direktör

Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande:

NTF:s inställning till användning av bilbälte framgår av NTF:s yttrande den 16 december 1980 över Trafiksäkerhetsutredningens betänkande "Trafiksäkerhet – problem och åtgärder (Ds K 1980: 6)". I detta anförde NTF beträffande avsnittet om skydd för åkande bl. a. följande.

"NTF anser att bilbältesplikten skall gälla både förare och passagerare och i alla typer av personbilar. NTF förordar därför att lagstiftning om skyldighet att använda bilbälte i baksätet sker omgående. För att ge en sådan lagstiftning bästa effekt bör den träda i kraft om förslagsvis två år och föregås av kraftfulla informationsåtgärder. Bilbältesplikten skall alltså även gälla taxi."

När det gällde skydd för barn framhöll NTF följande:

"Som framgår av TSU:s betänkande visar gjorda analyser att de tidigare farhågorna att barn skulle skadas om de använde bilbälte vara överdrivna. Det har visat sig att även mindre barn kan använda bilbälte och att användandet underlättas genom den s. k. bilbälteskudden. NTF finner det mycket angeläget att barn ges samma skydd när de färdas i bil som vuxna personer. De nuvarande bestämmelserna bör därför snarast ändras så att även mindre barn obligatoriskt skall använda bilbältet. Ett fortsatt utvecklingsarbete när det gäller bilbälteskudden bör ske och inte minst viktigt är det att få standardiserade fastsättningsanordningar så att kudden kan användas i olika bilmodeller.

NTF finner det också angeläget att ytterligare utvecklingsarbete sker när det gäller andra skyddsanordningar för barn, t. ex. framkastningsskydd.

Det är också viktigt att skyddet för barn i buss, t. ex. skolskjuts, ses över.

NTF anser det vara mycket viktigt att intensifierad information sker när det gäller skydd av barn i bil och att detta sker kontinuerligt."

I anslagsframställningen för budgetåret 1983/84 anförde NTF bl. a. att NTF planerar en brett upplagd bilbälteskampanj med början 1983/84. Kampanjen skall särskilt beakta problemen med hur barn skyddas i bilen. Den regionala och lokala organisationen kommer särskilt att engageras i kampanjen. En undersökning har visat att om alla använde bilbälte på alla

platser i bilen skulle vi årligen få ca 4 000 färre trafikoffre varav 125 färre dödade. Redan vid en mycket liten ökning av bilbältesanvändningen blir kampanjen också samhällsekonomiskt lönsam. Enligt Trafiksäkerhetsutredningen sparar ett räddat liv närmare en miljon kronor och en svårt skadad över 100 000 kronor för samhället.

Med hänvisning till den dokumenterat skadeförebyggande effekt, som användningen av bilbälte har, anser NTF det vara riktigt att Nordiska ministerrådet medverkar till att de länder, som inte har krav på att nya bilar skall ha bilbälte i baksätet, inför sådan bestämmelse.

NTF tillstyrker förslaget om åtgärder för att öka användningen av bilbälte.

Stockholm den 28 oktober 1982

Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande

C-G Hammarlund

Folksam:

Folksam har under det senaste decenniet systematiskt studerat trafikolyckor genom att göra studier i sitt eget skadematerial. Ett försäkringsmaterial ger unika möjligheter att följa trender i trafiken ur olyckssynpunkt. De åtgärder, som gjorts för att höja bilens inre säkerhet, har Folksam visat i en studie som presenterades i juni 1982. Man konstaterade då, att nedgången i trafikskador bl. a. kan tillskrivas en ökad inre säkerhet i bilar och användandet av bilbälte. Antalet skadade och dödade är emellertid oacceptabelt högt och alla åtgärder bör vidtas för att förhindra personsador i trafiken.

I Folksam:s studie visades, att om en person skadades i baksätet var skadornas svårighetsgrad densamma som för en icke bältad framsättesåkare, varför bilbältets skadereducerande effekt bedöms vara lika i både fram- och baksäte. Det är därför självklart, att alla bilar bör vara utrustade med bilbälte även i baksätet.

Genom bilbältesanvändning kan man minska antalet skador med ca 30% och skadornas svårighetsgrad kommer också att minska.

En lag om obligatorisk användning av bilbälte i baksätet innebär stora svårigheter att kontrollera efterlevnaden. Dessutom finns det situationer, som tillfälligt kan försvåra användandet av bilbälte i baksätet, t. ex. vid transporter av gods och då man har en barnvagnsinsats i baksätet. Folksam förordar därför en intensiv informationskampanj om bilbältets skyddande effekt.

I Folksam:s studie kunde man för första gången i världen visa, att en icke

bältad baksätesåkande utgör en allvarlig risk för framsätesåkande, varför varje framsätesåkande bör kontrollera, att medpassageraren i baksätet använder sitt bälte.

Som argument kan den tyngd som en baksätesåkande utgör på framsätesåkande framräknas. Vid en frontalkollision 50 km/h är en baksätesåkandes vikt ca 1 000 kg, vilket är en betydande belastning på framsätet och dess passagerare.

Mot bakgrund av resultaten från Folksams egna undersökningar biträder Folksam förslaget.

Stockholm den 17 september 1982

Folksam

Hans Gustafsson

Motormännens riksförbund – M:

M har vid ett flertal tillfällen uttalat sig om betydelsen av att bilbälten används i bilarnas baksäten. Tillsammans med Barnmiljörådet skrev förbundet 1982-05-10 till kommunikationsdepartementet och hemställde om införande av lag om bilbältesanvändning i baksätet (*se Bihang*). I skrivelse 1982-06-24 har dåvarande kommunikationsministern medgivit att "nyttan för baksätespassagerare torde inte vara mindre än för passagerare i framsätet. Användningsfrekvensen i baksätet är emellertid mycket låg." Dåvarande statsrådet Elmstedt slutar sin skrivelse med utfästelsen att hålla sig väl informerad i denna fråga och föreslå författningsbestämmelser "om det skulle visa sig nödvändigt för att öka användningsfrekvensen."

M hävdar att tiden nu är inne att genomföra en sådan lagstiftning och vill även peka på den omständigheten att det numera har kommit fram fina hjälpmedel för att även barn i baksätet skall kunna ha bilbälte. Det är därför lämpligt att grundlägga en positiv attityd hos uppväxande barn genom att från tidigast möjliga ålder vänja dem att skydda sig med bilbälte.

Förbundet tillstyrker därför de två att-satserna i medlemsförslaget som en åtgärd i rätt riktning i avvaktan på att lagstiftning, så snart det är praktiskt möjligt, genomförs. M anser vidare att när användning av bilbälte även i baksätet blir obligatoriskt, måste omfattande information därtill lämnas.

Stockholm den 22 oktober 1982

Sven Gustafsson

Verkställande direktör

Bengt Wahlström

Advokat

Skrivelse till kommunikationsdepartementet i Sverige angående lag om bilbältesanvändning i baksätet

Barnmiljörådet är en statlig myndighet som har i uppgift att verka för en förbättrad barnmiljö och en ökad säkerhet bland barn och ungdom.

Motormännens riksförbund – M är Sveriges största intresseorganisation för bilister med ca 200 000 medlemmar.

Olycksfallen i trafiken visar en glädjande tendens till nedgång. Säkerligen bidrar flera orsaker härtill. En av dessa är utan tvivel en ökad användning av bilbälten, orsakad av en tidigare intensiv upplysning, men kanske främst genom lagstiftning om bilbältesanvändning i framsätet. Fortfarande inträffar dock många trafikolyckor. En allt större andel sker inuti bilarna.

I samband med att lag om bilbältesanvändning infördes, diskuterades möjligheterna att föreskriva bilbältesanvändning också för baksätet. Det konstaterades från flera håll att föreskrifter om bilbältesanvändningen i baksätet var i hög grad önskvärda, men att en betydande del av bilarna saknade bilbälten i baksätet. I vissa fall skulle dessutom montering av bälten ge svårigheter.

I takt med att personbilsparken förnyas, har emellertid allt fler bilar utrustats med bälten också i baksätet. Nu torde detta gälla cirka 3/4 av bilarna. Därmed har en så stor andel av bilarna bälten i baksätet att förutsättningar finns att föreskriva bältesanvändning även för baksätet.

Det förbättrade skydd bilbältet ger, torde vara höjt över all diskussion. Därtill kommer att användningen av bälten i baksätet av vuxna kommer att medföra att också barn vill ha bälte. Det är viktigt att vuxna uppträder som föredömen för barn. Barn tar efter beteenden mer än ord. För barn har under de senaste åren tagits fram extra utrustning – bilbälteskuddar – som ger också mindre barn, som inte kan sitta i bilbarnstol, ett förbättrat skydd mot skador.

En ökad användning av bilbälten i baksätet torde därför komma att medföra färre antal skador på passagerare. Det är därför nödvändigt att åstadkomma en ökad bilbältesanvändning genom lagstiftning.

Denna uppfattning delas av försäkringsbranschen. Trafikförsäkringsföreningen har i yttrande över trafiksäkerhetsutredningen anfört följande:

”I likhet med det ställningstagande som gjordes 1973 när Nordiska trafiksäkerhetsrådets rapport 'Bilbelter' remissbehandlades och 1978 i yttrande över statens trafiksäkerhetsverks skrivelse i ärendet vill vi även nu föreslå att en utökad obligatorisk användning av bilbälte skall gälla förare och passagerare i alla typer av personbilar.

Ett sådant utökat obligatorium skulle också innebära att barn som färdas i bil i större utsträckning än nu allt efter ålder skulle använda barnstol, bälte med bälteskudde eller det vanliga trepunktsbältet. Med tanke på denna trafikgrupps risksituation – såsom den avspeglas i allt högre olyckstal – är utredningens förslag att det är angeläget att informera klart otillräckligt. Om någon verkligt förbättrad trafiksäkerhet skall kunna uppnås för denna grupp krävs en kombination av lagstiftning och information.”

Vissa tekniska problem kan visserligen uppstå om lagstiftning om bilbältesanvändning i baksätet införs. Dessa bör dock kunna lösas något som bekräftas av erfarenheterna från tiden då bilbälteskravet i framsätet infördes.

Med hänvisning härtill hemställer barnmiljörådet och Motormännens riksförbund att lag om bilbältesanvändning i baksätet införs snarast.

Stockholm den 10 maj 1982

För barnmiljörådet

Annika Öhrström/Lars-Åke Lundqvist

Ordförande Kanslichef

För Motormännens riksförbund

Bengt Norling/Sven Gustafsson

Ordförande Verkställande
direktör

Bilindustriföreningen — AB Bilstatistik:

Föreningen, vars medlemsföretag svarar för 99 procent av bilförsäljningen i Sverige, stöder till alla delar dessa förslag.

I Sverige har bilbälten i baksäte varit obligatorisk utrustning ända från 1970 års modeller. (Montering av bälten i efterhand på äldre fordon än så är av praktiska och tekniska skäl ej realistiskt.) Föreningen framhöll i sitt yttrande 1980-12-23 över Trafiksäkerhetsutredningens betänkande — Problem och åtgärder (Dsk 1980: 6) — att den investering som gjorts i fråga om bilbälten i baksäten låg i storleksklassen en miljard kronor. Som även konstaterats i aktuellt förslag utnyttjas de praktiskt taget inte alls — cirka 5 procent. Detta är ej rimligt.

Föreningen anser liksom tidigare att kraftfulla informationsinsatser erfordras för att öka användningen av den så effektiva och vitala säkerhetsutrustning som bilbälten i baksäten utgör. Föreningen ser gärna att informationsinsatserna kompletteras med föreskrifter att även baksätesspassagerare *skall* använda bälten. Det finns ingen anledning att lägre användningsfrekvens skall accepteras i baksätet. Som förslagsställarna så riktigt påpekat är för övrigt också framsätesspassagerarnas säkerhet beroende av att de som sitter i baksätet är fastspända.

Genom allmän användning av bilbälten även i baksäte skulle ytterligare ett mycket stort steg tas för att minska följderna av trafikolyckor. Det är därför absolut nödvändigt att erforderliga informationsinsatser snarast sätts in och genomförs med en självklar ambition och vilja att verkligen uppnå målet.

Stockholm den 26 oktober 1982

Curt Nordgren

Motorförarnas helnykterhetsförbund (MHF):

Utvärderingarna av användningen av bilbälte pekar entydigt på bältets positiva effekter. Studierna av effekterna av den svenska bilbälteslagen visar klart sambandet mellan minskade och lindrigare personskador och användningen av bilbälte. Denna effekt kan utläsas i frekvensen trafikolycksskadade, som uppsökte olycksfallsklinik, respektive blev inlagda på sjukhus. Minskningen efter det att bilbälteslagen varit i kraft en tid blev 19 % respektive 29 %.

Den omnämnda undersökningen om effekten av den svenska bilbälteslagen belyser också situationen för passagerare utan bälte i baksätet. Svårighetsgraden av den skada som drabbade baksätesspassagerare skiljer sig inte anmärkningsvärt mycket från den som drabbar passagerare i framsätet. Härtill kommer att baksätesspassagerare utan bälte vid en kollision kan kastas framåt mot förare och framsätesspassagerare. Eftersom dessa sitter fastspända med bälte kan detta tryck bakifrån (den andra kollisionen) förvärra skadorna för dem som sitter i framsätet.

Erfarenheterna talar således till förmån för den uppfattningen att bilbältesobligatoriet skall omfatta jämväl baksätesspassagerarna i personbil. Men även om MHF ställer sig i princip positiv till en sådan lagstiftning, är förbundet tveksamt till om tiden är mogen för att införa det ännu. Införandet av ett obligatorium måste föregås av en intensiv informationsverksamhet för att skapa en bättre förankring i det allmänna rättsmedvetandet.

Med hänvisning till vad ovan anförts tillstyrker MHF medlemsförslagets hemställan.

Stockholm den 1 december 1982

Motorförarnas helnykterhetsförbund

Valeri Surell

Medlemsförslag

om ytterligare utvidgat samarbete i Mittnorden

(Väckt av Bertil Jonasson, Elver Jonsson, Stéfan Jónsson, Bror Lillqvist, Rolf Sellgren och Bengt Wiklund)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska rådets trafikutskott:

I medlemsförslaget hemställs, att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att undersöka möjligheterna att ytterligare stödja Mittnordensamarbetet genom att avlägsna sådana administrativa m. fl. bestämmelser som hämmar utvecklingen av samarbetet i Mittnorden, eller på annat sätt eliminera deras negativa verkningar samt i ökad utsträckning stödja projekt som är en väsentlig del av det regionala samarbetet i Mittnorden och som kan bedömas som utvecklingsbara.

Trafikutskottet följer med intresse det omfattande regionala samarbete som under senare år har utvecklats i Norden och har vid flera tillfällen betonat vikten av välfungerande tvärförbindelser såväl för person- som godstransporter. Vid sina möten under år 1982 mötte utskottet en representant för Nordiska ämbetsmannakommittén för regionalpolitik, NÄRP, ang. Västnordenprojektet samt representanter för Kjölengruppen och Mittnordenkommittén för att diskutera aktuella problem på trafikområdet.

Enligt trafikutskottets uppfattning finns det möjligheter att fortsättningsvis utveckla det ovananförda samarbetet och ger därför sitt stöd till medlemsförslag A 637/e om ytterligare utvidgat samarbete i Mittnorden.

Stockholm den 20 januari 1983

På trafikutskottets vägnar

Petter Savola

Trafikutskottets förman

Mittnordenkommittén:

Förslagsställarna har på ett korrekt och förtjänstfullt sätt belyst det gränsregionala samarbete som under Mittnordenkommitténs ledning bedrivs mellan Nord- och Sör-Tröndelags fylken, Jämtlands och Västernorrlands län samt Vasa län och mellersta Finlands län. Samarbetet är såsom förslagsställarna påpekar av ungt datum. Kommittén bildades i oktober 1978 och har alltså inte verkat i mer än fyra år. Likväl har en rad åtgärder och projekt initierats och genomförts, framför allt inom området näringsliv och kommunikationer. Här kan bl. a. pekas på etableringen av flyglinjen Trondheim—Östersund—Sundsvall v. v. samt upprättandet av ett system med regionala handelskontor. Sådana kontor finns nu i Trondheim, Sundsvall, Jakobstad och Jyväskylä.

Mittnordensamarbetet har sedan 1980 åtnjutit stöd från Nordiska ministerrådet. Stödet är värdefullt även om det inte förslår till tackande av samarbetets alla kostnader. I flera fall har Mittnordenkommittén initierat projekt som ministerrådet ställt utanför stödgivningen. Kommittén har då genom regional anslagsgivning (landsting, fylkeskommuner, näringsliv etc) ändå kunnat driva dessa projekt vidare. Här uppkommer emellertid problem som följer av olikheterna i den regionala förvaltningsorganisationen mellan främst Finland och Sverige/Norge. Det är inte minst mot den bakgrunden som ett ökat stöd från Nordiska ministerrådet skulle bli värdefullt.

Det är också som förslagsställarna påpekar viktigt att reducera eller undanröja olika slag av industriella hinder som idag försvårar gränsöverskridande handel och annat industriellt utbyte. Framför allt förefaller dessa hinder vara knutna till transportsektorn samt till frågor kring aktiebolagsstiftning och övrig associationsrätt.

Mittnordenkommittén har uppmärksammat dessa svårigheter, inte minst som en följd av näringslivets påpekanden och i höst tillsätts en särskild kommitté i Mittnorden med uppgift att närmare studera problem och möjligheter av betydelse i denna region. En sådan insats efterlyses för övrigt från Nordiska ministerrådets sida i samband med en konferens i Vasa 1982-06-15. Där framhölls att regionerna kunde lämna värdefull information kring praktiska förhållanden och även peka på tänkbara lösningar. Det är mot den bakgrunden Mittnordenkommitténs förhoppning att initiativet här i Mittnorden skall åtnjuta ministerrådets stöd och gillande.

Förslagsställarna framhåller också tvärflygets betydelse. Mittnordenkommittén delar helt denna bedömning och kommitténs prioritering av flygfrågan med åtföljande etablering av Mittnordenlinjen i april 1980 är det konkreta uttrycket härför. Såsom samarbetet kommit att utvecklas med stark tonvikt vid industriellt utbyte är flyglinjen idag ett måste för fortsatt

upprätthållande av denna profil. Det skulle i längden bli svårt att ens vidmakthålla och än mindre utveckla det öst–västliga alternativet om det inte skulle kunna erbjuda något av det traditionella nord-sydalternativets transportmöjligheter. Här kan för övrigt också noteras att inget av de övriga gränsregionala samarbetsområdena uppvisar sådana avstånd mellan viktiga huvudorter som Mittnorden (Trondheim–Jyväskylä).

Mittnordenkommittén gavs i juni 1982 tillfälle att för Nordiska rådets trafikutskott utveckla synpunkterna kring flyget. I stark sammanfattning kan dessa formuleras så att Mittnordenflyget måste ges förutsättningar att vidareutvecklas samt att ansvaret för detta nu också måste bli en samnordisk angelägenhet på nationell nivå.

Mittnordenkommittén har på försommaren 1982 tillskrivit de berörda departementen i Stockholm och Oslo och framfört kommitténs synpunkter i flygfrågan. Vidare har kommittén genom direkta överläggningar med Finnair försökt uppnå tidtabelljusteringar på linjen Vasa–Sundsvall som skulle ge smidigare genomresemöjligheter. Något resultat från dessa överläggningar kan ännu inte redovisas och problemet synes svårlost.

Mittnordenkommittén vill sammanfattningsvis uttala sitt stöd för de resonemang och synpunkter som framförs i medlemsförslaget och får sålunda uttala den förhoppningen att förslaget skall föranleda en rådsrekommendation i enlighet med förslagsställarnas yrkande.

Sundsvall den 27 augusti 1982

Mittnordenkommittén

Ivar Ytreland

Ordförande

Leif Byman

Huvudsekreterare

Kvarkenrådet:

Mittnordensamarbetet är ett av nu drygt tioalet gränsregionala samarbetsorgan som verkar på olika håll i Norden. Detta samarbete sker inom ramen för det regionalpolitiska samarbetet under överinseende av Nordiska Ämbetsmannakommittén för Regionalpolitik (NÄRP) som också ekonomiskt stöder samarbetsprojekt och grundadministrationer och därför säkrar möjligheter till framgång.

Det ekonomiska stödet från Nordiska Ministerrådet (NMR) till Mittnordensamarbetet liksom till det gränsregionala samarbetet överhuvudtaget

har ökat under de senaste åren men inte i den takt som det antagna handlingsprogrammet för det regionalpolitiska samarbetet förutsätter.

Beträffande medlemsförslagets första yrkande stöder Kvarkenrådet helhjärtat avskaffandet av sådana administrativa och skattemässiga bestämmelser som hämmar utvecklingen av det gränsregionala samarbetet över huvudtaget. Sådana bestämmelser torde i regel vara generella mellan länderna och ej bundna till någon bestämd samarbetsregion.

Kvarkenrådet anser likaså att Nordiska Ministerrådet har skäl att i ökad utsträckning stöda utvecklingsbara projekt i de etablerade samarbetsregionerna inkl. Mittnorden. Enligt Kvarkenrådets uppfattning sker detta ändamålsenligt genom att Nordiska Rådet ålägger NMR att snarast möjligt uppfylla det regionalpolitiska handlingsprogrammets målsättning beträffande höjningen av stödet till konkreta samarbetsprojekt kap. 244 till 10 milj. NOK samt beträffande permanent stöd till de gränsregionala samsarbetsorganens grundadministrationer kap. 245.

Det nordiska gränsregionala samarbetet har under tidigare år bedrivits i växlande omfattning och med växlande resultat. I takt med att möjligheterna till ekonomiskt stöd från NMR utvecklats har också intensiteten i – och resultaten av detta samarbete snabbt ökat. På svensk sida åligger det numera länsstyrelserna att samråda gränsregionalt i sådana frågor som berör grannlän i annat land. I detta sammanhang understryker Kvarkenrådet betydelsen av regional och/eller lokal förankring av samarbetets innehåll. Denna förankring kan som ex. i Kvarkenrådet ta sig uttryck i ett ekonomiskt delansvar för verksamhetens finansiering.

Sammanfattningsvis framhåller Kvarkenrådet att det gränsregionala nordiska samarbetet utvecklats så positivt och blivit en så väsentlig del av hela det nordiska samsarbetsmönstret att det förtjänar utökat ekonomiskt stöd.

Umeå den 13 oktober 1982

För Kvarkenrådet

Mauno Kangasniemi

Landshövding, ordförande

Paul Lindell

Sekreterare

Scandinavian Airlines System (SAS):

Förslagsställarna pekar på att etablerandet av "Mittnordenflyget" Trondheim–Östersund–Sundsvall är ett viktigt konkret resultat av samarbetet i Mittnorden. Man framhåller emellertid att det är ett starkt önskemål att en genomgående samordnad flyglinje Norge–Sverige–Finland införes, dvs. att samma flygplan kan användas hela vägen. En sådan genomgående linje förväntas möjliggöra tätare turer och en bättre integration med inrikesnätet i de tre länderna. Av förslaget framgår emellertid att de gällande koncessionsbestämmelserna befaras utgöra ett hinder för ett förverkligande av denna tanke.

SAS konstaterar att det i och för sig är riktigt att det formella koncessionsmässiga underlaget för en genomgående linje Trondheim–Östersund–Sundsvall–Vasa f.n. ej föreligger. Enligt vår uppfattning torde dock en komplettering i detta avseende kunna åstadkommas om så skulle finnas önskvärt.

SAS anser emellertid att den önskvärda produktförbättringen beträffande tätare turer på Mittnordenlinjen och en bättre anpassning till respektive lands inrikesnät kan åstadkommas även om nuvarande uppdelning av linjen mellan SAS och Finn Aviation består. Det är emellertid under alla omständigheter alldeles nödvändigt att de trafikala, operationella och ekonomiska förutsättningarna föreligger och det har ej varit fallet.

I samråd med Mittnordenkommittén har SAS beslutat att fr. o. m. den 27 mars 1983 fördubbla antalet turer på sträckan Trondheim–Östersund genom insättandet av ytterligare en daglig frekvens måndag–fredag (morgontur). Liksom eftermiddagsplanen ger denna tur utmärkta förbindelser med Stockholm i bägge riktningarna, medan integrationen med det norska inrikesnätet är något sämre än vad gäller eftermiddagsturen. Den nya frekvensen beräknas emellertid medge s.k. endagsförrättningar i både Trondheim och Östersund, vilket bedömes som mycket värdefullt för den framtida trafikutvecklingen på linjen.

Beträffande anslutningsproblemen i Sundsvall mellan SAS och Finn-aviations linjer förutser SAS att de bägge bolagen i fortsatta kontakter med varandra kommer att anstränga sig för att finna bättre lösningar så snart som möjligt. Därvid kommer även frågan om en eventuell genomgående samordnad linje Trondheim–Östersund–Sundsvall–Vasa v. v. att dryftas.

Vi tackar för att beretts tillfälle att yttra oss i detta ärende och för tillmötesgåendet med den förlängda remisstiden. Skulle ytterligare upplysningar önskas står vi gärna till tjänst.

Bromma den 11 november 1982

Scandinavian Airlines System
Luftfartspolitiska avdelningen

Jon Ekholm

Fondet for svensk-norsk industrielt samarbeide:

Fondet for svensk-norsk industrielt samarbeide, SNIF, ble opprettet ved avtale mellom den svenske og norske regjering den 25. mars 1981. Fondet ble operativt på nyåret 1982. Fondets formål er "å gi støtte i form av lån til samarbeidsprosjekter mellom svenske og norske bedrifter til fremme av teknisk eller markedsmessig utvikling av slike bedrifter på industriområdet."

På basis av dette formål vil SNIF støtte ethvert tiltak som kan lette de økonomiske/industrielle forbindeiser mellom Sverige og Norge. Vi er imidlertid av den oppfatning at arbeidet med slike tiltak bør skje i nasjonal sammenheng, ikke på regional basis. En annen sak er at informasjons- og konsulentvirksomhet vedrørende nordiske industripolitiske virkemidler i stor utstrekning må foregå regionalt.

Når det gjelder de konkrete tiltak i medlemsforslag A 637/e, vil SNIF gi sin tilslutning til forslaget om å utbygge og forbedre kommunikasjonene over grensen. Det gjelder både landeveistransport, jernbanetransport og flyforbindelser. Vi vil i den forbindelse understreke betydningen av minst mulig byråkrati ved grenseovergangene.

I medlemsforslag A 637/e anbefales det også at Nordisk Råd skal undersøke mulighetene for å fjerne "sådana administrativa, skattemässiga m. fl. bestämmelser som hämmar utvecklingen av samarbetet i Mittnorden". Det synes lite hensiktsmessig å fremme forslag om endringer av lovgivningsmessig eller forvaltningsmessig art spesielt for Mittnorden. Spørsmål av denne karakter må vurderes og løses sentralt og nasjonalt. Vi henviser i den forbindelse til det arbeid som pågår i Nordisk Ministerråd angående nordisk industripolitisk samarbeide.

Oslo, 21. september 1982

Jan Didriksen

Adm. direktør

Nordens fackliga samorganisation har i skrivelse den 30 november 1982 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Danmark

Miljøministeriet, planstyrelsen:

Til det angivne medlemsforslag fra Nordisk Råd kan det anføres, at miljøministeriet, planstyrelsen, gennem medlemskab af Nordisk Embedsmandskomité for Regionalpolitik, NERP, under Nordisk Ministerråd behandler Midtnorden-samarbejdet på linie med det øvrige grænseoverskri-

dende regionalpolitiske nordiske samarbejde. Det bemærkes i denne forbindelse, at de budgetmæssige rammer for det nævnte grænseoverskridende regionalpolitiske samarbejde udstikkes af de for regionalpolitikken ansvarlige nordiske ministre – i Danmark miljøministeren – samt de nordiske samarbejdsministre.

København, den 20. september 1982

P. d. v.

E. b.

Jesper Jørgensen

Finland

Statsrådets kansli:

Förslagsställarna konstaterar att ett omfattande och resultatrikt samarbete utvecklats under de senaste åren i de mellersta regionerna i Finland, Norge och Sverige. Samarbetet leds av den s.k. Mittnordenkommittén, vars uppgift är att främja samarbete och utbyte mellan deltagande län/fylken, särskilt inom områdena näringsliv, kommunikationer, turism samt utbildning och kultur.

I medlemsförslaget betonas att Mittnordensamarbetet är ett välutvecklat nordiskt samarbete som tillkommit på lokala initiativ och att ett sådant samarbete bör på alla sätt understödjas och uppmuntras. Förslagsställarna tar särskilt upp möjligheterna att utveckla näringslivs- och kommunikationssamarbetet. I motiveringarna pekas på möjligheter och hinder för företagssamverkan – särskilt i samband med naturgas- och offshoreverksamheten – samt på möjligheter att underlätta landsvägstransporter över riksgränserna och att utveckla tvärflygförbindelserna.

Sammanfattningsvis föreslås att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att undersöka möjligheterna att ytterligare stödja Mittnordensamarbetet genom att

1. avlägsna sådana administrativa, skattemässiga m. fl. bestämmelser som hämmar utvecklingen av samarbetet i Mittnorden, eller på annat sätt eliminera deras negativa verkningar,
2. i ökad utsträckning stödja projekt som är en väsentlig del av det regionala samarbetet i Mittnorden och som kan bedömas som utvecklingsbara.

Statsrådets kansli stöder fullt det första rekommendationsförslaget. Beträffande det andra finns emellertid en del synpunkter att framföra, som

har att göra med prioriteringen mellan olika gränsregionala samarbetsprojekt.

Mittnorden hör till de 11 gränskommunala och -regionala samarbetsregioner som erhåller stöd för sin verksamhet från Nordiska ministerrådet via dess ämbetsmannakommitté för regionalpolitik (NÄRP). Stödet avser såväl allmänna administrationskostnader som konkreta projekt. Mittnordenkommittén hör till de 6 större samarbetsregioner, vilkas grundadministration (projektsekreterare) helfinansieras över Nordiska ministerrådets budget. Avsikten är att fr. o. m. nästa årsskifte (1982/83) knyta 3-årskontrakt med projektsekreterarna i dessa prioriterade samarbetsregioner. Projektstöd har beviljats bl. a. till utarbetande av karta över Karolinerleden, gemensamt företagsregister, Mittnordens handelskontor samt organiserandet av olika branschträffar och deltagande i mässor. År 1982 uppgick den nordiska finansieringen av Mittnordenkommitténs verksamhet till 845 000 NOK, varav 70 % gick till konkreta projekt.

Statsrådets kansli konstaterar att beträffande finansieringen av grundadministrationen hör Mittnorden till de prioriterade samarbetsregionerna. Inte heller beträffande projektstöd kan Mittnorden sägas vara missgynnad. Beviljningen av projektstöd till enskilda samarbetsregioner kan inte fastställas i budgeten, utan är avhängig av vilka projektansökningar som framkommer. NÄRPs projektpengar kan t. ex. inte användas till företagsstöd, vilket är orsaken till att NÄRP inte beviljat stöd till projektet "företagssamarbete på offshoremarknaden".

Utmärkande för Mittnorden är att aktiviteten inom området är mycket hög, vilket bevisas av att bara 1/4 av budgeten för nordiskt samarbete inom området finansieras över Nordiska ministerrådets budget. Förslagsställarna menar att en högre prioritering av Mittnorden är motiverad med tanke på denna höga aktivitetsnivå. Statsrådets kansli vill emellertid erinra om att det är de svagast utvecklade områdena som står i fokus för det regionalpolitiska samarbetet i Norden. Således har Nordiska ministerrådet (de för regionalpolitiken ansvariga ministrarna) klart prioriterat samarbetet inom Nordkalotten och Västnorden (Färöarna, Grönland, Island). I övrigt behandlas de 11 regionerna likvärdigt vid fördelningen av projektpengar. Statsrådets kansli ser ingen orsak att i nuläget ändra på dess principer. Kansliet kommer emellertid för sin del att verka för att NÄRPs beviljningsram utökas i enlighet med ministerrådets (de för regionalpolitiken ansvariga ministrarnas) rekommendation, vilket skulle innebära ökade möjligheter till nordisk projektfinansiering också inom Mittnorden.

Helsingfors den 5 november 1982

Erkki Laatto
Avdelningschef

Risto Tienari
Projektschef

Ministeriet för inrikesärendena:

— — — inte har någonting att invända mot ovannämnda medlemsförslag. Inrikesministeriet anser att alla de samnordiska projekt är viktiga, genom vilka de ekonomiska och kulturella förhållandena kan främjas i Mittnorden.

Helsingfors den 15 november 1982

Matti Ahde
Inrikesminister

Eero Saario
Avdelningschef

Finansministeriet¹:

Beskattning av motorfordon

I medlemsförslaget specificeras inte närmare de skattemässiga problem som följer på förverkligandet av förslagets målsättning. I förslagets motiveringar har man dock hänvisat till en förenkling av de administrativa rutinerna för beskattning av motorfordon. Finansministeriet konstaterar att enligt lagen om skatt på motorfordon 34 § 2 momentet (486/81) skall fast skatt erläggas för fordon som registrerats i utlandet och därifrån införts till Finland för tillfälligt bruk för varje kalenderdygn under vilket fordonet används i Finland. Dessutom skall konsumtionsskatt på grundval av den sträcka som körs i Finland erläggas i enlighet med vad genom förordning stadgas. Finansministeriet äger rätt att under villkor av ömsesidighet bevilja befrielse från eller nedsättning av dessa skatter. Grunderna för fastställandet av fast skatt och konsumtionsskatt finns stadgat i 9 § förordningen om motorfordon (250/81 och 803/81). Finansministeriet har enligt ett beslut 28.12.1977 (1059/77) sänkt vissa skatter för i Norge och Sverige registrerade fordon som är i bruk i Finland. Till dessa delar har nämnda beslut senast ändrats 19.4.1978 (287/78) och 17.12.1982 (854/81).

Finansministeriet anser att man i ifrågavarande medlemsförslag inte tillräckligt detaljerat utrett olägenheterna vid beskattning av motorfordon för att det på basen av detta skall vara möjligt att ge ett utlåtande. Mot bakgrund av detta ger medlemsförslaget till denna del inte anledning till vidare anmärkningar. Finansministeriet konstaterar dock att då man enligt samma princip i hela landet uppbär skatt på fordon registrerade i utlandet borde möjliga utvecklingsåtgärder i medlemsförslaget granskas med beaktande av vidare synpunkter än vad som anförts.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Lagstiftning gällande bankverksamheten

Beträffande en nordisk bolagsform och en nordisk etablerings- och koncessionslagstiftning konstaterar finansministeriet att den nya aktiebolagslagstiftningen i tiderna gjordes i samarbete med andra nordiska länder. På basen av den nya aktiebolagslagstiftningen reviderades sedan banklagstiftningen.

I detta revideringsarbete ingick bl. a. etablerings- och koncessionsfrågor för banker. I Finland har man diskuterat en banklagstiftning som allmänt skulle gälla bankverksamheten. Om det i andra nordiska länder finns behov för liknande förnyelse eller revidering, kan ett utvecklande av sådan banklagstiftning komma i fråga i form av nordiskt samarbete.

Vasa stads frilager

Genom statsrådets beslut 1.10.1981 har Vasa stad beviljats rätt till frilager. I en utredning om behovet och verksamhetsmöjligheterna för ett frilager i Vasa konstateras bl. a. att det framför allt skulle tjäna Mellersta Finland, Nordkarelen och delvis också Östra Finland. Frilagret skulle också användas i den internationella transittrafiken. Från trakten av Trondheim utförs varor via Vasa till Japan. En faktor som påverkar frilagrets storlek är också färjtrafiken Vasa—Umeå och Vasa—Sundsvall. Det är även motiverat att anta att frilagret i Vasa i framtiden kommer att ha ett positivt inflytande på ett ytterligare utvidgat samarbete i Mittnorden.

Slutligen

Finansministeriet anser att det nordiska samarbetet då det gäller den ekonomiska sektorn ständigt bör befrämjas mellan de nordiska länderna. Detta sker enligt finansministeriet bäst genom Nordiska ministerrådets budget. Enskilda utvecklingsområden och projekt bör, såsom det också varit fallet hittills, utredas inom ministerrådets olika ämbetsmannakommittéer och i budgetkommittén.

Helsingfors den 18 oktober 1982

Ahti Pekkala

Finansminister

Teemu Hiltunen

Statssekreterare

Trafikministeriet¹:

När det gäller mittnordensarbetet särskilt med tanke på utveckling av trafikförbindelserna, kan konstateras att åtgärder utöver de vanliga har vidtagits endast i fråga om flygförbindelserna. Flygtrafiken i Mittnorden bedrivs från Finland av Finnair Oy som trafikerar rutterna Vasa–Umeå och Vasa–Sundsvall fem gånger i veckan i båda riktningarna.

På dessa korta rutter skulle trafikavgifterna utgöra en betydlig del av biljettpriserna. För att stöda trafiken har myndigheterna i Finland och Sverige därför beviljat betydande (50–65 %) rabatter på trafikavgifterna.

På finsk sida är anslutningsförbindelserna till Finnair Oy:s inrikesnät goda och på svensk sida har likaledes en viss samordning eftersträvt. Ännu år 1981 fanns det också fortsättningsförbindelser till Norge, men tidtabellerna där ändrades därefter så att det inom ramen för användningen av Finnair Oy:s flygmateriel inte var möjligt att följa med. Utnyttjandet av fortsättningsförbindelserna under deras existens var dock obetydligt.

Av ovannämnda skäl är det klart att Finnair Oy:s mittnordenflyg är förlustbringande och att några förutsättningar för en ökning av antalet turer av lönsamhetsskäl inte finns. Till förluster medverkar också i hög grad båttrafikens konkurrens.

För upprättande av en enhetlig flyglinje Finland–Sverige–Norge som i sin helhet skulle trafikerats med samma flygplan står utöver lönsamhetsskäl också andra hinder i vägen. Luftfartsavtalet mellan Finland och Sverige innehåller de för närvarande trafikerade rutterna Vasa–Umeå och Vasa–Sundsvall, men inte någon möjlighet att flyga vidare till Norge. Luftfartsavtalet mellan Finland och Norge innehåller för sin del inte alls några rutter eller orter som kunde anses tillhöra mittnordentrafiken. För att upprätta en enhetlig flyglinje måste man således antingen ändra luftfartsavtalen eller inleda trafiken med specialtillstånd av myndigheterna i Finland, Sverige och Norge. Båda möjligheter förutsätter förhandlingar mellan de tre ländernas luftfartsmyndigheter.

När det gäller vägtrafiken i Mittnorden, kan konstateras att den för Finlands vidkommande har en utmärkt grundval i färjeförbindelsen Vasa–Umeå och Vasa–Sundsvall. Trafikens utveckling störs dock fortfarande av olikheter som råder mellan länderna i fråga om vägarnas projekteringsstandarder, motorfordonens mått och vikter samt lastbilstrafikens beskattning. Dessa missförhållanden hänför sig dock inte speciellt till mittnordentrafiken, utan gäller de nordiska ländernas vägtrafik i allmänhet.

För järnvägstrafikens vidkommande kan konstateras att Finska statsjärnvägarna har planer på att utvidga charterpersontrafiken till Kolari i Västra Lappland, och när den förverkligas kommer den också att betjäna

¹ Yttrandet översatt från finska.

resenärer mellan Finland och Sverige. I godstrafiken kommer Finska statsjärnvägarna inom kort förmodligen att ansluta sig som medlem till det internationella godsvagnsavtalet, vilket med hjälp av boggibyte i Torneå möjliggör direkt vagnslasttrafik mellan Finland och Sverige. Båda dessa projekt är intressanta också med tanke på mittnordentrafiken. Dessutom må nämnas samarbetsavtalet mellan Finska statsjärnvägarna och AB Vasabåtarna, enligt vilket en viss rabatt beviljas för de anslutningsresor som görs per järnväg på den finska sidan.

Allmänt sett anser trafikministeriet att mittnordenssamarbetet är ett utmärkt exempel på hur framgångsrikt ett regionalt nordiskt samarbete kan vara, och stöder alla sådana åtgärder genom vilka detta samarbete kan utvecklas. Å andra sidan är det dock knappast möjligt att trafikministeriet i sin egen verksamhet ensidigt kunde betona intressen av ett delområde i landet. Ställning till olika projekt måste tas genom att i princip betrakta hela rikets område som jämlikt.

Helsingfors den 27 oktober 1982

Reino J. Auvinen
Kanslichef

Raija Setälä
Avdelnings-
sekreterare

Handels- och industriministeriet¹:

Enligt handels- och industriministeriets uppfattning uppvisar resultaten av samarbetet att Mittnordenkommitténs initiativförmåga och fördomsfria verksamhet mellan olika länder och deras organ redan har lett till omfattande samarbete, även om det ännu finns några administrativa samt skatte- och lagstiftningshinder för vidareutveckling av samarbetet. Ministeriet är för sin del berett att medverka i avlägsnandet av de hinder för samarbetet vilka nämns i medlemsförslagets punkt I.

Ministeriet konstaterar att medlemsförslagets syften till de delar som de angår ministeriets verksamhetsområde, ingår i den av Nordiska ministerrådet (industriministerrådet) våren 1982 antagna nordiska arbetsplanen för industripolitiskt samarbete. Redan tidigare, såsom också nämns i motiveringen till medlemsförslaget, har man gjort några utredningar, som bland annat avser de nordiska ländernas åtgärder för att främja industriella samarbetsprojekt, hinder för industriellt samarbete, etablerings- och koncessionslagstiftning samt en nordisk bolagsform och en samnordisk aktiemarknad. Enligt arbetsplanen har utredningen av frågorna fortsatt.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Ämbetsmannakommittén för industripolitik för tillsammans med ämbetsmannakommittén för valuta- och finansieringsfrågor verka för att de nordiska länderna då det är möjligt underlättar gällande bestämmelser inom ramen för de nordiska ländernas ekonomiska politik och internationella åtgärder, för att ge industriprojekt i våra länder bättre förutsättningar för investeringar, företagsetableringar och inträde till kapitalmarknaden.

Nordiska ministerrådet (energiministrarna) har våren 1982 antagit en arbetsplan för energisamarbete. Enligt den har man bland annat börjat utreda möjligheterna för att utveckla samarbetet inom olje- och gasområdet. På basen av rapporten *Naturgass i Nord (NU 1981:13)* har man preliminärt övervägt att inrätta en kontaktgrupp, där den nordiska ämbetsmannakommittén för bl. a. energi-, industri- och regionalpolitiken skulle vara representerad. Ministeriet anser dock motiverat att verksamheten av olje- och gasgruppen i Mittnorden fortsätter vid sidan om en sådan kontaktgrupp.

Ministeriet intar en positiv inställning till medlemsförslagets punkt 2 dock under den förutsättningen att projekten gäller konkreta initiativ, som underlättar utvecklandet av det praktiska samarbetet.

Resultaten av de nu pågående utredningarna presenteras i form av mellanrapporter till Nordiska rådet vid nästa session. De utredningar som arbetsplanen förutsätter skall vara färdiga före slutet av år 1983. Då har man enligt handels- och industriministeriets uppfattning bättre möjligheter än nu att överväga, i vilken mån det för Mittnorden behövs specialåtgärder för att utveckla samarbetet.

Helsingfors den 10 november 1982

Esko Ollila

Handels- och industriminister

Per-Håkan Slotte

Tjf. överinspektör

Arbetskraftsministeriet¹:

I medlemsförslaget behandlas det omfattande samarbetet i Mittnorden, Mittnordenkommitténs uppgifter, resultat av detta samarbete och tilltänkta planer under beredning. Syftet med medlemsförslaget är att Nordiska ministerrådet skulle ge ytterligare stöd till sådana regionala initiativ som kan väntas främja bl. a. det ekonomiska och kulturella samarbetet i mellersta Norden. Enligt medlemsförslaget vore det också viktigt att se över och vid behov ändra sådana regler och bestämmelser som hämmar det ekonomiska samarbetet mellan regionerna i Mittnorden.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Arbetskraftsministeriet anser att ett praktiskt samarbete mellan närbelägna områden, först gränskommuner och därefter vidare områden, utgör grunden för samarbetet inom Norden. Det är fördelaktigare att sammanslå sina resurser för gemensamma projekt än att arbeta ensam på var sitt håll. Arbetskraftsministeriet är i princip ense om att sådan regional aktivitet och initiativförmåga uppmuntras.

Det måste anses arbetskraftspolitiskt motiverat att genomföra sådana samarbetsprojekt som ökar aktiviteten inom näringslivet och som därigenom också inverkar gynnsamt på sysselsättningen. Arbetskraftsministeriet anser att regionerna med de största sysselsättningssvårigheterna bör prioriteras då gemensamma nordiska medel beviljas för regionala projekt.

I detta sammanhang vill ministeriet fästa uppmärksamhet på att det i Finland finns regioner med dålig sysselsättning utanför de samarbetsområden som får stöd av Nordiska ministerrådet, dvs. Nordkalotten och Mittnorden. För Finland vore det viktigt att utreda vilka möjligheter det finns att medta hela Uleåborgs län och därigenom också Kajanaland i det regionala samarbetet. Ett problem som då ändå skulle kvarstå vore att Norra Karelen län och Övre Savolaxregionen av Kuopio län skulle bli utanför detta samarbete. Båda dessa områden har stora sysselsättningssvårigheter och är därför genom statsrådets beslut sär-projektområden. Det kunde vara nyttigt att med vissa mellanrum se över regionsgränserna för det regionalpolitiska samarbetet i Norden.

En översyn och harmonisering av administrativa regler och bestämmelser, som är det andra huvudmålet för medlemsförslaget, pågår redan inom det nordiska samarbetet. Medlemsförslagets text hänvisar också till en del utredningsarbete som redan gjorts. Det torde knappast vara praktiskt möjligt att ändra regler och bestämmelser enbart med hänsyn till någon enskild regions behov.

Dessa frågor bör därför utredas och lösas med siktet inställt på att främja det nordiska samarbetet i dess helhet. Mittnordensamarbetet kan dock medföra reformbehov som bör beaktas vid de utredningar som gäller hela Norden. Nordiska ministerrådet är det naturliga organet för samordning av sådana regionala initiativ och för utredning av möjligheterna att avskaffa byråkratiska hinder som hämmar utvecklingen av samarbetet.

Helsingfors den 21 oktober 1982

Taisto Heikkilä
Kanslichef

Ilse Koli
Byråchef

Vasa länsstyrelse hänvisar i skrivelse den 9 november 1982 till yttrande från länsplaneringen av den 29 oktober 1982 (se nedan).

Länsstyrelsen Vasa län, länsplaneringen¹;

I första delen av medlemsförslaget syftar man enligt vår uppfattning till att avskaffa hinder som hämmar det ekonomiska, tekniska och kulturella samarbetet i Norden, vilket till stor del utgör de nordiska staternas och med anledning av detta Nordiska ministerrådets självständiga arbete. Länsstyrelsen anser det dock vara synnerligen betydelsefullt, ifall som resultat av ett regionalt nordiskt samarbete i första hand regionala hinder för samarbetet kan avskaffas. Detta av Mittnordenkommittén ingångsatta samarbete borde av Nordiska ministerrådet ses som ett centralt försöksprojekt av samarbetet, vars resultat senare skulle kunna utnyttjas vidare i Norden. Veterligen har ministerrådet framfört sådana här förväntningar beträffande Mittnordensamarbetet.

Beträffande andra delen av medlemsförslaget vill länsstyrelsen allmänt konstatera, att Mittnordensamarbetet i jämbredd med andra samarbetsprojekt är utomordenligt intressant med tanke på dess ekonomiska, sociala och kulturella dubbel- och nyttoeffekter, vilket berättigar till att förvänta ett skäligt samnordiskt ekonomiskt och andligt stöd åt detta samarbete.

Enligt länsstyrelsens i Vasa län uppfattning har de som väckt medlemsförslaget förtjänstfullt och sakkunnigt belyst det samarbete på gränsområden som bedrivs under ledning av Mittnordenkommittén mellan de sex länen, vilka ligger i Nordens mellersta delar. Nord- och Sør-Trøndelag, Jämtland och Västernorrland samt Vasa och Mellersta Finlands län. De har också mycket förtjänstfullt framlagt de resultat vilka uppnåtts genom detta samarbete under de knappa fyra åren, då denna verksamhet bedrivits.

Mittnordensamarbetet är egentligen samnordisk regionpolitisk verksamhet, som man hoppas skall stärka nationella målsättningar och resultat av regionpolitiken i vart och ett land och ge den nya medel och resurser. Särskilt ur Finlands synpunkt sett är detta enligt vår mening en användningsbar och nyttig verksamhet jämte det regionpolitiska samarbetet mellan staterna och som en form av det.

Samarbetet i Mittnorden har sedan år 1980 understötts med av Nordiska ministerrådet beviljade medel. Till övriga delar har finansieringen skett med regionala medel. För Finlands del har dock den sistnämnda finansieringsformen blivit problematisk, eftersom vi på det regionala planet inte

¹ Yttrandet översatt från finska.

har till förfogande sådana medel, vilka fylket i Norge och landstingen och länsstyrelserna i Sverige kan ställa till förfogande för detta samarbete. Här har därför handelskamrar och en del andra organisationer i huvudsak tagit hand om ordnande av den regionala finansieringen.

Då man dock med det mittnordiska samarbetet hittills huvudsakligen försökt förbättra allmänna förutsättningar för näringslivets verksamhet och befrämja sysselsättningens gynnsamma utveckling, genom att förbättra trafikförbindelser och skapa förutsättningar för samarbete mellan företagen, borde finansieringen av verksamheten till större del än nu ske med offentliga medel.

Nordiska ministerrådet har under de senaste åren visserligen ökat sin finansiering, men inte, såsom vi ser det, tillräckligt. Med anledning av detta har det varit ytterst svårt att underhålla ett långtifrån tillräckligt administrativt maskineri för att leda det redan omfattande och mångsidiga samarbetet. En del projekt har också på grund av otillräcklig finansiering förblivit oförverkligade. I den meningen har de som väckt medlemsförslaget alldeles rätt, då de rekommenderar ökad finansiering från Nordiska ministerrådets sida.

Dessutom borde dock, enligt vår mening, de länsstyrelser, som i större omfattning deltar i samarbetets konkreta förverkligande, ha till sitt förfogande ett speciellt anslag för att användas till dessa ändamål, därför att det skulle finnas en någorlunda säker grund för ordnande av den regionala finansieringen. Veterligen har statsrådet till sitt förfogande ett anslag till olika kostnader som förorsakas av det nordiska samarbetet och kanhända en del av dessa kunde ställas till länsstyrelsernas förfogande.

Redan hittills har det vid samarbetets praktiska förverkliganden framkommit många gånger, att det trots det långvariga nordiska samarbetet, frihandeln med mera ännu finns en hel del sådana administrativa, beskattning, bolagslagstiftning samt trafik berörande föreskrifter, som utgör hinder för utveckling av samarbetet i Mittnorden och även i större omfattning mellan de nordiska länderna. Mittnordenkommittén har också nyligen tillsatt en särskild arbetsgrupp för att kartlägga, hurudana sådana här institutionella hinder det finns och vad det finns att göra för att anskaffa dem eller för att eliminera skadeverkningarna. Även för denna verksamhet behövs stöd enligt de som väckt förslaget.

De som väckt förslaget framhåller också betydelsen av en tvärgående flyglinje Trondheim-Östersund-Sundsvall-Vasa och däri kan vi helt och fullt instämma. Redan i första skedet av samarbetet konstaterades, att bättre trafikförbindelser och särskilt flygförbindelser är A och O för utveckling av Mittnordenarbetet och trafiken mellan Sundsvall och Trondheim påbörjades redan i april 1980. I det skedet hade denna linje direkt anslutning även till turerna mellan Vasa och Sundsvall. Med tanke på att det mittnordiska samarbetet i huvudsak är inriktat på befrämjande av näringslivet, så är ordentliga flygförbindelser en nödvändig förutsättning

för att det skall uppnås resultat. Man måste beakta, att avstånden mellan riktiga centralorter på inget annat samarbetsområde över gränser är så stora som inom Mittnorden, till exempel mellan Trondheim och Jvaskylä.

Det egentliga problemet beträffande flygförbindelser är för närvarande de dåliga anslutningsförbindelserna från Vasa och till Vasa från Sundsvall. Om förbättrande av dem har man ännu inte kommit överens med Finnair. Ett annat problem är underskotten på linjerna Vasa—Sundsvall och Sundsvall—Trondheim. För Sveriges och Norges del har de län som varit med i samarbetet ansvarat för underskotten under en tre års försöksperiod, medan Finnair ansvarat för sina egna förluster. Syftemålet är att erhålla statligt stöd för att ersätta dessa underskott efter försöksperioden.

Vi vill ytterligare fästa uppmärksamhet vid att den kontaktskapande verksamhet som Mittnordensamarbetet bedrivit från första början har genom effektiviserad verksamhet av de under ett par senaste år grundade handelskontoren kommit att allt mer sträva till att uppnå konkreta resultat. sådana här kontor är nu verksamma i Trondheim, Sundsvall, Jakobstad och Jvaskylä. Deras verksamhet har erhållit kraftigt finansieringsstöd från Nordiska ministerrådets håll. Detta upphör dock i mitten av år 1984, varefter finansieringen kommer att skötas på regionalt plan eller genom statligt stöd.

Enligt vår uppfattning är det inom Mittnorden förverkligade konkreta samarbetet över gränser mellan de tre staterna i denna omfattning ensamt i sitt slag i hela världen och förtjänar redan på grund av detta ökad uppmärksamhet från både Nordiska rådets och den offentliga maktens i Finland håll.

Vasa den 29 oktober 1982

Tapio Lehto
Planeringschef

Tullstyrelsen¹:

Tullstyrelsen har begärt upplysningar från distriktstullkamrarna i Karleby, Vasa och Uleåborg angående deras synpunkter i ärendet. Tulldistrikten har haft regelbundna kontakter med motsvarande myndigheter i Sverige och Norge. Tåta kontakter har förekommit mellan sådana orter där det etablerats färjeförbindelser. Av geografiska skäl har samarbetet i främsta hand försiggått mellan myndigheterna i Finland och Sverige, men bl. a. livligare transiteringstrafik och tilltagande smuggling av narkotika har även lett till ett samarbete med myndigheterna i Norge.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Mellan tullmyndigheterna i Vasa, Jakobstad och Karleby på den finska sidan och från Umeå och Skellefteå på den svenska sidan har det sedan några år tillbaka hållits gemensamma överläggningar där man diskuterat gemensamma tullövervakningsfrågor samt andra aktuella tullärenden. Dessa tillfällen har visat sig vara nyttiga och man strävar därför till att arrangera dylika årligen även i fortsättningen. Dessutom är myndigheterna i bägge länder praktiskt taget dagligen i telex-kontakt med varandra.

Tullstyrelsen anser att ett dylikt samarbete mellan myndigheterna i Mittnorden är viktigt och är värt att understödjas. Genom det ökade handelsutbytet och resandet uppstår nya problem som ofta är av praktisk natur och kräver snabba lösningar. Regelbundna kontakter mellan myndigheterna underlättar saken.

I augusti 1982 trädde i kraft ett nordiskt avtal om ömsesidigt bistånd i tullfrågor. Enligt avtalet skall de nordiska tullmyndigheterna lämna varandra bistånd genom meddelande av upplysningar. Likaså är de förpliktade att hålla uppsyn över personer som är misstänkta för att begå tullbrott. Avtalet ökar förutsättningarna för ett samarbete mellan tullmyndigheterna också på lokal nivå.

Helsingfors den 29 oktober 1982

Jorma Uitto
Generaldirektör

Raimo Peltonen
Tullrådet

Centralhandelskammaren¹:

I Mittnordenverksamheten har Finland deltagit med två län: Vasa län och Mellersta Finlands län. Handelskammare som representerar dessa områden har därför redan från flera år praktisk erfarenhet av detta samarbete. Vasa handelskammare, som varit med ända från början, alltså sedan år 1977, har dessutom en direkt representation i Mittnordenkommittén.

Enligt vår uppfattning är det konkreta samarbete, som förverkligats över gränserna i Mittnordenområdet, värt understöd.

De nordiska handelskontorens verksamhet har påbörjats i Trondheim, Sundsvall, Jakobstad och Jyväskylä. I handelssamarbetet spelar handelskontoren en betydande roll. Finansieringen av de i Finland verksamma handelskontoren borde permanent kunna ordnas antingen vid länstyrelserna eller handels- och industriministeriet på samma grunder som man

¹ Yttrandet översatt från finska

beviljar statsbidrag för exportfrämjande organisationers verksamhet. Vi fäster i detta samband uppmärksamhet vid att länstyrelserna i Finland inte har samma förutsättningar till finansiering av specialprojekt som motsvarande organisationer i Sverige och Norge.

Vi vill dessutom fästa uppmärksamhet vid de svårigheter som ett sådant geografiskt omfattande samarbete medför. Trafikförbindelserna från ett land till ett annat i de mellersta delarna av Finland, Sverige och Norge är för närvarande dåliga. En enhetlig flyglinje har man trots strävanden inte fått till stånd. Därför är det lätt att instämma i medlemsförslagets önskemål om inrättande av en linje så att man hela vägen kan använda samma plan. Detta förutsätter naturligt att trafiken blir ekonomiskt lönsam.

Till de mest intressanta samarbetsområden, som öppnar nya möjligheter och som man bör fästa uppmärksamhet vid och styra allt mera medel till, är samarbete mellan högskoleenheter, grundforskningsarbete och samarbete mellan regionala forskningsinstitut i samband med högskolor.

Det är skäl att understryka att de av företagen skapade kontakterna ger verkligt innehåll åt Mittnordenssamarbetet. Mittnordenssamarbetet får inte för mycket basera sig på informationsutbytet mellan tjänstemän utan bör uttryckligen vara en verksamhet som sporrar till kontakter mellan företagen och genomföras i så stor utsträckning som möjligt.

Helsingfors den 9 november 1982

Centralhandelskammaren

Sakari Yrjönen
Verkställande direktör

Marianne Huttunen
Avdelningschef

Ålands landskapsstyrelse:

De åtgärder som åsyftas i medlemsförslaget, dvs. tilldelning av tillräckliga projektmedel och harmonisering av gällande regler hör enligt huvudregeln till området för nordiskt samarbete inom Nordiska rådets organ. Fråga är närmast om regionalpolitisk och juridiskt samarbete som redan bedrivs inom flera sektorer av samhällslivet.

Enligt landskapsstyrelsens åsikt hade medlemsförslaget vunnit på att vara mera konkret inriktat på dels specificerade projekt, dels rättsområden där bestämmelserna för närvarande upplevs såsom hämmande. Utvecklingsbara projekt såväl i Mittnorden som i övriga regioner förtjänar allt stöd. Emellertid krävs prioriteringar som syftar till en rättvis tilldelning efter resurser och behov. Enligt en sådan bedömning kan man inte enbart på geografisk grund ställa en region framom andra.

Beträffande harmonisering av lagstiftningen anser landskapsstyrelsen, som ovan anförts, att betydande fördelar kan vinnas av det samarbetet på

villkor att de som berörs i verkligheten får delta i beredningsarbetet och även påverka det.

Med hänvisning till det anförda tillstyrker Ålands landskapsstyrelse de strävanden som åsyftas i medlemsförslaget.

Mariehamn den 1 november 1982

Folke Woivalin

Lantråd

Gunnar Jansson

Kanslichef

Norge

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

Finansdepartementet hadde ingen spesielle kommentarer til forslaget, men pekte på at det er i gang drøftinger mellom norske og svenske myndigheter om skatteforhold som har betydning for det økonomiske samarbeidet. *Industridepartementet* viser til at det i Nordisk embetsmannskomite for industripolitikk arbeides med forslag til en tilnærming av bl. a. etablerings- og konsesjonslovgivningen som angår foretakssamarbeid. Etter Industridepartementets mening bør man avvente resultatet av dette arbeidet før ytterligere skritt blir tatt, og man mener at harmoniseringstiltak ikke bare bør skje i Midt-Norden, men på nordisk basis. Når det gjelder forslaget framheving av at svensk verkstedsindustris muligheter for leveranse til norsk offshore-virksomhet bør bedres, sies det at det er lite de norske myndighetene kan gjøre for å trekke regionens verkstedsindustri mer med i offshore-virksomheten. Mulige leveranser vil måtte foregå på kommersielle vilkår på bakgrunn av direkte kontakt.

Kommunaldepartementet er enig med Industridepartementet i at en harmonisering av lovverket bør skje på nordisk basis og ikke bare i Midt-Norden. Etter det vi kjenner til av resultater av samarbeidet i Midt-Norden, synes komiteens arbeidsform å være gunstig også for andre samarbeidsområder. På dette grunnlaget mener Kommunaldepartementet at det bør arbeides for at hele det grenseregionale samarbeidet i Norden tilføres økte økonomiske ressurser.

Oslo, 15. november 1982

Etter fullmakt

Annfinn Lund

Kåre Movold

Olje og energidepartementet:

I tilknytning til letevirksomheten etter petroleum på Haltenbanken og Troms I, er det påbegynt flere studier bl. a. av mulige transportalternativer for gass fra disse feltene. Disse studiene drives hovedsakelig i regi av operatørselskapene i nord. Til nå er det gjort interessante, men ikke drivverdige funn på Troms I. På Haltenbanken er det gjort ett mindre gassfunn.

Statoil undersøker i samarbeid med svenska vattenfallsverket mulighetene for en gassrørledning over land fra Nord-Norge til Kontinentet gjennom Sverige. Statoil har ansvaret for den delen av studien som er knyttet til Norge, og for strekningen fra Sverige til Tyskland.

De andre hovedalternativene for gasstransport Statoil og andre selskaper ser på, er frakt av nedkjølt gass i skip (LNG) og rørledning på havbunnen langs norskekysten foruten mulighetene for en rørledning over land gjennom Norge.

På initiativ fra Trøndersk gasstransportgruppe ble det ved årsskiftet 1981/82 satt igang en studie av mulige korridorer for en gassrørledning fra noen tenkte ilandføringssteder på Trøndelagskysten og inn til grensen mot Sverige.

Dette arbeidet er nå avsluttet, og Statoil har ansvaret for i drive denne videre på norsk side. På svensk side har Vattenfall undersøkt mulighetene for gassrørledning fra grensen mot Trøndelag og sørøstover i Sverige.

Olje- og energidepartementet vil peke på at både den transskandinaviske gassrørledningsstudien fra Nord-Norge til Kontinentet, og studiene i Midt-Norden, foregår på selskapsplan. Olje- og energidepartementet har ikke tatt initiativ til at disse gjennomføres, men blir holdt informert om progresjonen.

Formuleringen på s. 2 i medlemsforslaget:

Däremot har norska och svenska regeringarna överenskommit om projektering av en gasledning från Haltenbanken genom Mittnorden i samband med projekteringen av en gasledning från Nordnorge (Troms) genom Sverige till kontinenten

medfører ikke riktighet med hensyn på hvem som har initiert og driver disse utredningene på norsk side.

Når det gjelder leveranser til offshore-sektoren fra bedrifter i Midt-Norden, vil det måtte skje under de betingelser som generelt gjelder for slike leveranser.

Oslo, 15. november 1982

Gunnar Gjerde

Odd S. Haraldsen

Sør-Trøndelag fylkeskommune:

Fylkesutvalget behandlet saken i møte 7.10.1982 og fattet enstemmig følgende vedtak: "Sør-Trøndelag fylkeskommune gir sin tilslutning til medlemsforslag A 637/e om ytterligere utvidet samarbeid i Midtnorden." (se *Bihang*).

Trondheim, 14. oktober 1982

Herlaug Dørum

BIHANG

Sak nr. 225. Medlemsforslag A/637/e om ytterligere utvidet samarbeid i Midtnorden

Plan- og utbyggingsavdelingen har forelagt saken for næringsutvalget med følgende saksfremlegg:

Midtnordensamarbeidet har vært konsentrert om konkrete prosjekter innenfor områdene næringsliv, kommunikasjoner, turisme, utdanning og kultur, og har fått anerkjennende omtale i Nordisk Råd for dette.

Arbeidet har imidlertid avdekket ulike lovbestemmelser som på flere områder hemmer iverksetting av samarbeidsprosjekter. Av disse kan kort nevnes:

På næringslivssiden finnes bestemmelser innenfor etablerings- og konsesjonslovgivningen som legger vanskeligheter i veien for industrielt og økonomisk samarbeid. Eksempelvis vil det være behov for harmonisering av aksjeselskapslovgivningen i Norden.

På kommunikasjonssektoren hindrer nasjonale bestemmelser en rasjonell utnytting av transportmateriellet. Det er behov for harmonisering av bestemmelsene om bruttovekt, akseltrykk, lengde og bredde for motorkjøretøyer. Gjeldende konsesjonsregler vanskeliggjør bruk av samme flymaskin på hele strekningen Vasa—Sundsvall—Østersund—Trondheim.

Tollklareringsrutinene ved grensene synes unødig kompliserte.

Ved gjennomgående taksering av godstransporter på jernbanen ville korteste transportvei fra bedrift til isfri hamn kunne utnyttes.

De 6 medlemmene av Nordisk Råd tar opp de fleste av disse problemene i sin begynnelse for det forslag som fremsettes. De tilrår at Nordisk Råd undersøker mulighetene for ytterligere å støtte Midtnordensamarbeidet gjennom å —

1. fjerne slike administrative, skattemessige m.fl. bestemmelser som hemmer utviklingen av samarbeidet i Midtnorden, eller på annen måte eliminere de negative virkningene av disse.

2. i økt utstrekning støtte prosjekt som er en vesentlig del av det regionale samarbeidet i Midtnorden og som kan bedømmes å ha utviklingsmuligheter.

Det foreliggende forslag er etter plan- og utbyggingsavdelingens vurdering vel begrunnet og er i tråd med de drøftinger som har funnet sted i Midtnordenkomiteen.

Dersom vi ønsker å se på Midtnorden som en enhet og har som mål å styrke næringslivet og sikre bosettingen her, bør vi i også være villige til å ta de skritt som er nødvendige for å lette industrielt samarbeid over grensene.

Bedring av kommunikasjonene vil være et ledd i dette arbeidet.

Forslaget vil, dersom Nordisk Råd og de nasjonale, lovgivende myndigheter følger opp, bedre mulighetene for industrielt samarbeid over grensene. Dette vil sannsynligvis også medføre økt aktivitet innenfor Midtnordenkomiteens arbeidsområde. Fylkeskommunen vil imidlertid fortsatt ha full styring med de økonomiske forpliktelser dette kan medføre. Lokal finansiering av prosjekter som ønskes igangsatt i Midtnordenkomiteens regi, skal vedtas i den enkelte fylkeskommune/län. Dersom minst 2 av de 3 representantene fra en fylkeskommune/län går mot et forslag til vedtak i Midtnordenkomiteen, faller dette selv om alle de øvrige går inn for det.

Plan- og utbyggingsavdelingen vil rå næringsutvalget til å gjøre slikt

VEDTAK

''Næringsutvalget rå fylkesutvalget til å gi sin tilslutning til medlemsforslag A 637/e om ytterligere utvidet samarbeid i Midtnorden.''

Næringsutvalget behandlet saken i møte 22.9.1982, sak 97/82, og gjorde enstemmig vedtak i samsvar med avdelingens tilråding.

Fylkesrådmannen slutter seg til tilrådingen fra næringsutvalget og fremmer slik:

''Sør-Trøndelag fylkeskommune gir sin tilslutning til medlemsforslag A 637/e om ytterligere utvidet samarbeid i Midtnorden.''

Nord-Trøndelag næringsutvikling A/S:

Vårt selskap har gjennom lengre tid vært med i midtnordensamarbeid på ulike felt, hvor de praktiske sider ved gjennomføringen av slikt samarbeid kommer til syne. De to punkter i forslaget berører spørsmål som de organer som er satt til å forestå den praktiske side av samarbeidet, møter.

Vi vil på denne bakgrunn uttale:

ad 1: Vi slutter oss til den valgte formulering.

ad 2: Vi tror at praktiske prosjekt bør være en vesentlig del av det regionale samarbeidet, fordi gode løsninger av slike prosjekt er best egnet til å fremme dette samarbeid. Herved må det påses at fordelene tilfaller samarbeidspartene på en balansert måte.

Steinkjer, 18. oktober 1982

Nord-Trøndelag næringsutvikling A/S

S. J. Sagafos

Sør-Trøndelag industriforening:

Som den av de tre samarbeidende foreninger i Næringsorganisasjonenes Felleskontor som har vært den aktive forening i Midtnordensamarbeidet vil vi herved gi vår uttalelse til det medlemsforslag, som blir fremmet for Nordisk Råd.

Vedrørende forslaget punkt 1:

Å avskaffe de byråkratiske hindringer som hindrer utviklingen av samarbeidet i Midtnorden er, og har hele tiden vært, en av de problemer som Trøndelag Industriforening, som organisasjon, føler den største maktesløshet overfor. Det har vært gjentagende ganger påpekt de forskjellige problemer uten at vi har fått gjennomslagskraft for våre argumenter. At Nordisk Råds egne medlemmer nå fremmer forslag om slik nedbygging av byråkratiet ser vi på med den største tilfedshet og gir vår tilslutning til dette.

Vedrørende forslaget punkt 2:

Som aktive initiativtagere til flere aktiviteter i Midtnorden, bl. a. opprettelsen av Midt-Norsk Handelskontor i Sundsvall og de to hjemmebaser i Trøndelagsfylkene, ser vi positivt på et forslag som gir støtte til det arbeidet disse nyopprettede organer kan gjøre for Midtnordisk samarbeid. Det at midler skal gis som prosjektstøtte er vi enige i, da denne form for støtte er den mest målrettede og målbare. Kan støtte også gis til prosjekter, som har til hensikt å avskaffe hindrende byråkrati, vil dette gi en ekstra effekt av midlene.

Industriforeningens styre uttaler imidlertid at et forslag, som er så rundt formulert som det som her er forelagt, vil ha lett for å få tilslutning i politiske organer, men er lite forpliktende for de politikere som vedtar dette. Vi vil derfor i det følgende gi et par eksempler, som har gyldighet på nordisk basis og ikke bare i Midtnorden.

Det første eksemplet er det system for avgiftsbelegging av sukkervarer som rammer norske produsenter ved eksport til Sverige. Denne forskjellsbehandling rammer dobbelt sterkt fordi Sverige godtgjør eksportører fra eget land den tilsvarende avgift, som baserer seg på differansen mellom sukkerprisen innenlands i mottakerland og verdensmarkedsprisen. Vi skal ikke gå nærmere inn på disse regler her, dertil kjenner vi for lite til dem. Nevnes skal imidlertid at næringsmiddelbransjens egne organisasjoner har gjentagende ganger bedt myndighetene om hjelp i denne saken uten at dette har lyktes.

Det andre eksemplet vi vil nevne, ble presentert i fjernsynsprogrammet Apropos onsdag den 13. oktober og gjaldt leveranser av fisk fra firma Hitramat på Hitra i Sør-Trøndelag til Kennet Krooks Storkjøkken i Sundsvall. Det kom her tydelig frem at byråkratiske hindringer og regler om lisenser både for eksport og import var den direkte årsak til at den ferske fisken, som kunne ha vært levert hos kunden 24 timer etter produksjonen ble ytterligere to døgn forsinket med derav følgende kvalitetsforringelse.

Vi trekker frem ovenstående eksempler, for å peke på konkrete arbeidsoppgaver for Nordisk Råd i forbindelse med foreliggende medlemsforslag. Dette er kun noen av et utall av hindringer, som legges i veien for naturlig vare- og tjenestebytte over grensene i Midtnorden og vi håper at medlemsforslaget vil utløse politisk handling og ikke bare politisk velvilje.

Trøndelag industriforening står for øvrig til tjeneste med å fremskaffe eksempler på slike unødige byråkratiske hindringer. Vi er også kjent med at Midtnordenkomiteen vil sette ned en komite, som på sin side skal studere disse problemene og vi regner med at Midtnordenkomiteen i så måte vil være med på å følge opp dette arbeidet.

Trondheim, 18. oktober 1982

Sør-Trøndelag industriforening

G. Fredriksen

Direktør

Nord-Trøndelag industriforening:

Nord-Trøndelag industriforening var tidligere en del av Trøndelag industriforening som omfattet både Sør- og Nord-Trøndelag fylker. Denne forening var en aktiv forening i Midtnordensamarbeidet.

Med bakgrunn i det fortsatt aktive samarbeide mellom våre to foreninger vil vi med dette støtte uttalelsen fra Sør-Trøndelag Industriforening datert 18.10.82 (*se oven*).

Steinkjer, 22. oktober 1982

Nord-Trøndelag industriforening

Per David Lundereng

Sverige

Statens järnvägar:

I godstrafiken på järnväg mellan Sverige och Norge finns genomräknade tariffer för godstrafik. I tarifferna är sedan något år klareringskostnader inräknade, vilket sammantaget gör det mycket lätt att fraktberäkna och expediera sändningar mellan länderna. I övrigt finns ett etablerat och väl fungerande samarbete mellan SJ och NSB, dels direkt via huvudkontoren i Stockholm och Oslo, dels mellan respektive region på ömse sidor om

Storlien. I medlemsförslaget föreslås inte heller några ytterligare åtgärder beträffande godstrafiken på järnväg mellan länderna.

Vad gäller persontrafiken bör det regionala huvudmannaskap som fr. o. m. 1981-07-01 införts för trafiken inom länen i Sverige, kunna få en positiv effekt även för trafiken till angränsande områden. Någon överenskommelse om länskortens giltighet på tåg inom de berörda länen har dock ännu ej träffats. De regler och bestämmelser som gäller för resandetrafik med tåg och buss hämmar ej nämnvärt utvecklingen av samarbetet i Mittnorden. För busstrafikens del kunde dock mera enhetliga regler om fordonsbredd och axeltryck vara önskvärda.

Stockholm den 29 oktober 1982

Bengt Furbäck

Statens vägverk:

Vägverket har i princip inget att erinra mot förslaget om en undersökning av möjligheterna att ytterligare stödja det s. k. mittnordenssamarbetet. Vägverket bedömer att vägstandarden i de berörda länen ej utgör något direkt hinder för det avsedda samarbetet.

Vägverket vill erinra att de tillåtna fordons- och viktbestämmelserna i Sverige är generösare än de som tillämpas i övriga nordiska länder. Vägverket vill även erinra om den inriktning av väghållningen som angivits i det svenska trafikpolitiska beslutet. Här sägs att transportkostnaderna skall minskas i sådana områden där näringslivets utveckling hämmas. Vägverket försöker uppnå detta mål med hjälp av såväl investerings- som driftåtgärder genom att bl. a.

- förstärka bärgigheten på broar och vägar
- minimera tiden för belastningsnedsättningar under tjällossningsperioder
- vara generösa med dispenser för betydelsefulla transporter.

Dessa typer av åtgärder genomförs så långt de ekonomiska resurserna räcker inom såväl de berörda länen som övriga delar av landet.

Borlänge den 3 september 1982

Carl Rappe

Luftfartsverket:

I förslaget nämns "Mittnordenflyget" främst bland de konkreta resultat som mittnordenssamarbetet redan givit. Som ett viktigt önskemål framförs

införandet av en genomgående samordnad flyglinje Norge–Sverige–Finland, dvs. så att samma flygplan kan användas hela vägen. Det görs gällande att koncessionsreglerna för etablering av flyglinjer torde behöva överses så att de inte hindrar en rationell utbyggnad av flyglinjerna "på tvären". En bättre ordning härvidlag kunde göra det möjligt att utvidga flyglinjen till två turer i samma riktning varje dag.

De åsyftade reglerna som skulle hindra etablering av en genomgående linje torde vara det förbud mot sabotage som finns i luftfartslagen (1957:297). I 7 kap. 3 § stadgas bl. a.: "Såvitt angår befordran av passagerare eller gods allenast från ort till annan inom riket eller annan inrikes fart, må tillstånd meddelas endast svenska staten, svensk kommun eller annan sådan menighet, svensk medborgare eller svenskt dödsbo, svenskt aktiebolag, vars aktiebrev äro ställda till viss man, ävensom svenskt handelsbolag, vari ej finnes utländsk bolagsman, samt förening, annat samfund, stiftelse eller annan sådan inrättning här i riket, såframt styrelsens samtliga medlemmar äro svenska medborgare." Denna huvudregel är inget hinder för ett svenskt företag att trafikera en genomgående linje med trafikrättigheter t. ex. mellan Sundsvall och Östersund, medan däremot ett finskt eller norskt företag inte skulle ha denna rätt. Emellertid finns i samma paragrafs tredje stycke en dispensregel: "Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, luftfartsverket äger medgiva undantag från vad i denna paragraf stadgas, när särskilda skäl äro därtill." Svensk lagstiftning förefaller därför inte behöva ändras för att medge detta slag av trafik om regeringen bedömer det lämpligt att den genomförs av utländskt flygföretag. Flyglagutredningens förslag till reviderad luftfartslagstiftning (Ds K 1981:13) innebär ingen ändring i sak av nu gällande regler.

De ekonomiska förutsättningarna för "Mittnordenflyget" bedömer luftfartsverket som långt viktigare än reglerna för koncessionsgivning när det gäller att bibehålla och förbättra trafiken. Luftfartsverket har t. o. m. 1983-03-31 beviljat både Finnairs trafik över Kvarken och SAS trafik Trondheim–Östersund taxereduktioner, utgörande omkring 65% av utrikes landningsavgift, 65% av koncessionsavgiften för ramptjänst och 55% av utrikes passageraravgift. Med hänsyn till trafikens ekonomiska bärkraft anser luftfartsverket det troligt att taxereduktioner kommer att medges även efter angiven dag om detta kan bidra till trafikens fortsatta upprätthållande.

Norrköping den 29 oktober 1982

Hans Wigardt

Kommerskollegium:

Medlemsförslaget

I medlemsförslaget presenteras det samarbete främst inom områdena näringsliv, kommunikationer, turism, utbildning och kultur som utvecklats under senare år mellan de mellersta regionerna i Finland, Norge och Sverige (i Sverige Jämtlands och Västernorrlands län). Bl. a. behandlas den mittnordiska olje- och gasgruppen (MNOG), och de tvärgående flygförbindelserna. Förslagställarna karakteriserar mittnordensamarbetet som ett välutvecklat nordiskt samarbete som tillkommit på lokala initiativ och anser att detta på alla sätt bör stödjas. Olika vägar för att främja samarbetet anvisas; dels ökade anslag dels översyn och ändringar av de lagar och bestämmelser som hämmar det ekonomiska samarbetet.

Nordiska ministerrådet bör enligt förslaget rekommenderas att undersöka möjligheterna att ytterligare stödja Mittnordensamarbetet genom att

1. avlägsna bestämmelser som hämmar utvecklingen av samarbetet
2. i ökad utsträckning stödja projektet som är en väsentlig del av samarbetet.

Remissyttranden

Kollegiet har berett Stockholms handelskammare, Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare och Västsvenska handelskammaren tillfälle att inkomma med synpunkter på förslaget.

Stockholms handelskammare skriver att den samlingsform som Mittnorden utgör prov på förefaller väl värd att utveckla. Att en del av de åtgärder som föreslås skulle få effekter även utanför Mittnorden ses inte som någon nackdel.

Västsvenska handelskammaren anser att det är angeläget att liknande samlingsprojekt kommer igång på flera platser i de nordiska länderna. Kammaren är tveksam till om ministerrådet skall anslå medel till projekt som enbart berör Mittnorden. Man anser dock att "pilotprojekt" som hela Norden kan ha nytta av är av värde.

Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare instämmer med eftertryck i förslaget. Man framhåller att angränsande områden i öst och väst geografiskt sett är naturliga marknader för de båda svenska länen, men att handelsutbytet i Mittnorden länge försvårats av dåliga kommunikationer och administrativa hinder. Förbättringar har uppnåtts, men hinder kvarstår framförallt vad gäller kapitalrörelser och transporter av människor och gods. Man pekar på att handelskamrarna i Mittnorden bildat en gemensam organisation, Mittnordens Handelskammare, som f. n. koncentrerar sitt arbete på förbättringar av flyg-, tåg-, och färjeförbindelserna, minskade hinder för lastbilstransporter samt information om möjligheterna till affärskontakter – med särskild uppmärksamhet riktad mot den

norska offshoremarknaden. De av motionärerna föreslagna åtgärderna ligger helt i linje med detta arbete och skulle kunna ge betydande resultat utan större kostnader, menar Västernorrlands och Jämtlands läns Handelskammare.

Kollegiets synpunkter

Kollegiet delar de ovannämnda handelskamrarnas uppfattning att Mittnordensamarbetet förefaller väl värt att vidareutveckla. Det förefaller överhuvudtaget fruktbart att ta tillvara olika lokala företags och organisationers intresse av och initiativ till samarbete över gränserna. Att förslaget om översyn och ändring av lagar och bestämmelser kan få betydelse för hela det nordiska ekonomiska samarbetet ser inte heller kollegiet som någon nackdel.

Med anledning av det utrymme som förslagsställarna ägnar den norska offshore-industrin vill kollegiet erinra om att intresset för denna industri som marknad torde vara stort även utanför Mittnorden – inte minst på olika håll i Norge.

Stockholm den 29 oktober 1982

Enligt kommerskollegiets beslut

Annika Norell

Arbetsmarknadsstyrelsen:

Enligt arbetsmarknadsstyrelsens mening framstår samarbetssträvandena inom näringslivet i Mittnorden som en angelägen uppgift. Stora delar av Västernorrlands och Jämtlands län tillhör landets mest sysselsättnings-svaga regioner med hög arbetslöshet och lågt arbetskraftsdeltagande. I förslaget framhålls det som väsentligt att en samordning av den industriella utvecklingen i Mittnorden underlättas. Man pekar särskilt på den svenska verkstadsindustrins möjligheter till leveranser till den norska offshore-verksamheten samt på vissa möjligheter till högteknologiskt utnyttjande av naturgas. Sådana samordnade näringspolitiska satsningar skulle kunna ge en välbehövlig förstärkning av sysselsättningen regionalt. När det gäller regler och bestämmelser som hämmar det ekonomiska samarbetet i Mittnorden pekar förslagsställarna på etablerings- och koncessionslagstiftning, trafikala regler m. m. Styrelsen kan instämma i det angelägna av att man eftersträvar att så långt möjligt undanröja föreliggande hinder för samverkan för näringslivet i Mittnorden.

Stockholm den 28 oktober 1982

Bertil Rehnberg

Bengt Härshammar

Statens industriverk:

I medlemsförslaget om åtgärder för att stimulera innovationer inom Norden föreslås att Nordiska rådet skall rekommendera Nordiska ministerrådet att utreda olika vägar att stimulera innovationer inom näringslivet i Norden. Genom ökad innovationsaktivitet syftar förslagsställarna till att uppnå ökad nyetablering av företag i Norden.

Industriverket anser liksom förslagsställarna att ett vidgat samarbete bl.a. mellan näringsliv och högskolor i hela Norden kan innebära en stimulans av innovationer. För att nya innovationer verkligen skall leda till nyetablering av företag mellan de nordiska länderna kan det vara nödvändigt att se över de bestämmelser som reglerar företagsetablering mellan länderna samt i övrigt studera de förhållanden som påverkar incitament till nordiskt företagssamarbete.

En sådan översyn av administrativa, skattemässiga m. fl. bestämmelser föreslås i det andra medlemsförslaget för att stödja utvecklingen av samarbetet i Mittnorden. Enligt industriverkets uppfattning bör översynen inte enbart inriktas på Mittnorden utan genomföras generellt för Norden.

Industriverket är sålunda positiv till de i medlemsförslagen angivna utredningarna för att öka det industripolitiska samarbetet inom Norden.

Ett annat område som enligt industriverkets uppfattning är i behov av stora utredningsinsatser, gäller handeln mellan de nordiska länderna och interaktionen mellan de nordiska ländernas ekonomier. Industriverket har tagit initiativ till bildandet av en nordisk arbetsgrupp med representanter från Danmark, Finland, Norge och Sverige. Arbetsgruppen har med ekonomiskt stöd från Nordiska ekonomiska forskningsrådet kunnat etableras. Syftet med dess arbete är att analysera import- och exportflödena mellan de nordiska länderna samt att utveckla en nordisk handelsmodell. Tillsammans med befintliga ekonometriska modeller över ekonomin i respektive land skapas förutsättningar för att analysera och prognosera effekterna på industrin i de nordiska länderna av olika åtgärder och utvecklingsalternativ. Projektet har givits arbetsnamnet NORDHAND-projektet. Arbetsgruppen har för genomförandet av projektet äskat medel från Nordiska ekonomiska forskningsrådet. Om forskningsmedel beviljas kommer NORDHAND-projektet att resultera i ett mycket verkningsfullt analys- och prognosinstrument som kontinuerligt bör användas i den nordiska ekonomiska planeringen. Analyser av de frågeställningar rörande förändringar av den nordiska samhandeln som rests i Nordiska rådet och dess ekonomiutskott, ingår som en naturlig del i projektet.

Stockholm den 12 oktober 1982

Eric Pettersson

Lennart Sundberg

Länsarbetsnämnden i Jämtlands län:

Trots att förslaget från Nordiska rådets medlemmar angående ovanstående i två olika punkter är mycket allmänt hållna och som inte direkt berör länsarbetsnämndens verksamhetsområde vill nämnden ändå framhålla följande.

En fungerande arbetsmarknad inom en region eller ett större område är mycket viktigt och inte minst vid en eventuell konjunkturuppgång som kan antagas ställer krav på relativt stor rörlighet av arbetskraften. Även i det arbetsmarknadsläge vi för närvarande har, skiljer sig efterfrågan och utbudet av arbetskraft mellan olika regioner och våra nordiska grannar.

När det gäller möjligheterna att arbeta i annat land (för vårt län vanligtvis Norge) är problemen relativt få efter de förändringar som under senare tid genomförts bl. a. avseende sjukpenning och sociala avgifter. Däremot blir problemen större när anställningstiden blir längre än ett år, exempelvis kan man ej göra underskottsavdrag för egen bostadsfastighet i Sverige efter denna tid. Detta hämmar helt klart utbytet av ex. byggnadsarbetare och annan kvalificerad arbetskraft som skulle kunna arbeta bl. a. inom offshoreindustrin. Möjligheten till sökanderesor till och från Norge liknande det avtal som finns med Finland skulle också leda till en mer gemensam arbetsmarknad. Ungdomarnas m. fl.'s möjligheter att ta tillfälliga arbeten i grannländerna missgynnas också genom de bestämmelser som gäller för kontant arbetsmarknadsstöd där arbeten hos privata arbetsgivare i Norge ej får tillgodoräknas som kvalifikationstid för rätten till stödet.

Det finns med all säkerhet flera bestämmelser som bör ses över varför nämnden stöder förslagsställarnas framställning till Nordiska ministerrådet.

Östersund den 29 oktober 1982

Gert Korths-Aspegren

O. Rydhult

Länsarbetsnämnden i Västernorrlands län:

I medlemsförslaget framhålls att Mittnordensamarbete bör understödjas och uppmuntras på alla sätt. Länsarbetsnämnden delar denna uppfattning och anser att ett utvidgat samarbete i Mittnorden stärker sysselsättningen i området. Det är härvidlag väsentligt att detta samarbete utvidgas inom de områden där det finns naturliga förutsättningar. Förslagställarna har särskilt framhållit utvecklingen av verkstadsindustrin i Sverige för leverans till den norska offshoreindustrin. Även möjligheterna till högteknologiskt utnyttjande av naturgas antyds. Redan idag förekommer leveranser från verkstadsföretag i länet till den norska offshoreindustrin. Ett samarbete

som borde ha naturliga förutsättningar att utvecklas ytterligare. Det gäller särskilt verkstadsindustrin i Örnsköldsvik.

Ett annat konkret förslag, som väcks på trafikområdet, är att knyta det så kallade Mittnordenflyget till de interna inrikesnäten i Norge, Sverige och Finland. Detta skulle ytterligare minska tidsåtgången för personkontakter och utgör, enligt länsarbetsnämndens mening, ett värdefullt inslag i de regionalpolitiska strävandena.

Härnösand den 27 oktober 1982

Erling Jacobsson

Leif Ståhl

Utvecklingsfonden i Västernorrlands län:

Förslagsställarna påpekar att samarbetet inom Mittnorden gett avsevärda konkreta resultat. Som exempel nämns bl. a. utställningar, branschsamverkan och exportinsatser i samverkan mellan företag, gemensamt företagsregister samt handelskontor i Trondheim, Sundsvall och Österbotten. De nyss uppräknade aktiviteterna är särskilt intressanta ur Utvecklingsfondens synvinkel mot bakgrund av det bakomliggande syftet, nämligen att stärka de komersiella kontakterna inom Mittnorden. Inom Utvecklingsfonden har vi således kunnat notera, att de mindre och medelstora företagen i ökad utsträckning kommit att betrakta Mittnorden som en hemmamarknad. Detta är ett mycket viktigt framsteg, som i ett antal fall möjliggjort en expansion som inte kunnat ske på en lokal marknad.

Utvecklingsfonden vill sammanfattningsvis uttala sitt stöd för de resor och synpunkter, som framförs i medlemsförslaget, och vill därför uttala den förhoppningen att förslaget skall föranleda en rådsrekommendation i enlighet med förslagsställarnas yrkande.

Härnösand den 26 oktober 1982

Utvecklingsfonden i Västernorrlands län

Bertil Löfberg

Ordförande

Jan Nilsson

Verkst. direktör

Jämtlands läns utvecklingsfond:

Utvecklingsfonden har alltsedan starten av det gränsregionala samarbetet i Mittnorden varit direkt involverad i flertalet av de projekt som bedrivits. Detta har fallit sig helt naturligt då tyngdpunkten i det gränsregionala samarbetet legat på näringslivsfrågor. Utvecklingsfonden har sett det angeläget att medverka i arbetet då bildandet av MNK har givit möjligheter att bearbeta utvecklingsfrågor som direkt och indirekt har berört förutsättningarna för jämtländskt näringsliv att nå ut på angränsande marknader. Här kan särskilt nämnas frågor som kommunikationer (flygförbindelse inom Mittnorden) upprättande av regionala handelskontor, företagsregister m. m. I arbetet med bl. a. dessa frågor har klart framgått behovet av nationellt och nordiskt stöd för genomförandeåtgärder. Erfarenheterna av Mittnordensamarbetet har hittills varit mycket goda. Sålunda kan klart förmärkas ökade kontakter och ökat samarbete mellan regionernas näringsliv som en följd av de kanaler som upprättats ytterst via MNK:s aktiviteter. En viktig ingrediens i arbetet har naturligt nog varit möjligheterna att åtnjuta Nordiska ministerrådets stöd både opinionsmässigt och ekonomiskt. Utvecklingsfonden uppfattar detta också som en viktig förutsättning för det fortsatta arbetet i synnerhet som flera frågor helt eller delvis innehåller institutionella hinder som för en lösning kräver åtgärder på nationell nivå. Vidare är, med utgångspunkt från bl. a. de olikheter i de inblandade regionernas möjligheter att finansiera olika åtaganden, Nordiska ministerrådets ekonomiska medverkan mycket angelägen.

Jämtlands läns utvecklingsfond ser medlemsförslaget som ett positivt stöd för en utveckling av det gränsregionala samarbetet som inletts i Mittnorden och vill därmed i alla delar tillstyrka förslaget och uttala den förhoppningen att förslaget föranleder en rådsrekommendation i enlighet med förslagsställarnas yrkande.

Östersund den 22 oktober 1982

Jämtlands läns utvecklingsfond

Kurt Lagerstedt

Per-Erik Lundman

Länsstyrelsen i Västernorrlands län:

I slutet av 1976 inleddes ett gränsregionalt samarbete i Mittnorden mellan Västernorrlands och Jämtlands län, Nord- och Sör-Trøndelag fylken samt Vasa och Mellersta Finlands län. Vid den s. k. Storlienkonferen-

sen i oktober 1977 träffades regionala myndigheter och representanter för näringslivet och dess organisationer. Det resulterade i att Mittnordenkommittén etablerades i oktober 1978 i Trondheim.

Samarbetet under Mittnordenkommitténs ledning har således pågått under endast 4 år. Som förslagsställarna också framhåller har samarbetet redan givit en rad konkreta resultat inom de för samarbetet särskilt utpekade områdena näringsliv, kommunikationer, turism och utbildning.

Ett gränsregionalt samarbete på tvären är av utomordentlig betydelse för utvecklingen i Mittnordenområdet. Syftet är såväl näringsgeografiskt som kulturellt. Länsstyrelsen har därför i det regionala utvecklingsarbetet, länsplaneringen, behandlat mittnordensamarbetet.

De medel som Nordiska ministerrådet har ställt till förfogande har inte alltid varit tillräckliga för att förverkliga planerade projekt varför länsstyrelsen hemställt hos regeringen om aktivt stöd för olika samlarbetsprojekt i samband med den årliga uppföljningen av länsplaneringen. Genom regional anslagsgivning har vissa projekt kunnat drivas av Mittnordenkommittén. Här uppstår emellertid problem som beror på olikheter i den regionala förvaltningsorganisationen mellan de tre länderna. Ett ökat stöd från Nordiska ministerrådet skulle således vara värdefullt.

Genom Mittnordenflygets tillkomst har möjligheterna till effektiva person- och godstransporter avsevärt förbättrats. Fortfarande återstår dock en hel del att göra på kommunikationsområdet. Bl. a. gäller det harmoniseringen av väg- och järnvägstrafikens villkor i Mittnorden. Även det ekonomiska samarbetet hämmas och försvåras av regler och bestämmelser.

Länsstyrelsen har uppmärksammat och påpekat en del problem vad beträffar regler och bestämmelser som verkar i negativ riktning i samarbetet.

Från regionalpolitisk synpunkt är samarbetet i Mittnorden av största betydelse. Näringslivskontakterna har utvecklats påtagligt genom flygförbindelsen och handelskontoren i Trondheim, Sundsvall, Jakobstad och Jyväskylä. Samverkan mellan högskolor och universitet med därtill knutna utvecklingsorgan lovar gott för framtiden.

Länsstyrelsen vill understryka betydelsen av ett nordiskt engagemang i dessa och andra mittnordiska utvecklingsfrågor. Bl. a. föreslås

att Mittnordenflyget får en bra anknytning till Finland och att nationella garantier ges för flyglinjens bestånd,

att företagssamverkansprojekt för Mittnorden inom offshoreområdet stimuleras,

att lag- och författningsharmoniseringen fortsätter med transport- och företagsområdena (aktiebolagslagstiftningen) som särskilt intressanta fält,

att utbytesutbildning inom universitet och högskolor och eljest intressant utbildning för bland annat petroleumindustrin får lättade regler för ett optimalt utnyttjande av Mittnordensregionens utbildningsresurser i ett nordiskt perspektiv,

att ett nordiskt biståndsinstitut utvecklas i Ådalen samt

att forskning och utveckling stimuleras i mittnordisk samverkan inom exempelvis decentraliseringsforskningen, glesbygdsnäringar, olje- och gasindustrin, skogsteknologin och skogsindustrin, bioteknologin med bland annat skogsindustriellt kunnande som bas samt materialfrågor m. m., varvid de institutionella resurser som högskolor, SINTEF, övriga mittnordiska forsknings- och utvecklingsresurser i offentliga institutioner och i näringslivet beaktas.

Sammanfattningsvis vill länsstyrelsen sålunda instämma i förslagsställarnas rekommendationer till Nordiska Ministerrådet att undersöka möjligheterna att ytterligare stödja Mittnordensamarbetet genom föreslagna åtgärder.

Härnösand den 9 november 1982

Bertil Löfberg

Gun-Britt Hägglund

Länsstyrelsen i Jämtlands län:

Länsstyrelsen är positiv till de tankegångar som redovisas från förslagsställarna och stöder därför – i dessa avseenden – deras begäran om en rekommendation från Nordiska rådet. Inom skatteområdet finns dessutom ett ökande intresse av att utbyta erfarenheter från den praktiska verksamheten.

Av fortsatt stor betydelse är – enligt länsstyrelsens mening – även ett ökat regionalt utbyte och samarbete inom områdena utbildning, industri, hantverk, jord- och skogsbruket samt turism. Informationsutbyte och samverkan kan därvid etableras genom anordnande av seminarier, utställningar e. dyl. samt ömsesidiga studiebesök.

I detta sammanhang riktar länsstyrelsen även uppmärksamheten på det behov av räddningssamverkan inom "Mittnorden" som kan finnas. Även om sådan samverkan i Mittnordenområdet i första hand framstår såsom varande av bilateral art. (Sverige och Norge).

Östersund den 16 november 1982

Harald Pettersson

Bo Sjöstedt

Linjeflyg Aktiebolag:

Bolaget är för sin del berett att medverka i diskussioner om eventuell utökning av den internationella flygtrafiken inom Mittnorden-området och dess anknötning till inrikestrafiken. Vi vill i övrigt hänvisa till SAS yttrande i ärendet.

Bromma den 25 oktober 1982

Linjeflyg Aktiebolag

Olle Hedberg

BILAGA 3**I efterhand inkommet yttrande****Landshövdingen i Mellersta Finlands län¹:**

Mellersta Finlands län är med i Mittnordensamarbetet för fjärde året. Vi har upplevt samarbetet i Mittnorden som nyttigt och stimulerande inom de områden, som medlemsförslaget A 637/e syftar på. Synnerligen värdefullt är att även ett inlandsläns olika samhällskretsar på detta sätt naturligt kan knyta kontakter med Sverige och Norge samt delta i det praktiska samarbetet. Då det i mellanstegsförvaltningen i Finland inte finns någon landskapssjälvstyrelse, som självständigt finansierar sin verksamhet, liksom i Sverige och Norge, kommer finansieringen av en del av växande samarbete i Finland att kräva större beredskap än hittills av statens centralförvaltning.

Betydelsen av samarbetet framgår av att det enligt uppgift i varje deltagarland finns län eller landskap, som vill komma med i Mittnordensamarbetet. En representant från Kuopio län var första gången med som observatör vid mötet i oktober 1982.

På basen av sina erfarenheter finner Mellersta Finlands län det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om ytterligare utvidgat samarbete i Mittnorden (ärende A 637/e) sakligt och nödvändigt samt understöder godkännandet av det.

Jyväskylä den 31 december 1982

Kauko Sipponen

Landshövding

¹ Yttrandet översatt från finska.

Medlemsförslag

om nordiska samarbetsprojekt för små och mindre kända grupper av funktionshämjade

(Väckt av Margit Hansen-Krone, Ashjørn Haugstvedt, Bror Lillqvist, Astrid Murberg Martinsen, Petter Savola och Sten Söderström)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska hälsovårdshögskolan:

Det är ett angeläget och väl underbyggt förslag om samarbete som framförs och det är naturligt att man utnyttjar det stora befolkningsunderlag som de nordiska länderna utgör till att studera just mindre gruppers behov.

Förslaget ligger helt i linje med det forskningsprojekt som Nordiska hälsovårdshögskolan håller på att genomföra, vilket också påpekas i motionen. Vår studie – både kartläggningen, enkäten, den socialpediatriska analysen och de bakgrundsrapporter om hälso- och socialvårdssystem i våra länder, som också håller på att färdigställas – kommer att kunna ge väsentliga kunskaper om dessa barn, deras familjer och deras behov av stöd och hjälp av samhället. Dessa våra resultat kommer naturligtvis att ställas till förfogande för en eventuellt nybildad projektgrupp och kan tjäna som utgångspunkt för vidare forsknings- och utvecklingsarbete.

Göteborg den 1 december 1982

Sven-Olof Hedengren
Ordförande

Lennart Köhler
Rektor

Nordiska handikappförbundet (NHF):

Förutsättningarna för funktionshindrade att kunna leva ett normalt liv är beroende av

- att man i den allmänna samhällsplaneringen tar hänsyn till funktionshindrades problem
- att för personer som har ett medicinskt funktionshinder, tillgång finns till medicinsk service.

Det arbete de funktionshindrades egna organisationer utfört under årens lopp har i första hand inriktats på den sociala och arbetsmässiga rehabiliteringen för funktionshindrade samt att man i samhällsplaneringen skall tillgodose funktionshindrades krav. Detta arbete tillgodoser alla grupper således även de små och mindre kända grupperna av funktionshindrade.

NHF är därför tveksam till ett så omfattande projekt för små och mindre kända grupper av funktionshindrade som medlemsförslaget innebär.

Det finns nämligen redan i dag ett större antal organisationer som tillvaratar smågruppernas behov än vad förslagsställarna anger och enligt NHF:s uppfattning bör man inte sträva efter en organisationsbildning för varje diagnosgrupp, ty det kan innebära splittring av tillgängliga resurser.

Ett samnordiskt projekt bör enligt NHF:s mening främst inriktas på att tillvarata de specialkunskaper som finns på medicin- och vårdområdet när det gäller att förbättra de medicinska förhållandena för smågrupper av funktionshindrade i Norden. Nordiska nämnden för handikappfrågor bör på detta område undersöka om specialkunskaper om de olika diagnosgruppernas behov kan lagras i det datasystem som är under utveckling när det gäller tekniska hjälpmedel.

NHF anser att ett samnordiskt projekt ej bör omfatta organisationernas eget arbete. Av medlemsförslaget framgår att organisationerna för små och mindre kända grupper av funktionshindrade redan i dag samarbetar, och NHF vill framhålla att detta samarbete måste få utvecklas på organisationernas villkor och utan styrning av en projektgrupp.

Sammanfattningsvis anser NHF att ett samarbetsprojekt för små och mindre kända grupper av funktionshindrade bör begränsas till att omfatta medicin- och vårdområdet.

Stockholm den 16 november 1982

Nordiska handikappförbundet

Boo Fogelberg

Generalsekreterare

Nordiska nämnden för handikappfrågor:

Förslaget om ett nordiskt samarbetsprojekt för små och mindre kända grupper av funktionshämmande är konkret och realistiskt. Det tar enligt nämndens mening också upp ett mycket angeläget arbetsområde.

Nämnden har i sin hittillsvarande verksamhet på skilda sätt kommit i kontakt med "den lilla gruppens problematik". Den är mycket väl ägnad för nordiskt samarbete. Som exempel kan nämnas vårt samarbetsprojekt om handikappade barns behov av hjälpmedel och andra åtgärder samt det

mycket konstruktiva samarbetet i dövblindfrågor som har haft positiva effekter på nationella åtgärder inom området och som dessutom har resulterat i en väl fungerande samnordisk utbildning av personal för dövblinda.

De i medlemsförslaget angivna exemplen på arbetsuppgifter för ett nordiskt samarbetsprojekt om små och mindre kända grupper av funktionshämjade ligger på en realistisk nivå. De överensstämmer i stort med verksamhetsformer som nämnden har funnit ändamålsenliga i sin hittillsvarande verksamhet.

Nämnden tillstyrker sålunda att det föreslagna projektet kommer till stånd.

Bromma den 9 november 1982

Nordiska nämnden för handikappfrågor

Finn Petrén

Kanslichef

Handikapporganisationernas Nordiska råd, HNR:

Förslaget att igångsätta ett nordiskt samarbetsprojekt för små och mindre kända grupper av handikappade hälsar HNR med tillfredsställelse. Enligt HNR:s mening finns det stora behov för dessa grupper, och specialistkunskapen är ofta bristfällig på både lokal och regional nivå inom respektive land. Med hela Norden som underlag skulle kompetensen avsevärt kunna höjas.

HNR är inte nu beredda att ange vilka grupper som skulle kunna omfattas av projektet, utan ber att få återkomma till detta i samband med att projektet sätts igång. HNR förutsätter att handikapprörelsen får representation i den grupp som driver projektet.

Avslutningsvis vill HNR peka på att projektet bör få den inriktningen att resurser inte skall tas från redan befintliga i respektive land. Utvecklingen på nordisk basis bör ske med sikte på den framtida forskningen och utvecklingen för de små och mindre kända grupperna.

Stockholm den 3 december 1982

Handikapporganisationernas Nordiska råd

Rolf Utberg

Ordförande

Jan Johnsson

Sekreterare

Nyresykes nordiske samarbeidsutvalg (NNS):

Forslaget om opprettelse av en nordisk prosjektgruppe for små grupper av funksjonshemmede finner vi særdeles verdifullt, og vi vil anbefale, at de gis størst mulig støtte.

Kronisk nyresyke utgjør i denne sammenheng en relativt stor gruppe, men i praksis omfatter den adskillige, ofte sterkt varierende sykdoms-komplekser.

De i forslaget nevnte grupper er ytterst relevante eksempler på helt små handicap-grupper, som kan ha stor nytte av initiativet.

Vi vil likevel her tillade oss å påpeke, at det innenfor våre rekker kan nevnes flere små-grupper med helt spesifikke problemer, som også bør omfattes av forslaget, f.eks. barn i dialyse og flere typer multihandicap-pede med kompliserte sykdomsbilder, bl.a. diabetikere med kronisk nyresvikt.

Vi vil anmode om at man tar disse forhold med i overveielene i det videre arbeid med forslaget.

Oslo, 8. november 1982

For Nyresykes Nordiske Samarbeidsutvalg (NNS)

Bjarne Remel

Danmark:

Indenrigsministeriet:

Det oplystes, at udenrigsministeriet samtidig havde tilskrevet socialministeriet med anmodning om, at socialministeriets bemærkninger måtte blive fremsendt til indenrigsministeriet.

Socialministeriet har indhentet vedlagte udtalelse fra socialstyrelsen af 29. oktober 1982 og tilføjet (*se nedan*), at ministeriet kan henholde sig til socialstyrelsens anbefaling af, at projektet igangsættes under Nordisk Nævn for Handicapspørgsmål.

Sundhedsstyrelsen har til indenrigsministeriet udtalt, at sundhedsstyrelsen kan anbefale, at man går i gang med et arbejde som det foreslåede i en speciel nordisk projektgruppe. Indenrigsministeriet kan henholde sig her-til.

København, den 19. november 1982

P. m. v.

E. b.

Jane Herner

Socialstyrelsen:

Baggrunden for forslaget er, at det har vist sig, at det for de små handicapgrupper, på grund af kravet om specialviden samtidig med, at grupperne ofte er meget små, er vanskeligt at realisere det overordnede decentraliseringsprincip, som indebærer, at den enkelte skal have hjælp og behandling så nær hjemmet som muligt.

Med henblik på, at de nordiske lande skal kunne drage nytte og erfaring af et nærmere organiseret samarbejde, er det derfor foreslået at oprette en nordisk projektgruppe for "små handicapgrupper". Projektgruppen skal kunne fungere som en idebank og informationscentral for "primærhelse-tjenesten" i de nordiske lande.

Nordisk Ministerråd anbefaler, at projektet igangsættes og udføres af Nordisk Nævn for handicapsspørgsmål.

Socialstyrelsen kan anbefale, at projektet igangsættes under Nordisk Nævn for handicapsspørgsmål.

Det tilføjes, at socialstyrelsen den 18. oktober 1982 har modtaget en indbydelse fra Nordisk Nævn for handicapsspørgsmål til at deltage i et nordisk møde den 20.-21. december 1982 på Frambu Helsecenter i Norge om små og mindre kendte handicapgrupper.

Socialstyrelsen vil deltage i mødet på Frambu.

København, den 27. september 1982

Poul Pedersen
Kontorchef

Liselotte Kindt
Fuldmægtig

Amtsrådsforeningen i Danmark meddelar i skrivelse den 8 december 1982 att man inte vill motsätta sig medlemsförslaget.

Kommunernes Landsforening har i skrivelse den 17 september 1982 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Københavns Magistrats 2. Afdeling:

I denne anledning skal man, efter at forslaget har været forelagt *forretningsudvalget under Københavns hospitalsvæsens centrale lægeråd*, oplyse, at magistraten kan anbefale, at det omhandlede projekt realiseres.

Udover de i forslaget nævnte lidelser kan magistraten på det neuromedicinske område pege på patienter med Gilles de la Tourette og amyotrofisk

lateral sclerose. Disse sygdomme optræder så relativt sjældent, at grupperne er for små til at danne lokale foreninger. Det vil her være en stor fordel at danne fælles nordiske foreninger til støtte, dels for forskning i ætiologi og behandling af disse lidelser, dels til hjælp af disse patienter i almindelighed.

København, den 8. december 1982

Jørgen Frederiksen

A. Johannsen

De Samvirkende Invalideorganisationer:

Blandt De Samvirkende Invalideorganisationers medlemmer finder vi følgende grupper, som vel må siges at falde direkte ind under den rejste problemkreds. Det drejer sig om:

Danmarks Bløderforening	450 medlemmer
Landsforeningen for Nyresyge i Danmark	1 500 medlemmer
Landsforeningen for Laryngectomerede	358 medlemmer
Psykotiske Børns Vel	800 medlemmer
Foreningen for Stammere i Danmark	160 medlemmer
Landsforeningen for Afasiramte	ca. 100 medlemmer

Vi vil gerne indledningsvis i øvrigt udtale vor sympati for den tankegang, der ligger bag det omhandlede medlemsforslag, men på den anden side må vi gøre opmærksom på, at de rejste problemer efter vor mening er langt mere omfattende, end forslagsstillerne synes at gøre sig klart.

Forholdet er det, at man pr. tradition og af praktiske og organisatoriske grunde opererer med store handicapgrupper indenfor visse sygdomsområder som f.eks. bevægelseshæmmede, blinde, hørehæmmede o.s.v. Disse samlede grupper er imidlertid ikke i medicinsk henseende såvel som i anden henseende homogene. I realiteten består hver enkelt handicapgruppe af et større eller mindre antal små grupper med hver sit behandlingsbehov.

En del af dette behandlingsbehov kan naturligvis uden videre imødekommes i et lokalt social- og sundhedssystem, medens andre behov kræver specialindsats af en sådan karakter, at den kun findes få steder i et givet land.

Smågruppeproblemet er naturligvis vigtigt for de grupper, hvis eksistens ikke er almen kendt, men hele problemet om sufficient specialistbehandling, både socialt og medicinsk, omfatter mange andre allerede kendte minoritetsgrupper.

Det kan således nævnes, at udlægningen af særfor sorgen i 1980 bl. a. havde til følge, at den lægelige behandling af særfor sorgens tidligere klienter blev integreret i det amtskommunale sygehusvæsen. Der opstod herved administrative barrierer i henseende til opnåelse af hensigtsmæssig behandling, hvis behandlingen forudsattes gennemført udenfor pågældendes bopælsamt.

Dette forhold kan illustreres ved en henvisning til begivenhedsforløbet omkring de ortopædiske hospitaler, der tidligere blev drevet under Samfundet og Hjemmet for Vanføres ansvarsområde.

I Danmark har man altså netop gennemført en decentralisering på det sociale og medicinske område, som i nogle henseender får en virkning, der går stik imod forslagsstillernes intentioner – en udvikling som vi i De Samvirkende Invalideorganisationer i øvrigt betragter med den allerstørste bekymring. Vi vil derfor meget håbe, at det omhandlede medlemsforslag kan vinde tilslutning, men at dette forslag på den anden side må blive formuleret på en sådan måde, at alle berørte minoritetsgrupper medinddrages.

København, den 3. september 1982

Svend Jensen

Dansk Sygeplejeråd:

Det kan efterfølgende oplyses, at Dansk Sygeplejeråd kan udtale sin støtte til forslaget om at der igangsættes et nordisk samarbejdsprojekt for små og mindre kendte grupper af funktionshæmmede og at dette projekt udføres i regie af det Nordiske Nævn for handicapspørgsmål.

Det kan herudover oplyses, at Dansk Sygeplejeråds hovedbestyrelse på sit møde den 7.-8. september 1982 i relation til sin behandling af et andet medlemsforslag i Nordisk Råd A 63//s om oprettelse af et nordisk center for hjertetransplantationer besluttede overfor Sygeplejerskernes Samarbejde i Norden at meddele, at Dansk Sygeplejeråd med stigende betænkelighed ser på det stigende antal ansøgninger via Nordisk Råd om igangsættelse af samnordiske aktiviteter, som specifikt retter sig til højt specialiserede områder inden for lægevidenskaben med deraf følgende økonomiske dispositioner for Nordisk Råd, der har som konsekvens at der ensidigt ydes ressourcer til lægeområdet og fortrinsvis på et behandlings- og forskningsmæssigt område.

Det er Dansk Sygeplejeråds opfattelse, at Nordisk Råd bør sigte på en bredere ressourcefordeling, således at også forskning inden for pleje- og

omsorgsområdet kan tilgodeses og således at den brede nordiske befolknings generelle sygdomsforhold kan modvirkes gennem forebyggelsesaktiviteter og adækvat behandling på dette område.

København, den 10. december 1982

For Dansk Sygeplejeråd

Kirsten Stallknecht

Formand

Lis Bankov

Afdelingschef

Finland

Social- och hälsovårdsministeriet:

I medlemsförslaget har man utförligt redovisat att det finns vissa sjukdomar och skadekategorier, i fråga om vilka antalet patienter är mycket begränsat. Av denna anledning har många små och mindre kända grupper inte i tillräcklig utsträckning blivit uppmärksammade i samband med utvecklandet av social-, hälso- och sjukvården i respektive länder.

Social- och hälsovårdsministeriet anser det vara ändamålsenligt att man på samnordisk basis genomför ett projekt i syfte att utreda och kartlägga problem förknippade med nämnda små och mindre kända grupper av funktionshämmande. Ministeriet instämmer i uppfattningen att ett samnordiskt projekt inom detta område bl. a. kunde tjäna som en idébank och informationscentral för bl. a. primärhälsovården i de nordiska länderna.

Social- och hälsovårdsministeriet önskar dessutom understryka behovet av att man även beaktar socialtjänstens och den sociala rehabiliteringens möjligheter inom ramen för projektet. Den uppgiftsbeskrivning som presenteras i medlemsförslaget är tillräckligt heltäckande då man ytterligare tillägger kartläggning av ifrågavarande grupper av funktionshämmande och en uppskattning av antalet funktionshämmande samt uppgörandet av allmänna principer för vårdorganisationen med beaktande av de möjligheter som erbjuds inom ramen för nordiskt samarbete på detta område.

Social- och hälsovårdsministeriet anser det vara ändamålsenligt att hit hörande projekt utförs i Nordiska nämndens för handikappfrågor regi.

Helsingfors den 8 december 1982

Vappu Taipale

Social- och hälsovårdsminister

Karl Johan Krokfors

Sekreterare för
internationella ärenden

Folkpensionsanstalten:

Det inom Nordiska rådet framförda medlemsförslaget bygger på den värdefulla idén, att man med samlade krafter bör arbeta för att få små handikappgruppers totalsituation ändamålsenligt klarlagd genom att kombinera de nordiska ländernas kunskaper och erfarenheter i fråga om dessa gruppers behov, varvid syftet är att stödverksamheten skall kunna inriktas på ett meningsfullt sätt. I dagens läge behövs mycken ytterligare kunskap om problemens art och omfattning, innan en mera detaljerad planering av den fortsatta verksamheten och samarbetsformerna kan inledas. Det nordiska seminarium kring det berörda temat som snart skall äga rum är ägnat att främja dessa strävanden.

Folkpensionsanstalten ställer sig positiv till utvecklandet av ett nordiskt samarbete till förmån för fåtaliga och mindre vanliga grupper av funktionshämmade.

Helsingfors den 29 november 1982

Folkpensionsanstalten

Jaakko Pajula

H.J. Rinne

Ålands landskapsstyrelse har i skrivelse den 22 december 1982 förklarat sig stödja medlemsförslaget.

Lungskadeförbundet rf:

Lungskadeförbundet r.f. understöder på allt sätt de saker som finns omnämnda i det till Nordiska rådet inlämnade medlemsförslaget och vill för egen del fästa uppmärksamhet vid vården och rehabiliteringen av de barn och unga vilka lider av Cystiskt Fibros och vars situation genom internationellt samarbete kunde förbättras. För Finlands vidkommande är nämnda sjukdomsgrupp såväl liten och litet känd. I statistiken noteras vanligen endast ett 20-tal fall med denna sjukdom. Enligt vår uppfattning hör denna svåra sjukdom, med lung- och matsmältningssymptom, till den krets av sjukdomsgrupper förslaget inkluderar det oaktat, att problemet i de övriga nordiska länderna är betydligt större och antalet fall till exempel i Sverige överstiger den i medlemsförslaget stipulerade gränsen om 500 fall. Å andra sidan ger internationellt samarbete vanligen goda resultat då det i något av samarbetsländerna finns ett långt utvecklat system som sedan till vissa delar kan vara till nytta i ett land där sjukdomen är mera sällsynt och sålunda mindre uppmärksammas. I Finland har vi ett dussintal sällsynta

sjukdomar som endast sparsamt förekommer på annat håll. Den sakkunskap och färdighet som uppnåtts vid vården och eftervården av dessa sjukdomar skulle i sin tur genom ett etablerat samarbete vara till gagn för andra länder i de ströfall som förekommer. Utöver Cystisk Fibros bör även annan sjukdom med lungsymptom nämnas, nämligen den som härleder sig av bristen på alfa – 1 – antitrypsin och som vi veterligen i Finland har ett fåtal fall av. Beträffande de två nämnda sjukdomarna är problemen för den sjukdomsdrabbade själv och för dennes familj helt likartade.

Helsingfors i november 1982

Esko Hänninen
Verksamhetsledare

Ilpo Vilkkumaa
Avdelningschef

Samfundet Folkhälsan i Svenska Finland:

Folkhälsan anser att det väckta förslaget är synnerligen viktigt och motiverat. Med tanke på de handikappgrupper inom ett land som är små är behovet av samarbete och utbyte av erfarenheter inom Norden mycket stort.

Behovet av samarbete gäller bl.a. specialiseringsutbildning för olika kategorier av vårdpersonal, utbyte av erfarenheter och forskningsresultat rörande bl.a. uppsökande verksamhet och habilitering.

Folkhälsan önskar särskilt framhålla behovet av samarbete inom Norden beträffande små handikappgrupper som dessutom representerar en språklig minoritet, t.ex. svenskspråkiga i Finland eller finskspråkiga i Sverige. För dessa grupper skulle det vara särskilt ändamålsenligt att utveckla ett flexibelt systematiskt samarbete kring bl.a. habilitering, skoling och yrkesutbildning.

Folkhälsan anser således det vara synnerligen önskvärt att ett samarbetsprojekt startar och är beredd att ställa sin sakkunskap rörande svenska barn- och ungdomsinvaliders habilitering i Finland till förfogande.

Helsingfors den 26 november 1982

Samfundet Folkhälsan

Per-Erik Isaksson
Verkst. dir.

Cecilia Brandt
Avd. chef

Social- och hälsoorganisationernas samarbetsförening (SAF)¹:

Social- och hälsoorganisationernas samarbetsförening SAF rf konstaterar som svar till det rubricerade inbegäran om yttrande att ärendet delgivits SAF:s medlemmars delegationsgrupper för folkhälsa och handikappvård för eventuell remiss, eftersom SAF inte har ansett motiverat att själv ta ståndpunkt till det aktuella förslaget.

Närslutet översänder vi till ert bruk yttrandet av SAF:s medlem Lungskadeförbundet. (*Se nedan*).

Helsingfors den 26 november 1982

Social- och hälsoorganisationernas samarbetsförening (SAF) rf

Jouko Vasama
Generalsekreterare

Suomen kunnallisliitto (Finlands kommunförbund)¹:

I det väckta medlemsförslaget fästes uppmärksamhet vid en viktig sak ur handikappvårdens synpunkt. Små och mindre kända grupper av funktionshämjade kan bli "glömda" i den allmänna hälsovården och bli utan tillbörlig vård. På grund av gruppens fåtalighet har inte heller experter alltid tillräckliga kunskaper och erfarenhet om vården av sällsynta sjukdomar. Därför kan nordiskt samarbete i sökandet efter vårdformer vara motiverat.

Innan man påbörjar det egentliga projektarbetet vore det uppenbarligen viktigt att i varje medlemsland utreda vad man hittills har gjort för att lösa detta problem. Det framgår inte av medlemsförslaget, om man till ex. i Finland utrett, hur många personer vi har här, som lider av sådana sällsynta sjukdomar.

Nordiskt samarbete i handikappvården är fullkomligt motiverat, då det gäller kunskaper och erfarenheter som skall utväxlas mellan experter. Enligt vår uppfattning bör man inte utveckla verksamheten i den riktning att inte ens för sällsynta grupper av funktionshämjade skulle inrättas samnordiska vårdanstalter. I synnerhet i vården av handikappade barn borde man ha som princip att vården sker så nära hemmet som möjligt och i en bekant språkmiljö.

Helsingfors den 29 november 1982

Paavo Pekkanen
Verkställande direktör

Leif Engfelt
Avdelningschef

¹ Yttrandet översatt från finska.

Finlands svenska kommunförbund:

Förbundets byrå ställer sig i allmänhet positivt till samnordiska projekt, men anser att de inte får utgöra självändamål utan att det bör finnas välgrundade skäl för en gemensam aktion. Godtagbara motiv är t. ex. att de nordiska kontakterna på ifrågavarande område är speciellt livliga, att det enskilda landet inte har tillräckliga resurser med tanke på projektets storlek eller att underlaget för en aktion är för litet på det nationella planet.

I det aktuella medlemsförslaget är det fråga om små grupper av funktionshämjade som inte ensamma har styrka att hävda sig och driva sina intressen, vilket större grupper av handikappade har. Att ta sig an dessa små grupper på det samnordiska planet är enligt vår uppfattning en behjärtansvärd sak och väl motiverat. Det är också lämpligt med tanke på att något nytt organ inte behöver skapas utan att projektet kan genomföras inom ramen för den verksamhet som Nordiska nämnden för handikappfrågor bedriver.

Helsingfors den 6 januari 1983

Finlands svenska kommunförbund

K. J. Brunström

Erik Nylund

Finlands läkarförbund¹:

Medlemsförslaget tycks vara väl motiverat. Av motiveringen framgår att Nordiska hälsovårdshögskolan i Göteborg påbörjade 1979 ett projekt för att undersöka förhållanden av kroniskt sjuka och handikappade barn i Norden. Av medlemsförslaget framgår det dock inte om projektet har slutförts och vilka resultat man fått av projektet.

Även om det i medlemsförslaget framförda problemet är verkligt och strävandena att utnyttja erfarenheter i de övriga nordiska länderna, i synnerhet i Norge, är värda understöd, borde man enligt Finlands Läkarförbund utnyttja resultaten av Göteborgs projekt och möjliga andra undersökningar vid övervägandet av den föreslagna projektgruppens nödvändighet och mandat.

Helsingfors den 30 november 1982

Finlands läkarförbund

Antti Jäättelä
Ordförande

Markku Äärimaa
Verksamhetsledare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Hälsovårdens fackorganisation Tehy r.f.:

Trots den medicinska utvecklingen och framstegen inom tekniken är fortfarande de funktionshämmandes ställning i dagens samhälle svår. Den funktionshämmande är ofta isolerad från social interaktion, på grund av antingen sitt handikapp eller den omvårdnad det förutsätter.

För att befästa den funktionshämmande personens och dennes familjs känsla av trygghet och samhörighet med samhället, borde man sträva till att erbjuda vårdåtgärder och service i personens närmiljö. Av största betydelse är emellertid, att den hjälp dessa personer får är helhetsomfattande, inkluderande medicinsk vård, omvårdnad, pedagogisk och psykosocial hjälp.

Föreliggande förslag berör små grupper av funktionshämmande, vilkas handikapp är medfött. Genom undersökningar genomförda av föreslagen nordisk projektgrupp skulle insamlade data och idéer betjäna och hjälpa den funktionshämmande från livets första början. Detta ger anledning att anta, att den vårdades möjligheter beträffande vård och hela livet som sådant härigenom skall förbättras, i relation till nu rådande situation.

Hälsovårdens fackorganisation Tehy understöder grundandet av föreslagen projektgrupp och rekommenderar att uppdraget formuleras i enlighet med de synpunkter på uppgiften som framgår av förslaget.

Som underlydande Nordiska nämnden för handikappfrågor skulle projektgruppen i sin verksamhet ha till sin disposition redan färdigt skapade möjligheter till undersökning, koordinering och kommunikation i frågor som hänför sig till små och mindre kända grupper av funktionshämmande problematik.

Tehy anser, att den föreslagna projektgruppens verksamhet är en förutsättning för att i de nordiska länderna skall möjliggöras att dessa handikappade ges tjänster i deras närmiljö.

Helsingfors den 8 november 1982

Hälsovårdens fackorganisation Tehy r.f.

Toini Nousiainen

Ordförande

Inga-Lisa Saalas

Sekreterare i
yrkesärenden

Norge

Sosialdepartementet:

Sosialdepartementet vil innledningsvis få bemerke at det innen alle kategorier av funksjonshemmede finnes individer/grupper med så spesielle problemer at det vanlige hjelpeapparat ikke har forutsetninger for å gi adekvat behandling og hjelp.

Eksempelvis finnes det innenfor sekkebetegnelsen psykisk utviklingshemmede mange mindre grupperinger med kompliserte og sammensatte funksjonshemninger uten at disse omfattes av det man vanligvis forstår med "små og mindre kjente grupper av funksjonshemmede" selv om de faktisk er det.

Begrepet "små og mindre kjente grupper av funksjonshemmede" er eksklusivt i den forstand at utgangspunktet for gruppering er en veldefinert medisinsk diagnose. Multihandicappede, som kanskje er de som er dårligst stilt og representerer den største utfordringen for helse- og sosialtjenesten, faller utenfor.

Det hersker ingen tvil om at det pr. idag er mangler når det gjelder omsorgen for smågruppene, men det er grunn til å understreke at dette ikke bare gjelder disse gruppene. Mange av de større grupper funksjonshemmede får heller ikke en helt ut tilfredsstillende og koordinert hjelp.

Til det konkrete forslag om et nordisk samarbeidsprosjekt om små og mindre kjente grupper, har vi følgende kommentarer:

Det er naturlig at et eventuelt nordisk samarbeid organiseres av Nordiska nämnden för handikappfrågor. Det er forøvrig allerede etablert et nordisk samarbeid i nemndens regi på dette området. Det gjelder gruppen døvblinde som også er en "smågruppe" etter den vanlige definisjonen.

Vi er imidlertid i tvil om man gjennom et nordisk samarbeid vil være istand til å organisere et totalomsorg for enhver smågruppe som i dag ikke får tilfredsstillende service innenfor det nåværende hjelpeapparatet i det enkelte nordiske land. Beslutning om et nordisk samarbeid må fattes ut fra konkrete problemstillinger der et slikt samarbeid vil bety bedre faglige løsninger og/eller ressursbesparelser.

I det foreliggende forslag er det nevnt forskjellige arbeidsoppgaver som vil være aktuelle for en nordisk prosjektgruppe: Kartlegging, utarbeidelse av oversikt over organisasjoner for små grupper, ta initiativ til felles forskning og behandling, samarbeid mellom ulike grupper av fagfolk, innsamling og bearbeiding av informasjon, påpeke ulikheter i sosiale rettigheter og arbeide for mest mulig like bestemmelser, stimulere til samarbeid mellom smågruppenes organisasjoner og arrangere felles nordiske samlinger for smågrupper og fagpersonell.

Noen av disse oppgavene, f. eks. utarbeidelse av oversikt over organisasjoner og stimulering til samarbeid mellom disse organisasjonene i de

nordiske land, innsamling og bearbeiding av informasjon som kan oversettes til de andre nordiske språk, skulle ligge godt til rette for nordisk samarbeid.

Flere av de andre oppgavene, f. eks. kartlegging etter felles kriterier, er vi mer usikre på. Tendensen til å fokusere på medisinsk diagnose istedet for funksjon er allerede markert og vil antagelig forsterkes via et slikt kartleggingsprosjekt hvilket vi anser som uheldig.

Når det gjelder forskning og *behandling* er vi også sterkt i tvil om hensiktsmessigheten av et organisert samarbeid fordi dette lett vil komme i konflikt med det generelle siktemål om mest mulig desentraliserte hjelpetil-tak.

Det er pr. idag tilfeldig hvilke smågrupper som har manifestert seg i vår bevissthetsnivå og er følgelig ikke gjenstand for noen oppmerksomhet i det hele tatt.

Et nordisk samarbeid for å finne fram til en felles strategi for å fange opp disse ville etter vår oppfatning være verdifullt. Organisering av tilbud for de enkelte grupper må imidlertid ha nasjonal karakter. Forutsetningen for ethvert nordisk samarbeid må være at det finnes eller kan etableres nasjonal aktivitet på området. Et nordisk samarbeid må derfor være forankret i beslutning fattet av relevant offentlig myndighet som også kan være ansvarlig for at nødvendige nasjonale ressurser er tilstede eller kan frem-skaffes.

Oslo, 16. november 1982

Helsedirektoratet

Torbjørn Mork

Vidar G. Wilberg

Byråsjef

Rikshospitalet:

Rikshospitalet støtter forslaget. Det gir uttrykk for tanker som har vært diskutert på Frambu helsesenter i møter der. Tanken om å sentralisere tilbudene til enkelte små og spesielle grupper funksjonshemmede strider etter vår oppfatning ikke mot den hovedmålsetting at de aller fleste syke og funksjonshemmede bør få nødvendig hjelp og behandling så nær hjemmet som mulig. Mange av de aktuelle grupper er så små og spesielle at et samarbeid utover landegrensene, spesielt innen Norden, vil være av stor verdi. Flere av de pasientforeldreorganisasjoner som representerer "små-gruppene", har allerede etablert samarbeid med søsterorganisasjoner i våre naboland.

Rikshospitalet synes at det vil være en naturlig løsning om den prosjektgruppe som forslagsstillerne vil opprette, sorterer under den nordiske nemnden for handikapsspørsmål. Alle de nevnte arbeidsoppgaver forslagsstillerne mener en slik prosjektgruppe bør ta opp vil være relevant for en slik prosjektgruppe.

Arbeidet for de små og mindre kjente grupper funksjonshemmede i Norge har fått en ny giv i de senere år. Spesielt vil vi fremheve den pionerrolle Frambu helsesenter har spilt og fortsatt spiller. Rikshospitalet, og da særlig Barneklubben med Barne- og ungdomspsykiatrisk seksjon samt Barnekirurgisk avdeling har i stor grad støttet opp om virksomheten ved Frambu og dessuten på andre måter utført et betydelig sosialmedisinsk arbeid for flere av "smågruppene". Også flere andre av Rikshospitalets avdelinger har vært engasjert.

Oslo, 16. november 1982

Jacob B. Natvig
Direktør dr. med.

Tove Strand Gerhardsen
Avdelingsdirektør

Den norske lægeforening:

Lægeforeningen finner at tiltaket bør støttes. Det synes ikke å være lagt for stort an, da det i første omgang er tale om en prosjektgruppe.

Oslo, 28. oktober 1982

Den norske lægeforenings sentralstyre

H. M. Svabø
Generalsekretær

Johan Greve Brun

Frambu helsesenter:

Frambu helsesenter er et informasjons- og behandlingssenter for ulike grupper av funksjonshemmede.

Helsesenteret er en riksinstitusjon, og driften dekkes i sin helhet av folketrygden.

Siden 1976 har helsesenteret i stadig sterkere grad konsentrert sin virksomhet om små og mindre kjente grupper av funksjonshemmede i nært samarbeid med bl.a. Rikshospitalet, Institutt for blødere og Institutt for medisinsk genetik.

Hittil er fem nye interesseorganisasjoner blitt dannet under små-gruppers første opphold på helsesenteret.

Frambu helsesenter må derfor sies å ha stått sentralt i de initiativ og den virksomhet som har funnet sted omkring dette arbeidet i de senere år.

For å systematisere de erfaringer helsesenteret har gjort på dette området, for å bedre oversikten over medisinske og sosialmedisinske tilbud og for å øke informasjonsnivået omkring gruppene, ble det ved helsesenteret våren 1982 startet et kartleggingsprosjekt.

Prosjektet finansieres av Sosialdepartementet og skal pågå til årsskiftet 1984/85.

De erfaringer Frambu helsesenter har omkring arbeidet for små og mindre kjente grupper, danner grunnlaget for forslaget fra Nordisk Råd om et nordisk samarbeidsprosjekt.

Det er derfor naturlig at helsesenterets styre gir sin tilslutning til forslaget.

Som det er anført i forslagets premisser, er det grunn til å anta at andre nordiske land vil kunne dra nytte av den erfaring som allerede er samlet i Norge, og at alle land vil kunne høste fordeler av et nærmere organisert nordisk samarbeid.

Ved helsesenteret er det samlet erfaring omkring en rekke små og mindre kjente grupper som det – så vidt helsesenterets styre kjenner til – ikke er gjort noe systematisert sosialmedisinsk arbeid for i noen av de andre nordiske land.

Dette gjelder gruppene analatresi, blæreextrofi og epispati, Huntingtons sykdom, osteogenesis imperfecta, kortvokste og øsofagusatresier.

De to sistnevnte grupper kommer til helsesenteret i 1983. (De ulike grupper er nærmere beskrevet i den vedlagte brosjyre "Frambu helsesenter – Informasjons- og behandlingsopphold i 1983".)¹

Helsesenterets styre håper å kunne dra nytte av erfaringer og kunnskaper fra de andre nordiske land i dette arbeidet.

Vi ser forslaget om et nordisk samarbeidsprosjekt som en riktig og naturlig videreføring av den virksomhet som allerede finner sted ved helsesenteret.

Siggerud, 26. oktober 1982

Frambu helsesenter

Ivar Mathisen

Styreformann

Odd Kjus

Administrasjonssjef

¹ *Här ej tryckt.*

Institutt for blødere:

Staben ved Institutt for blødere har satt seg inn i forslaget. Vi synes dette er et positivt initiativ som vi ønsker å støtte fullt ut.

Vi har ved Instituttet positive erfaringer fra nordisk samarbeide for de små pasientgruppene: Blødersykdommer, cystisk fibrose og osteogenesis imperfecta.

Oslo, 15. oktober 1982

Anders Glomstein
Tilsynslege

Eva Semb-Johansson
Instituttleder

Landsforeningen for Huntington sykdom:

— — — Vi mener det er av stor betydning at smågruppers spesielle problemer blir belyst og bearbeidet i de enkelte land, og at det blir utvekslet erfaringer på ulike områder mellom de nordiske land.

Som nevnt i medlemsforslaget er det ofte få pasienter med en sjelden diagnose på et sykehus, i et lokalmiljø eller enda til i en landsdel. De berørte familier har derfor møtt liten forståelse for sine problemer både hos leger, institusjoner og ved trygde/sosialkontorer.

Med en felles nordisk idebank og informasjonssentral vil både de berørte familier og de ulike faggrupper som arbeider innen helsesektoren ofte få kjennskap til nye metoder og medikamenter i behandlingen av pasienter.

Det vil også være lettere å forandre på regelverk innen trygde/sosialsektoren til hjelp for pasienter og deres familier, når det står et felles nordisk samarbeid bak.

Vi ser frem til dette tiltak med stor forventning.

Mandal, 2. november 1982

Sigrun Rosenlund
Leder

Forening for Føllings sykdom:

Foreningen for Føllings sykdom i Norge som er en interesseorganisasjon for familier med barn med den medfødte, arvelige stoffskiftesykdommen Føllings sykdom (Phenylketonuri eller PKU), ble stiftet på initiativ fra foreldre i 1979.

På vegne av de ca. 50 medlemsfamiliene vil styret herved gi sin fulle støtte til en idé om et bedre inter-nordisk samarbeid om disse spørsmål.

Vedlagt følger en nylig forfattet, lett forståelig artikkel om Føllings sykdom. (*se Bihang*). Den skal inngå i artikkelsamling om små og mindre kjente grupper av funksjonshemmede til bruk blant ansatte innen trygde-etaten i Norge.

Bærum, 21. november 1982

For styret i Foreningen for
Føllings sykdom

Morten Finckenhagen
Lege

BIHANG

Føllings sykdom

1. Hva er Føllings sykdom?

Føllings sykdom som også kalles Phenylketonuri (fork. PKU), er en arvelig, medfødt stoffskiftesykdom som ble oppdaget og beskrevet av den norske legen Asbjørn Følling i 1934. Den forekommer med en frekvens på 3–5 nye tilfeller i Norge pr. år. Sykdommen rammer gjennomsnittlig 25 % eller en fjerdedel av barna i en familie der begge foreldre er arvebærere. (Såkalt recessiv arvegang.). Arvebærerne er selv friske og vet som regel ikke om at de er bærere før de får et sykt barn. Det finnes for tiden ingen egnet metode for å oppdage anleggsbærere i befolkningen. Heller ikke finnes det noen brukbar metode til å påvise sykdommen hos fosteret (Prenatal diagnostikk). Her i landet regner man med at mellom 1 og 2 % av befolkningen er bærer av dette sykdomsanlegget.

Sykdommen skyldes en defekt i proteinstoffskiftet. Proteiner (eggehvitestoffer) som finnes i maten vi spiser og i organismen vår, er bygget opp av 20 forskjellige byggestener som kalles aminosyrer. Av de aminosyrene vi får i oss i maten, går noen med til å bygge opp og erstatte kroppens celler og vev. Overskuddet blir nedbrutt og utnyttet som energi. Personer med Føllings sykdom har et defekt enzym i leveren, og dette medfører at de ikke er i stand til å nedbryte én bestemt aminosyre som kalles fenylalanin. Denne vil hope sig opp i blod og vevsvæsker og føre til dannelse av unormale stoffskifteprodukter. Dette medfører i hovedsak en forstyrrelse av den normale vekst og utvikling av hjernen og nervesystemet. Ubehandlet vil disse individene derfor gradvis utvikle en alvorlig psykisk utviklingshemning med behov for omsorg i institusjon.

De siste 10–15 årene har det vært mulig å tilby en behandling som motvirker denne nådeløse utviklingen. Ved å sette barna på en streng diett der inntaket av den ene aminosyren er nøye kontrollert, oppnår man at de utvikler seg psykisk og fysisk sett helt normalt. Det er imidlertid avgjørende at behandlingen igangsettes like etter fødselen. Derfor taes det i dag blodprøve av alle norske spedbarn før de får forlate barselavdelinger og fødestuer. Denne prøven kan påvise Føllings sykdom med stor nøyaktighet og har erstattet den tidligere brukte bleieprøven av urin.

II. Hvilken konsekvenser har det å leve med Føllings sykdom i dag?

Da sykdommen er svært sjelden er behandling, kontroll og prøve-analyse sentralisert til Rikshospitalets barneavdeling i Oslo. En familie som får et Følling-barn, må regne med et ca. 14 dagers opphold under innstilling av dietten og deretter en årlig legekontroll på Rikshospitalet.

Hovedprinsippet med diettbehandlingen er å tilføre nøyaktig den mengde av den spesielle aminosyren (fenyylalanin) som barnet til enhver tid trenger. Dette oppnår man på følgende vis:

1. Barnet dekker sitt daglige energibehov (kaloribehov) med proteinfrie matvarer. Dette vil i praksis si at barnet ikke kan spise mat som inneholder mye protein slik som kjøtt, fisk, egg, melk, ost og andre melkprodukter eller vanlig brød. Alt brød må bakes av protein-fritt mel og man må benytte spesiallaget spagetti, ris, kjeks etc. Rent fett og rene karbohydrater slik som smør, margarin och sukker kan barnet spise uten spesielle hensyn.

2. Barnet dekker sitt proteinbehov ved å innta en kostbar, spesialfremstilt og lite velsmakende aminosyreblending som er rensset for den kritiske aminosyren.

3. Barnet trenger *litt* av den kritiske aminosyren for å bygge opp og erstatte kroppens celler og vev. Derfor for det hver dag er lite tillegg av proteinholdige matvarer, vesentlig melk, frukt og grønnsaker. Dette må måles og veies med milliliters og grams nøyaktighet og inngår i et spesielt dagsregnskap som alltid må gå opp. Dersom barnet ikke spiser opp alt til et måltid, må restene veies opp og erstattes med noe annet som gir tilsvarende proteinmengde i henhold till spesielle utvekslingstabeller.

4. Barnet får ikke nok vitaminer og mineraler på dette kostholdet og får derfor et tillegg i form av pulver, tabletter og mikstur.

5. For å kontrollere at barnet hverken får for mye eller for lite av den kritiske aminosyren, må det regelmessig taes blodprøve av barnet for innsendelse til analyse ved Rikshospitalet. Noen foreldre har fått opplæring i å gjøre dette selv, andre må reise til nærmeste lege for å få dette gjort. Mengden aminosyreblending og proteinholdige matvarer justeres i henhold til prøveresultatet.

6. Behandlingen må pågå fra fødselen og frem til hjernen er ferdig utviklet dvs. omkring pubertetsalder. Moderne forskning har vist at det er store individuelle forskjeller på hvordan et Føllingbarn tolererer overgangen til et normalt kosthold. Derfor regner man nå med at noen kanskje må fortsette med dietten eller en noe mindre streng diett også i voksen alder. Noe man med sikkerhet vet er at kvinner med Føllings sykdom som ønsker seg barn må gjennomføre en meget streng diett under svangerskapet for ikke å skade fosteret.

III. Hvilke praktiske og menneskelige problemer møter en familie med Føllingbarn?

Den moderne behandling av Føllings sykdom fører som nevnt til at man ikke kan se eller merke noe til sykdommen på barnet. Ved således å representere et *skjult handicap*, byr sykdommen på helt spesielle problemer og utfordringer for barnet og familien forøvrig:

Problemer for foreldrene:

1. Matlagingen tar svært mye tid og krever nøye planlegning, stor nøyaktighet og tålmodighet. Da ingrediense man rår over er svært begrensede og spesielle, er det vanskelig å få til vellykkede retter og ikke minst å gjøre maten variert og spennende. Ikke alle Føllingbarn vil ta aminosyre-

blandingen eller spise opp hele den oppveide porsjonen. Trassproblemer oppstår hos alle barn og har lett for å konsentrere seg om måltidene i Føllingfamilier. Dette kan til tider være en stor nervepåkjenning for foreldrene. Spesielle problemer oppstår selvsagt under akutte infeksjoner med nedsatt appetitt og evt. oppkast og diarré. Den meget omstendlige husholdningen og mangelen på lettvinde ferdigprodukter stiller store krav til planlegging av reiser og ferier.

2. Tidkrevende og gjentatt, personlig informasjon til familie, venner, naboer, barnehage, skole og trygdeetat er nødvendig for å bli forstått og for selv å føle trygghet når andre har ansvar for barnet.

3. Oppdragelsesproblemer med tendens til overbeskyttelse og evt. bortskjemning av det syke barnet og følelse av å forsømme friske søsken, er vanlig.

4. Følelse av isolasjon og ensomhet med problemene er utbredt.

Problemer for barnet:

1. Kjedelig, ensformig og lite velsmakende mat.

2. Følelse av å være anderledes, spesielt i forhold til friske søsken og kamerater. Fødselsdagselskaper og andre festlige tilstelninger forsterker denne følelsen da barnet alltid må spise medbragt mat.

3. Følelse av begrenset frihet med stadig mas og kontroll fra foreldrenes side.

4. Hyppigere legebesøk og blodprøver (ca. en gang pr. mnd). enn andre barn.

IV. Hva gjøres og hva kan gjøres for å lette situasjonen til en "Føllingfamilie"?

1. Økonomiske merbelastninger:

Aminosyreblandingen, mineraler og vitaminer betales i sin helhet av folketrygden. (§ 9, pkt. 25 og § 10 del 2 i forskrifter for godtgjørelse av utgifter til viktige legemidler). Spesiellmel, kjeks og andre proteinfrie produkter som er svært dyre, i tillegg til et betydelig ekstraforbruk av frukt og grønnsaker, er forutsatt dekket af grunnstønad fra folketrygden. Det er åpenbart at dette beløp ikke er tilstrekkelig til å dekke merutgiftene ved å ha et Føllingbarn i familien, spesielt ikke i de nordligeste fylkene.

2. Tekniske hjelpemidler:

En elektronisk diettvekt til ca. kr. 500,- er til stor hjelp og tidsbesparelse i matlagingen. Søknad om støtte til kjøp av slik vekt er under behandling i Rikstrygdeverket.

3. Behov for avlastning:

De fleste foreldre med Følling-barn har et stort behov for avlastning. Dette er også av betydning for barnets utvikling og frigjøring. En stabil og trygg boligsituasjon som muliggjør dannelse av et sosialt nettverk er en stor fordel. Da dietten både er komplisert og livsviktig, er det en tillitsak å overlate barnet i andres varetakt. De fleste foretrekker å lære opp den nærmeste familie, men der dette ikke er mulig vil det være ønskelig å kunne benytte offentlige avlastningstilbud.

4. Kontakt med trygde Staten:

Mange familier har dessverre erfaring med det lokale trygdekantor. Følelse av å gå tiggergang eller å bli mistenkeliggjort er en vanlig erfaring i tillegg til langsom saksbehandling. Vi har en følelse av at problemene bunner i manglende kunnskaper om sykdommen og familiens spesielle problemer. Vi håper at dette bidrag kan rette på noe og at trygde Staten tar kontakt med interesseforeningen ved spørsmål.

5. Interesseorganisasjon:

Forening for Føllings sykdom ble stiftet våren 1979 på initiativ fra foreldre. Den fungerer som en kontakt- og interesseforening for alle familier med Følling-barn i Norge. Virksomheten som drives av et styre på 3 foreldrepar i Osloområdet, består i følgende:

A. Utgivelse av et 1/2-årlig kontaktblad med informasjon om forskning, matoppskrifter, trygderettigheter foruten leserinnlegg.

B. Mottagelse av familier som nettopp har fått et barn med sykdommen.

C. Arbeid med utadrettet informasjon i form av opplysningsbrosjyrer etc.

D. Arbeid for å forbedre og ajourføre trygderettigheter og å påtale forskjellsbehandling av familiene.

E. Forberede og arrangere kurs. Det første kurs for familier med Følling-barn ble avholdt ved Frambu helsesenter i desember 1981.

Norsk forening for blæreexstrofi og epispadi (NFBE)

Norsk forening for blæreexstrofi og epispadi ble stiftet under det første informasjons- og behandlingsopphold for gruppen på Frambu helsesenter våren 1982. Foreningen har i dag ca. 25 familier som medlemmer. Vi er derfor en liten og forholdsvis nystartet interesseorganisasjon som er i ferd med vår organisasjonsmessige oppbygning.

Siden 1960 har ca. 70 barn vært operert for blæreexstrofi/epispadi i Norge. Foreningen er opptatt av å bygge opp et sentralisert tilbud til disse familiene (lagt til Rikshospitalet), hvor barna ikke bare får kirurgisk behandling, men hvor familiene også kan få oppfølging og hjelp når det gjelder sosialmedisinske og psykososiale problemer.

Så vidt vi kjenner til, finnes det ingen interesseorganisasjon for denne gruppen i noen av de andre nordiske land. På denne bakgrunn ser styret i NFBE forslaget om et nordisk samarbeidsprosjekt for små og mindre kjente grupper av funksjonshemmede som en inspirasjonskilde til at det blir dannet lignende organisasjoner i flere av de nordiske land.

Ut fra den erfaring organisasjonen hittil har, ser vi meget positivt på mulighetene for felles nordisk forskning og behandling på områder hvor den faglige ekspertise er spesielt stor i ett eller flere av landene, og håper at slik økt kontakt over de nordiske landegrenser kan komme familier som har barn med blæreexstrofi/epispadi til nytte i alle de nordiske land.

Norsk forening for blæreexstrofi og epispadi støtter derfor forslaget om et nordisk samarbeidsprosjekt for små og mindre kjente grupper av funksjonshemmede.

Spydeberg, 11. november 1982

Styret i NFBE

Stein Aske

Formann

Norsk forening for analatresi:

Norsk forening for analatresi ble stiftet under et informasjons- og behandlingsopphold på Frambu våren 1981.

Foreningen har siden vært aktiv i sitt arbeid for å hjelpe familier som har et barn med analatresi. Foreningens lover *se Bihang*.

Foreningen stiller seg positiv til forslaget om et nordisk samarbeidsprosjekt for de små og mindre kjente grupper av funksjonshemmede.

Gjennom et slikt prosjekt vil man få muligheten til gjensidig å dra nytte av hverandres erfaringer. Vi tror at dette er av særlig verdi for de små gruppene. Erfaringsgrunnlaget i det enkelte nordiske land er nokså begrenset og kunnskapen om de små grupper helt spesielle problemer er minimal både innenfor helsesektor, sosialetat og trygdeetat.

Også den faglige kompetanse synes å være temmelig begrenset. Derfor er det viktig at de ressurser som finnes i Norden stilles til alles disposisjon.

Allerede nå, etter bare litt over ett års funksjon, kan vi som forening slå fast at det er til stor hjelp og nytte for foreldre og barn å ha en forening som er opptatt av deres spesielle livssituasjon.

Arbeidet har vært til stor nytte og glede og vi har bare møtt velvilje og forståelse på alle hold.

Skollenborg, 25. november 1982

Norsk forening for analatresi

Svein Holberg

Formann

BIHANG

Lover for Norsk forening for analatresi

- § 1 Foreningen er en landsomfattende organisasjon for alle som er født med analatresi (NFA) og som er interessert i NFA. Foreningens formål er:
 - å utøve en rådgivende, opplysende og hjelpende virksomhet til alle som er født med analatresi og deres familier,
 - å spre kunnskap om analatresi til sykehus og andre behandlende institusjoner,
 - å arbeide for at myndighetene skal få kjennskap til analatresigruppens spesielle problemer.
- § 2 Medlemskap kan tegnes av alle som er født med analatresi og deres pårørende. Medlemmer kan også være andre med medisinske og/eller sosiale interesser for gruppen. Medlemskap kan tegnes individuelt eller som familiemedlemskap.
- § 3 Kontingenten betales årlig og fastsettes av årsmøtet.

- § 4 Foreningens økonomiske grunnlag søkes så vidt mulig dekket ved søknad om offentlige midler.
- § 5 Foreningens daglige ledelse ivaretas av et interimstyre som består av 5 styremedlemmer. Styret velges av årsmøtet.
Av styremedlemmene bør én være en person med tilknytning til helse/sosialvesen.
- § 6 Interimstyret konstituerer seg selv og velger leder, sekretær og kasserer. Interimstyret er beslutningsdyktig når minst tre av styremedlemmene er tilstede.
- § 7 På årsmøtet velges en revisor og vararevisor.
- § 8 Foreningens regnskapsår skal falle sammen med kalenderåret. Revidert regnskap skal fremlegges på årsmøtet.
- § 9 Årsmøtet er foreningens høyeste myndighet. Årsmøtet skal *normalt* holdes hvert år på sted som fastsettes av styret.
- § 10 Adgang til årsmøtet har alle som er medlemmer av foreningen og har betalt kontingent. Innkallelse til årsmøtet bør være medlemmene i hende tre måneder på forhånd. Saksliste skall sendes medlemmene senest én måned før møtet.
- § 11 Medlemmer som ønsker å ta opp spesielle saker på årsmøtet må sende skriftlig melding om dette til styret senest 14 dager før møtet.
- § 12 Ved avstemning på årsmøtet har de stemmerett som har fylt 15 år og er medlem av foreningen. Forandring i lovene krever 2/3 flertall. Oppløsning av foreningen kan skje med 2/3 flertall på ordinært eller ekstraordinært årsmøte.

Norsk forening for osteogenesis imperfecta:

Norsk forening for osteogenesis imperfecta (NFOI) ser meget positivt på forslaget.

NFOI har forsøkt å få igangsatt nordisk samarbeid innen gruppen osteogenesis imperfecta (OI). Takket være økonomisk støtte fra Nordisk Kulturfond ble den første Nordiske osteogenesis imperfecta kongress arrangert i 1981 i Oslo. Dette førte til et samarbeide mellom Danmark, Finland, Sverige og Norge som fortsetter med et OI-prosjekt ved Nordiska hälsovårdshögskolan i Göteborg. Kort tid etter kongressen reiste daværende styre i NFOI til Danmark og var med på konstituerende møte i Dansk Forening for Osteogenesis Imperfecta. NFOI har medlemmer fra Sverige og Danmark og forsøker nå å hjelpe til med dannelsen av en svensk OI-forening.

Våre erfaringer er at problemene med å tilhøre en av de "små og mindre kjente grupper av funksjonshemmede" er stort sett like i de nordiske land. Behandlende lege, fysioterapeut o. l. gir som oftest inntrykk av at "denne sykdommen" er så lite kjent og jeg har aldri før sett noen slike pasienter. Pasientene får også til stadighet høre at det ikke er noe å gjøre for dem, eller de blir spurt om "hva vil du vi skal gjøre?". Ved å sentralisere behandlingstilbudet/opplegget for "smågruppene" vil disse situasjonene kunne endres og pasientene vil få et adekvat tilbud på lik linje med andre

sykdomsgrupper. Usikkerhetsfølelsene hos behandlere og pasienter vil elimineres – sannsynligvis til stor glede for begge parter.

NFOI vil også understreke viktigheten av at i tillegg til medisinsk behandling er det behov for et sosialmedisinsk opplegg som kan tilrettelegge det lokale hjelpetilbud for de berørte familier.

Fordi sykdommene som utgjør "smågruppene" som oftest er arvelige må de som ønsker det også få mulighetene till genetisk veiledning. Erfaringer viser at også her er det ønskelig med et sentralisert opplegg.

Konkrete kommentarer til det foreliggende forslag:

- 1 Ønskelig med en oversikt over hvilke "smågrupper" som allerede er organisert i Norge.
- 2 I Danmark er det organisert 4 grupper. Den nyeste er Dansk forening for Osteogenesis Imperfecta. (Adresse: Kirsten Andersen, Nygade 11, Varde, Danmark.)
- 3 Hvis det opprettes en nordisk prosjektgruppe for små grupper av funksjonshemmede, som skissert i forslaget, vil vi be om at det skjer i nært samarbeide med organisasjonene. Prosjektgruppen bør ha representanter fra de allerede eksisterende organisasjoner.
- 4 Arrangementer av nordiske møter for små grupper bør bare skje etter initiativ fra organisasjonene eventuelt fra personer som forsøker å danne organisasjoner for "nye" grupper. Prosjektgruppen kan være rådgiver ved slike møter.
- 5 NFOI vil være interessert i at organisasjoner for ulike smågrupper kan samles til Nordiske møter for å utveksle erfaringer og ideer. Slike møter kan gjerne startes opp fra prosjektgruppen.
- 6 Prosjektgruppen kan også være koordinator for utgivelse av skriftlig informasjon om de ulike funksjonshemninger, trygderettigheter m. m.
- 7 Prosjektgruppen kan også være til hjelp i arbeidet med å få felles regler for stønader til de ulike gruppene innen Norden.

Oslo 21. oktober 1982

Norsk forening for osteogenesis imperfecta

Lisbeth Myhre

Leder

Sentralinstituttet for cerebral parese:

Som Nordisk Råd vil kjenne til er det et nært samarbeid mellom barneleger i de nordiske land, organisatorisk bl. a. kanalisert gjennom Nordisk pediatriisk forening og Nordisk nevropediatriisk selskap. Gjennom møtevirksomhet og personlig kontakt blir fellesproblemer tatt opp til diskusjon, ikke minst gjelder dette de medisinske og habiliteringsmessige problemene

omkring pasienter tilhørende de små og mindre kjente grupper av funksjonshemmede.

Det vil ofte være slik at når tilstanden er sjelden, vil man søke råd hos nordiske kolleger. Mye av møtevirksomheten i Nordisk nevropediatrisk selskap består således i å gi informasjon om spesielle og sjeldne sykdommer. For oss som til daglig arbeider med denne typen problemer er den kunnskap som er akkumulert i de nordiske land av uvurderlig betydning. På mange områder foregår det et konstruktivt forskningssamarbeid, f. eks. er vi for tiden medarbeidere i prosjektet ``Kroniskt sjuka barn i Norden`` i samarbeid med Nordiska hälsovårdshögskolan i Göteborg.

Også på mange andre områder har vi de senere år hatt glede av kontakt med andre land i Norden. F. eks. er den organisasjon som et bygget for å ivareta muskelsykes behov i Nord-Jylland av interesse for norske forhold, og vi har hentet mange impulser derfra.

På bakgrunn av disse erfaringer mener jeg at forholdene skulle ligge vel tilrette for et nordisk samarbeidsprosjekt for små og mindre grupper av funksjonshemmede, ut fra de retningslinjer som er beskrevet i medlemsforslaget.

Ut fra en medisinsk synsvinkel kan det være behov for kartlegning av enkelte små grupper kombinert med et samarbeid når det gjelder forskning og behandling.

For at dette skal kunne gjennomføres er det ikke nødvendig at den faglige ekspertise er spesielt stor i resten av landene. Hovedhensikten må være å gjennomføre en kontrollert multisenter-undersøkelse for å kunne belyse spesielle problemer. Dette kan f. eks. være aktuelt for gruppen 'cerebral parese', selv om denne pr. definition ikke hører til de små grupper. Fortsatt er det dessverre slik at man ikke har tilfredsstillende kunnskap om effekten av fysioterapeutisk behandling av cerebral parese, og idet hyppigheten er relativt lav, byr det på store problemer å utføre kontrollerte studier innenfor det enkelte land.

Dersom samarbeidsprosjektet blir en realitet, vil jeg anbefale at en barnelege med erfaring fra flere av de små grupper funksjonshemmede, blir med i planlegningsarbeidet.

Oslo, 6. oktober 1982

Sentralinstituttet for cerebral parese

Berg gård

Gunnar Oftedal

Overlege

Norsk forening for cystisk fibrose:

Vi takker for henvendelsen og er svært glad for at et initiativ blir tatt for å få igang nordisk samarbeid på dette området. Både organisasjoner og fagfolk som arbeider med smågrupper av funksjonshemmede ser etterhvert behovet for bredere kontaktflate og utvidet samarbeid over landegrensene. Noen grupper har som dere også påpeker allerede litt erfaring med dette.

Som dere nevner i bakgrunns materialet for deres forslag, er målsettingen nå desentralisering av omsorgen for de funksjonshemmede med ønske om best mulig tilbud i lokalmiljøet. Dette er tanker som vi på lengre sikt deler, men vi synes det er riktig å påpeke at vi er litt redd for at en altfor rask desentralisering kan bety forverring i tilbudet til den enkelte. Inntil det lokale apparatet er godt utbygd og kan gi en helhetlig god omsorg, ser vi på en sentralisert behandling som et godt alternativ.

Vi tror at et nordisk samarbeid på bred basis kan påskynde en positiv utvikling behandlingsmessig og sosialt, både lokalt i de enkelte land og helhetlig i land som idag har svært få pasienter i enkelte grupper og der tilbudet til disse er svært dårlig.

Vi støtter fullt ut forslaget om at Nordisk Råd anbefaler Nordisk Ministerråd å igangsette samarbeidsprosjekt for små og mindre kjente grupper av funksjonshemmede. De arbeidsoppgaver som er foreslått ser etter vårt syn ut til å være svært aktuelle. Dette er også saker de nordiske CF-foreningene var inne på under sitt første møte høsten -81. Vi dannet på dette møtet CF-NORDEN, et forum med representanter for fagfolk og pasient/foreldre-gruppen fra alle de nordiske landene. Vi har også hatt kontakt med Nordiska nämnden för handikappfrågor bl. a. med forespørsel om økonomisk støtte til arbeidet vårt.

Det er imidlertid et par ting vi synes er viktig å understreke når et nordisk samarbeid skal iverksettes.

Vi må sørge for at dette prosjektet ikke bare blir et byråkrat- og papirsamarbeid. Vi tror det er viktig å trekke med de som konkret føler problemene på kroppen og de som er særlig engasjert i dette arbeidet lokalt. Dette tror vi er en viktig forutsetning for at prosjektet skal gi gode resultater og at disse skal komme nogenlunde raskt.

Vi mener derfor at det er viktig å trekke med pasient/foreldregruppen og de fagfolk som på ulike områder er engasjert i behandlingen av de små gruppene av funksjonshemmede. Det nordiske samarbeidet mellom CF-foreningene har vist at et nært samarbeid mellom foreninger/fagfolk er svært fruktbart og dette er et mønster vi vil følge for framtiden.

Vi tillater oss derfor å nevne at vi er skuffet over at få så av de direkte berørte grupper er invitert til møtet som Nordiska nämnden för handikappfrågor arrangerer på Frambu helsesenter 20.-21. desember -82. Et møte som etter det vi forstår er det første i sitt slag og er ment skal danne grunnlaget for videre nordisk samarbeid. Vi håper at man for ettertiden vil satse mer på bruk av organisasjonene og de ressurser vi sitter inne med.

Vi ønsker dere lykke til i det videre arbeidet og håper på positiv utvikling på alle områder som gjelder de små og mindre kjente gruppene av funksjonshemmede.

Trondheim, 15. november 1982

Berit Mæland

Leder i Norsk forening for
Cystisk fibrose

Funksjonshemmedes fellesorganisasjon (FFO):

Smågruppene i fokus

1. FFO ser det som meget verdifullt at fokus nå blir satt på livsvilkårene til de små og mindre kjente gruppene av funksjonshemmede. Det tradisjonelle helse- og sosialvesen har langt på vei ikke maktet å møte utfordringene fra disse gruppene. Svært mye kan derfor gjøres for å bedre deres situasjon.

Sentralisering nødvendig

2. FFO slutter seg til grunntanken i det fremlagte medlemsforslaget fra Nordisk Råd om at for små og sjeldne grupper er det nødvendig med en *sentralisering* av visse deler av behandlingstilbudet. Uten en slik konsentrasjon og sentralisering, er det umulig å bygge opp tiltrekkelig ekspertise til å gi gruppene en faglig forsvarlig service.

Til støtte for lokalmiljøet

3. FFO mener at disse sentraliserte kunnskapssentraene først og fremst vil vise sin berettigelse i den grad de klarer å tilføre det lokale fagapparat den spesialkunnskap som skal til for å gi den enkelte funksjonshemmede en forsvarlig faglig service i den enkeltes lokalmiljø. De sentrale kunnskapssentraene må derfor styrke og ikke svekke den funksjonshemmedes muligheter til å bli beoende og virke i sitt eget lokalmiljø.

Et senter for alle?

4. FFO vil advare mot tanken om at når en først er blitt "ekspert" på én små-gruppe, så er en nesten fullgod ekspert på dem alle. Det lar seg derfor etter vår mening vanskelig gjøre å lage et felles senter for alle små og mindre kjente grupper av funksjonshemmede. Slike tanker var likevel fremme i Norge for noen år siden. Vi tror dette representerer et sidespor. Og dersom det ligger slike tanker til grunn for det foreslåtte nordiske samarbeidsprosjektet, vil vi på det sterkeste advare mot dem. Dette vil være jevngodt med å neglisjere det som etter FFOs oppfatning har vært essensen i den norske "bløder-modellen", i den danske Muskelsvindfondens Vejledning- og Behandlingscenter o.l. Tvert om kan det i visse

tilfeller virke som om det å være "ekspert" på én liten gruppe blir en hindring for å gripe det særegne og spesielle ved andre grupper. Dette tror vi er ett av hovedproblemene for de allmenne habiliteringssentrene.

Prioriter ressursene direkte til smågruppene

5. FFO mener derfor at den foreslåtte prosjektgruppen under Nordiska nämnden för handikappfrågor overhodet ikke kan komme i stedet for nordiske samarbeidsgrupper for hver enkelt små-gruppe. Prosjektgruppen kan ikke erstatte behovet for "ekspertgrupper" (som i minst like stor grad må bestå av funksjonshemmede selv som av fagfolk). Prosjektgruppen må ikke ta ressurser som ellers kunne gått til å opprette slike "ekspertgrupper" for hver enkelt gruppe.

Bredt tverrfaglig behandlingstilbud

6. FFO vil understreke at det medisinske behandlingstilbud kun må utgjøre én del av de sentrale sentraenes tilbud. De må også favne mye videre slik medlemsforslaget til Nordisk Råd understreker. Ved oppbygning av helse- og sosialtjenester for de små og mindre kjente gruppene har man en enestående anledning til å lage en service basert på et tverrfaglig samarbeid uten noen faggruppes overhøyde dominans.

På brukernes premisser

7. FFO vil stille som et absolutt krav til et nordisk smågruppe-prosjekt at det skjer på "brukernes premisser", dvs. i samsvar med ønskene og behovene til organisasjonen av små grupper av funksjonshemmede. Vi mener det er nødvendig å understreke dette, fordi vi alt for ofte opplever at velmenende fagfolk gjør ting på vegne av de små gruppene, i stedet for på oppdrag av de små gruppene. Særlig i forbindelse med de små gruppene har enkelte fagfolk tilsynelatende svært lett for å tenke at en her står overfor en gruppe mennesker som er så svake at de ikke er i stand til å gjøre noe selv.

I denna forbindelse vil vi peke på at flere av de små gruppene på egen hånd har satt i gang sitt eget nordiske samarbeid.

Konkrete arbeidsoppgaver

8. FFO vil likeledes stille strenge krav til at det nordiske samarbeidsprosjektet blir konkret, dvs. at det har som sin helt klare målsetting å fremme tiltak og prosjekter.

Prioriter forslag fra organisasjonene

9. FFO vil finne det svært uheldig om det ovenfornevnte medlemsforslag til Nordisk Råd skulle komme i stedet for eller bli en hindring for gjennomføringen av de helt konkrete samarbeidsprosjektene som vi vet det ble fremmet forslag om fra små-organisasjonens side tidligere i år til

Nordiska nämnden för handikappfrågor. Vi vil være betenkt om initiativ som springer ur direkte fra de funksjonshemmedes organisasjoner selv, skulle bli satt til side for initiativ som kommer fra fagfolk. FFO savner derfor en avklaring av forholdet mellom dette medlemsforslaget til Nordisk Råd og alle de forslagene som vi vet organisasjonene selv har fremmet.

Funksjonshemmedes rolle i prosjektgruppen

10. FFO vil til slutt understreke at vi ser det som en selvfølge at den foreslåtte prosjektgruppen blir dominert av de funksjonshemmedes organisasjoner. For å sikre at dette nordiske samarbeidsprosjektet utvikler seg i tråd med de funksjonshemmedes behov og ønsker, tror vi det er nødvendig at brukerne utgjør hovedtyngden i prosjektgruppen.

FFO håper disse synspunktene blir tatt hensyn til under utformningen av det nordiske samarbeidet for små grupper av funksjonshemmede. Vi tror det vil kunne føre til at det utmerkede initiativ som nå er tatt i Nordisk Råd, får helhjertet støtte fra smågruppene og funksjonshemmedes organisasjoner.

Oslo, 18. november 1982

Funksjonshemmedes fellesorganisasjon

Arne Husveg

Sverige

Socialstyrelsen:

Personkretsen beskrivs vara barn, ungdomar och vuxna med ovanliga medfödda missbildningar och kroniska sjukdomar som ger en varaktig funktionshämning.

Problemet med dessa är att deras specifika behov inte kan tillgodoses tillräckligt dels som en följd av den alltmer decentraliserade hälso- och sjukvården dels på grund av att de centralt framtagna kunskapsökningar som sker inom varje område eller handikapp för sig ej når fram.

Förslaget är att det under Nordiska nämnden för handikappfrågor bildas en särskild projektgrupp för att analysera denna problematik och föreslå lösningar.

Socialstyrelsen stöder förslaget att ett sådant nordiskt samarbetsprojekt upprättas.

Vad beträffar de exempel på aktuella arbetsuppgifter som anges stödjer socialstyrelsen särskilt frågor om kartläggning av de små grupper av handikappade i de nordiska länderna efter gemensamma kriterier och stödet till gemensam nordisk forskning och utvecklingsarbete inom området.

Styrelsen är av uppfattningen att de specialister som på detta sätt ägnar

sig särskilt åt en liten grupp handikappade bör utveckla ett samarbete över gränserna. Det är också angeläget att de ombudsorganisationer som bildas, får kontakt med varandra eller att en organisation i ena landet öppnas för medlemmar i ett där underlaget är svagt. Likaledes stöder socialstyrelsen förslaget om att inarbeta och bearbeta information som kan översättas till de olika nordiska språken och övrigt samarbete med samma inriktning.

Upplysningsvis kan meddelas att socialstyrelsen har i år gett ut en skrift med rubriken: Vissa medfödda ämnesomsättningsrubbningar hos barn. Diagnostik och behandling. Socialstyrelsen redovisar 1982: 5. Liber distribution. Stockholm.¹

Stockholm den 29 november 1982

Barbro Westerholm

Elisabeth Allgulander

Riksförsäkringsverket:

Ett nordiskt samarbete med kartläggning m. m. av de i förslaget åsyftade grupperna av funktionshämjade synes vara värdefullt av flera skäl. Ofta saknas specialistkompetens på regional och lokal nivå för de sjukdomar det här är fråga om. Om ett samarbete mellan de nordiska länderna bidrar till ökade kunskaper om de aktuella sjukdomsgrupperna kan det medverka till att möjligheterna till habilitering och rehabilitering vidgas för dessa grupper. Verket tillstyrker därför förslaget om ett nordiskt samarbetsprojekt för de små och mindre kända grupperna av funktionshämjade.

Stockholm den 29 november 1982

På riksförsäkringsverket vägnar

Göran Smedmark

Göran Fredrixon

Statens handikappråd:

Statens handikappråd har i flera sammanhang blivit uppmärksammat på de små och mindre kända handikappgruppernas problem och att det finns behov av ett nordiskt samarbete inom detta område. Den specialkompetens som erfordras för att tillgodose behoven hos t. ex. barn med cystisk fibros, blödarsjuka, barn med analatresi m. fl. saknas på lokal och regional nivå i respektive land. För gruppen dövblinda förekommer redan ett nordiskt samarbete som fungerar bra.

¹ Här ej tryckt.

Vi hälsar därför förslaget om ett nordiskt samarbetsprojekt för små och mindre kända grupper av handikappade med tillfredsställelse.

Vi utgår ifrån att berörda handikappgrupper (organisationer) blir representerade i projektgruppen och att de även i övrigt blir engagerade i projektarbetet.

Stockholm den 8 oktober 1982

Nils Carlshamre

Ordförande

Bo Vahlberg

Handikappinstitutet:

Medlemsförslaget behandlar samarbetsprojekt som rör hälso- och sjukvården för små och mindre kända grupper av funktionshämmande. Handikappinstitutets yttrande är begränsat till en bedömning av förslaget utifrån den del av vården som rör hjälpmedelssituationen för dessa grupper.

Institutet anser att det är värdefullt med ett nordiskt samarbete när det gäller små och mindre kända grupper av funktionshämmande. Det skulle bl. a. kunna leda till en bättre kunskap om dessa gruppers problem och behov samt ett bättre underlag för t. ex. utveckling, produktion och provning av tekniska hjälpmedel liksom för andra typer av åtgärder.

Institutet stödjer därför i huvudsak det framlagda förslaget om samarbetsprojekt gällande de typer av uppgifter som tas upp i förslaget samt att projektet kan utföras i regi av nordiska nämnden för handikappfrågor. Vi vill dock betona att syftet med projektet bör vara att tillsammans med berörda institutioner eller liknande verka för och initiera samarbete som sedan kontinuerligt och självständigt bör skötas av respektive institutioner.

Handikappinstitutet ser nordiskt samarbete som en naturlig uppgift inom de delar som omfattas av institutets ansvarsområde. Institutet har bl. a. ett direkt samarbete med institutioner i de andra nordiska länderna med samma arbetsuppgifter som institutets när det gäller kravspecifikationer och provning av hjälpmedel.

I förslaget nämns också att projektgrupper generellt skulle kunna fungera som informations- och idébank för primärhälsovården i de nordiska länderna vad gäller frågor om små grupper funktionshämmande. Detta bedömer institutet som en mer kontinuerlig verksamhet och vi är därför tveksamma till att uppgiften utförs inom projektets ram.

Bromma den 26 november 1952

Anders Gustavii

Tf direktör

Karolinska institutet, rektorsämbetet, hänvisar i skrivelse den 15 december 1982 till yttrande av den 21 november 1982 från Institutionen för fysikalisk medicin (se nedan).

Karolinska institutet, institutionen för fysikalisk medicin:

Vi finner de synpunkter, som redovisas i medlemsförslaget värda beaktande. Diagnostik och terapi av sällsynta sjukdomar med den i förslaget anförda omfattningen kan innebära stora svårigheter. Likaså torde det ofta bli problem att tillgodose de viktiga och svåra uppgifterna att ge ifrågavarande patienter en kontinuerlig tillsyn med hänsyn till inte bara medicinska utan även psykologiska och sociala förhållanden.

Även vården av patienter med relativt vanliga tillstånd som idiopatiska skolioser kräver redan nu centralisering till vissa centra inom Sverige. Detta antyder att behovet av centra för ännu sällsyntare tillstånd är indicerade.

När sjukvården i Sverige omorganiserades från rikskliniker till regionkliniker innebar detta vissa nackdelar för de små grupper av patienter som lider av ovanliga sjukdomstillstånd. Eftersom det rör sig om ett fåtal patienter inom varje grupp har patientunderlaget vid enskilda regionkliniker ofta blivit otillräckligt. Erfarenheten att handlägga de speciella medicinska, genetiska, psykologiska och sociala problem som berör dessa patienter har följaktligen ofta blivit otillräcklig.

Det första steget för dessa patienter är ju att man når fram till rätt diagnos samt att adekvat medicinsk behandling igångsättes. För att uppfylla dessa önskemål är det angeläget att mellan sjukvårdsregionerna sker ett mer omfattande remissförfarande. Patienter med t. ex. sällsynta neurologiska sjukdomar skulle ha större förutsättningar att bli intagna vid den speciella regionklinik som har de största erfarenheterna att lösa den aktuella problematiken.

Patienterna med ifrågavarande ovanliga sjukdomar liksom deras familjer behöver ha ett relativt vitt förgrenat servicesystem för att fortlöpande tackla inte bara de medicinska utan även de sociala problemen som sammanhänger med sjukdomen. För de neurologiska fallen kan lämpligen en uppföljning organiseras inom ramen för neurologiskt handikappades riksförbund (NHR), f. d. MS-förbundet.

För övriga patienter med sällsynta sjukdomar kan likartade arrangemang tänkas.

Säkerligen finns åtskilliga särskilt ovanliga sjukdomar inom många medicinska områden. Det är framförallt för dessa sjukdomar som förslaget i Nordiska Rådet framlagts. Det kanske är nödvändigt att man samarbetar över gränserna i Norden för att kunna skapa de centra som de sällsynta sjukdomarna kräver.

För att få en uppfattning om det reella behovet av dylika nordiska enheter måste en inventering av förekomsten av ifrågavarande sällsynta sjukdomstillstånd genomföras.

Förslaget att organisera ett nordiskt samarbetsprojekt för dessa små mindre kända grupper av funktionshämmande bör därför tillstyrkas.

Stockholm den 21 november 1982

Harald Brodin

Ulf Lindblom

Medicinska forskningsrådet (MFR):

Rubricerade förslag går ut på att upprätta en nordisk projektgrupp för små grupper av funktionshämmande för: kartläggning; att öka kontakten mellan patient- och intresseföreningarna på nordisk bas; att initiera gemensam nordisk forskning; att söka få fram enhetligt regelmönster för sociala rättigheter; att vara idébank för hälso- och sjukvård samt socialvård på kommunal basis.

Inledningsvis vill MFR göra det allmänna påpekandet att patientgrupper och intresseföreningar under de senaste åren i allt större utsträckning synes försöka påverka beslutsproceduren avseende resurstilldelning till forsknings- och utvecklingsarbete samt socialrättslig reglering. Det torde ur statsvetenskaplig synpunkt vara intressant att granska hur dessa mekanismer påverkar den traditionella beslutsproceduren vid tilldelning av resurs- och utformning av regelsystem.

När det gäller det aktuella förslaget anser MFR att forskning och utvecklingsarbete avseende dessa små grupper av funktionsstörda ofta kräver större underlag än ett nordiskt land kan erbjuda. Ofta finns emellertid redan de nordiska eller internationella kontakterna etablerade på personlig basis mellan forskarna.

Det är rimligt att lagstiftningen och regelsystemet för stöd till dessa funktionshämmande utformas mot bakgrund av gemensam kunskapsbas men den måste givetvis anpassas till varje lands speciella förutsättningar. En samordning kan dock ge en positiv effekt och bättre förutsättningar för forskningen.

Med hänvisning till det anförda stöder MFR medlemsförslaget om inrättande av en nordisk projektgrupp för små grupper av funktionshämmande.

Stockholm den 23 november 1982

För medicinska forskningsrådet

Henry Danielsson

Professor, sekreterare

Ingvar Lennerfors

Kanslichef

Landstingsförbundet:

Styrelsen delar den uppfattning som kommer till uttryck i medlemsförslaget om att svårigheter kan uppstå när det gäller att såväl införskaffa som vidmakthålla och förbättra kunskaperna om sällsynta och komplicerade funktionsnedsättningar. De grupper som drabbas av sådana funktionsnedsättningar har emellertid samma rättigheter som övriga medborgare att få sina behov av medicinsk service tillgodosedda. Hälso- och sjukvården, och då främst primärvården, skulle i sådana sammanhang kunna vara betjänt av en idébank och informationscentral sådan den skisseras i medlemsförslaget.

Förbundsstyrelsen tillstyrker medlemsförslaget om ett nordiskt samarbetsprojekt för små och mindre kända grupper av funktionsnedsättning samt att detta projekt knytes till Nordiska nämnden för handikappfrågor.

Stockholm den 11 november 1982

Landstingsförbundet

Kurt Ward

Rune Carlsson

Sveriges läkarförbund hänvisar i skrivelse den 6 december 1982 till yttrande från Svensk förening för rehabilitering och fysikalisk medicin av den 20 oktober 1982 (se nedan).

De Handikappades riksförbund (DHR):

Ett sjukdomskomplex, som ej nämnts i förslaget men som är väl värt att observera i detta sammanhang, är *porfyriskjukdomarna*.

I Sverige förekommer akut intermitterent porfyri i minst 500 fall, varjämte 2–3 gånger så många anlagsbärare torde finnas. I Norge finns några släkter med detta sjukdomsanlag i trakten av Mo i Rana samt enstaka patienter spridda i södra Norge. Släkter med detta anlag är också kända i Danmark och Finland. Porphyria cutanea tarda anses något vanligare i Sverige och finns säkerligen i samtliga nordiska länder. Porphyria variegata är sällsyntare men finns i samtliga nordiska länder. Någon statistik finns ej för denna variant, bl. a. beroende på bristfälliga diagnosmetoder. Ytterligare några sällsynta former finns redovisade i enstaka fall.

Sedan 1976 finns i Sverige *Riksföreningen mot Porfyriskjukdomar*, som nu har c:a 550 medlemmar. Minst hälften av dessa har porfyri eller är anlagsbärare. Föreningens syften framgår av bifogade informationsfolder.

Av bifogade särtryck¹ framgår vikten av att personer med anlag för porfyri, särskilt när det gäller akut intermittent porfyri, är väl informerade om sin sjukdom eller sitt anlag, så att de kan undvika utlösande faktorer. Därigenom kan anlagsbärare räddas från livslång sjukdom och de redan sjuka kan undvika allvarlig försämring i tillståndet.

RMP har redan hunnit göra en nyttig insats genom spridning av information till såväl patienter som läkare och övrig sjukvårds-personal. Föreningens identitetskort (se bif. prov) har gått ut till c:a 280 personer som har verifierad porfyri eller är säkra anlagsbärare.

Motsvarande organisationer saknas i de övriga nordiska länderna men RMP har några medlemmar från Norge, både läkare och patienter.

Ett nordiskt samarbete beträffande porfyrisjukdomarna skulle kunna inriktas på bl. a.

- Gemensam förteckning över farliga läkemedel vid porfyri och samordnad övrig patientinformation
- Samordnad rapportering om nya iakttagelser beträffande farliga läkemedel och andra utlösande faktorer
- Samordning och information beträffande befintliga laboratorieresurser för diagnos och för upptäckande av anlagsbärare, baserade på enhetliga kriterier
- Utbyte av erfarenheter från forskning och behandling
- Gemensam databas för vetenskaplig litteratur om porfyrisjukdomar

Stockholm i november 1982

Riksföreningen mot porfyrisjukdomar

Sten Mortensen

Anna-Lisa Mouchard

Svensk förening för rehabilitering och fysikalisk medicin:

Medlemsförslaget går uppenbarligen ut på att stödja och underlätta situationen för individer med funktionshämning, som beror på sällsynta medicinska sjukdomstillstånd. Man vill allmänt stimulera forskning, vårdutveckling och kontaktytor mellan fackfolk och mellan patienter. Man vill även tillgodose dessa individers sociala rättigheter. Förslaget går ut på att inrätta en form av idébank och informationscentral inom Nordiska Nämnanden för Handikappfrågor.

Rent generellt synes förslaget välmotiverat och angeläget. Förslaget är dock utformat på ett sätt som gör det svårt att avgöra, om man avser ett temporärt projekt som avslutas med vissa rekommendationer, eller om man avser en permanent verksamhet.

¹ Här ej tryckt.

Man utgår ifrån att det finns ett 20-tal smågrupper med olika funktionshinder som är eftersatta, dels beroende på att tillståndet ej är så välkänt och dels att man är så få och därför ej kan göra sin stämma hörd. Av den anledningen behövs det dels en centralisering, dels en organiserad påtryckning för att tillgodose gruppernas behov. De olika grupperna varierar i flera avseenden. Sålunda varierar förekomsten, typ av funktionsnedsättning och kunskapen därom inom hälso- och sjukvård och samhället i övrigt. Behovet av forskning och ytterligare resurser för medicinska åtgärder, rehabiliteringsåtgärder, sociala stödåtgärder och patientförening varierar. Med hänsyn till detta, vore det mera logiskt att i ett första steg föreslå en utredning, som bedömer behovet av åtgärder för varje enskild handikappgrupp. Med utgångspunkt därifrån, kan Nordiska rådet vidtaga olika centraliseringsåtgärder, för att stimulera forskning, samla kunskap och erfarenhet gällande vård, rehabilitering och social omsorg. En sådan utveckling kan knappast tänkas ske *inom* Nordiska rådet eller inom Nordiska nämnden för handikappfrågor.

Därutöver finns det behov av permanent informationsbyrå, som kan samla och utveckla informationsmaterial och kanalisera hjälpsökande samt dessutom fortlöpande vidtaga övergripande åtgärder, för att tillgodose gruppernas olika behov.

Föreningen bedömer sålunda medlemsförslaget vara mycket angeläget, man vill betona att man i initialskedet framförallt inventerar de olika smågruppernas varierande behov, så att man med utgångspunkt därifrån kan planera de mest väsentliga åtgärderna, för att förbättra situationen för de funktionshämjade.

Göteborg den 20 oktober 1982

Lars Normell
Ordförande

Harald Sanne
Sekreterare

Handikappförbundens centralkommitté:

Förslaget att igångsätta ett nordiskt samarbetsprojekt för små och mindre kända grupper av handikappade hälsar HCK med tillfredsställelse. Enligt HCK:s mening finns det stora behov för dessa grupper, och specialistkunskapen är ofta bristfällig på både lokal och regional nivå inom respektive land. Med hela Norden som underlag skulle kompetensen avsevärt kunna höjas.

HCK är inte nu beredda att ange vilka grupper som skulle kunna omfattas av projektet, utan ber att få återkomma till detta i samband med att

projektet sätts igång. HCK förutsätter att vi får representation i den grupp som driver projektet.

Avslutningsvis vill HCK peka på att projektet bör få den inriktningen att resurser inte skall tas från redan befintliga i respektive land. Utvecklingen på nordisk basis bör ske med sikte på den framtida forskningen och utvecklingen för de små och mindre kända grupperna.

Stockholm den 3 december 1982

Handikappförbundens centralkommitté
Rådet för vård-, rehabilitering- och patientfrågor

Bo Månsson
Ordförande

Lars Persson
Sekreterare

Medlemsförslag

om nordiskt samarbete om u-landsutbildning

(Väckt av Kjell Magne Bondevik, Kirsti Grøndahl, Bertil Jonasson, Arvo Salo, Rolf Sellgren och Bengt Wiklund)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska projektexportfonden:

Nordiska projektexportfondens syfte är att främja det nordiska samarbetet omkring projektexport främst till utvecklingsländer och i detta sammanhang ge stöd som är ägnat att främja de nordiska företagens konkurrenskraft.

Projektexportens anknytning till investeringar och därmed till den ekonomiska utvecklingen i mottagarländerna, gör det rimligt att räkna med att många av de projekt som fonden kommer att bearbeta, kommer att vara till följd av eller i anknytning till de nordiska U-hjälpsaktiviteterna.

Med beaktande av detta anser Fonden, att den utbildning, som ges i anknytning till de projekt, som stöds av de nordiska U-hjälpsorganisationerna, kommer att kunna ha en central betydelse vad gäller den industriella och kommersiella uppföljningen. Fonden är av den uppfattningen, att den föreslagna kartläggningen av u-landsutbildningen i de nordiska länderna kommer att visa sig vara mycket nyttig.

Det är fondens intryck att den utbildning som idag förekommer i de enskilda nordiska länderna icke tar tillräcklig hänsyn till de ekonomiska problemställningarna som är förbundna med de flesta utvecklingsprojekt i det ögonblicket dylika projekt skall omsättas i kommersiell verksamhet.

Fonden anser det som mycket väsentligt att den fackpersonal, som sändes ut, i lämplig utsträckning säkras en grundläggande insättning i problem med anknytning till upprättandet av ekonomisk verksamhet. Likaledes borde de möjligen förses med en bred översikt över vilka kanaler som finns i de nordiska länderna när det gäller att bidra till igångsättandet av ekonomisk verksamhet knuten till projekt.

Om så önskas står fonden med glädje till disposition med praktiskt stöd och deltagande i en eventuell samordnad utbildningsuppläggning.

Helsingfors den 14 december 1982

Nordiska projektexportfonden

Hans Høegh Henriksen

Verkst. direktör

Centralinstitut for Nordisk Asienforskning (CINA):

CINA vill instämma både i medlemsförslagets rekommendation och i den föreslagna målsättningen, "samordnat utnyttjande av alla i Norden tillgängliga utbildningsresurser på detta område".

Med tillfredsställelse hälsar CINA förslaget om en gemensam nordisk satsning. Eftersom avnåmarunderlaget och utbildningsresurserna är begränsade i de nordiska länderna, och eftersom behoven av och målsättningen för utbildningen är likartad, bör en samnordisk utbildning kunna vara realistisk, förutsatt att en sådan leder till högre kvalitet och besparelser.

Ett steg på vägen mot ett ökat nordiskt samarbete på området är de konkreta åtgärder som ägt rum och som nämns i citatet (s. 2) ur SOU 1980: 3, "Utbildning för uppdrag i u-land", speciellt deltagande i kurser i annat nordiskt land. CINA vill i detta sammanhang nämna att SIDA för några dagars briefing och materialgenomgång sänt kursdeltagare med annat destinationsland (Bangladesh) än övriga kursdeltagare till Köpenhamn och CINA.

CINAs bibliotek och övriga bakgrundsmaterial, liksom de personella resurserna, torde kunna utnyttjas inom utbildningen för u-landstjänst i Asien. Kurslärare är välkomna att se material och diskutera utbildningsfrågor, CINA-material kan komplettera det vid kurscentra tillgängliga, CINA-medarbetare kan – i de fall där CINA förfogar över sakkunskap – vara behjälpliga vid uppläggnings av kurserna och framtagandet av kursmaterial. Lärare vid Sandö U-centrum har vid flera tillfällen gästade CINA och gått igenom material – tidskrifter, bibliografier, handböcker, dokumentinsamlingar, klippinsamlingar – på CINA. Samarbetet med SIDA har kontinuerligt varit gott. Personal vid SIDA:s kursgård i Uppsala har besökt CINA, liksom bibliotekarier vid SIDA:s bibliotek och länderhandläggarna för Asien. En gång har de nordiska biståndsorganens informationschefer besökt CINA, men ett samarbete liknande det som pågår mellan SIDA och CINA har inte etablerats med övriga nordiska biståndsorgan. CINA vill gärna utöka denna form av samarbete och detta utbyte av erfarenheter till att gälla också DANIDA, NORAD och FINNIDA. Vi vill också nämna att CINA-medarbetare ofta medverkat som föreläsare och resursperson i u-

landsutbildningen vid SIDA:s kursgård i Uppsala och även på Lövudden, Västerås. CINA har också utarbetat litteraturlistor för SIDA:s kursgård. Endast underbemanningen på CINA har hindrat att önskat kursmaterial rörande asiatisk historia m. m. utarbetats av CINA-medarbetare för SIDA:s kursverksamhet.

Ett sätt att utbygga dokumentationen och utvinna utbildningseffekter ur den har anvisats genom SARECs ekonomiska stöd åt CINAs Vietnamdokumentation. CINA har ansökt hos några nordiska biståndsorgan om medel för utbyggnad av dokumentationen om vissa nordiska huvudmottagarländer, och mött positivt gensvar från SIDA och SAREC. Härigenom har CINA kunnat anskaffa, katalogisera och utarbeta en bibliografi över en Vietnam-samling, som söker sin like i norra Europa. För andra mottagarländer i Asien finns en grund lagd genom CINAs bokbestånd, tidskrifts- och bulletinsamling på ca 900 löpande titlar, klipparkiv förvärvat från Far Eastern Economic Review, Hongkong, och samlade av CINA-personal, bibliografier och särtryckssamlingar. Härtill kommer de kontakter med Asien-forskare och -specialister som CINA kontinuerligt håller och dokumenterar i "Directory of Scandinavian Scholars in Asian Studies" och "Asienstudier i Norden". CINAs fortlöpande kontakter med forskningscentra och informationscentra samt bibliotek i övriga Europa, i USA och Canada och i Asien kan också nämnas i sammanhanget.

I två med u-landsutbildningen i viss mån jämförbara verksamheter är CINA genom sina forskningsmedarbetare aktivt engagerat: kurs- och informationsverksamheten för näringslivet och universitetets områdesstudier. Vid kurser och seminarier för näringslivet, speciellt exportindustrin, samt i förberedelsearbetet för områdesstudiekurser och studieplaner deltar flera av CINAs medarbetare.

CINA vill också rikta uppmärksamheten på möjligheterna att i samtliga nordiska länder utnyttja den kurs i u-landskunskap vid Uppsala universitet, som 1974 började ges också som långdistanskurs på kassett för framförallt svenska biståndsarbetare utomlands. Den är tillgänglig även för andra än svenskar. Också kursen i Asien-kunskap vid Uppsala universitet har, från 1980, givits som långdistanskurs på kassett. I dessa kurser medverkar CINA genom en av sina forskningsmedarbetare. Vissa av de studieplaner för och kurser i områdesstudier, som håller på att förberedas vid flera nordiska universitet, bör kunna utnyttjas och inpassas i u-landsutbildningen i Norden.

Med denna orientering om CINAs reella och potentiella resurser och smärre kompletterande förslag ber CINA att få instämma i medlemsförslagens rekommendation om nordiskt samarbete om u-landsutbildning.

Köpenhamn den 29 december 1982

Søren Egerod

Forstander

Karl Reinhold Haellquist

Forskningsleder

Danmark

Udenrigsministeriet:

— — — har været forelagt for *Danida*, der har afgivet følgende udtalelse i sagen:

Siden 1969 har de nordiske lande samarbejdet om uddannelse af eksperter og afholdt regelmæssige møder for at udveksle erfaringer for at målrette og udbygge orienterings- og sprogkurserne i overensstemmelse med de stigende krav til ekspertens viden og færdigheder inden udrejsen.

Det hidtidige samarbejde har været særdeles frugtbart, og bør koordineres således, at man kan udnytte hinandens ressourcer. Der er i Danmark blevet opbygget et uddannelsesprogram, som det må tillægges stor vægt at opretholde. Selv om *Danida* — i det omfang der er behov herfor — vil udnytte Sandö U-centrums faciliteter, vil et formaliseret samarbejde medføre en så fundamental ændring af de forudsætninger, hvorpå den nuværende danske undervisning gennemføres, at det må frarådes.

Endelig skal påpeges, at for så vidt angår en kortlægning af U-landsuddannelsen i de nordiske lande udarbejdede Det rådgivende Udvalg vedrørende orientering og uddannelse af eksperter en sådan rapport angående Danmark, der blev afgivet til Styrelsen for Internationalt Udviklingssamarbejde i februar 1981, og som er sendt til de øvrige nordiske lande.

Hvilket herved meddeles, idet tilføjes, at der ikke vil kunne forventes yderligere udtalelser i sagen..

København, den 1. december 1982

P.m.v.
E.b.

(Ej Sign)

Mellemfolkeligt Samvirke:

I den anledning kan MS oplyse, at de danske frivillige, inden de påbegynder arbejdet i tjenestelandet, gennemgår følgende kursus:

1. Et kort forberedelseskursus i Danmark.
2. Hovedkursus på Danish Volunteer Training Center, Usa River, Arusha, Tanzania.
3. Kursus i tjenestelandet.

ad 1. Om indholdet af forberedelseskurset kan henvises til bilag 1¹ "forberedelseskursus for frivillige — formål og indhold". Forberedelseskurset er decentraliseret, idet det kan foregå på højskoler eller aftenskoler, hvis kursusprogram er godkendt af Mellemfolkeligt Samvirke som givende kompetence til de frivillige. Kurset er kortvarigt, normalt af 1–2 ugers længde.

ad 2. Hovedkurset på DVTC, Arusha, er af 4–7 ugers varighed afhæn-

gig af de frivilliges kundskaber i engelsk. Om kursets indhold kan henvises til bilag 2¹ "the Volunteer Training Programme".

ad 3. Kurset i tjenestelandet er af 4 ugers varighed. Om dets indhold kan henvises til bilag 2, p. 19.¹

Efter at det danske frivilligprogram er udvidet til også at omfatte Mocambique og med udsigt til at programmet kan ekspandere udenfor Afrika, er der opstået tvivl om, hvorvidt det er muligt på længere sigt at opretholde DVTC i Tanzania som hovedkursuscenter. Der drøftes for tiden en struktur, der går ud på, at en del af hovedkurset lægges til Danmark, og at der sker en yderligere decentralisering til tjenestelandet. Centret ved Arusha vil i givet fald kunne omdannes til et østafrikansk swahilicenter, der også er åbent for andre nationers eksperter og frivillige. Om denne debat, der først forventes afklaret i løbet af 1983, kan henvises til bilag 3¹, "Strukturforslag vedrørende frivilliguddannelsens fremtid". Såfremt resultatet bliver en ny uddannelsesordning, hvor en del af hovedkursus gennemføres i Danmark, kan det naturligvis komme på tale at koordinere dette kursus med Nordisk Råds bestræbelser for et samarbejde på dette område.

Det må dog understreges, at det for tiden er uvist, om der vil ske ændringer i det nuværende kursusforløb, og under alle omstændigheder er det MS magtpåliggende, at en del af uddannelsen af frivillige foregår i tjenestelandet.

Der vedlægges til orientering MS' årsberetning for 1981 (bilag 4)¹ og DVTC's årsrapport for 1981 (bilag 5). MS er til rådighed med yderligere oplysninger, såfremt det ønskes.

København, den 17. december 1982

Claus Bornemann
Generalsekretær

Red Barnet:

Det fremgår af sagen, at det efter forslagsstillernes opfattelse vil være hensigtsmæssigt at samordne den uddannelse, der iværksættes, f.eks. således at hvert lands uddannelsescentre kan betjene flere landes elever indenfor det område, hvor man har den største erfaring, en anden mulighed vil være at udnytte det svenske Sandø uddannelsescenter på fælles nordisk basis.

Det er endvidere oplyst, at Danmark på nationalt plan har en udbygget kursusvirksomhed gennem DANIDA og Mellemfolkeligt Samvirke.

Det er i så henseende for Red Barnet oplyst, at DANIDA har et kursuscenter i Hornbæk, Hornbækhus, som giver eksperter, der udsendes gen-

¹ Här ej tryckt

nem DANIDA, et kursus med en normal varighed på 3 uger. Denne kursusvirksomhed står også til rådighed for private organisationer, der måtte ønske at udnytte dette tilbud. Dette gælder selv om kun enkelte ønsker orientering om forholdene i vedkommende land, som de skal udsendes til. Man tilrettelægger med bistand fra eksperter fra DANIDA eller andre eksperter et kursus for de pågældende, endvidere er det oplyst at Hornbækhus råder over et stort alsidigt bibliotek.

Endvidere driver Mellemfolkeligt Samvirke med støtte fra DANIDA i Arusha i Tanzania et kursuscenter med en kapacitet på 60 elever. Det er fortrinsvis bestemt til kurser for ulands-frivillige, der udsendes gennem Mellemfolkeligt Samvirke til at gøre tjeneste i ulande. Her kan de få sprogundervisning i swahili og i engelsk, samt få orientering om forhold af interesse i vedkommende land, hvor de skal gøre tjeneste.

I den anledning skal Red Barnet oplyse, at man tidligere, så længe man stod for driften af de af Red Barnet oprettede børnehaver på Grønland i alt ca. 20, sendte ledere og medarbejdere, der var udset til at fungere i disse børnehaver, på et af de af Grønlandsministeriet tilrettelagte kurser i "Bakkerne" i Holte før de udsendtes til Grønland. Red Barnet er af den opfattelse, at disse kurser var særdeles nyttige. Efter at disse børnehaver pr. 1. januar 1978 er overgået til grønlandsk regie, har Red Barnet større projekter til bekæmpelse af spedalskhed i Indonesien, tidligere også Indien, og til arbejde i Guatemala, Libanon m.v.. Til bekæmpelse af spedalskhed udsender man kun enkelte eksperter navnlig læger og sygeplejersker, medens medarbejderne rekrutteres lokalt. Til Guatemala, der er et Alliance-projekt, er der udsendt en dansk agronom og til Libanon, der også er et Alliance-projekt, enkelte sygeplejersker. Man vælger til at gøre tjeneste i disse projekter eksperter, der har erfaring fra andet ulandsarbejde, i øvrigt får de pågældende den nødvendige orientering og in-service træning på stedet.

Det vil være af betydning om enkelte vil kunne få en supplerende orientering på Hornbækhus. En sådan mulighed ville have været ønskelig forinden 3 skandinaviske børnehavemedarbejdere i slutningen af 60'erne og begyndelsen af 70'erne blev udsendt til et uddannelses- og børnehavecenter i Istanbul. Derimod kan man ikke sige at der vil være basis for at give danske udsendte medarbejdere et supplerende kursus i et andet nordisk land, hvor man også må tage i betragtning at filosofien er forskellig i de forskellige nordiske lande.

København, den 14. december 1982

Red Barnet

Inge Jespersen
Formand

Holger Horsten
Bestyrelsesmedlem

Folketkirkens Nødhjælp har i skrivelse den 28 januari 1983 förklarar sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Finland

Ministeriet för utrikesärendena:

Den utbildning för utresande u-landsexperter vilken ordnas av utrikesministeriet består av språkkurser, förberedelsekurser och specialkurser. Den allmänna målsättningen för utbildningsverksamheten är att förbättra den utresandes möjligheter att på ett framgångsrikt sätt klara av u-landsarbetet, som ställer många slags krav. I utbildningsverksamheten kan delta de som rekryterats för bilaterala och samnordiska projekt eller för uppgifter inom internationella organ eller konsultföretag samt de som arbetar med bistånd inom ramen för medborgarorganisationerna. Makar har också möjlighet att delta i utbildningskurserna.

Utbildningsverksamheten sköts av en särskild sektion inom avdelningen för internationellt utvecklingssamarbete vid ministeriet för utrikesärendena.

En förutsättning för u-landsarbete på 1980-talet kommer att vara en högre facklig nivå än hittills. Utöver krävande fackliga specialkunskaper förutsätts det att experterna förmår tillämpa sin yrkeskunskap i de speciella förhållanden som råder i u-länderna samt se sin uppgift som en del av mottagarlandets utvecklingsmålsättning. Inom vissa yrkesområden verkar det att finnas ett kontinuerligt behov av utbildad personal, vilket beror på att biståndet koncentreras till ifrågavarande sektorer. Det är uppenbart att biståndets behov på dessa ur biståndssynpunkt betydelsefulla yrkesområden i framtiden i högre grad måste beaktas i samband med den fackliga fortbildningen.

Att det finländska biståndet nu utvidgas till att omfatta nya mottagarländer med sina särpräglade utvecklingsbehov och -problem har fört med sig nya förväntningar också på utbildningsverksamheten. För att kunna orientera sig om mottagarlandets problem och förhållanden måste det finnas för ändamålet lämpade resurser både vad beträffar undervisningspersonal och -material.

Ett problemkomplex för sig utgör utbildningen av dem som utanför biståndets ram arbetar i u-länderna, t. ex. inom exportsektorn. Fastän det är möjligt att på utbildningsområdet utveckla många samarbetsformer mellan ifrågavarande grupp och biståndspersonal, finns det dock så många skillnader i verksamhetens utgångspunkter, att ett fullständigt förenhetligande av utbildningen inte kan ske på ett naturligt sätt.

Problemen i samband med u-landsutbildningen kan i hög grad underlättas på samnordisk väg. De organ som inom det nordiska biståndets ram svarar för utbildningen har traditionellt haft ett samarbete, som framförallt har gällt utformningen av målsättningarna och innehållet samt koordinering av verksamheten. Vid de årliga mötena för utbildarna och språklärarna har man diskuterat gemensamma problem och möjliga samarbetsområden.

Ehuru avsikten är att i framtiden intensifiera det nordiska samarbetet på biståndsområdet, är det uppenbart att alla problem inte kan lösas genom dessa åtgärder. Utrikesministeriet förordar därför den kartläggning som föreslås i medlemsförslaget. Samtidigt anser dock utrikesministeriet att de väsentligaste samarbetsbehoven och de därur härledda tyngdpunkterna i kartläggningen borde vara:

1. Verksamhetsprincipen för den nordiska u-landsutbildningen bör vara att eventuella samnordiska utbildningsenheter fungerar som stöd för de nationella biståndsorganen.

2. Man bör undvika att grunda övernationella utbildningsorgan och utforma samarbetet enligt principen att varje medlemsland tar ansvar för en specialesektor enligt ömsesidig överenskommelse.

3. Den samnordiska utbildningsverksamheten borde närmast gälla den u-landsinriktade fackliga fortbildningen samt språkutbildningen, framför allt sällsynta språk.

Helsingfors den 28 december 1982

Tom Grönberg
Avdelningschef a. i.

Yrkesutbildningsstyrelsen:

I medlemsförslaget noteras att ett allt större antal specialister från de nordiska länderna efter hand har kommit att tjänstgöra som experter i en rad länder i olika delar av världen, samt betonas att u-landsutbildningen är viktig. Det noteras också att u-landsutbildningen har uppbyggts parallellt i de nordiska länderna och att utbytet av information och idéer tidvis varit livligt, trots att de konkreta samarbetsprojekten varit få.

Genom den utbyggnad som ägt rum har Sandö U-centrum blivit det största centret för u-landsinriktad utbildning i Norden.

Ytterligare noteras att det redan finns ett visst samarbete på u-landsutbildningsområdet i Norden, samt att det finns ett utbildningsbehov som kan vara svårt att tillfredsställa i de enskilda länderna.

I medlemsförslaget framförs två lösningsmodeller. Den ena tar sikte på att samordna utbildningsinsatserna så, att varje lands utbildningscenter kan betjäna flera nordiska länders elever inom det område där man har den största erfarenheten. Den andra modellen är att utnyttja Sandö U-centrum på samnordisk basis.

Som en tredje modell framförs en kombination av de båda ovannämnda utbildningsmodellerna, där samordnandet av alla i Norden tillgängliga utbildningsresurser på detta område understryks.

Medlemsförslaget hemställer att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att företa en kartläggning av u-landsutbildningen i de nordiska länderna och med ledning därav vidta erforderliga samordningsåtgärder för att uppnå bästa möjliga utnyttjande av de nordiska resurserna på detta område.

Yrkesutbildningsstyrelsen understryker vikten av att u-landsutbildningen utvecklas så att alla de nordiska ländernas utbildningsbehov kan tillgodoses.

Trots att de nordiska länderna har många gemensamma utbildningsbehov och trots att vissa länder har sådana utbildningsbehov som det kan vara svårt att tillfredsställa i de enskilda länderna, är det ändå av största betydelse att varje land utvecklar sitt eget u-landsutbildningssystem, vilket bl. a. motiveras av att den nationella attitydfostran är en väsentlig del i u-landsutbildningen och att stora brister och olikheter har kunnat påvisas i attitydberedskapen i de olika länderna. Om de nordiska länderna har egna starka u-landsutbildningscentra, kan dessa utnyttjas som resurser också inom det egna landets övriga utbildningsväsende på ett effektivare sätt än ett enda samnordiskt utbildningscentrum.

Modellen att utnyttja Sandö U-centrum på samnordisk basis kan utvecklas och utnyttjas som ett komplement till det egna landets utbildningscentrum, men får inte inverka bromsande på utvecklandet av ett nationellt u-landsutbildningscenter.

Modellen att varje lands utbildningscenter kan betjäna elever från flera nordiska länder är värd att utveckla, dock med samma reservation som ovan.

Det är på sin plats att påpeka att det redan länge har arrangerats u-landsutbildning inom skogsbranschen i form av samnordiska kurser inom ramen för högskoleundervisningen. Dessa kurser har varje nordiskt land i tur och ordning arrangerat i sitt eget land för forststuderande och forstmästare från alla de nordiska länderna.

En kartläggning av u-landsutbildningen i de nordiska länderna är naturligtvis en förutsättning för vidare samordningsåtgärder. När kartläggningen genomförs bör den göras tillräckligt omfattande så att alla instansers, både privata, kommunala, statliga och kyrkliga, erfarenheter av u-landsarbete och behov av u-landsutbildning beaktas och utnyttjas.

Helsingfors den 30 december 1982

Vid förfall för generaldirektören

Reijo Virtanen
Överdirektör

Gösta Helander
Överinspektör

Helsingfors universitet, konsistoriet, har förklarat sig instämma i yttrande av den 16 december 1982 från universitetets u-landsinstitut (se nedan).

Helsingfors universitet, u-landsinstitutet:

U-landsutbildningen är en synnerligen aktuell fråga. Uppgifterna i utvecklingsländerna ökar ständigt, men bristen på personer med utbildning för uppgifter i utvecklingsländerna är stor. Av denna orsak är all verksamhet som strävar till att stärka sådan skolning välkommen.

Tanken om nordiskt samarbete om u-landsutbildning är värd understöd av flera orsaker.

1. Det nordiska utvecklingssamarbetet sker enligt samma linjer och mottagarländerna av kapital har i allmänhet varit desamma. Sålunda förefaller det onödigt att mångdubbla sakkännedomen om utbildning och övriga resurser som används i detta sammanhang.

2. Den hittillsvaande utbildningen för experter har i de flesta fall varit kortsiktig och ytlig. Gemensamt borde det vara möjligt att förlänga utbildningen och göra den mångsidigare.

3. Det borde också vara möjligt att arrangera en kompletterande utbildning under anställningsperioderna och mellan dessa, då de som redan har arbetserfarenhet har ett annorlunda men lika stort behov av utbildning som de som anställs för första gången.

4. Förhållandena i utvecklingsländerna avviker i så hög grad från förhållandena i hemlandet och i industriländerna att en specialutbildning är nödvändig både för expertens egen anpassning och för tillämpningen av sakkännedomen i främmande förhållanden. Tills vidare saknas i Finland en tillräcklig sakkänedom då det gäller utbildning och därför skulle nordiskt samarbete vara önskvärt.

Ett utnyttjande av Sandö som ort för arrangerande av långvariga kurser förefaller ändamålsenligt. Däremot kunde kortvariga orienterings- och specialkurser arrangeras i de olika länderna allt efter behov.

Som en möjlighet ser jag också att flytta över en del av utbildningen till större mottagarländer och få ett samarbete med dessa i form av utbildning i Norden av utvecklingsländernas representanter, vilket skulle kunna ske i samband med utbildningen av experter på ett eller annat sätt.

Helsingfors den 16 december 1982

Maija-Liisa Suvanto

Ledare för u-landsinstitutet

¹ Yttrande översatt från finska.

Helsingfors handelshögskola:

Helsingfors handelshögskola har redan från år 1968 anordnat undervisning, som faller inom ramen för kompletterande utbildning för personer från utvecklingsländerna. Dessa personer, vars ålder är ca 30–45, är företagsledare, avdelningschefer inom företag, tjänstemän inom ministerierna, anställda inom centralbankerna osv. Detta s. k. PRODEC-program har finansierats genom den finska statliga u-hjälpen och har redan skolat nästan 1 000 personer. En betydande del av kursdeltagarna har kommit från Finlands programländer för u-hjälpen, men i verksamheten har också deltagit många personer från övriga u-länder bl. a. för att öka möjligheterna för idéutbyte inom skolningsverksamheten. Huvudområdet för PRODEC-utbildningen har varit utrikeshandelsproblematiken, särskilt exportfrämjandet. I enlighet med synpunkterna inom den viktiga samarbetspartnern International Trade Centre (ITC)/UNCTAD/GATT har också utbildningsaktiviteter inom importstyrningsproblematiken påbörjats samt utförts, dvs. man har studerat problem angående rationell import från u-ländernas synpunkt.

PRODEC har idkat nordiskt samarbete särskilt med de nordiska s. k. importkontoren (t. ex. Sveriges IMPOD) i form av utbyte av föreläsare, gemensamma kurser (t. ex. utbildning av u-ländernas kommersiella attachéer) samt i form av ömsesidig konsultation. Samarbetet mellan dessa enheter har blivit allt fastare, kontinuerligt samt mycket fruktbart.

PRODEC har också haft ett visst, om än begränsat samarbete med SIDA, NORAD och DANIDA. Detta har närmast tagit formen av utbyte av erfarenheter. Förbindelserna har emellertid blivit allt djupare och de har gynnat PRODECs arbete.

Inom PRODECs verksamhet har man fortlöpande haft problem med att finna tillräckligt utbildade, erfarna och språkkunniga personer. Delvis förklaras detta av att det är fråga om ett specialområde där en allmän utbildning inte är tillräcklig, utan vilken fordrar en mycket djup specialisering. En allmän iakttagelse är emellertid att det i Finland saknas en systematisk utbildning för experter i u-landsfrågor särskilt på det ekonomiska området.

Skolningsprogrammet för internationella frågor inom Helsingfors handelshögskola ger åt studenter som studerar för ekonomexamen möjligheter att specialisera sig på u-landsfrågor bl. a. i form av val av ämnen för seminarieuppsatser samt laudaturarbeten. Denna linje kommer vidare att förstärkas när skolningsprogrammet utvecklas.

Å andra sidan måste det konstateras, att det finns mycket att göra när det gäller allmänna färdigheter (språkkunskaper, bakgrundsinformation osv.) och att det vore synnerligen viktigt att man skulle förena resurser efter en viss initialperiod på det nordiska planet, så att personer som avreser som experter till u-länderna skulle ha tillräckliga baskunskaper för en betydande insats.

Enligt sina erfarenheter anser Helsingfors handelshögskola att det vore ändamålsenligt 1. att utveckla samarbetet efter ett visst initialskede för att bättre utforma experternas allmänna bakgrund samt 2. att inleda ett visst samarbete för att vidareutveckla ekonomiska experters utbildning.

Detta förutsätter enligt Helsingfors handelshögskolas åsikt, att man enligt medlemsförslaget kartlägger utbildningsbehovet samt resurserna, så att man därefter kan ta standpunkt till frågor hur arbetsfördelningen skall göras och vilken grad av koordinering som är nödvändig.

Helsingfors den 27 december 1982

Arvi Leponiemi

Rektor

Matti Sarakontu

Byråchef

Ålands landskapsstyrelse har i skrivelse den 2 december 1982 förklarat sig förorda medlemsförslaget.

Finlands Röda kors (FRK):

Katastrofdelegaternas utbildning

Finlands Röda kors har sedan år 1970 på korta kurser utbildat sammanlagt cirka 440 personer för internationella katastrofhjälpsupdrag inom Röda korset. Av de som utbildats har största delen varit läkare och sjukskötare, ett mindre antal s.k. allmänna delegater samt transport-, distributions- och andra tekniska delegater. Av de utbildade har förutsatts, att de på förhand har haft yrkeskunskap på sitt område samt för uppdraget tillräcklig kunskap i åtminstone engelska, men helst i flera stora språk, varefter de under cirka en vecka lång grundkurs har fått en introduktion om Röda korsets internationella verksamhetsprinciper, organisation och arbetsmetoder. Undervisningen har skett på engelska och som lärare har huvudsakligen fungerat ordinarie funktionärer inom FRK och internationella Röda korset samt erfarna medicinska och övriga delegater. Motsvarande utbildningsverksamhet har bedrivits också i de övriga nordiska länderna av deras Röda kors-föreningar, och med dessa har också arrangerats både elevutbyte och delvis även gemensamma fortbildningskurser. De utbildade personerna utgör FRKs internationella katastrofreserv. Av de allt som allt 440 utbildade har cirka 200 varit på utlandskommenderingar, många 6–7 gånger. Katastrofkommenderingarna är i allmänhet förhållandevis korta, i vanliga fall 2–4 mån. långa, mera sällan 6 mån. eller

längre. Reservens aktiva styrka är för närvarande 290 personer, av vilka 30 är ordinarie funktionärer inom FRK.

Utvecklingsdelegater

Vid sidan av katastrofdelegaterna har 20 personer arbetat som FRKs utvecklingsdelegater. Uppdraget har för det mesta bestått i att hjälpa det mottagande landets nationella Röda kors att utveckla sin organisation och sina program samt utbilda lednings- och undervisningspersonal. Uppdragens längd har varierat mellan sex månader och två år. Tidats har katastrof- och utvecklingsuppdragen skötts integrerat.

Utvecklingsdelegaterna har i allmänhet varit ordinarie befattningshavare inom FRK, som i sin ordinarie arbetsuppgift har erhållit sin grundutbildning. Härutöver har de avlagt katastrofdelegaternas grundkurs, vilken på internationella Röda korsets initiativ ytterligare kompletterats med sådan specialpreparering som uppgiften förutsatt. Speciella utvecklingsdelegatkurser har varken FRK eller internationella Röda korset hittills arrangerat.

Utbildningsbehoven

Vid en bedömning utifrån sin egen synpunkt av det medlemsförslag som framlagts i Nordiska rådet anser FRK, att samnordiska utbildningsresurser skulle kunna utnyttjas effektivare än vad som är fallet och att Röda korset skulle vara betjänt av att bli uppmärksammat i detta sammanhang. Härvid kan skönjas flera praktiska verksamhetslinjer, verksamhetsområden och verksamhetsnivåer. För sin egen del upplever FRK, att speciellt dess egna utbildare av internationell personal skulle vara tacksamma för tilläggsutbildning samt utbyte av erfarenheter och tankar med representanter för andra branscher. Röda korsets utvecklingsdelegater skulle ofta behöva samma allmänna utbildning som annan utvecklingslandspersonal samt språkutbildning. Till katastrofreservens medlemmar skulle kunskapen troligen kunna överföras indirekt. Å andra sidan skulle Röda korset kunna bidra med undervisning förutom från sin egen verksamhets specialområden också genom allmän information på gräsrotsnivå om många mindre kända länder eller speciella delar av sådana.

Slutsats

Finlands Röda kors anser att utförandet av en sådan undersökning som framlagts i medlemsförslaget vore motiverad och är för sin del redo att bidra till dess genomförande. De slutsatser och förslag som eventuellt kan härledas av nämnda undersökning torde sedan kunna bedömas skilt för sig efter det att denna undersökning utförts.

Helsingfors den 3 januari 1983

Kai J. Warras
Generalsekreterare

Gunnar Rosén
Bitr. generalsekreterare

Norge

NORAD, Direktoratet for utviklingshjelp:

NORAD er enig i forslaget til Nordisk Ministerråd om ytterligere samordning av de nasjonale ressursene innen u-landsopplæringen. Det gjelder i første rekke språkopplæringen, men også opplæring som har til hensikt å lette rekruttering av bistandsarbeidere og øke det generelle kunnskapsnivået om forhold i utviklingsland. Det er også stort behov for samordning av fag-kurs, type "vei-bygging i u-land", "kurs i tropemedisin for helsepersonell" og lignende.

Det er imidlertid vår oppfatning at de enkelte bistandsorganisasjoners forberedelseskurs for eksperter som gis i direkte tilknytning til utreise bør beholdes. Mye av det stoff som tas opp der er direkte relatert til respektive lands bistandsinnsats. Nærhet til stoff/kontaktpersoner som finnes i NORAD/SIDA/FINNIDA/DANIDA er derfor viktig.

Når det gjelder fredskorpskursene har det tidligere vært kontakt mellom NORAD og M. S (Mellomfolkelig Samvirke) i Danmark om samarbeid. Disse planene viste seg imidlertid ikke mulig å realisere.

Opplæringen av fredskorpsdeltakere er lang, 3 måneder. En felles nordisk opplæring av fredskorpsdeltakere er en mulighet som bør vurderes.

Forslaget til Nordisk Ministerråd tar kun for seg opplæring for utreise. Det foreligger imidlertid også et behov for mere systematisk å samordne det opplæringsbehov som foreligger i tjenestelandene, dvs. under kontraktstiden. Vi tenker her i første rekke på våre hovedsamarbeidsland.

Det er f. eks. behov for opplæring i swahili i Tanzania, bemba og nyanga i Zambia og portugisisk i Mosambik.

NORAD ville se det som en fordel om samordning av dette opplæringsbehov blir tatt med i den foreslåtte kartlegging av u-landsopplæring i de nordiske land.

Oslo, 10. desember 1983

Olav Myklebust

Avd. dir.

Aina Bergstrøm

Seksjonsleder

Norges Røde kors:

— — — Norges Røde kors har gjennom de senere år gjennomsnittlig sendt ut ca. 40 delegater (utenlandsarbeidere) pr. år. I tiden fremover kan man forutsi en svak økning av delegatantallet. De delegater Norges Røde kors sender ut fordeler seg på to hovedkategorier, katastrofedelegater og utvik-

lingsdelegater. Hittil har delegatene alle gått gjennom et Røde kors kurs om delegatarbeid og i forholdsvis liten grad har vi benyttet oss av de eventuelle utdannelsesstilbud som måtte forefinnes ved andre institusjoner. De Røde kors-delegater som utvelges rekrutteres alle på grunnlag av sin faglige dyktighet, slik at i vår Røde kors-opplæring inngår ikke faglig utdanning, kun det som er spesielt ved delegatarbeidet i u-land. En av årsakene til at vi i så liten grad har benyttet oss av andre institusjoner med tanke på opplæring og forberedelse av delegatene, er at slike kurstilbud er spredt å et forholdsvis stort antall skoler/institusjoner og ofte gir liten mulighet for planlegging av delegatenes utdanning på forhånd. Norges Røde kors ville se det som en fordel om man sentralt i Norden fikk et slik utdannelsessenter, gjerne basert på den erfaring som allerede er vunnet gjennom Sandøskolans aktivitet i Kramfors. Skolen har allerede eksistert i flere år og arbeider i dag sammen med SIDA. For Norges Røde kors vil det være aktuelt spesielt å utdanne de delegater som reiser ut for å arbeide med utviklingsprosjekter i u-land. Det vil si ca. 10–15 pr. år.

Håper disse tanker kan være av hjelp til det fortsatte arbeide med medlemsforslaget.

Oslo, 18. november 1982

For Norges Røde kors

Odd Grann

Generalsekretær

Sverre Kilde

Sverige

Styrelsen för internationell utveckling:

Förslagsställarna nämner som ett huvudalternativ att utnyttja Sandöskolan som ett nordiskt utbildningscentrum bl. a. med motiveringen att nuvarande ekonomiska situationen gör det angeläget att tillvarata de resurser som redan finns och se till att de på bästa sätt utnyttjas.

Från SIDA:s perspektiv är situationen i dag följande:

Nämnden för u-landsutbildning har idag under ett drygt år fungerat i sin nuvarande form. SIDA har under denna tid överfört sin språkutbildning till statens skola för vuxna i Härnösand och Sandö U-Centrum. Språkutbildningen håller ännu på att finna sina former, varför det är för tidigt att nu dra några långtgående slutsatser av det som gjorts.

Vad gäller s. k. allmän utbildning sägs i propositionen på u-landsutbildningsutredningen (SOU 1980: 38) om SIDA:s kursgård i Uppsala:

SIDA bedriver även u-landsutbildning vid styrelsens kursgård i Uppsala. Utbildningen vänder sig såväl till SIDA-, UD-, och FN-anställda som

personal i företag, organisationer och myndigheter med verksamhet i u-land. Verksamheten vid kursgården i Uppsala omfattar allmänna och speciella kurser av normalt högst tio dagars längd, rådgivning om förberedelseutbildning samt individuell undervisning. Kurserna är normalt nära knutna till SIDA:s egen verksamhet. Sedan 1979 har SIDA rätt att avgiftsbelägga denna kursverksamhet.

Jag anser att det är angeläget att SIDA ytterligare intensifierar sina ansträngningar att erbjuda sådan utbildning för alla personalkategorier som skall arbeta i u-land, oavsett uppdragsgivare och destinationsland. Det är också angeläget att utbildningen bedrivs i former, där de olika avnämarna själva ges ansvar för utbildningens innehåll och uppläggning.

Bakom denna skrivning låg en medvetenhet om värdet av en utbildningsverksamhet som är direkt länkad till SIDA:s ansvar för biståndet, och det dagliga arbetet och kontakterna med biståndsländerna. Det är just närheten till arbetet på fältet och på SIDA som ger en förberedelseutbildning den bredd, styrka och aktualitet som deltagarna har rätt att kräva.

Därför har också de nordiska biståndsorganen byggt upp egna utbildningsorganisationer anpassade till varje myndighets behov. Dessa organisationer är inte stora utan direkt avpassade till den egna verksamheten. Erfarenheterna av samarbetet mellan de nordiska utbildningsorganisationerna är goda. Det förekommer varje år nordiska utbildarmöten och de bildar grunden för ett löpande erfarenhetsbyte och är ibland också utgångspunkt för gemensamma projekt. Exempel på sådana är den testutveckling som ägde rum på 1970-talet, vissa större materialprojekt samt ett löpande utbyte av kursdeltagare och utbildningsmaterial.

När nu SIDA avhämtat sig språkutbildningen till SSVH och NU bör det finnas möjligheter att dessa båda utbildningsorgan tar upp ett samarbete med FINNIDA och de organisationer som anordnar språkutbildning för DANIDA och NORAD. Det finns utrymme för gemensamma projekt inom testutveckling, test av språkinlärningsförmåga, utveckling av nya former för språkutbildning etc. Möjligheterna att i enlighet med förslaget till Nordiska rådet, utnyttja Sandö u-centrum i större utsträckning på nordisk basis bör provas.

I detta sammanhang vill SIDA påtala att språket sätter vissa gränser för ett nordiskt samarbete. Inte ens de nordiska utbildningskonferenserna kan hållas på de nordiska språken, eftersom de finska deltagarna har svårt att förstå de danska. Svenska föreläsare i DANIDA och danska på SIDA har haft svårt att göra sig *helt* förstådda. Det gemensamma språket blir då engelska. Viktiga valörer som är gemensamma i de nordiska språken riskerar då gå förlorade.

Stockholm den 13 december 1982

Börje Wallberg
Tjfs byråchef

Nämnden för u-landsutbildning:

Sammanfattning

Nämnden för u-landsutbildning delar medlemsförslagets synpunkter på en bättre nordisk samordning av u-landsutbildning, varför nämnden stöder förslaget.

Förutsättning för Sandö U-centrum att medverka enligt rubriken

I. Instruktionen för nämnden /SFS 1981:664/ samt AF 1983/84¹.

I AF 1983/84 framgår bl. a.:

kommer fortsatt arbete att inriktas mot biståndsorganisationer, andra organisationer och företag med u-landsanknytning *inom Norden* samt

För att kunna genomföra nämndens verksamhet främst vad avser kurser kommer ytterligare internationella kontakter att tagas.

II. Enligt en budget-PM från UD U-avdelning framgår bl. a.:

En utvärdering av nämndens verksamhet kommer att ske under 1983/84. I detta arbete skall också SIDA:s kursgård i Uppsala studeras.

Detta kommer att innebära en större kapacitet för nämnden samt bättre samordning i utbildning avseende u-landskunskap.

III. Lokaler. I dag är detta ett problem, vilket också UD anger. Planer för olika utbyggnadsalternativ finns, men ärendet är inte färdigberett inom UD.

Det kommer att innebära att nämnden får lokalfrågan löst enligt något alternativ, vilket bl. a. ger bättre fysiska förutsättningar för ett nordiskt samarbete.

U-landsutbildning

Detta begrepp är vittomfattande. T. ex. kan följande områden ingå:

- allmän u-landskunskap
- landkunskap
- språkförberedelse
- direkt u-landsförberedelse för utresa
- rekryteringsfrämjande kurser
- "yrkesfördjupning" t. ex. tropiskt lantbruk, tropisk sjukvård.

Enbart ovan angivna exempel bör innebära ett samordningsbehov inom Norden.

Konkreta områden där en samordning skulle kunna ske i dag är bl. a.

- vatten i Östafrika. Norge?
- skog Sahel. Sverige?

För närvarande drivs vid Sandö U-centrum två olika kortkurser, som vänder sig till deltagare i Norden:

- "Förman i u-land"
- "Internationell utbildningsplanering".

¹ Här ej tryckt.

Kartläggning av u-landsutbildning

Om en kartläggning kommer till stånd rekommenderar nämnden att Kjell Juhl, för närvarande chef för DANIDA kursgård, skall ingå i arbetet.

Sandöverken den 13 december 1982

Pelle Jägberger

Kanslichef

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ):

Förslaget berör verksamheten vid Sandö U-centrum.

UHÄ anser att en kartläggning med det syfte som anges i förslaget vore värdefull och tillstyrker förslaget. UHÄ vill i sammanhanget erinra om vad som angavs i prop. 1980/81: 117 om utbildning för uppdrag i u-land m. m., nämligen att den utbildning som krävs för uppdrag i u-länder i första hand bör sökas hos samhällets ordinarie utbildningsresurser. UHÄ anser – vilket också framhölls i UHÄ:s yttrande 1980-10-27 över betänkandet (SOU 1980: 38) Utbildning för uppdrag i u-land – att högskolan är den viktigaste resursen för att utbilda personal för tjänstgöring i såväl industri-länder som utvecklingsländer. UHÄ menar att det är väsentligt med en klar arbetsfördelning mellan den långsiktiga förberedelseutbildningen för tjänstgöring utomlands, vilken bör förbli en högskoleuppgift, och en mer kortsiktig funktionsinriktad utbildning. Den föreslagna kartläggningen och eventuella samordningsåtgärder får alltså, enligt UHÄ:s uppfattning, inte leda till att utbildning av högskolekaraktär inordnas i verksamheten vid Sandö U-centrum.

Bland de utbildningar inom högskolan som är av stort värde som förberedelse för u-landsverksamhet vill UHÄ här nämna de områdesstudier som utvecklats och inom vilka finns kortare kurser, kurser omfattande mellan 20 och 80 poäng, lokala utbildningslinjer, forskarutbildning och forskning. UHÄ erinrar om att det ifråga om dessa föreligger förslag till nordisk samverkan utarbetade av Nordiska ministerrådets expertgrupp för områdesstudier och publicerade i augusti 1980 i rapporten Nordisk samverkan rörande områdesstudier.

Stockholm den 30 december 1982

Carl-Gustaf Andrén

Eva Ragnarsson

Svenska röda korset:

Internationella röda korset i Genève (International Committee of the Red Cross and the League of Red Cross Societies) har sedan många år tillbaka täckt omkring hälften av sitt behov av fältpersonal från de nordiska länderna. Rödakorsföreningarna i dessa länder var också de första att starta en speciell utbildning för blivande delegater. Denna pågår i fem dagar och genomförs på engelska. Kursen är avgiftsfri, och deltagarna erhåller ingen ersättning för förlorad arbetsförtjänst. Det nordiska Rödakorssamarbetet inom rekrytering och utbildning är sedan länge väl etablerat.

Då Röda korsets verksamhet främst är katastrofinriktad är tiden mellan rekrytering och utresa mycket kort. Man hinner alltså inte utbilda personalen inför en speciell uppgift i ett givet land eller en given kultursfär utan behöver en kader av yrkesutbildade personer (medicinsk personal samt tekniker och administratörer) som kan stå till förfogande på kort varsel. Ur denna grupp rekryteras även delegater för längre uppdrag inom utvecklings- eller katastrofberedskapsprogrammen. SRK har i egen regi genomfört seminarier i Rödakors-kirurgi samt nutrition och planerar på nordisk bas en kurs för tekniker och en för chefsdelegater. Utöver detta har någon av SRK bekostad vidareutbildning inför u-landsuppdraget eller särskilda språkkurser inte förekommit.

Förslagsställarna önskar att Ministerrådet företar en kartläggning av u-landsutbildningen i de nordiska länderna. För Sveriges del synes detta redan vara gjort i och med "Utbildning för uppdrag i u-land", SOU 1980: 38. Den allmänna u-landsutbildning som för närvarande finns i Sverige består av terminskursen vid Sandö U-centrum och de olika förberedande kurser som ges vid SIDA:s kursgård i Uppsala. Såvitt SRK vet står dessa institutioner i mån av plats öppna även för deltagare från de övriga nordiska länderna.

Nordiska hälsovårdshögskolan i Göteborg erbjuder en del kurser med u-landsinriktning och skulle kunna utvidga detta utbud.

För sjukvårdspersonal finns en 10-veckors kurs, förlagd till International Child Health (ICH) vid Akademiska sjukhuset i Uppsala. Denna utbildning, liksom kursen vartannat år i tropikmedicin vid Roslagstulls sjukhus i Stockholm, är mycket eftersökt och har ingen motsvarighet i de övriga nordiska länderna.

För att diskutera utbildning av framför allt sjukvårdspersonal, men även av nutritionister och hälsovårdsplanerare, samlades ett antal enskilda organisationer under 1982 och gav, efter diskussion, professorerna Elias Bengtsson (Sthlm), Yngve Hofvander (Uppsala) och Lennart Köhler (Göteborg) i uppdrag att föreslå ett kursprogram till en nordisk "Master of Public Health for developing countries". Utbildningen skulle bestå av ett

antal delkurser som kunde förläggas till de nordiska länder som bäst lämpade sig härför och vara öppen för deltagare från samtliga länder.

Vad gäller Sandö U-centrum kan SRK inte se något hinder att viss del av utbildningen i högre grad gjordes samnordisk. Då emellertid Sandö, liksom SIDA:s kursgård i Uppsala, huvudsakligen varit inriktade på de svenska programländerna i engelska och portugisiska språkområden, behövs andra centra som täcker in kulturer och språk i övriga delar av världen, där nordiska biståndsarbetare är verksamma. Dessa centra, liksom Sandö, borde kunna initiera korta kurser inom olika fackområden, t. ex. olika former av u-landsteknik och administration, liksom även socialantropologi och kulturhistoria.

Avslutningsvis är Svenska röda korset positivt till att alla i Norden tillgängliga resurser utnyttjas i u-landsutbildningen. Röda korset anser dock inte att hela utbildningen bör koncentreras till Sandö U-centrum utan förläggas till flera institutioner med olika länderinriktning. Den bör anpassas såväl till biståndsorganisationernas som till näringslivets behov.

Under hänvisning till vad som ovan sagts angående redan företagna och pågående utredningar i Sverige stöder SRK förslaget om en kartläggning av u-landsutbildningen i Norden.

Stockholm den 18 januari 1983

Svenska röda korsets centralstyrelse

Anders Wijkman

Generalsekreterare

Rädda barnen:

Vi är positiva till en kartläggning av u-landsutbildningen i de nordiska länderna. Vi anser dock att i medlemsförslaget saknas förslag till en kompletterande yrkesutbildning för dem som skall arbeta inom hälso-, sjuk- och socialvården.

För närvarande saknas i Sverige även en utbildning av biståndsarbetare med längre arbetslivserfarenhet. Genom initiativ av Svenska Missionsrådet, Stockholm, pågår sedan en tid en diskussion med representanter från organisationer som bedriver hälso- och sjukvård i utvecklingsländer. Ett förslag till en samnordisk Public of Health med u-landsinriktning har diskuterats med representanterna för de institutioner i Sverige som är engagerade i utbildning inom u-landshälsovård, som Enheten för Internationell Barnhälsovård, Nordiska hälsovårdshögskolan samt Roslagstulls sjukhus. En inventering av behovet/intresset av utbildning av personal för u-landsuppdrag har gjorts samt en förfrågan hos samtliga institutioner i Norden som kan tänkas ge en sådan utbildning.

Enligt ett förslag skulle en samnordisk Master of Public Health-examen med u-landsinriktning kunna förläggas till Nordiska hälsovårdshögskolan i Göteborg och bestå av en kombination av olika kurser av vilka en del skulle kunna vara gemensamma för samtliga kursdeltagare och en del vara riktade till kursdeltagare med olika yrkesutbildning. Kursen i u-landshälsövård vid Enheten för Internationell Barnhälsovård (10 veckor) samt tropik-medicinska kursen vid Roslagstulls sjukhus skulle kunna ingå som delar i examen. Vissa undervisningsavsnitt skulle kunna förläggas till de övriga nordiska länderna.

Enligt vår uppfattning skulle ovanstående vara ett bättre alternativ än en ytterligare utbyggnad av Sandö U-centrum på samnordisk basis. Eventuellt skulle man kunna utvidga Sandö-skolan med specialkurser för olika tekniker (väg- och vatten, jordbruk m. m.) – denna fackmässiga komplettering saknas för närvarande.

Rädda Barnen ser positivt på att erforderliga samordningsåtgärder vidtages för att på bästa möjliga sätt utnyttja de nordiska ländernas resurser för utbildning i u-landsarbete.

Stockholm den 30 december 1982

Gunilla Dryselius

Biståndschef

Eva Lundblad

Bistandssekreterare

Svenska missionsrådet:

1. Vi anser att förslagets syfte är gott och att det är av vikt att gå vidare vad gäller möjligheter att samordna resurser för u-landsutbildning i Norden. På så sätt kan möjligheterna att ge en fullvärdig utbildning till rimliga kostnader underlättas och samnordiska kontakter knyts. Då de nordiska länderna i fråga om sin u-landspolitik ligger så nära varandra är det naturligt att samutnyttjande av resurser så långt möjligt stöds.

2. Vad gäller u-landsutbildningens inriktning anser vi att mer specialiserad utbildning är av större vikt beträffande samordningen än allmän u-landsförberedelse. Detta av två skäl: Dels kan allmän u-landsförberedelse tämligen lätt anordnas ländervis utan att specialiserade resurser krävs i alltför hög utsträckning, dels blir antalet elever inom utbildningen normalt så stort att samnordisk rekrytering i vissa fall snarast är ett problem.

Det finns dock åtskilliga specialinriktade utbildningar där både tillgången på lärarresurser och den begränsade rekryteringen talar för att samnordiska insatser är av stor vikt. Vid sidan om förslagsställarnas exemplifiering vad gäller administration, arbetsledning och deltagande i förhandling-

ar vill vi särskilt nämna området hälso-, sjukvård och nutrition. Här krävs ofta kompletteringar utöver den erfarenhet som motsvarande personal har behov av för arbetet inom Norden. Förutom kortare kurser kunde det tänkas att en Master of Public Health med u-landsinriktning skulle kunna planeras samnordiskt.

På motsvarande sätt kan det tänkas att specialinriktade kurser för t. ex. icke-formell utbildning och bredare by-utvecklingsinsatser skulle kunna få ett samnordiskt underlag. Även specialiserade språkkurser bör undersökas.

3. Dessa påpekanden vill bredda frågeställningarna utöver de i och för sig värdefulla insatser som redan nu görs på Sandö U-centrum. Vi har därför inga problem att helhjärtat instämma i förslagsställarnas hemställan till Nordiska ministerrådet och vi hoppas att den föreslagna kartläggningen kan påbörjas utan tidsutdräkt. Förslaget bör föras vidare till Nordiska rådets rådgivande grupp för biståndsfrågor.

Uppsala den 20 december 1982

För Svenska missionsrådet

Per-Åke Wahlström

Sekreterare

Sveriges läkarförbund:

Sveriges läkarförbund delar förslagställarnas åsikt, att det föreligger ett behov av särskild utbildning inför arbete i u-land och att ett Nordiskt samarbete om en sådan utbildning vore av stort värde.

Inom hälso- och sjukvårdssektorn finns utbildningsbehov av två kategorier av personal. Dels för personal verksamma i praktisk sjukvård, dels för personal med mer specialiserat arbete inom områden som epidemiologi, planering, hälso-ekonomi och utbildning. För personal med specialiserade arbetsuppgifter saknas för närvarande utbildningsmöjligheter inom Norden. Flera av de kurser som ges vid Nordisk Hälsovårdshögskola (hälso-sjukvårdsadministration, preventiv medicin, epidemiologi och biostatistik, miljömedicin, socialpediatrik, hälsoupplýsning och omvårdnadsupplysning) utgör dock en god grund och skulle genom komplettering av kursutbud och/eller kursinnehåll kunna fylla det utbildningsbehov som föreligger.

En sådan utbildning skulle enligt internationellt mönster kunna leda till en Master of Public Health-examen med inriktning på u-landshälsovård.

I medlemsförslaget om u-landsutbildning diskuteras Sandö U-centrums roll. Läkarförbundet menar att skolan har en viktig funktion som centrum för språkutbildning. Däremot kan den utbildning som bedrivs där inte

ersätta vare sig de u-landsmedicinska kurser som ges i Uppsala, Köpenhamn och Stockholm eller den ovan skisserade utbildningen som skulle kunna komma till stånd vid den Nordiska Hälsovårdshögskolan.

Utbildning av sjukvårdspersonal inför u-landstjänstgöring sker för närvarande i Norden vid IMCC i Köpenhamn. Enheten för internationell barnhälsovård i Uppsala och vid Roslagstulls sjukhus i Stockholm.

Dessa kurser har visat sig vara en god förberedelse för den personal som primärt arbetar med praktisk sjukvård.

Kurserna är öppna för deltagare från övriga nordiska länder. Då antalet kursplatser inte motsvarar efterfrågan är en utökad verksamhet önskvärd.

Stockholm den 23 december 1982

Sveriges läkarförbund

Gunnar Gille

Harald Heijbel

Handikapporganisationernas internationella biståndsstiftelse:

Handikapporganisationernas internationella biståndsstiftelse (SHIA) vädjar till Nordiska rådet att i detta sammanhang inte glömma handikappfrågorna. SHIAs verksamhetsområde omfattar utvecklingssamarbete med handikapporganisationer i u-land. Därigenom har SHIA erfarenhet av betydelsen av kunniga och väl utbildade biståndsarbetare för insatser i u-land för och med handikappade.

Det är av största vikt att handikappfrågorna integreras i en samordnad nordisk utbildning av biståndsarbetare.

Enskede den 10 november 1982

För Handikapporganisationernas internationella biståndsstiftelse

Per Hägermalm
Ordförande

Finn Forsberg
Kanslichef

BILAGA 3

I efterhand inkomna yttranden

Nordiska hälsovårdshögskolan:

Trots att Nordiska hälsovårdshögskolan inte fått medlemsförslaget på remiss vill vi ändå lämna några synpunkter i ärendet eftersom det på flera sätt berör högskolans verksamhet. En inte oväsentlig del av de biståndsarbetare som skickas ut från de nordiska länderna kommer att arbeta inom hälsosektorn och då framför allt med planerings- och samordningsuppgifter.

För många är det därför nödvändigt att komplettera sin tidigare, rent kliniska utbildning med särskild u-landskunskap, men också med färdigheter i epidemiologi, administration, preventiv medicin och miljömedicin eller med andra ord i public health.

Det är i detta sammanhang som Nordiska hälsovårdshögskolan och dess utbud av kurser är särskilt intressant. Högskolans främsta uppgift är just att meddela undervisning i folkhälsovetenskap på högsta nivå. Utbildningen, som leder fram till Master of Public Health-examen, är uppdelad på 4 huvudkurser om vardera 2 månader. Hälso- och sjukvårdsadministration, Socialmedicin och preventiv medicin. Epidemiologi och biostatistik samt Miljömedicin. I stället för Miljömedicin kan eleverna välja 2 månader av Samhällsodontologi, Socialpediatrik, Hälsoupplysning eller Omvårdnadsforskning.

Högskolans verksamhet är naturligtvis inriktad på nordiska förhållanden och nordiska elever, men också internationella aspekter är väsentliga, och vi har i allmänhet flera kurser varje år som riktar sig till utomnordisk publik. Den viktigaste och mest regelbundet förekommande är den 2-veckorskurs i hälsoplanering som genomförs i samarbete med SIDA, Methods and Experience in Planning for Health.

Det är angeläget för Nordiska hälsovårdshögskolan att bevara och förstärka denna internationella inriktning och vi är mycket intresserade av att få delta i de fortsatta diskussionerna om u-landsutbildning.

Det förefaller rimligt att anta att en folkhälsovetenskaplig utbildning är en god bas för personal, som har eller kommer att få en ledande ställning inom hälso- och sjukvården även om det gäller arbete i ett u-land.

Det kan vara lämpligt att kombinera denna public health-utbildning med ett avsnitt som mera direkt är inriktat på u-länders behov, antingen genom att utvidga den nuvarande SIDA-kursen vid Nordiska hälsovårdshögskolan genom att starta ytterligare en sådan kurs eller, kanske mest attraktivt, genom att kombinera NHVs utbildning med den som erbjuds vid andra institutioner, t. ex. i form av kurser i tropikmedicin och u-landshälsovård i Stockholm, Uppsala och Köpenhamn.

Det kan också vara skäl att överväga vilken kurs vid NHV som i så fall skall kunna bytas ut. En noggrann analys av kurserna vid de olika institutionerna är naturligtvis nödvändig. Professorerna Elias Bengtsson, Stockholm, och Yngve Hofvander, Uppsala, har förklarat sig vara starkt intresserade av att samordna sin u-landsutbildning med NHVs public health-utbildning.

Göteborg den 8 februari 1983

Sven-Olof Hedengren
Ordförande

Lennart Köhler
Rektor

Finland

Undervisningsministeriet¹:

— — — översänder undervisningsministeriet vördsamt närslutet yttrande från Delegationen för nordiskt kulturellt samarbete (*se nedan*).

Det slutgiltiga ställningstagandet definierar ministeriet i samband med att saken behandlas i de nordiska kultursamarbetsorganen.

Helsingfors den 3 maj 1983

Jaakko Numminen

Kanslichef

Fredrik Forsberg

Yngre regeringssekreterare

Delegationen för nordiskt kulturellt samarbete hänvisar i skrivelse den 3 maj 1983 till yttrande av den 15 december 1982 från delegationens sektion för utbildning (*se nedan*).

Utbildningssektionen för delegationen för nordiskt kulturellt samarbete:

I Norden har man redan länge gett träning och utbildning på olika områden och för olika länder inom utlandssamarbetet. Ett systematiskt samarbete har emellertid saknats.

I utvecklingsländerna pågår många s. k. samnordiska projekt, för vilka man behöver sakkunniga med ensartad utbildning. Finlands andel inom träningsarbetet borde snabbt bringas på nivå med verksamheten i de övriga nordiska länderna, speciellt nu, då vårt kvantitativa bistånd håller på att kraftigt utökas.

I samtliga nordiska länder förutom Island anordnas träningskurser för sakkunniga i syfte att förmedla baskunskaper om förhållandena i u-länderna. Vidare har språkkurser på olika nivå anordnats.

Utlåtande

En samnordisk u-landsutbildning kunde anordnas med beaktande av följande omständigheter:

¹ Yttrandet översatt från finska

a. Basutbildning

Basutbildningen är en ca 10 dagar omfattande period som tar sikte på

- att lära deltagarna förstå utvecklingssamarbetets principer och syfte
- att lära deltagarna förstå och respektera främmande kulturer och seder
- att ge deltagarna en fingervisning om, vilka färdigheter han borde vidareutveckla, innan han reser ut på fältet.

Denna basutbildning kunde som hittills anordnas separat i de enskilda länderna, eftersom behovet varierar mycket både i fråga om land och omfattning. På informationssidan borde samarbetet dock utvecklas så, att man skulle använda gemensamma resurser, materialier och att man vid behov kunde sända deltagare till olika länder, t. ex. finlandssvenskarna till Sverige (då språkmur saknas).

b. Språkträning

Fördjupande språkkurser, speciellt i swahili, spanska och portugisiska borde anordnas utgående från samnordiska nivåfordringar t. ex. så, att varje land skulle handha utbildningen i det egna landet eller i samarbetslandet eller vid en samnordisk språkkurscentral, vars verksamhet de nordiska länderna gemensamt skulle finansiera. Elevunderlaget skulle vara varierande, då ofta även familjernas barn och deras eventuella skötare skulle delta, så t. ex. i fråga om Viet Nam.

Förberedelserna för en dylik utbildning skulle kräva ca 2–3 års planering och en klar uppdelning av uppgifterna.

c. Kurser för förmedling av fördjupad kännedom om ifrågavarande u-land

Kurserna för förmedling av fördjupade fackkunskaper borde anordnas gemensamt så, att varje land skulle ha hand om kurserna på ett givet område eller inom en given sektor.

De gemensamma kurserna kräver för det mesta engelska som gemensamt språk, då engelska är det vanligaste kommunikationsspråket i u-länderna.

God planering är av nöden och man borde därvid beakta såväl eleverna, resurserna, målen, materialierna som recipienterna.

De fördjupande kurserna skulle omfatta ca 10–30 dagar och i dem skulle ingå åtminstone 50% praktiska övningar. Kursen kunde anordnas i två avsnitt och vid behov i olika länder, t. o. m. i det mottagande u-landet (speciellt det praktiska avsnittet).

Helsingfors den 15 december 1982

Gustav Skuthälla

Lasse Hoffman

Medlemsförslag

om bevarande av naturmiljön i de arktiska farvattnen

(Väckt av Margrete Auken, Eiður Guðnason, Otto Steenholdt, Jógvan Sundstein och Bernhardt Tastesen)

BILAGA I

Yttrande över medlemsförslaget

Danmark

Udenrigsministeriet:

— — — fremsender udenrigsministeriet hoslagt en fra miljøministeriet, Fredningsstyrelsen modtaget skrivelse af 28. januar 1983, bilagt en af industriministeriet afgivet udtalelse af 14. januar samt en udtalelse af 31. januar fra Ministeriet for Grønland (*Se nedan*).

Idet man i øvrigt kan tilslutte sig de af de pågældende ministerier afgivne udtalelser, finder udenrigsministeriet for sit vedkommende anledning til at nævne, at arbejdet med et udkast til en dansk-canadisk aftale om beskyttelse af havmiljøet mellem Grønland og Canada nærmer sig sin afslutning. I indledningen til denne aftale henvises der bl. a. til artikel 234 i FN's havretskonvention.

København, den 7. februar 1983

P.m.v.

Tage Leth

Miljøministeriet, Fredningsstyrelsen:

Industriministeriet har i en skrivelse af 14. d.m. anført blandt andet, at industriministeriet kan tilslutte sig, at de omhandlede ulemper søges afværget bedst muligt ved forhandling med Canada, samt at man fra dansk side i samarbejde med de øvrige interesserede lande, herunder de nordiske, bestræber sig på at bevare naturmiljøet i de arktiske farvande. Det er dog industriministeriets opfattelse, at spørgsmålet bør søges løst i overens-

stemmelse med principperne i den nyligt vedtagne havretskonvention, jfr. dennes artikel 234 om isdækkede områder, og at behørigt hensyn derfor tillige bør tages til sejladsen.

Ministeriet for Grønland, der ikke har bemærkninger til industriministeriets udtalelse, har anbefalet medlemsforslaget og i øvrigt henholdt sig til en udtalelse fra Grønlands hjemmestyre, som har meddelt følgende:

Det er Grønlands hjemmestyles opfattelse, at der gennem vedtagelsen af de forenede nationers nye havretskonvention er skabt et langt mere tidsvarende, formelt og overordnet grundlag for beskyttelsen af de særligt sårbare arktiske havområder imod forurening af olie og andre forurenende stoffer, end der hidtil har eksisteret.

Grønlands hjemmestyre sætter i særlig grad sin lid til, at vedtagelsen af konventionens artikel 234 vil kunne styrke grundlaget for at kunne gribe ind over for de trusler, som de omtalte planer om helårsbesejling af områder, der i størstedelen af året er dækket af is, udgør for det arktiske miljø. Man mener derfor også, at det vil være mest hensigtsmæssigt, at de af forslagsstillerne ønskede bestræbelser fra de nordiske lande udfoldes på dette grundlag.

Grønlands hjemmestyre har endvidere med tilfredshed noteret sig, at den islandske industriminister hr. Guttormsson under Nordisk Råds 30. session har udtalt, at det er Islands opfattelse, at de problemer, som eventuelle kulbrinteaktiviteter i Østgrønland og Jan Mayen-området kunne påføre Island, må tages op og koordineres imellem de nordiske lande som helhed.

Grønlands hjemmestyre deler fuldt ud dette synspunkt, idet man har en tilsvarende væsentlig interesse i at bevare adgangen til at udnytte de rige biologiske ressourcer i området sideløbende med eventuelle råstoudnyttelsesaktiviteter.

Miljøministeriet, der ikke har bemærkninger til de ovennævnte udtalelser, kan ligeledes anbefale medlemsforslaget om, at regeringerne i de nordiske lande yder aktiv støtte til bestræbelserne for at bevare naturmiljøet i de arktiske egne.

Nærværende skrivelse fremsendes gennem miljøministeriets departement.

Industriministeriet og ministeriet for Grønland er orienteret om foranstående.

København, den 28. januar 1983

P.d.v.

Veit Koester

Finland

Ministeriet för inrikesärendena:

I medlemsförslaget framförs, att av Kanada planerade gas- och olje-transporter i närheten av Grönlands västkust skulle vara riskabla såväl för det arktiska djurlivet som för den befolkning, som är beroende av de stora havsdäggdjurens existens.

Ministeriet för inrikesärendena förhåller sig i princip positivt till medlemsförslaget och anser bevarandet av de arktiska områdenas naturmiljö vara en viktig och till det nordiska miljöskyddssamarbetet hörande aktivitet.

Av medlemsförslaget framgår inte närmare var den planerade farleden samt de möjliga skydds- och fångstområdena är belägna och inte heller de forsknings- och utredningsresultat, som riskvärderingen baserar sig på. Det är även oklart, i vilken mån de nordiska länderna, i första hand Danmark (Grönland), skulle ha havsrättsliga möjligheter att ingripa mot de planerade bränsletransporterna.

Helsingfors den 18 februari 1982

Olli Ojala
Avdelningsschef

Ilkka Luotamo
Planerare

Island

Sjöfartsdirektören:

Selve rekommandationen er så generelt formuleret, at Søfartsdirektoratet på det bestemteste vil anbefale at den vedtages.

Med tanke på de enkelte saglige aspekter af de handlinger, der har givet anledning til dette forslag, d. v. s. om sejlads af store tankskibe der transporterer flydende gas og eventuelt senere olietransportskibe i hævområdet ved Melville Island i det nordlige arktiske Canada, opstår der mange spørgsmål, der behøver nærmere undersøgelse.

For det første er der tale om den forstyrrelse som stöjen fra isbryderne/olietankskibene kan forvolde sødyrelivet i området. Der drejer det sig såvel om stöjen fra disse skibsmaskiner og fra isen når den brydes af isbrydende tankskibe. — Selv om det er muligt at træffe forskellige foranstaltninger for at mindske stöjen fra skibenes maskinudrustning bliver der altid nogen støj fra skibenes isbrydende stævn. Det er dog meget tvivlsomt

om rækkevidden af denne støj kan være ret stor. Dette moment burde undersøges og endvidere de foreliggende muligheder for at støjen fra skibene og deres sejlads begrænses så meget som muligt. Muligvis kunne man anmode kanadiske myndigheder om at give nærmere oplysninger om undersøgelser, der eventuelt er blevet foretaget i Kanada angående disse spørgsmål.

Det skulle også være ønskeligt at skaffe så udførlige oplysninger som muligt om havpattedyrs reaktion overfor støj fra skibe og anmode marin-biologer om at undersøge dem grundigt.

Hvad angår fare for olieforurening er det ligeledes ønskeligt, at kanadiske myndigheder blev spurgt om hvilken type af skibe man har tænkt sig at anvende til denne sejlads. Der er skibenes isforstærkning og isbryderskrogform selvfølgelig en betingelse. Skibene må være så stærkt byggede at der er betryggende garanti for at de med hensyn til styrke er så sikre som muligt for at kunne tåle sejlads i denne is, både med fuld og let last. For at sikre så godt som muligt, at disse skibe ikke forårsager olieforurening, kunne man stille de krav, at de var forsynet med dobbelt bund og dobbelte sider og endvidere at olietankenes opdeling var rigelig, jfr. MARPOL's internationale konvention 1973/78. På den måde kunne man i væsentlig grad forhindre alvorlig fare for katastrofale ulykker, der kunne forårsage olieforurening. Mindre kvantitet i hver olietank og dobbelt bund og sider, og andre tilsvarende skibstekniske forslag ville det være ønskeligt at fremskaffe og undersøge udførligt.

Forhåbentlig kan det ovennævnte blive til nogen nytte for en teknisk stillingtagen til dette spørgsmål.

Hvis der ønskes yderligere udtalelser eller rekommandationer fra Søfartsdirektoratet om denne sag, står direktoratet til disposition angående drøftelser om spørgsmålet.

Reykjavík, den 26. januar 1983

Hjálmar R. Bárðarson

Havforskningsinstituttet:

Havforskningsinstituttet kender til de kanadiske planer om at transportere olie gennem Labradorstrædet men har derimod ikke udførlige oplysninger om antallet af pattedyr eller om deres vandring i dette område.

Vi har derimod stor forståelse for grønlændernes bekymringer idet deres økonomi baseres på disse dyrearter. Havforskningsinstituttet støtter derfor konklusionen i forslag A 650/s.

Reykjavík, den 17. januar 1983

Jón Jónsson

Naturvårdsverket¹:

Naturvårdsverket stödjer förslaget och betonar att transporter av gas och eventuellt olja genom ifrågavarande områden bör ske med yttersta försiktighet.

Reykjavík den 31 januari 1983

Jón Gauti Jónsson
Direktör

Norge

Utenriksdepartementet:

— — — Etter at saken har vært forelagt *Miljøverndepartementet* og *Olje- og energidepartementet* til uttalelse kan norske myndigheters syn sammenfattes som følger:

Fra norsk side er en interessert i å støtte opp om felles nordiske konsultasjoner og eventuelle tiltak for bevaring av naturmiljøet i arktiske farvann.

En vil også medvirke til at det kan etableres et internasjonalt samarbeid som kan sikre at menneskelig aktivitet ikke fører til alvorlige skadevirkninger for de økologiske systemene i Arktis. Derfor er norske myndigheter interessert i at det føres konsultasjoner mellom alle berørte parter i tilknytning til tiltak som vedrører naturmiljøet i arktiske farvann. Det er viktig at alle større inngrep blir vurdert i en større økologisk sammenheng før de settes i verk.

På ovenstående bakgrunn støttes det foreliggende forslag til rekommandasjon fra Nordisk Råd.

Oslo, 4. februar 1983

For Utenriksministeren

Terje Johannessen
Ekspedisjonssjef

Thormod Eriksen
Byråsjef

¹ Yttrandet översatt från isländska

Sverige

Statens naturvårdsverk (SNV)

Det framlagda förslaget synes syfta till dels att dra uppmärksamhet till tänkbara effekter av planerade transporter av flytande gas i havsområdena mellan Grönland och Canada och dels att efterlysa åtgärder för att motverka sådana effekter.

Naturvårdsverket erinrar om att Sverige under åtskilliga år aktivt verkat internationellt för att slå vakt om det marina djurlivet, särskilt inom ramen för internationella valfångstkonventionen och dess kommission samt inom ramen för den s. k., Washingtonkonventionen, vilken har som ett syfte att skydda utrotningshotade djurarter, däribland valar.

Naturvårdsverket har visserligen ett generellt intresse av att olika naturmiljöer skyddas och bevaras varhelst de förekommer i världen. Verket saknar emellertid expertis för en bedömning av den i förslaget antydda miljöåverkan som ju drabbar en utpräglad arktisk miljö, en arktisk fauna och flora och en i hög grad särpräglad kultur, beträffande vilken verket saknar insikter.

Under hänvisning till det anförda och under påpekande att remisstiden inte medgivit att naturvårdsverket inhämtat eventuella kommentarer från andra sakkunnigorgan, t. ex. naturhistoriska riksmuseet och universitetsinstitutioner, för att därigenom öka det knappa faktaunderlaget, avstår verket från att anförda ytterligare synpunkter på det framlagda medlemsförslaget.

Solna den 19 januari 1983

Valdfrid Paulsson

Ulf Hänninger

BILAGA 3

I efterhand inkommet yttrande

Finland

Ministeriet för utrikesärendena¹:

Förslaget bygger på uppgifterna om Kanadas planer (Arctic Pilot Project) att med tankfartyg transportera jordgas från Melvilleön på Kanadas arktiska område till hamnar i sydöstra Kanada. Genomförandet av planen skulle igångsättas med två tankfartyg, vilka skulle färdas genom Grönlands

¹ Yttrandet översatt från finska.

havsområden 64 gånger om året under de 20 närmaste åren. Denna trafik skulle enligt förslagsställarna medföra betydlig risk för däggdjursbeståndet inom de arktiska vatten, vars levnadsförhållanden med anledning av detta skulle rubbas allvarligt. Genomförandet av planen skulle med tiden kunna leda till att liknande transporter av olja som hittas på Beauforts hav, vilket å sin sida skulle föranleda en betydande risk för oljeförorening.

Bevarandet av levnadsmiljön inom arktiska farvatten är som sådant i princip värt understöd, men eftersom det inte finns noggrannare uppgifter om transportplanen med Kanadas jordgas, som förslaget bygger på, är det mycket svårt att inta ett slutgiltigt ställningstagande i ärendet. Såsom framgår av den bifogade promemorian¹ från den rättsliga avdelningen om ärendets rättsliga aspekter skulle den nya havsrättsöverenskommelsens 243:e artikel kunna erbjuda en rättslig grund för eftersträlvade skyddsåtgärder. Detta skulle naturligtvis förutsätta att tankfartygen i fråga skulle färdas genom Grönlands ekonomiska zon eller territorialvatten och i sista hand möjligen också att havsrättsöverenskommelsen skulle gälla mellan Kanada och Danmark. Å andra sidan, med tanke på Kanadas egen lagstiftning samt dess mycket aktiva roll vid behandlingen av skyddet av den marina miljön i olika sammanhang, skulle det vara mycket inkonsekvent, att det från Kanadas sida nu igångsätts ett projekt, vilket skulle medföra allvarlig miljöskada för havsområden, om vilkas bevarande Grönland självt varit synnerligen bekymrat för. Uppenbarligen skulle de fruktade skadeverkningarna, i den mån de aktualiseras i praktiken, nå även Kanadas egna skyddsintressen, eftersom fartygens leder till största delen skulle gå på vatten i Kanadas egen arktiska skärgård.

Ministeriet för utrikesärendena anser att man bör iaktta stor försiktighet till förslaget, ty det slutgiltiga ställningstagandet till de nämnda planerna förutsätter noggranna uppgifter om karaktär och skadeverkningar. Dessutom kan man konstatera att Finlands sjöfartsnäring vid FN:s III sjörättskonferens uttalat sitt intresse för trafiken på arktiska vatten.

Helsingfors den 18 februari 1983

Jaakko Blomberg

Biträdande avdelningschef

Ulla-Maria Tainio

Sektionschef

¹ Ej översatt, ej bifogad här.

NORDISKA RÅDET

31 : sessionen 1983

Ministerrådsförslag

om nordiskt kultursamarbete under 1980-talet

(Överlämnad av Nordiska ministerrådet)

Ministerrådsförslag

om nordiskt kultursamarbete under 1980-talet

(Överlämnat av Nordiska ministerrådet)

BILAGA 3

Yttranden över medlemsförslag A 611/k om det allmänkulturella samarbetet och ministerrådsförslag B 37/k om nordiskt kultursamarbete under 1980-talet

Den rådgivende komité for undervisning (RKU):

— — — afsnit 3.6 i ovennævnte ministerrådsforslag er udarbejdet på baggrund af indsendte bemærkninger fra de nationale medlemmer af RKU, idet komitéen ikke har haft mulighed for at drøfte forslaget på et fælles møde. Komitéen havde senest møde i marts måned og næste møde er planlagt i november.

Den rådgivende komité kan tiltræde beskrivelsen i afsnit 3.6.2. af udviklingen i komitéens funktioner. Igennem årene er der, på Kultursekretariatets og embedsmandskomitéens foranledning, etableret adskillige specialorganer, som i vidt omfang har overtaget opgaver, der skulle være omfattet af RKU's rådgivning. En vurdering af denne mere differentierede organisation rejser spørgsmålet, om der i den rådgivende komité findes sagkundskab, som kan begrunde, at de opgaver, som i dag påhviler specialkomitéer i Kultursekretariatets regie, i et vist omfang tilbageføres til RKU eller en fraktion inden for RKU. Eller om RKU vil kunne sammensættes på en sådan måde, at flere af specialkomitéernes funktioner kan udøves direkte af den.

Opretholdes RKU uden at den øvrige organisation ændres, mener komitéen at dennes opgaver i samspillet med de øvrige organer bør præciseres nærmere. Følgende er forslag til en sådan præcisering, som kunne samle sig om tre — delvist alternative, delvist overlappende — muligheder:

(1) RKU's funktioner koncentrerer om planlæggende og residuale opgaver

Langtidsplanlægningen for det nordiske kultursamarbejde bliver til på grundlag af oplæg fra kultursekretariatets embedsmænd. Det er sædvanligt, at der til planlæggende organisationer knyttes råd for at imødegå den risiko, der kan være for at planlægningsoplæg fra embedsværket får et

indsnævret, teknokratisk tilsnit. RKU vil kunne bidrage til at sikre tilstrækkeligt perspektivrige oplæg til udformningen af ministerrådets overordnede politik. Foruden i langtidsplanlægningen, kunne komiteen inddrages ved planlægningen af nye samarbejdsfelters opstart, ligesom et antal residuale opgaver, som ikke naturligt henhører under de etablerede specialorganer, vil kunne varetages af RKU.

De nævnte funktioner svarer i vid udstrækning til dem, som RKU har haft i de seneste år.

(2) RKU's funktioner koncentrerer om koordinerende opgaver

Kultursekretariatet styrer og koordinerer, efter retningslinier fastlagt af ministerrådet og EK, de mange specialkomiteers virksomhed og spiller selv en aktiv rolle i meget af det udredningsarbejde, der er henlagt til specialkomiteer eller ved enkeltpersoner. RKU vil, hvis den fortsat sammensættes af personer med et bredt overblik over det nordiske uddannelsesvæsen og med udblik til det nordiske samarbejde, der foregår uden for kultursekretariatets regie, kunne rådgive ved denne koordination. Den vil derved bidrage til, at hele det nordiske samarbejde hænger sammen og udvikler sig i harmoni med den overordnede planlægning, der godkendes som retningsgivende af ministerrådet. Det fordrer, at RKU høres ved – evt. selv tager initiativer til – etablering af specialkomiteer for særlige områder, at komiteernes rapporter afgives til RKU, som kan tilbagesende dem med instruktioner om omarbejdning, og at godkendte indstillinger afgives som RKU's indstillinger til EK og ministerråd og af sekretariatet viderebefordres som sådan.

(3) RKU bliver en uafhængig rådstans, hvis opgave det er at forsyne ministrene med udefra kommende sagkyndiges synspunkter på kultursekretariatets og EK's oplæg

Ministerrådets tætteste rådgivere i dag er embedsmandskomiteen og kultursekretariatet. Den første udgøres af ministrenes nationale embedsmænd. Den sidste af deres professionelle nordiske embedsstab. Deres ekspertise er højt udviklet. Men deres bedømmelser er bundne til den embedsorganisation, de er knyttet til. Og afstanden fra deres operationsfelt til den skolevirkelighed, som skal påvirkes af de nordiske samarbejdstiltag, er relativ stor. Skulle ministrene som supplement til embedsmændenes råd ønske vurderinger af uddannelsessagkyndige, der ikke står i et tilsvarende afhængighedsforhold til ministrene og deres organisationer, som har tilknytning til uddannelsesvæsenet uden for de departementale strukturer og som har mulighed for at bedømme sagen i et specielt nordisk politisk perspektiv, vil RKU kunne udvikles til at bestride den funktion. Det forudsætter, at komiteen placeres tættere ved ministerrådet end tilfældet er i dag, og at komiteen sættes i stand til at arbejde mere fortløbende med sagerne.

I de sidste år har snæver økonomisk spillerum formindsket komitèens rådgivende funktion, idet færre nye sager er blevet taget op og andre specielle organer har overtaget RKU's funktion i væsentlig grad. Endvidere har det været svært at holde kontinuitet i sagsbehandling med nedsat antal møder i året. Ovennævnte ordning forudsætter, at der holdes i det mindste nuværende finance- og aktivitetsniveau inden for kulturaftalens område.

Som det fremgår af det, som er anført ovenfor, anser RKU's medlemmer, at komitèen skal fortsætte og dennes arbejdsordning forbedres.

I fald dette ikke er muligt, bør det overvejes om de ressourcer, som ville frigøres ved reducere af antal komitèmedlemmer eller nedlæggelse af komitèen, kunne anvendes til aktivitetsforøgelse hos kulturaftalens institutioner.

København, den 31. august 1982

På vegne af den rådgivende komitè for undervisning

Gudný Helgadóttir

Sekretær

Rådgivende komité for forskning (RKF):

RKF skal indledningsvis bemærke, at man hilser med tilfredshed ministerrådets arbejde med at tilrettelægge en mere langsigtet planlægning af det nordiske kultursamarbejde. RKF bemærker endvidere, at forslagene til aktiviteter inden for forskningsområdet stemmer vel overens med de forslag til aktiviteter, som foreslås i betænkningen om øget nordisk forskningssamarbejde. RKF har tidligere støttet forslaget om at indrette et forskningspolitisk råd, men har også stærkt fremhævet, at den foreslåede organisation – såfremt man satser på en markant stigning i det nordiske forskningssamarbejde – forudsætter, at rådet får reelle ressourcer ikke alene til planlægning og alment initieringsarbejde, men også til direkte støtte til forskning.

RKF har tidligere fremhævet, at ved oprettelsen af det nordiske forskningspolitiske råd bør det forskningspolitiske råd kunne overtage en lang række af RKF's rådgivende funktioner overfor Nordisk Ministerråd. I denne forbindelse bør det fremhæves, at FPR ved at være rådgivende for ministerrådet i alle dets sammensætninger – og ikke som RKF alene overfor kulturaftalens organer – bør have bedre muligheder for en overgribende rådgivning end RKF havde med hensyn til systemanalyse af nordisk

forskning, initiering af tværvideenskabeligt forskningssamarbejde, udvikling af systematisk forskeruddannelse og behovsinventering. Skal det forskningspolitiske råd lykkes med disse opgaver, bør rådet få så aktiv og fritstående en rolle som mulig i forhold til kulturaftalens organer med hensyn til initiativret og fri rådighed over egne ressourcer – herunder også sekretariatsressourcer. RKF vil her understrege behovet for opbygningen af en langvarig faglig kompetence i rådets sekretariat i modsætning til de korttidsansættelser, som er rimelig i de øvrige nordiske sekretariater og som dér motiveres af behovet for bedre integration i de nationale miljøer.

Kravet om en fastere struktur inden for det forskningspolitiske råd motiverer RKF med sagernes sværhedsgrad, og problemer med at finde kompetente sagsbehandlere i de nationale miljøer, hvor den forskningspolitiske administration er svag. Det forskningspolitiske råds vigtigste funktion skulle jo være at forsyne de nationale miljøer med kompetent information. Skal denne blive af høj og ensartet kvalitet, nytter det ikke bestandigt at skifte og omskole personale. Kortvarig ansættelse mindsker også mulighederne for rekruttering af højt kvalificeret personale fra de nationale miljøer.

Ved nedlæggelsen af RKF og tildeling af en mere aktiv rolle til det forskningspolitiske råd sker der en forskydning af det samlede rådgivningssystem for kulturaftalens organer. RKF vil derfor betone behovet for, at der etableres tætte kontakter mellem de tilbageblevne rådgivende komitéer (RKK og RKU) og FPR med henblik på en samlet og koordineret rådgivning inden for hele kulturaftalens område.

Endelig skal RKF pege på, at ansvarsfordelingen mellem det nye råd og eksisterende organer med hensyn til rådgivnings- og bevillingsfunktioner på f. eks. forskersymposier og forskeruddannelse bør ses over.

For øvrigt henholder RKF sig til skrivelse af 24.8.1981 til ministerrådet om de organisatoriske konsekvenser af oprettelsen af det nordiske forskningspolitiske råd.

København, den 16. september 1982

På RKF's vegne

Hans Landberg

Rådgivande kommittén för allmänskulturell verksamhet:

När det nordiska kultursamarbetet med utgångspunkt i en gemensam nordisk kulturbudget inleddes i början av 1970-talet, arbetade ministerrådet i nära dialog med RKK fram en långtidsbedömning. Denna antogs år 1975 (Nordisk udredningsserie 1975: 14) och blev vägledande för nära nog ett helt årtiondes nordiska kultursamarbete. Långtidsbedömningen är nu

föråldrad, bl.a. därför att flera av åtgärdsförslagen i programmet har förverkligats, men också därför att utvecklingen på kulturområdet motiverar ett vidgat kulturbegrepp i förhållande till det som var tidsenligt i början av 1970-talet.

Insikten om olika gruppers olika kulturvanor och om kulturen som en dimension i välfärden har på senare år präglat den kulturpolitiska debatten både nordiskt och nationalt.

RKK hälsar därför med tillfredsställelse initiativet til att utarbeta nya riktlinjer för kommande års nordiska kultursamarbete. RKK kan också konstatera att ministerrådets förslag ger uttryck för den nya, vidgade kultursyn, som relaterar kulturfrågorna till människors sociala villkor och till samhällsutvecklingen i stort.

RKK vill peka på att erfarenheterna från 1970-talet visar att ett kulturprogram ständigt bör förtydligas och bearbetas. Detta måste vara arbetsmetoden för 1980-talets nordiska kultursamarbete. Det är viktigt inte minst mot bakgrund av den accelererande mediautvecklingen och en hotande kommersialisering av fritiden.

Den nordiska kulturen måste värnas och stärkas. Den lokala kulturen med ursprung i människors hembygd och knytning till människors samverkan är karakteristisk för kulturlivet i Norden. Den ger identitet och trygghet både till den enskilde och till gruppen. Det nordiska kultursamarbetet är därför en ovärderlig resurs för att motverka kulturell passivitet och utslätning.

RKK vill i likhet med Nordiska rådets medlemsförslag, A 611/k, särskilt markera amatörers nordiska samarbete. Detta når verklig "bredd" och rymmer i sig kulturellt eftersatta grupper, som beslutsfattarna i alla nordiska länder strävar efter att nå fram till och engagera.

De 96 milj. dkr, som idag utgör den nordiska kulturbudgeten, motsvarar per nordisk invånare per år summan 4 dkr.

En fortsatt ökning av den nordiska kulturbudgeten är eftersträvansvärd och sakligt motiverad av behovet av ökade och nya insatser på en rad kulturområden. Men också i en stagnerande ekonomi ser RKK optimistiskt på det nordiska kultursamarbetet. Vi kan aldrig, som ministerrådet antyder, tillåta oss att ge upp ambitionerna om ett i realiteten "brett" deltagande i de aktiviteter, som finansieras via kulturbudgeten. Det vore att undervärdera de insatser, som idag görs bl.a. i det fint förgrenade nät av folkliga rörelser, som är unikt och kännetecknande för Norden.

Ministerrådets förslag ger en god grund för nordiskt kultursamarbete under 1980-talet, men fordrar en detaljering och prioritering. Vidare finner RKK det viktigt att programmet formuleras så att det öppnar möjligheter för att möta nya behov, som kan uppstå under decenniets lopp.

RKK kommer i den närmaste framtiden att arbeta vidare bl.a. på följande områden:

- Barnkultur
- Kulturindustri och kulturens kommersialisering
- Etniska och andra minoritetsgruppers kulturella situation
- Utvärdering av kulturbudgeten med hänsyn bl. a. till kulturinstitutionernas ställning
- Den fysiska miljöns utformning och påverkan på människors trivsel och tillvaro

Reykjavík den 25 augusti 1982

Reidun Berg
Formand for RKK

Peter Duelund
Fuldmægtig
(Skr. for RKK)

Nævnet for nordisk musiksamarbejde (NOMUS):

B 37/k Primære remissafsnit

3.5.

3.5.1.

I afsnittet konkluderer ministerrådet, at den kreative proces ikke kan rationaliseres. NOMUS kan tilslutte sig denne konklusion, idet mennesket, og specielt kunstneren, både den skabende og udøvende er en afgørende forudsætning for en kreativ, kunstnerisk proces.

Den skabende kunst inden for kulturlivet i hele dets bredde, har gennem tiderne haft uvurderlig betydning for et samfund og dets borgere i nutid og fremtid. Denne betydning er ikke mindre i økonomiske nedgangstider (jfr. afsnit 2.6.1. i ministerrådsforslaget).

Det er derfor afgørende, at det offentlige gennem initiativer, støtte og anerkendelse sikrer og helst forbedrer både arbejds- og udfoldelsesmuligheder for den skabende kunst. Dette gælder også i samarbejdet mellem nærstående kulturnationer som de nordiske lande.

3.5.2.

Forskning inden for det musikkulturelle område vil oftest primært have historisk videnskabelige og kulturpolitiske formål. Den kreative proces på det almenkulturelle område gennemføres imidlertid ofte uden hensyn til forskningsresultater. Befolkningens kulturvaner og kulturforbrug er på flere enkeltområder afdækket i store træk gennem en række undersøgelser og forskningsprojekter både i nordiske lande og i lande uden for Norden. Kulturpolitiske formål kan derfor tale for, at en øget og koordineret forsk-

ning på det almenkulturelle område koncentrerer sig om mere detaljeret at undersøge de forskellige baggrunde for allerede konstaterede kulturvaner og kulturforbrug.

3.5.3.

Skal forskning kunne have praktisk betydning for kultur og kulturpolitik, er det nødvendigt, at forskningsresultaterne er offentligt tilgængelige, og at de drøftes mellem forskere og praktikere.

Et forudgående samarbejde i nordisk regie vil også på forskningsområdet være af praktisk betydning for et bredere internationalt samarbejde.

3.5.4.

Nordiske støtteordninger bør primært anvendes til gennemførelse af selve aktivitetens/projektets indhold. Transportudgifter mellem de nordiske lande er imidlertid store eller rabatmæssige vanskelige at håndtere i praksis. Dette spørgsmål bør derfor fortsat have både rådets og ministerrådets bevågenhed.

Spørgsmålet om permanentning af et vel gennemført forsøgsprojekt er også i nordisk sammenhæng et stadigt tilbagevendende problem, dels i relation til det afsluttede forsøgsprojekt og dels i relation til nye projekters igangsætning.

Såfremt en permanentning af et vel gennemført forsøgsprojekt ikke kan ske over det fællesnordiske kulturbudget, bør de officielle nordiske organer undersøge og drøfte muligheden for, at projektet kan fortsætte med hel eller delvis støtte fra et nationalt offentligt budget, eventuelt ved at projektet overtages af en eksisterende offentlig institution eller en privat organisation.

NOMUS er i øvrigt generelt af den opfattelse, at det ikke i større omfang er muligt at igangsætte nye eller intensivere eksisterende nordiske samarbejdsprojekter, med mindre der sker en forøgelse af støttemidlerne fra det offentlige (nordisk eller nationalt, statsligt eller kommunalt) eller fra private fonde o.lign.

3.5.8.

Udgivelse af noder og fonogrammer har tilsvarende svære økonomiske vilkår som udgivelse af bøger m. v.

På grund af de nordiske landes begrænsede befolkningsstørrelse og deraf følgende begrænsede salgsmuligheder er multinationale og andre kommercielle selskaber og forlag mindre interesserede i udgivelser med nordiske værker og udøvere.

Økonomiske støttemuligheder, alternative selskaber og præsentation i radio/TV er derfor af væsentlig betydning for muligheden af, at nordisk musik og nordiske udøvere kan præsenteres på plade.

3.5.9.

Med henblik på udbredelse af kendskabet til, herunder forøgelse af mulighederne for opførelse af værker som udvælges til prisbedømmelse vil det være af uvurderlig betydning, at værkerne findes udgivne på noder og fonogram. Det bør i denne forbindelse tilstræbes, at udgivelsen foreligger samtidigt med prisuddelingen.

En række af de tidligere værker, herunder prisvindende værker er endnu ikke udgivet på plade. Om betydningen af vilkårene for udgivelse på plade henvises til de af NOMUS afgivne bemærkninger til afsnit 3.5.8. og A 611/k.

2.5.

De nordiske aktiviteter, der – organiseret eller spontant – finder sted på lokalt niveau, er afgørende for den brede befolknings muligheder for forståelse af det nordiske samarbejde som et naturligt og selvfølgelig led i dagligdagen. Uanset at sådanne aktiviteter primært bør være et lokalt interesse- og støtteområde, bør fællesnordiske og nationale kulturbudgetter kunne anvendes som støtte til at igangsætte, påskønne og yderligere aktivere et sådant samarbejde. Forsøgsprojekter inden for det nordiske samarbejde i lokale områder, på skoler, kulturinstitutioner m. v. må kunne støttes af fællesnordiske eller nationale midler med det håb og sigte, at samarbejde fremover indgår som en naturlig del, også udgiftsmæssigt, af de "normale" aktiviteter på lokalt plan.

De etniske minoriteter bør støttes, dels for at kunne bevare og videreudvikle den kulturelle egenart, dels for at kunne præsentere denne egenart i det øvrige Norden og endelig for at kunne modtage aktiviteter fra den øvrige del af Norden. Det er afgørende for støtteordninger, at de medvirker til gensidig forståelse og respekt imellem de enkelte dele af Norden.

Helheden i det nordiske samarbejde samt de begrænsede fællesressourcer gør det dog generelt relevant at opretholde en mere central koordinering.

2.6.2.

Der findes utvivlsomt mange enkeltområder, hvor et nordisk samarbejde eller "samgående" vil være mere rationelt. Det vil nok fortsat være mere "smalle" og/eller udgiftskrævende områder, som egner sig for et sådant tættere samarbejde, enten på projektbasis eller institutionsbasis. Inden for musikområdet kan som eksempler nævnes elektronmusikken (jfr. bemærkningerne ad 3.4.5.), videreuddannelse, uddannelse af dirigenter, samt uddannelse og efteruddannelse på særinstrumenter eller inden for særlige musikområder.

2.6.3.

Som omtalt ovenfor under 3.5.4. bør støtte af fællesnordiske budgetter primært anvendes til den indholdsmæssige del af aktiviteten/projektet.

Supplerende støtte af nationale, offentlige budgetter (stat, amts- og primærkommune) burde være naturlig, eksempelvis til rejseudgifter for deltagere i aktiviteten.

Også spørgsmål omkring permanentning af et projekt er omtalt under 3.5.4.

Spørgsmålet om – mere eller mindre automatisk – medfinansiering fra anden side som forudsætning for støtte af fællesnordiske budgetter er relevant. Den endelige afgørelse i konkrete sager om den praktiske mulighed for medfinansiering må imidlertid ske ud fra en vurdering af projektets nordiske betydning og af mulighederne for en gennemførelse af projektet alene med støtte af fællesnordiske midler.

2.6.4.

En række nationale udredninger indeholder en beskrivelse af forholdene i de øvrige nordiske lande. Beskrivelsen vil ofte være resultater af enkeltpersoners studiebesøg i de øvrige lande. Et sådant afsnit med en beskrivelse af både de positive og negative sider af forholdene i de enkelte lande burde være obligatorisk i alle udredninger.

Nationale udredninger bør obligatorisk sendes til relevante myndigheder i øvrige nordiske lande. Udredninger må indeholde et koncentrat.

Derimod vil en obligatorisk nordisk remissbehandling dels være tidkrævende og tillige indebære en vis risiko for en ensidig remissbehandling med baggrund i nationale aspekter og særlige forhold.

En sikring af nordisk sagkundskab på nationalt plan vil blandt andet kunne ske ved, at nationalt ansvarligt sagkyndige repræsenteres i nordiske organer. Denne repræsentation sikrer samtidigt, at der vil kunne tages højde for nordiske beslutninger på nationalt plan.

Øvrige afsnit

2.1. og

2.3.

Samarbejde på nationalt plan og samarbejde mellem flere lande som eksempelvis de nordiske vil ofte virke selvforstærkende med deraf følgende isolationstendenser over for den øvrige omverden. Denne isolationstendens kan skyldes frygten for, at påvirkninger udefra vil kunne indvirke på og måske udslette den nationale eller nordiske egenart. Den kan den modsatte vej skyldes frygten for, at den samme egenart ikke vil blive respekteret uden for landet eller Norden.

En national eller nordisk egenart må ikke – og behøver heller ikke – svækkes eller udslettes ved en større international åbenhed. De fem nordiske lande er udefra set ret homogene. Det vil derfor være naturligt og

rationelt, at de navnlig i åbningsfasen over for omverdenen præsenterer sig og optræder samlet.

Erfaringer fra andre, bredere internationale sammenhænge viser, at en nordisk fælleslinje er en fordel, både internt og eksternt.

Det fællesnordiske kulturfremstød i USA i 1982–83, Scandinavia Today synes allerede på nuværende tidspunkt at tale for lignende fremstød i andre lande.

Blandt andet ovennævnte betragtninger ligger til grund for, at NOMUS ca 1. september 1982 udgiver et engelsksproget, fællesnordisk fonogram-katalog og – på forsøgsbasis – et engelsksproget tidsskrift om nordisk musik og musikliv.

Erfaringer taler derfor for, at der – sideløbende med en intern nordisk information om sig selv og for sig selv – informeres om nordisk samarbejde og aktiviteter i de nordiske lande over for omverdenen.

3.3.4.

Det stigende behov for fritidsundervisning, som er en af følgerne af samfundsudviklingen, har blandt andet indebåret en eksplosiv stigning i antallet af elever og undervisningssteder inden for den frivillige musikundervisning (musikskoler). Der er derfor stor mangel på kvalificerede musikundervisere, og der vil i mange år fremover være behov og beskæftigelsesmuligheder for nyuddannede eller efteruddannede musikundervisere, specielt inden for den frivillige musikundervisning. Det må derfor anses for relevant at forøge og forbedre disse uddannelses- og efteruddannelsesmuligheder.

3.4.5.

Blandt mulige nordiske samarbejdsområder inden for musikområdet skal nævnes elektronmusikken og den musik, som anvender elektroniske virkemidler.

Generelt om forslaget

NOMUS finder, at det foreliggende forslags form og indhold giver en fortrinlig baggrund for en umiddelbar vurdering af det nordiske kultursamarbejde i fortid og nutid og af samarbejdets fremtidsmuligheder.

Samtidigt med, at forslaget giver baggrund for en mere generel overvejelse og vurdering af kultursamarbejdet, giver det anledning til overvejelser inden for kultursamarbejdets enkeltområder, herunder musikområdet.

NOMUS finder det vigtigt, at det nordiske samarbejde med jævne mellemrum gøres til genstand for en mere bred, kritisk selvgranskning.

A 611/k

En del af de i medlemsforslaget indeholdte tanker er direkte eller indirekte indeholdt i ministerrådsforslaget, hvorfor NOMUS henviser til de oven for anførte bemærkninger til B37/k.

NOMUS har dog følgende specielle bemærkninger vedrørende medlemsforslaget:

1. Radio- og TV-samarbetet:

For Nordsats og Nordvisions samarbejds vedkommende skal NOMUS henviser til sin i kopi vedlagte remissudtalelse af 23. april 1980¹ (NU A 1979:6 Bind 1 m. fl.).

For så vidt angår den fællesnordiske musikkanal skal NOMUS – udover den ovennævnte remissudtalelse – i første række pege på de 10 eksempler på øgede samarbejdsmuligheder inden for radioens musikudbud, som er omtalt i bilag 4 til NU A 1979:6, Bind 1. Disse eksempler har specielt til formål at forbedre "den levende, nordiske musiks" muligheder, hvilket formål NOMUS anser at være af afgørende betydning for eksistens, kvalitet og bredde af det kommende musikliv.

Det skal i denne forbindelse nævnes, at NOMUS står for eller støtter en række tilbagevendende nordiske fællesprojekter, hvor nordisk musik og nordiske udøvere præsenteres, eksempelvis Ung Nordisk Musik, Nordiske Musikdage, Solistbiennale, NORDJAZZ, ensembleturneer m. v. Også disse projekter med levende musik bør indgå i et øget musikudbud i radio/TV.

Fonogram

Udover de ovenfor ad B37/k, 3.5.8. nævnte bemærkninger skal NOMUS bemærke følgende:

Af det ovenfor nævnte bilag 4 til NU A 1979:6, Bind 1 fremgår blandt andet, "at radioen er den væsentligste, og i visse tilfælde den eneste mulighed for præsentation og distribution af musikaktiviteter af både komponistisk og udøvende art". En præsentation i radioen er derfor af væsentlig betydning for nordiske komponisters og udøveres muligheder for at kunne udkomme og "sælges" på fonogram. Støtteordninger til fonogramudgivelser med nordisk musik og nordiske udøvere kombineret med øgede muligheder for præsentation i radio/TV vil derfor være af væsentlig betydning for det kommende musikliv i Norden.

NOMUS skal endelig bemærke, at det ca 1. september 1982 udgiver det første fællesnordiske fonogramkatalog, indeholdende et aktuelt, selectivt udsnit af fonogrammer inden for alle genrer, at det har udvirket og støtter et samarbejde mellem musikinformationscentre i de nordiske lande,

¹ Här ej tryckt.

samt at fonogramproblematikken vil indgå som delemne i de seminarer, som NOMUS netop har fået en mindre ekstrabevilling til at afholde.

København, den 31. august 1982

Lasse Lindhard
Generalsekretær

Nordens fackliga samorganisation (NFS):

Inledning – allmänna synpunkter

Den växande arbetslösheten i de nordiska länderna utgör ett allt större hot mot allmänt accepterade och grundläggande rättigheter i ett modernt välfärdssamhälle. De sociala konsekvenserna av denna utveckling blir alltmer påtagliga.

Kampen mot arbetslösheten är den för de nordiska länderna viktigaste uppgiften. Det är också en av de största utmaningarna för det nordiska samarbetet. Rätten till arbete är en grundläggande rättighet. Samtidigt skapar det en grund för ekonomisk och social trygghet.

Insatser inom bl. a. det kulturpolitiska området blir betydelselösa eller förbehållna ett mindretal om inte arbete och trygghet kan erhålla en för nordiska medborgare reell betydelse.

NFS ansluter sig därför till uppfattningen att åtgärder mot arbetslösheten är kulturpolitiskt viktiga.

I detta sammanhang konstaterar NFS att ministerrådsförslaget överhuvudtaget inte berör kultur- och fritidssektorns betydelse också ur sysselsättningssynpunkt. Kunskaper om sådana förhållanden är begränsade i Norden. Enligt NFS' uppfattning vore det därför av intresse att belysa sysselsättningsförhållandena inom kultur- och fritidssektorn närmare. Överläggningar och praktiska initiativ bör vidtas och understödjas.

Ministerrådsförslaget utmärks framför allt av synpunkter på administrativa/organisatoriska samt finansieringsmässiga delar på nordiskt kultursamarbete.

Utmärkande för ministerrådsförslaget är oklarheter ifråga om prioriteringar samt konkreta förslag i kultursamarbetet. I kontrast till detta förhållande står medlemsförslagen A 611/k om allmänkulturellt samarbete och A 583/k om forskningspolitiskt samarbete i Norden. Båda efterlyser snarare förslag och därmed prioriteringar än organisatoriska och/eller finansieringsaspekter i det nordiska kultursamarbetet.

Kommersialismen inom kulturområdet i vid mening utgör ett hot mot kvalitet och mångfald, aktivitet och gemenskap i kulturlivet. Den levande kulturen och folkrörelsearbetet i allmänhet upplever de negativa verkning-

arna av en sådan utveckling, som har förstärkts under senare år, mycket påtagligt. Det är angeläget att stödja alternativ och samarbete i syfte att motverka dessa tendenser. Både innehåll och former för detta kommer att variera, men också vara beroende av vilket stöd dessa strävanden erhåller i de nordiska ländernas kulturpolitik.

Utbildningsområdet

De fackliga organisationerna uppvisar i vart och ett av de nordiska länderna ett betydande engagemang inom utbildningsområdet. Det gäller såväl i uppgifter som rör utbildningens förhållande till arbetslivet som kontakter och samarbete mellan skola och arbetsliv.

För att möta de problem som sammanhänger med en ökande och alltmer oroväckande arbetslöshet bland ungdomar är bl. a. olika utbildningsinsatser av avgörande betydelse. Dessa måste, för att bli framgångsrika, kombineras med arbetsmarknadspolitiska åtgärder, och en nödvändig omläggning av den nuvarande ekonomiska politiken. Denna måste präglas av full sysselsättning som det överordnade målet.

Nordiska ministerrådets projekt rörande åtgärder mot ungdomsarbetslösheten, det s. k. ungdomsgarantiprojektet måste i detta sammanhang uppmärksammas. Enligt NFS' uppfattning framstår det som viktigt att följa upp och vidareutveckla detta projekt på såväl nationellt som på nordiskt plan.

Förändringarna inom arbets- och näringsliv med åtföljande krav på omställningar på arbetsmarknaden i Norden får återverkningar på hela utbildningssystemet. Härvid åsyftas också möjligheter till vidareutbildning och omskolning för löntagarna samt överhuvudtaget vuxenundervisningens roll i framtiden.

Insatser och nordiskt samarbete inom vuxenutbildningsområdet har i ministerrådsförslaget emellertid inte beaktat de resurser och möjligheter som särskilt Nordens cirka 70 nationella bildningsförbund representerar. Inom såväl vuxenutbildningen som de allmänkulturella områdena medverkar de till en enastående decentralisering av verksamheten och uppgifterna. Om detta förhållande kan bilda utgångspunkt för samlarbetssträvandena kan det nordiska samarbetet erhålla en avgörande förankring i praktiskt taget alla befolkningsgrupper i Norden.

I ministerrådsförslaget framgår att en viktig uppgift är att vuxenutbildningsprojekt och stödet till folkbildningsarbetet ska ses i sammanhang med verksamheten vid Nordens folkliga akademi. Huruvida strävan är att folkbildningsstödet skall förändras och/eller handhas av Nordens folkliga akademi framgår ej av ministerrådsförslaget. Det är dock NFS' bestämda uppfattning att en förändring av detta slag icke bör äga rum. Fördelning av folkbildningsstödet är en del av den politiska beslutsprocessen, och ska handhas av organ för detta.

En ökad satsning på folkbildningens centrala roll inom ramen för utbild-

ningssamarbetet måste också eftersträvas. Ökade resurser för det nordiska folkbildningsarbetet är i detta sammanhang nödvändiga för att utveckla verksamheten.

Ovanstående betyder vidare att formerna för ett ökat nordiskt samarbete och utbyte mellan studieförbund, folkhögskolor etc. bör övervägas innan ytterligare åtgärder vidtas i syfte att knyta vuxenutbildningsfrågorna hårdare till Nordens folkliga akademi.

Samarbete inom den högre utbildningen redovisas delvis som ett arbetsområde i ministerrådsförslaget. NFS tillstyrker sådana initiativ, men efterlyser förslag till samarbetets inriktning och omfattning på detta område. Det kan också konstateras att inom ramen för det industripolitiska samarbetet i Norden ska samarbete främjas som avser gemensamma satsningar inom speciella områden för högre teknisk utbildning.

Forskningsområdet

Vissa principiella riktlinjer och förslag rörande utformningen av forskningspolitiken i allmänhet och nordiskt samarbete inom denna har NFS redovisat i programmet "NFS' krav på forskningspolitiken i Norden". Åtgärder för att underlätta forskarnas kontakter med arbetslivet, bättre utnyttjande av forskningsresultat, bredare forskarutbildning är några huvudpunkter i denna rapport. Samtidigt understryks vikten av en demokratisering av forskningen och facklig medverkan i denna. Det senare gäller också nordiskt forskningssamarbete. I anslutning till upprättande av ett nordiskt forskningspolitiskt råd måste dessa synpunkter och förslag kunna tillgodoses.

NFS tillstyrkte i ett remissyttrande över utredningen "Ökat nordiskt forskningssamarbete" (*NU A 1981:1*) upprättandet av ett sådant råd. En bred sammansättning av rådet måste eftersträvas för att bl. a. säkra rådets förankring bland olika avnämare. Det bör innebära att de fackliga organisationernas representation och medverkan i rådets ledning och verksamhet ska garanteras. Detsamma gäller för olika utredningar och projekt som påbörjas inom ramen för ett ökat nordiskt forskningssamarbete. Erfarenheterna hittills visar att nordisk fackföreningsrörelse överhuvudtaget inte beretts tillfredsställande möjligheter härtill. Nordiska rådet bör därför skapa klarhet i dessa frågor.

Ett flertal olika nordiska samlarbetsorgan är direkt engagerade i frågor som rör ökat nordiskt forskningssamarbete. Samordningsmöjligheter och relationerna mellan dessa och ett forskningspolitiskt råd måste vidare klargöras.

I medlemsförslag A 583/k i Nordiska rådet om ett forskningspolitiskt samarbete i Norden redovisades forskarutbildning, näringslivets förnyelse och arbetslivsforskning samt hälso- och vårdforskning i vid mening som centrala områden i samarbetet. Det är områden som bör erhålla en hög

prioritet framhöll NFS i ett remissyttrande över medlemsförslaget¹. De i ministerrådsförslaget angivna områdena är väsentliga, men framstår som otillräckliga i ett större perspektiv.

Insatser för att stödja nordiskt forsknings- och utvecklingssamarbete inom områdena ekonomi, industri och energi samt arbetsmarknad och arbetsliv bör enligt NFS' uppfattning framhållas särskilt. En ökning och koncentration av såväl nationella som nordiska resurser för sådana ändamål måste eftersträvas under de närmast följande åren. Behovet av industriell förnyelse, ekonomi- och sysselsättningsproblem, förändringar och omställningar i arbetslivet i de nordiska länderna är viktiga motiv för detta.

Allmänkulturellt samarbete

I medlemsförslag A 611/k om det allmänkulturella samarbetet redovisas bl. a. synpunkter och förslag till prioriteringar av insatser som under 1980-talet "måste innebära en satsning, som i högre grad än hittills kommer folkbildningens, ungdomens och idrottens sammanslutningar och medlemmar till godo".

Kontakterna med utkantsområdena, radio-TV-samarbetet, inomnordiskt rese- och turistutbyte diskuteras också i medlemsförslaget. Vidare framhålls samarbete på litteraturens, filmens och fonografins område för att bl. a. motverka en fortsatt kommersialisering av delar av kulturutbytet. I det föreliggande ministerrådsförslaget behandlas också dessa områden.

För fackföreningsrörelsen är det naturligt att tillmäta arbetets kulturdimension särskilt stor vikt. Kulturarbetet i de fackliga organisationerna har utvecklats alltmer under senare år. Det har ägt rum i direkt samarbete med bildnings- och andra folkrörelser med anknytning till de fackliga huvudorganisationerna. Insatserna har bestått i såväl ett kulturpolitiskt engagemang och direkta aktiviteter. Exempel härpå är rapporten till LOs i Sverige kongress 1981 – "Facklig grundsyn i kulturpolitiken – respektive kulturen i arbetslivet, arbetets historia och minnesmärken etc."

Viktiga utgångspunkter för ett fackligt engagemang i samhällets kulturliv är bl. a. kraven på:

- ett brett folkligt förankrat kulturliv
- allsidighet i kulturutbudet
- aktivitet och delaktighet

För att undanröja hinder som motverkar dessa krav fordras dels förändringar i samhälls- och arbetsliv dels ett målmedvetet stöd från samhällets sida till förmån för kulturverksamheten inom intresseorganisationer, bildningsförbund och andra folkrörelser. Dessa representerar också angelägna krav på decentralisering och därmed spridning av ett allsidigt innehåll och variationsrika möjligheter till kulturupplevelser bland de allra flesta männi-

¹ Se Nordiska rådet, 30:e sess. Suppl. s. 3

skor i de nordiska länderna. Folkrörelsernas roll och tradition i dessa uppgifter måste därför vidareutvecklas och förstärkas i framtiden även på nordiskt plan. Detta är uttryck för en principiell grundsyn inom nordisk fackföreningsrörelse.

Med stöd av dessa principiella synpunkter kan ett kultursamarbete i Norden bidra till ett fördjupat och allsidigare innehåll, ökad delaktighet och utbyte baserat på ett brett folkligt engagemang. Samtidigt representerar ett ökat nordiskt samarbete möjligheter att motverka kommersialismens negativa verkningar på kulturområdet.

NFS konstaterar emellertid att föreliggande ministerrådsförslag inte präglas av ett sådant synsätt. Det finns risker för att förslaget direkt kommer att motverka de fackliga utgångspunkterna för ett aktivt kulturliv, också på nordiskt plan.

Härvid åsyftas särskilt förslagen till omprövningar av gällande stödformer på kulturområdet. Stöd föreslås till den innehållsliga delen i olika projekt. Vad som egentligen avses med detta är inte klargjort. Det kan betyda att ett kultursamarbete som utgår ifrån folkrörelserna inte längre ska kunna erhålla stöd för rese- och upphållskostnader, som för närvarande är fallet.

Denna del av ministerrådsförslaget motverkar direkt strävandena till ett ökat nordiskt mellanfolkligt kultursamarbete. Mot bakgrund av ovanstående anser NFS att ministerrådsförslaget inte ska bilda utgångspunkt för prioriteringarna inom ramen för det allmänskulturella samarbetet i Norden under 1980-talet.

”Att stödja upprätthållandet av det nordiska kontaktnätet är alltså en av de viktigaste uppgifterna för det nordiska kultursamarbetet” fastslår ministerrådsförslaget i avsnittet om ändrade förutsättningar för kultursamarbetet. NFS understryker denna uppfattning. Emellertid är det en oförsvarlig begränsning att enbart åberopa Nordenföreningarna i detta sammanhang. NFS anser att slutsatserna för det allmänskulturella samarbetet direkt framstår som oklara och motsägelsefulla mot denna bakgrund.

Övriga synpunkter

Avvägningen mellan samnordisk eller nationell finansiering diskuteras genomgående i ministerrådsförslaget. Förslaget ger intryck av att ett fördjupat nordiskt samarbete inte kan erhålla ökad finansiering via den samnordiska budgeten. Likartade synpunkter har diskuterats i andra sammanhang.

NFS konstaterar, i likhet med vad som framkom på Nordiska rådets session 1982, att de nordiska ländernas bidrag till den samnordiska budgeten inte uppgår till en promille av respektive lands statsbudget. De nordiska ländernas bidrag till samnordisk finansiering är ett faktum. Omprövningen härvidlag till förmån för nationell finansiering ger under nuvarande omständigheter inga som helst garantier för att infria kultursamarbetets

intentioner. I särskilt hög grad gäller detta inom det allmänkulturella området. Direkt motsatta effekter är mera realistiska för det folkrörelseanknytna nordiska kultursamarbetet. En sådan utveckling kan enligt NFS' uppfattning inte accepteras. En ökad nationell finansiering av det nordiska samarbetet är eftersträfvansvärd. Det står idag inte i motsättning till ökade bidrag till den samnordiska budgeten. Landstingens och kommunernas möjligheter att understödja insatser inom ramen för det nordiska kultursamarbetet måste vidare tillvaratas.

Stockholm den 28 september 1982

Nordens fackliga samorganisation

Knud Christensen

Ordförande

Lennart Forsebäck

Generalsekreterare

ABF i Norden:

ABF i Norden är ett samarbetsorgan mellan AOF (Arbejdernes Oplysningsforbund) i Danmark, TSL (Työväen sivistysliitto) i Finland, MFA (Menningar- og Fræðslusamband Alpydu) i Island, AOF (Arbeidernes opplysningsforbund) i Norge och ABF (Arbetarnas bildningsförbund) i Sverige. Dessa organisationer har växt fram ur den organiserade arbetarrörelsen. Den ideologiska grunden är den demokratiska socialismen. Deras uppgift är att genom kultur- och studieverksamhet främja en samhällsutveckling i överensstämmelse med denna grundsyn.

1 Inledning

I inledningen till ministerrådets förslag konstateras att det nordiska kulturavtalet från 1972 utgör en god grund för de nordiska ländernas samarbete på det kulturella området. I avtalets första artikel sägs: "Detta avtal har till syfte att stärka och intensifiera kulturellt samarbete i vid bemärkelse mellan avtalsparterna för att vidareutveckla den nordiska kulturgemenskapen och öka den samlade effekten av ländernas insatser i utbildning, forskning och annan kulturell verksamhet genom gemensam planering, samordning, samverkan och arbetsfördelning".

Under de tio år som avtalet varit i kraft har man byggt upp en administration och skapat en rad institutioner.

I den kulturpolitiska debatt som fördes i början av 70-talet i de nordiska 2-31:a sessionen B 37/k Suppl.

länderna betonades att passiv konsumtion av kultur inte är ett tillräckligt mål. En aktiv skapande amatörverksamhet behövdes, och samhällena började bygga ut ett stöd till denna verksamhet. Den professionellt utövade kulturen och amatörkulturen är ömsesidigt beroende av varandra. Den professionella kulturen kan vara en stimulans för amatörerna, samtidigt som amatörkulturen är en rekryteringsbas för den professionella verksamheten.

Efter hand började också ett alltmer utvidgat kulturbegrepp vinna gehör. Folkrörelsernas betydelse för att utveckla kulturlivet och nå ut till eftersatta grupper framhävdes. I flera länder fastslogs principen att folkrörelserna skall ansvara för sådan verksamhet som man klarar lika bra eller bättre än samhällsorgan och institutioner.

Begreppet folkrörelse är inget entydigt begrepp. Det gäller oavsett om man söker göra en nationell eller nordisk definition. För att diskussionen skall bli meningsfull, behövs därför en definition eller en rad kännetecken som så långt möjligt klargör begreppen.

En folkrörelse:

- Syftar till att arbeta för vissa övergripande idéer eller värden utifrån ett eller flera långsiktiga mål;
- Skall vara självständig gentemot stat, landsting, kommun och gentemot enskilda maktgrupper;
- Är öppen för envar som genom sin medverkan och aktivitet önskar befrämja rörelsens mål;
- Skall ha en demokratisk uppbyggnad, utveckla en social gemenskap;
- Skall ha en viss storlek, geografisk utbredning samt varaktighet i tiden.

Även om kulturavtalets artikel 5 säger att samarbetet bl. a. skall omfatta "– — e) främjande av verksamheten inom föreningar och organisationer med allmänkulturella syften — —", så har dessa idéer ännu inte lika tydligt präglat det nordiska kultursamarbetet.

Det är nu hög tid att låta dessa tankar slå igenom även i det nordiska samarbetet. I såväl Bergendahlrapporten och ministerrådsförslaget som en rad uttalanden av parlamentariker och regeringsrepresentanter betonas vikten av att bredda och förankra det nordiska kultursamarbetet. Det som saknas är konkreta stödåtgärder för att i praktisk handling förverkliga dessa önskemål.

Vill man leva upp till avtalets mål att vidga den nordiska kulturgemenskapen och bredda och förankra samarbetet måste folkrörelserna engageras och stödjas på ett mera kraftfullt sätt än hittills.

Folkrörelserna har i alla de nordiska länderna en stor spridning både intressemässigt och geografiskt. De har i sitt dagliga arbete god kontakt med många hittills dåligt tillgodosedda grupper. Genom att engagera dem kan det nordiska samarbetet uppnå en bredd och en förankring som aldrig går att skapa via myndigheter och institutioner.

Folkbildningsorganisationerna är de organ som fått folkrörelsernas kultur- och vuxentutbildningsarbete som sin huvuduppgift.

Genom sitt stora antal medlemsorganisationer, som omfattar många av de mest eftersatta grupperna, har de en möjlighet att nå breda befolkningslager.

Genom sitt väl utbyggda nät av lokalavdelningar har de en organisation, som når även icke organiserade i alla delar av Norden.

Den ideologiska samhörighet, som de flesta av de folkbildningsorganisationer som i dag samarbetar har, innefattar också solidaritet över gränserna och gör därmed nordiskt samarbete till en naturlig uppgift.

De har också – i flera fall – lång tradition och erfarenhet av att samarbeta.

ABF i Nordens viktigaste krav kan därför sammanfattas i följande punkter:

- * Under den kommande perioden bör insatser för att bredda och förankra det nordiska kultursamarbetet prioriteras;
- * Folkrörelsernas nordiska samarbete bör ges kraftigt ökade resurser. "Folkbildningsmiljonen" bör i första hand återställas till sitt ursprungliga värde och därefter utökas för att svara mot det ökade antal organisationer som önskar del av dessa medel;
- * Organisationerna måste ges större frihet att själva välja vem de vill samarbeta med och vilka verksamhetsformer de vill prioritera;
- * Möjligheter måste öppnas för folkbildningsorganisationerna att bedriva en kontinuerlig studieverksamhet utan krav om att allt samarbete skall bestå av försöksprojekt;
- * Ökade möjligheter att stödja lokalt och regionalt folkrörelsesamarbete bör prioriteras;
- * Utkantsområdenas möjligheter att få bidrag till resor måste garanteras;
- * Kraftfulla insatser måste göras för att åstadkomma rabattordningar som möjliggör billigare resor för deltagare i det nordiska kulturutbytet.

2 Ändrade förutsättningar

2.1 Norden och världen

Den ökade internationalisering som kommunikationsteknologins snabba utveckling medfört, kan få både positiva och negativa effekter.

En ökad internationalisering, som leder fram till större mångsidighet, vidgade vyer och ökad förståelse mellan folken, måste ses med tillfredsställelse och aktivt stödjas.

Den internationellt verksamma kulturindustrin är däremot en fara för den nordiska och nationella kulturen. Ett exempel gäller språket, eftersom den mångnationella kulturindustrin ofta är av utomnordiskt ursprung, mestadels anglo-amerikanskt.

Den mångnationella kulturindustrin arbetar strikt kommersiellt, dvs. kulturen har förvandlats till en vara som produceras till lägsta möjliga

kostnad, säljs till högsta möjliga pris, i största möjliga antal, för att ge största möjliga vinst.

Den mångnationella kulturindustrin utövar ett starkt tryck på små nationer genom att den kan sälja sina produkter relativt billigt i kraft av stora upplagor och långa serier. Inflytandet är starkt i de nordiska länderna, vars befolkning sammanlagt utgörs av cirka 23 miljoner människor, som i sin tur är uppdelade på ett flertal språkområden. Även om kulturlivet i de nordiska länderna i många avseenden visar likheter, måste det konstateras att Norden är ett mångkulturellt område med många livskraftiga kulturer.

I förlängningen av den mångnationella kulturindustrins utveckling kan man tydligt se att små nationer får allt svårare att bevara sin kulturella egenart. De små nationerna har också svårigheter att initiera kampen mot den kommersialisering av kulturlivet som följer av den mångnationella kulturindustrins starka ställning.

Det är därför viktigt att de nordiska samarbetsorganen på kulturområdet i första hand satsar på ett stöd till kultur producerad på nordiska språk, för dessa länders egna medborgare.

2.2 Ett växande intresse för närmiljön

ABF i Norden instämmer i att insatser för full sysselsättning är en grundläggande förutsättning för en utveckling av kulturlivet. Arbetet är grunden för människans möjligheter att överleva och utveckla ett samhälle och en kultur.

Arbetslivets organisation och villkor är det direkta och avgörande hindret för många människors personliga utveckling, för en meningsfull och berikande fritid, för ett engagemang i samhällsarbetet och för en aktiv och positiv livsinställning.

Det gamla klassamhället återspeglas i detta. Ett klassamhälle som i många väsentliga delar präglas av den kapitalistiska ekonomin; låt vara att formerna inte är lika råa och utmanande som under industrialismens tidiga skede.

Vid ingången till 1980-talet står vi inför en ny industriell revolution, elektronikens och datateknikens revolution. Dessa tekniker började sin frammarsch redan under 1960- och 1970-talen i arbetsprocesserna inom industrin, men sprider sig nu alltmera till administration och serviceverksamhet.

Utvecklingen kommer de närmaste åren sannolikt att medföra en radikal omvälvning av yrkesstrukturerna i riktning från handens till andens arbete. I sin tur medför detta troligen att antalet arbetsplatser kommer att minska kraftigt till följd av de nya teknikerna.

Den beskrivna utvecklingen kan ses som nya reflexer av det kapitalistiska ekonomiska systemet. Kapitalet söker ständigt nya vägar för att tillgodose systemets grundläggande krav om maximal vinst på insatt kapital och andras arbete.

De åtgärder som hittills vidtagits för att bryta detta mönster har varit otillräckliga. Grundsynen på arbetet och det ekonomiska system som bestämmer arbetets villkor måste förändras radikalt. Målet med arbetet får aldrig enbart vara av ekonomisk natur, antingen det nu gäller tillväxt i samhällsekonomin eller ökade löner för ökad konsumtion av varor och tjänster.

Arbetet är en mycket viktig del av en människas liv. Därför måste arbetet bidra till att människor känner mening och tillfredsställelse i tillvaron.

Varje människa skall ha rätt att känna sitt värde som individ och som samhällsmedlem, ha rätt att utvecklas som person och bli självständig och aktiv i samhället. Därför skall varje människa ha rätt till ett meningsfullt arbete med möjligheter till arbetsgemenskap.

I sin tur leder detta till krav på långtgående förändringar i arbetslivets organisation. Likadant gäller det för möjligheterna till inflytande och medansvar i arbetet.

Det betyder att utbildning och kultur måste bli självklara inslag i arbetet för alla människor. Samtidigt måste utbildning och kultur bli ett verksamt instrument för att förändra arbetslivets organisation och villkor i enlighet med de anställdas krav.

Genom skilda kulturella uttrycksformer – t. ex. teater, film, litteratur, musik och utställningar – kan orättfärdiga och orättvisa förhållanden i arbetslivet påvisas levande och konkret. I detta ligger även en uppfordran till att aktivera flera medlemmar i det fackliga arbetet, att bredda och utveckla amatörverksamheten på arbetsplatserna och stimulera det konstnärliga skapandet som har sin grund i arbetet.

ABF i Norden kan också instämma i att kampen mot miljöförstörelsen och strävan att decentralisera resurser och beslut tillhör de viktigaste arbetsuppgifterna under 80-talet. Som ett litet exempel på detta kan nämnas det samarbetsprojekt som vi just nu bedriver kring miljöstudier i Mittnorden. Ett elementärt studiematerial i miljöfrågor har utgivits i samtliga länder. Men behovet är stort av fler material för uppföljningsstudier och fördjupning.

Vårt försöksprojekt för att öka föreningsaktiviteterna i nya bostadsområden är också ett exempel på arbete för att decentralisera verksamheten.

ABF i Norden hävdar att kultur skall vara en vardagsvara. Det skall vara en integrerad del av samhällsmiljön, ett naturligt inslag i människors vardagliga liv.

Kultur skall ha rötter och en hemvist. Den skall inte vara något som utvecklas och förmedlas av en elit, utan ett behov som gror nedifrån. Kulturlivet skall stimuleras med utgångspunkt från människors egna behov och krav.

Under senare år har problemen blivit alltmera akuta i de nya bostadsområdena som växt upp kring de större städerna. Allt fler människor upplever

främlingskap och isolering genom boendet. Folkrörelserna har fått allt större svårigheter att stimulera människor att delta aktivt i den verksamhet som är anknuten till bostadsområden.

Bostadspolitikens privatekonomiska inriktning har medfört en besvärande segregation inom bostadsförsörjningen. Människor med små eller medelmåttiga inkomster har hänvisats till bostadsområden med lägre boendeytor och teknisk standard i lägenheterna. En utarmad social miljö har ofta präglat dessa bostadsområden liksom bristfälligheter inom samhällsservice i fråga om t. ex. barnomsorg, skolor, äldreomsorg, samlingslokaler m. m.

Människors kollektiva behov – behov av att vara tillsammans, arbeta och ta ansvar tillsammans, av att i social gemenskap ägna sig åt studier och andra meningsfulla fritidsaktiviteter – har haft en underordnad ställning. Att detta i längden leder till isolering, privatisering, främlingskap, osäkerhet och minskad motståndskraft mot kommersiell påverkan tycks ingen ha förutsett.

Den beskrivna utvecklingen har i hög grad bidragit till en individualisering av boendet. Jämfört med tidigare minskar antalet boende per bostadsenhet. I statistiken syns detta som en kraftig ökning av antalet hushåll omfattande en eller två personer. Ökningen av dessa hushållstyper är särskilt markerad i storstadsområdena.

Den grupp av människor som ABF-organisationerna försöker nå och stimulera med sin verksamhet i bostadsområdena är väsentligt större än motsvarande grupper på arbetsplatserna. Nästan alla människor är boende, arbetande i och utanför hemmet, pensionärer, barn och ungdom. De boende är heller inte som grupp lika homogent sammansatt som de som finns på en arbetsplats. Bostaden uppfattas i takt med den ökande privatiseringen, som ett territorium som det kan vara svårt att nå intill.

Av detta följer att det krävs särskilda metoder och resurser för ABF-organisationerna att nå ut med sin verksamhet i bostadsområdena. Flera försök har gjorts, t. ex. med uppsökande verksamhet och ABF Forum 80 i Sverige. Metodutvecklingen kan dock inte på något sätt ses som avslutad. ABF i Norden avser att under 80-talet intensifiera detta arbete.

2.3 Den dubbla inriktningen

Vi har redan i avsnitt 2.1 pekat på några risker med en alltför stark prioritering av de nordiska kultursamarbetsorganens internationella arbete. Det hindrar emellertid inte att vi skall stå öppna mot omvärlden och lämna vårt bidrag till det internationella kulturutbytet.

Inom detta har organisationer som UNESCO, Europarådet och EG rådgivande och planläggande funktioner. Det kan dock konstateras att dessa organisationer hittills visat ringa intresse för hotet från den multinationella kulturindustrin.

Diskussioner bör tas upp om regler för multinationella företag inom kulturområdet med syfte att stärka de små nationernas ställning gentemot dessa företag och kommersialiseringen av kulturlivet.

Ett annat betydelsefullt område inom de internationella kulturkontakterna är upphovsrätten och dess framtida utveckling.

Vikten av kulturpolitiska synpunkter på detta område bör betonas. Detta gäller t. ex. de redan existerande planerna på kassettersättningar. Likaså bör en diskussion om möjligheterna att få distributionsrätten till det stora filmmaterial som TV-bolagen producerar tas upp. Detta är en viktig fråga för språkliga minoriteter som behöver stöd och hjälp i sina strävanden att uppehålla och utveckla sitt eget språk i ett annat land. Den lilla produktionen av samiska TV- och radioprogram som finns i Norden bör vara helt befriad från alla distributionshinder och ekonomiska pålagor.

2.5 Det nordiska kontaktnätet

ABF i Norden instämmer i att stöd för upprätthållande av det nordiska kontaktnätet är en av de viktigaste uppgifterna för det nordiska kultursamarbetet.

I detta sammanhang är det extra betydelsefullt att även frivilliga organisationer, vars bidrag inte automatiskt följer kostnadsutvecklingen lika lätt som institutioners och myndigheters, också får en möjlighet att upprätthålla sitt kontaktnät.

Tyvärr räcker det här inte med att hänvisa till Föreningarna Norden. Dessa har en viss betydelse som pådrivare och stöd för mindre organisationer och i vissa sammanhang. Men denna får inte överdrivas. Föreningarna Norden har en alltför blandad sammansättning och samlar inom sig alltför många olika typer av organisationer med vitt skilda mål och verksamhetsformer, för att kunna utgöra ett alternativ till direkta kontakter mellan broderorganisationer med samma inriktning i de olika länderna.

ABF i Norden instämmer likaså i att en betydelsefull del av det nordiska kultursamarbetet är att stödja de etniska och kulturella minoriteterna inom ramen för den gemensamma nordiska samhörigheten.

2.6 De ekonomiska förutsättningarna

ABF i Norden kan inte acceptera ministerrådets utgångspunkt, att de nordiska länderna skulle befinna sig i en så svår ekonomisk kris att den gemensamma kulturbudgeten inte skulle kunna ökas.

De nordiska länderna tillhör fortfarande världens rikaste länder. Den privata konsumtionen av lyxartiklar som t. ex. video- och stereoanläggningar ökar fortfarande.

Den nordiska kulturbudgeten utgör i dag en mycket liten del av ländernas nationella budgetar, och dessa utgör i sin tur små delar av de totala

budgetarna. Till exempel satsar det rika Norge i dessa tider, då nedrustning börjat diskuteras på allvar, mer pengar på att inköpa åtta nya kanoner än på landets hela vuxenutbildning.

Att spara på den nordiska kulturbudgeten kan därför inte lösa några mer övergripande ekonomiska problem. Det är endast en fråga om prioritering.

Det är därför beklagligt att hela ministerrådsförslaget genomsyras av en uppgivenhet, en genomgående pessimism och försök att föra bort kostnader från den nordiska kulturbudgeten.

Om ministerrådet vill fullfölja kulturavtalets förpliktelser om att stärka och intensivifiera det nordiska kultursamarbetet och utveckla den nordiska kulturgemenskapen, måste det i stället satsa på den gemensamma budgeten och föra över medel från de nationella budgetarna, där förutsättningarna att satsa varierar, till den gemensamma budget, där alla solidariskt delar kostnaderna i förhållande till sin betalningsförmåga. Att föra över kostnader på nationella organ skapar ju inga nya resurser.

Självfallet skall de rationaliseringsvinster som går att göra genom att lösa vissa uppgifter gemensamt utnyttjas. Men nordiskt kultursamarbete har också ett värde i sig, även på områden där de ökade avstånden och språksvårigheter gör att kostnaderna kan bli högre än för nationell verksamhet.

Det faktum att man hittills inte lyckats finansiera någon avgörande insats i breda befolkningslager, får inte tas till intäkt för att avstå från strävanden att nå ut på bredden.

Tvärtom är det nu hög tid att föra ned verksamheten på de nivåer där vanliga människor aktivt deltar i kulturlivet. Samarbetet får inte stanna på en nivå, där man bara producerar rapporter, som läses av få, än mindre leder till någon aktivitet. Vi måste gå vidare från det stadium där alla olika åsiktsriktningar samlas till stora konferenser, som bara innehåller ändlösa diskussioner, till ett stadium där vi är beredda att låta organisationer, som har en gemensam idé och som upplever ett behov av att samarbeta, får möjlighet att utbyta erfarenheter över gränserna och planera gemensamma aktiviteter.

ABF i Norden kan instämma i konstaterandet att projekt som satts i gång med nordiska medel ofta inte kunnat fortsätta sedan de nordiska bidragen försvunnit. Men vår slutsats är en helt annan än den som dras i ministerrådets förslag.

Ökade krav på medfinansiering skulle bara leda till att många värdefulla samlarbetsprojekt över huvud taget inte kan genomföras.

För att ett nordiskt samarbete skall kunna fungera, krävs längre resor än för nationell verksamhet och ofta tolknings- och översättningsarbete. Att administrera ett internationellt samarbete – som det ju faktiskt är – ställer också större krav på resurser än vad organisationernas nationella rutinarbete gör. I dagens läge finns inga reservresurser eller nationella bidragsmöjligheter att ta till när de nordiska bidragen dras bort.

Det är att fränsäga sig sitt ansvar att bara ge bidrag till igångsättning och sedan begära att någon annan skall ta över finansieringen.

Vår slutsats är att de nordiska stödordningarna måste frånga idén om att bara ge igångsättningsbidrag och i stället stödja en mer långsiktig uppbyggnad av ett samarbete som bygger på kontinuitet och förtroende och skapar större planeringssäkerhet. Endast då kan projekten följas upp, spridas och vidareutvecklas, så att insatta resurser ger största möjliga effekt.

Ingen har heller någonsin krävt av alla de institutioner som startats med hjälp av nordiska kulturbudgeten, att någon annan skall ta över finansieringen efter ett par år. Principen att ge igångsättningsbidrag till en verksamhet, som sedan kan bli självfinansierande, går att tillämpa på industriella och kommersiella investeringar, men inte på kulturell verksamhet inom icke kommersiella organisationer.

Det kan inte vara rimligt att ministerrådets stöd till organisationer, vars uppgift är att kontinuerligt aktivera människor, endast skall omfatta försöks- och utvecklingsarbete.

3 Förslag

3.1 Planer – riktlinjer – handlingsprogram

I avsnittet diskuteras den s. k. Bergendahlrapporten. ABF i Norden har tidigare via Folkbildningsförbundet inlämnat synpunkter på den.

ABF i Norden instämmer helt i det krav som förs fram i medlemsförslag A 611/k om en kraftigare satsning på den allmänskulturella sektorn. Vi kan också ansluta oss till de bärande idéerna om inriktningen av samarbetet som förs fram i förslaget:

- att folkrörelsernas betydelse för det nordiska kultursamarbetet måste erkännas;
- att kraftfulla åtgärder krävs för att möta den snabbt ökande kommersialiseringen av kulturlivet i Norden;
- att de höga kostnaderna för resor mellan de nordiska länderna är ett av de allvarligaste hindren för en utvecklad nordisk kulturgemenskap.

Vi anser att ministerrådet borde tagit större hänsyn till detta medlemsförslag än att avfärda det med orden "det är så omfattande och ambitiöst att det även i mer gynnsamma budgetlägen varit omöjligt att realisera i sin helhet."

3.2 Kulturbudgetens institutioner

Det finns i dag ett stort antal nordiska institutioner som, genom fasta byggnader och löner till fast anställd personal, binder upp en stor del av den nordiska kulturbudgeten. Att lägga ned sådana institutioner när angelägnare verksamheter kommer fram, är mycket svårt. *Man bör därför vara ytterst restriktiv med inrättande av nya fasta institutioner.*

Genom att ge bidrag till organisationer som har en fast förankring bland

stora befolkningsgrupper i sin nationella verksamhet, kan man stimulera dessa att erbjuda sina deltagare ett betydligt mer flexibelt nordiskt kulturutbyte. Även om organisationer också har behov av en viss planeringssäkerhet och kontinuitet i sin verksamhet, har de betydligt lättare att fånga upp angelägna frågor och utveckla nya verksamhetsformer. Genom den dagliga kontakt de har med de människor som arbetar aktivt ute på fältet, har de en betydligt större förankring, än vad en institution med nordiskt samarbete som enda verksamhetsområde någonsin kan få.

3.3 Undervisningsområdet

Då ABF i Norden är en vuxenutbildningsorganisation skall vi här inskränka oss till att kommentera vuxenutbildningsavsnittet.

Detta är i dag uppsplittrat på en rad olika uppgifter. Området innefattar även på nationell nivå en mängd olika arbetsuppgifter, som ivaratas av olika organisationer, institutioner och myndigheter. Där har man värdesatt den mångfald av olika aktiviteter, som de frivilliga organisationerna bedriver för att nå olika grupper. Då finns det ingen anledning att på nordiskt plan försöka inordna alla dessa under ett och samma tak.

I stället behövs en stödordning, som kan ge de organisationer, som vill bidra till att sprida kunskap om de nordiska länderna och det nordiska samarbetet, en möjlighet att föra ut dessa frågor genom regelbundna kurser på olika håll i Norden, utbyte av kursdeltagare, studiebesök och vänortskontakter mellan studiecirklar.

Medan den allmänkulturella sektionen inom det nordiska kultursamarbetet åtminstone anslår en liten del av sin budget till stöd åt organisationer, har utbildningssektionen hittills förbrukat alla resurser i egen regi och till en enda institution – Nordens Folkliga Akademi.

Det är nu hög tid att även utbildningssektionen tillvaratar den resurs, som finns i den rika floran av folkbildningsorganisationer med förankring i så gott som alla befolkningsgrupper i Norden.

Endast om organisationerna själva får utforma sina aktiviteter, kan man uppnå den förankring, som både bidrar till att resultaten av projekten förs ut som en naturlig del av deras verksamhet på alla nivåer, och att de själva är beredda att sätta in de eftersträlvade egeninsatserna.

Det klagas ofta över att kunskapen om vad som händer i grannländerna är dålig, och inte minst över att informationen om det nordiska samarbetet har svårt att nå ut. Det skall erkännas att det är ett område, där det är svårt att rekrytera deltagare som spontant önskar studera dessa ämnen. När det gäller ett vidare internationellt samarbete – med u-länderna – har man i de flesta av länderna ansett det så viktigt att man ger folkbildningsorganisationerna speciella bidrag till u-landsinformation. Vi anser att något liknande bör prövas när det gäller det nordiska samarbetet.

Arbetet för ökad språkförståelse hade hög prioritet under 1981. Men det får inte stanna vid att bli en ettårig insats, utan måste ständigt fortgå.

I första hand bör möjligheterna för finnar och islänningar att lära sig och träna de skandinaviska språken ökas. Men större insatser bör också göras för att få fler "skandinaver" att lära sig finska och isländska. Dessa insatser måste emellertid fortlöpande kompletteras med möjligheter att utnyttja tolkning, även i de frivilliga organisationernas arbete.

I andra hand bör olika former prövas för att öka den inbördes förståelsen av danska, norska och svenska.

Detta är en stor uppgift, där både det allmänna skolväsendet, massmedia och fria organisationer måste medverka. Folkbildningsorganisationerna med sitt stora kontaktnät har här betydande uppgifter. Studiecirklar och intensivkurser i språk är naturliga medel i detta arbete. Men också alla övriga samarbetsformer, som ger människor möjlighet att träffas och träna språkförståelse är viktiga. Genom att erbjuda tolkning, kan man också engagera deltagare utan språkkunskaper och hos dem väcka ett intresse för att lära sig språk.

Bland de önskemål som förts fram inom ABF i Norden kan nämnas en utvidgning av de intensivkurser i svenska för finnar och islänningar som genomförts i Norrbotten, en motsvarande kursverksamhet i finska för svenskar redan från nybörjarstadiet och utarbetande av en nordisk språkhundledning för folkrörelseorganisationer med översättningar och förklaringar av de fackuttryck, som används vid möten, seminarier, konferenser och kongresser.

Troligen är det riktigt som sägs i ministerrådsförslaget, att ingen annan åtgärd kan mäta sig med TV, när det gäller att öka språkförståelsen. Men det förutsätter att man slutar att använda textning mellan danska, norska och svenska.

3.4 Forskningsområdet

ABF i Norden har sedan tillkomsten, i mitten på 1970-talet, inte ägnat den samnordiska forskningen särskild uppmärksamhet. Olika yttringar ger dock vid handen att det framgent kan bli annorlunda. Vi vill därför peka på att det under 80-talet kan bli aktuellt för folkbildningen och folkrörelserna att bedriva samnordisk forskning. Särskilt intressant kan vara att belysa folkbildningens roll i ett alltmera kommersiellt och datoriserat samhälle.

3.5 Allmänskulturella området

Det konstaterande om att skapande kultur inte går att rationalisera, som görs i avsnitt 3.5.1. understryker bara behovet av ökade resurser för det allmänskulturella samarbetet.

Punkt 3.5.2. bör ses i sammanhang med forskningsavsnittet.

När det gäller spridning av resultat av den verksamhet som äger rum inom ramen för stödordningarna, måste det vara en uppgift för dem som anordnar ett projekt att också sprida resultaten.

Utvärdering och diskussion av verksamheten är viktig, men får aldrig bli

ett självändamål, som tar merparten av de resurser som står till förfogande, så att det inte blir tillräckligt kvar för den konkreta aktiviteten.

Punkt 3.5.4. är säkert den som mött de kraftigaste reaktionerna i hela ministerrådets förslag. Frågan är vad man avser med ``den innehållsliga delen av projekten''. 90 % av kostnaderna för organisationernas nordiska samarbete är rese- och uppehållskostnader. Det är dessa som skiljer nordiskt samarbete från nationell verksamhet. Övriga kostnader är lätta att täcka med nationella medel.

Den reguljära verksamheten inom olika organisationers nordiska samlingsorgan har hittills inte varit bidragsberättigad. Så här finns inga resurser att spara in på.

Om inte bidrag utgår till rese- och uppehållskostnader finns heller inga möjligheter att genomföra insatser av utvecklingskaraktär.

Att satsa på planläggning av aktiviteter som det inte finns resurser att genomföra är meningslöst.

Kan man inte resa och träffas under projektets gång, finns ingen anledning att genomföra försöksprojekt på nordisk basis.

Finns inte resurser för genomförande av utvecklingsarbete i nära samspel mellan berörda organisationer, finns heller ingenting att utvärdera.

Hur en sådan ordning skulle kunna ge ökad kvalitet och aktivitet, har vi svårt att förstå. Snarare skulle den leda till att allt försöks- och utvecklingsarbete kom att genomföras på nationellt plan, för att inte spridas förrän rapporterna var tryckta. Då skulle alla de impulser som en gemensam försöksverksamhet ger, gå förlorade och intresset för att sprida resultaten över gränserna minska betydligt.

Vi kan heller inte inse värdet av att begränsa bidragen till ledarutbildning och metodutveckling. Dessa är visserligen betydelsefulla delar av folkrörelsernas samarbete, men långt ifrån de enda.

Vi kan instämma i att man bör finna permanenta finansieringsformer för verksamheter som visar sig ge lyckade resultat. Men varför dessa skulle ligga utanför den nordiska kulturbudgeten, har vi svårt att förstå. Att föra över finansieringen på nationellt plan skapar ju inga nya resurser. Det försvårar bara för de små folken och utkantsområdena att delta.

Stödordningen för nordiskt folkbildningssamarbete är självfallet den del av det nordiska kultursamarbetet, som ABF i Norden kommit närmast i kontakt med. Det finns därför anledning att gå lite närmare in på de problem vi upplever och hur vi skulle kunna tänka oss att utveckla samarbetet, med en någorlunda realistisk resursökning.

De nordiska ABF-organisationerna har samarbetat ända sedan de nationella organisationerna bildades. Ett fastare organiserat samarbete med eget sekretariat fick vi emellertid först 1975. En bidragande orsak till att man då ansåg tiden mogen att ta på sig de ökade kostnader som det medför, var att Nordiska ministerrådet öppnade en möjlighet att ge bidrag till samlingsprojekt.

ABF-organisationerna upplever emellertid nu en rad hot mot samarbetet:

- Sedan 1975 har kostnaderna för verksamheten fördubblats, samtidigt som bidraget stått praktiskt taget stilla;
- Allt fler organisationer gör anspråk på bidrag, vilket i och för sig är glädjande, men ställer ökade krav på resurser;
- Kraven på egeninsatser ökar;
- Nordiska kultursekretariatets ändringar i praxis och administrativa rutiner försvårar verksamheten.

ABF i Norden är klart medveten om att den ekonomiska situationen inte medger några genomgripande ökningar av de ekonomiska insatserna. Men även med en måttlig ökning av den nordiska kulturbudgeten, kombinerat med en omprioritering, finns det möjligheter att bredda och förankra samarbetet, om bara folkrörelsernas och folkbildningens betydelse för att nå ut på bredden och engagera eftersatta grupper erkänns, och folkrörelserna ges ett större ansvar för att självständigt utforma sin verksamhet.

Naturligtvis skulle det med "tillräckliga resurser" gå att göra mycket mera. Mot bakgrund av den ekonomiska situationen har vi emellertid valt att begränsa oss till ett par av de områden som vi redan varit inne på:

- Uppföljning och vidareföring av lyckade projekt som redan genomförts;
- Större möjligheter att engagera medlemsorganisationerna i för dem viktiga frågor;
- Kraftig utbyggnad av det regionala och lokala samarbetet;
- Lägre, alternativ semester, resor;
- Ökad satsning på utbildning och information om grannländerna och om det nordiska samarbetet, inklusive materialproduktion;
- "Kulturarrangemang";
- Förnyelse och utveckling.

3.5.4.1. Nuvarande resurser

Det nordiska folkbildningssamarbetet förfogar i dag över 1.28 milj. D.Kr/år. Bland dem som kan söka dessa bidrag finns cirka 70 studieförbund med vardera mellan 1 och 50 medlemsorganisationer. Dessa har sedan distrikt och avdelningar. Följer man den kommunala indelningen, vilket de flesta gör, blir det cirka 70 distrikt och cirka 700 avdelningar. Även om inte alla förbund är lika väl utbyggda, blir det en ansenlig mängd organisationer, som kan tänkas vilja ha del av dessa medel. Till detta kommer att beslutande organ på sista tiden mjukat upp praxis för vilka som kan få bidrag till att omfatta fler än dem som reglerna, strikt tolkat, omfattar.

ABF i Norden har hittills, på grund av att övriga organisationer inte haft resurser att utarbeta ansökningar och bekosta de höga egeninsatserna, fått en stor del av dessa medel. Tack vare dessa bidrag har vi kunnat bygga upp en organisation och ett sekretariat, som gjort det möjligt att bedriva ett nära samarbete, som tillfört de nationella organisationerna många värdefulla erfarenheter.

Men den senaste tiden har intresset ökat och allt fler sökande gör anspråk på bidrag. Det leder till att ABF i Norden kommer att få stora svårigheter att upprätthålla det värdefulla samarbete vi startat, något som knappast kan ses som en önskvärd utveckling för någon nordiskt intresserad. Enkom för att bereda plats för flera organisationer att utveckla ett nordiskt samarbete, utan att därmed rycka undan möjligheterna att bibehålla det som byggts upp, krävs därför en ökning av resurserna.

Bidraget har heller inte utvecklats i takt med kostnadsutvecklingen, vilket bara det minskat möjligheterna att upprätthålla samarbetet, speciellt som även de nationella organisationerna fått vidkännas minskningar av sina resurser.

3.5.4.2 Organisation

En förutsättning för att en grupp organisationer skall kunna utveckla ett givande samarbete, som når ut på bredden och ger märkbara effekter i de olika länderna, är att de organisationer som skall samarbeta har samma ideologiska grundsyn och likartade verksamhetsformer.

En regelbunden mötesverksamhet är en annan förutsättning för att kunna följa varandras verksamhet, fånga upp idéer, utveckla projektplaner, följa upp genomförda projekt och sprida erfarenheterna. Utan denna möjlighet blir enstaka projekt lätt ett nöje för stunden utan märkbara effekter på sikt.

Det är också en styrka om organisationerna ges möjlighet att upprätthålla ett permanent samarbetsorgan med ett eget sekretariat.

Hur ett stöd till upprätthållande av nordiska samarbetsorgan skall konstrueras kan diskuteras. En möjlighet är ett rent organisationsbidrag. Detta har man hittills inte velat gå in för, då det finns risk för att stora delar av de små tillgängliga resurserna då går åt till att administrera organisationer som inte har råd att bedriva någon verksamhet. En viss kostnad för administration måste man emellertid acceptera för att kunna bedriva ett nordiskt samarbete. Den modell som hittills tillämpats, men som revisorerna nu angripit, med möjlighet att avsätta resurser för administration av varje projekt, garanterar däremot att organisationerna verkligen genomför en verksamhet som står i relation till de administrationsbidrag som utgår.

Själva samarbetsorganisationen, d. v. s. de beslutsfattande organen, har hittills finansierats helt med egna medel. Ett undantag utgör dock Island. Vill man garantera att utkantsområdena (i första hand den självständiga nationen Island, men eventuellt också Grönland, Färöarna och Åland) skall kunna delta på likvärdiga villkor, krävs stöd till de dyrbara resorna.

3.5.4.3 Uppföljning och vidareföring av lyckade projekt

ABF i Norden har med stöd först från Nordiska kulturfonden och senare från den s. k. folkbildningsmiljonen genomfört en rad samarbetsprojekt, som givit många glädjande resultat och värdefulla erfarenheter. Som några

exempel kan nämnas försöksverksamhet med uppsökande verksamhet för att rekrytera kortutbildade till studiecirklar och kultur på arbetsplatser, kulturdagar för olika yrkesgrupper, turnéer med musik- och teatergrupper och den nordiska ABF-skolan.

Enligt gällande regler är detta sådan verksamhet, som bidraget är avsett för. Men bidrag kan bara beviljas under högst tre år och inte till kontinuerligt återkommande verksamhet.

Detta har medfört att organisationerna gemensamt utvecklat verksamhetsformer, som man funnit framgångsrika, men sedan tvingats avbryta på grund av att det inte längre går att finna finansieringsmöjligheter. Från kultursekretariatet har det hävdats, att nationella organ måste överta finansieringen när en försöksverksamhet givit så lyckade resultat att den bör permanentas.

Detta kan vara riktigt i några av fallen, när det gäller att utveckla verksamhetsformer, som sedan skall tillämpas lokalt. Men ingen samordning har förekommit och inga nationella organ har känt något ansvar för att möjliggöra fortsatt arbete.

Och i de fall där det är fråga om att direkt stärka den nordiska kulturgemenskapen, är fortfarande reskostnader det allvarligaste hindret. Inget nationellt organ är berett att ta ansvaret för dem. Ett typiskt exempel är de kulturdagar för olika yrkesgrupper, som organisationerna funnit så värdefulla att de fortsatt att genomföra dem som nationella arrangemang, men där det nordiska inslaget helt försvunnit, när man inte längre får bidrag till resor.

Ett annat exempel är den nordiska ABF-skolan, som alla är eniga om är ett värdefullt sätt att sprida kunskap om de nordiska länderna och nordiskt samarbete. Efter försökskurserna finns inte längre någon bidragsmöjlighet och på grund av reskostnader och tolkningskostnader blir kursavgifterna så höga att det inte finns någon möjlighet att nå de deltagare vi önskar.

Detta ständiga krav på nyheter, och bristen på möjligheter att utnyttja vunna erfarenheter till att förbättra kvaliteten på våra arrangemang, gör att planeringen av verksamheten blir onödigt omständigt och tidskrävande. Hade man möjlighet att upprepa lyckade satsningar från år till år på olika platser i Norden, skulle fler kunna få del av det nordiska utbytet.

3.5.4.4 Verksamhet i medlemsorganisationer

De nordiska ABF-organisationerna har tillsammans 203 medlemsorganisationer. Det är en stark tradition inom ABF-organisationerna att all verksamhet genomförs i nära samarbete med medlemsorganisationerna. Det är genom dem vi har möjlighet att nå ut till många kulturellt eftersatta grupper, som inte spontant söker sig till ett allmänt kulturutbud. Många av dem har också egna idéer och önskemål om nordiska samarbetsprojekt. Hittills har endast en mycket liten del av dessa kunnat tillfredsställas. Metallarbete-förbunden, de socialdemokratiska partierna och bostadsorganisatio-

nerna har deltagit i sådant samarbete. Men även inom övriga organisationer finns många önskemål.

De fackliga organisationernas samarbetsorgan NFS och de olika förbundssekreteriater har visserligen ett väl etablerat eget samarbete. Men mycket av deras resurser går åt för att göra utredningar och samordnade aktioner på central nivå. Ett samarbete med ABF i Norden har önskats, framför allt för utbildning i nordiska och internationella frågor, och för att möjliggöra för lokalt aktiva att utbyta erfarenheter; till exempel har anställda inom företag med produktion i flera nordiska länder behov av att kunna träffas och diskutera samverkan. Men också fackliga representanter från olika företag inom samma bransch kan få nya idéer och lära av varandra om de kan få möjlighet att ta del i ett utökat vänortsutbyte.

På det politiska området är behovet av samarbete stort i gränsregioner, där överenskommelsen om gränsregionalt samarbete kan tillämpas. I de områden där offentliga myndigheter redan etablerat samarbetsorgan, såsom Nordkalotten och Mittnorden, har naturligt nog även partiorganisationerna behov av nära kontakter. Också inom den politiska studieverksamheten finns behov av gemensamma aktiviteter. En bok som förklarar bakgrunden till och motiven för de nordiska ländernas säkerhetspolitik har utgivits. Sedan dess har de socialdemokratiska partierna enats om kravet på en kärnvapenfri zon i Norden, och det finns behov av att föra studierna vidare kring arbetet för fred och nedrustning. Till exempel har ABF i Norden ägnat 1982 års ABF-skola och förbundskonferens åt detta tema, och avser att intensifiera detta arbete de kommande åren.

Vid den informationskonferens, som Nordiska rådet inbjöd folkbildningsorganisationerna till för tre år sedan, framfördes starka önskemål om ökad information och debatt om de frågor som behandlas i Nordiska rådet. Detta är en uppgift som ligger väl i linje med den verksamhet som folkbildningsorganisationerna bedriver nationellt. För att de skall kunna ta upp den även på nordiskt plan, krävs att Nordiska ministerrådet erkänner behovet av stöd även till information med ett politiskt innehåll.

Barn- och ungdomsorganisationerna har visserligen en egen bidragsordning, men även den är mycket otillräcklig. Många typer av projekt som planeras, syftar också till att skapa kontakt mellan generationerna. Ett exempel är planerna på nordiska familjeläger som en form av alternativ semester med meningsfulla aktiviteter. Kursverksamhet och utgivning av gramfonoskivor är andra exempel på projekt som vänder sig till både unga och äldre.

Kvinnoförbunden, pensionärerna, handikapporganisationerna och invandrarna är andra som har framfört önskemål om samarbete. Därtill kommer hela den långa raden av övriga medlemsorganisationer inom ABF i Norden. Och ser man till hela folkbildningen och det stora antalet medlemsorganisationer som finns knutna även till övriga studieförbund, inser man snart att 1 milj. DKK inte är mycket att dela på.

3.5.4.5 Regionalt och lokalt samarbete

ABF i Norden har under de år "folkbildningsmiljonen" funnits försökt fördela resurserna mellan egna centrala idéer, initiativ från medlemsorganisationerna och regionala och lokala projekt. Hittills har resurserna emellertid varit så små och reglerna så utformade att något mer omfattande stöd inte utgått till regionalt och lokalt samarbete. Många distrikt och avdelningar har emellertid själva tagit kontakter och utvecklat olika former av samarbete. Oftast räcker emellertid inte de egna resurserna till mer än ett studiebesök vart annat år. I de flesta fallen är det också fråga om bilaterala kontakter snarare än nordiskt samarbete.

En undersökning som ABF i Norden genomförde 1980 visar att dessa kontakter ökat betydligt sedan den förra undersökningen gjordes 1975. Och önskemålen om nya kontakter är ändå större. 30 distrikt och 70 avdelningar inom ABF i Norden har redan någon form av nordiska kontakter. 45 distrikt och 174 avdelningar har uppgett att de önskar hjälp med att etablera nya kontakter. Och ABF i Norden är fortfarande bara en organisation av många som skall dela på de knappa resurserna.

De önskemål om samarbetsformer som framförts omfattar alla de traditionella samarbetsformer som ABF i Norden arbetar med, såsom erfarenhetsutbyte i form av studiebesök eller seminarier, kurs- och konferensutbyte, kulturdagar, turnéer med musik- och teatergrupper, utbyte av utställningar både av varandras verksamhet och konstutställningar, läger och Lär-Spar-Res-verksamhet.

Bland de mera ambitiösa förslagen finns produktion av lokala studiematerial, besök och korrespondens mellan studiecirklar som studerar samma teman och amatörforskningsprojekt.

Gemensamt för de allra flesta svaren är emellertid kraven om att få bidrag för att klara reskostnaderna.

För att det över huvud taget skall vara möjligt att komma med förslag om mer originella projekt av försöks- och utvecklingskaraktär, är det nödvändigt att distriktens och avdelningarnas representanter först får möjlighet att träffas och lära känna varandras verksamhet.

Det finns flera sätt för ABF i Norden att stimulera till ökat lokalt samarbete. Naturligtvis bistår vi avdelningar och distrikt, som önskar samarbeta med att finna lämpliga samarbetspartners och förmedla kontakter. Många lokalt aktiva har också funnit kontakter som deltagare i centrala arrangemang.

Ett sätt att stimulera till lokalt samarbete är att söka planeringsbidrag för grupper av distrikt eller avdelningar som önskar etablera ett samarbete och därigenom göra det möjligt för dem att utarbeta projektplaner.

Ett annat är att samlar ihop till distrikts- eller avdelningsseminarier. Vid dem skulle vi kunna:

- Presentera de villkor vi har att arbeta med, dvs. vilka bidragsmöjligheter som finns, vilka regler som gäller osv. för en större grupp samtidigt;

- Låta distrikten eller avdelningarna själva presentera sin verksamhet för varandra och finna fram till vilka som har intresse av att samarbeta;
- Skapa personliga kontakter;
- Diskutera idéer om möjliga samarbetsprojekt.

En kraftig satsning på det lokala samarbetet, som ofta uttalats som önskvärd både från centrala organisationer och myndigheter, kräver emellertid att betydande resurser ställs till förfogande. Risken är annars att det uppstår en obehaglig konkurrens, att stora resurser satsas i planering som inte kan fullföljas och vi skapar besvikelse och irritation i stället för engagemang och gemenskap.

3.5.4.6 Läger, alternativ semester, resor med innehåll

Om man verkligen menar något med att "öka den nordiska kulturgemenskapen", måste människor från de olika nordiska länderna i betydligt större utsträckning, än vad som för närvarande är fallet, få tillfälle att träffas, lära känna varandra och uppleva gemenskap. De största förutsättningarna för att detta skall lyckas finns om man samlar människor med samma intressen och likartade värderingar från de olika länderna. Detta kan göras:

- På kurser, konferenser, seminarier;
- På vänortsbesök;
- På gruppresor efter gemensamma cirkelstudier;
- På kulturdagar, musikfestivaler m. m.;
- På familjeläger och alternativsemesterarrangemang.

Alla dessa typer av arrangemang anordnas regelbundet, om än i blygsam omfattning av vissa avdelningar. De flesta vänortskontakter når fortfarande ganska få hårt engagerade i kommunala organ eller organisationer. För att nå ut till större grupper och erbjuda en möjlighet för flera generationer att umgås, vill ABF i Norden arrangera familjeläger eller alternativa semesterarrangemang med deltagande från de olika nordiska länderna. Alternativ semester kan anordnas med olika inriktning på exempelvis idrotts- och friluftaktiviteter kombinerat med studier av miljöfrågor, musik med både framträdanden av professionella artister och möjligheter att sjunga och spela i grupp, undervisning i olika konsthantverk kombinerat med studier av gamla kulturmiljöer m. m. Tankar finns också om att följa upp de seminarier, som gjorts kring olika delar av Norden med ett lite lättare program, som ändå kan ge en god bild av det land man besöker.

Inom arbetarrörelsen finns en rad kursgårdar och feriebyar som redan börjat utnyttjas för sådana arrangemang. En förutsättning för att de skall nå målet att samla deltagare från hela Norden är dock att de går att erbjuda till rimliga kostnader.

I ett läge där generella sänkningar av biljettpiserna knappast är att hoppas på, bör någon form av rabatt för deltagare i dessa typer av arrangemang diskuteras. Grupprabatter finns redan. Men situationen vid de flesta nordiska arrangemang är inte att en stor grupp reser tillsammans från en

ort till en annan, utan snarare att många människor reser från olika platser till ett gemensamt mål. Inom Norge finns ett sådant system, där deltagare i kurser anordnade av en organisation kan få rabatt på järnvägen. Detta system bör kunna utvecklas. Av hänsyn till utkantsområdena måste det emellertid även omfatta flyget.

Den s. k. nordturbiljetten har ofta framhållits som exempel. Men faktum är att den är avpassad för rundtursturister och man måste resa ganska långt för att den skall löna sig. Likaså förutsätter många rabatter att man är borta en viss tid. De lämpar sig därför inte för den form av korta, återkommande möten som är nödvändiga för att upprätthålla en kontinuerlig kontakt.

Rabattsystem finns också för pensionärer, ungdomar och familjer. Det är bra. Dessa grupper har ofta, men inte alltid, små resurser att röra sig med. Men det finns många vanliga löntagare som heller inte har råd att resa i Norden. En rabattordning som baserade sig på deltagande i kulturella arrangemang i stället för ålder och antal övernattningar skulle kunna bidra till att avsevärt öka den nordiska kulturgemenskapen och samvaron mellan generationer.

3.5.4.7 Utbildning och information

Att sprida information och kunskap om grannländerna, deras kultur och organisationer och om det nordiska samarbetet måste ses som en av de viktigaste uppgifterna för en organisation som vill öka den nordiska kulturgemenskapen. ABF i Norden gör detta på olika sätt:

- Genom utbyte av deltagare i varandras ordinarie kursverksamhet;
- Genom studiebesök;
- Genom studiecirklar om de olika länderna och nordiska samarbetsfrågor;
- Genom samarbete kring studiematerialproduktion;
- Genom gemensamma kurser (främst den nordiska ABF-skolan som har detta som huvudsyfte, men också Genève-skolan, Manchesterskolan och kortare temaseminarier, som har andra huvudteman, men som genom sin nordiska sammansättning förmedlar även nordiska kunskaper).

De båda gemensamma längre kurserna, Genève-skolan och Manchester-skolan, var de första stora samarbetsprojekt som ABF-organisationerna enades om. De handlar båda om utomnordiska teman. Den nyligen startade nordiska ABF-skolan är ett resultat av önskemål om att skapa en motsvarighet om Norden och nordiskt samarbete. De båda försökskurser som hittills genomförts har blivit mycket uppskattade. Erfarenheterna visar emellertid att det finns behov av en mer differentierad kursverksamhet på olika nivåer och med inriktning på olika medlemsorganisationer. Skolan skulle också kunna utgöra ramen för kortare eller längre temakurser kring ämnen som anses angelägna.

Utbytet av kursdeltagare i organisationernas ordinarie kursverksamhet har länge erbjudit en utmärkt möjlighet att bekanta sig med varandras

länder och organisationer. Även här har emellertid höga reskostnader lagt hinder i vägen för att det skall kunna nå någon större omfattning. Någon form av nordiska resestipendier skulle kunna bidra till att större grupper fick möjlighet att utnyttja dessa erbjudanden.

Väl planerade studiebesök är en oöverträffad metod att studera frågor av speciellt intresse mera ingående. Detta är en verksamhet som hittills helt finansierats med egna medel, men som skulle kunna ökas betydligt om bidragsmöjligheter skulle öppnas.

Studierna i cirkel av nordiska länder är oftast kombinerade med resor till något grannland. Billigare resmöjligheter skulle säkert öka intresset även för denna form av verksamhet.

För att kunna få till stånd studier kring nordiska samarbetsfrågor, krävs bidrag för att kunna ta fram studiematerial, då upplagorna i varje fall bli så små, att inget förlag vågar satsa på dem, utan att få garantier.

Produktion av gemensamma studiematerial har ofta förts fram som lämpliga samarbetsprojekt. Ett visst samarbete på detta område har också förekommit. De vinster som uppkommer genom att materialen kan säljas på en större marknad är emellertid inte så stora som de vid första anblicken kan se ut. Kostnaden för arbetsgrupper, översättningar, anpassning till nationella lagar och bestämmelser, upphovsrättsersättningar, tullar m. m. har ofta försvårat förverkligandet av de idéer som framförts.

De nordiska "Brevskolorna" (AOFs förlag i Danmark, TSL:n Kirjao-pisto i Finland, Bréfaskólinn på Island, Folkets Brevskole i Norge och Brevskolan i Sverige) har emellertid nyligen etablerat ett närmare samarbete. Därmed finns ökade förutsättningar för en utveckling av samarbetet kring materialproduktion.

3.5.4.8 "Kultur"

Allt vad som behandlas i denna text är kultur i ordets vidare bemärkelse. Men i detta avsnitt beskrivs möjligheter att öka utbytet inom de traditionella kulturformerna, teater, musik, film, dans, bildkonst, konsthantverk och litteratur.

På detta område har ABF i Norden planerat en rad samarbetsprojekt. Störst har kanske framgångarna varit med kulturdagarna för olika yrkesgrupper. Mycket uppskattade har också de turnéer varit, som genomförts med både musik- och teatergrupper. Däremot har våra planer på gemensam produktion av utställningar och film inte ens fått chansen att prövas, då ansökningarna om bidrag avslagits.

En utställning om Albin Amelins konst, som fått positivt gensvar hos svenska bidragsgivare, kunde t. ex. inte realiseras på grund av att det inte gick att få fram nordiska bidrag för att kunna visa den i hela Norden. Ett försök på litteraturområdet föll på att det inte gick att visa för förlag i alla länderna att det gick att ge ut en nordisk novellsamling utan för stora förluster.

Under 1980/81 har en kulturarbetsgrupp varit i arbete. Den har i första hand ägnat sig åt att utarbeta en debattskrift kring nordisk kulturpolitik, men också lagt fram en rad förslag om önskvärda samarbetsprojekt:

- * *Kulturdagarna* för olika yrkesgrupper fortsätter att genomföras. För att bibehålla det nordiska inslaget krävs emellertid möjligheter till nordiskt stöd. Kulturdagar, med alla de förberedande aktiviteter som dessa för med sig, kan också anordnas på andra teman och med knytning till vänorter;
- * En närliggande verksamhet är de *musikfestivaler*, som traditionsenligt genomförs varje år i Valkeakoski och som nu börjar att sprida sig till andra orter;
- * *Turnéer* med författare, musik-, teater- och dansgrupper tillhör också de traditionella verksamhetsformerna, som tål att upprepas. Speciellt uppskattas de av amatörgrupper, som då också kan få en chans att träffa liknande grupper i andra länder och utbyta erfarenheter;
- * *Utställningar* har ofta framförts som lämpliga samarbetsprojekt. De kan t. ex. användas för att presentera en eller flera konstnärer från ett land i de övriga, för att visa prov på konsthantverk som gjorts i organisationernas cirklar eller för att sprida information om någon del av det nordiska samarbetet. Själva produktionen av en utställning kan också vara en aktivitet i sig;
- * En utställning, *kombinerad med ett studiematerial om gamla utdöende konsthantverkstraditioner*, är ett förslag. Den skulle t. ex. kunna visa prov på färöiska stickmönster som härstammar från vikingatiden eller folkdräkter vars mönster visar på kontakter mellan olika delar av Norden långt tillbaka i tiden. Genom att kombinera en utställning för att väcka intresse med ett studiematerial, skulle man kunna hjälpa till att låta dessa traditioner leva vidare;
- * Ett seminarium om *bevarande av arbetarkultur* har vi redan fått planeeringsbidrag till. Amatörforskning, bevarande, dokumentation är arbetsområden som väckt ett allt större intresse den senaste tiden och som det nordiska samarbetet bidragit till att sprida. En uppföljning av seminariet skulle kunna vara att tillsammans med olika fackförbund arrangera insamlingar av gamla arbetsverktyg, fotografering/filmning av försvinnande arbetsmiljöer och intervjuande av äldre yrkesmän som kunde sammanställas både till utställningar och studiematerial;
- * De flesta kulturella ämnen tillhör dem som lämpar sig för *gemensam materialproduktion*. Material i t. ex. sömnad, keramik o. d. har direkt kunnat översättas. Ett musiklyssnarmaterial och en "kurs för sångledare" har också producerats gemensamt. En inventering och sammanställning av allt det material som används i de olika organisationernas musikundervisning upplevs nu som angelägen;
- * ABF i Norden och FNSU har hittills utgivit var sin *nordisk grammofonskiva*. Fler sådana produktioner har ofta föreslagits;
- * Ett annat ständigt återkommande krav är en *gemensam nordisk arbetarsångbok*;
- * *Litteratur* är ett hittills försummat område. Även om det första försöket att utge en nordisk novellsamling strandade på att förlagen inte fann det tillräckligt lönsamt, finns det mycket som skulle gå att göra med bättre resurser, t. ex. litteraturveckor med författarturnéer runt om i Norden, presentation av nordiska författare i organisationernas tidningar m. m.;

* *Film* är ett annat område, som ABF i Norden ännu inte haft råd att satsa helhjärtat på. Inom ABN finns däremot redan ett givande samarbete kring "Barnens Bio Kontrast".

Med större resurser skulle vi kunna *friköpa barn- och ungdomsfilm från TV-bolagen* och visa dem där det går att skapa aktiviteter kring dem. Till att börja med har en undersökning föreslagits för att kartlägga de hinder som i dag står i vägen för att utnyttja detta material.

3.5.4.9 Förnyelse och utveckling

De flesta av de verksamhetsformer som hittills beskrivits, baserar sig på redan vunna erfarenheter. För en folkrörelse som vill skapa engagemang och förnyelse är ett ständigt utvecklingsarbete dessutom nödvändigt. Det nära nordiska samarbetet kan här bidra till att nya idéer snabbt sprids över hela Norden, och till att misstag kan undvikas att upprepas.

Men organisationerna kan också gemensamt ta initiativ till och organisera olika former av försöks- och utvecklingsarbete.

Hittills vunna erfarenheter visar emellertid att ett seriöst utvecklingsarbete i fem länder, med ett fungerande utbyte, kräver betydligt större ekonomiska resurser och möjligheter att arbeta över en längre tidsperiod, än vad nuvarande bidragsordning tillåter.

De aktiviteter vi här beskrivit omfattar både kvalitativa förbättringar av pågående samarbete och kvantitativ ökning. Vinster kan också göras genom administrativ förenkling. Till exempel skulle man kunna ta upp diskussionen om ett system, där organisationerna får ett årligt bidrag baserat på en verksamhetsplan och redovisar ett årsbokslut, i stället för att lägga ned stora resurser på att utarbeta ansökningar, som kanske inte beviljas och bevaka redovisningsfrister. Ett sådant system skulle också förenkla revisionen, som vida överstiger de nationella rutinerna i de olika länderna.

3.6 Organisation

När det gäller de rådgivande kommittéerna har vi inom ABF i Norden mest erfarenhet av RKK. Denna kommitté har genom sin breda sammansättning kommit att spela en betydelsefull roll såväl vid utarbetandet av planer som vid fördelning av bidrag. Den har också varit det enda organ, där företrädare för kulturlivets olika grenar, vid sidan av politiker och tjänstemän, kunnat framföra sina synpunkter. Tyvärr håller denna möjlighet på att urholkas i och med att riksdagsmän och departementstjänstemän utsetts till ledamöter, vilket väl inte var avsikten från början. Dessa har ju möjlighet att utöva inflytande via ämbetsmannakommittén och kulturutskottet.

Under punkt 3.6.2 nämns dessutom en nordisk samarbetsorganisation, som inte är del av det av ministerrådet administrerade samarbetet, på folkrörelseområdet. Vi vet inte vilken organisation som avses. Det finns en stor mängd nordiska samarbetsorgan mellan olika folkrörelser, men oss veterligt inget gemensamt för alla folkrörelser.

4 Medlemsförslag A 611/k

ABF i Norden kan, som tidigare nämnts, instämma i de bärande idéerna i medlemsförslaget.

Synpunkter på resursernas fördelning och folkbildningsstödet har anförts tidigare i yttrandet.

Barn och ungdom tillhör de grupper som är mest utsatta för de kommersiella krafternas framfart. Därför är en satsning på barns och ungdoms egna organisationer, där de själva kan utveckla en skapande verksamhet under demokratiska former, extra viktig.

Samhället i sin helhet – och här spelar skolan en viktig roll – måste också arbeta målmedvetet och långsiktigt på att ge det uppväxande släktet kulturella uttrycksmedel. Barns och ungdomars egen aktivitet och egna behov skall vara utgångspunkten.

När man talar om barnkultur avses ofta de konstnärliga uttrycksmedlen anpassade till barns och ungdoms förmåga att förstå och mottaga budskap. Det handlar t. ex. om barnfilm, barnböcker, barnteater etc.

Men barnkultur i den mening som ABF-organisationerna menar, är inte bara en fråga om att barn ges upplevelser och får ta emot budskap. Att lära barn och ungdom att förstå och hantera de kulturella uttrycksmedlen är att ge dem verktyg och form för att bearbeta, benämna och beskriva sin omvärld, ge uttryck för sina behov, känslor och önskningar. Det är att stimulera fantasi och skaparglädje, ge möjlighet att uppleva skönhet och glädje och frigöra inneboende krafter.

I likhet med all annan kultur är barnkulturen starkt kommersialiserad, dvs. det avgörande motivet är att tjäna pengar och inte barns och ungdomars egna behov. Detta medför att utbudet i många fall är mycket stereotypiskt och utslätat till form och innehåll. Ofta är det fyllt med schabloner och reaktionära värderingar. Utbudet är inriktat på passiv konsumtion.

Dessa effekter förstärks av att det många gånger är fråga om starka multinationella företag, som arbetar med barnkultur i olika former, t. ex. barnböcker, barnfilm, serieböcker och serietidningar. Utbudet är ofta av anglo-amerikanskt ursprung, vilket bl. a. innebär att materialet innehåller mycket lite av de nordiska samhällenas värderingar i skilda frågor.

All kommersiell barnkultur är naturligtvis inte kvalitetsmässigt undermålig. Den sammantagna bilden är dock dyster, särskilt om man samtidigt beaktar de ringa resurser som står till buds för att motverka den undermåliga kommersiella barnkulturen. Bilden blir ännu mer besvärande, om man till detta lägger bristen på handlingskraft och medvetenhet från skilda samhällsorgan.

Det bör övervägas om inte samhället i vissa fall aktivt bör kunna förbjuda eller försvåra produktion och försäljning av viss barnkultur. Det är t. ex. knappast förenligt med de nordiska samhällenas värderingar att multinationella företag fritt får sprida anglo-amerikanska värderingar och fördomar om våld, ras och kön.

I andra fall måste samhället aktivt och medvetet göra insatser för att bygga upp en barnens och ungdomarnas egen kultur. Flera skäl talar för att stödet i första hand bör kanaliseras genom barnens och ungdomens egna organisationer. De barn- och ungdomsorganisationer som präglas av en idé arbetar i flera fall i enlighet med de värderingar om barnkultur som kommit till uttryck ovan. Det är också genom arbete i sina egna organisationer som barn och ungdom fostras till demokrati och samarbete, får kanaler för sitt engagemang och skapar en grund för framtida aktivt samhällsengagemang.

För ABF-organisationerna är det naturligt att aktivt stödja de organisationer inom arbetarrörelsen som bedriver verksamhet bland barn och ungdom.

Idrotten är ett mycket omfattande verksamhetsområde. Ett ökat nordiskt utbyte på detta område är i och för sig angeläget, men en sådan satsning måste då baseras på ett kraftigt tillskott till kulturbudgeten och får inte gå ut över andra angelägna områden. Om sådana möjligheter finns, vill vi betona vikten av att stödet ges till bredd- och motionsidrotten.

ABF i Norden instämmer helt i medlemsförslagets syn på vikten av att stödja utkantsområdenas kultur och stärka deras möjligheter att delta i det nordiska samarbetet, något som vi ofta betonat i våra projektansökningar.

Vi kan likaså instämma i önskemålen om en ökad satsning på Nordvisionssamarbetet och utbyggnad av korrespondentnätet i de nordiska länderna.

Vi delar också medlemsförslagets oro för det kommersiella hotet inom litteraturens, filmens och fonogrammens områden. De nordiska länderna är små språk- och kulturområden. Genom samarbete och gemensamma insatser för att stödja en nordisk produktion av litteratur, film och fonogram har vi större möjligheter att bevara och utveckla den nordiska kulturens särdrag.

Att det allvarligaste hindret för en ökad nordisk kulturgemenskap är de höga reskostnaderna, har vi redan tidigare flera gånger poängterat. Vi instämmer helt i behovet av att låta människor träffas, lära känna varandras seder och uppleva gemenskap, och att kraftfulla insatser krävs för att minska reskostnaderna mellan de nordiska länderna.

Främjande av nordisk turism, generella prissänkningar och förbättrade tvärförbindelser är i första hand en fråga som handhas av kommunikationsministrarna. Men även kulturministrarna bör framhäva reskostnadernas betydelse för möjligheterna att ta del av varandras kulturarrangemang. Speciellt viktigt är detta naturligtvis för utkantsområdenas möjlighet att känna del i en nordisk kulturgemenskap. Stöd till deras resor är, som tidigare påpekats, en absolut förutsättning för att de skall kunna fortsätta att uppleva sig som en del av Norden.

I motsats till medlemsförslaget vill vi dock betona att problemen med de dyra resorna ingalunda gäller endast barnfamiljer och ungdom. För ungdom, pensionärer och rundtursturister, som kan vara borta länge och

anpassa sine tider till gruppresor, finns redan en flora av rabatter, även om dessa tyvärr inte kan jämföras med möjligheterna att resa söderöver.

Men helt vanliga vuxna, som vill delta i vänortsutbyte, kurser eller kulturarrangemang i ett grannland och för alla de korta resor som behövs för att planera dessa, finns inga alternativ till reguljärbiljetter med gratis drinkar och annan onödig lyx.

Någon form av rabatt för deltagare som reser från olika orter i Norden till ett gemensamt arrangemang, som är oberoende av ålder och antal övernattningar, skulle märkbart underlätta samarbetet.

Stockholm den 25 augusti 1982

ABF i Norden

Jussi Pikkussaari

Ordförande

Malin Olsson

Nordiska lärarrådet:

Nordiska lärarrådet er et samarbeidsorgan for Gymnasieskolernes Lærerforening, Danmark; Hið Islenska Kennarafélag, Island; Lärarnas fackorganisation og Svenska Finlands lärarförbund, Finland; Lärarnas riksförbund, Sverige; Norsk lektorlag og Norsk lærerhøgskolelag, Norge. Samarbeidsorganets formål er å fremme samarbeidet mellom medlemsorganisasjonene i saker av felles interesse samt å virke for økt samarbeide mellom lærerne i de nordiske land. Mange av de spørsmål som tas opp i ministerrådsforslag B 37/k og medlemsforslag A 611/k er av stor interesse for Nordiska lärarrådet, og vi tillater oss derfor å sende noen generelle kommentarer.

Nordiska lärarrådet konstaterer med tilfredshet at begge de to forslag legger vekt på utvikling av kultursamarbeidet og kontaktnettet mellom de nordiske land, og at man er klar over skoleverkets store betydning innenfor dette kontaktnettet. Nordiska lärarrådet vil understreke den viktige rolle de forskjellige deler av utdanningssystemet gjennom ulike tiltak har i utvikling av nordisk samarbeid og fellesskap.

Vi deler fullt ut den oppfatning som kommer til uttrykk i ministerrådsforslagets punkt 2,5: at de kontakter som skapes gjennom nordiske arrangementer innebærer et viktig element i bevaring av nordisk samvirke og nordisk kulturfellesskap – og også for bevaring av de nasjonale kulturers vitalitet og integritet. I denne forbindelse vil Nordiska lärarrådet sterkt fremheve også den forutsetning som er påpekt i punkt 2.6.1. Særlig vil vi advare mot at man – spesielt i økonomiske nedgangstider – reduserer ressursene til utdanning.

Det er i ministerrådsforlaget vist til (punkt 3.3.4) at utviklingen i de

nordiske samfunn stiller store krav til yrkesutøveres omstillingsevne, og at dette igjen reiser krav til utdanningssystemet om etterutdanningstilbud. Nordiska lärarrådet vil peke på at både i denne sammenheng og ellers – når det gjelder nordisk språkforståelse og nordisk samarbeid og fellesskap forøvrig – er etterutdanning av lærere særlig betydningsfull.

Oslo, 29. juli 1982

For Nordiska lärarrådet

Kari Henriksen

Sekretær

Nordiska akademikerrådet:

Förslaget är, som påpekas i missivbrevet från Nordiska ministerrådet, inte ett handlingsprogram i traditionell mening. Det är snarare att betrakta som en analys av vilka faktorer som haft betydelse för utvecklingen sedan 1972 års nordiska kulturavtal trädde i kraft och vilka som kan bli centrala för utvecklingen under 1980-talet. Akademikerrådet anser att förslaget, även om det inte innehåller några egentliga nyheter, kan tjäna som underlag och utgångspunkt för det fortsatta samarbetet inom ramen för det nordiska kulturavtalet.

2.5 Det nordiska kontaktnätet

I förslaget framhålls den stimulans för kulturaktiviteter på alla nivåer som kontakten med andra nordiska länder innebär. Akademikerrådet instämmer i att en av de viktigaste uppgifterna för det nordiska kultursamarbetet är att stödja upprätthållandet av det nordiska kontaktnätet. Bland annat bör kontakterna mellan barn och ungdomar i de nordiska länderna ytterligare förstärkas.

De fackliga organisationerna upprätthåller i många fall ett intensivt nordiskt kultursamarbete, bland annat i form av kurser, seminarier och symposier. Kontinuiteten i samarbetet försvåras emellertid av de dyra resorna inom Norden. Akademikerrådet föreslår därför att Ministerrådet undersöker möjligheterna till ytterligare grupprabatter och andra prisnedsättningar för resor i samband med nordiska kulturaktiviteter.

2.6.2 Besparing genom samgående

Akademikerrådet stöder tanken på en ökad samordning och en ökad arbetsfördelning i syfte att få bästa möjliga resultat av de resurser som står till förfogande. Möjligheterna till nordiskt samarbete på kulturområdet bör, som ministerrådet påpekar, kunna tas tillvara mer aktivt än hittills

2.6.3 Samordning eller nationell finansiering

Akademikerrådet finner detta avsnitt oklart. Av de mycket allmänna formuleringarna är det svårt att dra några slutsatser om innebörden i den kritik som riktas mot ett uteblivet "brett" deltagande i aktiviteter som finansieras via den nordiska kulturbudgeten.

2.6.4 De nationella insatserna

I detta avsnitt nämns de nordiska kontakter i form av konferenser, studiebesök etc. genom vilka man bl.a. inom utredningsväsendet i de enskilda länderna skaffar information om och utnyttjar varandras erfarenheter. Ministerrådet föreslår att detta samarbete byggs ut, exempelvis genom att anlita nordiska sakkunniga och tillämpa ett "nordiskt" remissförfarande.

Nordiska akademikerrådet sätter stort värde på erfarenhetsutbytet mellan de nordiska länderna genom konferenser, studiebesök och informella kontakter. Om samarbetet byggs ut och blir mera formaliserat är det väsentligt att undvika onödig byråkratisering.

3.3 Undervisningsområdet

På skolans område äger ett nordiskt samarbete rum inom pedagogisk forskning och utveckling. Akademikerrådet instämmer i förslagets påpekande, att det fordras gemensamma nordiska resurser, som kan stimulera dem som är engagerade i FoU-arbete att samordna sin verksamhet utifrån gemensamma nordiska problemställningar.

Akademikerrådet instämmer i förslaget att undersöka hur innehållet i olika utbildningar överensstämmer med arbetslivets krav. En sådan fråga borde kunna bli föremål för en samnordisk utredning, i vilken arbetsmarknadens parter medverkar.

Införandet av undervisning om ADB i skolorna är också ett problemområde där ett nordiskt samarbete vore till fördel. Det gäller både datateknik som hjälpmedel i undervisningen och utbildning om den nya teknologin och dess konsekvenser. På detta område finns ett stort behov av nordiska experter för lärarnas fortbildning.

Frågan inom vilka områden det kan finnas behov av gemensam nordisk fortbildning på högskolenivå bör enligt Akademikerrådets mening utredas.

Förslaget tar upp frågan om ett gemensamt utnyttjande av studieplatser och lärare i den högre utbildningen och konstaterar att det är viktigt att undanröja hinder för samverkan.

Akademikerrådet kan i stort instämma i de synpunkter som framförs i förslaget.

Studerande bör kunna bedriva studier i annat nordiskt land med samma ekonomiska villkor som i hemlandet. Studie- och yrkesorienteringen bör byggas ut. För lärare bör tjänstgöring i annat nordiskt land få tillgodoräknas i lönehänseende och vid beräkning av semester och andra sociala förmåner.

Det är angeläget att frågan om tentaminas och examinas giltighet utreds vidare. I detta sammanhang bör utredas möjligheterna för studerande att förlägga en del av sina studier vid universitet/högskola i annat nordiskt land.

Då det gäller frågan om den nordiska språkförståelsen anser Akademikerrådet, att alla åtgärder som kan främja språkförståelsen inom Norden bör stödjas. Vid nordiska sammankomster bör språkförståelsen underlättas genom att skriftligt stödmaterial erbjuds de deltagare som inte har möjlighet att där tala sitt modersmål.

3.4 Forskningsområdet

Forskningssamarbetet i Norden bör enligt Akademikerrådets mening utvecklas bland annat genom att dokumentationen och informationen om forskningsverksamheten i de nordiska länderna förbättras och genom en bättre kommunikation mellan nordiska forskare. Detta kan organiseras genom en förstärkning av sekretariatsfunktionen vid kultursekretariatet i Köpenhamn.

En ökad kontakt mellan de nordiska forskningsinstitutionerna kan åstadkommas genom nordiska forskarstipendier och ökade resurser till nordiska forskarseminarier och -symposier liksom till informationsutbyte. Samarbete mellan universiteten i Norden i fråga om forskarutbildning bör också utvecklas.

Framför allt bör de direkta kontakterna mellan institutioner och forskargrupper stimuleras. Forskningsresurser och dyrbar vetenskaplig utrustning kan på det sättet utnyttjas på ett rationellt sätt.

Ministerrådet anser att det bör finnas ett samband mellan nordisk och nationell forskningsprioritering. Akademikerrådet vill understryka, att en nordisk prioritering inte får innebära att nationella forskningsprojekt av betydelse skjuts åt sidan.

Slutligen vill Akademikerrådet framhålla, att samnordiska FoU-projekt som initieras av fackliga organisationer i större utsträckning än för närvarande bör kunna komma i fråga för ekonomiskt och annat stöd från Nordiska ministerrådet och kultursekretariatet.

Stockholm den 10 september 1982

För Nordiska akademikerrådet

Lillemor Mundebo

Föreningarna Nordens förbund:

I fråga om behandlingsgången med avseende på ministerrådsförslaget har vi fäst oss vid att en remissomgång uppnåddes tack vare Nordiska rådets ingripande. Vi finner det otillfredsställande att man från ministerrådets sida i så ringa utsträckning avsåg att beakta fältets synpunkter. I samband med utarbetandet av eventuella liknande principprogram i framtiden bör övervägas, om inte remissförfarandet rentav kunde införas i ett tidigare skede under arbetets gång. I föreliggande fall hade det underlag som Bergendalrapporten utgjorde mycket väl kunnat utgöra bas för yttranden från olika intressegrupper för såväl utbildning, forskning som allmänkultur.

Kapitlet "*Ändrade förutsättningar*" i ministerrådsförslaget kan vi omfatta till stora delar. Vi finner det riktigt att en av de viktigaste uppgifterna i det nordiska kultursamarbetet är att stödja upprätthållandet av det nordiska kontaktnätet, i vilket Föreningarna Norden har en viktig roll att spela.

Betr. det fackmässiga samarbetet speciellt på systerorganisationsnivå ser vi det som väsentligt, att organisationerna själva inom ramen för ekonomiska beviljningar ges betydande självständighet när det gäller prioriteringen och användningen av utanordnade medel för nordiska projekt. Specialorganisationerna besitter den största sakkunskapen och denna bör därför beaktas. Graden av styrning från de resursbeviljande myndigheternas sida kunde därvidlag minskas.

Annat förhåller det sig med det tvärgående samarbetet. Samtidigt som vi understryker ministerrådsförslagets formulering om behovet härvidlag, ser vi det som önskvärt att ministerrådet och dess beredande organ här påtar sig en initierande och koordinerande roll.

Ministerrådsförslagets allmänna resonemang om skapandet av ekonomiska förutsättningar för det nordiska kultursamarbetet understryker att samarbetet kan föras vidare även i ett förändrat ekonomiskt klimat. I fråga om ansvaret för genomförandet av samnordiska projekt finner vi det oklokt att i alltför hög grad sikta in sig på den nordiska kulturbudgeten, utan anser att i dagens situation mycket talar för modellen att ett land åtar sig att utföra vissa uppgifter på samtliga länders vägnar. En kartläggning över dylika "smala" arbetsområden på vilka ett enskilt land synes ha överlägsna förutsättningar att få även en nordisk funktion förtjänar utföras med sikte på att få fram en jämn fördelningsplan länderna emellan med utnyttjande av de nationella budgeterna. Speciellt lämplig för en länderfördelning av denna typ synes forskningssektorn utgöra. En större överföring av forskningsanslag till de nationella budgeterna skulle frigöra nordiska budgetmedel till allmäncultur och folkrörelser.

De nordiska stödordningarnas krav på medfinansiering finner vi riktigt, däremot är vi tveksamma till det ofta uttalade kravet speciellt från Nordis-

ka kulturfondens sida att projekten skall sätta igång nya verksamheter. Vi anser det tveksamt att inte i lika hög grad beakta vidareutvecklandet av redan pågående aktiviteter. Den planmässiga uppföljningen har minst lika stort värde i nordiskt perspektiv som lanserandet av nya idéer.

I fråga om de *planer, riktlinjer och handlingsprogram* som skisseras i ministerrådsförslaget önskar vi utöver vad som ovan anförts om allmänna förutsättningar i vissa detaljfrågor framföra följande:

Tanken på en omprövning av de permanenta institutionernas verksamhet och bundenhet vid den nordiska kulturbudgeten omfattas. En del verksamheter bör kunna finansieras mera nationellt än tidigare. I stället är det angeläget att Nordiska kulturfonden får erforderliga resurser att kunna bevilja tillräckliga anslag åt spontana kulturaktiviteter. I sammanhanget förtjänar beaktas speciellt de nordiska kulturveckorna som ett instrument för att föra ut nordisk kultur regionalt och lokalt. Den i samband med dessa införda 50-50 principen i finansieringshänseende finner vi gångbar även inom ramen för andra projekt.

På undervisningsområdet understryker vi vikten av att utöver vad som framställs i ministerrådsförslaget starkare än vad som är fallet beakta de nordiska momenten i lärarutbildningen och vid uppgörandet av läroplaner. Det nordiska stoffet i undervisningen och utarbetandet av klara riktlinjer för vad detta skall innehålla bör bli en av de viktigaste uppgifterna inom skolsektorn under 1980-talet.

Beträffande Nordens folkliga akademi bör möjligen denna viktiga institutions målsättning och drift tas upp till värdering. Akademinns arrangemang borde vara av längre varighet och bygga på redan existerande utbildning i de enskilda länderna. Ett exempel härpå är kultursekreterarutbildningen. Ett allt större behov av vidareutbildning anmäler sig och man kunde tänka sig att akademien lägger upp till "halvårsenheter" med fyra samlingar à 14 dagar och uppgifter mellan samlingarna. Detta har vi velat framlägga som en illustration till ett mera strukturellt bruk av akademien, som i dag till en del bedriver kursverksamhet som Föreningarna Norden, studieorganisationer och andra gör lika bra. Det skulle gälla att kartlägga behovet av gemensam nordisk vidareutbildning för relativt små yrkesgrupper, som inte kan genomföras inom ramen för nationella budgeter.

I fråga om lärar- och elevutväxlingar ger ministerrådets dokument uttryck för en pessimistisk grundinställning under hänvisning till en genomförd försöksperiod. I sammanhanget framgår inte att Föreningarna Norden under årtionden bedrivit dylik verksamhet ofta under knappa ekonomiska villkor men med spontan uppbackning bl. a. inom vänortssamarbetet. Vår erfarenhet är att t. o. m. smärre anslag, förutsatt att man i tid äger kännedom om dem, kan ha en mycket stimulerande effekt för en fortsatt självfinansiering bl. a. med kommunala medel. Vi finner den enklast framkomliga vägen vara att erforderliga och sinsemellan jämförbara nationella medel avsättes för ändamålet och ställes till Föreningarna Nordens förfogande.

Nordiska medel för ändamålet kunde begränsas till att avse vissa klart samnordiska moment i denna utbytesverksamhet och gälla t. ex. nordisk litteraturanskaffning, dokumentation om besökslandet etc. och exempelvis tillhandahållas genom Nordiska språk- och informationscentrets försorg. Därtill är det uppenbart att ett särskilt nordiskt "utkantsanslag bör beakta Islands, Färöarnas och Grönlands behov av utbyte med det övriga Norden på skolans område.

På det skarpaste önskar vårt förbund anföra motsatt uppfattning till ministerrådsförslagets punkt 3.5.4, enligt vilken medel som finns tillgängliga inom de nordiska stödordningarna endast i undantagsfall bör få utnyttjas till rese- och uppehållskostnader. I stället framförs tanken att medel skall användas för den innehållsliga delen i projekten. Vi anser det oundgängligt att beviljade medel främst används till resekostnadsutjämnningar, inte enbart avseende de nordatlantiska områdena utan även i förhållande till arrangörsorten geografiskt fjärran belägna orter överhuvud. Vi vidhåller den tidigare anmälda uppfattningen att organisationerna ges vida ramar till egna prioriteringar i fråga om utnyttjandet av beviljningar på den allmänskulturella sektorn. I en del fall kan resor, i andra fall den innehållsliga delen, orsaka finansiella svårigheter beroende på till vilken delen det är lättare att ordna med finansiering från annat håll.

Särskilt vill vi understryka de små kulturernas och utkantsområdenas viktiga uppgifter i det nordiska kultursamarbetet. Det är väsentligt för det organiserade nordiska samarbetet att medverka till att de självstyrda områdena, utkantsområden och minoritetskulturer ges en tillräcklig plats. I detta sammanhang vill vi understryka betydelsen av att dessa områden och deras speciella karaktär beaktas i skolundervisningen. Vidare bör radio och TV-samarbetets kulturpolitiska betydelse i detta sammanhang särskilt framhållas.

Ministerrådsförslaget nämner TV, videogram och biografer som viktiga medier, men befattar sig inte med radio. Vi anser en minst lika viktig fråga vara att se till att den internordiska radiohörbarheten förbättras.

Slutligen önskar vårt förbund anföra att vi i stort omfattar de prioriteringar som framgår av *medlemsförslaget om det allmänskulturella samarbetet (A 611/k)* och som gärna hade kunnat få samma framskjutna plats i ministerrådsförslaget.

Förslagsställarna uttalar sig klart för en satsning på folkbildningsorganisationer, barn-, ungdoms- och idrottssammanslutningar och utkantsområdena. I detta sammanhang önskar vi anföra att Föreningarna Norden svårligen kan spela den viktiga roll som anges i ministerrådsförslaget (punkt 2.4), ifall inte ett med folkbildningsorganisationernas anslag jämförbart årligt bidrag beviljas åt föreningarnas samarbetsorgan Föreningarna Nordens förbund. Föreningarna Norden står för ett brett samarbete på tvärfacklig och folklig bas med såväl individuella som organisationsmedlemmar och med en både riksomfattande, regional och lokal verksamhet.

Över huvud vore det skäl att ägna samnordiska organisationers behov större uppmärksamhet, speciellt för sådanas vidkommande som inte upptagits på den nordiska kulturbudgeten. Dessa organisationer upprätthåller ofta under betydande ekonomiska svårigheter, gemensamma sekretariat, vilkas betydelse ligger i att de inom sina nationella medlemsorganisationer initierar till ett aktivare nordiskt tänkande än vad annars hade varit fallet. I ekonomiskt svåra tider ligger det nära till hands att de samnordiska sekretariatens verksamhetsförutsättningar allvarligt reduceras på grund av bristande nationella resurser, som behövs för den egna verksamheten. Bibehållandet av existerande nordiska sekretariat på frivillig bas och underlåtandet av deras fortsatta verksamhet bör ses som en viktig uppgift för 1980-talets nordiska kultursträvanden.

Helsingfors den 14 september

Föreningarna Nordens förbund

Tuure Salo

Ordförande

Gustav af Hällström

Sekreterare

De nordiske Filminstitutter:

Ad 3.5 og 2.5

Samarbejdet har allerede eksisteret i flere år. Rapporten "Att öka spridningen av nordiska filmer i Norden" dannede grundlag for en ansøgning til Nordisk Ministerråd om støtte. Nordisk Ministerråd gav principielt tilsagn om støtte over en periode på ca. 4 år, og denne støtte blev årsagen til, at en række aktiviteter blev sat i gang. Det blev muligt at arrangere fælles fremstød udenfor Europa i form af filmugler bl. a. i USA i 1980, Japan i 1981 og Australien til marts 1983. Disse fremstød har allerede forårsaget en større interesse fra disse lande for at invitere nordiske film til festivaler og lignende. De årligt tilbagevendende filmfestivaler i Berlin, Cannes og Lübeck har også fundet en fast form indenfor fællesskabet.

De nordiske festivaler med henholdsvis børne- og voksenfilm, som arrangeres inden for Norden, har især styrket interessen for- og kendskabet til hinandens filmproduktioner, og hertil bidrager også importstøtten til nordiske film til de enkelte lande.

For at omverdenen kan være orienteret om den udvikling, der sker på filmområdet, udgives tidsskriftet "Scandinavian Film News".

Også på det tekniske område har der i flere år eksisteret et samarbejde, som bl. a. kommer til udtryk i udgivelsen af tidsskriftet "TM – Teknik & Menneske".

Island er først på et senere tidspunkt kommet med i fællesskabet, og da fællesinitiativerne naturligvis belaster de nordiske lande økonomisk udover støttebeløbet, er især Island ekstra belastet på grund af sin mere afsides beliggenhed.

Støtten fra Nordisk Ministerråd er kun en mindre del af den samlede udgift til fællesnordiske aktiviteter på filmens område. En stimulans som også i fremtiden vil være nødvendig for at opretholde aktiviteterne.

Der er igennem lang tid arbejdet med forslag til retningslinier for en nordisk co-produktionsaftale, og på mødet i Oslo den 23.8. d.å. blev det besluttet at sende vedlagte retningslinier til godkendelse hos de nationale nordiske myndigheder.

Ligeledes har spørgsmålet om en nordisk filmpris været drøftet. Prisen behøver ikke nødvendigvis at være af økonomisk karakter, men kan eventuelt være i form af et kunstværk, en plakett eller lignende.

Ad 2.6.2

Vi må erkende, at selv om der opnås gode resultater ved fællesnordisk indsats, vil film, som repræsenterer et så snævert sprogområde som Nordens, aldrig kunne klare sig uden støtte. Resultaterne måles bedre kulturelt end økonomisk, og kan aflæses i form af den interesse, der er for fællesnordiske filmuger og -festivaler rundt om i verden – men viser sig naturligvis også i et vist salg. Det nordiske fællesskab har en fælles sekretær som koordinator og planlægger af de arrangementer, der finder sted. Desuden holdes een gang årligt et retningsgivende møde og herunder et antal arbejdsmøder, sædvanligvis hvor de respektive lande alligevel er samlet i en eller anden sammenhæng. Ansvar for den praktiske forberedelse af de fælles festivaler delegeres ud. Samarbejdet må betragtes som rationelt på den måde, at man i fællesskab kan magte flere opgaver om året end hver for sig.

Ad 2.6.3

Som nævnt tidligere har den samnordiske støtte til film ikke været den direkte årsag til det fællesnordiske samarbejde, idet dette samarbejde fungerede længe før. Men det økonomiske tilskud har i høj grad bevirket, at vi har turdet påtage os nye projekter, som vi ellers ikke ville have kunnet magte ved siden af den øvrige virksomhed.

Det er endnu for tidligt at drage konklusioner om virkningen af importstøtten til nordiske film.

Medlemsforslaget

Kommentarer til medlemsforslaget fremgår af ovenstående, men vi vil gerne yderligere understrege, at vi er fuldt enige i, at der finder en stor udenlandsk sproglig påvirkning sted. Vi har den opfattelse, at filmen i høj grad som massemedie kan være med til at eliminere virkningen af den alt for store, massive dominans fra ikke-nordiske lande.

Forøvrigt vil vi udtrykke tilfredshed med medlemsforslagets konklusion – at filmen som område fortsat vil nyde opmærksomhed med henblik på økonomisk støtte til – og især fortsat udbygning af – det fællesnordiske samarbejde.

København, den 13. september 1982

Svenska filminstitutet
Norsk filminstitut

Finlands filmstiftelse
Den nationale filmfond, Island

P. i. V.
Mona Jensen

Nordiska nykterhetsrådet, NNR:

Barn-, ungdoms- och idrottsverksamheten

Genom stödet till nordiskt ungdomsarbete har verksamheten med nordisk inriktning ökat markant. Då även nykterhetsrörelsen i ytterområden har en djupt rotad tradition föranleder detta i många sammanhang en ambition att även ge dessa en likvärdig representation. Följden av detta blir orimliga resekostnader som inte till fullo kan bäras genom höga deltagaravgifter utan får kompenseras med omfattande medlemsavgifter.

NNR delar därför de i medlemsförslaget framförda synpunkterna om nödvändigheten av att ungdomsorganisationerna även i framtiden ges ett så omfattande stöd att de kan fullgöra sina uppgifter i det nordiska samarbetet.

I medlemsförslaget markeras att idrottsorganisationernas verksamhet i enlighet med kulturavtalet skall omfattas av samarbetet.

Förslagsställarna framhåller att "idrottens organisationer intar en särställning bland ungdomssammanslutningarna". Vad som utgör denna särställning framgår inte av förslaget, men det antyds att en ökad ekonomisk insats för att stimulera idrottsutbyte är nödvändig. NNR delar uppfattningen att det är väsentligt att idrottsrörelsen finns med i det nordiska samarbetet. Det som dock på ett uttalat sätt skiljer idrottsverksamheten i stort från andra ideella organisationer, åtminstone i Sverige, är att statsstödet är åtskilligt högre till idrottsrörelsen än till andra folkörelser. Det kan därför inte anses orimligt att de nationella idrottsförbunden i högre grad bidrar med en omfattande del av kostnaderna för nordisk samverkan.

Folkbildningsstödet

NNR instämmer i medlemsförslagets synpunkter om bildningsförbundens möjligheter att medverka i att föra ned nordiskt samarbete på det lokala planet. Studiecirkeln form lämpar sig väl för såväl språkstudier som för studier om grannlänternas geografiska, ekonomiska, kulturella och politiska förhållanden. NNR vill dock framhålla att det utifrån nu befintliga resurser torde vara mera angeläget att slå vakt om främst stödet till ungdoms- och barnorganisationerna. Skulle de nordiska länderna ena sig om en ökad satsning för att stärka det nordiska kultursamarbetet ekonomiskt bör dock bildningsverksamheten ges en hög prioritet.

Utkantsområdena

NNR delar helt förslagsställarnas uppfattning om betydelsen av att utkantskulturerna bevaras och utvecklas. När det gäller stödordningarna vill vi understryka värdet av att de utformas så att man underlättar för dessa områden att arrangera nordiska samlingar, och att möjlighet ges till ett deltagande från nordiska länder på ett sätt motsvarande vad som sker om arrangemangen äger rum i Skandinavien.

Radio- och TV-samarbetet

Kunskapen om de nordiska grannländerna är bristfällig i stora befolkningsgrupper. Detta borde kunna avhjälpas genom att massmedierna tar ett större ansvar för att bevaka och sprida information om vad som sker i den nordiska gemenskapen. I medlemsförslaget framhålls vikten av att korrespondentnäten byggs ut. Denna uppfattning delas helt av NNR och särskilda insatser bör här göras för att även spegla företeelser utanför huvudstadsområdena. NNR intar även en positiv hållning till förslaget om att nya former för massmediasamverkan prövas.

Litteratur, film och fonogram

NNR vill beträffande litteraturen framhålla värdet av att ett omfattande stöd ges till översättning av grannlandslitteratur samt att särskilda stimulansåtgärder bör sättas in för att ge en bred spridning åt nordisk litteratur i övriga grannländer.

I ministerrådsförslaget 3.5.4 framhålls att de medel som finns inom de nordiska stödordningarna kommer bäst till sin användning om de inte används till resekostnader, utan till verksamhetsinnehåll. Denna uppfattning delar NNR när det gäller, vilket framhålls i förslaget ”stora delegationer av nordiska deltagare”, men i folkrörelsearbetet torde ett sådant betraktelsesätt kunna komma att hämma folkrörelsearbetet och då i synnerhet inom barn- och ungdomssektorn.

Förslagets tanke om ett rörligare bistånd är riktig. Utformningen bör ske så att låsningen av stora belopp till verksamhet av mer eller mindre

varaktig karaktär förhindras, och att utveckling av nya projekt stimuleras liksom att nya organisationer ges möjlighet bli delaktiga av stödet.

Under rubriken rådgivande kompetens 3.6.2 förs ett resonemang om att olika specialprogram fungerar som rådgivare till beslutande församlingar inom Nordiska Rådet. NNR vill här särskilt framhålla värdet av att de idéburna folkrörelsernas erfarenheter och kunnande tas tillvara. Det är väsentligt att den nordiska folkrörelsetraditionen förs vidare och ges ett reellt inflytande inom Nordiska rådets ram.

Stockholm den 2 september 1982

Valeri Surell

President

Kjell-Ove Oscarsson

Generalsekretare

Nordiska handikappförbundet:

Ministerrådsförslaget

Avsnitt 2.5. Det nordiska kontaktnätet

Medlemsorganisationerna i Nordiska handikappförbundet har de senaste åren engagerat sig starkt för att våra medlemmar skall kunna delta i det lokala kulturlivet. Vi anser det därför viktigt att kontaktnätet utvidgas på lokalplanet. Det är mycket viktigt att kontaktmöjligheter skapas mellan människor inom speciellt utsatta grupper och andra grupper i samhället. Handikappade är en minoritet i samhället och uttalandet om särskilt stöd till etniska och kulturella minoriteter ligger därför i linje med vårt arbete.

Vi finner det också väl motiverat med en nordisk samverkan på mediaområdet. Man kan t. ex. främja produktion av TV-program, som textas för döva, liksom produktion av tidskrifter på kassett för synskadade. En samnordisk produktion av TV-program, som belyser de handikappades situation i Norden finner NHF vara värdefull.

Avsnitt 2.6.2. Besparing genom samgående

Inom handikappsektorn har man prövat möjligheterna till besparing genom samgående, främst då det gäller utbildning av personal för dövblindsektorn. Då det många gånger rör sig om små personalgrupper inom handikappsektorn, bör besparingar kunna göras även vid utbildning inom andra sektorer, t. ex. kulturarbetet inom institutionsvård.

Avsnitt 2.6.3. Samnordisk eller nationell finansiering

NHF kan instämma i tanken att projekt startas genom samnordisk finansiering men att de övergår till nationell finansiering.

NHF vill dock framhålla att för handikappade blir kostnaderna i regel högre än vad som är normalt. Främst beror det på höga reskostnader, då inte alla färdmedel kan användas, samt att man ofta måste ha medhjälpare med sig. Handikapporganisationerna har i regel inte möjlighet att täcka dessa merkostnader. Det bör därför finnas möjlighet för handikappade att få stöd via den nordiska kulturbudgeten till dessa merkostnader. Samma stöd bör utgå för att göra olika arrangemang tillgängliga för handikappade (t. ex. dövtolk, extra medhjälparservice).

NHF jämför dessa insatser med det stöd ministerrådet under punkten 3.5.4 anser skall kunna utgå till deltagare från s. k. utkantsområden.

Medlemsförslag A 611/k

Medlemsförslagets synpunkter anser vi var riktiga. NHF:s punkter vill framhålla följande när det gäller handikappade.

Folkbildningsstödet

Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet har uttalat att man vill nå och stödja kulturellt eftersatta grupper. Handikappade är en sådan grupp. Om handikapporganisationerna ges möjlighet att aktivt engagera handikappade i det nordiska kultursamarbetet, kan det bidra till att samarbetet decentraliseras till lokalnivå.

Barn-, ungdoms- och idrottssammanslutningar

NHF har tidigare framfört att handikapporganisationer i Norden bör kunna få ett särskilt stöd till ungdomsverksamheten på Nordisk bas. Vi stödjer därför det uttalande som görs beträffande handikappade ungdomars möjlighet att delta i det nordiska ungdomsarbetet. Vi vill också påpeka de synpunkter vi framfört i yttrandet över ministerrådsförslaget under 2.6.3 beträffande kostnader.

Rese- och turistutbyte

NHF vill framhålla att förutom barnfamiljer och ungdom har handikappade behov av särskilt stöd för inomnordiskt resande. Vissa av våra medlemsförbund har börjat med ett reseutbyte kombinerat med deltagande i kulturarrangemang. Denna verksamhet har betytt mycket i vårt nordiska samarbete, men begränsas av ekonomiska skäl.

Som NHF framhållit i tidigare remissyttranden måste trafikmedlen planeras så att handikappade kan använda dem. Vidare bör frågan om nordisk färdtjänst lösas.

Litteratur, film, fonogram

NHF vill på detta område framhålla att det för det nordiska samarbetet är viktigt att få fram

- tal- och punktskriftsböcker samt noter och reliefkartor för synskadade
- videokassetter för döva
- lättläst litteratur (döva, utvecklingsstörda)

Stockholm den 2 september 1982

Nordiska handikappförbundet

Boo Fogelberg

Generalsekreterare

Handikapporganisationernas nordiska råd:

Vi har med några undantag följt förslaget om de punkter vi i första hand skulle komma in med synpunkter på och har också begränsat oss till dessa.

B37

2:5

Vi ställer oss bakom synpunkterna på vikten av att nordiskt samarbete på mediaområdet, och särskilt det betydelsefulla i att "stödja de etniska och kulturella minoriteterna inom ramen för den gemensamma nordiska samhörigheten". Vi vill dock starkt understryka att särskilda gemensamma insatser också måste göras för de handikappgrupper som har svårt att – eller inte alls kan – tillgodogöra sig utbudet. Detta kan t.ex. gälla synskadade, blindade, hörselskadade, döva, men också några andra handikapp t.ex. rörelsehinder. Det bör vara ett minimikrav att det gemensamma kulturutbudet utformas så att det blir tillgängligt även för handikappade.

En grupp som bör få extra uppmärksamhet i sammanhanget är handikappade inom de etniska och kulturella minoriteterna. Dessa personer drabbas ofta mycket hårt och isoleringen från dessa frågor är oftast fullständig.

2.6.2–2.6.3

Vi accepterar synpunkten att man i större utsträckning bör ställa krav på medfinansiering från annat håll för att stöd skall ges från den nordiska kulturbudgeten. Vi vill samtidigt betona att flertalet projekt redan nu är direkt eller indirekt medfinansierade av de organisationer som behöver dem.

I förslaget nämns att projekten ofta avslutas då finansieringen från den nordiska kulturbudgeten upphör. Detta ligger till stor del i projektformens natur och ett projekt bör heller inte fortsätta i all oändlighet. Hela eller

delar av projektets innehåll bör däremot leva vidare av egen kraft efter projektets avslutande. Denna verksamhet bär då dock inte längre rubriken "projekt".

3.3.2

HNR ser med tillfredsställelse på att frågan om integration av specialundervisningens elever tas upp som en gemensam nordisk fråga. Vi stödjer också uttalandet att dessa frågor (utbildnings) måste ses i perspektiv mot den tilltagande ungdomsarbetslösheten — även detta drabbar handikappade mycket hårt.

3.3.4–3.3.5

Generellt är det givetvis oerhört väsentligt att förenkla många byråkratiska regler som förhindrar en större rörlighet av arbetskraften inom Norden och som också får orimliga konsekvenser för den enskilda individen.

3.3.6

Vi ser positivt på tanken att utöka Nordens folkliga akademi till ett aktivt informationscenter på vuxenundervisningens område, och vill framhålla att detta arbete också bör ske i nära samarbete med folkrörelserna.

3.5

Beträffande förslaget i sin helhet och särskilt kap. 3.5 i sin helhet vill vi framhålla följande:

Handikappade blir idag onödigt isolerade beroende på att handikappet ofta begränsar möjligheterna att ta del av det ordinarie utbudet. Handikapprörelsen kämpar därför idag för att ta igen alla de "förlorade år" då den tekniska utvecklingen gått snabbt men då anpassningen av kulturutbudet till olika handikapp stått relativt stilla. Då dessa frågor nu förs upp på en gemensam nordisk nivå är det viktigt att handikappfrågorna finns med i utvecklingsarbetet redan från början.

Särskilt efter FN:s internationella handikappår har handikappades krav blivit mer hörda och handikappades rätt att ta del av t. ex. kulturutbudet har framhållits som en självklar rätt i olika sammanhang.

Nu finns möjligheten att redan från början på ett naturligt sätt integrera frågorna i utvecklingsarbetet. Det är vår förhoppning att Nordiska ministerrådet tar vara på den möjligheten.

Stockholm den 20 augusti 1982

Handikapporganisationernas nordiska råd

Rolf Utberg
Ordförande

Jan Johnsson
Sekreterare

Föreningarna Nordens ungdomsrepresentantskap:

Föreningen Nordens ungdomsrepresentantskap ber att som sitt yttrande få avlämna kopia (*se Bihang*) på det uttalande som redan i samband med rådssessionen i Helsingfors överlämnades till rådets kulturutskott från de politiska ungdomsförbundens nordiska samarbetsorgan.

Detta uttalande äger fortfarande aktualitet och sammanfattar de synpunkter som vi har på ministerrådets förslag.

Vi kommer emellertid att vid den Nordiska ungdomskonferens som äger rum den 22–24 oktober ta upp det nordiska kultursamarbetet som en av huvudpunkterna vid konferensen.

Till denna ungdomspolitiska diskussion om kultursamarbetets roll och framtida inriktning kommer såväl företrädare för kulturutskottet som för ministerrådet och dess kultursekretariat att inbjudas.

En sammanfattning av den diskussionen kommer därför att överlämnas till kulturutskottet som ett mer utförligt och djupgående remissyttrande.

Stockholm den 31 augusti 1982

Swante Holm

Sekreterare

BIHANG

Uttalande överlämnat vid uppvaktning hos Nordiska rådets kulturutskott den 2 mars 1982

Det er i år ti år siden Den nordiske Kulturavtalen trådte i kraft. Innenfor rammen av avtalen er det opprettet ulike støtteordninger som gir ungdomsorganisasjonene i Norden mulighet til å utvide kunnskapene om og forståelsen for kulturelle, politiske og sosiale spørsmål i de nordiske landene.

I det 10-år som er gått har en rekke barne- og ungdomsorganisasjoner i Norden, herunder de politiske ungdomsorganisasjonenes nordiske samarbeidsorganisasjoner, nyttet muligheten til å utvikle ulike aktivitetsformer på nordisk plan. Dette har gitt mulighet for å styrke den nordiske samholdigheten også utenfor de nasjonale organisasjonene.

Undertegnede organisasjoner vil understreke de positive effekter som kulturmidlene har hatt for de mange unge som har fått anledning til å delta på ulike nordiske arrangementer. Gjennom seminarer, leirer og andre aktiviteter har ungdommen i Norden fått økt kunnskap om de nordiske nabolandenes folk, deres språk og kultur, hvilket danner selve grunnlaget for det nordiske samholdet.

I et ministerrådsforslag, B 37/k om det nordiske kulturarbeidet i 1980-årene, heter det at: "Først når viljan till deltagande i nordiska projekt har blivit så bestämd att deltagarna själva eller genom sina nationella resurser söker finna medel för att bekosta detta deltagande har den nordiska tanken vunnit verklig bredd", og i pkt. 3.5.4 side 13 foreslår man å ta bort den støtten som i dag ytes til delvis dekning av reise- og oppholdsutgiftene for de ulike organisasjonenes nordiske samarbeidsorganer. Dette forslaget kan

neppe sies å være i samsvar med kulturutvalgets holdning som kommer til uttrykk i dets betenkning til ministerrådets beretning C1, supplement pkt. 9. ltr. 5, hvor det understrekes at "det nordiska ungdomssamarbetet bör ytterligare utvecklas".

Den prosjekt- og organisasjonsstøtte som hvert år tildeles de ulike barne- og ungdomsorganisasjonene via ungdomsbevilgningen, danner selve grunnlaget for organisasjonenes virksomhet. Det pågår for tiden en granskning av disse støtteordningene innenfor rammen av ungdomsbevilgningen, hvor også ungdomsorganisasjonene medvirker i diskusjonen om hvorledes den fremtidige fordelingen av støtten kan gis en fastere form og hvorledes den kan gjøres mest mulig effektiv for det nordiske ungdomssamarbeidet. Vi ser derfor med stor uro på ministerrådsforslaget og de konsekvenser det vil få for ungdomssamarbeidet i Norden, dersom det blir gjennomført.

En skal huske at organisasjonenes virksomhet i stor grad bygger på frivillig innsats og at de enkeltes støtteordninger i hjemlandet ikke gir særlig rom for aktiviteter utenlands. Det vil også være et fåtall av de unge som vil være i stand til å dekke sine utgifter selv, utover det som i dag allerede måtte være tilfellet. Konsekvensen av at støtten til reise- og oppholdsutgiftene eventuelt bortfaller vil bli at det mangfold av aktiviteter som gjennomføres hvert år vil synke drastisk.

På denne bakgrunn vil vi oppfordre Nordisk Råd til å opprettholde og videreutvikle den eksisterende støtteordningen for kultursamarbeidet, slik at ungdommen i Norden fortsatt kan ha mulighet til å utvikle sin kjennskap til nordiske samfunnsforhold og til fordypning av sitt nordiske engasjement.

Helsingfors den 1 mars 1982

Forbundet Nordens Sosialdemokratiske Ungdomsforbund

Kristen Demokratisk Ungdom i Norden

Nordens Liberale og Radikale Ungdomsforbund

Nordiska Ungkonservativa Unionen

Nordiska Centerungdomens Förbund

Samarbeidskomiteen for Demokratiske og kommunistiske Ungdomsforbund i Norden

Danmark

Undervisningsministeriet:

For så vidt angår forslaget afsnit om *undervisning* fremsendes i den anledning skrivelse af 24. august 1982 fra Direktoratet for folkeskolen, seminarier m.v., skrivelse af 18. august 1982 fra Direktoratet for gymnasieskolerne og højere forberedelseksamen samt skrivelse af 2. august 1982 fra Sektionen vedrørende ungdomsarbejdsløshed (SVUA) (*se nedan*).

Det tilføjes, at Direktoratet for erhvervsuddannelserne har oplyst ikke at have særlige bemærkninger til forslaget. Endvidere bemærkes, at en udtalelse fra Direktoratet for voksenundervisning, folkeoplysning m.v. vil blive fremsendt.

I sin udtalelse vedrørende *afsnit 3.3.2.-3.* peger SVUA på en nordisk indsats omfattende en undersøgelse vedrørende muligheden for i andre nordiske lande end Danmark at gennemføre landsdækkende ungdomsgarantiorninger. I Danmark forberedes en sådan ordning. SVUA foreslår endvidere, at gennemførelsen af kombinerede undervisnings- og produktionsprogrammer for unge, der ikke umiddelbart søger fortsat skoleuddannelse, gøres til genstand for fælles nordisk samarbejde. — Direktoratet for folkeskolen, seminarier m.v. giver udtryk for en tilsvarende interesse som SVUA, idet direktoratet gerne ser en videre udvikling af problemstillingerne i forbindelse med samfund og skole og arbejdsliv og skole i relation til bestræbelserne på at dæmpe ungdomsarbejdsløsheden i Danmark.

Direktoratet peger ad *afsnit 3.3.8.* endvidere på samarbejdet vedrørende indvandrerundervisningen samt fremhæver værdien af elev-lærer udvekslingen mellem de nordiske lande.

Direktoratet for gymnasieskolerne og højere forberedelseseksamen finder det for sit vedkommende mest hensigtsmæssigt, at finansieringen af nordiske tiltag, *afsnit 2.6.3.*, sker over såvel det nordiske kulturbudget som over nationale budgetter.

Vedrørende *afsnit 3.3.2.* finder direktoratet, at det yderligere vil være væsentligt at diskutere ungdomsuddannelsernes indhold specielt med henblik på afvejning af det almindennende overfor det studie- eller erhvervsforberedende.

I relation til *afsnit 3.3.3.* betoner direktoratet ønskeligheden af en fortsættelse af samarbejdet vedrørende indvandrerundervisningen. Det foreslås endvidere, at den ny teknologi (indførelse af datateknik i skolerne) gøres til genstand for fælles drøftelse på nordisk plan. Endvidere foreslår direktoratet ad *afsnit 3.3.6.*, at man søger at løse problemer vedrørende informationsmaterialer til skolerne på en mere effektiv måde samt ad *afsnit 3.3.7.* tilslutter sig ønsket om en styrkelse af den gensidige sprogforståelse gennem efteruddannelse af lærere og udveksling af undervisningsmidler. Endelig finder direktoratet det værdifuldt, at der arbejdes videre med tanken om elev- og lærerudveksling, *afsnit 3.3.8.*, samt foreslår ad *afsnit 3.3.9.*, at der gøres forsøg vedrørende undertekster på oprindelseslandets sprog i tv-programmer til undervisningsbrug.

København, den 31. august 1982

P. m. v.

E. b.

T. Grage

Fuldmægtig

For så vidt angår ministerrådsforslagets afsnit om *forskningsområdet* har nærværende kontor forelagt sagen for ministeriets direktorat for de videregående uddannelser, forskningssekretariatet samt rektorkollegiet. Hidtil er indkommet svar fra direktoratet og forskningssekretariatet med skrivelser, begge af 16. august 1982. Rektorkollegiet holder et møde i slutningen af september 1982, hvor forslaget vil blive behandlet. Rektor-kollegiets udtalelse kan derfor først foreligge umiddelbart derefter.

Man fremsender vedlagt de modtagne to udtalelser (*se nedan*), hvortil der henvises; *forskningssekretariatet* fremhæver bl. a. ad forslagets *afsnit 3.4.1.*, at det kommende nordiske forskningspolitiske råd vier *planlægning* af sektorovergribende samarbejde en særlig opmærksomhed, men fremhæver tillige, at et sådant samarbejde ved fordelingen af nordiske midler bør prioriteres på samme måde som anden forskning, at *planlægning* af projektarbejdet i videst muligt omfang henlægges till forskningsrådenes nordiske samarbejdsorganer. Ad *afsnit 3.4.2.* og *3.4.3.* tilslutter forskningssekretariatet sig en positiv vurdering af de nordiske forskerstipendier, forskerseminarer og -symposier. Man ser gerne, at midler til forskerkurserne øges. Forskningssekretariatet udtaler sig i detaljer ad *afsnit 3.4.4.* om det nordiske forskningssamarbejdes finansieringsmæssige aspekter. — *Afsnit 3.4.5.* kommenteres i relation til udnyttelse samt anskaffelse af videnskabeligt udstyr. Idet den gensidige orientering, der finder sted i forskningsrådenes nordiske samarbejdsnævn, påpeges, anbefaler man, at eventuelle nordiske aspekter systematisk inddrages i forbindelse med større apparaturanskaffelser.

Til *afsnit 3.4.6.* foreslår forskningssekretariatet en tilføjelse om behovet for en udbygning af samarbejdet mellem de nordiske forskningsbiblioteker under henvisning til den stedfindende anvendelse af databaserede informationssystemer.

Endelig påpeger man — ad *afsnit 3.4.7.* forskningsrådenes erfaring med hensyn til formidling af forskningsresultater til offentligheden.

Direktoratet for de videregående uddannelser betoner i sin udtalelse bl. a. behovet for information om, hvad der er mulighed for at samarbejde om på nordisk plan og anbefaler, ligesom forskningssekretariatet, bestræbelser på at samordne anskaffelse af kostbart apparatur. — Direktoratet peger også på ønskeligheden af at overveje spørgsmålet om udbygningen af nordiske og internationale databaserede informationssystemer.

Direktoratet er endvidere interesseret i, at forskningsbudgetteringssystemer ved universiteterne i de nordiske lande diskuteres.

København, den 31. august 1982

P. m. v.

E. b.

T. Grage

Fuldmægtig

Ministeriet for Grønland hænvisar i skrivelse den 14 september 1982 till på Grønland inhämtade yttranden (se nedan).

Direktoratet for de videregående uddannelser:

Som nævnt i Nordisk Råds følgeskrivelse er der nu truffet beslutning om at nedsætte et forskningspolitisk råd den 1. januar 1983. Direktoratet har i forbindelse med en tidligere udtalelse om "Økat nordiskt forskningssamarbete" anbefalet at der oprettes et sådant råd uden fondsfunktioner og samtidig nævnt, at det vil være væsentligt at foretage en kritisk revision af den nuværende nordiske organisation inden for forskning og udvikling.

De nuværende begrænsninger i ressourcerne til de videregående uddannelser og forskningen vil i vis udstrækning virke begrænsende på et nordisk forskningssamarbejde, og det vil derfor være af betydning om det forskningspolitiske råd kan modarbejde denne tendens ved f.eks. nordiske forskerseminarer og -symposier.

Det er næppe realistisk at argumentere for, at der stilles særlige midler til rådighed for forskellige forskningssektorer på nordisk plan. Forskning af internordisk betydning bør fortsat prioriteres blandt den øvrige forskning ved universiteter og højere læreanstalter, men det er af betydning, at der de pågældende steder er et tilstrækkeligt udbygget kenskab til, hvad der er mulighed for at samarbejde om med andre nordiske institutioner.

I denne forbindelse vil det være hensigtsmæssigt i så høj grad som muligt at samordne anskaffelser og udnyttelse af meget dyrt videnskabeligt apparatur inden for de nordiske lande. Man kunne i denne sammenhæng overveje en egentlig høringspligt i Norden, når der påtænkes indkøb af forskningsapparatur til beløb større end f.eks. 3 mill. kr.

Direktoratet er enig i, at en udbygning af de databaserede informationssystemer til forskere og andre brugere vil være et centralt punkt i de kommende år, og at der bør foretages en afvejning af, i hvilket omfang man skal søge at gå ind i internationale systemer og i hvilket omfang man bør søge at udbygge nordiske databaser.

Herudover kan direktoratet nævne, at hele forskningsbudgetteringssystemet ved universiteter og højere læreanstalter måske kunne være et emne, som i højere grad kunne diskuteres i et nordisk forum. Forskningsbudgetteringens formål bør bl.a. være at skabe en mere tilfredsstillende kommunikation om forskningens vilkår over for de bevilgende myndigheder.

Direktoratet har ingen særskilte bemærkninger til afsnit 2.5. (Det nordiske kontaktnet) og afsnit 2.6.2. (Besparelser ved fællesskab). Om afsnit 2.6.3. (Samarbejde eller national finansiering) bemærkes, at det efter direktoratets opfattelse ikke vil være realistisk at afsætte væsentligt forøgede

gede samnordiske midler til at finansiere en afgørende indsats for den brede befolkning, men at de nordiske kulturaktiviteter i højere grad bør finansieres via nationale, lokale eller individuelle initiativer. Projekter, der finansieres via det nordiske kulturbudget, vil næppe have store muligheder for videreførsel med mindre der inden projekternes igangsætning sikres medfinansiering fra anden side eller eventuelt en videreførsel for nationale midler.

Om den nationale indsats (afsnit 2.6.4.) kan nævnes, at der i en vis udstrækning finder udveksling af erfaringer sted inden for de videregående uddannelsers område, idet der bl.a. afholdes uformelle møder på embedsmandsplan hvor særlige emner af fælles nordisk interesse bliver gennemgået.

København, den 16. august 1982

P.d.v.

Gorm Larsen

Fuldmægtig

Direktoratet for gymnesieskolerne og højere forberedelseseksamen:

2.6.3 *Financiering*

Direktoratet finder at financieringen af nordisk tiltag ikke alene bør ske over det nordiske kulturbudget, men også over nationale budgetter. Dels frygter man som anført i 2.6.3 at tiltag og specielt sådanne som er karakteriseret som "smalle" områder ikke kan bevares når de gives tilbage til de enkelte lande, dels nærer man en frygt for at størrelsen af det nordiske kulturbudget vil vokse ude af trit med de nationale budgetter.

3.3 *Undervisningsområdet*

Man er enig med forslaget i at de i pkt. 3.3.2 fremførte emner uundgåeligt er centrale i FoU-arbejdet i 80'erne. Imidlertid finder man at det også ville være væsentligt at diskutere ungdomsuddannelsernes indhold specielt med henblik på afvejning af det almendannende overfor det studie- eller erhvervsforberedende. I alle lande i den nordlige del af Europa er balancen mellem disse to dele af uddannelsen brændende aktuel i den løbende diskussion. – Med denne diskussion bringes en lang række emner ind i overvejelserne. Der kan blot nævnes elevernes socialisering, praktikbegrebet, deres medbestemmelse og meget andet. På baggrund af den danske folketingsbeslutning om ungdomsuddannelserne ville det være overordentlig interessant at få disse emner belyst også i nordisk sammenhæng.

ad 3.3.3

Direktoratet finder det naturligt at det arbejde der er indledt på fælles-nordisk basis om invandrerundervisningen, fortsættes og udbygges. En løbende udveksling af informationer er af stor betydning ligesom fælles forskningsarbejder og udvikling af undervisningsmaterialer er nærliggende opgaver at arbejde sammen om. Udviklingen inden for ny teknologi foregår meget hurtigt og direktoratet anser det derfor for et væsentligt område at tage op, især med henblik på fælles drøftelse af de problemer som indførelse af datateknik i skolerne rejser.

ad 3.3.6

Strømmen af informationsmateriale til skolerne er meget voldsom, og en meget stor del af det drukner i mængden. Man kan derfor rejse spørgsmålet om man ikke kan opnå en mere effektiv spredning af information ved at gå andre veje. Man kan f.eks. pege på muligheden af at benytte de relevante tidsskrifter og faglige foreninger eller at tilbyde informationsmateriale i forbindelse med møder og kurser for lærere.

ad 3.3.7

Direktoratet deler synspunktet at den gensidige sprogforståelse i Norden må styrkes og er enig i at dette bedst opnås ved hjælp af efteruddannelse af lærere og udveksling af undervisningsmidler. Med hensyn til det sidste skal man pege på de værdifulde erfaringer der foreligger med undervisningsmateriale hvori alle nordiske sprog er repræsenteret og på undervisningsmateriale til brug i andre fag end modersmålsfaget.

ad 3.3.8

Direktoratet anser det for værdifuldt at der arbejdes videre med tanken om elev- og lærerudveksling.

ad 3.3.9

Direktoratet skal opfordre til at der gøres forsøg med undertekster på tv-programmer til undervisningsbrug, idet man foreslår at underteksterne fremtræder i oprindelseslandets sprog, altså at f.eks. svenskproducerede programmer sendes med svenske undertekster i de øvrige nordiske lande.

København, den 18. august 1982

P.d.v.

Ib Fischer Hansen
Undervisningsinspektør

Direktoratet for folkeskolen og seminarier m.v.:

Som svar på forespørgsel af 25. juni 1982 (j.nr. 8-76-95-3/82) kan direktoratet udtrykke sin tilslutning til og interesse for de tanker, der er givet udtryk for i notatet om nordisk kultursamarbejde under 1980-tallet, idet de tanker, der indeholdes heri, er i overensstemmelse med de for direktoratet afstukne arbejdsopgaver.

Der kan være anledning til vedr. pkt. 3.3.2 om forsknings- og udviklingsarbejde, at der udtrykkes interesse for en videre udvikling af problemstillingerne i forbindelse med samfund og skole og arbejdsliv og skole i relation til bestræbelserne på at dæmpe ungdomsarbejdsløsheden og at gennemføre ungdomsgarantien i Danmark.

Envidere kan direktoratet vedr. 3.3.3 udtrykke sin interesse for det påtænkte samarbejde, herunder ikke mindst problemerne i forbindelse med indvandrerundervisningen, hvor der allerede er optaget kontakter mellem de nordiske lande, som man fra dansk side kan udtrykke sine forventninger til.

Endelig skal oplyses, vedrørende 3.3.8, at selv om direktoratet ikke direkte er i stand til at påvirke finansieringsmulighederne for en øget elev-lærer udveksling mellem de nordiske lande, er man opmærksom på den store værdi, der ligger heri, og søger indirekte at udnytte de muligheder, der kan være for at stimulere dette direkte bidrag til at fremme interessen for og forståelsen af de nordiske nabolandes sprog igennem en direkte kontakt.

København, den 24. august 1982

P.d.v.

Kamma Struwe

Undervisningsinspektør

Sektionen vedrørende ungdomsarbejdsløshed (SVUA):

I den anledning skal man udtale følgende i sammenhæng med forslagets punkt 3.3.2. og 3.3.3.:

På baggrund af den aktuelle ungdomsarbejdsløshed, der er et mere eller mindre fælles nordisk problem, er det rimeligt at lægge særlig vægt på ungdomsuddannelsernes forhold til arbejdslivet. Dette forhold er bl. a. et spørgsmål om at lette overgangen fra uddannelse till erhverv.

SVUA kan i den forbindelse pege på den særlige indsats af såvel ordinær som ekstraordinær karakter, der gennemføres for at sikre den svagest stillede gruppe af unge. En sådan indsats kan på nordisk plan omfatte følgende elementer:

1 *En ungdomsgarantiordning.* Der gennemføres i øjeblikket et fælles-nordisk projekt omkring regionalt afgrænsede forsøg med ungdomsgaranti. En landsdækkende ungdomsgaranti forberedes i Danmark. I forlængelse af disse 2 forhold kan man på et fælles nordisk plan samarbejde om muligheden for at gennemføre landsdækkende ordninger i andre nordiske lande.

2 *Kombinerede undervisnings- og produktionsprogrammer* etableres i et stigende antal som et tilbud til unge, der ikke umiddelbart søger fortsat skoleuddannelse (ungdomsuddannelse). En sådan vekselvirkning mellem praktisk og teoretisk arbejde med et klart uddannelsesmæssigt sigte kan gøres til genstand for et fælles nordisk samarbejde.

København, den 2. august 1982

E. b.

Lilian Vohn

Føroya landsstýri:

— — — fremsender landsstyret vedlagt til videre foranstaltning:

1. Fróðskaparsetur Føroya's udtalelse i sagen i skrivelse af 11. august 1982 med 4 bilag og

2. udtalelse fra Landsskúlafyrisitingin i skrivelse af 20. august 1982 stilet til Nordisk Råd, Den danske delegation, med 1 bilag (*se nedan*).

Landsstyret kan for sit vedkommende henholde sig til de to nævnte udtalelser, se dog nedenfor.

Man skal henlede opmærksomheden på, at Landsskúlafyrisitingin med skrivelse af 20. august 1982 har sendt hr. rigsombudsmanden 1 eksemplar af den udtalelse med 1 bilag, der er nævnt foran under pkt. 2.

Man skal endvidere gøre opmærksom på, at landsstyret med hr. rigsombudsmandens skrivelse af 23. juni 1982 ikke ses at have modtaget det medlemsforslag om det almenkulturelle samarbejde, sag A 611/k, der er nævnt i udenrigsministeriets skrivelse til statsministeriet af 3. juni 1982, som var vedlagt hr. rigsombudsmandens nævnte skrivelse, ligesom landsstyret heller ikke ses at have modtaget den af de 4 skrivelser af 17. maj 1982 fra Nordisk Råds danske delegation, som bl. a. omhandler sag A 611/k, og som ligeledes er nævnt i udenrigsministeriets omtalte skrivelse af 3. juni 1982.

Fróðskaparsetur Føroya og Landsskúlafyrisitingin har derfor ikke været bekendt med dette medlemsforslag, sag A 611/k, da de afgav deres udtalelser.

Såfremt landsstyrets udtalelse om sag A 611/k fortsat ønskes, udbeder

man sig den manglende skrivelse af 17. maj 1982 fra Nordisk Råds danske delegation til brug for sagens behandling.

Tórshavn, den 31. august 1982

(Eilif Samuelsen)

Landsstyresmand

Fróðskaparsetur Føroya:

Organisation

Om Fróðskaparsetur Føroyas (det færøske akademis) organisatoriske tilknytning til nordiske samarbejdsorganer kan kort anføres:

Fróðskaparsetur Føroya har en repræsentant i styrelsen for nordiske kurser i sprog og litteratur (Jóhan Hendrik W. Poulsen).

Fróðskaparsetur Føroya har tidligere udpeget færøsk repræsentation til styret for Nordisk Språksekretariat. Denne funktion er i 1980 overtaget af Málstovnur Føroya Fróðskaparfelags (det færøske videnskabelige selskabs rådgivende sprogævn). For nærværende sidder Jóhan Hendrik W. Poulsen i styret, suppleant er Jeffrei Henriksen.

Sammen med Føroya Landsbókasavn (Færøernes landsbibliotek) og Rithøvundafelag Føroya (den færøske forfatterforening) afgiver Fróðskaparsetur Føroya indstilling til landsstyret vedr. færøsk repræsentation i Nabolandslitteraturkommittén. I indeværende periode er Karsten Hoydal medlem, suppleant er Ebba Hentze.

Til den færøske arbejdsgruppe på 3 medlemmer vedr. Nordens Hus på Færøerne valgte landsstyret /en repræsentant for/ i 1976 Fróðskaparsetur Føroya. For den færøske gruppes vedkommende afsluttedes arbejdet i december 1976.

Fróðskaparsetur Føroya ser gerne en udvidet færøsk deltagelse, hvad organisation angår – på de for os relevante områder og sådant niveau, som samarbejdets struktur til enhver tid giver mulighed for.

Forskningsområdet m. v.

Når det gælder forskningsområdet m. v. tillader man sig at henvise til vedlagte bilag:

1. Skrivelse af 5.3.1982 til sekretariatet for nordisk kulturelt samarbejde vedlagt notat vedr. Nordens Hus på Færøerne, udarbejdet af formanden for akademirådet, museumsinspektør, fil. dr. Jóan Pauli Joensen (*se Bihang 1*).

2. Udtalelse af 10.8.82 frá Føroyamálsdeildin (Fróðskaparsetur Føroyas færøske afdeling), underskrevet af afdelingsleder Jóhan Hendrik W. Poulsen (*se Bihang 2*).

3. Udtalelse af 9.8.82 fra Lisbeth Michelsen, Gudfrøðideilin (Fróðskaparsetur Føroya teologiske afdeling) (*se Bihang 3*).

4. Uddrag af brev af 26.4.81 fra Dorete Bloch Danielsen til Steen Cold i forbindelse med virksomheden i det kommende Nordens Hus på Færøerne. – Støðisútbúgvingin (Fróðskaparsetur Føroyas naturvidenskabelige afdeling) henholder sig til bemærkningerne i dette brev (*se Bihang 4*).

Som det vil bemærkes spiller det kommende Nordens Hus på Færøerne en central rolle i de overvejelser, man her gør sig om fremtidens nordiske kultursamarbejde i relation til Færøerne.

Tórshavn, den 11. august 1982

Fróðskaparsetur Føroya

Maud Heinesen

Akademisekretær

BIHANG I

Skrivelse till sekretariatet for nordisk kulturelt samarbejde angående Nordens Hus på Færøerne

Idet vi refererer til et møde på akademiet den 26. januar 1982 med Jan Stiernstedt, Steen Cold og D. P. Danielsen, fremsender vi hoslagt det ønskede notat vedr. norrøn kulturforskning i tilknytning til Nordens Hus på Færøerne (*se Bihangsbilaga*).

Notatet er udarbejdet af formanden for akademirådet, museumsinspektør fil. dr. Jóan Pauli Joensen. Det bemærkes, at de øvrige akademirådsmedlemmer samt akademiets 3 afdelinger har haft lejlighed til at udtale sig. De tilslutter sig notatet i sin helhed.

Tórshavn, den 5. mars 1982

Maud Heinesen

Akademisekretær

Bihangsbilaga

Norrøn kulturforskning i tilknytning til Nordens Hus på Færøerne

Med sin rod i gammel norrøn kultur bevaret i et geografisk afgrænset og isoleret område er Færøerne et meget veldefineret historisk- og kulturvidenskabeligt forskningsområde. Fra landnamstiden og næsten helt frem til reformationen var den færøske befolkning under påvirkning af stort set de samme kulturelle impulser som de øvrige folk i Norden. Men i slutningen af 1500-årene ophørte færingernes egne forbindelser med omverdenen

efterhånden. Færøsk kultur kom til at ligge isoleret og overladt til sine egne betingelser. Denne kulturelle isolation falder omtrent sammen med reformationen. Under vedvarende påvirkning af ortodoks luthersk fromhedsliv og samfundssyn kom nu samfundet til at konsolidere sig på en sådan måde, at kulturelle forandringer kom til at ske meget langsomt. I praksis betød dette, at middelalderlige kulturtræk er blevet bevaret på Færøerne helt op til den nye tid.

Færøerne hører til de områder i Europa, der betegnes som reliktområder, d. v. s. områder, hvor gamle kulturtræk er blevet bevaret som del af en levende kultur. Netop denne relikttartede karakter er Færøernes vigtigste kulturhistoriske aktiv. Træk både i den materielle, sociale og åndelige kultur vidner om en lang historisk kontinuitet. Fåreavlen drives i dag stort set på samme måde som i middelalderen. Både i bebyggelseshistorien og bygningshistorien hersker der forhold, hvor man med baggrund i recent empiri kan sammenligne med forhold i de øvrige nordiske lande i middelalderen. Det gælder også visse træk inden for arbejdsliv, sæder, skikke, folketro etc. Det er i denne forbindelse almindeligt kendt, at færøsk folkevise- og dansetradition har middelalderlige aner. Det er således, at man med udgangspunkt i veldokumenterbar færøsk kulturhistorisk empiri kan bidrage til at forklare aspekter af kulturen i andre norrøne landområder i Atlanterhavet, der i dag aftegner sig svagt i de pågældende landes kulturhistoriske dokumentation.

Denne relikttartede karakter er imidlertid kun et aspekt af sagen. I løbet af det 19. århundrede skete der store kulturelle og samfundsmæssige omvæltninger på Færøerne, som endnu ikke har taget sin afslutning. Fra et polykulturelt bygdesamfund, der hovedsagelig var baseret på en naturalieøkonomi uden egentlige markedsforbindelser, når man ser bort fra den kongelige monopolhandel, udviklede Færøerne sig til at blive et differentieret fiskerisamfund. Fra 1872 begyndte man at fiske med de såkaldte slupper, og helt frem til 2. verdenskrig var klipfiskeproduktion det dominerende træk i færøsk erhvervsliv.

Samtidig som dette skete, opstod der en national bevægelse, hvis hovedmål i begyndelsen var at hævde det færøske sprogs rettigheder, men som efterhånden også blev politisk. I løbet af 100 år udviklede Færøerne sig fra en naturaliehusholdning til et pengeøkonomisk samfund. Mange af de mest interessante samfundsmæssige og kulturelle processer finder sted i det 20. århundrede, hvor man på et overskueligt område som Færøerne kan afdekke fænomener, som er sværere at gennemskue og penetrere i større samfund. På Føroya Fornminnissavn er man således i gang med et projekt om den sociokulturelle udvikling på Færøerne ved overgangen fra bondesamfund til fiskersamfund. Foreløbig har man indsamlet et meget stort materiale hovedsagelig baseret på mundtlige beretninger. Man har i første omgang valgt at se udviklingen ud fra menigmands opfattelse, senere er det også meningen at inddrage mere primære historiske kildegrupper. I dette projekt tager man udgangspunkt i det gamle bondesamfund og ser frem mod nutiden. Samtidig overvejes et andet projekt, hvor man med udgangspunkt i bondesamfundet går den modsatte vej, således at tiden tilbage til landnammet bliver undersøgt.

På mange måder er imidlertid tiden efter 2. verdenskrig overmåde interessant. Fiskeriet bliver industrialiseret, der kommer fiskeforædlingsfabrikker, og færøsk kultur i øvrigt indlemmes i den euroamerikanske fælleskultur. Færøsk fiskeri i sine mange facetter er et uudforsket område, når man ser bort fra biologiske fiskeriundersøgelser.

Indtil for et par år siden var TV et fjernt begreb på Færøerne, men nu er dette stærke medie en realitet. Man har fra færøsk side i samarbejde med Statens Humanistiske Forskningsråd i Danmark iværksat et projekt til klarlægning af, hvordan færøsk kultur var, før TV kom, og hvordan det færøske kulturliv vil udforme sig sammen med TV. Det er meningen at genoptage undersøgelsen efter en 10-årsperiode. Også her er der interessante aspekter at hente.

Der findes en hel del akademisk uddannede færinger, der dækker de her skitserede områder. Nogle er allerede aktive forskere, og andre kunne blive det under gunstige omstændigheder. Der er også en bred interesse for færøsk kultur ved flere af de nordiske universiteter og forskningsinstitutioner, og der er ingen tvivl om, at Færøernes Akademi samt institutioner som Landsarkivet, Kulturhistorisk Museum, Naturhistorisk Museum, Kunstmuseum og Landsbiblioteket ville sammen med Nordens Hus kunne danne et frugtbart forskningsmiljø. Det falder naturligt at nævne Færøernes videnskabelige Selskab som et centralt led i denne forbindelse.

Med sit udspring i gammel vestnorsk bondekultur og under stadig påvirkning først sammesteds fra og senere tillige fra Danmark, ligesom de øvrige nordatlantiske samfund, vil færøsk kulturhistorisk forskning være stærkt norrønt orienteret.

Nordens Hus skal være en initiator og inspirator for færøsk kulturliv. Man kunne tænke sig et formaliseret samarbejde om visse projekter mellem eksisterende færøske institutioner, forskningsinstitutioner i andre lande og Nordens Hus. Det ville virke inspirerende på færøsk forskning. Udover færøsk forskning burde disse aktiviteter også omfatte forskning af visse forhold i vore gamle norrøne nabolande som Shetland, Orkney og Hebriderne. Således kunne man stile imod et Institut for nordatlantisk kulturforskning, der skulle være tilknyttet Færøernes Akademi, men med stærke bånd til Nordens Hus. Som bekendt findes der allerede et museumssamarbejde mellem Færøerne, Island og Grønland.

I første omgang vil Nordens Hus på Færøerne blive en fortræffelig ramme om udstillinger, kongresser, symposier, møder og lignende, der kunne behandle problemstillinger inden for rammerne af det, som er skitseret i det foregående. Her ville Nordens Hus kunne være det forbindende led, ikke blot til andre nordiske forskere, men også indvirke på færøske og nordiske myndigheder, således at denne vigtige norrøne kulturforskning kunne få vækstmuligheder.

BIHANG 2

Vedr. nordisk kultursamarbejde i 80'erne¹

3.4 Forskningsområdet

Fróðskaparsetur Føroya, afdelingen for færøsk sprog og litteratur, tilslutter sig generelt de synspunkter, der er fremsat i betænkningen vedrørende nordisk samarbejde på dette område. I den nuværende situation er det nødvendigt, at færøske forskere får adgang til forskeruddannelse i det øvrige Norden, og at de sidestilles med forskere fra de øvrige nordiske lande.

¹ Oversættelse af *Føroyamálsdeildin's (Fróðskaparsetur Føroyas færøske afdeling) udtalelse af 10.8.1982*

3.3 Undervisningsområdet

Fróðskaparsetur Føroya, afdelingen for færøsk sprog og litteratur, har i de forløbne år haft gæstelærerbesøg fra de øvrige nordiske lande, der har været finansieret af Nordisk Kulturfond. Det vil være ønskeligt, at sådanne bevillinger bliver lagt i en fast ramme, helst organiseret som en fast nordisk gæstelærerstilling ved Fróðskaparsetur Føroya's afdeling for færøsk sprog og litteratur.

På den anden side vil man lægge stor vægt på, at den undervisning og forskning i færøsk sprog og litteratur, der allerede foregår ved universiteter i de øvrige nordiske lande, ikke bliver beskåret, men snarere intensiveret og udvidet i de kommende år.

BIHANG 3

Vedr. nordisk kultursamarbejde i 1980'erne

Deildin tekur undir við grein og uppskot um "Nordiskt kultursamarbete under 1980-talet". Frágreiðingin er sera fjølbroytt, sostatt er ikki nógvt at skoyta uppí.

"Med baggrund i de glade tresserne, hvor mennesket troede og håbede på livet, og halvfjerdsernes stagnerende tider med økonomiske, sociale og kulturelle forandringer, som har gjort tilværelsen usikker for mange mennesker både i material og åndelig henseende, er det meget vigtigt at der dæmmes op for den udbredte fremmedgørelse og identitetskrise, således at hvert enkelt menneske sættes i stand til at finde tilbage til dets egne rødder, at få øjnene op for livets nære værdier og lære at respektere dets egen kultursammenhænge (dette er dog kun muligt, hvis man respekterer de andres).

Dette nødvendiggør nordiskt kultursamarbejde i 80'erne og fremover, hvor vi i langt større grad end før på alle områder forsøger at bygge bro mellem forskellige fraktioner. Den fraktion vi især tænker på er teologien. Tysk/engelske forskere har skabt skoler indenfor teologien hidtil, medens de skandinaviske forskere har haft en meget ringe indflytelse.

På atlasset forekommer Skandinavien som en ubetydelig plet med en ringe indflydelse kosmopolitisk. Tanken må på ingen måde gøre os passive, idet små lande kan have stor indflydelse i verden. De kan sætte ind med nye livsopfattelser og deraf følgende handlingsmønstre, uden at man straks mistænkeliggør deres motiver, sådan som man gør med store landes. Vi må aldrig glemme at verden styres af mennesker, der tænker ideologisk."

Tórshavn, den 9. august 1982

Lisbeth Michelsen

Uddrag af brev af 26.4.81 fra Dorete Bloch Danielsen til Steen Cold i forbindelse med virksomheden i det kommende Nordens Hus på Færøerne

Færøerne har naturvidenskabeligt to store fordele, som ikke kan understreges nok:

1. Det er et lille og derfor overskueligt land.
2. Det ligger isoleret med en vandbarriere, 500 km på den korteste led.

At landet er lille, gør det overkommeligt at arbejde med biologi. Eksempler: Samtlige planter blev registreret og fordelt vertikalt og horisontalt i somrene 1960–61; samtlige fuglefjelde blev registreret, optalt og artsfordelt i sommeren 1972; samtlige indlandsfugle bliver registreret, optalt og artsfordelt på bare 14 dage i sommer (1981); alle de almindeligst forekommende planter blev tegnet af 1 tegner og 1 samler på to korte somre.

Færøernes placering som mødested mellem 3 store havstrømme giver oceanografer unike arbejdsmuligheder, som det er svært at finde andre steder. Marinbiologisk set er havdyrenes udbredelse ud til kontinentalsoklen og på denne tilsvarende overskuelige – og tilmed meget udforskede, især området herfra og til Island.

Færøernes isolerede placering afspejler sig i planternes, dyrenes og menneskenes arvebiologiske forhold. Denne isolation sammenholdt med Færøernes overskuelighed gør landet til en arbejdsmæssig drøm for alle, der vil forske i forhold som plante- og dyrageografi, spredningsbiologi, øracer, blodtypeforhold, arvelige sygdommes spredning via indgifte, dyr og planters samt sygdommes og humane arveganges spredning fra ø til ø inden for det isolerede øland.

Vil man give Nordens Hus på Færøerne et nordisk/internationalt ansigt, ville det være rimeligt og for mig at se helt naturligt at satse på ovennævnte forhold, i praksis således, at mange af de symposier, kongresser og møder, der foregår inden for de nævnte fagområder, fik deres naturlige placering i Tórshavn.

Landsskúlafyrisitingin:

Vedlagt fremsender Landsskúlafyrisitingin (det færøske undervisningsdirektorat) institutionens udtalelser og bemærkninger til afsnit 3.3 Undervisningsområdet i ovennævnte forslag (*se Bihang*).

Tórshavn, den 20. august 1982

Ludvig Petersen

Bemærkninger

Ad. 3.3 Undervisningsområdet

Ad. 3.3.1

Det må anses for nødvendigt at der er fællesnordiske midler til rådighed til det samarbejde, der skal foregå på området pædagogisk forskning og udvikling og til at sikre at de fælles nordiske synspunkter slår igennem i de enkelte landes politiske og administrative arbejde med skolespørgsmål.

Ad. 3.3.2

Til den prioritering, der har fundet sted ved ministerrådets beslutning i 1981 indenfor området forskning og udvikling og det nordiske samarbejde inden for dette område, er der intet at bemærke.

Ad. 3.3.3

Uddannelsens indhold og de kvalifikationer, systemet tilbyder må naturligvis svare til de krav, der stilles i arbejdslivet hvorimod løsningen af det problem, at manglende arbejdskraft og arbejdsløshed optræder side om side for en stor del må være et organisationsspørgsmål og derfor ikke kan løses ad central administrativ vej alene.

AD. 3.3.4

Man må erkende, at samfundets hastige udvikling stiller krav om tilbud til efteruddannelse.

Indenfor de områder hvor der kun er brug for et begrænset antal kandidater må det anses for meget positivt at der ved fælles udnyttelse af uddannelsesressourcerne kan tilbydes uddannelser bredere end det er muligt for de enkelte lande.

Bestræbelserne på at rydde af vejen det der forhindrer en fælles udnyttelse af studiepladser og lærerkræfter, som den udvikling af studiestøttesystemet m. v. får samme gyldighed i andre nordiske lande som i hjemlandet, må hilses med glæde.

Det anses også for positivt at der arbejdes for større smidighed med overgangen mellem forskellige uddannelsesinstitutioner i Norden og ikke mindst med spørgsmålet om de tilsvarende uddannelsers ensartethed og gyldighed i de forskellige nordiske lande.

Ad. 3.3.5

Der hersker ingen tvivl om at Nordens folkelige akademis virksomhed virker fremmende i voksenundervisningen og oplysningen som helhed, endskønt man kan sætte spørgsmålstejn ved det folkelige.

Ad. 3.3.6

Som følge af en stigende tendens til decentralisering vokser behovet for en større spredning af information. Tanken om større aktivitet hvad det angår i forbindelse med Nordens folkelige akademi synes umiddelbar tiltalende, selvom det folkelige som sagt kan være svært at få øje på.

Ad. 3.3.7

Den tilbagegang, der er registreret på området sprogforståelse, som altid har udgjort en hjørnepille i det nordiske samarbejde, er næppe så alarmende som antaget såfremt det er affødt af en større interesse i de enkelte nordiske lande for eget sprog og ikke af manglende interesse for det internordiske samarbejde.

De manglende fremskridt i forbindelse med den gensidige sprogforståelse er til trods for dette skuffende.

Ad. 3.3.8

Hvad nabosprogundervisningen angår er man her af den anskuelse at denne er af alt for snævert omfang. Til dybden af sprog der læres, er der ingen bemærkninger, men det er et stort handicap, at undervisningen i skandinaviske sprog, som må anses for nødvendige, kun er af ringe omfang, eller slet ikke eksisterer. Ethvert fornuftigt skridt i positiv retning hvad det angår, må derfor hilses med glæde.

Ad. 3.3.9

Den dokumentation, man har for at ingen anden foranstaltning kan måle sig med TV-programmer hvad effekt angår i forbindelse med det nordiske sprogfællesskab er ikke blot positiv men så sandelig også negativ. Denne bemærkning er for at påpege at et fremmedsprogligt TV-program kan have endda meget uheldige sproglige påvirkninger.

Tórshavn, den 18. august 1982

Finnur Johansen

Grønlands Hjemmestyre, Kultur- og undervisningsdirektoratet:

Indledningsvist skal det bemærkes, at der i årtier er foregået et regelmæssigt eller periodvist samarbejde mellem grønlandske og danske kulturinstitutioner og forskningsmiljøer via personlige kontakter på embedsmandsniveau.

Efter Hjemmestyrets indførelse er man i gang med at udforme et formaliseret samarbejde, der hvor Hjemmestyret har overtaget den regelfastsæt-

tende myndighed. Herudover er et af de grønlandske folketingsmedlemmer, Otto Steenholdt, medlem af den danske delegation i Nordisk Råd og sidder blandt andet i kulturudvalget.

I overensstemmelse med oplægget fra Nordisk Råds danske delegation har Hjemmestyret bemærkninger til punkterne 3.3., 3.3.4., 3.4., 2.6.2., 2.6.3. og 2.6.4. i ministerrådets forslag – i den nævnte rækkefølge.

Ad punkt 3.3.

Dette omfatter samarbejde på undervisningsområdet. 3.3.1. til 3.3.3. omhandler samarbejde om pædagogisk forskning og udvikling inden for almenskolens område.

Grønlands Hjemmestyre har ved overtagelsen af regelfastsættelsen på undervisningsområdet både udformet en folkeskolelov og læreruddannelseslov, til hvis udformning man har haft et nært samarbejde med det pædagogiske forskningsmiljø i Danmark.

3.3.4. angår det videregående uddannelsessystems problemer ved at give uddannelses- og efteruddannelsestilbud, som skal dække behovene i et samfund under hastig ændring. Der foreslås nordisk samvirke om særligt specielle uddannelser, som det enkelte land har vanskeligt ved at tilbyde. For Grønland omfatter problemet ikke blot uddannelser, som i de nordiske lande betragtes som specielle. Her er problemet, at de fleste "overbygningssuddannelser" må tages i Danmark eller andetsteds, og at der følgelig er stor interesse for studie- og uddannelsespladser på grundlag af grønlandsk "basisuddannelse". Herunder at der gives regler for meritoverføring fra uddannelser ved Ilisimatusarfik/Grønlands Seminarium, Socialpædagogisk Seminarium, EFG-uddannelser m. fl. Det skal i denne forbindelse nævnes, at Grønland også er i stand til at tilbyde noget til gengæld, nemlig studier ved Ilisimaturfik, som vil være af interesse for personer, der skal beskæftige sig med "yderdistriktsproblemer" og med "inuit-forhold", foruden personer som ønsker at studere eskimoisk kultur og sprog.

Ad punkt 3.4.

Dette omfatter samarbejde på forskningsområdet. Det grønlandske forskningsmiljø, som er under opbygning omkring Hjemmestyrets kulturinstitutioner, har i allerhøjeste grad behov for det foreslåede samvirke inden for de humanistiske og samfundsvidenskabelige områder, vi skal beskæftige os med. Til gengæld kan vi på disse områder også yde noget, som er af interesse i de nordiske lande, nemlig f. eks. deltagelse i sammenlignende undersøgelser af inuit-befolkningers forhold til europæisk civilisation.

Ad punkterne 2.6.2 og 2.6.3.

Disse punkter omfatter oprettelsen af fællesnordiske institutioner og iværksættelsen af fællesnordiske projekter, samt finansieringen af sådanne.

Det foreslås i 2.6.3., at det fællesnordiske kulturbudget aflastes gennem direkte nationale tilskud (offentlige eller private) til de enkelte aktiviteter. Det kunne i den forbindelse nævnes, at Hjemmestyret er villigt til at overveje at bidrage med forholdsmæssig medfinansiering til aktiviteter af særlig grønlandsk interesse, f. eks. sådanne, som er nævnt under punkt 3.4. ovenfor.

Ad punkt 2.6.4.

Dette punkt indeholder nogle betragtninger over vilkårene for det nordiske samarbejde, samt et konkret forslag til etablering af faste "høringskanaler" mellem de nordiske lande som supplement til studiebesøg og uformelle kontakter.

Det er givet, at der kan erhverves og gives mange værdifulde informationer og synspunkter fra det ene land til det andet, således at "dobbeltarbejde" undgås.

I praksis er det ofte en forudsætning, at der findes faste kanaler for en sådan udveksling, eksempelvis et sådant "høringsinstitut". For Grønlands vedkommende kan anføres, at vi har fælles problemer med de samiske og nordatlantiske folkegrupper, som tilsammen udgør de nordiske "udkantsområder" eller "yderdistrikter".

En fast praksis for fortløbende informationsudveksling mellem eksperter i de forskellige lande vil ikke alene være meget værdifuld, men også en nødvendighed for det kulturelle samarbejde på tværs af de forskellige kulturer i de nordiske lande.

Godthåb, den 20. augusti 1982

P. d. v.

Agigssiaq Møller

Direktør for kultur og undervisning

Kommissionen for videnskabelige undersøgelser i Grønland:

Forskningsspørgsmål er behandlet i afsnit 3.4. i B 37/k. Kommissionen har følgende bemærkninger vedr. forskningssamarbejdet i Norden, idet man skal begrænse sig til de forskningsopgaver, som kommissionen beskæftiger sig med, forskningen i Grønland og i de omgivende farvande.

Naturforhold og samfundsforhold i Grønland viser en række fællestræk med forholdene i det nordlige Skandinavien, hvilket har givet sig udslag i samarbejde inden for såvel naturvidenskab, medicin, humaniora som samfundsvidenskab.

Rejser til og arbejde i de arktiske regioner er kostbare og må ofte ske

under vanskelige forhold. Arbejdsvilkårene kunne lettes gennem øget samarbejde mellem forskere og institutioner, som er beskæftiget med forskning i de enkelte landes arktiske regioner, bl. a. i form af støtte gennem fælles udnyttelse af de eksisterende faciliteter, herunder transportmidler.

Det må nok konstateres, at formaliseret nordisk samarbejde i det arktiske område har været ret beskedent af omfang, men at forskere fra andre nordiske lande i betydeligt omfang har deltaget i forskningsprojekter organiseret af de enkelte lande.

Det er i og for sig grund til at styrke og udbygge dette samarbejde, men det er ikke let at se, hvorledes dette kan gøres uden betydelige investeringer på nordisk plan.

Som fremhævet i B 37/k må et øget nordisk samarbejde ses i relation til den nationale forskning i de enkelte lande. Et nordisk samarbejde må hvile på en kvalitetsvurdering af eventuelle fællesnordiske projekter, og på en prioritering i forhold til de nationale forskningsaktiviteter på området.

Et øget nordisk samarbejde må også ses i lys af, at der på en række felter er opbygget samarbejde med forskere fra lande uden for Norden, som det af faglige grunde er nærliggende at samarbejde med, og som har tilført meget betydelige midler, samt udstyr og ekspertise. Det er vigtigt at opretholde dette samarbejde.

Kommissionen skal på dette grundlag udtale, at man ser positivt på en intensiveret indsats inden for det nordiske forskningssamarbejde. Indsatsen bør nok snarere rettes mod at lette samarbejdet mellem nordiske forskere, bl. a. i form af let adgang til at benytte eksisterende transportmidler, apparatur, feltstationer, osv., end mod at opbygge et formaliseret samarbejde.

En udbygning af forskeruddannelsen gennem let adgang for unge forskere til at arbejde i de andre lande, herunder i disses arktiske egne, bør også støttes. De midler, som på nordisk plan er til rådighed for forskeruddannelse, workshops, symposier, fælles ekskursioner, m. v., bør derfor øges.

Der kan her peges på, at der flere steder i Grønland er fortrinlige muligheder for at afholde feltkurser og feltsymposier inden for f. eks. geologi, biologi og arkæologi. Man kunne overveje at oprette årlige fællesnordiske ekskursioner på linie med de geo-ekskursioner, der nu afholdes i Island. En sådan aktivitet kan kun realiseres gennem særbevillinger.

Fællesnordiske ekskursioner m. v. i Grønland kan bidrage til at styrke forbindelsen mellem det nye grønlandske styre og det øvrige Norden.

København, den 13. september 1982

P. k. v.

E. b.

Gregers E. Andersen

Grønlands geologiske Undersøgelse:

På det geovidenskabelige forskningsområde har der traditionelt været gode kontakter til skandinaviske kolleger igennem nordiske sammenslutninger og foreninger samt igennem de nordiske geologmøder, der afholdes hvert 4. år.

På institutionsplan afholdes årligt konsultationer ledelsen af de geologiske undersøgelser imellem.

På Nordisk Ministerråds initiativ er et stort anlagt praktisk forskningsprojekt blevet iværksat i det nord-skandinaviske område. Projektet, der ventes afsluttet i 1986, har fået benævnelsen "Nordkalotten projekt".

Grønlands geologiske Undersøgelse deltager som observatør i nogle af projektets undergrupper. Det er af væsentlig interesse for kendskabet til bl. a. det geomagnetiske anomalimønster over det grønlandske kyst- og sokkelområde, at Grønlands geologiske Undersøgelse har mulighed for at kunne følge arbejdet i projektets geofysikgruppe ved at få direkte indsigt i de anvendte arbejdsmetoder, herunder den elektroniske behandling af de geofysiske data. Også på det geokemiske område drager Grønlands geologiske Undersøgelse nytte af de i projektet udførte undersøgelser.

Der kan nævnes flere eksempler på nordisk geovidenskabeligt samarbejde, som også Grønlands geologiske Undersøgelse har fordel af. Der tænkes her især på det nordiske vulkanologiske institut i Reykjavik, hvor der udføres videnskabeligt arbejde, som er relevant for udforskningen af de øst- og vestgrønlandske basaltområder.

Et af punkterne i ministerrådsforslaget, jfr. 3.4.5., side 12, omtaler "et øget nordisk samarbejde omkring anskaffelse og udnyttelse af videnskabeligt udstyr", som iflg. forslaget bør nyde fremme.

I den forbindelse har Grønlands geologiske Undersøgelse igennem sin tilknytning til ovennævnte Nordkalotten-projekt henledt projektledelsens opmærksomhed på den bestående, af Statens naturvidenskabelige Forskningsråd og Kommissionen for videnskabelige Undersøgelser i Grønland finansierede satellitdatabasebehandlingsfacilitet IDIMS (Interactive Digital Image Manipulation System) ved Institut for matematisk Statistik og Operationsanalyse (IMSOR) ved DtH, som nyudviklet hjælpemiddel i den geologiske efterforskning.

Efter afholdelse af et "remote sensing"-seminar den 29. – 30. april d. å., hvor IDIMS blev demonstreret for nordiske fagkolleger, er den tanke opstået, at denne facilitet kunne blive udgangspunkt for et nordisk center for fjerndetektion, idet den videnskabelige og praktiske ekspertise, som er blevet opbygget ved gennemførelse af et EF-finansieret projekt (0 79 DK), der havde et område ved Mesters Vig som studieobjekt, må anses for særlig velkvalificeret til videreførelsen af anvendelsen af IDIMS i nordisk sammenhæng, ikke alene i den geovidenskabelige forskning, men også i

forbindelse med hydrologiske studier, geografisk og landbrugsvidenskabelig forskning m. m.

Samme paragraf 3.4.5 har givet anledning til, at man på et nyligt afholdt møde for direktører af de nordiske geologiske undersøgelser i Hirtshals 14.–17. juni d. å. har aftalt, at der udarbejdes en fortegnelse over særligt ressourcekrævende udstyr, som de geologiske undersøgelser råder over, og som eventuelt kan indgå i en nordisk pulje.

Med hensyn til paragraf 3.4.6, der omhandler databaserede informationssystemer, kan det oplyses, at der på det geovidenskabelige fagområde har været bestræbelser igang om at udveksle information om databehandling på nordisk plan.

Disse bestræbelser har dog ikke ført til brugbare resultater, idet arbejdsopgaver i forbindelse med elektronisk behandling af geovidenskabelige data har været prioriteret forskelligt inden for de nationale geologiske undersøgelser og højere læreanstalter.

Denne korte redegørelse for nordiske geovidenskabelige aktiviteter, hvori Grønlands geologiske Undersøgelse og dets medarbejdere deltager, skal belyse, at der allerede er ret intensive kontakter med nordiske kolleger.

Grønlands geologiske Undersøgelse ser Nordisk Ministerråds forslag om nordisk kultursamarbejde i 1980'erne som en positiv udvikling i retning af en videregående udbygning af forskningskontakter, især samlet omkring internordiske forskningscentre.

København, den 26. juli 1982

P. d. v.

E. b.

Jan Bondam

Grønlands Fiskeriundersøgelser:

På linje med hvad Grønlands Fiskeriundersøgelser tidligere har svaret i tilsvarende sager, finder GF ikke et behov for et specifikt nordisk samarbejde inden for det forskningsområde, som er tillagt GF. Dette forskningsområde har ikke en naturlig nordisk afgrænsning, men er af bredere, international karakter, og et internationalt samarbejde inden for fiskeri- og havforskning er forlængst etableret gennem bl. a. Det internationale Havforskningsråd (ICES), der i sin oprindelse var stærkt nordisk præget, og i hvilket samtlige nordiske lande er stærkt repræsenteret. Også gennem andre, internationale organisationer, f. eks. Den nordvestatlantiske Fiskeriorganisation (NAFO), Den internationale Hvalfangstkommission (IWC),

Den internationale Oceanografiske Kommission (IOC under UNESCO) m.fl. findes et internationalt samarbejde, i hvilket relevante, nordiske lande deltager.

GF har ved flere lejligheder samarbejdet direkte med nordiske parallelinstitutioner, og har ikke herunder fundet behov for formaliserede regeringsaftaler at henvise til.

København, den 29. juni 1982

Sv. Aa. Horsted

Forskningssekretariatet:

Afsnit 3.4.1

Man kan tilslutte sig, at et tværfagligt organ som det kommende nordiske forskningspolitiske råd vier *planlægningen* af sektorovergribende samarbejde en særlig opmærksomhed. Men det er vigtigt, at et sådant samarbejde ved fordelingen af de nordiske forskningsmidler prioriteres på samme måde som anden forskning, dvs. primært ud fra projekternes videnskabelige og samfundsmæssige værdi. Det er ingen selvstændig værdi ved et projekt, at det er sektorovergribende.

Planlægningen af projektsamarbejde bør i øvrigt i videst mulig udstrækning henlægges til forskningsrådenes nordiske samarbejdsorganer, som bl. a. gennem forskningsrådene disponerer over den nødvendige ekspertise vedrørende kvaliteten af projekterne. Man skal endelig understrege vigtigheden af, at projekter planlægges i nært samarbejde med forskere inden for området.

Afsnit 3.4.2

Man skal tilslutte sig den positive vurdering af de nordiske forskerstipendier og de nordiske forskerseminarer og -symposier.

Afsnit 3.4.3

Ligeledes ser man gerne, at de nordiske forskerkurser tilføres øgede midler. Inden for flere discipliner vil der være en række mindre specialområder, hvor et nordisk samarbejde om forskeruddannelsen er af meget væsentlig betydning. I denne forbindelse skal eksempelvis peges på de fællesnordiske kurser, der i de senere år er afholdt inden for landbrugs-, skovbrugs- og veterinærområdet. Man skal på den anden side pege på, at der vil være forbundet meget store vanskeligheder med at indføre et fællesnordisk meriteringssystem inden for forskeruddannelsen, og at der næppe er et stærkt behov herfor.

Afsnit 3.4.4

Det er i den nuværende økonomiske situation urealistisk at forvente, at en væsentlig del af det nuværende nordiske samarbejde vil kunne overføres til national finansiering, medmindre der sker en tilsvarende overførsel af midler fra det nordiske budget til de nationale sektormyndigheder. Specielt skal det understreges, at forskningsrådene ikke kan forventes at overtage finansieringen, idet det især er forskningsrådenes opgave at støtte igangsætningen af ny forskning. Man er heller ikke overbevist om, at et krav om overførsel til national finansiering er det bedste middel for at sikre sammenhæng mellem den nordiske og den nationale forskningsprioritering, idet det må antages, at nationale sektormyndigheder almindeligvis vil være tilbageholdende med énsidigt at trække støtten til et nordisk samarbejdsprojekt tilbage. En periodisk evaluering og prioritering af institutter og andre større projekter, foretaget i nordisk regie og i samvirke med nationale myndigheder og forskningsråd, må derimod antages at give en tilfredsstillende sikkerhed for, at der til stadighed vil være den ønskelige sammenhæng mellem den nordiske og den nationale forskningsprioritering. Administrative hensyn synes også at tale for en nordisk finansiering af permanente eller semi-permanente projekter, hvorimod det kan anbefales, at mindre og korterevarende samarbejdsprojekter overlades til national finansiering, f. eks. via forskningsrådene. Sidstnævnte projekter vil i visse tilfælde udvikle sig således, at en permanent eller semi-permanent finansiering i fællesnordisk regie bør søges. Man kan som eksempel nævne forslaget om etablering af ét fællesnordisk termoluminiscenslaboratorium. Der er her tale om et klart kvalificeret projekt, som er udviklet med forskningsrådsstøtte. Aktiviteten bør findes i Norden, og da ét laboratorium er tilstrækkeligt til at dække nordiske forskeres behov for termoluminiscensdatering, kan der opnås betydelige besparelser ved at etablere laboratoriet i nordisk regie.

Afsnit 3.4.5

Nordiske forskere har i vid udstrækning og især gennem uformelle aftaler adgang til at udnytte videnskabeligt udstyr hos hinanden. Det bør også nævnes, at de danske og svenske naturvidenskabelige forskningsråd i 1980 og 1981 i fællesskab finansierede anskaffelse af neutronspretningsudstyr. I 1981 og 1982 afholdt Nordisk Samarbejdsnævn for Naturvidenskab møder om nordisk samarbejde inden for "big science". Desuden sker der i forskningsrådenes nordiske samarbejdsnævn løbende en gensidig orientering, herunder også om planer om større investeringer i apparatur. Det kan anbefales at dette informationssystem udnyttes systematisk, således at det ved enhver større apparaturanskaffelse overvejes, om sagen kan tænkes at have et nordisk aspekt. I givet fald bør en forespørgsel sendes til det relevante samarbejdsnævn eller direkte til de relevante forskningsråd.

Afsnit 3.4.6 foreslås suppleret med følgende bemærkning:

Den øgede anvendelse af databaserede informationssystemer vil stille stigende krav til hurtig og effektiv dokumentfremskaffelse. Samarbejdet mellem de nordiske forskningsbiblioteker bør derfor styrkes og udbygges, f. eks. i form af udarbejdelse af fællesnordiske databaserede bibliotekskataloger – i lighed med NOSP (nordisk samkatalog over periodica), der er under opbygning med støtte fra NORDINFO.

Afsnit 3.4.7

Man bør være opmærksom på, at forskningsrådene har en betydelig erfaring med hensyn til formidling af forskningsresultater til offentligheden.

Forskningssekretariatet har ikke bemærkninger til afsnittene 2.5 och 2.6.4. Vedrørende afsnittene 2.6.2 (besparelse ved samarbejde) og 2.6.3 (samnordisk eller national finansiering) henviser man til ovenstående kommentarer til afsnit 3.4.4.

København, den 16. august 1982

P. s. v.

Flemming Woldbye

Musikkonservatoriernes Fællesråd:

Musikkonservatoriernes Fællesråd har særligt bemærket sig følgende afsnit i ministerrådsforslaget

- afsnit 3.3.4 om et intensiveret samarbejde inden for den højere uddannelse via en øget arbejdsdeling og en fælles praktisk udnyttelse af uddannelsesressourcerne;
- afsnit 3.4.2 om en øget kontakt mellem forskere i Norden;
- afsnit 3.4.3 om et samarbejde omkring forskeruddannelsen i Norden.

Musikkonservatoriernes Fællesråd kan tilslutte sig ovenstående målsætninger, idet der herved skabes en sikrere baggrund for en naturlig fortsættelse og videreudvikling af de allerede eksisterende aktiviteter indenfor den højere musikalske uddannelse på nordisk plan, – aktiviteter, der fremkommer som et resultat af det omfattende samarbejde mellem de højere musikalske læreanstalter i Nordisk Konservatorieråd. Der henvises herved nærmere til nedenstående bemærkninger, ligesom der henvises til fællesrådets skrivelse til Ministeriet for Kulturelle Anliggender af 20. juli 1981 vedr. rapporten af 1981 om "Øget nordisk forskningssamarbejde" (se *Bihang*).

Igennem en årrække har der eksisteret et tæt og formaliseret samarbejde mellem de højere musikalske læreanstalter i Norden gennem Nordisk Konservatorieråd.

Rådet består først og fremmest af rektorerne ved samtlige højere musikalske læreanstalter i de nordiske lande. Til rådet er knyttet et arbejdsudvalg og et fast sekretariat, for tiden beliggende i Oslo.

Nordisk Konservatorieråd har i de senere år gennemført en lang række fællesnordiske projekter indenfor musikalsk og pædagogisk forskning og kunstnerisk udviklingsarbejde. Som eksempler fra de seneste år kan nævnes:

- Biennalen "Unge Nordiske Solister" i København i efteråret 1980 (med økonomisk støtte fra bl. a. Nomus). En tilsvarende biennale afholdes i efteråret 1982 i Stockholm (ligeledes med økonomisk støtte fra bl. a. Nomus);
- musikteoretisk forskningsseminar i Hamar, Norge, sommeren 1981 (med økonomisk støtte fra Nordiske forskerkurser);
- guitarsymposium i Arvika, Sverige, sommeren 1981 omkring den klassiske guitaruddannelse ved højere musikalske læreanstalter i Norden;
- symposium i Hamar, Norge, i sommeren 1980 vedr. sangeruddannelsen ved de højere musikalske og musikdramatiske læreanstalter i Norden og de hertil knyttede forskningsmæssige problemer inden for pædagogik og musikformidling.

Nordisk Konservatorieråds almindelige virke finansieres primært gennem de enkelte deltagende institutioners egne økonomiske ressourcer, men som det fremgår af ovenstående, modtages der herudover økonomisk støtte fra anden side i forbindelse med gennemførelsen af særlige fællesnordiske arrangementer.

Yderligere i relation til ønsket i ministerrådsforslaget om et intensiveret samarbejde indenfor den højere uddannelse skal det bemærkes, at der allerede i et vist omfang sker en fællesnordisk udnyttelse af studiepladser og lærerkræfter, ligesom der ved ækvivalensbestemmelser med hensyn til eksaminer og uddannelser er sikret smidige overgange mellem de enkelte højere musikalske læreanstalter.

Set i relation til de i ministerrådsforslaget opstillede forudsætninger for 80'ernes nordiske kultursamarbejde eksisterer der således allerede på de højere musikalske læreanstalters område et nordisk kontaktnet (jvf. afsnit 2.5). Ligeledes kan det i relation til afsnit 2.6.2 bekræftes, at der er økonomiske fordele forbundet med et nordisk samarbejde på "smalle" områder indenfor musiklivet. Nordisk Konservatorieråd har allerede gennemført sådanne fællesaktiviteter og har nye samarbejdsprojekter af denne karakter under overvejelse. Ud over de rent økonomiske fordele må det tilføjes, at samarbejdet i Nordisk Konservatorieråd dels har været af stor faglig værdi og dels har været medvirkende til, at Norden har kunnet manifestere sig samlet i en større sammenhæng uden for Norden. Der tænkes her specielt på det nordiske samarbejde inden for det større europæiske samarbejde, der finder sted i "Association Européenne des Conservatoires".

For så vidt angår afsnit 2.6.3's bemærkninger vedr. en fællesnordisk eller national finansiering af samarbejdsprojekter er det fællesrådets opfattelse, at problemet ikke bør drøftes som et enten/eller. Det er fællesrådets erfaring, at det er vitalt, at både fælles-nordiske og nationale økonomiske ressourcer kan inddrages ved gennemførelsen af de enkelte aktiviteter i det nordiske samarbejde.

Det er således fællesrådets håb, at ønskerne om større bredde i det nordiske kultursamarbejde, som kommer til udtryk i forslagene, og som fællesrådet kan tilslutte sig, ikke søges opnået på bekostning af allerede eksisterende aktiviteter på områder, hvor der gennem en årrække har været et nært og udbytterigt samarbejde mellem institutionerne i medlemsstaterne.

Hertil kan føjes, at samarbejdet i Nordisk Konservatorieråd på grund af de højere musikalske læreanstalters omfattende uddannelsesstilbud, som rummer uddannelse af musikere og undervisere på så godt som alle niveauer i musiklivet, allerede har en betydelig bredde.

Det er på denne baggrund og under hensyntagen til de vanskeligere økonomiske vilkår, som medlemsinstitutionerne i Nordisk Konservatorieråd i de senere år er blevet underlagt, fællesrådets håb, at den i ovennævnte skrivelse af 20. januar 1981 til Ministeriet for Kulturelle Anliggender indeholdte ansøgning om økonomisk støtte til Nordisk Konservatorieråd kan imødekommes, så der åbnes mulighed for, at det i Nordisk Konservatorieråd allerede etablerede og meget værdifulde samarbejde kan videreføres og videreudvikles.

Århus, den 16. august 1982

Tage Nielsen

Rektor

Sander Angelsø

Administrator

BIHANG

Skrivelser till ministeriet for kulturelle anliggender angående ökat nordiskt forskningssamarbete

Fællesrådet kan varmt støtte de initiativer, som er taget for at søge det fællesnordiske forskningssamarbejde øget, blandt andet for at opnå en mere effektiv ressourceudnyttelse. Rapporten synes i høj grad at fokusere på de rent økonomiske fordele som kan opnås ved et øget samarbejde. Fællesrådet kan bekræfte at sådanne økonomiske fordele kan opnås, men vil fra sin erfaring imidlertid også pege på, at der er adskillige andre væsentlige områder, hvor der er fordele forbundet med et øget samarbejde mellem i hvert fald højere musikalske læreanstalter i Norden.

Forholdet er det, at der gennem en årrække allerede har eksisteret et tæt

og formaliseret samarbejde mellem højere musikalske læreanstalter i Norden gennem Nordisk Konservatorieråd.

Rådet består først og fremmest af rektorerne ved samtlige højere musikalske læreanstalter i de nordiske lande. Særlige fagfolk indkaldes, når de behandlede sagers art taler herfor. Til rådet er knyttet et arbejdsudvalg og et fast sekretariat, for tiden beliggende i København.

Nordisk Konservatorieråd har i de senere år gennemført en lang række fællesnordiske projekter indenfor musikalsk og pædagogisk forskning og kunstnerisk udviklingsarbejde. Som eksempler fra de seneste år kan nævnes:

1. Biennalen "Unge Nordiske Solister" i København efteråret 1980. (Med økonomisk støtte bl. a. fra Nomus).
2. Musikteoretisk forskningsseminar i Hamar, Norge, sommeren 1981. (Med økonomisk støtte fra Nordiske Forskerkurser).
3. Guitarsymposium i Arvika, Sverige, sommeren 1981 omkring den klassiske guitaruddannelse ved højere læreanstalter i Norden.
4. Symposium i Hamar, Norge, sommeren 1980 vedrørende sangeruddannelsen ved de højere musikalske og musikdramatiske læreanstalter i Norden og de hertil knyttede forskningsmæssige problemer inden for pædagogik og musikformidling.

Når det i ministerrådets rapport (side 146 ø) konstateres "— — — at der i det nordiske samarbejde ikke findes velegnede mekanismer, som vil kunne bidrage til at udpege centrale fælles prioritetsområder — — —" gælder dette så vidt ses ikke den forskning og det kunstneriske udviklingsarbejde som finder sted indenfor højere musikalske læreanstalter i Norden. Nordisk Konservatorieråd har gennem et i en årrække i praksis afprøvet samarbejde vist sig at fungere som et velegnet organ indenfor disse områder.

Samarbejdet i Nordisk Konservatorieråd og samarbejdsprojekter som rådet gennem en række år har gennemført har været en bekræftelse på — som det siges i rapporten (side 146 ø) — — — "at de nordiske lande på en række områder står overfor ensartede problemer — — —".

Samarbejdet har endvidere på en række områder givet et betydeligt fagligt udbytte og en langt mere effektiv udnyttelse af beskedne ressourcer, som højere musikalske læreanstalter har haft til rådighed til disse formål.

Fællesrådet kan støtte rapportens forslag om oprettelse af et nordisk forskningspolitisk råd, men tillader sig at indstille til overvejelse, at Nordisk Konservatorieråd som et allerede fungerende nordisk samarbejdsorgan indenfor forskning og kunstnerisk udviklingsarbejde på højere musikalske læreanstalter, indgår med et budget ved den almindelige budgetbehandling på de to ministerrådsbudgetter på tilsvarende måde som det foreslås i rapporten (side 149) for så vidt angår det af arbejdsgruppen igangsatte pilotprojekt. Såfremt der ønskes yderligere oplysninger kan henvendelse rettes til undertegnede som tillige er generalsekretær i Nordisk Konservatorieråd.

Århus, den 20. juli 1982

Torben Wiskum

Administrator

Helle Reiman

Akademiet for de tekniske Videnskaber har i skrivelse den 24 november 1982 förklarar sig intresserad av att följa arbetets vidare utveckling.

Bibliotekstilsynet:

Bibliotekstilsynet deler de i vedlagte ministerrådsforslag og medlemsforslag generelt udformede synspunkter angående værdien af nordisk samarbejde på forsknings-, uddannelses- og de øvrige kulturområder.

Blandt de øvrige kulturområder spiller biblioteksområdet en væsentlig rolle i alle nordiske lande. På dette område er der et meget stort behov for en dialog og for praktisk samarbejde mellem nordiske lande om mange spørgsmål.

Disse spørgsmål er blevet belyst og konkrete forslag er blevet fremsat i den "Rapport om Nordisk Bibliotekssamarbejde", der blev afleveret 3. juli 1981 til Nordisk Ministerråd. Rapporten blev udarbejdet af et nordisk udvalg, der har været nedsat på grundlag af en af Nordisk Råd 23. februar 1979 fremsat rekommandation herom (bilag).

Rapporten mandede ud i et forslag om nedsættelse af en permanent nordisk folkebibliotekskomité. Denne skulle fremme samarbejdet om de i rapporten nævnte emner og tilkommende aktuelle emner samt iværksætte fællesnordisk efteruddannelse for bibliotekspersonale i sådanne emner.

Nordisk Ministerråd har 10.5.1982 (NR 5/81) besluttet at nedsætte en sådan komité. Komitéen, der bærer navnet Nordisk Folkebibliotekskomité og har undertegnede som formand, har holdt sit første møde mandag den 14. juni 1982.

Sammenholdes den nævnte rapport med Medlemsforslag om det allmänkulturella samarbete under 1980-talet + supplement (B 37 k) kan det konstateres, at der er betydeligt sammenfald mellem disse papirer med hensyn til de områder, på hvilke det anses for vigtigt at intensivere det praktiske samarbejde.

Mange af de i disse papirer nævnte spørgsmål har spillet en betydelig rolle på nationalt plan inden for biblioteksvæsenet i alle nordiske lande, og for fleres vedkommende har det længe været erkendt, at de problemer, der er forbundet med at fremme dem, bedre kan løses gennem et nordisk samarbejde. Det tilføjes, at et sådant allerede er iværksat på en række områder, bl. a. i form af informationsudveksling, fællesnordiske konferencer og udmærkede forbindelseslinier de forskellige nordiske biblioteksinstanser imellem.

Når i det følgende nævnes en række områder, er det underforstået, at disse emner enten vil indgå i den fællesnordiske efteruddannelse for bibliotekspersonale eller at de allerede er taget op som genstand for et praktisk bibliotekssamarbejde, i visse tilfælde er der tale om et både/og.

Af områder kunne nævnes:

*B 37 k**ad 2.5 (og 3.5.6), specielt medieområdet*

I denne sammenhæng kan nævnes formidling af videogrammer, herunder de nordiske radiofoniers egne programmer, jfr. også medlemsforslag A 552/ k, februar 1979 og A 563/ k, juli 1979. Danmarks Biblioteksforening støttede disse to forslag.

Videre kan nævnes formidling af lydbøger for blinde og læsehandicappede, jfr. medlemsforslag A 614/ k af 5. marts 1981, som Bibliotekstilsynet og Danmarks Biblioteksforening har støttet.

Endelig kan nævnes formidling og produktion af bøger og andet materiale for etniske og sproglige minoriteter.

ad 2.6.2., specielt besparelser m. v.

I denne sammenhæng arbejdes der for at få etableret fællesnordiske løsninger for at fremme materialeudbudet til sproglige minoriteter, der opholder sig i flere nordiske lande, et område som det er vanskeligt at arbejde med på nationalt plan alene. Et beskedent praktisk samarbejde på baggrund af national svensk indsats har fungeret i en årrække, men der er behov for en egentlig fællesnordisk indsats på dette område.

ad 2.6.4., kontakt m. v.

Som nævnt ovenfor findes på biblioteksområdet en udstrakt fælles nordisk konferencevirksomhed og studiebesøg. Andre kontaktformer kan også nævnes, herunder de tilbagevendende Nordiske Biblioteksmøder. Med den ovenfor nævnte "Nordisk Folkebibliotekskomite" er der udsigt til at kontakten i mange sammenhænge kan blive mere målrettet og kontinuerlig og føre til praktiske resultater.

ad 3.3.4., specielt om efteruddannelse

Indledningsvis er allerede omtalt, at en væsentlig del af Nordisk Folkebibliotekskomite's virksomhed vil blive koncentreret om fælles nordisk efteruddannelse. Det er allerede vedtaget, at Statens Biblioteksskole i Oslo er vært for et fællesnordisk kursus i edb-baserede fællesløsninger for folkebibliotekerne i efteråret 1982, og kurset er allerede annonceret.

ad 3.3.8 og 3.5.8, specielt om forståelse af nabolandssprogene og nabolandslitteraturen

Nordisk Folkebibliotekskomite har af ministerrådet fået specielt pålæg om at fremme formidling og forståelse af nabolandslitteraturen. Komiteen har vedtaget et fælles nordisk kursus herom i Finland i 1984 og arbejder med at få tilrettelagt et lignende i Sverige i 1983. Komiteen ser folkebibliotekerne som helt centrale for at udbrede interessen for og kendskabet til litteraturen i alle de nordiske lande og prioriterer dette emne højt i sin virksomhed.

A 611/ k

Ovenstående kommentarer til ministerrådsforslag B 37/ k har også gyl-
dighed i forhold til medlemsforslag A 611/ k. Bibliotekstilsynet har i denne
sammenhæng ikke mindst fæstnet sig ved bemærkningerne side 6 om det
vigtige i at tage kampen op mod kulturkommercialismen og for det nordi-
ske kulturlivs udvikling, ved bemærkningerne om at der findes et nordisk
marked for hvert lands gode bøger, film og grammofonplader. Biblioteks-
tilsynet finder ligesom medlemsforslaget, at det er væsentligt, at der ydes
såvel national som nordisk støtte på disse områder.

Bibliotekstilsynet ønsker afslutningsvis – i tilknytning til medlemsfor-
slagets afsnit om børne-, ungdoms- og idrætssammenslutningerne – at
understrege, at børnenes behov i forbindelse med alle de mange nævnte
aspekter inden for nordisk kulturelt samarbejde skal tilgodeses i mindst
samme omfang som de voksne.

København, den 28. juli 1982

P. b. v.

Jes Petersen

Forskningsbibliotekernes fællesråd:

— — — Fællesrådets forretningsudvalg skal udtale, at der i medlemsforsla-
get savnes en omtale af behovet for nordisk samarbejde på informations-
og dokumentationsområdet, i særdeleshed gennem forskningsbibliote-
kerne som dokumentationscentre. Forskningsbibliotekernes betydning på
forskningsområdet (afsnit 3.4) bør ikke lades uomtalt. I den forbindelse
skal særlig understreges behovet for økonomisk støtte til driften af fælles-
projekter af bibliografisk art, f. eks. edb-basen for periodica i nordiske
forskningsbiblioteker (NOSP), idet NORDINFO i princippet ikke nyder
støtte til driftsopgaver.

København, den 16. august 1982

Torkil Olsen

Statens Museumsnævn:

Statens Museumsnævn skal udtale, at der såvel i ministerrådets forslag
som i medlemsforslaget savnes en omtale af behovet for nordisk samar-
bejde på museumsområdet, bl. a. i forbindelse med afsnittet om forskning
og forskningsuddannelse (jvf. ministerrådets forslag, 3.5.2).

Ligeledes synes museerne at have en selvfølgelig og væsentlig placering i planlægningen af det nordiske kultursamarbejde, hvor forslagene omhandler ungdommen og folkeoplysningen, nøglebegreber i begge forslag.

Statens Museumsnævn skal hermed opfordre til, at museumsområdet som tidligere får en plads i forbindelse med planlægningen af det nordiske kultursamarbejde.

København, den 7. september 1982

P. n. v.

Mogens Bencard

Formand

Statens Musikråd hänvisar i skrivelse den 17 september 1982 till yttrande från **NOMUS** av den 31 augusti 1982 (se ovan).

Statens Filmcentral:

I de fremsendte papirer om samarbejdet på de levende billeders område står mange rigtige ord om f. eks. vigtigheden af, at produktion og distribution af *videogrammer* hele tiden iagttages, og erfaringer udveksles.

I den forbindelse vil Statens Filmcentral gerne stille sig til rådighed med nærmere oplysninger om institutionens påbegyndte videodistribution, som for tiden omfatter en deponeringsordning med ca. 80 kortfilm på videokassetter, ialt i 1315 eksemplarer.

En sådan satsning på video som et distributionsmedium kunne også tænkes at have muligheder i en nordisk sammenhæng.

Statens Filmcentral vil samtidig gøre opmærksom på vigtigheden af *produktion af kortfilm* om nordiske emner. Vi må med beklagelse konstatere, at vi ikke har kunnet opfylde vore låneres behov i undervisnings- og oplysningssektoren for film om og fra Norden. Filmproduktion er dyr, men man kunne måske forestille sig, at der af nordiske midler kunne afsættes 1–1,5 mill. kroner årligt til 2–3 film om nordiske emner. Landene kunne på skift stå for produktionerne via de statslige filminstitutioner.

En anden tilskudsmulighed kunne ligge i ved versionering at sikre værdifulde oplysende og kunstneriske kortfilm fra de forskellige nordiske lande en større udbredelse ved en spredning indenfor 16 mm distributionsområdet, hvor Statens Filmcentral i Danmark i hvert fald har erfaring for, at den enkelte film kommer i kontakt med et publikum af samme størrelse eller endog større end biografilm gør. Eksempelvis kunne Statens Filmcentral

for ca 0,5 mill. kroner medvirke til versionering og udsendelse af 5–10 nordiske kortfilm i Danmark.

København, den 18. august 1982

Statens Filmcentral

Axel Jepsen

Danmarks Radio (DR):

— — — skal TV-programdirektørembedet udtale følgende:

Det samarbejde, som de nordiske TV-organisationer gennem snart 25 år har udviklet gennem "Nordvisionen", er et praktisk stykke nordisk kulturudveksling. Skridt for skridt er det i årenes løb udbygget og har fundet faste former, således at året 1981 kom til at betegne toppunktet for dette programsamarbejde med sammenlagt 1 059 timers udsendelser – fordelt med 772 timers udvekslingsprogrammer og 287 timers samproduktion.

For DRs vedkommende udsendtes i 1981 172 timers programstof indenfor rammerne af Nordvisionssamarbejdet, fordelt med 130 timers udvekslingsstof hentet fra de øvrige nordiske TV-stationers programproduktion og 42 timers samproduktioner.

De 172 timers Nordvisionsstof – svarende til gennemsnitligt 28 minutter pr. dag – dækkede ca. 7 pct. af dansk TVs samlede sendetid på 2 486 timer i 1981. En andel, som har været ret konstant gennem de senere år, og som næppe kan udvides væsentligt mere i et en-kanal-system med forpligtelser overfor egenproduktion, reprisestof og fremmedproduktion fra andre geografiske områder end de nordiske. Til understregning kan yderligere tilføjes, at de 130 timers udvekslingsstof, som DR udsendte i 1981 fra de øvrige nordiske TV-stationer, repræsenterede ca 13,5 pct. af DRs samlede fremmedproduktion på 961 timers det pågældende år.

I relation til ministerrådsforslagets pkt. 3.3.9 er det Danmarks Radios opfattelse, at der kun er begrænsede realistiske muligheder til stede for indenfor de eksisterende rammer at øge selve omfanget af det nordiske stof.

Hvad angår spørgsmålet om TVs gunstige effekt med hensyn til en øget nordisk sprogforståelse, er en sådan sikkert under udvikling hos de danske seere, som regelmæssigt har mulighed for at følge programmerne på de svenske og norske TV-kanaler. Situationen – og kravene – stiller sig imidlertid anderledes, når fx. svensksprogede programmer bringes på den danske TV-kanal. For år tilbage er gjort – ikke særligt vellykkede – forsøg med at bringe sådanne programmer utekstede, og indenfor det sidste år har DR – med anledning i det nordiske sprogår – prøvet at bringe nogle få norske og svenske programmer teksten på oprindelseslandets sprog. Hver

gang med stærke seerreaktioner til følge. De mange reaktioner gik dels på, at senere havde store sproglige vanskeligheder, dels blev der peget på en dansk-tekstnings nødvendighed af hensyn til den store hørehandicap-gruppe. Disse kendsgerninger må naturligvis bl.a. ses i lyset af, at der endnu findes store seergrupper, som i uddannelsesmæssig henseende kun har haft en syvårig skolegang uden – eller kun med en begrænset – basal indføring i de nordiske sprog. Undervisningsinitiativer på dette felt – såvel i skoleforløbet som gennem de elektroniske medier – vil givetvis kunne medvirke til mere positive resultater.

Hvad angår ministerrådsforslaget pkt. 3.5.6 omkring produktion og distribution af videogram skal det kort noteres, at Danmarks Radio er opmærksom på dette område, som er under stærk udvikling. DR har allerede knyttet kontakter til de nordiske søsterorganisationer med henblik på en udveksling af erfaringer etc.

Det bør iøvrigt betones, at Danmarks Radio *ikke* mener, at det nordiske TV-samarbejde skal bevares i en status quosituation. Tværtimod. Såvel de nordiske radiochefer og programdirektører som andre instanser, der er involveret i Nordvisionssamarbejdet, beskæftiger sig stedse med de videre udviklingsmuligheder indenfor Nordvisisonens rammer. Foruden programsamarbejdet gælder det bl.a. erfaringsudveksling og koordination af bestræbelser omkring fx. teknisk udvikling, personaleuddannelse, økonomi og anden form for administration.

Med henblik på udviklingen af det nordiske programsamarbejde er der grund til stærkt at understrege, hvad der siges i medlemsforslaget (pag. 4) at "vill man ha en väsentlig utbyggnad af Nordvisionen, är det (dock) nödvändigt att stärka TV-företagens ekonomiska resurser".

En forøgelse af de økonomiske ressourcer til videreudvikling af nordisk TV-samarbejde vil have betydning både for de nordiske samproduktioner og for den almindelige udveksling af programstof mellem de nordiske TV-stationer. I de senere år er der sket en forøgelse i antallet af nordiske samproduktioner, men med øget økonomi til rådighed vil omfanget af samproduktioner kunne øges, og det vil ikke mindst blive muligt i fællesskab at løse kostbare fiktionsopgaver, som man i dag må lade ligge.

Forbedrede økonomiske vilkår vil desuden være påkrævet for at forbedre kvaliteten af det programstof – ikke mindst indenfor fiktionsområdet – som kan tilbydes indenfor rammerne af den almindelige programudveksling. De økonomiske barrierer har netop gennem de senere år i mange tilfælde forhindret, at bl.a. programserier af fiktiv karakter med stor publikumsattraktivitet ikke har kunnet stilles til rådighed for de øvrige nordiske TV-stationer.

For TV-samarbejdets vedkommende er det således Danmarks Radios konklusion, at det indenfor de eksisterende sendetidsrammer i det danske et-kanal-system næppe vil være muligt eller hensigtsmæssigt at øge kvantiteten væsentligt over det nuværende niveau. Derimod vil det med forbed-

rede økonomiske vilkår være muligt at forbedre kvaliteten af det nordiske stof.

København, den 2. august 1982

Hans Jørgen Jensen

— — — anmodet radioprogramdirektøren om udtalelse vedrørende forslag fra Nordisk Ministerråd "om nordisk kultursamarbejde under 1980-talet" samt om "medlemsforslag om det allmänkulturella samarbetet".

Sekretariatet anmoder om kommentarer til ministerrådsforslagets punkt 3.3.9. Punktet er et underafsnit under punkt 3.3: Undervisningsområdet.

Danmarks Radio og Undervisningsministeriets aftale om undervisningsprogrammerne indebærer, at programansvaret og det økonomiske ansvar for et øget nordisk samarbejde på dette område hører til Undervisningsministeriet.

Programdirektøren kan i den forbindelse anbefale en styrkelse af sprogforståelsen i de nordiske lande blandt andet ved etablering af egentlige radioundervisningsudsendelser, som kan fremme den nordiske sprogforståelse og derved styrke det nordiske samarbejde.

I medlemsforslaget om radio og TV-samarbejdet har programdirektøren specielt hæftet sig ved den afsluttende bemærkning i afsnittet om Radio og TV-samarbejde: "Blandt andet bør tanken på en gemensam nordisk musikkanal övervägas".

I forbindelse med debatten om Nordsat udtalte programdirektøren for radio, at et øget nordisk samarbejde om musikprogrammer med visse fordele kunne realiseres, eksempelvis ved direkte programudveksling. Under den givne almene nordiske kulturpolitiske forpligtelse alene med den levende musik.

Danmarks Radio har over for Statens Musikråd givet udtryk for, at nordiske musikindspilninger var utilstrækkeligt repræsenteret i nordiske radioprogrammer.

København, den 9. august 1982

John Norlin

Teaterrådet har i skrivelse den 13 augusti 1982 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget eftersom det faller utanför dess arbetsområde.

Kommunernes landsforening har i skrivelse den 18 oktober forklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Dansk Idræts-forbund:

— — — skal vi, hvad angår støtten til det nordiske idrætsarbejde tillade os at fremsætte følgende bemærkninger:

Generelt må det bemærkes, at støtten til det fælles nordiske idrætssamarbejde på d.kr. 300 000 er af så beskedent omfang, at virkningerne for dansk idræt ikke er mærkbare. Idrætsbevægelserne i de nordiske lande er udtryk for en helt speciel nordisk kulturtradition med kun meget få paralleler andre steder i verden. I de nordiske idrætsorganisationer er der et udbredt ønske om at bevare og udbygge dette særlige nordiske kulturmønster, hvilket da også klart fremstår af det snævre samarbejde, såvel inden for den Nordiske Fælleskomité for rigsidrætsforbundene, som inden for andre nordiske idrætsorganisationer.

Stærkt stigende rejseomkostninger har inden for de seneste år nødvendiggjort visse begrænsninger i det nordiske idrætssamarbejde, specielt når det angår idrætsorganisationerne i det nordatlantiske område — Island, Færøerne og Grønland. Rejseomkostningerne til og fra det øvrige Norden gør, at idrætsorganisationerne her, til trods for at man prioriterer det nordiske samarbejde højt, ofte af økonomiske årsager må vælge andre samarbejdspartnere, som f.eks. Canada, USA eller Storbritanien. Dette kan på længere sigt betyde, at Island, Færøerne og Grønland kommer til at føre en tilbagetrukket tilværelse i det nordiske idrætssamarbejde.

På denne baggrund skal Dansk Idræts-Forbund anbefale:

- at beløbet til nordisk idrætssamarbejde øges væsentligt i de kommende år.
- at idrætssamarbejdet med det nordatlantiske område fortsat indtager en høj prioritering i de fremtidige tildelinger af midler fra Nordisk Råd, således at idrætsudøvere fra Island, Færøerne og Grønland får mulighed for at deltage i idrætsarrangementer i det øvrige Norden, ligesom idrætsudøvere fra det øvrige Norden må sikres, at omkostningerne ved deltagelse i idrætsarrangementer i Island, Færøerne eller på Grønland bliver overkommelige.
- at der fra Nordisk Råd afsættes midler til dele af den idrætsforskning, der foregår inden for Nordisk Forskningsråd.
- at der som anført i medlemsforslagene arbejdes på at udvikle et bedre rejserabatsystem i de nordiske lande, så omkostningerne ved deltagelse i nordiske lejre, kurser, konferencer eller idrætsarrangementer kan mindskes væsentligt.

På baggrund af ovenstående bemærkninger kan Dansk Idræts-Forbund tilslutte sig konklusion i det fremsatte medlemsforslag, idet forbundet er

enig i, at de knappe ressourcer, der er til rådighed for nordisk kultursamarbejde i 1980'erne, i højere grad bør anvendes således, at det kommer ungdoms- og idrætsarbejdet tilgode, og på en måde der gør det muligt, at opretholde og udbygge kontakten til ydreområderne i Norden, så man derigennem gør det muligt, at opretholde den kulturelle egenart, der kendetegner de nordiske idrætsorganisationer.

Glostrup, den 26. juli 1982

P. f. v.

Bent Agerskov
Vicegeneralsekretær

De danske Gymnastik- og Ungdomsforeninger:

Nordisk kultur-samarbejde i 1980'erne

Vi finder det fremsendte udkast til samarbejde indenfor Norden godt, og er enige i den foretagne "vægtning" af fremtidige, initiativer. Naturligvis har vi med glæde noteret os at idrættens organisationer (dvs. alle 4 i Danmark) – nu er placeret fremme mht støttemuligheder.

Medfinansiering

Vi er enige i – med henblik på at få midlerne til at strække længst muligt – at der bør kræves en vis form for medfinansiering, når der søges nordiske midler til projekter.

Mange kontaktes

Et stort antal af vore lokalforeninger indenfor DDGU, har i dag et godt gensidigt udvekslingsforløb med ungdoms- og idrætsforeninger i alle de nordiske lande. I vor internationale udvalgs budget, afsættes der hvert år midler til netop fremme af det nordiske arbejde. Landsorganisationen støtter ungdomskurserne, lederkurserne m. m.

NSU

Men vi vil ikke undlade at påpege, at vi mener at organisationernes dækningsområde/kontaktflade *ikke* i dag tilgodeses, f. eks. når vi indenfor Nordisk Samorganisation for Ungdomsarbejde (NSU) søger støtte til arrangementer. En ændring heraf mener vi Rådet bør være opmærksom på!

Bedre rejseordninger vigtig!

Ud fra de drøftelser vi har haft med unge på vore nordiske arrange-

menter finder vi at Rådet især bør arbejde for langt billigere rejsemuligheder end hidtil i Norden. "Nordturistbilletten" er et skridt på vejen, men langt fra nok. Et kort i lighed med "Interrail-kortet" bør der kunne opnåes enighed om. Det bør ikke fortsat være billigere at rejse til f. eks. Costa del Sol, fremfor til Nordsverige/-Norge! Vi hilser med tilfredshed at rapporten påpeger, at man især bør være opmærksom på rabatrejser ej blot for ungdommen, men også for børnefamilierne!

Norlek

Et andet punkt vi gerne vil gøre en bemærkning til er de "signaler" vi på det seneste har modtaget fra sekretariatet gående ud på, at der *ikke* kan bevilges tilskud til organisationer, der som f. eks. vor organisation DDGU er med dels inden for NSU med ungdomsuger og ungdomskurser – dels via vort folkedansarbejde er med indenfor NORLEK. En tvungen stillingstagen til kun at måtte arbejde/søge tilskud et sted finder vi ikke kan være rigtigt mht. fremme af et bredt nordisk kulturfællesskab. En løsning af dette må kunne ske rent teknisk fra sekretariatet.

Vi mener at det nordiske kulturfællesskab opleves bedst ved, at så mange som muligt kan få mulighed for at rejse i de nordiske lande, træffe andre mennesker med samme interesse, studere deres virksomhed, opleve deres kulturaktiviteter og udveksle erfaringer og ideer.

Vejle, den 18. augusti 1982

DDGU

Vagner Bach

Forretningsfører

Danmarks olympiske Komité har i skrivelse den 11 augusti 1982 forklarat sig *icke* ha något att anföra i anledning av förslaget.

Foreningen af danske Videogramdistributører:

— — — på vegne Foreningen af danske Videogramdistributører, som dækker omkring 95 % af distributionen af almindelige spillefilm på videogram på det danske marked, fremsætte følgende kommentar til pkt. 3. 5. 6 i det første bilag til ministerrådsforslaget af 23. november 1981:

Det hedder på anførte sted, at videogrammer kan give øgede muligheder for kulturoplevelser "men de former, som videogramdistributionen hidtil har taget giver anledning til alvorlige bekymringer i alle de nordiske lande".

For Danmarks vedkommende har videogramdistributørforeningen me-

get vanskeligt ved at forstå, hvilke realiteter der skulle ligge bag den citerede udtalelse om videogramdistributionen.

For Danmarks vedkommende er situationen den

at distributionen er kommet ind i faste former med et godt aftalemæssigt grundlag mellem distributør og detailhandler,

at videogramdistributørforeningen har fået gennemført en meget betydelig sanering af markedet, der tidligere var domineret af de såkaldte "piratkopier", hvilket arbejde er blevet gennemført uden nogen hjælp fra myndighederne,

at videogramdistributørerne på selve videokassetterne anfører samme censurkendetegn, som anvendes ved offentlige forevisninger af film,

at der gennem det seneste år har fundet en klar og tydelig udvikling sted, hvorefter lødigheden af det repertoire, der udbydes, er stigende, således at det samlede videogramudbud i dag i hovedsagen har samme kvalitet som udbuddet af film i biografteatrene,

at danske film udgør en ikke ubetydelig – og stærkt efterspurgt – del af videogramudbuddet,

at udbuddet af børnefilm og familiefilm på videogram i den seneste tid har været stærkt stigende.

Det er vor opfattelse, at spillefilmene, der hidtil har været totalt dominerende på videomarkedet fortsat vil udgøre den største bestanddel af videogramudbuddet, men at der i de år, der kommer, vil være en voksende andel af lokalt producerede videoprogrammer, som vil blive indpasset i den almindelige videogramdistribution og i særlig grad vil få betydning for den distribution til foreninger, institutioner m. v., som i dag er i sin indledende fase.

København, den 15. juli 1982

Johan Schlüter

Det danske Filminstitut:

Fra dansk side skal vi udtrykke tilfredshed med den nye regel i filmloven, som tilgodeser produktion og import af film for børn og unge. Således kan en langsigtet pædagogisk filmpåvirkning tage sin begyndelse, og børn få den samme baggrund for at bedømme films kvalitet, som vi kender det fra den introduktion til biblioteker, der sker gennem børnehaver og skoler.

København, den 13. september 1982

P. f. v.

Mona Jensen

Ritzaus Byrå:

Bureauets driftsledelse henviser normalt mere politiske spørgsmål, herunder også kulturpolitiske og mediepolitiske forespørgsler, til pressens organisationer, men foranlediget af sekretariatets forespørgsel vil bureauet mere generelt svare, at vi mener, at samarbejdet på medieområdet er af central betydning for det almene kultursamarbejde. Bureauet finder det vigtigt, at de foreslåede satsninger på tv-mediet, kompletteres med skreven information.

De nordiske nyhedsbureauer har gennem flere år søgt at øge mængden af nordisk stof gennem det tætte samarbejde, der foregår mellem bureauerne, et samarbejde, der er intensiveret den 1. oktober 1982 gennem starten på den ny-ordning med nordiske korrespondenter på alle bureauer. Nyhedsbureauerne har også gennem udveksling af kulturartikler medvirket til, at kendskabet til kulturlivet i de nordiske lande er øget.

Ritzaus støtter den opfattelse, at samnordiske projekter kan igangsættes således som ministerrådet foreslår, og at det på den måde er muligt at spare gennem bedre samordning og fordeling af arbejdet.

Med hensyn til de almenkulturelle indsatser er det indlysende, at et udbygget radio- og tv-samarbejde kan medvirke til en øget forståelse af nabolandenes sprog. Der er dog grund til at komplettere et sådant samarbejde med artikler og trykt information om programsamarbejdet.

Der er grund til at tro, at et øget udbud af kulturstof i de trykte medier i de nordiske lande om nordiske emner kan fremkalde en stærkere interesse for nordisk teater, kunst og litteratur.

Ritzaus håber med disse mere generelle bemærkninger at have kommenteret de i brevet rejste spørgsmål.

København, den 12. oktober 1982

Arne Ejbye-Ernst
Chefredaktør

Ulla Larsen
Sekretær

Det kongelige danske Videnskabernes Selskab:

— — — skal Det Kgl. danske Videnskabernes Selskab fremføre følgende vedrørende afsnit 3.4. om *forskningsområdet* (samt om afsnittene 2.5. (det nordiske kontaktnet), 2.6.2. (besparelser ved fællesskab) og 2.6.4. (de nationale indsatser):

Afsnit 3.4.: Videnskabernes Selskab støtter tankerne om en intensiveret indsats inden for nordisk samarbejde på forskningsområdet. Der er så mange fællestræk ved forskningsforholdene i Norden, at øgede muligheder

for samarbejde vil kunne styrke forskningen. Selskabet må dog konstatere, at der endnu findes sprogbarrierer blandt nordiske forskere, hvilket giver sig udslag i, at rent nordiske forskningskonferencer afholdes på engelsk eller med assistance af tolke. Inden for det kulturelle samarbejde bør arbejdet på at fremme anvendelsen af de nordiske sprog derfor udbygges. Den i 3.3.7. nævnte tilbagegang er også konstateret inden for forskningsarbejdet.

Skandinavien udgør talmæssigt ikke så stor en del af det samlede forskningspotentiel i verden, men på grund af den høje standard af universitetsforskningen i Skandinavien indtager denne region alligevel en meget betydningsfuld plads. Da landene har relativt små befolkningstal, rejser dette problemer, dels hvad angår bredde i dækningen, dels hvad angår ressourcer, hvorfor et øget forskningssamarbejde vil kunne gavne forholdene. Hvorledes dette bedst kan ske, er ikke helt indlysende, men der er allerede eksempler på vellykkede fællesnordiske indsatser (Nordita).

Der er særlige problemer med at opretholde de såkaldte små universitetsfag i hvert land. En fællesnordisk planlægning af disse fag vil derfor kunne sikre, at der inden for Norden findes sådanne fag ved mindst ét universitet (3.4.2.). Et sådant samarbejde er bl. a. indledt på sprogområdet.

Tilsvarende forhold gør sig gældende inden for den særligt pengekrævende del af forskningen, hvor kostbare anlæg vanskeligt vil kunne etableres i hvert land, men muligvis på nordisk plan (3.4.5.). Det har dog indtil nu vist sig vanskeligt at oprette sådanne fællesnordiske anlæg.

Videnskabernes Selskab lægger megen vægt på, at der, som nævnt i 3.4.4, bør være en sammenhæng mellem nationale og nordiske prioriteringer, idet det ikke er en tilstrækkelig kvalifikation, at et projekt er nordisk. Fællesnordisk forskningsarbejde bør derfor prioriteres i de enkelte lande i forhold til landenes egen forskning på det givne område.

Finansieringen af fællesnordisk forskning er et endnu uløst spørgsmål. Skal finansieringen ske på bekostning af national forskning stilles krav om en nøje vurdering af et nordisk projekt i forhold til den nationale forskning.

Muligheder for fællesnordiske konferencer, symposier og møder bør forbedres (som nævnt under 3.4.2.). Afholdelse af nordiske forskerkurser ses også som en positiv ting, der kan fremme forskningen.

Selskabet kan være enig i, at sådanne arrangementer bør indgå i universiteternes forskning og uddannelsesstilbud og ikke isoleret som et særligt nordisk tiltag (3.4.3.).

Videnskabsakademierne i de nordiske lande har indledt et samarbejde og vil i januar 1983 i København afholde et symposium om aktuelle problemer inden for forskningen i Norden.

Ved sammensætningen af et nordisk forskningspolitisk råd bør der tages hensyn til, at grundforskningen repræsenteres og Videnskabernes Selskab deltager gerne i et sådant arbejde.

Afsnit 2.5.: Ingen specielle kommentarer.

Afsnit 2.6.2.: I besvarelsen af afsnit 2.4. er allerede peget på problemerne med de små fag og med den kostbare forskning. Som påpeget i besvarelsen er der utvivlsomt gevinster at hente i et udbygget samarbejde, men der er problemer med prioritering i forhold til national forskning og med finansiering.

Afsnit 2.6.3.: Er besvaret under 3.4.

Afsnit 2.6.4.: Videnskabernes Selskab står i regelmæssig kontakt med de øvrige nordiske videnskabsakademier således, at det i princippet er muligt at oversende sager til udtalelse i de nordiske akademier med henblik på en evt. fællesnordisk videnskabelig vurdering. Det svenske akademi (Kungl. Vetenskapsakademien i Stockholm) benyttes regelmæssigt af den svenske regering som "remissorgan", og en lignende position kunne i visse sager tænkes tillagt akademierne i andre nordiske lande. Det danske videnskabsakademi vil være indforstået med at udøve en sådan rådgivende virksomhed i nordiske videnskabsspørgsmål, dersom det måtte ønskes. Der findes i akademierne en meget betydelig professionel viden, som således kunne udnyttes.

København, den 30. august 1982

På Videnskabernes Selskabs vegne,

Jens Lindhard

Professor
Præsident

Christian Crone

Professor
Sekretær

Akademiet for de skønne kunster, Akademiraadet:

Til Nordisk Ministerråds forslag (*B 37/k*) afsnit 3.5. "Det almenkulturelle område", skal Akademiraadet udtale, at man er enig i det synspunkt, som i sin tid kom til udtryk i betænkningen "Nordisk samarbeid om billedkunst", afgivet den 9. maj 1975 af en arbejdsgruppe, nedsat af Embedsmandskommissionen for nordisk kulturelt samarbejde, nemlig: at det nordiske samarbejde inden for billedkunst og arkitektur bør koncentreres om at fremme skabende kunstnerisk virksomhed og give billedkunstnere og arkitekter mulighed for at præsentere deres arbejder for et større nordisk publikum (*jfr. Ministerrådets forslag pkt. 3.5.4*).

Som eksempel på dette kan nævnes den tidligere Nordiske Ungdomsbiennale og det nedenfor nævnte forslag om indstiftelse af nye nordiske priser i billedkunst og arkitektur.

Vedr. ministerrådets forslag pkt. 3.5.9. skal Akademiraadet meddele, at Akademiraadet den 10. marts 1982 til Nordisk Råds danske delegation har fremsendt følgende:

”Siden 1962 har Nordisk Råd uddelt en litteraturpris; fra 1965 tillige en musikpris. Akademiraadet finder, at det vil være af stor betydning for nordisk arkitektur og billedkunst, at også disse områder får hver sin tilsvarende pris.

Kunstnere og arkitekter i de nordiske lande arbejder under meget forskellige betingelser, men for alle landene gælder det, at billedkunsten og arkitekturen altid har været væsentlige kulturelle faktorer. Set udefra vurderes de nordiske lande ofte som en kulturel og geografisk enhed, men det er en kendsgerning, at den indbyrdes kontakt mellem landene på de her nævnte områder er utilstrækkelig. Udveksling af informationer, f. eks. i form af udstillinger, forekommer sjældent, tidligere forsøg på at skabe fællesnordiske arrangementer – Den nordiske Ungdomsbiennale for billedkunstnere er vel et af de seneste eksempler - er for længst ophørt med at fungere.

Litteraturprisen er et glimrende eksempel på, hvilken betydning disse priser kan have for informationsniveauet i de nordiske lande: nabolandenes forfattere (dvs. de indstillede kandidater) introduceres i pressen; der bringes prøver på deres forfatterskab, der vurderes som en helhed, samtidig med at de enkelte publikationer anmeldes. En naturlig følgevirkning af en forfatters kandidatur er, at hans bøger oversættes og udgives i nabolandene. De enkelte landes litteratur beriges, samtidig med at kendskabet til de andre landes kultur uddybes og nuanceres.

Sådanne muligheder har arkitekter og billedkunstere ikke, men priser i disse områder vil forstærke bevidstheden om den kunstneriske problematik, der står centralt på det givne tidspunkt i nabolandene. Priserne vil ydermere bidrage til at skærpe kvalitetsbevidstheden, og vil, ved at pege på indsatser som virker fornyende og inspirerende, udvide forståelsen for forskellige løsninger af fælles problemstillinger, og vise de mangeartede muligheder for positivt at ændre livskvaliteten i de offentlige og private rum.

Akademiraadet finder det overraskende, at denne mulighed for at udvide kendskabet til nabolandenes kunst og arkitektur på linie med litteraturen og musikken ikke findes.

Årlige priser i arkitektur og i billedkunst vil næppe lægge nogen væsentlig ekstra økonomisk byrde på Nordisk Råds budget, men vil, i et miljø, der rammes stadigt hårdere af samfundsudviklingen, virke både stimulerende og være af vidtrækkende betydning for nordisk kulturelt samarbejde.

Akademiraadet finder det rimeligt at forudse, at disse priser vil kunne danne grundlag for udstillinger af kandidaternes arbejder, som kan turnere i landene, og som sammen med presseomtale og lignende vil bidrage afgørende til at skabe opmærksomhed om arkitekturen og billedkunsten på lige fod med litteratur og musik.”

Det er Akademiraadets opfattelse, at ministerrådets tanke om én pris, uddelt på skift inden for f. eks. børnelitteratur og miljøudformning, er forkert og vil afføde, at alt for mange delområder inden for det almenkulturelle område vil kunne gøre krav på at blive inddraget i en sådan pristurnus, således at formålet forflygtiges.

Akademiraadet anbefaler derfor, at ministerrådet stiller forslag om indstiftelse af de omhandlede nye priser i henholdsvis billedkunst og arkitektur. Priserne vil stimulere det nordiske samarbejde til gavn for såvel befolkningen i de nordiske lande som for billedkunstnere og arkitekter.

Akademiraadet har ikke yderligere kommentarer til ministerrådets forslag *B 37/k* og til medlemsforslag *A 611/k* bortset fra, at såvel billedkunsten som arkitekturen efter Raadets opfattelse forekommer meget lavt prioriteret i begge forslag, hvilket indstiftelsen af ovennævnte priser vil kunne rette op på.

København, den 17. august 1982

Peter Bonnén

Formand for Akademiraadet

Kassetteudvalget:

De pågældende forslag har været udsendt til de ophavsorganisationer, der deltager i Kassetteudvalgets arbejde, og været optaget til behandling ved flere plenummøder. Drøftelserne har i det væsentlige været begrænset til de ophavsretlige spørgsmål.

På grundlag heraf skal Kassetteudvalget afgive følgende udtalelse:

Det nævnte ministerrådsforslag og det i forbindelse hermed fremsatte medlemsforslag angår udviklingen af kultursamarbejdet mellem de nordiske lande på grundlag af den nordiske kulturaftale og fremsætter overvejelser om støtte på nordisk plan til en række kulturområder. Navnlig medlemsforslaget fremhæver behovet for, at der ydes støtte med henblik på at opretholde og udbygge den nordiske kultur.

Disse bestræbelser vil de danske ophavsorganisationer helt kunne tilslutte sig. Det skal fremhæves, at såvel den skabende som den udøvende kunst lever under stadig ringere kår inden for en række områder, og at udviklingen af nye medier foregår i fortsat accellererende tempo. Da de nye medier imidlertid indebærer, at den mekaniserede masseproduktion bliver mere og mere dominerende, er der en nærliggende risiko for, at udenlandske produktioner gradvis vil kvæle nordiske rettigheder. Ved siden af en kulturstøtte til nordiske produktioner af fono- og videogrammer m. v. er der behov for at skabe forbedrede vilkår for den levende kunst, som fortsat bør opfattes som den centralt placerede kulturfaktor, og uden

hvis eksistens det ikke vil være muligt fremover at sikre rekrutteringen af nye generationer af autorer og udøvende kunstnere.

Samtidig skal organisationerne imidlertid understrege, at enhver kulturstøtte må baseres på det ophavsretlige system, og at støtten derfor også må acceptere, at ethvert ophavsretligt beskyttet produkt er undergivet ophavsmandens eller ophavsmændenes eneret. Der har specielt i de nordiske lande i en årrække været set tendenser til, at offentlig kulturstøtte ledsages af politiske krav om, at ophavsmændene og de udøvende kunstnere skal stille deres produktioner til rådighed på vilkår, der enten dikteres ensidigt eller ikke udspringer af frie forhandlinger.

Kassetteudvalget har i tidligere udtalelser givet udtryk for, at organisationerne er villige til på et tidligt tidspunkt at deltage i forhandlinger om de betingelser, som kontraktmæssigt skal anvendes inden for nye medieområder. Udvalget skal henvise til udtalelse af 28. december 1979 vedrørende medlemsforslag A 563/k (j.nr. 8.D.13.d/5).¹

København. den 7. september 1982

Jens Buhl

Svend Erichsen

Jan Schultz-Lorentzen

H. Lund Christiansen

B. Høberg-Petersen

Henrik Nordlien

Amtsrådsforeningen i Danmark:

— — — at Amtsrådsforeningen generelt kan tilslutte sig et fortsat (og udvidet) nordisk samarbejde på det kulturelle område, men at foreningen i øvrigt ikke finder anledning til at udtale sig vedrørende de konkrete forslag og bemærkningerne til disse.

København. den 26. juli 1982

Erling Tiedemann

Niels Arthur Hansen

¹ Se Nordiska rådet, 28:e sess., s. 810.

Dansk Arbejdsgiverforening:

Dansk Arbejdsgiverforening finder ikke anledning til at kommentere de fremsatte forslag i detaljer undtagen på et enkelt punkt, jf. nedenfor.

Vi ønsker dog gerne at pege på, at der er væsentlige nationale forskelle de nordiske lande imellem, og at bestræbelserne næppe bør gå i retning af at gøre forholdene ensartede, men derimod gennem uformel kontakt at inspirere hinanden. Vi finder, at dette allerede sker i passende omfang, og vi må stille os skeptiske over for en formalisering – der let bliver en bureaukratisering – af den frie, kulturelle aktivitet. Med hensyn til 3.3.5 vedrørende voksenundervisning finder vi anledning til at anføre, at vi ikke er enige i de tanker, der fremsættes i forslaget. Det er Dansk Arbejdsgiverforenings synspunkt, at traditionerne for voksenundervisning og folkeoplysning særligt på dette område er så forskellige i vore lande, at et intensiveret samarbejde ikke er ønskeligt.

København, den 27. august 1982

Dansk Arbejdsgiverforening

E. Tøttrup

Danmarks Lærerforening:

Danmarks Lærerforening har ingen kommentarer til de generelle betragtninger, der er anført under punkterne 3.3.1–3.3.5.

For så vidt angår den nordiske sprogforståelse og nabosprogsundervisningen har foreningen blandt andet gennem sit arbejde i Nordiske Lærerorganisationers Samråd (NLS) efterlyst en mere aktiv handling og indsats fra de overordnede nationale skolemyndigheders side og fra de internordiske kulturelle institutioners side.

Det er foreningens opfattelse, at det ikke kan forventes at være tilstrækkeligt at udsende informationsmateriale, som angivet under punkt 3.3.6.

Foreningen finder det ønskeligt, at der gennemføres projekter, som et samarbejde mellem kultursekretariatet og de lokale skolevæsenere. Midler til sådanne projekter bør stilles til rådighed fra centralt hold, og planlægning, gennemførelse, evaluering og beskrivelse bør foregå i et samarbejde mellem de involverede. Foreningen finder, at sådanne aktiviteter bør prioriteres højt.

Tilsvarende betragtninger kan anlægges over for formuleringerne i punkterne 2.5 og 2.6.

Foreningen skal afslutningsvis pege på behovet for et tættere samarbejde mellem de internordiske institutioner og lærernes organisationer. En væsentlig forudsætning for en styrkelse af det kulturelle samarbejde i

Norden er, at de instanser, der træffer aftaler om tjenstlige forhold m. v., de centrale styrelser og organisationerne, har et nøje kendskab til hinanden og derigennem har en mulighed for at støtte hinanden i de initiativer, der måtte blive taget.

København, den 1. september 1982

Jørgen Jensen

Grethe Roth

Dansk Folkeoplysnings Samråd:

Dansk Folkeoplysnings Samråd knytter gerne kommentarer til forslagene og vil også gerne indledningsvis udtrykke tilfredshed med, at forslagene på Nordisk Råds kulturudvalgs foranledning er udsendt til høring, således at bredere kredse kan inddrages i diskussionen om det fremtidige nordiske kultursamarbejde.

I ministerrådsforslagets afsnit 2.5., "det nordiske kontaktnet", anføres bl. a., at det fortsat må være en af de vigtigste opgaver i det nordiske kultursamarbejde at støtte opretholdelsen af et "nordisk kontaktnet", dvs. kontakt mellem kulturinstitutioner m. v. på såvel centralt som lokalt plan i de nordiske lande.

Samrådet kan tilslutte sig dette synspunkt og er også enig i, at Foreningerne Norden her har særlige opgaver at løse. Vi skal endvidere oplyse, at der mellem de folkeoplysende organisationer på centralt plan er udviklet et nordisk kontaktnet, og også mellem lokale afdelinger etableres nu et samarbejde over grænsen. Det fordrer ressourcer at opretholde dette kontaktnet, og for så vidt angår de lokale kontakter er det ikke i alle tilfælde mest hensigtsmæssigt at bygge på venskabsbykontakterne, selv om der måtte være økonomiske fordele derved.

Afsnit 2.6.2., "besparelser ved samarbejde", berører spørgsmål vedr. økonomiske fordele ved samnordiske initiativer. Det er her naturligt at pege på Nordens Folkelige Akademi, der, som nordisk center for folkeoplysning og voksenundervisning, løser en række opgaver, der ellers måtte forudsættes løst nationalt.

Samrådet er enig i, at nordiske synspunkter og erfaringer bør indgå i det nationale udredningsarbejde, således som det anføres i afsnit 2.6.4. Nordisk sagkundskab inden for folkeoplysning og voksenundervisning burde kunne rekvireres fra Nordens Folkelige Akademi og ministerrådets kultursekretariat ved mindre merbevillinger til personale.

Vedr. afsnit 3.3., som bl. a. behandler udveksling af lærere og mulighederne for nordiske studieophold, ønsker Samrådet gerne at påpege, at der

bør kunne ydes hjælp ved udveksling af lærere og instruktører, også inden for det frivillige oplysnings- og kulturarbejde. Videre skal anføres, at der fortsat er uløste problemer vedr. deltagelse i højskoleophold i nabolandene.

Afsnit 3.3.5. vedrører voksenundervisning. Det anføres her bl.a., at "nærliggende ligger det for at overveje muligheden af at se voksenop læringsprojektet og også støtteordningen for folkeoplysningssamarbejdet i sammenhæng med Nordens Folkelige Akademis virksomhed".

Samrådet konstaterer, at der i dag er etableret et godt samarbejde mellem ministerrådets voksenop læringsprojekt og Nordens Folkelige Akademi; dette bør imidlertid næppe institutionaliseres, ligesom Samrådet umiddelbart må advare imod, at man skulle søge at binde den nordiske støtteordning til Nordens Folkelige Akademi.

Samrådet har noteret sig det i pkt. 3.5.2. fremførte synspunkt om, at der på det alment kulturelle område kun er foretaget en meget beskeden forskning i Norden. En forstærket indsats på dette område, i samarbejde med kulturorganisationerne, vil efter vor opfattelse være en relevant kulturpolitisk satsning.

Samrådet noterer sig også, at det i pkt. 3.5.4. anføres, at man bør satse fællesnordiske midler på "det indholdsmæssige" i samarbejdsprojekter, og ikke til dækning af rejseudgifter til store delegationer samt administrationsudgifter m. v. Synspunktet virker ikke urimeligt, men erfaringer fra nordisk samarbejde efter hidtil gældende national bevillingspraksis gør det imidlertid påkrævet at advare imod en radikal ændring af gældende nordisk praksis. Nationale midler, der afsættes til udviklingsarbejde, bevilges ofte under den forudsætning, at der kun anvendes meget begrænsede midler til dækning af rejse- og administrationsomkostninger. Ændres der væsentligt i den nordiske praksis kunne en konsekvens derfor være, at fællesnordisk projektarbejde yderligere vanskeliggøres eller i værste fald bliver umuligt. Vi skal gerne beklage, at rejseudgifterne i Norden i visse tilfælde bliver forholdsvis store, men vi ønsker også gerne at fastholde, at det er af væsentlig betydning, at de nordiske samarbejdsparter kan mødes.

Medlemsforslaget fra Nordisk Råd er blevet behandlet med stor interesse i Dansk Folkeoplysnings Samråd, som kan være enig i det synspunkt, at der findes "næsten uanede muligheder for at udvikle — — — og forankre det nordiske kulturfællesskab, såfremt der stilles tilstrækkelige ressourcer til rådighed for folkeoplysningssamarbejdet". Alle parter i det nordiske samarbejde vil vel let kunne pege på, at der må stilles større ressourcer til rådighed. Det er ikke i dette tilfælde vanskeligt at påvise, at folkeoplysningsområdet synes at være blevet forfordelt.

Men det må også stå klart, at det nordiske kulturfællesskab må styrkes ved en mangeartet indsats, som omfatter såvel direkte tilskud til kultur- og folkeoplysningsorganisationerne som indsats på en lang række øvrige områder, f. eks. mere overskuelige og evt. mere attraktive vilkår for unges og for foreningers rejser i Norden.

Afsluttende ønsker Dansk Folkeoplysnings Samråd gerne at udtale, at vi ser frem til nye nordiske initiativer på kulturområdet i den kommende tid. Vi ser også gerne, at forslag, oplæg m. v. om nordisk kulturpolitik fortsat lægges ud til høring i Norden.

København, den 4. november 1982

Ole Vig

Poul E. Kandrup

Danmarks Turistråd:

Ministerrådsforslag B 37/k

ad 3.5: Generelt set kan Danmarks Turistråd tilslutte sig forslaget omtale af behovet for samarbejde – især m. h. t. erfaringsudveksling via bl. a. konferencer, seminarer og publikationer.

I gennemgangen af samarbejdsområderne savner Danmarks Turistråd dog en omtale af rejse- og turistområdet. Såvel nationalt som internationalt (og hermed internordisk) er turisme af essentiel almenkulturel og social betydning, idet turisme og rejser nok er den mest udbredte og mest direkte form for kulturudveksling. Danmarks Turistråd kan bl. a. henvise til medlemsforslagets gennemgang af samarbejdsmulighederne inden for rejse- og turistområdet og skal her pege på følgende mere konkrete samarbejdsmuligheder:

- Forskning og faglig kommunikation
Intensivering af grundforskning og faglig erfaringsudveksling på nordisk plan bl. a. via konferencer, kurser, seminarer, symposier og publikationer.
- Publikumsinformation
Intensivering af den internordiske publikumsinformation. Til dette arbejde vil erfaringerne bl. a. fra den i 1982 startede "Rejs i Norden"-kampagne kunne bidrage, ligesom de ideer, der har været fremme om en turistorienteret fællesnordisk TV-quiz vil kunne tjene som styrkelse og udbredelse af den internordiske turistinformation.
- Priser & rabatter
For at give bedre og bredere mulighed for internordisk turisme bør man fra fællesside arbejde på en billiggørelse af fx. transportmulighederne – bl. a. ved udvikling af fællestransportrabatter og afskaffelse af charterafgift.
- Specialturisme
Der er flere områder, hvor en fællesnordisk indsats vil kunne være af

stor direkte almenkulturel værdi – fx. m. h. t. lejrskoleophold, højskoleophold og idrætsophold.

ad 2.5: Ingen kommentarer.

ad 2.6.2: Danmarks Turistråd er enig i det anførte. Med ændrede økonomiske tilstande er det blevet nødvendigt at udnytte rationelle samarbejdsmetoder som større koordination og arbejdsdeling landene indbyrdes. Også organisatoriske midler som bl. a. arbejde i små, intime arbejdsgrupper i stedet for store projektgrupper med repræsentanter for alle lande kan nævnes i denne forbindelse.

ad 2.6.3: Danmarks Turistråd er enig i, at nordiske projekter bør have en så bred basis – nationalt, regionalt, lokalt – som muligt.

Under de nuværende økonomiske tilstande tillader det fællesnordiske budget ikke projekter, der optimalt opfylder dette ønske om en bred fundering og integration. For at nærme sig dette peger forslaget på muligheden af i større udstrækning end tidligere at stille krav til projekter om medfinansiering fra anden side.

Da den forhøjelse af budgetterne, der er nødvendig for at opnå det ønskede, ikke er umiddelbart realistisk, og da det i videst mulig omfang skal undgås, at projekterne ikke bliver omsat og integreret i det daglige liv (nationalt, regionalt, lokalt) og ender som "projekter for projekternes skyld", kan Danmarks Turistråd principielt tilslutte sig ideerne om at stille større krav til projekterne for at opnå tilskud. Det krav om medfinansiering, der stilles i forslaget, vil dog kun være realisabelt for enkelte projekter, medens andre ikke vil kunne pålægges det. Det vil altid afhænge af det enkelte projekts art og karakter, og kravet bør ikke gøres generelt.

Sideløbende med det foreslåede finansielle krav kunne det tænkes, at man lagde langt større indholdsmæssige krav til grund for selektionen af de projekter, der skal oppebære nordisk tilskud.

For at nå målet med national, regional og lokal integration og bred fundering for projekterne, burde man i langt højere grad støtte, hvad man kunne kalde for "opinionsdannende projekter": Fællesnordiske seminarer, kurser, studierejser, symposier o.l. faglige inspirations- og erfaringsudvekslingsprojekter med deltagere fra alle niveauer i samfundsorganisationen vil kunne medvirke til, at det fællesnordiske perspektiv mere direkte og tvangsfrit blev integreret i det daglige virke i medlemslandene. Inden for turistsektoren har der med stort udbytte været afholdt flere af denne form for fællesarrangementer på nordisk plan, og disse taler i høj grad for efterlignelse.

Deciderede problemorienterede projekter bør holdes på et helt konkret og fagligt set nøje afgrænset plan med mindre *homogent sammensatte* og effektivt arbejdende arbejdsgrupper involveret.

Større faglige projekter, der kun vil være realisable via et fællesnordisk tilskud, bør, selvsagt stadig støttes – evt. med forslagets krav om medfinansiering andetstedsfra som grundlag for støtten.

ad 2.6.4: Danmarks Turistråd kan tilslutte sig betragtningerne om at samarbejdsinitiativer har svært ved at slå igennem, hvis de mangler national forankring.

Forslaget anfører, at "det er vigtigt at nordiske impulser og nordisk perspektiv integreres i den nationale planlægning".

Danmarks Turistråd mener, at det snarere bør være de nationale perspektiver, der skal integreres i den nordiske planlægning. Med dette for øje vil samarbejdet i langt højere grad ske ifølge fællesnævnerprincippet, end tilfældet er i dag, hvor det nordiske perspektiv ofte har tendens til at stå som en isoleret, fremmed størrelse uden den efterlyste nationale forankring.

I øvrigt skal vi henvise til de anførte betragtninger om samarbejdsmetoder og projekter under ad 2.6.3.

Medlemsforslag A 611/k

Danmarks Turistråd kan fuldt ud tilslutte sig medlemsforslagets betragtninger vedr. samarbejdet på rejse- og kulturområdet. I den forbindelse skal vi også henvise til de anførte kommentarer til ministerrådsforslag B 37/k, og her især ad 3.5.

København, den 26. august 1982

Danmarks Turistråd

Poul Michaël Linneballe

Samvirkende danske Turistforeninger:

Vurderingen, ved hvilken udelukkende turismæssige synspunkter har været lagt til grund, giver anledning til følgende bemærkninger:

Ministerrådsforslaget:

ad 3.5.: Da intet af underafsnittene har specielt sigte mod turisme, afstår man fra kommentering.

ad 2.5.: Ingen kommentarer.

ad 2.6.2.: Er enig i de fremførte, generelle synspunkter, men savner angivelse af, på hvilke konkrete områder man forestiller sig besparelser gennem samordnet økonomisk indsats.

ad 2.6.3.: De midler, der fra ministerrådets side har været stillet til disposition for fællesnordiske turistformål – rejsemarkeder, turistchefseminarer, presseseminarer m.v. – har været en god hjælp til at få de nævnte projekter gennemført. Uden denne fællesnordiske investering havde omkostningsniveauet for de enkelte deltagere ligget for højt til, at en gennem-

førelse ville have været mulig. Alligevel har mange potentielle deltagere efter vort skøn holdt sig tilbage, da den økonomiske egenindsats trods ministerrådets investering har været temmelig bekostelig.

På denne baggrund er vi ikke helt enig i afsnittets "slutsats", men foreslår, at der på det nævnte felt bevilges en øget satsning fra centralt nordisk hold. Det vil efter vor opfattelse kunne være medvirkende til en øget internordisk turisme.

Når det drejer sig om fællesprojekter som f. eks. REJS I NORDEN, der jo i høj grad kræver medvirken fra lokalt og regionalt hold, for at projektet får den rette gennemslagskraft, må nødvendige bevillinger og konkrete planer foreligge på et langt tidligere tidspunkt, end tilfældet hidtil har været.

De første, løse planer for REJS I NORDEN blev således offentliggjort et halvt år efter, at turistorganisationerne havde indleveret deres budgetter til amter og kommuner. Den opbakning og medvirken, man havde forudset fra lokalturismens side, blev derfor mere eller mindre sporadisk og vel uden egentlig gennemslagskraft.

En ret beskeden satsning fra såvel ministerrådets side som fra de nationale turistorganisationer, har formentlig også været medvirkende til en ikke helt tilfredsstillende effekt.

Baggrunden for disse noget negative betragtninger er, at vi, da grundtanken om et udvidet internordisk rejsesamkvem er rigtig, finder, at en noget bredere kreds — herunder leverandører af turistprodukter, i højere grad burde have været involveret i projektet. Det kunne eksempelvis have været gjort efter nogenlunde de retningslinier, som fremgår af punkt 3 i bilagte i 1967 udarbejdede forslag til "Nordisk Turistår — 1970". Og frem for alt finder vi, at ministerrådets investering burde have været af en helt anden størrelsesorden.

ad 2.6.4.: Ingen kommentarer.

Medlemsforslaget:

Man kan fuldt og helt tilslutte sig betragtningen, at de nugældende rejseomkostninger kan være en hindring for et øget internordisk rejsesamkvem. Prismæssigt kan der ikke konkurreres med charterbranchen.

Spørgsmålet er dog, om ikke man kunne nå frem til arrangementer, der er konkurrencedygtige overfor charterudbudet ved f. eks. at kombinere bestående rabatordninger — internordisk rejsepas, hotelcheck- og krocheck-udbud, nordturistbilletten — i en række "færdige pakker", og søge arrangementerne sammensat på en sådan måde, at de tillige er tillokkende for bilende turister, der talmæssigt har overvægt på det nordiske marked.

Det er så et spørgsmål, om dette vil være en opgave for ministerrådet eller Nordisk Tursittrafikkomité at bringe transportselskaber, overnattingsleverandører og salgsledet — rejsebureauer og automobilklubber —

sammen med henblik på at skabe ``nordiske rejser til individuelle til chock-priser``.

Hasseris, den 5. august 1982

Samvirkende danske Turistforeninger

Knud Ellesøe

I/S Danske Filmproducenter:

— — — kan vi meddele, at medlemmer af I/S Danske Filmproducenters bestyrelse har udtrykt tilfredshed med forslagenes indhold, men at man i øvrigt fra I/S Danske Filmproducenters side ikke har yderligere kommentarer at knytte til forslagene.

København, den 10. august 1982

I/S Danske Filmproducenter

Ole H. Damgaard

Foreningen af danske Filmproducenter, Nordisk Films Studier, har i skrivelse den 23 november 1982 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av ministerrådsförslaget.

Finland

Arbetskraftsministeriet¹:

2.5 Det nordiska kontaktnätet

Arbetskraftsministeriet omfattar åsikten att de kontakter som skapas genom nordiska arrangemang är av vikt för bevarandet av en nordisk samverkan och en nordisk kulturgemenskap.

Överenskommelsen om gemensam nordisk arbetsmarknad har en viktig allmänpolitisk betydelse för det nordiska samarbetet. De nordiska medborgarnas möjligheter att fritt kunna ta arbete och bosätta sig i annat nordiskt land utgör ett praktiskt bevis på att de nordiska länderna bildar en enda enhet, det vi kallar Norden. Det samarbete mellan de nordiska arbetsmarknadsmyndigheter som baserar sig på arbetsmarknadsöverenskommelsen tillsammans med det kontaktnät som skapats för den internordiska arbetsförmedlingen spelar en viktig roll i spridandet av kännedom om förhållandena och livet i de övriga nordiska länderna.

Under denna punkt i förslaget konstateras det också att stödjande av de etniska och kulturella minoriteterna inom ramen för den gemensamma nordiska samhörigheten är en betydande del av det nordiska kultursamarbetet. Arbetskraftsministeriet avser att här borde tilläggas att det är viktigt att stärka de kulturella banden med ursprungslandet när människor flyttar från ett land till ett annat.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

2.6.2 *Besparing genom samgående*

Då man betraktar det nordiska samarbetet och användningen av medlen borde samsarbetsfrågorna ses i ett vidare sammanhang. Ovan har man redan konstaterat kontaktnätets betydelse för samarbetet. Då detta nät är mångfasetterat finns det dock risk för en viss överlappning. Därför är det skäl att fästa uppmärksamhet vid en ändamålsenlig användning av resurserna. Det är motiverat att försöka samordna resurserna för utredande av samma och liknande problem; särskilt aktuellt är detta då de nationella resurserna är knappa.

2.6.3 *Samnordisk eller nationell finansiering?*

Då det gäller ett samarbete som berör alla medlemsländerna är det ändamålsenligt att finansieringen sker via en gemensam budget. Detta innebär ett mer rationellt utnyttjande av de gemensamma medlen och en bättre övervakning. Finansieringsproblemen blir dock inte lösta enbart genom en gemensam finansiering. Den livligare nordiska samverkan syns också i ökade krav på det nationella planet.

I slutet av denna punkt konstateras det att de samnordiska projekten fungerar så länge de kan finansieras via den nordiska kulturbudgeten, men upphör vanligtvis sedan. En orsak till detta kan vara att det nordiska samarbetet upplevs som något för sig, med svaga anknytningar till den nationella verksamheten, vilket leder till att de nordiska projekten utnyttjas endast i liten utsträckning. Därför vore det ändamålsenligt att till samnordiska projekt foga en särskild plan om de åtgärder som varje land skall vidta när ifrågavarande projekt avslutats, förutsatt att fortsatta nationella åtgärder är av nöden. I planen skulle dessutom nämnas, hur eventuella uppföljningsåtgärder skulle utformas.

2.6.4 *De nationella insatserna*

Det är skäl att betona vikten av de synpunkter som framlagts under denna punkt. Det nordiska samarbetet torde inte alltid betyda att alla de fem länderna skall vara med. Som exempel på bilateralt samarbete kan nämnas de nära kontakterna mellan den finska och den svenska arbetskraftsförvaltningen: tjänstemannautbyten och anordnandet av kurser och studiebesök. Ett exempel på ett regionalt begränsat samarbete erbjuder samarbetet inom Nordkalottområdet.

Arbetskraftsministeriet anser att det nordiska remissförfarandet skulle kunna tillämpas i vissa frågor. Som exempel kan nämnas ärenden i anknytning till den internordiska flyttningsrörelsen vilka ofta berör två eller flera länder.

3.3 *Undervisningsområdet*

Arbetskraftsministeriet anser att de förslag som gäller undervisningsområdet är värda att understödhas. Det är viktigt att öka möjligheterna till en koordinering av det samnordiska forsknings- och utvecklingsarbetet. Som exempel på samarbetet hittills kunde nämnas Nordiska arbetsmarknads-

utskottets (NAUT) och kultursekretariatets samprojekt Ungdomsgarantin i Norden.

Med särskild tillfredsställelse konstaterar arbetskraftsministeriet att ungdomsutbildningens förhållande till arbetslivet enligt ministerrådets beslut betraktas som ett viktigt område inom det nordiska forsknings- och utvecklingsarbetet. I förslaget anses vidare att det finns behov av att betrakta närmare förhållandet mellan den kvalificering som utbildningssystemet erbjuder och de krav som ställs i arbetslivet, detta mot bakgrunden av att det förekommer brist på arbetskraft sida vid sida med arbetslösheten.

Arbetslivet, yrken och yrkesutbildningen undersöks för närvarande ur olika synpunkter vid flera olika högskolor och forskningsinstitut, men med beaktande av ärendets stora betydelse sker detta med otillräcklig koordinering och i alltför liten utsträckning. Möjligheterna att inom detta område nå ett intimare samarbete på nordiskt plan borde utredas.

Under punkt 3.3.4 föreslås ett effektivare samarbete inom den högre utbildningen, speciellt när det gäller efterutbildning. På detta sätt kunde de nordiska länderna tillsammans erbjuda flera och bättre fortbildningsmöjligheter än vad som vore ekonomiskt möjligt för varje enskilt land. Arbetskraftsministeriet anser att samarbetsprojekt är viktiga inom detta område, för ett högklassigt vetenskapligt kunnande förbättrar förutsättningarna för produktionsverksamheten och därigenom även sysselsättningen.

Enligt förslaget skulle problemen kring tentamens- och examensgiltigheten försöka elimineras. På den offentliga arbetsmarknaden i Finland är tentamensgiltigheten ett aktuellt problem som för närvarande håller på att utredas i en kommission.

Bl. a. till följd av den gemensamma nordiska arbetsmarknaden har det kommit fram problem som inte endast gäller dem som flyttar på grund av arbete utan även deras barn, dvs. andra generationens invandrare. Ett viktigt mål i det nordiska kultursamarbetet skulle vara antagande av en sådan språkpolitik som tillåter skolgång och service på modersmålet, förutsatt att ifrågavarande personer ännu inte behärskar bostättningslandets språk. Sådana tankegångar kan ses i den nyligen godkända nordiska språkonventionen.

Utöver lärar- och elevutbytet samt ungdomsturismen vilka nämnts i förslaget är det skäl att nämna det nordiska praktikantutbytet med anslutande språk- och samhällsorienterande utbildning som också har en stor betydelse för utvecklandet av den kulturella och språkliga gemenskapen. Av denna anledning borde praktikantutbytesverksamheten utvecklas vidare och hänsyn tas till de möjligheter som den nordiska vänortsverksamheten därvid erbjuder.

Helsingfors den 24 september 1982

Taisto Heikkilä

Kanslichef

Ilse Koli

Byråchef

Helsingfors universitet:

Trots att foljebrevet poängterar att ministerrådsförslaget inte är ett handlingsprogram i traditionell mening kan man inte undgå att notera förslagets ytterligt abstrakta och ofta svävande ordval. Det är därför fara värt att det inte till alla delar kan tjäna som "utgångspunkt för det fortsatta praktisk-politiska samarbetet inom ramen för det nordiska kulturavtalet". Kulturlivet i Norden har rätt att vänta sig långt klarare, mer preciserade och mer konkreta utfästelser. Oroväckande är förslagets tendens att undervärdera den betydelse en samnordisk finansiering har för samnordiska kulturprojekt. Däremot verkar den tankegången riktig att en samnordisk inriktning efter hand bör ingå som en naturlig del av de nationella kulturaktiviteterna.

2.5. Sektionen förenar sig om förslagets konstaterande att samverkan och utbyte bl. a. mellan de nordiska universiteten är av synnerligen stor betydelse. Vikten av ökad nordisk samverkan på mediaområdet är också uppenbar.

2.6.2. Den ekonomiska princip som här uttalas "Besparing genom samgående" är generellt taget sund. Långt driven kan den emellertid leda till en specialisering som snarare motverkar än stimulerar samarbete. En omsorgsfull praktisk planering är därför viktig inom sådana samgångsprojekt.

2.6.3. Den samnordiska kulturbudgetens blygsamhet anförts här, i varje fall hypotetiskt, som argument för en nationell snarare än samnordisk finansiering av "breda" samnordiska kulturprojekt. Det ter sig sannolikt att sådana "avgörande insatser i breda befolkningslager" som bygger på starkt decentraliserade projekt förutsätter en finansiering som lättare koordineras inom nationella än samnordiska ramar. Å andra sidan kan de decentraliserade insatserna oftare än centraliserade hämmas av finansieringssvårigheter. Samnordiska medel kan här ha en avgörande verkan. På många områden kan centraliserade insatser med bred verkan (massmedia, undervisningsområdet) genomföras om den politiska viljan föreligger inom de nationella organen. Föreligger den ej blir även där en samnordisk finansiering en viktig faktor. Slutsatsen i förslagspunktens sista stycke, enligt vilket större krav på medfinansiering från annat håll förutsattes för att stöd skall ges från kulturbudgeten, är därför inte i varje läge rimlig. Tvärtom förefaller den i många fall osäker. Den nordiska kulturbudgeten borde relativt kraftigt ökas för att understöda forskningsverksamhet inom områden av utpräglat nordisk karaktär.

3.4. Ett utmärkt förslag rörande samnordisk verksamhet på forskningsområdet är 3.4.2. som betonar vikten av nordiska forskarstipendier och nordiska forskarseminarier. Av såväl stipendier som seminarier har värdefulla resultat inom forskningssektorn uppnåtts. Det är på allt sätt motiverat att bygga vidare på denna verksamhet. Som den verksammaste formen kan

man här tänka sig lärar- och elevutbyten på 1–2 år mellan nordiska universitet och högskolor. Det är väsentligt att stipendierna för sådana utbyten är tillräckligt stora för att attrahera högt kvalificerade forskare för vilka även konkurrerande internationella projekt står öppna.

Tillräckliga reseunderstöd bör också stå till förfogande för lärare, examinatorer och forskare som genom täta besök i nordiska universitet och högskolor kan koordinera utbildning och forskningsinsatser. Likaså bör, som i punkt 3.4.3. föreslås, en mer systematisk nordisk forskarutbildning uppmuntras. Detta är starkt beroende av att särskilda nordiska medel för ändamålet kan disponeras i varje fall som tilläggsfinansiering (utbyte av lärare och elever). På denna grund och på grund av forskningsanslagens otillräcklighet över huvud ter sig förslagets negativa ståndpunktstagande till samnordisk finansiering (3.4.4.) mindre välgrundat.

Informationsutbytet (3.4.6.) är givetvis av mycket stor vikt icke minst om en permanent nordisk samverkan inom forskningsområdet eftersträvas. Informationsbytet inom forskningen – och inte enbart det databaserade – bör underlättas. Nordiska tidskrifter och nordiska publikationsserier bör genom samnordiska finansieringsbidrag garanteras medverkan av författare av internationell klass.

Dessutom meddelar universitetet angående det nordiska samarbete som inom vissa områden utövas av en del av dess fakulteter följande.

År 1981 påbörjades det inom juridiken en samnordisk utbildning av doktorer, för vilken varje nordisk högskola där juridik ingår i undervisningsprogrammet utsåg en koordinator. Därutöver har de forskarkurser som traditionellt anordnats vart annat år visat sig vara särskilt givande för unga forskare.

Inom juridiken har nordiska sakkunniga redan en lång tid fungerat som opponenter och gett sakkunnigutlåtanden och dessutom i begränsad utsträckning även anordnat licentiatseminarier. Det är meningen att fortsätta och utveckla dessa verksamhetsformer som väl motsvarar målsättningarna i det aktuella betänkandet.

Inom medicinen har Nordisk Federation för medicinsk forskning allt sedan år 1964 intimt samarbetat med de olika nordiska länderna, varvid ett förenhetligande av utbildningskraven eftersträvats börjande med antagningen av studerande och på detta sätt har man även försökt skapa förutsättningar för att arbetskraften kan röra sig från ett nordiskt land till ett annat. Inom fortbildningen har nordiska föreläsare ömsesidigt anlitats och på detta sätt har en jämlik spridning av kunskaperna inom yrkesgruppen tryggats.

Frågan om i hur stor utsträckning de nordiska länderna borde försöka komma med i internationella databanker och i vilken utsträckning en utvidgning av de nordiska databankerna borde eftersträvas är problematisk. Vi har inte särskilt stora möjligheter att bygga upp egna databanker och då informationsflödet är väldigt klarar sig inte forskningen utan inter-

nationella databanker. För närvarande är situationen inom medicinen relativt god och så länge vi förmånligen kan anlita amerikanska databanker är det tydligen inte skäl för oss att börja utvidga de nordiska databankerna.

Inom jordbruksforskningen verkar NKJ (Nordisk Kontaktorgan för Jordbruksforskning) som nordiskt samarbetsorgan för de vetenskapliga kommissionerna och har med detta som utgångspunkt gjort upp verksamhetsplaner med prioriteringsområden för den närmaste framtiden. Det planerade forskningspolitiska rådets uppgifter torde kunna begränsas till koordinering av forskningen inom olika områden och möjligen till befrämjandet av tvärvetenskapliga projekt i Norden.

För närvarande får de agrikultur-forstvetenskapliga forskarkurserna nordiskt understöd i experimentsyfte. Dessutom finansierar de vetenskapliga kommissionerna genom NKJ årligen 2–3 kurser, vilket tyder på kursaktivitet.

Inom jordbrukets ofta små vetenskapsområden har man redan i många år haft goda erfarenheter av samnordiska kurser, där både lärarkrafter och unga forskare inom specialområden samlas och dit sakkunniga från länder utanför Norden vid behov kan inbjudas. En fortbildning genomförd på detta sätt är effektivare och ekonomiskt förmånligare än nationella projekt och ger samtidigt även deltagarna möjlighet att förkovra sina språkkunskaper.

Inom forstområdet finns det ett flertal arbetsgrupper, av vilka Samarbetsnämnden för Nordisk Skogsforskning (SNS) till vilken Nordiska Skogsarbetsstudiernas Råd (NSR) i år fusionerades har ett eget anslag beviljat av ministerrådet.

Helsingfors den 6 oktober 1982

N. Oker-Blom

Rektor

Jukka Petänen

Konsistoriets sekreterare

Statens humanistiska kommission¹:

Nordiskt forskningssamarbete sker på de humanistiska områdena huvudsakligen i form av "inofficiellt" samarbete mellan olika forskare, forskargrupper och -institut. Forskarna på humanistiska områden har i Norden flera gemensamma forskningsobjekt som ett resultat av historiska, språkliga och kulturkontakter. Den samnordiska humanistiska forskningen har anordnats med hjälp av Samarbetsnämnden för humanistisk forskning

¹ Yttrandet översatt från finska.

(NOS-H). Med dess hjälp har man finansierat och genomfört flera samnordiska projekt. Finansieringen av samnordiska tidskrifter sker genom Nordiska publiceringsnämnden för humanistiska tidskrifter (NOP-H). Dessutom har forskarna på de humanistiska områdena deltagit i nordiska forskarkurser.

Tyvärr har det nordiska samarbetet på många områden strandat p. g. a. brist av nödvändig finansiering. Samarbetet förlorar sin betydelse, om nödvändiga medel för verksamheten saknas. I fråga om de humanistiska områdena kan man knappast tala om besparingar i mark av samarbetet, men väl nog om resursbesparingar.

Nordiska forskningspolitiska rådet kunde vara användbart vid främjandet av det nordiska samarbetet. Man måste dock lägga märke till att den forskningspolitiska planeringen inte får bli ett självändamål. Rådets planeringsarbete borde styras och genomföras så att det verkligen skulle tjäna växelverkan mellan forskare. Rådet kunde ha till uppgift att utarbeta utredningar som stöder beslutsfattandet, formulera nya samarbetsområden och utveckla nya samarbetsformer.

För den humanistiska forskningens del ansluter sig de viktiga forskningsobjekten i första hand till nordiska kulturkontakter, forskningen om arbetslivet, kulturen och utbildningen utanför Europa. För forskningen av de skandinaviska språken och litteraturen och forskarutbildningen är kontakterna till de övriga nordiska länderna nödvändiga. Humanistiska kommissionen föreslår också att man skulle inrätta nordiska docentstipendier för äldre forskare och öka utbytesstipendier för unga forskare.

Helsingfors den 10 september 1982

Olli Alho

Ordförande

Marjatta Hiisivaara-Hela

Sekreterare

Statens naturvetenskapliga kommission¹:

Kommissionen anser att det är naturligt att de nordiska länderna strävar till att effektivt samarbeta inom olika områden inom kulturen och vetenskapen. Samarbetet garanterar med tanke på de tillbudsstående resurserna bättre förutsättningar till framgångsrik verksamhet. Likheten i naturförhållanden och kulturen motiverar samarbetsinitiativen. Ändå har det hittills inte varit lätt att genomföra igångsättandet av gemensamma forskningsprojekt. Ett av de bästa exemplen om gemensamma projekt inom det naturvetenskapliga området är det s. k. EISCAT-forskningsprogrammet.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Den största svårigheten i igångsättandet av projekten tycks vara den svaga nivån jämfört med nationella kriterier på projekten. Kommissionen tror att detta hinder kan avlägsnas genom planeringsmedel som beviljats för samarbetet via Samarbetsnämnden för de nordiska naturvetenskapliga forskningsråden (NOS-N) från och med 1982. De färdiga planerna borde utvärderas i de organ som stöder nationell forskning innan man beslutar om finansieringen. Nya takorganisationer inom forskningen borde enligt kommissionen inte mera inrättas på det nordiska planet, då man genom att utveckla existerande organ kan skapa behövliga kontakter till olika finansierande parter.

Kommissionen förordar varmt en ökning av antalet nordiska forskarkurser och -stipendier. Genom den nordiska forskarkursverksamheten kan man idag mångsidigt stödja kursverksamheten. Medlen är dock avsedda för specialkurser som hålles en gång. Sålunda borde man även kunna anordna kursverksamhet på några områden permanent. Som teman för permanent kursverksamhet kan man nämna bl. a. särproblem i anslutning till det nordliga läget samt frågor som rör särdragen i glesbygder och utvecklingsområden. På dessa områden borde man också kunna sätta igång parallellundersökningar i olika nordiska länder.

I Finland pågår som bäst en utredning om frågor i samband med anskaffningen av s. k. dyra anläggningar. Ökat samarbete i fråga om dyra anläggningar är motiverat utom i hemlandet också mellan de nordiska länderna. Efter att man i hemlandet införlivat anskaffningsplanen inom ramen för ett långsiktigare och mera systematiskt program, har de nordiska länderna till exempel vid NOS-organets sammanträden möjlighet att behandla anskaffningsplaner.

Helsingfors den 10 september 1982

Gunnar Graeffe

Ordförande

Leena Kirkkomäki

Sekreterare

Statens agronomie- och forstvetenskapliga kommission¹:

Agronomie- och forstvetenskapliga kommissionen förenar sig gärna om den allmänna delen i förslaget om att det nordiska samarbetet ger nationella kulturaktiviteter sitt eget positiva tillägg. I förslaget har alldeles rätt konstaterats att samarbetsinitiativen förverkligas dåligt, om de inte har

¹ Yttrandet översatt från finska.

tillräcklig nationell basis. Det är också viktigt att konstatera att den nordiska kulturbudgeten knappast på något område ensam kan klara finansieringen av det nordiska samarbetet oberoende av den ekonomiska situationen. Att få en nordisk "aspekt" till en naturlig del av alla kulturverksamhetsområden torde vara den rätta vägen att öka och förstärka det nordiska samarbetet.

Enbart nordismen utgör dock inte en tillräcklig grund för samarbete, utan man måste försöka, såsom det konstateras i förslaget, hitta på sådana samsarbetsformer, där nordismen också är en nationell fördel.

I detta sammanhang vill kommissionen fästa uppmärksamhet vid att nordiska resor i de övriga nordiska länderna jämföras med resor i hemlandet, men i Finland räknas som utländska resor. Enligt agronomie- och forstvetenskapliga kommissionens uppfattning borde man också i Finland övergå till det nämnda bruket, vilket sannolikt skulle effektivisera finnarnas deltagande i nordiska kulturaktiviteter.

3.4 Forskningsområde

3.4.1

Enligt kommissionens erfarenhet har man här betonat riktigt de rätta frågornas anslutning till forskningen. Forskningspolitiska rådet har enligt kommissionens uppfattning till uppgift att närmast fungera som koordinator för forskningen på olika områden och främjare av tvärvetenskapliga initiativ på det nordiska planet.

3.4.2

Både forskarstipendier och nordiska forskarseminarier har visat sig vara nödvändiga, varför det är skäl att fortsätta dem.

3.4.3

Kommissionen understöder varmt skapandet av ett systematiskt forskarkurssystem i Norden i synnerhet på de områden, där forskarantalet är litet i alla nordiska länder. Kommissionen har flera gånger betonat att denna verksamhet borde skötas och finansieras av universitet. Finansieringen av forskarkursen bör dock ombesörjas som tidigare, tills universiteten övertar den.

3.4.4

Inom kommissionens område har de gemensamma nordiska projekten skötts på basen av nationella prioriteringar huvudsakligen med hjälp av nationell finansiering. Enligt kommissionens uppfattning har samsarbetsorganen för de nationella delegationerna på området till uppgift att bereda gemensamma projekt; på basen av planer, som grundar sig på nationella prioriteringar. Samarbetsorganen kan delta i finansieringen av projekt endast i undantagsfall.

3.4.5

Kommissionen finner det i princip mycket lovvärt att man gemensamt i Norden kunde använda dyra anläggningar. Saken borde förberedas så att man förutom en effektiv information skulle skapa ett system, som skulle göra gemensamt bruk möjligt även i praktiken.

3.4.6 och 3.4.7

Agronomie- och forstvetenskapliga kommissionen understöder också tanken om att utreda ökad användning av adb i samband med informationen om forskningsresultaten.

Helsingfors den 6 september 1982

Antti Ahlström
Ordförande

Mirja Suurnäkki
Sekreterare

Statens samhällsvetenskapliga kommission¹:

Enligt statens samhällsvetenskapliga kommission är det nordiska kultursamarbetet inom undervisning, forskning och den allmänna kulturens område viktigt för alla nordiska länder och en naturlig form för internationellt samarbete. Man måste förhålla sig positivt till alla medel att främja det.

Ändå finns det redan nu många organ och finansieringsformer för det nordiska samarbetet. När man söker nya medel och utvecklar nya former måste man sörja för att systemet förblir enkelt och om möjligt blir ännu enklare. Ett för komplicerat system kan verka störande på samarbetet på grund av komplicerade arrangemang och problem i informationsförmedlingen.

Det enklaste och effektivaste sättet att främja samnordiska projekt är ofta att förse de deltagande högskolorna, institutionerna, organisationerna och andra instanserna med tillräckliga nationella medel för nordiskt samarbete, och de resor, sammanträden, seminarier och forskningar och andra gemensamma projekt, som samarbetet förutsätter. Kontakter har av sig själva uppstått och uppstår omkring objekt av gemensamt intresse.

I några fall behövs det dessutom specialarrangemang och speciella medel, som inte bundits i förväg. Sådana är bl. a. vidareutbildning på nya och sällsynta områden, vetenskaplig fortbildning på nya forskningsområden, vetenskaplig forskning på områden, som kräver mycket resurser osv.

Dessutom ökas det nordiska samarbetet av ökad informationsförmed-

¹ Yttrandet översatt från finska.

ling, godkännande av avlagda examina och utbildning i alla nordiska länder, ökat elev- och lärarutbyte mellan de nordiska länderna osv. Nordiska forskarkurser har visat sig vara en effektiv form för fortbildning.

Gemensamma forskningsprojekt är på många områden en mycket viktig utgångspunkt för samarbetet. Ändå förhåller sig kommissionen reserverat till samnordiska tyngdpunktsområden och anser att definieringen av sådana inte är ett väsentligt medel att öka det nordiska samarbetet. Däremot skulle ökat nordiskt samarbete t. ex. på vetenskapsområden med resursproblem tydligt gagna forskningen i alla deltagande länder.

Helsingfors den 10 september 1982

Pertti Kettunen

Ordförande

Eili Ervelä-Myréen

Sekreterare

Statens teknologiska kommission¹:

De internationella kontakterna är en nödvändig förutsättning för vetenskapens och forskningens utveckling och höga nivå. Ur det nordiska samarbetets synpunkt är det positivt att Nordiska rådet med egna åtgärder och anslag främjar och stöder i synnerhet nordiskt forskningssamarbete.

Den vetenskapliga traditionen, de nationella intressena och forskarnas intresse har inriktat forskningen i varje nordiskt land till de bäst lämpade områdena. Detta har garanterat en hög nivå för forskningen, motiverat arbetet och skapat behov för samarbete. Det är viktigt att förutsättningar för samarbetet förbättras på områden av gemensamt intresse.

Forskningssamarbetet bör grunda sig på samarbetet mellan forskare och forskningsinstitut inom ramen för de existerande organisationerna. Samarbetets utvidgande kan snabbast påverkas genom att öka nordiska anslag för resor och forskarseminarier. Samarbetets kontinuitet och långsiktighet kan garanteras genom ett nordiskt program för forskarutbyte.

Som praktiska exempel på ökat nordiskt samarbete inom anskaffningen och utnyttjandet av vetenskapliga anläggningar föreslår statens teknologiska kommission att man i Finland inrättar en nordisk vetenskaplig räknecentral. I centralen borde man placera en superdator, vars anskaffning planerats i Finland.

Helsingfors den 24 september 1982

Martti M. Kaila

Ordförande

Jyri Karikoski

Sekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Skolstyrelsen¹:

Skolstyrelsen finner nordiskt samarbete och informationsutbyte inom kulturområdet mycket viktigt; kulturen uppfattas i detta sammanhang i så vid bemärkelse som möjligt. Skolstyrelsen intresserar sig i synnerhet för information och samarbete om utbildning.

Det nordiska kontaktnätet

Skolstyrelsen förenar sig helt om synpunkterna i promemorians punkt 2.5. "Det nordiska kontaktnätet". Skolstyrelsen vill understryka vikten av att stödja etniska och kulturminoriteter som en del av det nordiska kultursamarbetet.

Ekonomiska förutsättningar

Enligt skolstyrelsen borde man främja det nordiska kultursamarbetet oberoende av ekonomiska konjunkturer. Skolstyrelsen förenar sig om den ståndpunkten att samarbetet även kan leda till besparingar. Som exempel kunde man nämna produktionen av läromedel för någon liten samnordisk specialgrupp.

För de samnordiska projektens del borde man dock undersöka, om man kunde överflytta kostnaderna för några av dem som redan är etablerade, till de nordiska länder som deltar i dem. Detta ökar säkert också aktiviteten och intresset för dessa projekt. Detta leder också till en gallring av endast sådana samsamarbetsprojekt, som varje nordiskt land för sin del anser vara nyttigt. Härmed skulle man också få möjlighet att finansiera nya projekt.

Undervisningsområdet

Skolstyrelsen konstaterar att samarbete inom utbildningsområdet har funnits redan sedan 70-talet inom den pedagogiska forskningen och utvecklingen. Detta samarbete bör fortsättas, eftersom skolsystemen i Norden utvecklats i samma riktning. Därför skulle det vara skäl att ytterligare öka nordiskt samarbete inom forskning och undervisning, eftersom det gagnar alla parter. Verksamheten borde dock samtidigt kunna förstärkas och effektiveras.

Skolstyrelsen anser ändamålsenliga de sektorer inom undervisningsområdet, som ministerrådet prioriterat år 1981.

Inom skolsamarbetet kunde dessutom lämpliga samsamarbetsobjekt vara invandrarundervisningen och ibruktagandet av datateknik i skolor, som föreslagits i medlemsförslaget. Invandrarundervisningen är igen aktuell även i Finland, eftersom Finlands regering har beslutat att igen till vårt land mottaga flyktingar från Indokina. Denna invandrargrupp är gemen-

¹ Yttrandet översatt från finska.

sam för alla nordiska länder, varför det finns förutsättningar till samarbete och informationsutbyte.

Rådet har fäst uppmärksamhet också vid vidareutbildningen. Vidareutbildningen måste svara mot de av samhället uppställda nya kraven och då måste man ta hänsyn till alla nordiska länder. De nordiska länderna borde sträva till att utnyttja gemensamma resurser i synnerhet inom utkantsområden, såsom i Island, på Färöarna och Grönland eller då det är fråga om någon smal sektor, t. ex. utbildningen av en viss liten yrkesgrupp.

I vuxenutbildningen borde man sträva till att de nordiska länderna kunde utnyttja gemensamt tillbudsstående undervisningsplatser och lärarkrafter redan på 1980-talet. Studerande borde kunna studera i vilket nordiskt land som helst med ungefär samma ekonomiska o. a. förutsättningar som i hemlandet. Dessutom måste man sträva till att examen eller en del av den, som avlagts i något nordiskt land, godkänns även i andra nordiska länder.

Nordens folkliga akademi har tyvärr inte helt ur finska studerandes synpunkt motsvarat de förväntningar, som man ställde på den. I alla nordiska länder borde man ännu allvarigare sträva till att främja den folkliga akademins verksamhet och öka dess informationsverksamhet.

Skolstyrelsen finner strävanden att förbättra förståelsen av ett annat nordiskt språk viktiga. Framför allt Nordiska språk- och informationscentret har visat, hur mycket man kunde göra i detta avseende, och det har aktivt ansträngt sig att utveckla både lärarnas vidareutbildning och tjänstemännens språkförmåga.

Enligt skolstyrelsens uppfattning vidgar lärar- och elevutbytet betydligt den nordiska synvinkeln i undervisningen och utbildningen. Personliga kontakter och erfarenheter medverkar alltid till positiva attityder och övertygar om nyttan att kunna ett annat nordiskt språk och även känna till dess kulturbakgrund. Denna växelverkan skulle underlättas av ökat nordiskt radio- och televisionssamarbete.

Skolstyrelsen understryker framför allt betydelsen av samarbetet, som leder till konkreta resultat, inom undervisningsområdet mellan de nordiska länderna. Resultaten av sådant samarbete kan man också framgångsrikt utnyttja i olika nordiska länder.

Helsingfors den 27 september 1982

Erkki Aho
Generaldirektör

Marja Ihto
Överinspektör

Yrkesutbildningsstyrelsen¹:

Yrkesutbildningsstyrelsen anser det viktigt att man gjort ett övergripande förslag om nordiskt kultursamarbete under 1980-talet. Förslagen till samarbete baserar sig på utvärderingar av samhällsutvecklingen i Norden samt på erfarenheter av tidigare samarbete. I synnerhet erfarenheterna av redan existerande samarbete kunde ha poängterats ännu tydligare i förslaget. Det nordiska samarbetets förhållande till annat internationellt samarbete, som de nordiska länderna utövat, har i förslaget lämnats helt obeaktat.

2.5 Det nordiska kontaktnätet

Yrkesutbildningsstyrelsen förenar sig om förslaget att stödet till upprätthållandet av ett nordiskt kontaktnät alltså hör till de viktigaste uppgifterna i det nordiska samarbetet.

I förslaget konstateras att stödet till etniska minoriteter och kulturminoriteter utgör en betydande del av det nordiska kultursamarbetet. Enligt yrkesutbildningsstyrelsen är detta mycket viktigt också inom utbildnings-samarbetet, bl. a. vid utarbetningen av läromaterial. Speciell uppmärksamhet måste man fästa vid finnarnas skolproblem i Sverige.

2.6 Ekonomiska förutsättningar

Yrkesutbildningsstyrelsen finner det viktigt att samhället under lågkonjunkturer är berett att investera relativt mera i kulturen och utbildningen för att kunna bevara kulturnivån. I denna punkt förenar den sig i minister-rådets konstaterande.

2.6.2 Besparingar föranledda av samarbetet

Yrkesutbildningsstyrelsen finner det viktigt att fortsätta samarbetet på s.k. smala områden. I detta samarbete finner den viktigast samnordiskt utnyttjande av de få tillbudsstående experterna. Även internationellt samarbete kunde man i dessa sammanhang genomföra gemensamt.

2.6.3 Samnordisk eller nationell finansiering?

Enligt yrkesutbildningsstyrelsens uppfattning kan finansieringsalternativen inte utesluta varandra. Samnordisk finansiering behövs till koordineringen och styrningen av samarbetet, till möten och skapandet av kontakter. Däremot borde man sträva till att finansiera nationell verksamhet ur de medel, ur vilka motsvarande verksamhet i landet annars finansieras. Så kunde man få till samarbetsprojekt sådana, som nationellt anses vara tillräckligt viktiga att även annars bli genomförda. Som nordiskt samarbete skulle man i projekten göra en arbetsfördelning, en analysering av gemen-

¹ Yttrandet översatt från finska.

samma erfarenheter och informationsutbyte. Mötesresor som behövs för detta skulle finansieras ur den nordiska budgeten.

2.6.4 Nationella åtgärder

Yrkesutbildningsstyrelsen anser det mycket viktigt att grannländernas erfarenheter utnyttjas genom att deltaga i konferenser och att göra studiebesök. Sakkunniga från olika områden borde kunna deltaga i dessa så mycket som möjligt.

3.3 Undervisningsområdet

Yrkesutbildningsstyrelsen stöder fortsatt forsknings- och utvecklings-samarbete på de föreslagna områdena: ungdomsutbildningens förhållande till arbetslivet, skolans organisationsutveckling och arbetsmiljö, yrkespedagogiska frågor och integrationen av elever i specialundervisning. Även internationellt forskningsarbete om dessa områden kunde utnyttjas samnordiskt. Som ett synnerligen viktigt forskningsområde finner yrkesutbildningsstyrelsen den pedagogiska forskningen inom vuxenutbildningen.

Yrkesutbildningsstyrelsen understöder gemensamt utnyttjande av studieplatser och lärarresurser och avlägsnandet av hinder för denna verksamhet. Språkproblemet begränsar dock ett omfattande deltagande från Finland.

Vid avlägsnandet av problem i anslutning till tentamens- och examensgiltigheten måste man fästa speciell uppmärksamhet vid examina på mellanstadiet och deras giltighet i synnerhet med tanke på den gemensamma arbetsmarknaden.

I planen poängteras närmast fritt folkbildningsarbete i samarbetet om vuxenutbildningen. I samarbetet borde man betona även annan vuxenutbildning. Det är viktigt att främja studier av nordiska språk. I synnerhet borde man understryka effektiviserad undervisning av finska språket i de andra nordiska länderna, eftersom det är ännu svårare att anordna undervisningen i finska språket än undervisning i de övriga nordiska språken.

Som en viktig form för samarbetet finner yrkesutbildningsstyrelsen periodiska sammanträffanden mellan skolmyndigheter och mellan representerer för skolor områdesvis, där man kan behandla aktuella skolfrågor och utbyta erfarenheter av dem. Ett sådant samarbete ger redan som sådant, utan vidare utredningar, grund för en nationell behandling av sakerna enligt gemensamma riktlinjer.

Fortsatta försök med lärar- och elevutbyte understödes. Yrkesutbildningsstyrelsen anser att utbytet inte i stor omfattning kan skötas centraliserat, utan genom att utveckla stadganden måste man öka samarbetsformer inom lokalförvaltningen samt anordna utbyte bl. a. på basen av vänskapsskola- och -kommunprincipen.

Helsingfors den 23 september 1982

Vid förfall för generaldirektören

Reijo Virtanen

Överdirektör

Kaisa Savolainen

Byråchef

Finlands filmarkiv¹:

Nordiskt samarbete mellan de nationella filmarkiven har för Finlands filmarkivs del sannolikt i största omfattning genomförts inom filmvisningsområdet. Behandlingen av omfattande teman inom ramen för filmserier, som vandrat i alla nordiska länder, har varit både programpolitiskt fruktbart och har minimerat kostnaderna av filmarkivens visningsverksamhet i alla nordiska länder.

Samarbetet mellan de nordiska filmarkiven har genomförts framgångsrikt också inom andra verksamhetssektorer. En av de viktigaste metoderna har varit personliga kontakter, kontakterna inom information och utbildningssamarbete. På det globala planet har man inom filmarkivens internationella förbund FIAF effektivt kunnat organisera bl. a. den nordiska delen av en omfattande filmhistoria för hela världen som samarbetsprojekt. Likaså har man vid FIAF:s årliga kongress uppnått många önskvärda resultat genom gemensamt nordiskt uppträdande.

Finlands filmarkiv har ofta deltagit som gemensam organisatör för sådana filmvisningsprojekt utanför egen visningsverksamhet, där visningsfilmerna har uttryckligen varit nordiska. Med Finlands filmarkivs åtgärder har man underlättat organiseringen av sådana arrangemang och minskat på några utgiftsposter.

En regelbunden verksamhetsform i Finlands filmarkiv är anordnande av "finska filmveckor", som presenterar den finländska filmens historia och nutid utanför Norden i olika delar av världen. I de fall där denna aktivitet inte baserar sig på bilateralt kulturutbytesavdrag, kunde man kanske överväga anordnandet av gemensamma "nordiska filmveckor".

Helsingfors den 3 september 1982

Juhani Saarivuo
Styrelseordförande

Olli Alho
Direktör

Centralen för turistfrämjande:

Ministerrådsförslaget

Den internordiska turismen har stor betydelse för kulturutbytet i Norden. I motsats till en stor del av turismen till t. ex. Sydeuropa motiveras nordiska resor av levande intresse för samhälle och kultur i de nordiska

¹ Yttrandet översatt från finska.

grannländerna. Med början 1982 har de nordiska turistorganisationerna inlett en Res i Norden-kampanj, som bl.a. omfattat utgivande av en nordisk evenemangförteckning där tyngdpunkten ligger på kulturella evenemang. Inom ramen för kampanjen har även förslag gjorts till de nordiska radio- och tv-bolagen om ett familjeprogram i frågesportform rörande turistmål i Norden.

I det nordiska turistsamarbetet kommer projekt rörande kultur och turism att genomföras under de närmaste åren. För 1983 planeras ett seminarium med deltagande både från kultur- och turismkretsar.

Mot denna bakgrund anser Centralen för turistfrämjande, att förslaget om nordiskt kultursamarbete bör innehålla åtminstone en hänvisning till turismen som ett effektivt medel att befrämja kulturutbytet. En ökad internordisk turism leder även till bättre lönsamhet för evenemang inom kultursektorn.

Beträffande finansieringen ansluter sig Centralen för turistfrämjande till uppfattningen i förslaget, att nordiskt stöd bör inriktas på att få i gång nordiska verksamheter, som därefter bör finansieras på annat sätt.

Medlemsförslaget

Centralen för turistfrämjande ger sitt stöd åt förslagen gällande rese- och turistutbytet. Speciellt vill vi rikta uppmärksamhet på de hinder för den internordiska turismens utveckling som utgörs av de olika ålders- och rabattgränser som finns i de nordiska länderna. Enhetliga åldersgränser för t. ex. ungdom, studerande och pensionärer kunde leda till enhetliga rabattsystem, som avsevärt kunde förenkla resandet i Norden. Centralen för turistfrämjande finner det synnerligen viktigt, att Nordiska rådet fortsätter sitt arbete med att förenhetliga dessa bestämmelser. Inom ramen för Res i Norden-kampanjen avser även de nordiska turistorganisationerna att behandla rabattfrågorna.

Helsingfors den 6 oktober 1982

Bengt Pihlström

Direktör

May-Britt Gyllenbögel

Avdelningssekreterare

Ålands landskapsstyrelse:

Beträffande A 611/k önskar landskapsstyrelsen särskilt notera avsnittet om utkantsområdena. Det är viktigt att kunskapen om utkantsområdenas kultur med genomslagskraft fås ut till befolkningen överallt i Norden, men ur specifikt åländsk synvinkel är det även väsentligt att satsningar görs med tanke på de självstyrande områdena. För att kännedom om de

självstyrande områdena på sikt skall bli allmän borde dessa områden likaväl som utkantsområdena och deras speciella karaktär införlivas med skolundervisningen i olika ämnen.

Radio- och TV-samarbetet. Av avgörande betydelse för det kulturella samarbetet över gränserna är samarbete i etermedia. I synnerhet för Ålands östra skärgård bör en förbättrad TV-mottagning och för hela landskapet bättre radiohörbarhet åstadkommas.

Rese- och turistutbytet. Möjlighet att genom resor i de nordiska länderna skapa sig en klarare bild av kulturens mångskiftande yttringar bör ges genom att resandet länderna emellan främjas. Man bör sträva till att stimulera ordinär turism, vänortsutbyte, lärar- och elevutväxlingar t. ex.

Beträffande *B 37/k*, Ministerrådsförslaget, vill landskapsstyrelsen fästa uppmärksamhet vid vikten av att det nordiska kontaktnätet bibehålls och utvecklas. Risken för att små områden förlorar sin egen identitet torde minska om det ges möjlighet att genom kontakter utåt medvetandegöras om sin särart. Det är med andra ord viktigt att upprätthållandet av nordiska kontakter områdena emellan fortsättningsvis stödes.

Med tanke på att en stor del av den åländska ungdomen utbildar sig i ett annat nordiskt land är det särskilt väsentligt att problemen med nordisk tentamens- och examensgiltighet får en konkret lösning.

Det professionella konstutövandet begränsas starkt i små förhållanden. Särskild hänsyn måste därför av Nordiska rådet tas till de självstyrda områdena när det gäller utlokalisering av kulturinstitutioner och nordiska kulturpris.

I anslutning till vad ovan sagts om stöd för resande av olika dignitet, anser landskapsstyrelsen att för längre resor till möten inom det allmänskulturella samarbetets ram bör kunna utgå nordiska medel.

Rent generellt önskar landskapsstyrelsen framhåva, att de självstyrande områdenas deltagande i kultursamarbetet på nordiskt plan är nära anknutet till områdenas representation i rådets olika organ.

Mariehamn den 22 september 1982

Folke Woivalin

Lantråd

Börje Karlsson

Utbildningschef

Vetenskapliga samfundens delegation:

Vetenskapliga samfundens delegation representerar de flesta vetenskapliga samfund (121 st.) i landet. Det gemensamma antalet medlemmar i dessa samfund är c:a 92 000.

Delegationens utlåtande berör som önskat punkterna 2.5, 2.6.2–4, 3.4 i ministerrådsförslaget samt därutöver även punkt 3.5.6.

Ministerrådsförslaget drar upp de allmänna riktlinjerna för det nordiska kultursamarbetet och ger sålunda inte anledning till anmärkningar.

I punkt 2.5 behandlas det nordiska kontaktnätet på ett förtjänstfullt sätt, men de vetenskapliga samfundens andel däri är dock inte omnämnd. Traditionellt har på många vetenskapsområden – fysik, kemi, biologi, språkvetenskap, historia osv. – sedan länge på samfunds nivå existerat direkta förbindelser, vilka dock på grund av ökad internationalisering avmattats under senaste tid. De nordiska naturvetenskapliga mötena t. ex. upphörde redan på 1930-talet och utvecklingen har gått mot till sitt vetenskapsområde allt mera begränsade möten och seminarier. Trots detta bör de nordiska kontakterna mellan såväl de vetenskapliga samfunden inbördes som mellan dessa och de nordiska forskningsinstitutionerna alltför utvecklas och understödas.

Ministerrådet rekommenderar i detta sammanhang en utökning av det nordiska samarbetet på medieområdet och omnämner i samband med behandlingen av det allmänkulturella området (3.5.6) sitt bekymmer över videogramdistributionens nuvarande utveckling samt föreslår ett permanent nordiskt erfarenhetsutbyte för att bemästra problemen med videodistributionen. Det förefaller tydligt, att kvalitetsmässigt högtstående videogram för att konkurrera med de intellektuellt sett rätt simpla alstren inte kan fås till stånd utan ett effektivt kultursamarbete.

Videogrammen kunde utgöra ett beaktansvärt medel för nordiskt samarbete och informationsutbyte också med tanke på de vetenskapliga samfundens. Vetenskaps- och kulturprogrammets spridning och lönsamhet kunde utökas, kanske på ett avgörande sätt, genom samarbete och lämplig marknadsföring.

Förslaget (2.6.2) fäster uppmärksamhet på den rationalisering, som uppnås genom samarbete. Finland har på grund av svenska språkets ställning goda förutsättningar för ett sådant samarbete, ty svenskan har en central ställning som ett gemensamt språk, som förstås i alla nordiska länder.

Såsom i punkterna 2.6.3 och 2.6.4 konstateras är en fast nationell grund synnerligen viktig för alla samarbetsprojekt. Lika viktigt är grundandet av speciella nordiska samarbetsforum, emedan många nationella projekt är i behov av stöd och perspektiv på forskningsresultatens vidare användning för att komma i gång. Sådana vetenskapliga ämnen, för vilka en samnordisk granskning skulle vara naturlig och önskvärd är bl. a. de ornitologiska, de miljövetenskapliga, lösningarna på kärnkraftsområdet m. fl. för att nämna endast några exempel. Ett gott nationellt vetenskapsprogram är också av intresse för grannländerna.

Förslaget (3.4) att grunda ett nordiskt forskningspolitiskt råd bör understödas.

De nordiska forskarseminarierna har visat sig vara speciellt nyttiga, desto betydelsefullare ju mera aktuellt och begränsat temat för seminariet har varit. Sådant verksamhet bör kraftigt stödas. Den nationella och sam-

nordiska forskningsfinansieringen är för närvarande svår att koordinera. På grund därav borde de samnordiska forskningsprojektens finansieringsstöd utökas så, att detta stöd förmår locka tillräckliga forskarresurser till samnordiska projekt. Sålunda vore det skäl att utöka resurserna för de nationella vetenskapliga kommissionernas samnordiska förbindelseorgan till att omfatta också egentliga forskningsprojekt och inte enbart förundersökningar.

I detta sammanhang bör angående förstärkning av samarbetet inom olika forskningsområden påpekas, att samforskning dock inte alltid nödvändigtvis erbjuder den bästa lösningen. Undersökningens karaktär är avgörande och beslut om ett eventuellt forskningssamarbete bör överlämnas till forskningsledarens bedömning. Utvecklandet av nordiska kontakter på forskningsområdet bör dock i princip främjas, i synnerhet som sådana kontakter kan leda till gemensamma forskningsprojekt (t.ex. den nordiska kalottforskningen, den nordiska radioaktivitetsforskningen inom sameområdet).

Helsingfors den 8 oktober 1982

Jorma K. Miettinen

Ordförande, professor

Birgitta Weckman Laxén

Sekreterare

Finlands vetenskapliga bibliotekssamfund r.f.:

2.5 Det nordiska kontaktnätet

Genom Nordiska vetenskapliga bibliotekarieförbundet (NVBF) upprätthåller de nationella föreningarna för högskole- och forskningsbibliotekarier en kontinuerlig och fruktbar kontakt. Tack vare sin förankring i fritt verkande organisationer ger NVBF möjlighet till samarbete på en bred front genom möten, symposier (rundabordskonferenser) och publikationsverksamhet. NORDINFO har till en del övertagit NVBF's uppgifter, framförallt sådana som innebär ekonomiska satsningar av permanent natur. På senare tid har en naturlig arbetsfördelning tagit form. NVBF tar initiativ och arrangerar möten medan NORDINFO prövar de inlämnade förslagen och beviljar understöd.

Ett direkt samarbete förekommer även mellan olika specialbibliotek, bl. a. i form av årligen återkommande chefsmöten.

2.6.2 Besparing genom samgående

NVBF's verksamhet har till mål att samordna resurserna till förmån för den nordiska helheten. Inom biblioteksområdet är det internationella utby-

tet av erfarenheter viktigt. Möjligheter till praktiskt samarbete inom Norden förefinns på grund av analog organisation och likartade institutioner. Det säger sig självt att ett ökat ekonomiskt stöd till biblioteks- och informationssektorn vore ägnat att ytterligare konkretisera samarbetet och göra det fruktbarande. På kort sikt innebär detta knappast inbesparingar. Där- emot är det uppenbart att gemensamma resurser som disponeras på ett ändamålsenligt sätt på lång sikt innebär fördelar för helheten. Samarbets- möjligheterna är emellertid i hög grad beroende av andra organs beslut. Här gäller det för biblioteken och deras organisationer att inrikta sig på information till myndigheter och beslutsfattare.

2.6.3 Samnordisk eller nationell finansiering

Möjligheterna att finansiera olika projekt via den nordiska kulturbud- geten har varit av stor betydelse för bibliotekssamarbetet. Detta samarbete är i väsentlig grad beroende av stöd utifrån. Här kan erinras om att en del av parterna i det nordiska samarbetet kan stöda sig på stora massorganisa- tioner eller folkrörelser, medan andra representeras av små yrkesgrupper. En sådan kategori utgör de nordiska forskningsbiblioteken vilkas resurser ofta är knappt tillmätta och avsedda att enbart tjäna lokala behov.

2.6.4 De nationella insatserna

I fråga om samarbetet på forskningsbiblioteksområdet har kontakterna mellan de nordiska länderna varit livliga. Utredningar som gjorts i de olika länderna studeras noggrant men förslag, som syftar till en mera utvecklad samverkan, kan ofta inte förverkligas på grund av brist på medel. Beträf- fande Finlands deltagande bör det betonas att ministerier och högskole- myndigheter bär på huvudansvaret för den nuvarande situationen.

3.4 Forskningsområdet

Ett förbättrat forskningsklimat och ett intensifierat samarbete mellan nordiska institutioner och universitet är väl förenligt med en utbyggnad av bibliotekens kontaktnät. De i detta kapitel ingående förslagen är alla vikti- ga. Finlands vetenskapliga bibliotekssamfund vill särskilt understryka att de frågor som tas upp i avsnittet 3.4.6 allvarligt bör prövas. NORDINFO's fortbestånd bör garanteras och dess möjligheter att bedriva forskning och praktiskt pröva olika alternativ ifråga om de datorbaserade informations- systemen bör stödas.

Helsingfors den 30 september 1982

Suomen tieteellinen kirjastoseura r.y.
Finlands vetenskapliga bibliotekssamfund r.f.

Eila Junnila
Viceordförande

Marjo Tolvanen
Sekreterare

Finlands filmstiftelse¹:

De betydande förändringar – i synnerhet satellit- och kabelförmedlingens expanderande inverkan på televisionsverksamheten samt den kraftiga ökningen av videokassettbruket – som är att vänta i filmdistributionsverksamheten på 1980-talet, uppställer väsentliga krav på utvecklingen av det nationella filmutbudet. Med tanke på att varje nordiskt land ensamt utgör ett litet kulturområde samt att de nordiska länderna även tillsammans utgör ett litet kulturområde borde utvecklingen medföra åtgärder för att bevara särarten av dessa kulturer och förstärka deras ställning.

Finlands filmstiftelse anser att ansvaret för inriktningen av utvecklingen förutom på olika länder och regeringar också faller på distributörer, framför allt på televisionsbolagen som sköter verksamheten på det praktiska planet. Enligt stiftelsen kan den nationella filmens ställning inte tryggas utan att televisionsbolagen förpliktas att sköta uppgiften.

En stark ställning för den nationella filmen i varje nordiskt land skulle skapa gynnsamma förhållanden för filmutbytet även mellan televisionsbolagen i de olika nordiska länderna. Denna verksamhet skulle betydligt förstärka de nordiska länderna som ett självständigt kulturområde. Under sådana förhållanden vore det också motiverat att betydligt utöka den gemensamma produktionen för nordiska filmer, i vars finansiering å ena sidan de nordiska kulturmedlen och å andra sidan televisionsbolagen bör få en central roll.

Helsingfors den 5 oktober 1982

Veikko Korkala
Verkställande direktör

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund AFC och Affärsarbetsgivarnas centralförbund AAC:

Affärsarbetsgivarnas centralförbund AAC och Arbetsgivarnas i Finland centralförbund AFC har via Svenska arbetsgivareföreningen ombetts uttala sig i rubricerade ärende. Eftersom det nordiska kultursamarbetet är vida utbrett och en stor del därav ej alls tangerar arbetsgivarförbundens verksamhetsområde, håller vi oss i vårt utlåtande enbart till de avsnitt i förslaget, som presidiesekretariatet uttryckligen önskat. Angående dessa avsnitt ber vi få framhålla följande:

¹ Yttrandet översatt från finska

2.5 *Det nordiska kontaktnätet*

Arbetsgivarförbunden instämmer i att upprätthållandet av det nordiska kontaktnätet, som på olika håll uppstått, är av central betydelse. Detta torde ej heller vara svårt i de fall, där konkreta behov såväl på nationell som på nordisk nivå förekommer. Om däremot själva kontaktbehovet eventuellt på något område dött ut, minskar givetvis resursbehovet i motsvarande grad.

Förutom traditionella och bestående kontakter är det viktigt att också finna nya och färska sätt att föra den nordiska gemenskapen vidare. På medieområdet finns säkert mycket ännu att uträtta. Norden-föreningarna spelar här en viktig roll.

2.6.2 *Besparing genom samgående*

Då ett land får det ekonomiskt trångt, brukar kulturarbetet vara bland de första verksamheterna som drabbas därav. I en sådan situation kunde enligt vår åsikt den nordiska gemenskapen komma till hjälp, dvs. de olika länderna kunde efter enskilt behov försöka dela på ansvaret för att undvika avbrott. En viktig förutsättning är förstås, att engagerade länder även kan tillgodogöra sig nyttan av en dylik åtgärd. De olika objekten för ett delat resursansvar måste alltid noggrannt övervägas i förväg.

2.6.3 *Samnordisk eller nationell finansiering?*

På samma sätt bör också de projekt som finansieras ur den gemensamma nordiska kulturbudgeten upptas till noggrann granskning. För att uppfylla villkoren bör en dylik åtgärd alltid vara livsduglig.

Om en kulturell åtgärd av alla berörda parter anses nyttig och lönsam, torde också nationella eller lokala finansieringsmedel finnas till buds utan att alltid behöva anlita den gemensamma budgeten.

2.6.4 *De nationella insatserna*

Det är förståeligt, att det inom det nordiska samarbetet liksom på övriga samarbetsområden är svårt att vinna gehör i frågor, som brister i nationellt intresse.

Vi håller med om det föreslagna nordiska remissförfarandet åtminstone på de områden, som har likartade förhållanden i de olika länderna. T. ex. inom undervisningsområdet vore det lämpligt, eftersom de nordiska utbildningsförhållandena är tämligen lika.

3.3 *Undervisningsområdet*

Som en följd av den försvagade ekonomiska tillväxten har ungdomsarbetslösheten blivit ett problem inte enbart i Norden utan i alla industrialiserade länder. Särskilt i de nordiska länderna har arbetsgivarorganisationerna vid sidan av fackföreningsrörelsen i ökad grad börjat uppmärksamma orsakerna till och följderna av ungdomsarbetslösheten. Beträffande

orsakerna har bl. a. utbildningspolitiken börjat synas i sömmarna. Det är ofrånkomligt, att 1980-talets mest brådskande utbildningspolitiska utvecklingsbehov ligger i ungdomsutbildningen.

Vid den yrkesmässiga ungdomsutbildningen bör ökad uppmärksamhet fästas vid motsvarigheten utbildning—arbetsuppgifter, så att själva utbildningen koordineras med de krav arbetslivet ställer. Detta förutsätter intensivare samarbete mellan skolmyndigheterna och näringslivet, både på det lokala planet och inom förvaltningen. Ett ökat utbyte av erfarenheter de nordiska länderna emellan är också nödvändigt.

En annan central fråga är den teknologiska utvecklingen och de verkningar den har både för ungdomsutbildningen och för vidareutbildningen och omskolningen av vuxna, som redan inträtt i arbetslivet. I detta avseende har de nordiska länderna som hunnit längre mycket att ge de övriga i erfarenhet.

Det är också angeläget att effektivera informationen om olika examinas innehåll i de nordiska länderna. Eftersom klara uppgifter fattas i detta hänseende, har det gett anledning till en mängd fördomar såväl bland studenterna som i företagen.

Språket utgör en viktig förutsättning för all nordisk gemenskap, och därför bör man inom det nordiska kultursamarbetet satsa mycket på språkstudier av olika slag. För att bevara den språkliga gemenskapen även i fortsättningen bör man rikta sig speciellt till ungdomen, t. ex. genom att öka samarbetet inom radio och TV på de områden som de unga är intresserade av. För Finlands del torde också praktikantutbytet te sig allt viktigare i och med att den del av vår befolkning, som talar svenska som sitt modersmål, hela tiden avtar.

3.4 Forskningsområdet

Vi anser det nyttigt att få till stånd ett samarbete inom den nordiska forskarutbildningen samt forskningen på de områden, som företer likartade problem och där konkurrensfaktorerna inte ställer några hinder. På detta sätt undviker man upprepning samtidigt som resurser inbesparas. Därtill kommer, att resultaten i de olika länderna blir jämförbara med varandra, eftersom grunderna för utredningsarbetet blir lika. Utbytet av speciellt unga forskare vore också ett viktigt alternativ vid främjandet av samarbetet.

Forskningsresultaten är likväl till ringa nytta, om de bara kommer forskarna till godo, såsom i dag ofta är fallet. Därför bör uppmärksamhet fästas vid ökad information till myndigheter och offentligheten, såväl på nationell som på nordisk nivå. Samarbetet mellan forskare och näringslivet bör avsevärt intensifieras; i Finland t. ex. finansieras 58 % av forskningsverksamheten av företagen.

Till slut vill vi ännu påpeka, i enlighet med ministerrådsförslaget, vikten

av att upprätthålla "ett nordiskt medvetande", för i annat fall är ju programmet dömt att misslyckas.

Helsingfors den 31 augusti 1982

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund

Aarne Helle

Affärsarbetsgivarnas centralförbund AAC

Jarmo Pellikka

Suomen kirjailijaliitto ry (Finlands författarförbund rf):¹

Det är nödvändigt att bevara och vidareutveckla den nordiska kulturge-
menskapen. Samarbetet bör utvecklas så att nordiska medel mera kan
utnyttjas till kontakter mellan de existerande nordiska och nationella
konstnärsorganisationerna. Man bör undvika att inrätta nya samnordiska
institut och institutioner för att inte råka ut för det faktum att enbart ett
upprätthållande av byråkratin tar den ekonomiska grunden för själva verk-
samheten.

Helsingfors den 7 december 1982

Suomen kirjailijaliitto ry

Päivi Liedes

Verksamhetsledare

Suomen arvostelijain liitto — Finlands kritikerförbund:

1. De punkter som ligger nära vår verksamhet finns inom det allmänkul-
turella området, med beteckningar som numrerats 3.5. — — —

Av dessa vill vi gärna ge vårt stöd åt förslagen i punkterna 3.5.1./3.5.3./
3.5.4./

2. Vi betonar att speciellt de åtgärder som berörs i punkt 3.5.7. bör
effektivt genomdrivas, det är väl enbart i Finland där filmklubben Walhalla
på detta område har gjort en banbrytande insats.

3. Vi fäster uppmärksamhet vid att de i punkt 3.5.8. berörda frågorna är
livsviktiga för all fortsatt kulturverksamhet i våra länder, där underlaget
för utgivandet av "det tryckta ordet" är smalt och att speciellt det "att

¹ Yttrandet översatt från finska.

säkra utgivningen av en differentierad tidningspress'' är en fråga som under 80-talet måste få prioritering.

4. Visavi punkt 3.5.9. vill vi meddela vår avvikande åsikt som gäller erfarenheterna av de nordiska priserna på litteraturens och musikens områden. I nuvarande form och med den uppbackning (pr) priserna (inte) får, varken av förlag eller av andra instanser (där tidsnöd och materialbrist spelar en avgörande roll när det gäller tidningspressen) anser vi att de inte tjänar det ändamål de kunde tjäna.

Som allmänna och i förslagstexterna inte medtagna punkter vill vi framhålla följande:

5. Vi är rädda för att den byråkratisering av det nordiska kulturlivet som pågått och pågår i hägnet av Det nordiska kultursekretariatet, kommer att medföra förfång för inte bara kulturorganisationernas möjligheter att själva (med ekonomiskt stöd från Köpenhamn) kunna utveckla en nordisk kulturverksamhet, utan även för all kultur på bred, demokratiserad bas. Vi önskar en ökad insyn och ett medbestämmande genom en delegering av väsentliga frågor, till sådana sakkunnigorgan, vilkas utlåtanden sedan faktiskt beaktas.

6. Vi är oroliga för den ständigt ökande volymen av bundna budgetanslag inom Kulturfonden där redan alltför många fasta nordiska institutioner åter upp de största bitarna av den gemensamma kakan. En del av dessa institutioner har, trots goda ekonomiska möjligheter, inte enligt vårt förmenande kunnat uppfylla de anspråk, man från början lade på dem.

7. Vi vore ytterst angelägna om att få till stånd en samordning av den nordiska representationen ute i världen och inom kulturorgan som står under Unescos budgetbeskydd, så att de nordiska länderna alltid kunde ha en möjlighet att bli representerade i de styrande organen här. Detta förutsätter dock en bättre koordinering än den nu existerande mellan nationella kulturorganisationer i form av internordiska samordningsmöten. Initiativet till dylika ligger naturligtvis på fältet, men man kunde i ministerförslaget ta in någon passus där Nordiska Rådet skulle ge sitt stöd till tanken och därmed underlätta bl. a. det ekonomiska genomförandet vid kulturfondsmedel.

Helsingfors den 27 september 1982

Suomen arvostelijain liitto – Finlands kritikerförbund ry

Hilkka Eklund

Ordförande

Riitta Kaipainen

Sekreterare

Suomen kuvataidejärjestöjen liitto ry (Finlands Bildkonstorganisationers förbund)¹:

De flesta åtgärderna berör ännu olika samnordiska institutioner och upprätthållandet av deras verksamhet. Ändå borde åtgärderna i allt större omfattning inriktas på samarbetsprojekt på det praktiska planet. Det skulle vara lämpligt att ge distributionsstöd till exempel till kulturtidskrifter och inleda samarbete mellan tidskrifter. I alla nordiska länder har man fäst litet uppmärksamhet vid distributionsstödet, men med tanke på samarbetet skulle det vara viktigt att få distributionen av tidskrifter liksom filmer, böcker, musik osv. på bredare basis.

Finlands bildkonstorganisationers förbund förenar sig helt om synpunkten i ministerrådsförslaget, 3.5.4. om att medel borde användas till projektens innehållsdel och inte till delegationers rese- och underhållskostnader. Strävan att öka resursernas rörlighet är mycket motiverat enligt förbundet.

Enligt förbundet är dock vissa konstnärligt högklassiga samnordiska arrangemang, såsom utställningar och konståvlingar sådana, där det skulle vara på sin plats att stöda projektens innehållsdel ur samnordiska medel. Till sådana hör till exempel den nordiska textiltiennalen och tävlingar för unga dansare.

Finlands bildkonstorganisationers förbund förenar sig helt om synpunkterna i punkt 3.5.9. och understryker att upprättandet av ett nordiskt bildkonstpris vid sidan om de existerande nordiska prisen i synnerhet är på sin plats.

Valkeakoski den 13 september 1982

Suomen kuvataidejärjestöjen liitto ry

Antti Lampisuo

Ordförande

Marja-Liisa Järvinen

Generalsekreterare

Teaterarbetarnas samorganisation i Finland rf¹:

— — — i huvudsak finner vi förslaget som värt understöd; vi tillägger följande anmärkningar.

Om *språkfrågan* i allmänhet: fastän bruket av olika nordiska språk kan vålla praktiska svårigheter, måste man dock alltid göra det möjligt för

¹ Yttrandet översatt från finska.

finnar och islänningar att använda sitt eget språk; det behövs alltså kompetenta översättare och tolkar, goda översättningar och smidig tolkning, för att det nordiska kultursamarbetet skall vara effektivt och likvärdigt.

2.6.2 *Besparing av samarbetet*

Med samnordiska åtgärder kan man inte alltid ersätta nationella åtgärder, till exempel utbildning; fastän man skulle erhålla finansiella besparingar genom samnordisk utbildning, motsvarar dock inte nyttan av den betydelsen av nationell utbildning, som baserar sig på språk- och kulturmiljön (till exempel utbildningen på teaterområdet).

3.5.4

Fastän man inte bör använda nordiska medel i stor omfattning till delegationers o. a. resekostnader, måste man ta hänsyn till att t. ex. små kulturorganisationers medel ofta inte räcker ens till att sända en deltagare för att inte tala om delegationer — man borde garantera dessa organisationers representanter möjligheter att delta i viktiga nordiska arrangemang.

3.5.6

I samband med att videosystemen utvecklas måste man vidare komma ihåg att understryka vikten av upphovsrättsfrågorna och rättsinnehavarnas intressebevakning.

3.5.9

Kulturpris: Vi anser det behjärtansvärt att också teaterområdet skulle få sitt eget nordiska kulturpris.

Helsingfors den 27 september 1982

Soila Lehtonen
Generalsekreterare

Säveltäjäin tekijänoikeustoimisto teosto r.y. (Finlands tonsättares internationella upphovsrättsbyrå):

Teosto bevakar enligt sina stadgar och enligt slutna klientavtal de skapande upphovsrättsmännens dvs. tonsättarnas, arrangörernas, textförfattarnas, översättarnas och även musikförläggarnas utförande- och inspelningsrätt inom tonkonsten. Genom ömsesidighetsavtal med motsvarande byråer i andra länder hör till Teostos bevakning i Finland praktiskt taget den skyddade musiken i hela världen.

Teosto anser en allsidig utveckling av det nordiska samarbetet vara

viktigt och förhåller sig därför positiv även till det nordiska kultursamarbetet som behandlats i de ovannämnda förslagen. Till kultursamarbetet i sina olika former – t. ex. kultur- och programutbytet hänför sig dock även upphovsrättsliga frågor. Teosto betonar att dessa frågor bör utredas när det ifrågavarande samarbetet utvecklas och i varje enskilt fall bör upphovsmännens rättigheter, som grundar sig på upphovsrättslagstiftningen och ratificerade internationella multilaterala avtal, tryggas.

Teosto och motsvarande nordiska upphovsrättsbyråer har redan under årtionden verkat i nära samarbete för att bevaka upphovsmännens rättigheter. Varje byrå kan på sitt territorium t. ex. även representera rättigheter som hör till andra byråers klienter. Detta stabiliserade samarbete eliminerar för sin del de hinder som i praktiken kunde vara i vägen för ett vidare kultursamarbete mellan de nordiska länderna.

Helsingfors den 21 september 1982

Säveltäjän tekijänoikeustoimisto teosto r.y.

Pekka Kallio

Verkställande direktör

Finlands svenska författareförening rf:

Ministerrådets förslag är, som påpekas av Nordiska rådets kulturutskott mest att uppfatta som ett diskussionsunderlag för den fortsatta utvecklingen av riktlinjerna för det nordiska kultursamarbetet. Det innebär, att det är väldigt litet konkret en organisation som Finlands svenska författareförening har att ta fasta på och kommentera. Vad gäller 2.5 i ministerrådsförslaget kan vi bara instämma i de framförda förhoppningarna och önskemålen. Särskild uppmärksamhet bör dock fästas vid det som sägs om massmedia och betydelsen av en ökad nordisk samverkan.

Vi kan också instämma i det som sägs i 2.6.2 om att de nordiska insatserna bör organiseras så, att största och bästa möjliga resultat kan uppnås med de givna resurserna.

I det sammanhanget vill vi anknyta till det som sägs i 2.6.4 när det gäller att utse sakkunniga och tillämpa ett nordiskt remissförfarande.

Finlands svenska författareförening kan omfatta tankegången i 2.6.3, och anser det värt att undersöka vad det är för projekt som upphör samtidigt med den nordiska finansieringen. Allt som sätts i gång i det nordiska samarbetets namn är kanske inte heller så viktigt.

Det är i varje fall alarmerande, att efter alla dessa år av nordiskt samarbete den internordiska språkförståelsen inte har ökat utan snarare gått

tillbaka (3.3.7). Här borde finnas ett oerhört viktigt arbetsområde som borde prioriteras.

Av 3.5.1 får man lätt det intrycket, att de tekniska innovationerna på elektronikens område inte alls har medfört några förbättringar när det gäller det nordiska samarbetet inom områden som berör författare, bildkonstnärer, tonsättare, utan snarare tvärtom. Allting har bara blivit dyrare, och de nordiska produktionerna tenderar i allt högre grad att konkurreras ut av internationella dussinprodukter. Det är ett sakförhållande, som borde ägnas en betydligt större uppmärksamhet av Nordiska rådet, Ministerrådet, de nordiska ländernas radio- och TV-bolag samt konstnärsorganisationerna.

Vad gäller förslaget om ett barnlitteraturpris är det visserligen redan nu principiellt möjligt att inom ramen för Nordiska rådets litteraturpris prisbelöna också barnböcker. I praktiken har det emellertid visat sig, att barnböckerna har svårt att konkurrera med vuxenböckerna. Det kan därför vara värt att närmare undersöka förslaget. Ett nordiskt barnbokspris kunde vara ägnat att höja barnbokens status och även locka andra författare än de professionella barnboksförfattarna att skriva för barn.

Däremot anser vår förening att roterande kulturpris, i enlighet med tankegången i 3.5.9, skulle stöta på så många praktiska svårigheter att det knappast skulle ha den åsyftade verkan, att öka intresset för de andra nordiska ländernas kultur.

Helsingfors den 15 september 1982

Styrelsen för Finlands svenska författareförening rf

Claes Andersson

Ordförande

Mette Jensen Sundholm

Sekreterare

Suomen valtakunnan urheiluliitto (Finlands riksidrottsförbund):

Idrottssamarbetet har såsom en del av det nordiska kultursamarbetet en lång tradition bakom sig och är också till kvantiteten mycket omfattande. Av flera olika grunder har idrottsutbytet främst koncentrerat sig på utbyte mellan Finland, Sverige, Norge och Danmark antingen i form av multilateral eller bilateral verksamhet.

Under de senaste åren har idrottsintresset också ökat på Island och Färöarna, intresset för vissa idrottsgrenar har också tilltagit på det grönländska fastlandet. Organiserad verksamhet bedrivs på Island i över femton idrottsgrenar och på Färöarna i knappa tio grenar. I enlighet med den cirkulationsprincip som antagits inom det nordiska idrottssamarbetet har

ovan nämnda utveckling lett till ett allt mera omfattande samarbete också med Island och Färöarna. Idrottsorganisationerna har strävat till att strikt hålla fast vid att denna cirkulationsprincip tillämpas rättvist oberoende av ekonomiska följder.

Anslaget för främjandet av idrottssamarbete som ingick i Nordiska Rådets kulturbudget mottogs med stor tillfredsställelse, då det för första gången utdelades 1979. Man hoppades, att anslaget i främsta rum skulle möjliggöra Islands, Färöarnas och Grönlands deltagande i samarbete med de övriga nordiska länderna, allt enligt sina förutsättningar och behov. Därtill ansåg man, att en del av anslaget skulle användas för att täcka de kostnader som uppstår, då representanterna från Finland, Sverige, Norge och Danmark gör resor till ovan nämnda länder i idrottens tecken.

Beloppet har dock inte utvecklats på önskat sätt, vilket har medfört stor besvikelse. Strängt taget har beloppet inte vuxit alls. För närvarande är det 330 000 danska kronor. Anslagets relativt ringa omfattning kan bl. a. märkas därav, att enbart Islands kostnader för det nordiska idrottssamarbetet år 1982 rör sig kring 3,6 miljoner danska kronor.

För de finska idrottsorganisationerna är det understöd som erhålls från den nordiska kulturbudgeten av extra stor betydelse förutsatt att beloppet ökas till rätt nivå. Våra resekostnader till Island och Färöarna är märkbart högre än svenskarnas, norrmännens och danskarnas motsvarande resekostnader. Finland är ju det "östligast belägna landet i Norden".

Suomen Valtakunnan Urheiluliitto önskar understryka, att idrottssamarbetet de nordiska länderna emellan är varierande till sitt innehåll. Förutom egentlig tävlingsverksamhet idkas samarbete inom forskning, utbildning och ungdomsverksamhet. Det är svårt att uppmäta den ekonomiska och funktionsmässiga nytta som på så sätt erhålls. Eftersom de olika ländernas idrottskulturer är mycket lika varandra, är denna nytta emellertid mycket betydande.

Med hänvisning till vad som sagts ovan önskar SVUL framföra följande åsikter om förslaget till nordiskt kultursamarbete:

- De mångåriga erfarenheterna av idrottssamarbetet är mycket positiva. De medel för främjandet av detta samarbete som ingår i kulturbudgeten motsvarar emellertid inte de nordiska idrottsorganisationernas motiverade förväntningar.
- SVUL understöder den medlemsmotion som väckts i Nordiska Rådet för en ökning av kultursamarbetsmedlen. SVUL fäster därtill speciell uppmärksamhet vid idrottssamarbetsanslagens avsevärda eftersläpning. Det föreligger funktionella motiveringar för en fördubbling av anslaget.

- SVUL hänvisar dessutom till de fortfarande aktuella förslagen till främjande av idrottssamarbetet som ingick i den nordiska felleskommitténs resolution av 1981¹.

Helsingfors den 29 september 1982

Suomen valtakunnan urheiluliitto

Mauri Oksanen

Generalsekreterare

Finlands biblioteksörening:

Såsom inbegärt utlåtande om Nordiska ministerrådets förslag om utvecklandet av det nordiska kultursamarbetet under 1980-talet (*B 37/k*) får Finlands biblioteksörening framföra följande.

Utvecklandet av det nordiska samarbetet inom kulturens olika sektorer är för Finland viktigt. Vid utvecklandet av det nordiska samarbetet borde man beakta att också de personer som inte behärskar de nordiska språken bör ha möjlighet att delta i samarbetet. För detta ändamål borde tolkar utbildas. Finlands biblioteksörening anser det vara nödvändigt att alla garanteras möjligheter att framföra sina åsikter på sitt modersmål.

2.5. Det nordiska kontaktnätet

Utöver de officiella kontakterna borde man starkt öka deltagandet i samarbetet också på individuell nivå. För att uppnå detta borde man effektivisera t. ex. vänskapskommunverksamheten och utveckla olika kontakter på de områden där majoriteten av befolkningen är enbart finskspråkig. Därtill behövs samarbetsorgan inom olika områden som den år 1982 tillsatta Nordisk Folkebibliotekskomit , i vilken alla nordiska länder är representerade. Komit ns huvuduppgift är att utveckla samnordisk fortbildning på området. De nordiska föreståndarna för biblioteksväsendet, biblioteksf reningarnas sekreterare och förtroendemän och under de senaste åren  cks  biblioteksvetenskaps studerande har redan under årtionden träffats vid gemensamma underhandlingar. De etniska och språkliga minoriteternas ställning i vart land b r understödas med hjälp av det nordiska samarbetet. Som bäst utarbetar en arbetsgrupp, som de nordiska biblioteksf reningarna tillsatt, en handbok för bibliotekarier som arbetar med invandrare.

¹ *H r ej tryckt.*

2.6. *Insparningen som uppnås med samarbete och nationella åtgärder*

Nu för tiden måste alla nordiska länder utarbeta en sparbudget, men inom kultursamarbetet finns planen som inte kan förverkligas utan en samnordisk finansiering. T.ex. deltagarna i fortbildningen på biblioteksområdet får reseunderstöd av kultursekretariatet och bibliotekariernas hemkommuner antas stå för uppehållet. Finlands undervisningsministerium har årligen beviljat 10 000 mk till stipendier för nordiska biblioteksstudieresor, år 1983 anhålls om summans ökning till 20 000 mk. Den nationella finansieringen är ännu relativt obetydlig och som ett särskilt problem ses den fortsatta finansieringen av vissa påbörjade projekt. Ökningen av den nationella finansieringen skulle underlättas om Nordiska rådet mer än förr gjorde utredningar och förslag om de möjligheter som står till förfogande vid finansieringen av projekter med nationella medel.

Översättningen av nordisk litteratur och speciellt barnlitteratur är ett av de effektivaste sätten att utveckla det samnordiska kultursamarbetet på. I många sammanhang har en samnordisk kulturtidning diskuterats och vi hoppas att initiativet förverkligas. Kännedomen om den nordiska litteraturen också utanför våra länder borde befrämjas. I Finland har sen år 1968 utkommit en tidskrift *Books from Finland* vars förläggare är Helsingfors universitetets bibliotek. Finlands biblioteks förening har utgivit några verk på svenska över Finlands litteratur och som bäst utarbetas en ny del av verket *Barn- och ungdomsförfattare i Finland*.

Förmedlandet av finskspråkig litteratur till de finskspråkiga i Sverige är fortsatt ett svårt problem, till vilket också biblioteks föreningen söker lösning.

Helsingfors den 30 september 1982

Hilkka M. Kauppi

Finlands biblioteks förening

Såsom inbegärt utlåtande om nordiska rådets medlemsförslag om det allmänna kultursamarbetet får Finlands biblioteks förening högaktningssfullt framföra följande.

Vid bestämmandet av det nordiska kultursamarbetets tyngdpunkter och prioritering måste man speciellt ta i beaktande samarbetets betydelse för etniska och språkliga minoriteter (samerna, olika invandrargrupper, finlandssvenskarna). För att uppnå detta borde man understöda det kultursamarbete som utförs inom de olika ländernas folkbildningsorganisationer i enlighet med motionens decentraliseringsmodell. Stödet är av nöden, för bl. a. Finlands biblioteks förening statsbidrag är mycket obetydligt och organisationen skulle inte kunna delta i nordiskt bibliotekssamarbete utan undervisningsministeriets separata reseunderstöd. Inom litteraturen måste

man effektivt utnyttja bibliotekens möjligheter att informera om grannlän-
dernas litteratur och befrämja tillgången till litteraturen. Mellan t. ex. Fin-
land och Norge har samarbetet påbörjats så att det i Vadsø bibliotek med
hjälp av understöd av den finska staten har grundats en finsk litteratur-
samling och i Esbo stads landskapsbibliotek öppnas i slutet av året en
norsk litteratursamling. Motsvarande samarbete med något danskt biblio-
tek har preliminärt planerats.

Helsingfors den 1 oktober 1982

Hilkka M. Kauppi
Finlands biblioteksörening

Finlands svenska centralidrottsförbund r.f.:

2.5 Det nordiska kontaktnätet

Finlands svenska centralidrottsförbunds idrottsliga kontakter till de nor-
diska länderna har alltid varit – och är alltfortfarande – gott. Främst till
Sverige, men genom det gemensamma nordiska samarbetsorganet Fælles-
kommittén, även till de övriga nordiska länderna.

2.6.2 Besparing genom samgående

En samordning av aktiviteten inom idrotten har i någon mån förekommit
med ekonomisk inbesparing som resultat. Exempel är gemensamma resor
till större idrottsliga evenemang. Det vore dock tacknämligt att utöka detta
idrottsliga samarbete i och för åstadkommande av ekonomisk inbesparing.

2.6.3 Samnordisk eller nationell finansiering?

En samnordisk finansiering från idrottens sida är knappast möjlig –
förutom vad som i föregående punkt nämnts om gemensamma nordiska
resor till fjärran idrottsmål. Däremot borde Nordiska Rådet reservera ett
utökat årligt belopp för ekonomiskt stöd åt de länder, vilkas idrottsrepre-
santanter är tvungna att företa långa och dyra resor till idrottsevenemang
inom Norden.

2.6.4 De nationella insatserna

Ett visst samarbete mellan de nordiska idrottsförbunden förekommer
inom olika idrottsformer, men detta samarbete borde utbyggas – främst
inom kurs- och utbildningsverksamheten. Betydligt oftare borde represen-
tanter för de nordiska ländernas idrottsorganisationer sammankomma för

att ta del av rön och erfarenheter samt diskutera gemensamma nordiska ståndpunktstaganden. T. ex. i den för närvarande så aktuella dopingfrågan.

3.5 Allmänkulturella området

- 3.5.1 Den tekniska utvecklingen har medfört bl. a. elektronisk tidtagning, vilket har hälsats med glädje.
- 3.5.2 Inom idrottsforskningen vore ett intimare nordiskt samarbete synnerligen önskvärt.
- 3.5.3 För att undvika en kostsam dubbling inom forskningen är det önskvärt att arrangera konferenser, seminarier, symposier samt aktivt medarbeta i förekommande publikationer i de nordiska länderna med jämna mellanrum.
- 3.5.4 Stora delegationer från vart och ett av de nordiska länderna bör i görligaste mån undvikas. Ett samgående är i detta fall viktigt, det nedbringar kostnaderna — i synnerhet om sammanträdespunkten är fjärran. Vi anser dock att den nordiska representationen bör få alla sina kostnader erlagda. Det är även viktigt att en "liten" delegation efter hemkomsten omedelbart ger spridning av sina erfarenheter och rön i förefintliga publikationer — och detta utan dröjsmål!
- 3.5.5 Ett utvidgat idrottssamarbete inom radio och TV-området är välkommet.
- 3.5.6 Vi understöder ett permanent nordiskt erfarenhetsutbyte vis a vis videogramverksamheten.
- 3.5.7 Vi omfattar en försöksverksamhet att stimulera biografpubliken med filmer från de nordiska grannländerna — idrotten bör i detta hänseende väl ihågkommas!
- 3.5.8 Finlands svenska centralidrottsförbund stöder förslaget.
- 3.5.9 Ett nordiskt pris på *idrottslitteraturens* område inom Norden skulle säkert sporra utgivarna och väcka allmänhetens intresse.

Ministerrådsförslag A 611/k

Finlands svenska centralidrottsförbund stöder en ökad satsning på det nordiska kultursamarbetet inom idrottssammanslutningarna.

Som ett allmänt konstaterande framhåller vi att idrottsrörelsen som den största kultursektorn är mycket knapphändig behandlad i förslaget.

Helsingfors den 25 augusti 1982

Finlands svenska centralidrottsförbund r.f.

Magnus Ståhlberg
Förbundsordförande

Carl-Henrik Fager
Generalsekreterare

Suomen kunnallisliitto (Finlands kommunförbund)¹:

Det nordiska kulturavtalets ikraftträdande för tio år sedan innebär ett officiellt godkännande av de existerande kulturrelationerna. I samarbetsplanen för 1980-talet har verksamhetsområdena utvidgats delvis "av gemensam vilja" och delvis efter nya behov. Planen täcker nu mångsidigt de områden, där man borde sträva till samarbete.

En del av åtgärdsförslagen är till sin karaktär rekommendationer och man har inte föreslagit konkreta förslag till praktiska åtgärder. Man har endast försökt hitta områden, där det skulle vara på sin plats att åstadkomma samarbete. Detta är en lämplig utgångspunkt med tanke på senare åtgärder.

Verksamhetsbidragen ur den nordiska kulturbudgeten inverkar på det praktiska samarbetet. Förbundet förenar sig om de i planen framförda synpunkterna, där betydelsen av den nationella verksamheten understrykes. Utan den kan man inte åstadkomma internationellt samarbete. Därför borde man kanalisera verksamhetsbidragen så att de kan stöda och förstärka den existerande verksamheten. Bidraget leder inte nödvändigtvis till samarbete, fastän man med hjälp av detta kan skapa ramarna.

Avlägsnandet av praktiska hinder för samarbetet betraktar förbundet som en målsättning under den närmaste tiden. Anordnandet av skolutervisning för finska invandrarbarn hör till de frågor som behöver allt stöd som det kan få. Ett annat problem inom undervisningen är giltigheten av nordiska högskoleexamina, som borde utredas och lösas på ett sätt som tillfredsställer alla parter.

Nordiskt samarbete inom film- och televisionsverksamheten har utförts framgångsrikt redan en längre tid. Utvidgandet av samarbetet även till videoproduktionen hör till de mest centrala frågorna inom massmedia i den närmaste framtiden. Som en motvikt till kommersiellt utbud borde man utveckla alternativutbud, där man skulle samordna tillräckliga nationella målsättningar med den samnordiska produktionsprocessen.

Informationen om det nordiska samarbetet utgör en förutsättning för lycklig utgång. I planen föreslås ökad informationsverksamhet till skolorna, men där har man glömt det kommunala biblioteksväsendet, som idag i Finland når cirka hälften av befolkningen. Som informationsnät är det täckande och fungerar nära människor och lokala organisationer, varifrån

¹ Yttrandet översatt från finska

kultursamarbetsplaner ofta härstammar. Effektivisering av informationen utom till skolor även till bibliotek borde ingå i samarbetsplanen.

Helsingfors den 28 september 1982

Suomen kunnallisliitto
Eero Koivukoski
 Vice verkställande direktör

Väinö Ryypö
 Byråchef

Finlands svenska kommunförbund:

Finlands svenska kommunförbund omfattar och understryker den i ministerrådsförslaget framförda uppfattningen om betydelsen av kontakt mellan människor som sysslar med motsvarande aktiviteter i övriga nordiska länder som ett medel att stimulera de nationella kulturerna och öka deras förmåga att bevara sin vitalitet och integritet. Förbundet önskar i detta sammanhang särskilt poängtera de etniska och kulturella minoriteternas ställning och behov inom det nordiska samarbetet.

Förbundet anser det vara angeläget att bredda möjligheterna för större befolkningsgrupper att få personliga kontakter i de övriga nordiska länderna. Ansträngningar för att t. ex. få fram ett konkurrenskraftigt alternativ till Interrailkortet för unga är därför motiverade. En stimulering av vänortsutbytet kunde bidra till att skapa mera bestående nordiska kontakter. I mer eller mindre organiserade former ger vänortsverksamheten grupper och enskilda personer möjlighet att träffa människor med samma intressen, bekanta sig med deras verksamhet, ta del av deras kulturaktiviteter samt utbyta tankar, erfarenheter och idéer. En utökning av dessa personliga kontakter borde även leda till ett ökat intresse för grannländernas språk, genom den praktiska nytta man i samband med dessa kontakter har av sin språkkunskap. Olika åtgärder i syfte att stimulera det inomnordiska resandet i allmänhet och speciellt i samband med organiserade nordiska evenemang är därför angelägna.

Med tanke på de enskilda nordiska ländernas relativt begränsade resurser vore det till fördel att utveckla ett effektivare informationsutbyte när det gäller förändrade förhållanden och de åtgärder dessa förutsätter. Inom vänortsverksamheten kunde detta ske t. ex. genom att vänorterna skulle väljas så att de till sin storlek och struktur är jämförbara och därigenom bildar "jämförelsekommuner", vilka sinsemellan fortlöpande kunde informera varandra om hur man löser samma eller likartade problem i de olika länderna.

När det gäller frågor av riksintresse kunde ett utvecklande av den nordiska konferensverksamheten inom olika specialområden vara nyttig. För den kommunala förvaltningens del kunde en årligen återkommande större nordisk kommunalkonferens, vid vilken man tar upp gemensamma kommunalpolitiska frågor av större betydelse, fungera som en effektiv informationsspridare och samtidigt bidra till att stärka känslan av nordisk samhörighet bland de personer som leder den kommunala verksamheten i de olika länderna. Regelbundet återkommande nordiska konferenser inom olika specialområden kunde även tänkas vara motiverade som informationsspridare och forum för utbyte av idéer, argument- och erfarenheter. Som exempel på sådana specialområden kan nämnas offentligt byggande, social- och hälsovård, utbildning, sysselsättnings- och arbetskraftsfrågor, ekonomi, kultur- och fritidsfrågor, etc.

Förbundet anser att förslaget om ett nordiskt remissförfarande är värt att utveckla vidare, speciellt i större principiella frågor och i frågor som kan tänkas beröra invånarna i övriga nordiska länder.

Inom utbildningssektorn önskar förbundet särskilt betona behovet av att utreda möjligheterna att inom det nordiska samarbetets ramar trygga tillgången på läromedel för små specialgrupper och likaså utbildningen för små specialgrupper. Förbundet understöder även fortsatta ansträngningar inom Nordiska rådet att bredda examensgiltigheten inom Norden.

Inom olika områden uppstår fortlöpande nya termer och fackuttryck med speciell innebörd. Finlands svenska kommunförbund föreslår att Nordiska rådet organiserar en fortlöpande uppföljning av ny terminologi inom olika områden, översättning av denna till de olika nordiska ländernas språk samt ombesörjer publicering och distribution.

Helsingfors den 3 september 1982

Finlands svenska kommunförbunds byrå

K. J. Brunström

Helge Hansson

Centralkommissionen för konst:

Såsom nämns i medlemsförslaget om det allmänna kulturella samarbetet har kulturpolitiken i de nordiska länderna under 1970-talet förankrats bland folken, och koncentrerats till strävan att engagera nya grupper i samhället. En motsvarande utveckling har likväl inte skett på nordisk nivå inom kulturpolitiken. Största delen av verksamheten rör sig fortsättningsvis kring de nordiska institutionerna och upprätthållande av deras aktiviteter. Verksamheten borde i allt större utsträckning riktas mot samarbets-

projekt av en konkretare natur, såsom t.ex. samarbete mellan nordiska kulturtidskrifter och stödjande av deras verksamhet och utbredning. Kulturindustrin erhåller understöd i alla nordiska länder, men distributionsstödet har fått mindre uppmärksamhet. Ur det nordiska samarbetets synvinkel sett synes dock distributionsstödet åt kulturindustrins alster tidskrifterna, filmerna, böckerna och musiken som det allra viktigaste; det är svårt att få tag på kulturtidskrifter från Norge och Danmark i Finland, fastän flera sådana tidskrifter produceras i båda länderna.

Centralkommissionen för konst förenar sig till fullo i den uppfattning som framförts i ministerrådets förslag om nordiskt kultursamarbete under 1980-talet punkt 3.5.4. om att nordiska medel borde användas till den innehållsliga delen i projekten och inte för stora delegationers rese- och uppehållskostnader. Strävan att i mindre grad binda resurserna, och öka mobiliteten är enligt Centralkommissionens för konst mening ytterst grundad. Centralkommissionen anser likväl, att vissa konstnärligt högstående samnordiska projekt, såsom utställningar eller konstdävlingar, t.ex. den nordiska textiltiennalen och de nordiska tävlingarna för unga dansare, fortgående förtjänar ett innehållsligt stöd från samnordiska medel.

Centralkommissionen för konst förenar sig till fullo i de åsikter som framförts i punkt 3.5.9., och önskar för sin egen del understryka att inrättandet av ett nordiskt bildkonstpris, vid sidan om de redan existerande nordiska priserna, är i högsta grad motiverat.

Helsingfors den 10 september 1982

Arvo Salo

Ordförande

Pirkko Rainesalo

Sekreterare

Opettajien yhteisjärjestö OYJ. — Lärarnas samorganisation:

2.5 Det nordiska kontaktnätet

Samorganisationen anser det vara viktigt att öka alla de tillvägagångssätt som kan ge lärarna och eleverna bättre möjligheter till en mera omfattande nordisk samverkan än hittills. Möjligheterna att bevara det nordiska kultursamarbetet och utveckla det är beroende av hur man vid olika tidpunkter kan påverka ungdomens attityder. Skolan intar naturligtvis en central ställning då nordisk samhörighet skapas.

Fackorganisationerna för lärare från olika skolformer har ett regelbundet och omfattande samarbete på det nordiska planet. Lärarnas deltagande

i nordiska kurser och seminarier samt motsvarande möten begränsas dock av höga kostnader för resor, inkvartering och motsvarande. Samorganisationen anser att ministerrådet aktivt bör söka medel att minska rese- och inkvarteringskostnaderna för dem som deltar i nordiska kurser.

2.6.2 *Besparing genom samgående*

Samorganisationen stöder tanken att aktivare än hittills stöda det nordiska samarbetet speciellt inom sällsynta sektorer.

2.6.3 *Samnordisk eller nationell finansiering*

Samorganisationen anser ministerrådets förslag vara något oklart och att denna fråga ytterligare borde utredas av ministerrådet.

2.6.4 *De nationella åtgärderna*

Samorganisationen värdesätter högt det informationsutbyte som sker mellan de nordiska länderna vid konferenser, studiebesök och andra kontakter. Ifall detta samarbete formaliseras bör man se till att det inte skapas en onödig byråkratisering.

3.3 *Undervisningsområdet*

Samorganisationen anser det vara viktigt att skolväsendet i varje nordiskt land utvecklas utgående från den nationella grunden. Alla administrativa och utbildningspolitiska samt pedagogiska beslut bör botten i den nationella kulturen. Det är dock naturligt att man vid övervägandet av olika utbildningspolitiska lösningar utreder de andra nordiska ländernas lösningar för att kunna undvika eventuella problem som uppstått vid liknande tillämpningar. Enligt Samorganisationen kan ministerrådets beslut från 1981 angående prioritering av olika områden väl tillämpas i det nordiska FoU-samarbetet. Ett dylikt område för en samnordisk utredning kunde dessutom vara adb-undervisning och hur adb-tekniken kan utnyttjas i undervisning och skoladministration. Lärarnas samorganisation understöder ministerrådets förslag om ekonomiskt stöd för lärare och elever som studerar i annat land. Samorganisationen anser det dock vara nödvändigt med en vidare utredning av examinas och -tentaminas giltighet i olika nordiska länder.

Den nordiska språkförståelsen har prioriterats högt genom ministerrådets beslut år 1981 om ett handlingsprogram för en femårsperiod. Samorganisationen understöder en kraftig utveckling av den nordiska språkförståelsen och föreslår att man vid planeringen av olika nordiska kontakter skulle försöka producera stödmaterial på de olika ländernas språk. Med hjälp av dylikt stödmaterial skulle konferensdeltagandet ge betydligt bättre resultat och dessutom skulle den nordiska språkförståelsen befrämjas.

Man borde försöka avskaffa de hinder som finns för nordiskt lärarutbyte. Elevutbyte i form av ungdomsturism och lägerskolan har visat sig

vara goda nordiska samarbetsformer. Dessa verksamhetsformer borde betydligt utvidgas från det nuvarande.

Helsingfors den 20 september 1982

Lärarnas samorganisation LSO r.f.

Voitto Ranne
Ordförande

Matti Pekko
Viceordförande

Aslak Lindström
Sekreterare för utbildnings-
politiska kommissionen

Lärarnas fackorganisation¹:

2.5 Det nordiska kontaktnätet

I ministerrådsförslaget understryks betydelsen av det nordiska samarbetet på alla plan. LFO anser att bevarandet och vidareutvecklandet av den nordiska kulturgemenskapen väsentligen beror på hur ungdomen under ifrågavarande tid ställer sig till detta samarbete. Skolorna åter har en avgörande ställning vid skapandet av denna känsla av nordisk gemenskap. Därför bör man också fästa speciell uppmärksamhet vid ökningen av de verksamhetsformer som ökar möjligheter till mera omfattande nordisk växelverkan mellan lärare och elever.

Samarbetet på det nordiska planet mellan olika lärarorganisationer samt mellan lärarnas fackorganisationer och enskilda ämneslärarorganisationer är både regelbundet och mångsidigt. Lärarnas deltagande i gemensamma kurser, seminarier och motsvarande begränsas dock av de höga rese-, inkvarterings- och andra kostnader. Ministerrådet bör aktivt söka finna metoder och komma med förslag för att minska kostnaderna för deltagarna.

2.6.2 Besparing genom samgående

Ministerrådet bör undersöka möjligheterna att utöka de resurser som i dag står till buds för det nordiska kultursamarbetet och inte bara nöja sig med att utreda hur man på ändamålsenligaste sätt skall kunna utnyttja de nuvarande resurserna.

¹ Yttrandet översatt från finska

Det är viktigt att nordiskt samarbete kan utövas också på de s.k. "smala" områdena. På grund av begränsade ekonomiska resurser är det fortfarande mest förnuftigt att förverkliga detta samarbete huvudsakligen på basen av ministerrådsförslaget.

2.6.3 Samnordisk eller nationell finansiering?

Ministerrådet ger inget klart svar eller förslag till den i rubriken framförda frågan. LFO anser att ett ytterligare utvidgande av det nordiska samarbetet kräver ökning både av gemensamma nordiska och nationella resurser.

2.6.4 Nationella åtgärder

Utbyte av erfarenheter i de olika nordiska länderna och utvidgande av sakkunskapen på olika områden grannländerna emellan är både ändamålsenligt och mycket viktigt. Fruktbarast är en sådan verksamhet då man kan utbyta erfarenheter vid gemensamma konferenser och andra arrangemang. Av stor betydelse är dessutom också skriftliga forsknings- och försöksrapporter från de olika länderna, eftersom varje lands publikationer på vederbörande områden kan förmedla information till sin egen läsarkrets.

3.3 Undervisningsområdet

Administrativa skolpolitiska och pedagogiska lösningar av skolfrågor i de enskilda länderna bör utgå från nationella förutsättningar. Det är givetvis ändamålsenligt att utnyttja de andra ländernas erfarenheter och lösningar i motsvarande frågor så långt de kan tillämpas på vederbörande lands förhållanden.

Ministerrådets beslut från 1981 om områdesvis prioritering lämpar sig väl som objekt för samnordiskt forsknings- och utvecklingssamarbete. Såsom ett sådant objekt skulle också den för närvarande i alla nordiska länder aktuella adb-undervisningen och utnyttjandet av denna teknik i undervisningen och skolans förvaltning lämpa sig.

Ibruktagandet av datateknik som gagnar undervisningen och uppfostran i skolorna förutsätter vidareutbildning för alla lärare. Det vore också skäl att utreda frågor i anslutning till denna utbildning i samarbete mellan de olika nordiska länderna. Man bör också undersöka möjligheterna att utbyta adb-material och -program.

LFO förenar sig om ministerrådets förslag om ekonomisk stöd till studievistelser i ett annat land för lärare och elever. Examens- och tentamensgiltigheten i de olika nordiska länderna kräver dock ytterligare utredningar.

Man bör avlägsna hindren för samnordiskt lärarutbyte.

Elevutbyte i form av ungdomsturism har liksom lägerskolor konstaterats vara goda nordiska samarbetsformer. Dessa verksamhetsformer bör avsevärt utvidgas.

Ökat radio- och televisionssamarbete även till andra områden är endast gränsområdena är av betydelse för förbättringen av den nordiska språk- och kulturgemenskapen.

Helsingfors den 14 oktober 1982

Lärarnas fackorganisation LFO

Voitto Ranne
Ordförande

Aslak Lindström
Avdelningschef

Aune Blümchen
Sekreterare för skolärenden

Oy Maiones-TV-reklam Ab:

Vi har med intresse bekantat oss med Nordiska rådets förslag angående det nordiska kultursamarbetet samt det allmänna kultursamarbetet. Era förslag är synnerligen mångsidiga och genomgripande, och vårt bolag har inte mycket att anmärka mot dem.

Ert förslag angående det allmänna kultursamarbetet fordrar dock enligt vår åsikt, att vissa förtydligande synpunkter bringas till rådets kännedom.

Bekant är, att MTV är ett självständigt kommersiellt TV-bolag, som det inte finns någon motsvarighet till i de nordiska länderna. MTV har tyvärr blivit utanför det omfattande samarbete som Nordvisionen innebär. Trots det, har vi lyckats skapa rätt goda förbindelser till de nordiska nationella TV-bolagen. Dessutom har vårt bolag haft ett omfattande samarbete med de nordiska filmbolagen.

MTV har, helt enligt andan i ert förslag, naturligtvis intresse och planer på att fördjupa bl. a. inköpen och försäljningen av program samt produktionssamarbetet. Vi tycker dock att sista punkten i ert sammandrag (*A 611/k*) utesluter de mediebolag som gynnar nordiskt samarbete (bl. a. kommersiella TV-bolag och kabel-TV-bolag), men som inte är statsägda. Ett överdrivet betonande av Nordvisionen begränsar förslaget, vilket nödvändigtvis inte är bra för den viktiga sakhelheten.

Helsingfors den 20 augusti 1982

Pentti Hanski
Verkst. direktör

Tauno Äijälä
Programdirektör

Samverkande bildningsorganisationerna r. f.¹:

Samverkande bildningsorganisationerna rf vill understryka den stora betydelsen av folkbildningsarbetet för den aktiva utvecklingen av det samhälleliga livet och ökningen av demokratin. Folkbildningsarbetets andel av de nordiska kultursamarbetsmedlen är dock fortfarande förhållandevis liten och den borde därför under de närmaste åren enligt Samverkande bildningsorganisationerna märkbart höjas.

I ministerrådsförslaget föreslås en minskning av resestipendier, vilket bildningsorganisationerna inte anser sig kunna instämma i. Resekostnaderna från Finland vid deltagandet i samnordiska möten och seminarier bildar den största utgiftsposten och det viktigaste hindret för deltagandet i gemensam verksamhet. Enligt bildningsorganisationerna borde man tvärtom öka medel till resor för att alla nordbor skall kunna vara likställda med avseende på deltagandet.

Ministerrådet föreslår att folkbildningsanslagen och projektmedlen sammanförs under NFA:s verksamhet. Bildningsorganisationerna finner inte detta önskvärt i synnerhet inte i fråga om folkbildningsanslagen utan anser att folkbildningsarbetet måste utvecklas särskilt. Folkbildningsorganisationerna måste ha möjlighet att genomföra också egna samarbetsprojekt. Man borde ytterligare beakta folkbildningsorganisationernas åsikt i fördelningen av anslagen.

Enligt bildningsorganisationerna är NFA:s verksamhet viktig som samnordisk vuxenutbildningscentral. För att vidareutveckla detta och trygga också deltagandet av vuxenutbildare från olika länder borde man öka NFA:s resurser i synnerhet i fråga om resestipendier och kursverksamhet.

Hittills har det varit möjligt att från nordiska kultursamarbetsanslag få stöd till försöks- och forskningsverksamhet. Bildningsorganisationerna understryker att anslag borde beviljas till framgångsrika och nödvändiga projekt så att dessa kan fortgå regelbundet.

Helsingfors den 9 september 1982

Samverkande bildningsorganisationerna rf

Jussi Pikkusaari
Ordförande

Helena Kekkonen
Generalsekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Finlands dramatikerförbund ry¹:

3.5.5

Vid behandlingen av samarbetet på radio- och televisionsområdet borde man samtidigt få till stånd ett avtal, enligt vilket ersättningarna för upphovsrätten skulle betalas enligt avsändarlandets tariffer.

3.5.6

I fråga om videokassetter vore det viktigt att lösa de upphovsrättsliga frågorna på samma sätt i alla länder.

3.5.9

Bland de nordiska konstprisen föreslår dramatikerförbundet ett speciellt nordiskt dramapris.

Dramatikerförbundet fäster uppmärksamhet också vid att man borde lägga vikt vid harmonisering av upphovsrättsliga frågor, utbildning, betydelsen av översättningar och tolkning i det nordiska kultursamarbetet.

Helsingfors den 26 augusti 1982

Suomen näytelmäkirjailijaliitto – Finlands dramatikerförbund

Robert Alftan
Ordförande

Pirjo Westman
Verksamhetsledare

Finlands filmkammare rf¹:

2.5

Inom filmproduktionen, -distributionen och -visningen har det redan under flera årtionden funnits traditionellt samarbete, vars livlighet har varierat, mellan organisationerna på området. Aktuella frågor på filmområdet har behandlats turvis på i olika nordiska länder anordnade tillställningar och erfarenheterna av dessa överläggningar har utnyttjats för att motsvara behoven i varje lands nationella filmverksamhet samt ofta också det samnordiska filmsamarbetet. Finlands Filmkammares representant har deltagit som en inbjuden medlem i den av Nordiska ministerrådets kultursekretariat tillsatta arbetsgruppen, som hade till uppgift att utarbeta ett förslag till att främja spridningen av nordiska filmer i Norden. Filmkammaren har

¹ Yttrandet översatt från finska.

likaså deltagit i arrangemangen av olika nordiska filmtillställningar och filmveckor i Finland. Filmkammarens medlemsorganisationer har medverkat i Nordiska Film- och Televisionunionens (NFTU) verksamhet.

2.6.2

Det nordiska kultursamarbetet inom filmområdet har långt kanaliserats inom ramen för samarbetet mellan filmstiftelser och -institut. En av de synligaste formerna är gemensamma uppträdanden på viktiga internationella filmfestivaler. Representanterna för Finlands Filmkammarens medlemsorganisationer har i Finlands filmstiftelses styrelse för sin del medverkat bl. a. till att utveckla ett sådant effektivt och ekonomiskt förmånligt samarbete mellan de nordiska filmstiftelserna.

2.6.3

Även om filmen i någon mån blivit delaktig av den gemensamma nordiska kulturbudgeten, är det enligt vår uppfattning beklagligt, att just spridningen av nordiska filmer i Norden än så länge har blivit utan tillräckliga och omfattande stödåtgärder. Filmen är ju ett idealiskt sätt och sist och slutligen ett sätt som kräver relativt få ekonomiska uppoffringar för att sprida nordisk kultur bland mycket ansevärda befolkningsgrupper. Så är det i synnerhet med tanke på att varje land inom ramen för sina egna stödssystem sörjer för upprätthållandet av nationell filmproduktion, och det skulle alltså vara fråga om ändamålsenligt stöd till filmimporten och -visningsverksamheten.

2.6.4

I Finland arbetar för bekantgörandet av nordisk film utom Finlands filmstiftelse framför allt den filmklubb, som fungerar i samarbete med Pohjola-Norden, några filmbyråer, som traditionellt sprider nordiska filmer, och ett filmbolag i samnordisk ägo. Vid sidan av dessa finns nordiska filmer även i andra program, även om man måste konstatera, att i brist på ovan nämnda permanenta stödåtgärder stöter dess riksomfattande spridning ofta på ekonomiska svårigheter. En viktig och etablerad ställning har de nordiska filmfestivaler, som regelbundet anordnas i Hanaholmens kulturcentrum.

3.5

Alla åtgärder för att främja filmutbytet mellan de nordiska länderna är välkomna, men man måste fästa uppmärksamhet vid att de centraliserat tjänar uttryckligen uppnåendet av detta syfte (3.5.7.). Samnordisk filmproduktion är däremot ett område, där det är skäl att gå vidare efter mycket

noggranna överväganden, för att man skulle kunna undvika dyra och ofta till sina resultat otillfredsställande fellösningar, som ofta förekommer i samband med internationella projekt. Ett bättre alternativ kunde till exempel vara åstadkommandet av en gemensam produktionsfond för nordiska filmer för att genomföra rent nationella filmprojekt.

Det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om det allmänkulturella samarbetet (A 611/k) innehåller många beaktansvärda synpunkter som är värda understöd. Den allmänt negativa inställningen till kulturindustrin, som andas från vissa punkter i medlemsförslaget, leder dock enligt vår uppfattning till onödiga spänningstillstånd, vilket försvårar ärendenas vidare behandling på det praktiska planet. Åstadkommandet och distributionen av kulturprodukter förutsätter att kulturindustrin ansvarsfullt deltar i de mångfasetterade projekten. Mot denna bakgrund har enligt vår uppfattning till exempel det andra stycket i avsnittet om litteratur, film och inspelningar formulerats oöverlagt.

Helsingfors den 28 september 1982

Suomen filmikamari r. y.

Ilmo Mäkelä
Ordförande

Leo Nordberg
Verkställande direktör

Finlands svenska ungdomsförbund r. f. (FSU):

Finlands svenska ungdomsförbund r. f. finner det synnerligen angeläget att ett avtal om kultursamarbete inom Norden fås till stånd.

FSU anser att direkta kontakter på gräsrotsnivå skapar bättre förutsättningar för samarbete och förståelse och garanterar samtidigt en tillräckligt nationell förankring jfr 2.6.4.

Ett dylikt samarbete skapar personliga kontakter som sedan återspeglar sig på andra nivåer och är ofta att föredra framom officiella delegationer och seminarier på politisk och administrativ toppnivå. Jfr 3.5.3.

Trots att amatörteatern har en egen organisation i Nordiskt amatörteaterråd, som handhar de nordiska teaterkontakterna och därför troligen inte berörs av detta avtal vill FSU ändå poängtera vikten av ett tillräckligt understöd för amatörteaterns kurs- och turneringsverksamhet.

Under turnéerna är det vanligt att teatergrupperna turvis bor i varandras hem varvid de största kostnaderna blir resekostnader och transport av rekvisita. Jfr 3.5.4.

Sistnämnda samarbete utgör enligt FSUs förmenande också ett utmärkt exempel på ett levande nordiskt samarbete som skapar kontakter för livet.

Helsingfors den 17 september 1982

Finlands svenska ungdomsförbund r. f.

Erik Karlberg

Förbundssekreterare

Norge

Universitetet i Oslo:

– – – har her ved Universitetet i Oslo vært forelagt for *Det historisk-filosofiske fakultet* som ikke har noe å bemerke til forslagene.

Universitetsdirektøren henholder seg til dette.

Oslo, 10 august 1982

Olav M. Trovik

Universitetet i Bergen, Universitetsdirektøren:

Saken har vært oversendt fakultetene til uttalelse. Uttalelse av 6.7.82 fra *Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet* og uttalelse datert 14.6.82 fra *Det samfunnsvitenskapelige fakultet* følger vedlagt (*se nedan*).

Universitetet i Bergen har ingen kommentarer til medlemsforslag A 611/k om det almenkulturelle samarbeidet.

Når det gjelder ministerrådsforslag B 37/k om nordisk kultursamarbeid på 1980-tallet har Universitetet mottatt kommentarer til pkt. 3.4. Forskningsområdet (*se nedan*).

Universitetet i Bergen viser til ovennevnte uttalelser.

Bergen, 16. august 1982

Svein Arne Skreden

Unni Ullebust

Universitetet i Bergen, Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet:

Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet har ingen kommentarer til medlemsforslag A 611/k.

Når det gjelder Ministerrådsforslag B 37/k om nordisk kultursamarbeid på 1980-tallet vil fakultetet kunne gi følgende kommentarer til pkt. 3.4 Forskningsområdet:

Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet har nå fått igang et organisert forskerutdanningsprogram gjennom innføring av dr. scient.-studiet. Nivået på utdanningen er imidlertid avhengig av at det kan tilbys opplæring i nye metoder etc. innenfor fag der utviklingen skjer meget raskt. De nordiske forskerkursene er i denne sammenheng en viktig ressurs som gjør det mulig å tilby undervisning på høyt nivå med mindre omkostninger enn om institusjonene skulle arrangere tilsvarende kurs på egen hånd. Universitetet i Bergen bør derfor gi sin støtte til forslaget under pkt. 3.4.3. idet dette også er den linje Kollegiet har valgt når det gjelder styrking av doktorsprogrammer/forskerutdanning (jfr. Flatmarkkomiteén etc.)

Universitetet i Bergen bør også kommentere pkt. 3.4.6. om databaser dersom institusjonen har utformet et fagpolitisk syn på dette.

Bergen, 6 juli

Etter fullmakt

Åse Gran Pedersen

Fung. fakultetssekretær

Universitetet i Bergen, Det samfunnsvitenskapelige fakultet:

Det samfunnsvitenskapelige fakultet har særlig merka seg kapittel 3.4. Forskningsområdet i den første instillinga og sluttar seg til framlegget her om å videreutvikle dei nordiske forskarstipenda, auka løyvingane til nordiske forskarseminar og -symposium og satse meir på ei systematisk forskarutdanning. Vi har heller ikkje merknader til at ei nasjonal forskarprioritering tar omsyn til det nordiske behovet. Det er likevel viktig at forskarane sine eigne vurderingar av samarbeid og prioritering blir ivaretekne. Vidare vil det i alt nordisk samarbeid på universitetsnivå vere nødvendig å knyte sambandslinjer til det internasjonale forskningssamfunnet.

Bergen, 14 juni 1982

Jan-Petter Blom

Dekanus

Edmund Utne

Fakultetssekretær

Norges tekniske høgskole:

Norges tekniske høgskole vil gjerne få kommentere pkt. 343 under ministerrådsforslag om nordisk kultursamarbeid. Dette pkt. handler om forskerutdannelsen i Norden. Norges tekniske høgskole vil gjerne vise til den samordning av forskerutdannelsen som det Nordiske Rektormøte for de tekniske høgskolene har tatt initiativet til.

Rektormøtet i 1981 behandlet temaet "Organisert samarbeide omkring forskerutbildning" og rektorene for de tekniske høgskolene besluttet å prioritere de nordiske forskerkursene. Tanken var å utvikle muligheter for tekniske kurs som et ledd i dr. ing.-utdannelsen. De nordiske tekniske forskerkurs som er planlagt som en forsøksvirksomhet har til hensikt, gjennom forsøksvirksomheten, å få utviklet et bedre organisert samarbeid for nordiske forskere, og å tilby disse kurs som merittgivende kurs. Det er meningen å utnytte den ordinære forskerutdannelsens kursprogram i nordisk sammenheng.

Kursene som foreløpig er plukket ut, er tenkt gjennomført i løpet av 1982.

Trondheim, 13 juli 1982

Inge Johansen

Ida-Marie Wold

Hovedkomiteen for norsk forskning:

Vi viser til brev av 19. mai med vedlegg. Hovedkomiteen finner det riktig å begrense sin uttalelse til Ministerrådsforslagets behandling av forskningsområdet, dvs. avsnitt 3.4.

Hovedkomiteen vil gi de forslag som er fremmet sin tilslutning, men mener at man i de nærmeste år bør legge spesiell vekt på samarbeid om anskaffelse av vitenskapelig utstyr (avsnitt 3.4.5) og en ytterligere utbygging av samarbeidet om forskerutdanningen (avsnitt 3.4.3).

Hovedkomiteen er underrettet om at et nordisk forskningspolitisk råd vil bli opprettet og finner det naturlig at Hovedkomiteen blir representert i dette råd.

Oslo, 2 juli 1982

Tore Olsen

Norges almenvitenskapelige forskningsråd henvisar i skrivelse den 18 augusti 1982 till uttalande av Rådet for humanistisk forskning (se Bihang).

BIHANG

Uttalelse fra rådet for humanistisk forskning (RHF)

RHS stiller seg generelt positivt til nordisk kulturelt samarbeid og støtter tiltak som kan styrke det nordiske fellesskapet, spesielt innenfor forskning og undervisning.

Rådet gir således tilslutning til hovedsynspunktene som er formulert i Ministerrådsforslaget om nordisk kulturelt samarbeid på 1980-tallet.

Nordisk samarbeid kan med fordel bygge på *nordisk fellesskap og identitet*, og på den gjensidige avhengighet mellom de nordiske land. Da vil et kulturelt samarbeid ikke medføre den ulyst som følger i kjølvannet til det som føles påtvunget, men vil fungere som en ressurs de nordiske land har bruk for. Det er trolig dette ministerrådet har i tankene, når det i sitt forslag til kulturelt samarbeid sier: "Først når viljan till deltagande i nordiska prosjekt har blivit så bestämd att deltagerna själva eller genom sina nationella resurser söker finna medel för att bekosta dette deltagande, har den nordiske tanken vunnit verklig bredd". (2:6:3).

Følelsen av en nordisk identitet vil i høy grad avhenge av *forståelsen av hverandres språk*, og derfor er det vesentlig at alt som kan øke språkforståelsen opprioriteres. Som ministerrådsforslaget påpeker, er den nordiske språkforståelsen blitt prioritert høyt gjennom rådets vedtak av et handlingsprogram i 1981, og man understreker det alarmerende i at det registreres signaler om tilbakegang, men ingen om framskritt.

En må da enda sterkere forsøke å motivere de nordiske folk til å minske den tross alt lave språkbarrieren som er, bl. a. ved å betone den tilfredsstillelse, glede og nytte som det fører med seg å forstå broderfolkens språk og derigjennom få øket kunnskap om hverandres kultur. Så stramt som det nordiske kulturbudsjettet er, synes det å være mest effektivt å satse på den yngre generasjon, noe også ministerrådsforslaget og medlemsforslaget går inn for. Motivering for forståelse av språk og kultur ligger ofte i personlige kontakter. Selv om de lokale bevilgende myndigheter har vist mindre interesse for å gi økonomisk støtte bør elever og eventuelt lærere i høyere grad utveksles innenfor skoleverket.

Miljøene ved universitetene og ved andre høyere læreanstalter bør intensivere arbeidet med å finne fram til bedre måter å evaluere utenlandske gradssystem på, så de lettere kan tilpasses det nasjonale. Først da vil universitetene gjennom studieplaner og studieopplegg kunne oppmuntre studenter og yngre forskere til studieopphold i de andre nordiske land. I dag kan det være vanskelig å få et nordisk studieopphold tilpasset sitt hjemlands system.

Likeledes bør en som Ministerrådet foreslår arbeide for en samnordisk forskerutdannelse, og nordiske forskerkurs bør styrkes og prioriteres. En bør i søknader til forskerkurs legge vekt på at det i budsjetteringen blir åpnet rikere adgang til at også representanter fra utkant-Norden (f. eks. Island, Færøyene) kan delta. Styrking av en fellesnordisk forskerutdan-

nelse vil bedre den fellesnordiske språkforståelse og øke erkjennelsen av det fruktbare ved fellesnordiske forskningsmiljøer. En kan trolig utnytte både ressurser og krefter mer effektivt, dersom det påtenkte nordiske forskningspolitiske råd får fungere som et hovedorgan for informasjon om pågående nordisk forskning.

På grunn av inflasjonen og den nåværende vanskelige økonomiske situasjon, blir de faste nordiske institusjoners budsjetter strammere og strammere. Dette skaper usikre kår for forskere som knyttes til disse ved prosjektvirksomheter. En risikerer at de best kvalifiserte forskerne ikke reflekterer på de nordiske institusjoners prosjekter, fordi de ikke kan ta sjansen på å gå inn i et prosjekt som ikke har ordnet finansiering for hele prosjektperioden. En bør derfor i sterkere grad prioritere de faste institusjonene som alt er opprettet på fellesnordisk grunn og den forskning som har sitt utspring fra disse.

For å bedre kvaliteten av den forskning som drives på fellesnordisk basis, kan det være nødvendig å effektivisere evalueringen av prosjektene i forhold til tid, krefter, penger og resultater. En bør også forsøke i høyere grad enn i dag, å formidle de nordiske forskningsresultatene ut til ulike aktuelle grupper. Det at almenheten får kjennskap til resultater som er oppnådd gjennom felles innsats og samarbeid, vil øke interessen for nordiske aktiviteter, og på lang sikt befordre styrking av det nordiske kultursamarbeidet.

Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd (NTNF):

NTNF finner at medlemsforslaget om det almenkulturelle samarbeid ligger på siden av NTNFs virkeområde. Det samme gjelder i stor grad Ministerrådsforslaget om nordisk kultursamarbeid. Punkt 3.4 "Forskningsområdet" synes hovedsakelig å være rettet mot den mer grunnleggende universitetsforskning, som bare i begrenset utstrekning faller innenfor NTNFs ansvarsområde.

På det nordiske plan er NTNF engasjert i anvendt teknisk FoU-samarbeid, primært gjennom NORDFORSK og Nordisk Industrifond, og vi går ut fra at dette tema faller utenfor det foreliggende forslag. En generell erfaring, som det kan være verdt å nevne, er at nordisk FoU-samarbeid krever en relativt betydelig innsats for at det skal bli effektivt. Den såkalte AC-modellen (Action Concertée) har i flere tilfeller gitt gode resultater. Den bygger som kjent på nasjonal finansiering og organisering av det enkelte lands forskning, men med en nordisk overbygning av koordinerings- og møtevirksomhet, om ivaretas av et felles finansiert nordisk sekretariat.

Oslo, 22. juli 1982

For Norges teknisk-naturvitenskapelige
forskningsråd

Tore Tysland

Norsk arbeidsgiverforening:

I det følgende gis noen korte kommentar til noen av de avsnittene i forslaget om nordisk kultursamarbeid på 1980-tallet som Presidiet ønsker våre synspunkter på.

2.6.2

I den utstrekning man ved nordisk samarbeid kan gjennomføre prosjekter av felles interesse for de nordiske land på en måte som gjør at ressurser kan spares, er dette selvsagt en fordel.

Betingelsen må være at prosjektene prioriteres på nasjonalt plan. Hva angår opprettelse av nye nordiske institusjoner må det i tilfelle foreligge klare målsettinger og stor sikkerhet for at institusjonen skulle fungere etter hensikten. N.A.F ser imidlertid ingen aktuelle behov for slike institusjoner.

2.6.3

Vi er av den oppfatning at man oppnår best ressursallokering ved nasjonal finansiering av de prosjekter som ønskes satt i gang. En slik finansiering sikrer genuin interesse for igangsatte prosjekter med dertil hørende større sannsynlighet for at prosjektene får den tilsiktede virkning.

2.4.6

Vi ser det som ønskelig at nordisk sakkunnskap utnyttes best mulig til felles beste. På dette område bør Nordisk Ministerråds sekretariat ha en viktig oppgave som formidler.

3.3.1–3.3.3

Forholdet mellom de kvalifikasjoner utdannelsessystemet gir og de krav arbeidslivet stiller er helt avhengig av næringsutvikling og befolkningsutvikling, herunder regional fordeling i de enkelte land.

Vi har vanskelig for å se vesentlige praktiske fordeler ved en nordisk FoU-satsning på dette område.

3.3.4

Samarbeid om utdanning på ''smale'' områder hvor det i hvert enkelt land bare er behov for et begrenset antall kandidater synes å være en hensiktsmessig form for nordisk samarbeid. Det er derfor en viktig oppgave å få ryddet hindringer for felles undervisningsopplegg av veien.

3.4.1

Det er allerede i forhold til omfanget av de samlede forskningsressurser i Norden, svært mange nasjonale forskningspolitiske organer som behandler spørsmål vedrørende prioritering av forskning og allokering av forskningsressurser. Det er etter vår oppfatning ikke behov for et nordisk

forskningspolitisk råd for slik virksomhet. Forskningspolitikk og bruken av de tilgjengelige ressurser til forskning bør være en integrert del av den generelle nasjonale politikk og ressursforvaltning.

3.4.2

Nordisk forskningssamarbeid fungerer bra på mange forskningsområder. En eventuell sterkere satsning på nordisk forskningssamarbeid bør etter vår oppfatning skje ved at forholdene legges til rette for utvidet samarbeid mellom forskere på de enkelte områder. Tiltak som forskerstipendier og nordiske forskningsseminar synes å være velegnet i denne sammenheng.

3.4.4

Vi er enige i det prinsipp at nordisk sektorsforskning skal finansieres av de samme kilder som nasjonal forskning. På samme måte som for FoU innen undervisningssektoren tror vi dette er den beste måten å sikre at de høyest prioriterte forskningsprosjekter blir gjennomført og at forskningsprosjektene får den ønskede virkning.

3.4.5

Øket samarbeid vedrørende anskaffelse av dyrt vitenskapelig utstyr bør selvsagt vurderes der det er klart at et enkelt land ikke vil komme til å utnytte kapasiteten fullt ut.

3.4.6–3.4.7

Forskningsformidling er et tema som behandles i nærsagt alle nasjonale forskningsorganer. Hvor mye det er å vinne på et nordisk samarbeid på dette felt kan synes noe uklart. I svært mange sammenhenger vil det enten være behov for å kjenne til nasjonal forskning på et felt eller internasjonal (inklusive nordisk).

Det synes derfor for oss som om et eventuelt nordisk samarbeid vedrørende forskningsformidling i første rekke bør skje ved en samordnet eller felles tilknytning til internasjonale databaser.

Oslo, 1. september 1982

Norsk Arbeidsgiverforening
Internasjonalt kontor

Eva Birkeland

Samnemnda for studiearbeid:

Samnemnda for studiearbeid, som er samarbeidsorgan for 21 studieforbund (med 257 medlemsorganisasjoner) og 13 studieorganisasjoner (tilsammen 270 landsomfattende organisasjoner), deler i det alt vesentlige de syns-
11–31:a sessionen B 37/k Suppl.

punkter som kommer til uttrykk i Medlemsforslag A 611/k. Beskrivelsen av den faktiske situasjon stemmer godt med vårt syn, og vi er i hovedsak enig i sammenfatningen og henstillingene i medlemsforslaget. Vi vil likevel komme med endel utfyllende kommentarer.

Ressursene og deres fordeling

De nordiske studiesamnemndene har ved en rekke anledninger sterkt understreket at det er stor ubalanse mellom fordelingen av nordiske midler og den aktivitet som skjer i studieorganisasjonenes studieforbund. De har en aktivitet og kontakflate som skulle tilsi en betydelig større del av de nordiske kulturmidlene.

Det har også ved flere anledninger fra de nordiske studiesamnemnder blitt pekt på den betydning folkeopplysningsorganisasjonene har for videreutvikling av de nordiske demokratiske tradisjoner. Ikke minst tror vi folkeopplysningsorganisasjonene vil kunne gjøre en stor innsats for å skape større forståelse og vitalisering av det offisielle nordiske samarbeidet. I denne forbindelse viser vi til uttalelsen som ble vedtatt på Den 10. nordiske folkeopplysningskonferansen 7.–11. juni 1982 i Sandefjord, Norge, og som har følgende ordlyd:

Studiearbeidet har hatt avgjørende betydning for utviklingen av og livskraften i demokratiet i de nordiske land. Våre samfunn blir stadig mer kompliserte, og mange enkeltmennesker føler avmakt overfor oppgaven å gå inn og medvirke i de styrings- og utviklingsprosesser den demokratiske samfunnsform krever.

I denne situasjon blir studieringen som redskap for styrking av demokratiet stadig viktigere.

- Studieringen bidrar til personlig vekst, til utvikling av demokratiske holdninger og den gir trening i demokratiske arbeidsformer.
- Studieringen er viktig for å vitalisere forenings- og organisasjonslivet, ved at den aktiviserer medlemmene og myker opp arbeidsformene.
- Studieringen gir deltakerne mulighet til å skaffe seg kunnskaper og innsikt som er nødvendig for å delta aktivt i samfunnet.

Folkeopplysningsorganisasjonene i de nordiske land er seg bevisst en stadig mer aktiv bruk av studieringen i den demokratiske samfunnsutviklingen. De politiske myndigheter må ta sin del av ansvaret for at våre samfunn også i framtida skal kunne utvikle seg i tråd med de nordiske demokratiske tradisjoner, og dermed stille de nødvendige økonomiske ressurser til rådighet for folkeopplysningsarbeidet.

Myndighetene skal også være klar over at organisasjonene på tvers av grensene kan spille en stadig viktigere rolle i vitaliseringen av det nordiske samarbeid.

Når det i medlemsforslaget vises til Bergendalrapporten, vil vi peke på at den ikke er sendt til høring i folkeopplysningsorganisasjonene. Det er også nevnt at det vil bli utviklet materiale som grunnlag for meningsutveksling om kulturpolitikken for kommende tiårsperiode. Vi vil be om at dette materialet blir sendt oss til høring.

Folkeopplysningstilskottet

Samnemnda er fullt ut enig i de synspunkter som blir gjort gjeldende i medlemsforlaget. Det kan likevel være grunn til å peke på at bedre støtte til sentrale kontakter og arrangement ofte kan være helt nødvendig for desentralisert aktivitet.

Barn-, ungdoms- og idrettssammenslutningene og utkantsområdene

Vi deler synspunktene i medlemsforslaget.

Radio- og TV-samarbeidet

Blant Samnemndas medlemsorganisasjoner har det vært delte oppfatninger om Nordsat-prosjektet, og vi vil derfor ikke gå inn på dette i denne sammenheng. Generelt vil vi uttrykke støtte til et langt mere omfattende nordisk samarbeid innenfor radio og TV. Ikke minst innenfor voksenopplæringssektoren vil det være mye å vinne med et mere omfattende samarbeid. Vi tror også radio og TV i langt større grad enn tilfellet har vært, bør kunne bidra til å skape større forståelse og interesse for det offisielle nordiske samarbeidet.

Reise- og turistutbytte

Vi er særlig glad for medlemsforslaget om et bedre tilpasset rabattsystem for reiser i forbindelse med folkeopplysningsorganisasjonens leirer, kurs og konferanser.

Litteratur, film og fonogram

Vi deler synspunktene i medlemsforslaget.

Sammenfatning og henstillinger

Samnemnda for studiearbeid vil uttale sterk støtte til de synspunkter og henstillinger som går fram av medlemsforslaget. Særlig vil vi understreke at satsingen i 1980 åra i sterkere grad enn hittil må skje på folkeopplysnings-, ungdoms- og idrettssektoren.

I tilknytning til synspunktene i medlemsforslaget og våre kommentarer, vil vi gi uttrykk for ønske om et nærmere samarbeid mellom de offisielle nordiske organer og folkeopplysningsorganisasjonene. For vår del ville vi se det som verdifullt med nærmere kontakt og samarbeid mellom Den norske delegasjon til Nordisk Råd og Samnemnda for studiearbeid. Særlig aktuelt bør det være i forbindelse med delegasjonens forberedelse til møter i Nordisk Råd, men også mere løpende kontakt i saker som behandles av Nordisk Råds forskjellige utvalg.

Enstemmig vedtatt i styremøte 29. juni 1982

Samnemnda for studiearbeid

Ole Ormseth

Norsk lektorlag:

Norsk lektorlag har følgende kommentar, som særlig knytter seg til spørsmål som angår undervisning, men har også en kort kommentar til avsnittet om forskningsområdet.

Nærmiljø og undervisning (jfr. Ministerrådsforslaget pkt. 2.2, 2.3)

Norsk lektorlag vil understreke at nettopp den økte interesse for å trekke nærmiljøet inn i undervisningen, gjør det viktig å legge vekt også på kommunikasjon og fellesskap ut over det snevre lokalmiljø og at utbygging av et nordisk kontaktnett er viktig i denne sammenheng.

Økonomiske forutsetninger (jfr. pkt. 2.6)

Norsk lektorlag slutter seg fullt ut til forslagetets utsagn: "Om ett samhälle vill bevara sin kulturelle nivå måste det alltså vara berett att satsa förhållandevis mera på kulturen. Insatser inom forskning, utbildning och övrig kultur kan bli verkningsfulla medel för att motverka inte minst de psykologiska följderna av en ekonomisk nedgång och även för att ta sig ur denna." Investering, bl. a. i utdanning, er nødvendig, ikke minst i vanskelige økonomiske tider. Norsk lektorlag vil håpe at de nordiske land vil heve, eller i det minste i allefall opprettholde, standarden i sine undervisningssystemer og ikke redusere innsatsen på dette feltet. Vi er derfor noe skeptisk til en "besparing genom samgående" innenfor givne ressurser. Vi finner det imidlertid naturlig å vurdere samordning og arbeidsdeling for å få best mulig utnyttelse av ressursene – økonomiske og kunnskapsmessige.

Samarbeid på undervisningsområdet (jfr. pkt. 3.3)

Innenfor samarbeidet på området pedagogisk forskning og utviklingsarbeid bør det legges vekt på emneområder og arbeids- og informasjonsmåter som kan være av betydning – og vekke interesse – i det enkelte skolemiljø og hos den enkelte lærer. Etter Norsk lektorlags oppfatning er ellers de områder som er særlig prioritert, av stor betydning, og de ligger godt tilrette for nordisk samarbeid.

Norsk lektorlag vil sterkt understreke betydningen av etterutdanning av lærere som et middel i utviklingen av nordisk skole. Vi er enig i at ikke minst når det gjelder nordisk språkfellesskap er etterutdanning av særlig viktighet.

Vi er videre enig i at det bør arbeides med utvikling av Studiestøttesystemet, slik at man kan studere i et annet nordisk land på samme økonomiske vilkår som i hjemlandet. Videre er vi enig i at det bør arbeides videre med problemer omkring tentamens- og eksamensgyldighet.

Det bør etter Norsk lektorlags mening legges stor vekt på å legge forholdene til rette for å utnytte skoleverkets muligheter innenfor det nordiske kontaktnett.

Forskningsområdet (jfr. pkt. 3.4)

Norsk lektorlag vil gi sin tilslutning til synspunktene i avsnittet. I tilknytning til forslaget om en systematisk nordisk forskerutdanning vil vi understreke forslagets forutsetning: at denne utdanning inngår som en naturlig del av universitetenes utdanningstilbud. Etter Norsk lektorlags oppfatning må det særlig legges vekt på sammenhengen mellom forskerutdanning og lærerutdanning. Når det gjelder formidling av forskningsresultater, minner vi om at skolen er en viktig formidlingskanal – forutsatt at lærerne får adekvate muligheter til å holde seg ajour med forskningsresultater gjennom etterutdanning.

Oslo, 29. juli 1982

For Norsk lektorlag

Truls Bølstad

Einar Lid

Norges idrettsforbund:

Vi peker innledningsvis på det samarbeid som er etablert mellom de nordiske lands idrettsorganisasjoner på forskjellig plan (Nordisk Felleskomité-møte, Nordisk Ungdoms-komité, Nordisk Utdannings-komité, Nordisk samarbeids-komité for idrettsforskning, Nordisk generalsekretær-møte og også møter på fagsjefsnivå).

Vi peker videre på at idrettsorganisasjonene er de største frivillige organisasjonene i de nordiske landene og vi finner det derfor bemerkelsesverdige at idretten ikke er nevnt på side 15, 3. avsnitt i ministerrådsforslaget, hvor de forskjellige kulturområdene oppregnes.

Når det gjelder ministerrådsforslaget, så er ikke idretten nevnt spesielt noe sted. Vi har tatt utgangspunkt i pkt. 3.5 Allmänkulturella området og spesielt notert oss pkt. 3.5.4 om nordiske stønadsordninger.

Vi kan forsåvidt generelt slutte oss til innholdet. Imidlertid er det ganske klart at reise- og oppholdsutgifter er en langt, langt større økonomisk belastning i nordisk idrettsutveksling enn den innholdsmessige siden.

Dette gjelder ikke minst utveksling med og mellom de såkalte utkantsområdene (Island, Færøyene, Grønland).

Den meget beskjedne økonomiske støtte som til nå har vært ydet til nordisk idrettsutveksling har således i svært liten grad hatt noen betydning for den generelle nordiske idrettsutveksling.

Det vises i denne sammenheng til vedlagte uttalelse fra det Nordiske Felleskomité-møte i Tórshavn i mai 1981 om at en betydelig større økonomisk støtte må stilles til idrettsorganisasjonenes disposisjon for nordisk idrettssamarbeide.

Nordisk Felleskomitémøtets uttalelse har også relevans i forhold til pkt. 3.6 Organisation i det det der understrekes at et permanent Nordisk idrettsutvalg snarest bør oppnevnes innen Nordisk Råd.

Hva medlemsforslaget angår så noterer vi oss at idretten er spesielt omtalt på side 3. Vi finner det imidlertid bemerkelsesverdig at man etter først å fastslå at idrettsorganisasjonene inntar en særstilling, uttaler seg meget forsiktig om økonomisk støtte til nordisk idrettsutveksling.

Avslutningsvis vil vi understreke den betydning nordisk idrettsutveksling har for de nordiske idrettsorganisasjonene, samtidig som vi understreker at denne utveksling i det store og hele har vært finansiert av idrettsorganisasjonene selv.

Dersom man innen Nordisk Råd, i tråd med hva som er forslagenes intensjoner, ønsker øket utveksling, så vil dette måtte innebære øket økonomisk støtte til idretten over Nordisk Råds kulturbudsjett.

Hauger i Bærum, 23. september 1982

Norges idrettsforbund

Harald Tronvik

Fung. generalsekretær

Sverige

Kungl. biblioteket (KB):

Samarbetet mellan de nordiska biblioteken går tillbaka till 1920-talet och får anses vara mycket omfattande. Större projekt har dock ofta förhindrats av svårigheten att finna smidiga former för finansieringen. Genom tillkomsten av NORDINFO har läget härvidlag i hög grad förändrats. Det nya organets resurser är emellertid fortfarande blygsamma. Det är viktigt att sörja för en medelstilldelning till NORDINFO, som möjliggör att organet genom sin bidragsgivning kan uppnå styreffekter av praktisk betydelse åtminstone inom vissa väsentliga samverkanssektorer. Den finansiella ramen måste också göras så vid att den ger utrymme till att på längre sikt fullfölja, stundom under operativa former, framgångsrika projekt. Hittills har angelägna men långsiktiga engagemang tenderat att binda en orimligt stor del av de tillgängliga resurserna. Slutligen fordras också tillfredsställande sekretariatsresurser som medger en aktivare och bredare bevakning än hittills av den nordiska utvecklingen inom NORDINFO:s ansvarsområde.

I det avsnitt av förslaget som behandlar det tryckta ordet (3.5.8) konstateras bl. a. att de nordiska länderna har "anledning att studera varandras metoder för att stimulera bokutgivning, bokförsäljning och bokutlåning Likaså bör ett nära samarbete äga rum kring metoderna för att utnyttja modern teknologi i bibliotekens tjänst".

Beträffande bokutlåningen vill KB understryka, att samarbetet inte kan begränsas till metodfrågan utan också – framgent såsom hittills – i hög grad måste gälla den faktiska verksamheten. Fjärrlånetrafiken mellan de nordiska biblioteken har mycket stor omfattning, såsom bl. a. klarlagts i två med stöd av NORDINFO nyligen framlagda rapporter. Det är mycket angeläget att detta samarbete fortsätter att utvecklas på ett planmässigt sätt. Som exempel på aktuella problem kan nämnas, att den svenska högskolans nu tillämpade budgetsystem tenderar att ha en återhållande effekt på fjärrlånesamarbetet även inom landet. Det är sålunda viktigt, att nationella särlösningar på olika delområden uppmärksammas, så att deras eventuella negativa effekter för det nordiska samarbetet kan neutraliseras genom lämpliga åtgärder.

Även beträffande det teknologiska samarbetet på biblioteksområdet gäller, att detta ingalunda kan begränsas till metodfrågor. Med stöd från NORDINFO har uppbyggt den för alla nordiska forskningsbibliotek och deras användare viktiga databasen NOSP (*Nordisk samkatalog över periodica*), som innehåller uppgifter om ca 42 000 i nordiska bibliotek befintliga vetenskapliga tidskrifter från hela världen. NORDINFO har också varit i hög grad aktivt vid uppbyggandet av det nordiska informationsnätet SCANNET. Även de nationella databaser som under senare år byggts upp i de olika länderna – t. ex. den svenska LIBRIS – är emellertid intressanta för nyttjare i övriga nordiska länder. Samarbetet på nordisk nivå bör således, utöver de rent samnordiska projekten och de i och för sig viktiga metodfrågorna, också i högsta grad gälla de rent praktiska åtgärder som krävs för att möjliggöra resp. underlätta utnyttjandet av *nationella* databaser över de nordiska landgränserna.

Rent allmänt gäller, att det nordiska samarbetet inom biblioteks- och informationsförsörjningssektorn innebär påtagliga rationaliseringsmöjligheter. Om här ovan berörda samverkansområden inte kan utvecklas på grund av otillräcklig medelstillelning, medför detta stora risker för onödiga parallella utvecklingsprojekt, obehövliga dubbleringar av inköp av vissa typer av utländsk litteratur osv., som tillsammans kan få betydande ekonomiska konsekvenser.

Stockholm den 30 augusti 1982

Lars Tynell

Bo-Ingemar Darlin

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ):
-----**1. Allmänt**

Ministerrådsförslaget innehåller vissa övergripande synpunkter på det nordiska kultursamarbetet hittills och allmänt hållna slutsatser om den fortsatta utvecklingen. Detaljerade förslag och prioriteringar saknas i stort sett. Som ministerrådet framhåller gäller det alltså inte ett handlingsprogram i traditionell mening utan dokumentet skall uppfattas som ett discussionsunderlag för den fortsatta utvecklingen av riktlinjerna för det nordiska kultursamarbetet. Mot denna bakgrund finner UHÄ att ministerrådsförslaget är väl avvägt, klart strukturerat och föredömligt kort.

Ministerrådet betonar att insatser inom forskning, utbildning och övrig kultur kan bli verkningsfulla medel för att motverka inte minst de psykologiska följderna av en ekonomisk nedgång. UHÄ delar detta synsätt. Det är nödvändigt att också i fortsättningen ett kraftfullt stöd ges till dessa verksamheter för att minska krisens skadeverkningar och på sikt ta sig ur den. Åtstramningar av kulturbudgeten drabbar i hög grad också samhället utanför den egentliga kultursektorn. Kulturstödet måste naturligtvis anpassas för varje lands speciella behov men det syns bli allt viktigare att ett nordiskt-internationellt perspektiv beaktas vid prioriteringen av insatserna.

3. Särskilt prioriterade områden

Utöver de allmänna synpunkterna vill UHÄ kort beröra några områden som särskilt förtjänar att beaktas i det fortsatta nordiska kultursamarbetet.

UHÄ har i flera yttranden över förslag från Nordiska rådet framhållit att det nordiska samarbetet inom forskarutbildningen är av särskilt intresse och behöver byggas ut (se t. ex. UHÄ:s yttrande över betänkandet Ökat nordiskt forskningssamarbete, NU 1981: 1). Utöver insatser inom forskarutbildningen bör också samnordiska yrkesinriktade påbyggnadsutbildningar inom specialområden kunna aktualiseras. Omfattning och ambitionsnivå blir beroende av vilka insatser som kan göras utöver den nordiska kulturbudgeten.

Ett önskemål som förs fram av samtliga de högskolemyndigheter som yttrat sig över ministerrådsförslaget är förbättrade möjligheter till internordiskt lärarytbyte på högskolenivå. Särskilt för de mindre högskolorna utan fasta forskningsresurser skulle ett vidgat samarbete över nationsgränserna kunna leda till förnyelse av den högre utbildningen och utveckling av lärarnas kompetens.

Behovet av bättre villkor för utbytesverksamhet, och därmed möjlighet

att bättre ta tillvara också unikt expert- och specialistkunnande, betonas av de konstnärliga högskolorna i deras yttranden. UHÄ vill för sin del peka på behovet av att ytterligare stimulera det konstnärliga utvecklingsarbetet också inom ramen för det nordiska kultursamarbetet. Ministerrådsförslaget bör därför enligt UHÄ:s mening starkare stryka under möjligheterna att genom nordisk samverkan ge ökad kvalitet och större bredd åt utvecklingsarbetet inom hela det konstnärliga området. Konkret förutsätter detta att resurser avsätts för ändamålet inom kulturbudgeten.

UHÄ har också särskilt anmodats att yttra sig över de synpunkter som ministerrådet för fram rörande det nordiska kultursamarbetets organisation, behovet av ökad expertis vid sakfrågebehandling, inrättandet av rådgivande ad hoc-grupper m. m. I princip har UHÄ inget att invända mot de rätt allmänna resonemang och försiktiga slutsatser som ministerrådsförslaget innehåller.

Stockholm den 30 augusti 1982

Carl-Gustaf Andrén

Åke Mattsson

Skolöverstyrelsen (SÖ):

— — — har anmodats avge yttrande över ministerrådets förslag om nordiskt kultursamarbete under 1980-talet (undervisningsområdet).

Ministerrådet har, efter förslag från ledningsgruppen för skolsamarbete, år 1981 fattat beslut om prioriterade områden. SÖ delar ministerrådets uppfattning att dessa områden kommer att vara centrala också i det fortsatta arbetet.

Ministerrådet pekar emellertid på ytterligare tre områden i framtiden: kvalificeringsstrukturen i arbetslivet, invandrarfrågor och datafrågor. Det finns enligt SÖ:s mening ett klart behov av vidgat samarbete beträffande invandrarfrågor. Med hänsyn till den begränsade budget, som även i framtiden kan förutsättas stå till förfogande, är SÖ dock tveksamt till att arbetet utvidgas till att dessutom omfatta datafrågor. Internationellt samarbete kring datafrågor i undervisningen förekommer redan inom ramen för OECD och Europarådet och planeras inom UNESCO.

Informationsfrågorna är viktiga. Der är emellertid inte enbart kvantitativa. Det viktigaste är inte att alla får allt, utan att alla som behöver ett visst material får det. Man bör också noggrannare än hittills relatera informationsutbudet till kostnaderna.

SÖ vill starkt understryka det angelägna i lärar- och elevutväxling. SÖ beklagar att det elevutväxlingsprogram som såväl ledningsgruppen för

skolsamarbete som rådgivande kommittén tillstyrkt inte funnit plats inom budgetramarna. Finansiering genom långtgående reserabatter bör prövas.

Stockholm den 30 augusti 1982

Lennart Orehag

— — — har anmodats yttra sig över ministerrådets förslag om nordiskt kultursamarbete under 1980-talet, organisationsavsnittet.

SÖ delar ministerrådets synpunkter att de permanenta styrelserna och ledningsgrupperna idag har en stark förankring i relevanta nationella organ och i större utsträckning borde kunna anlitas som sakkunnig — och remissorgan. Styrningsgruppen för nordiskt skolsamarbete och de olika referens- och projektgrupper, som är anknutna till denna, innebär en sådan förankring i de nationella administrationerna. Om en motsvarande kontakt- eller ledningsgrupp etableras på vuxenutbildningsområdet borde man enligt SÖ:s mening kunna överväga att ge den rådgivande kommittén för utbildningsfrågor mer vidsträckta uppgifter än idag för att undvika den nuvarande dubblingen av arbetsuppgifter.

SÖ vill också starkt understryka vad ministerrådet anför om de problem som uppstår om de nordiska kontakterna centraliseras till departementens internationella kontor. Kontakterna bör etableras mellan departementens sakenheter och/eller mellan centraladministrationerna. Kontakter kan då snabbt byggas upp mellan redan etablerade sakkunnigrupper på olika frågor i respektive land.

SÖ, som instämmer i ministerrådets synpunkter, vill således föreslå att det framtida arbetet konkretiseras genom att

- ledningsgruppen för skolsamarbete kompletteras med en motsvarande grupp för vuxenutbildningsfrågor
- rådgivande kommittén för utbildningsfrågor ges vidsträckta uppgifter, som inte dubblar ledningsgruppernas
- departementens sakenheter/centraladministrationerna representeras i ledningsgrupperna
- ledningsgrupperna tillsätter, inom ramen för sin budget, de permanenta referensgrupper man anser sig behöva
- ledningsgrupperna tillsätter, inom ramen för sin budget, och instruerar de ad hoc-grupper för olika projekt som behövs
- ledningsgrupperna håller kontakt med fältet exempelvis, som ministerrådet anför, genom nationella delegationer och genom att projekten förankras i arbete ute i olika kommuner och skolor.

Stockholm den 30 augusti 1982

Lennart Orehag

Kulturrådet:

Allmänt

Kulturrådet anser att ministerrådsförslaget innehåller för litet av kritisk utvärdering av hur det nordiska kultursamarbetet i dag fungerar. Enligt rådets mening skulle mycket mer kunna åstadkommas genom nordiskt samarbete. Det är endast på några delar av kulturområdet där det fungerar väl. Då beror det ofta på att det finns effektivt arbetande organisationer som t. ex. på biblioteksområdet.

Generellt har kulturrådet intrycket av att samarbetet alltför mycket behandlar mindre frågor, medan centrala kulturpolitiska frågeställningar lämnas åt sidan. En orsak till det kan ligga i det som helt riktigt påpekas i förslaget, nämligen en otillräcklig förankring på nationellt plan. Kulturrådet, som inrymmer betydande sakkunskap inom olika delar av kulturområdet, är i mycket begränsad utsträckning inkopplat på det nordiska arbetet.

2 Ändrade förutsättningar

Kulturrådet kan instämma i den allmänna bild som ges av de ändrade förutsättningarna i samhällsutvecklingen. Behovet av ett tvärgående samarbete mellan kulturområdet och andra samhällssektorer har blivit en alltmer central fråga i den kulturpolitiska planeringen.

Vid diskussionen i förslaget om de ekonomiska förutsättningarna behandlas temat besparing genom nordiskt samgående. Det är ett motiv för nordiskt samarbete som ofta återopats men som hittills fått begränsad betydelse. Kulturrådet kan instämma med att det i dagens situation kan finnas anledning att betydligt mer understryka också det motivet för nordiskt samarbete.

Det nordiska samarbetet tenderar alltför mycket att leva sitt eget liv. Kulturrådet instämmer därför i uttalandet att det är viktigt att nordiska impulser och ett nordiskt perspektiv integreras i den nationella planeringen av åtgärder på kulturområdet. I det avseendet har det brustit hittills bl. a. därför att integration är mycket arbetskrävande. Att för en myndighet som kulturrådet följa utvecklingen i olika delar av det egna landet kräver redan det stora insatser. Att öka bevakningen till hela Norden förefaller ogörligt, om det inte går att effektivisera formerna i förhållande till dagens situation.

3.5 Allmänskulturella området

Avsnittet innehåller ett antal mycket allmänt hållna uttalanden som skulle kunna kommenteras ingående mot bakgrund av kulturrådets omfattande erfarenhet. Rådet begränsar sig dock till de punkter som är viktigast med hänsyn till det uttalade önskemålet att intensifiera det nordiska samarbetet.

I avsnitten 3.5.2 och 3.5.3 diskuteras forskningen inom det kulturpolitiska området. Rådet instämmer i att här finns betydande möjligheter för ett informationsutbyte. Rådet arbetar med kulturpolitisk forskning och utveckling enligt vad som utvecklas i skriften *Kulturpolitisk forskning och utveckling* (nr 1, 1979). Rådet har nyligen avslutat en översyn av sina insatser och diskuterat planer för framtiden. Ett nordiskt samarbete försvåras av att det saknas samarbetspartner med liknande uppgifter som kulturrådet i de andra nordiska länderna. Rådet ser möjligheter till ett idé- och erfarenhetsutbyte t. ex. omkring de centrala frågorna om kulturkommersialismen. Den skrift som rådet just publicerat (*Fem forskare om kulturkommersialismen, Kulturpolitisk forskning och utveckling*, nr 2) bör kunna användas i nordiska sammanhang.

Vad beträffar de nordiska stödordningarna (3.5.4) uttrycks förhoppningen att det skall gå att finna andra finansieringskällor än den nordiska kulturbudgeten. Inga exempel ges hur detta skall bli möjligt i nuvarande ekonomiska situation. Frågan är om den nordiska aspekten kan hävda sig mot alla eftersatta behov i den nationella kulturbudgeten. Det är därför det är så angeläget att förankra de nordiska projekten på ett helt annat sätt än f. n. i ett nationellt kulturpolitiskt arbete. Vissa stödordningar som t. ex. det s. k. nabolandsstödet fungerar inte särskilt väl.

Kulturrådet kan instämma i behovet av informationsutbyte i fråga om bokutgivning, biblioteksfrågor och pressdistribution. Redan nu finns ett omfattande informationsutbyte men situationen förändras snabbt och det kan krävas nya former för utbyte. Det är givet att de nyligen tillsatta bok- och massmedieutredningarna kommer att hålla sig underrättade om utvecklingen i de andra nordiska länderna. Problemet ligger närmast i hur det erfarenhetsutbyte som är normalt i en utredningsfas skall kunna följas upp i det löpande arbetet.

Om det mycket diskuterade samarbetet på medieområdet, t. ex. genom satelliter skall fungera förutsätter det en vardaglig samverkan inom olika sektorer, vilket inte är fallet i dag.

I ministerrådsförslaget (3.5.9) föreslås en utvidgning av de existerande nordiska priserna till nya områden. Det kan enligt kulturrådets mening diskuteras i vad mån priser är ett lämpligt sätt att stimulera den kulturpolitiska utvecklingen. På nationellt plan i Sverige söker man komma ifrån den typen av insatser. Kanske är formen lämplig för att öka kunskapen om vad som händer i grannländerna.

3.6 Organisation

I ministerrådsförslaget diskuteras systemet med rådgivande kommittéer och man efterlyser synpunkter på behovet av förändringar. Det finns f. n. inga kopplingar mellan kulturrådet och den rådgivande kommittén för allmänkulturell verksamhet. Några löpande kontakter mellan de svenska ledamöterna och kulturrådet finns inte, trots att kulturrådet med sin styrel-

se, nämnder och många arbetsgrupper inrymmer en betydande sakkunskap på det kulturpolitiska området. Kulturrådet kan därför helt instämma i vad som sägs om behovet av en bättre kontakt med de organ som arbetar på nationell nivå. Rådet vill inte begränsa samverkansmöjligheterna på det sätt som görs i ministerrådsförslaget, när det sägs att det finns behov av att i enskilda frågor involvera tjänstemän inom centraladministrationen i de enskilda länderna. Skall kulturrådets kompetens utnyttjas bör också de ansvariga beslutsfattarna i styrelse och nämnder delta. Det aktualiserar en praktisk fråga som ofta glöms bort i det nordiska samarbetet och det är att det krävs tid för att ett ärende skall kunna passera genom rådets beslutsapparat. Denna remiss från ministerrådet har fått en sådan remisstid att det inte varit möjligt att underställa dokumentet kulturrådets styrelse.

Eftersom det samtidigt gäller att undvika en alltför långsam och byråkratisk beslutsprocess, kan den väg som anvisas i ministerrådsförslaget nämligen att ha referensorgan med representanter för nationella beslutande eller rådgivande myndigheter, vara en lämplig utväg.

När det gäller att välja representanter i nordiska organ är det viktigt att det blir dynamiska personer med god förankring i det kulturpolitiska arbetet på nationellt plan och med möjligheter att följa upp impulserna från det nordiska arbetet på hemmaplan. Det är också viktigt att det sker ett kontinuerligt utbyte av personer som sitter i olika valda organ. Det finns i dag personer som haft en sådan position i decennier. För statens kulturråd gäller att ledamöter tillsätts för tre år med möjlighet till i normala fall omförordnande endast en gång. En liknande regel skulle med fördel kunna tillämpas i nordiska organ.

En förutsättning för att de nationellt verkande organen skall kunna utnyttjas är att nordiska kultursekretariatet tar mer direkta kontakter för samarbete än vad som hittills varit vanligt. Nordiska kultursekretariatet bör spela en mer dynamisk roll i utvecklingen och ta fram vitala frågeställningar som med fördel kan diskuteras nordiskt utan att man därför syftar till att skapa nordiska samlarbetsprojekt. När kulturrådet i sin nyligen gjorda organisationsöversyn analyserat sina egna roller i dagens ekonomiska situation så har rollen att utveckla kunskaper, metoder och idéer fått en ökad betydelse. Generellt vill kulturrådet hänvisa till analysen av rådets uppgifter i organisationsöversynen, eftersom den i vissa delar kan anses relevant också för nordiska kultursekretariatet som måste spela många olika roller i ett nära samspel med en mängd institutioner och organisationer.

Uppgiften att informera, som med rätta betonas i ministerrådsförslaget, är också en viktig uppgift för kulturrådet, en uppgift som också diskuteras i organisationsöversynen. En samverkan på informationssidan med kulturrådet är naturlig, t. ex. genom att kulturrådets informationsblad Kulturrådet informerar, som går ut i 10 000 ex. till hela det svenska kultursamhället, innehöll mer nordiskt stoff.

I informationsavsnittet i ministerrådsförslaget diskuteras behovet av att i nationella utredningar ha med andra nordbor som resurspersoner. Den utvägen borde vara möjlig att pröva men en begränsning ligger i att det är dyrbart med resor och arvoden i ett läge då utredningsresurserna kontinuerligt beskärs. För att delta i ett utredningsarbete krävs ett aktivt deltagande i själva utredningsarbetet. Ett hinder för deltagande av nordbor i ett nationellt utredningsarbete är att det ofta saknas kunskap om vilken expertis som finns i grannländerna. Det finns dock utmärkta exempel på att kunskaper tillförts ett utredningsprojekt genom deltagande av en expert från ett annat land, nämligen ungdomsrådets utredning Ej till salu.

Stockholm den 28 augusti 1982

Anders Clason

Carl-Johan Kleberg

Arbetsmarknadsstyrelsen:

Rubricerade förslag berör endast till vissa delar Arbetsmarknadsverkets område. Nedanstående yttrande begränsas till dessa.

2.5 Det nordiska kontaktnätet

Ett väl fungerande kontaktnät inom Norden på olika nivåer och inom olika områden är en förutsättning för den fortsatta utvecklingen av allt nordiskt samarbete.

Arbetsförmedlingssamarbetet inom Norden med sin gemensamma arbetsmarknad (ny överenskommelse 1982), har utvecklat ett nät av nordiska kontaktpersoner på arbetsförmedlingarna i resp. land. För finsktalande arbetsvägledare i Sverige, vilka genomgått särskild utbildning inom arbetsmarknadsverket, har utsetts speciella kontaktpersoner vid arbetsförmedlingen i Finland. Arbetsmarknadsverket ser som en viktig uppgift att underlätta möjligheter att få arbete för nordiska medborgare som för längre eller kortare tid önskar arbeta i ett annat nordiskt land. I samarbetet rörande arbetsmarknadsfrågor ingår årliga seminarier med utbyte av erfarenheter och information mellan deltagare från samtliga nordiska länders arbetsförmedlingar. Dessutom sker sedan tio år tillbaka ett utbyte av arbetsförmedlingstjänstemän mellan Finland och Sverige. Liknande utbytesverksamhet har även diskuterats mellan de övriga nordiska länderna.

2.6 De ekonomiska förutsättningarna

2.6.2 Besparing genom samgående

Ett exempel på samutnyttjande av resurser är centret för arbetsmarknadsutbildning i Övertorneå dit elever söker sig från hela Nordkalotten.

Samarbetet skall nu utvidgas sedan överenskommelse träffats mellan de nordiska länderna om samarbete inom yrkesinriktad rehabilitering och arbetsmarknadsutbildning. Samarbetet berör dels personer bosatta i gränsområden, vilka kan beredas plats vid närmast belägna institution, dels personer som inte har tillgång till en speciell resurs i det egna landet men kan erhålla den i ett annat nordiskt land.

2.6.4 *De nationella insatserna*

Det i denna punkt nämnda "nordiska perspektivet" bör bl. a. användas vid bedömning av utbildningars meritvärde, inträdesvillkor vid utbildningsanstalter m. m. Det skulle innebära lättnader för rörligheten på den nordiska arbetsmarknaden.

3.3 *Undervisningsområdet*

3.3.1 Det är ett stort problem att utbildningen inte är bättre harmoniserad i de olika nordiska länderna. Problem för människor som flyttar mellan länderna för att ta arbete. Problem också för dem som genomgår en utbildning i ett annat nordiskt land att sedan få den godkänd i hemlandet. Detta gäller på alla nivåer i skol- och utbildningssystemet. Det är angeläget att få till stånd ett gemensamt system för bedömning av de olika ländernas utbildningar.

3.3.3 För invandrarundervisning dvs. hemspråksundervisning och stödundervisning rekryteras i första hand tvåspråkiga lärare bland sökande som redan är bosatta i landet. I viss mån rekryteras även med arbetsförmedlingens medverkan lärarkrafter från Finland för denna undervisning. Sådan tjänstgöring i ett annat nordiskt land torde vara utvecklande och stimulerande för de berörda lärarna och berikande för skolverksamheten i övrigt.

3.3.4 Arbetsmarknadsstyrelsen vill under denna punkt betona vikten av att hinder för att utnyttja studieplatser i annat nordiskt land undanröjs i möjligaste mån.

3.3.5–6 Vuxenundervisningen inom arbetsmarknadsutbildningens och den yrkesinriktade rehabiliteringens ram har fått möjlighet till att utveckla det nordiska samarbetet efter att den under punkt 2.6.2 nämnda överenskommelsen kommit till stånd.

3.3.7–8 Språkförståelsen inom Norden kunde ökas t. ex. genom anordnande av studiecirkel i språk där även avsnitt om resp. lands kultur ingår. Sådan verksamhet vore bra för t. ex. arbetsförmedlingens personal som kommer i kontakt med sökande till eller från andra nordiska länder och för lärare med elever från de andra länderna. AMS anordnar i samarbete med

Föreningen Norden kurser i svenska språket för finska ungdomar som fått sommarpraktik i Sverige.

Beslut om detta yttrande har fattats av undertecknad Rollén, avdelningschef. I beslutet har deltagit byråchefen Olderin. Ärendet har föredragits av byrådirektör Matthis.

Stockholm den 27 augusti 1982

Berit Rollén

Boel Matthis

Konstfackskolan:

Konstfackskolan har tagit del av ministerrådsförslaget och dess värdering av de faktorer, som präglat utvecklingen och av de som kan bli centrala under 1980-talet.

Sett ur vårt perspektiv vill vi framföra några synpunkter på det fortsatta samarbetet inom ramen för det nordiska kulturavtalet.

Förutsättningar

Konstfackskolan anser att de nordiska länderna inte får vara passiva utan medvetna och ta ett konstruktivt ansvar för kulturutbudet i världen. Vi ser dock en negativ sida i den "explosiva utbyggnaden av informations- och kommunikationssystemen" som ministerrådet nämner. Hårdare ställningstaganden och kulturell utslätning kan bli olyckliga följder om vi inte arbetar tillsammans, förenar våra resurser och tar vara på möjligheterna till utbyte av erfarenheter och impulser.

Vi anser att situationen nu är sådan att kulturinsatserna kan bli till verklig nytta även om vi befinner oss i besparingstider. Då är det särskilt viktigt att konstnärligt nyskapande och odlade kulturella värden inte sätts på undantag.

Konstfackskolan anser att utbildning och stöd till kvalificerade människor inom kulturyrken ger mesta utdelning både på kort och lång sikt.

Vi delar ministerrådets åsikt att

Om ett samhälle vill bevara sin kulturella nivå måste det alltså vara berett att satsa förhållandevis mera på kulturen. Insatser inom forskning, utbildning och övrig kultur kan bli verkningsfulla medel för att motverka inte minst de psykologiska följderna av en ekonomisk nedgång och även för att ta sig ur denna.

och anser att det utrymme vi ger kulturlivet när tiderna försämras är mått på hur öppet och vitalt vi vill att det samhälle skall vara som vi lever i.

Undervisningsområdet

Konstfackskolan anser

- att både lärare- och studerandeutbyte mellan de nordiska länderna på allt sätt bör underlättas

- att studiestödssystemet bör samordnas, så att den studerande får samma villkor för studier i ett annat nordiskt land som i hemlandet
- att studietid och examination får samma giltighet i de nordiska länderna
- att "systerskolor" redan nu kan starta ett samarbete med utbildning av lärare och utveckling av undervisningsmetoder och läromedel
- att rätt riktad information är nödvändig t. ex. till den enskilde läraren
- att en försöksperiod alltid måste finansieras över samnordiska kulturbudgeten och inte bli beroende av lokala högskolans ekonomi
- att stöd till kvalificerade yrkesutövare som kan förmedla sitt kunnande är viktigare än stöd till "stora delegationer"
- att speciella utbildningar, t. ex. konservators- och fotografutbildning, kan ligga inom ramen för det nordiska samarbetet.

Men Konstfackskolan anser att både grund- och efterutbildning också bör kunna ske på internationell bas, så "att de nordiska länderna står öppna mot världen och lämnar sitt bidrag till det internationella kulturutbytet".

Forskningsområdet

I remissen talas om det allmänskulturella området som "täcker teater, musik, litteratur, film, bildkonst, ungdomsarbete och samiskt kulturliv"

3.5.2 Forskningen är i tillväxt på det allmänskulturella området. Särskilt har de socio-ekonomiska faktorernas inverkan på kulturutvecklingen gjorts till underlag för forskning, och i anslutning här till kulturindustrins och mediaindustrins verkningar, särskilt på barn- och ungdomskulturen. Sett i förhållande till den totala volymen av forskning inom Norden är dock forskningen på det allmänskulturella området ytterst blygsam. Man bör i fortsättningen sträva efter att tillgängliga nationella och nordiska forskningsresurser i ökad utsträckning kan frigöras även för forskningsbehov på detta fält.

3.5.3 Det är vidare angeläget att resultaten från forskning på det allmänskulturella området, liksom erfarenheterna från den omfattande verksamhet som äger rum inom ramen för de nordiska institutionernas och stödordningarnas ram, blir presenterade och ställda till förfogande för det praktiska kulturarbetet. För detta ändamål kommer det att finnas stort behov av konferenser, seminarier, symposier och publikationer.

Deltagande i det internationella kultursamarbetet genom framför allt UNESCO och inom ramen för den europeiska kulturkonventionen är viktigt för att kulturavtalets organ skall vara orienterade om den internationella utvecklingen och för att undvika dubblering av arbetsinsatser och undersökningsprojekt.

Konstfackskolan är speciellt intresserad av den forskning, som kallas konstnärligt utvecklingsarbete, där vi vet att vi har kunnande och dess-

12-31:a sessionen B37/k Suppl.

utom framgång i förmedlingen av resultaten till brukare och allmänhet. Inom konstnärligt utvecklingsarbete skulle nordisk samverkan ge ökad kvalitet och aktivitet över hela området.

Konstfackskolan anser

- att de konstnärliga högskolorna har den erfarenhet och det kreativa tänkande som behövs för att aktivt ingå i forskningsteam, seminarier och utbildning, och för att söka nya vägar och områden även inom traditionell forskning,
- att till konstnärligt utvecklingsarbete bör en större finansiering ske från den samnordiska kulturbudgeten.

Som ”utgångspunkt för det fortsatta praktiskt-politiska samarbetet inom ramen för det nordiska kulturavtalet” anser Konstfackskolan det viktigt

- att sakkunskap utnyttjas på alla plan
- att direktkontakter tas med ansvariga och kompetenta personer i de enskilda länderna
- att informationsutbytet blir mer aktivt både inom Norden och internationellt
- att gemensamma försök och projekt startas inom utbildning, forskning och konstnärligt utvecklingsarbete
- att planmässigt stöd till projekt som ger publicitet samt ökad spridning av samarbetsresultaten, är nödvändigt.

Med konkreta exempel vill vi påverka de enskilda ländernas politiska liv och samhällsförvaltning till nordiskt medvetande.

Stockholm den 5 augusti 1982

Gunilla Lagerbielke

Solveig Månsson

Musikhögskolan i Stockholm:

3.3 Undervisningsområdet

Musikhögskolorna i Norden har ett väl utvecklat samarbete, formaliserat – ehuru ändå informellt – i Nordiska konservatorierådet. Rådet har bl. a. tagit som sin uppgift

- att främja lärarfortbildningen, senast exempelvis genom en nordisk musikteoretisk forskarkurs och en interpretationskurs i solosång, båda under medverkan av nordisk och icke-nordisk expertis;
- att främja harmoniseringen av utbildningsplaner o. likn., vilket haft betydelse vid reformeringen av den högre musikutbildningen i resp. land;

- att anordna eller medverka vid genomförandet av viss kursverksamhet för studerande, som kräver speciella lärarresurser; en rad exempel kan nämnas;
- att bl. a. genom biennialerna för unga nordiska solister bidra till att lansera nordiska unga musiker inför nordisk men också en internationell publik; 1982 års biennial anordnas i Stockholm vecka 39 omfattande 12 offentliga konserter med radio- och delvis tv-inspelning;
- att framträda som ett "nordiskt block" inom den europeiska associationen för musikakademier och -högskolor/konservatorier m. m.

Nordiska konservatorierådets verksamhet bedrivs utan stora kostnader – ca 5 000 SKr. per år och högskola. Ett arbetsutskott med en deltidsengagerad sekreterare svarar för det kontinuerliga arbetet, som också innefattar förberedelser för och uppföljning av den årliga konferensen.

Den ovan nämnda verksamheten finansieras dels av högskolorna själva eller av fondmedel o. dyl., som kan stå till deras förfogande eller utverkas, dels i vissa fall genom särskilda anslag. Biennialerna exempelvis, som är synnerligen kostnadskrävande, stöds av Nämnden för nordiskt musiksamarbete (Nomus). Samverkan innebärande såväl ekonomiska som personella åtaganden med resp. lands organisationer för konsertverksamhet (i Sverige Rikskonserter, Stockholmsfilharmonien, riksradien samt organisationer som Sveriges artisters och musikers intresseorganisation (SAMI), kulturfonder etc.) möjliggör dessa stora åtaganden.

Så långt fungerar det nordiska samarbetet på musikutbildningsområdet sålunda väl. I ett avseende återstår dock mycket att önska, nämligen i fråga om möjligheterna att genomföra lärarutbyten. Därmed avses då inte enstaka gästföreläsningar o. dyl. utan en under en längre period, minst 8–10 veckor, pågående undervisningsperiod. För närvarande är anställnings- och lönevillkoren så olika även inom Norden att utbyten är ytterst svåra att förverkliga på rimliga villkor för lärarna.

Problemet är självfallet svårbemästrat, bl. a. eftersom det är avhängigt fackligt träffade personalavtal. Med ett tämligen blygsamt tillskott av pengar borde emellertid utbytesverksamheten kunna realiseras utan personliga uppoffringar av de deltagande lärarna. Formerna bör utredas närmare. Med tanke på de små nordiska ländernas begränsade tillgång till specialister skulle ett smidigt utbytessystem kunna tillföra de nordiska musikhögskolorna och sannolikt även andra högskolor betydande pedagogiska och konstnärliga värden.

Stockholm den 9 augusti 1982

Ingemar Gabrielsson

Det nordiska kultursamarbetet har berört förvaltningsnämnd V:s ansvarsområde dels i fråga om grundutbildningen och de konstnärliga utbildningarna, dels i fråga om forskningen. De förslag till förändringar inför 1980-talet som bilagan aviserar berör i hög grad förvaltningsnämndens område.

Förvaltningsnämnden vill i sin bedömning utgå från och instämma i förslaget uppfattning att de nordiska länderna måste bli öppna mot världen och lämna *sitt* bidrag till det internationella kulturutbytet. "I synnerhet kan detta bli fallet om de arbetar tillsammans och förenar sina resurser".

Förvaltningsnämnden har under senare år haft anledning att brottas med problemet om minskade resurser för en växande verksamhet och ett stigande behov. Samma problem brottas man med – och i än högre grad – vid Köpenhamns universitets humanistiska fakultet. Ett visst samarbete har av den anledningen inletts. För att inte i en åtstramningssituation de små ämnena och de genom den vetenskapliga specialiseringen nyetablerade ämnena eller inriktningarna skall helt försvinna framstår det som ytterst väsentligt att de nordiska länderna inom ramen för det nordiska kulturavtalet ser över sina *gemensamma* personella resurser och slår vakt om unika traditioner, som nu hotas av nedläggning. Det är förvaltningsnämndens uppfattning att den nordiska administrativa strukturen varit alltför svag för att effektivt medverka till nordiska lösningar av konkreta problem inom den högre utbildningen och att betydligt större samarbetsområden står att uppnå.

Även när det gäller forskarutbildningen har de nordiska initiativen haft svårt att få full effekt. Förvaltningsnämnden hälsar därför med tillfredsställelse att förslaget innebär en förändring från tillfälliga nordiska forskarkurser till utbyggnad av systematiskt samordnad forskarutbildning vid de nordiska universiteten. I ett läge med krympande rekrytering till forskarutbildning och knappa resurser framstår detta som en god lösning för att på sikt behålla Nordes forskarutbildning på samma kvalitetsnivå som de stora kulturationernas forskarutbildning.

Till slut vill förvaltningsnämnden instämma i förslaget krav på mer information mellan de nordiska länderna på alla områden. Ansatser till revirtänkande *mellan* de nordiska länderna på det kulturella området måste avlösas av vad förslaget kallar "ett nordiskt medvetande". Förvaltningsnämnden har uppfattningen att det nordiska kultursekretariatet här fyller en stor och viktig uppgift och att vad som saknas är en förankring i

nationella miljöer av insikten att nordiskt samarbete är en självklarhet, om vi skall kunna leva upp till vårt ansvar för "kulturutbytet i världen".

Lund den 6 augusti 1982

Birgitta Odén

Sten Kindlundh

Regionstyrelsen i Umeå högskoleregion:

Inledning

Ministerrådsförslaget är, som framhålls, ej ett handlingsprogram i traditionell mening, dokumentet skall i stället tjäna som en utgångspunkt för det fortsatta samarbetet inom ramen för det nordiska kulturavtalet. Som en konsekvens av detta är dokumentet föredömligt kort men också fritt från detaljerade förslag. Det är därför lätt för regionstyrelsen i Umeå högskoleregion att instämma i de övergripande synpunkter och allmänna förslag som framförs. I sitt yttrande väljer styrelsen att endast understryka några av de förslag som framförs och i viss mån komma med kompletterande synpunkter.

Allmänt

Värdet av nordiskt kultursamarbete är stort. Inom utbildning, forskning och det allmänskulturella området visar utvärderingar att samarbetet, erfarenhetsutbytet, strävan efter att uppnå jämförbarhet och samstämmighet mellan utbildningar m. m. fungerar relativt väl. Samarbetet – och vidareutvecklandet av detsamma – kan bidra till ökad effektivitet och ett bättre resursutnyttjande. Det kan dock inte nog starkt understrykas att nordiska kontakter har ett värde i sig. Kulturutbyte, utbildningssamarbete, radio- och TV-samarbete, en utbyggd nordisk turism, ungdomsutbyte m. m., bidrar till att stärka den nordiska samhörigheten och kulturidentiteten och underlättar därigenom också samarbete och gemensamt ansvarstagande på det internationella planet.

En brist i det hittillsvarande nordiska kultursamarbetet har varit att de breda befolkningsgrupperna i ringa utsträckning nåtts och påverkats av detsamma. Det förefaller därför regionstyrelsen rimligt att en stor del av insatserna i framtiden bör inriktas mot dessa grupper. Bland annat kan detta göras genom stöd åt Nordenföreningarna, folkbildningsorganisationer och andra folkrörelser samt genom andra åtgärder för att främja olika former av kulturutbyte. Inte minst bör åtgärder sättas in för att förbättra den nordiska språkförståelsen. Genom stöd åt de nordiska språkens ställning inom respektive lands ungdomsskolor, spridning av nordis-

ka radio- och TV-program m. m. torde språkförståelsen öka, genom den sistnämnda åtgärden inte minst i de breda befolkningslagren.

Utbildning

Arbetet med erfarenhetsutbyte och strävandena att underlätta lärar- och elevutbyte bör fortsätta liksom arbetet med att göra utbildningarna jämförbara med varandra. Gemensamma insatser bör kunna göras för att stärka språkliga och etniska minoriteters ställning i de nordiska länderna, samarbetet och erfarenhetsutbytet bör omfatta åtgärder riktade till den samiska befolkningen samt inom- och utomnordiska invandrargrupper.

Inom högskolesektorn finns i Umeå högskoleregion ett samarbete inom ramen för Nordkalott-, Mittnorden- och Kvarkensamarbetet. Detta har givit goda erfarenheter, men samarbetet bör kunna fördjupas såväl inom grundutbildningsområdet som för fort- och vidareutbildning. Samarbetet kan dels avse gemensamt utnyttjande av befintliga utbildningsplatser, dels utveckling och genomförande av nya utbildningar som tillgodoser nya, smala utbildningsbehov.

Regionstyrelsen har ovan nämnt behovet av att öka den nordiska språkförståelsen. Det arbetet bör ges hög prioritet då språkförståelsen är grunden för fördjupat nordiskt samarbete på alla fält, även utanför kulturavtalets ramar.

Forskning

De samarbetsområden som nämns i dokumentet är viktiga. Särskilt vill regionstyrelsen peka på värdet av samarbete kring datorbaserade informationssystem samt samarbete kring forskningsinformation till nyttjare och allmänheten. Det i Umeå högskoleregion pågående forskningssamarbetet, främst inom det tekniska området, är värdefullt för regionen. Det arbete som nu pågår för att vidga samarbetet till att omfatta även andra fakultetsområden, är viktigt och bör stödjas förslagsvis genom ett nordiskt forskningsråd.

Allmänkulturella området

Regionstyrelsen instämmer i vikten av ökat nordiskt samarbete inom radio- och TV-området, kring videogram, film och böcker. Insatser som riktar sig till barn och ungdom bör prioriteras.

Regionstyrelsen kan i stort instämma i de synpunkter som framförs beträffande hur de för det allmänkulturella samarbetet tillgängliga medlen skall användas. De skall vara rörliga, inte utnyttjas för reguljär verksamhet och endast i undantagsfall täcka resekostnader. Med hänsyn till att resekostnaderna ofta utgör det största hindret för ökade nordiska kontakter bör särskilda åtgärder vidtas för att underlätta resor mellan de nordiska länderna. I konsekvens med vad regionstyrelsen ovan sagt om värdet av nordiska kontakter och det önskvärda i en ökad satsning på åtgärder

riktade mot breda befolkningsgrupper bör medlen bl. a. kunna användas till stöd åt nordiskt kulturutbyte mellan körer, teatrar, musikgrupper, folkdansgrupper m. m.

Organisation

Den flexibilitet som präglar synen på organisation och behovet av rådgivande grupper är bra. Uppsättningen av kommittéer och arbetsgrupper för de tre huvudområdena utbildning, forskning och allmänkulturell verksamhet behöver inte vara identisk. Tillfälliga grupper för särskilda behov har ofta visat sig utföra förtjänstfullt arbete. Att det, vid sidan av arbete med kommittéer, arbetsgrupper m. m., förekommer kontakter på den nationella nivån, ofta tjänstemän emellan, är oundvikligt. Att dessa kontakter inte inskränker sig till ministerie/departementsnivå, utan utsträcks till centrala ämbetsverk (motsv.), menar regionstyrelsen är nödvändigt.

Beslut i detta ärende har fattats av regionstyrelsens ordförande Georg Andersson i närvaro av tf. kanslichefen Folke Bergman och avdelningsdirektören Per Eklund, föredragande.

Umeå den 12 augusti 1982

Georg Andersson

Per Eklund

Högskolan i Östersund:

— — — och högskolan, som anser att endast avsnitten 3.3 och 3.4 faller inom dess kompetensområde, vill med anledning härav anföra följande.

Högskolan i Östersund som är relativt liten och starkt koncentrerad till AES-sektorn, är mycket positiv till i avsnitt 3.3.4 framförda förslag till att underlätta ett gemensamt nordiskt utnyttjande av studieplatser och lärarkrafter, och menar att detta — ev. försöksvis — skulle kunna ske inom ramen för det redan etablerade Mittnordenssamarbetet mellan högskolorna. Högskolans i Östersund starka intresse för ett samarbete över de nationella gränserna när det gäller t. ex. lärarkrafter bottnar inte bara i en övertygelse om att detta skulle medföra kvalitativa fördelar, utan har givetvis också en grund i dess geografiska läge — avståndet till Trondheim understiger således väsentligt avståndet till regionuniversitetet i Umeå, vartill kommer att kommunikationerna västerut är bättre.

Högskolan i Östersund saknar fasta forskningsresurser, men har icke desto mindre — som senast beskrivits i AF för budgetåren 1983/84–1987/88 — med statliga medel och stöd av andra intressenter, bedrivit ett relativt omfattande forsknings- och utvecklingsarbete. I en tid av starkt krympande ekonomiska resurser, jfr t. ex. högskolans skrivelse till universitets-

kanslern 1982-06-03 (dnr 199/82/C4) kan det förmodas att resurserna skulle kunna utnyttjas bättre inom ett intensifierat nordiskt samarbete på forskningsområdet. Ett nordiskt forskningspolitiskt råd skulle kunna bidra till ett optimalt resursutnyttjande, inte bara som i förslaget inom "små" forskningsområden, utan även inom för de nordiska länderna gemensamma problemområden, som t.ex. den för högskolan i Östersund mycket intressanta glesbygdspromatiken.

Förslaget om en permanent och systematisk nordisk forskarutbildning skulle tvivelsutan även ge positiva bidrag till ett bättre utnyttjande av de nordiska ländernas internationellt sett små och spridda forskningsmiljöer.

Sammanfattningsvis anser högskolan i Östersund att ministerrådsförslaget innehåller många tankegångar och förslag som kan bli värdefulla för och kunna aktivisera den allmänna debatten om det nordiska kultursamarbetet på 1980-talet.

Östersund den 10 augusti 1982

Stefan Hammarqvist

Rektor

Högskoleutbildningen i Skövde:

Rektorsämbetet vid högskolan i Skövde har små möjligheter att anlägga principiella eller detaljerade synpunkter på det utsända ministerrådsförslaget. Rektorsämbetet inskränker sig därför till att stödja den tanke som utvecklas i avsnitt 3.3.4, där ministerrådet förutsätter gemensamt utnyttjande av studieplatser och lärarkrafter. I all synnerhet vill rektorsämbetet livligt understödja tanken att man i största möjliga utsträckning bör eliminera de formella och praktiska hinder som kan finnas för högskolelärare att fullgöra en del av undervisningsskyldigheten i ett annat nordiskt land. Bland annat borde ett utbyte av lärare, exempelvis mellan småhögskolor i Sverige och distriktshögskolor i Norge, i många fall vara mycket givande. Även utbyte av erfarenheter på högskoleadministrativ nivå borde vara av värde.

Skövde den 11 augusti 1982

Lars-Erik Johansson

Kanslichef

Forskningsrådsnämnden:

Det bör understrykas att ministerrådets förslag inte är ett konkretiserat handlingsprogram utan närmast skall ses som ett underlag för fortsatta diskussioner om inriktning och former för det framtida samarbetet inom kulturarbetets område.

Nämnden vill inledningsvis konstatera att forskningsfrågorna står centralt även i de delar av ministerrådsförslaget som diskuterar undervisningsfrågor och allmänna kulturfrågor och att forskningen i båda fallen ses som en strategisk resurs för att utveckla det nordiska samarbetet. I båda fallen konstateras att nationella och nordiska resurser behövs för att utveckla sådan, sektoriellt motiverad, forskning. När det gäller den forskning som berörs i ministerrådsförslaget diskuteras relativt utförligt dessa frågor och betonas att såväl när det gäller sektorsforskning som s. k. grundforskning bör huvudprincipen vara att nationella källor skall finansiera den nordiska forskningen. Bortsett från att häri ligger en viss grad av motsättning vill nämnden understryka att en finansiering av forskning med särskilda nordiska medel inte behöver stå i motsättning mot ambitionerna att forskning skall stå i samklang med nationella prioriteringar. Det får i diskussionen inte undanskymmas att särskilda nordiska medel – som redan i dag för övrigt avdelats för en rad institutsbundna forskningsaktiviteter – i sig också innebär en rad fördelar om man vill aktivt främja ett nordiskt forskningssamarbete. Nämnden har tidigare haft anledning, och vill ånyo, understryka att inrättandet av ett nytt forskningspolitiskt råd utan möjligheter att med nordiska medel finansiera aktiv forskning innebär risker för en av ingen önskad, kraftlös, byråkratisering av nordiskt forskningssamarbete.

När det gäller formerna för samarbete vill nämnden i linje med ministerrådets förslag starkt understryka den potential för samarbete som ligger i gemensam nordisk forskarutbildning och att ett ökat samarbete direkt mellan universiteten i detta sammanhang är angeläget.

Inför tanken på särskilda nordiska datoriserade informationssystem rörande forskningsresultat vill dock nämnden markera stark skepsis.

När det gäller diskussionen om de organisatoriska frågorna vill nämnden understryka att ett inrättande av ett nordiskt forskningspolitiskt råd bör medföra att den nordiska rådgivande kommittén för forskning (RKF) läggs ner.

Stockholm den 24 augusti 1982

Ingemar Mundebo

Hans Landberg

Statens ungdomsråd:

— — — Mot bakgrund av förslagets omfång är remisstiden uppseende-väckande kort. Den medger inte en tillfredsställande penetrering av förslaget alla delar. Att förslaget utformats mer som ett diskussionsunderlag än som ett genomarbetat handlingsprogram får också konsekvenser vid bedömningen. Med de reservationerna ber statens ungdomsråd att få anföras följande.

2 Ändrade förutsättningar

Inledningsvis presenteras några förändringar på olika samhällsområden, som kommer att skapa ändrade förutsättningar för kultursamarbetet inom Norden under 80-talet. Genom att inordna kulturfrågorna i ett större sammanhang har Ministerrådet funnit en riktig utgångspunkt för sina förslag. Den snabba kommunikationstekniska utvecklingen, det växande intresset för närmiljön, ett mer globalt perspektiv, ökat tvärgående samarbete över olika sektorsgränser och det ekonomiska lägets effekter på kultursatsningarna får otvetydigt effekter på det kulturella samarbetet. Oavsett hur snävt eller vitt gränsen sätts för vad begreppet kultur innefattar, påverkas kulturen ständigt av allt som har med människors liv och samhällets utformning att göra.

Statens ungdomsråd har under 1970-talet i sitt arbete med barns och ungdomars uppväxtmiljö ägnat speciellt intresse åt den kommersiella ungdomskulturen. Den arbetsgrupp som lett det omfattande utredningsarbetet har i slutrapporten Ej till salu presenterat en strategi för hur barns och ungdomars uppväxtvillkor kan förbättras. Rådet har ännu ej tagit ställning till utredningens samlade förslag, men vill ändå bifoga slutrapporten (bilaga 1) som ett exempel på hur de kulturella frågorna måste knytas an till samhällsutveckling, sociala förhållanden, historisk bakgrund etc. Förslaget om samarbete över traditionella fackgränser blir med denna utgångspunkt speciellt intressant. Rådet delar därför uppfattningen att det vore önskvärt att undersöka hur de kulturpolitiska och samhällspolitiska reformer, som genomförts i de nordiska länderna svarar mot reella behov och vilka effekterna blivit av decentralisering resp. centralisering, småskalighet kontra storskalighet osv.

En förändrad förutsättning som inte nämns i förslaget är den invandring som skett till de nordiska länderna. Kultursamarbetet kommer framdeles att starkt påverkas av att de nordiska länderna blir mer och mer mångkulturella. Förståelsen för den rikedom denna utveckling erbjuder måste fördjupas och framhållas, när nordiskt kulturutbyte diskuteras.

I avsnitt 2.6.3 behandlas de ekonomiska ramarna för det framtida nordiska kultursamarbetet. Diskussionen mynnar ut i den uppgivna slutsatsen att vi måste avstå från förhoppningarna om ett brett deltagande i det nordiska kulturutbytet om inte de nordiska ländernas kulturanslag kraftigt höjs.

Statens ungdomsråd menar att även om de ekonomiska förutsättningarna kan ge anledning till oro, måste det nordiska kultursamarbetet även i framtiden bygga på att många människor engageras. Det finns också goda möjligheter att upprätthålla ett brett deltagande i nordiska aktiviteter. För att nå ut till stora grupper är folkrörelserna omistliga kanaler. Det är därför på sin plats att folkrörelser, inklusive folkbildningsförbund och ungdomsorganisationer, mer aktivt uppmärksammas när ett handlingsprogram för 80-talets nordiska kultursamarbete utarbetas. Folkrörelserna och den folkliga bildningstraditionen är värdefulla och särpräglade drag i nordisk kultur. De kan aktivt bidra till att föra ner det nordiska kultursamarbetet på lokal nivå, där det blir tillgängligt för breda grupper.

3 Förslag

3.3 Undervisningsområdet

Skolan är en viktig kulturbärare. Ett ökat samarbete inom undervisningen får därmed gynnsamma kulturpolitiska effekter. Det vore synnerligen önskvärt att tillgången på utbildning kunde breddas på det sätt förslaget anger. Att det nordiska samarbetet på utbildningsområdet också omfattar vuxenutbildningen är angeläget.

3.4 Forskningsområdet

Rådet stöder de förslag som lämnas till ökat utbyte på forskningens område. Speciellt angeläget är det att forskningen om barn- och ungdomskulturen ökar genom att tillgängliga nationella och nordiska forskningsresurser frigörs för forskningsbehov på detta fält och genom ökad information och ökat utbyte av forskningsresultat. Det är också viktigt att få till stånd praktiska, konkreta åtgärder baserade på de forskningsresultat som redan finns. Det gäller inte minst åtgärder inom barn- och ungdomskulturen utifrån socio-ekonomiska aspekter.

3.5 Allmänskulturella området

I avsnitt 3.5.4 finns ett förslag att de nordiska stödordningarna inte, utom i undantagsfall, skall få användas till rese- och uppehållskostnader. De skall reserveras för den innehållsliga delen av projekten.

Förslaget skulle få mycket ogynnsamma konsekvenser inte minst för ungdomssamarbetet i Norden. En rad projekt kommer inte att kunna genomföras. Det är resor och uppehåll som medför extrakostnader. Innehållet i verksamheten blir inte automatiskt dyrare för att en aktivitet förläggs till ett grannland. Det är de många deltagarnas möjlighet att komma samman som måste utmärka det nordiska samarbetet. Ungdomsrådet motsätter sig därför kraftigt en sådan utveckling.

I Ministerrådsförslaget nämns vid flera tillfällen behovet av ökat samarbete på mediaområdet. I avsnitt 3.5.5 sägs att ett utbyggt TV-samarbete mer än något annat kan bidra till att skapa en bred nordisk samhörighet.

I sitt yttrande över rapporten Nordisk radio och television har rådet bl. a. anfört följande:

”Ett samarbete på radio- och TV-området inom Norden är naturligtvis önskvärt. Vi har redan nu ett samarbete mellan de nordiska radioföretagen inom Nordvisionen. Programsamarbetet sker bl. a. genom utväxling av program. En ökad satsning på olika former av samarbete inom Nordvisionen skulle till en rimlig kostnad kunna öka det nordiska kulturutbytet.”

Rådet delar emellertid inte uppfattningen att ett TV-samarbete är det mest verkningsfulla redskapet för att öka den nordiska gemenskapen. I ovan citerade yttrande gav rådet också exempel på åtgärder som bättre skulle främja den nordiska samhörigheten:

”... åtgärder inom förskola, skola och vuxenutbildning — — — ökat utbyte av musik, film, teater etc. — — — en rejäl satsning på föreningslivet. I dag finns ca 1,4 milj. DKK för ungdomsorganisationernas nordiska samarbete. (1982 är summan ca 2 milj. DKK). En satsning på olika former av kulturutbyte, inte minst genom föreningslivet, ger de största förutsättningarna för att många människor skall nås och för att skapa levande och varaktiga aktiva kontakter. En sådan nordisk kulturgemenskap skulle också bli en tillgång och en styrka i förhållande till det kulturinflytande som Norden utsätts för utifrån.”

Förslaget om permanent samarbete om problemen kring en ökad video-distribution bör snarast förverkligas.

3.6 Organisation

Enligt rådets mening bör de rådgivande kommittéerna finnas kvar. De bör ses som en stor tillgång för Ministerrådet. Ungdomsrådet är inte främmande för att kommittéerna också får en beslutande funktion, vilket skulle leda till att de kan ta fler initiativ och uträtta mer.

En ökad kontakt mellan de nationella centraladministrationernas och kultursekretariatets tjänstemän är naturligtvis önskvärd för att undvika parallellarbete, öka utbytet av idéer och mer allmänt stärka kontakterna i det vardagliga arbetet.

Stockholm den 24 augusti 1982

För statens ungdomsråd

Leif Zetterberg

Ordförande

Lars Franklin

Huvudsekreterare

Sveriges turistråd:

Nordiska medborgare besöker i dag varandras länder i större omfattning än någonsin tidigare. Årligen registreras för närvarande sju miljoner övernattningar i Norden av besökare från nordiska länder. Nordbor är även den ojämförligt största turistkategorin i samtliga länder i Norden. När Sveriges turistråd 1982 tog initiativet till projektet "Res i Norden", som drivs av Nordisk Turistråd med aktivt stöd av Nordiska ministerrådet, var detta i förvisningen om att resandet mellan de nordiska länderna kan ökas ytterligare. Det är inte bara av ekonomiska skäl som denna internordiska närturism visar en så uppmuntrande utveckling. En liknande kulturbakgrund, utmärkta kommunikationer, passfrihet och relativt små eller inga språksvårigheter inger trygghetskänsla, samtidigt som de olikheter som finns blir intressanta och stimulerande upplevelser för besökande turister. I Sverige har vi under de första sju månaderna 1982 kunnat notera en väsentligt högre ökningsprocent av nordbor än av turister från övriga europeiska länder på våra inkvarteringsanläggningar jämfört med fjolåret.

De möjligheter som bjuds att genom detta intensiva resande även öka förståelsen och uppskattningen av varandras kulturer inklusive språken ligger i öppen dag. Utbudet av seminarier och symposier med deltagande från andra nordiska länder kan ökas liksom även radio- och TV-program, som animerar till besök i grannländerna. En mycket viktig del av det nordiska kulturutbytet på bred front sker genom skolor, yrkes- och idrottsföreningar, vänortsutbytet samt de många sammanslutningarna av ideell karaktär, där personer med liknande intresseinriktning är verksamma. Även om det idag finns goda och omfattande internordiska kontakter inom föreningsvärlden kan dessa utvecklas ytterligare och bli värdefulla replipunkter för ett givande erfarenhetsutbyte och inte minst för ömsesidiga besöksresor. Här finns då redan en yrkes- eller intressegemenskap som en god utgångspunkt för vidgade relationer över gränserna.

Vad avslutningsvis nordiskt samgående i frågor av gemensamt intresse beträffar har vi inom turismen goda erfarenheter. Nordisk turistråd, samarbetsorganet för de fem nordiska ländernas nationella turistorganisationer, har bl. a. i nära samverkan med Nordiska ministerrådet fortlöpande initierat en rad gemensamma projekt främst avseende marknadsföring, undersökningar och utbildning. Stora besparingar har kunnat åstadkommas genom sådant samgående och det råder enighet om att fortsätta på denna väg.

Stockholm den 31 augusti 1982

Sveriges turistråd

Bertil Harrysson

Verkst. direktör

Vetenskapsakademien:

Vetenskapsakademien instämmer i de allmänna synpunkter som framförs rörande betydelsen av det nordiska samarbetet inom forskningen. Inom de naturvetenskapliga områden som utgör akademiens huvudintresse, är forskningen internationell, vilket bl. a. innebär att standardkraven preciseras av det internationella vetenskapliga utbytet och att det naturliga samarbetet sträcker sig långt utanför Nordens gränser.

Detta innebär ej att ett nordiskt samarbete inom sådana områden är ointressant. I förslaget nämns t. ex. arbetsfördelningen mellan nordiska länder så att vissa uppgifter utförs "på samtliga länders vägnar". I den andra änden av skalan finner man exempel på en samordning av resurserna t. ex. för anskaffande av tung vetenskaplig utrustning. Ett ytterligare stöd till sådan verksamhet såsom den bedrivs exempelvis i samarbete mellan forskningsråden är enligt akademiens mening önskvärt.

Vid samtliga akademiens sex institutioner pågår nordiskt samarbete i skilda former. Sålunda bedrivs den matematiska forskningen vid Mittag-Lefflerinstitutet med bidrag från övriga nordiska länder och Abisko naturvetenskapliga station samarbetar inom ekologin med de nordliga finska och norska stationerna. Samarbetsnämnden för de nordiska naturvetenskapliga forskningsråden har tillsatt en arbetsgrupp för att utreda möjligheterna att gemensamt uppföra tung vetenskaplig utrustning vid akademiens forskningsstation för astrofysik på La Palma.

Inom de bio- och geovetenskapliga områdena finns speciella förutsättningar genom likartade naturförhållanden i de nordiska länderna.

Akademien vill dessutom nämna det miljömedicinska området. De nordiska länderna har likartade kulturella och demografiska förhållanden samtidigt som befolkningens hälsotillstånd i många fall är detsamma. Samtliga nordiska länder har utvecklat omfattande miljömedicinska program, vilkas effektivitet dock borde kunna ökas genom förbättrad samordning. En samverkan mellan de nordiska länderna såväl vid utarbetandet av miljömedicinska projekt som vid värderingen av enskilda sådana är särskilt angelägen. Som exempel kan nämnas frågor som rör *dels* sambandet mellan miljö och förekomsten av missbildningar, *dels* möjligheterna att nedbringa frekvensen av olika missbildningar genom förbättringar av miljön för gravida kvinnor. Mycket önskvärt vore om forskning i nämnda frågor kunde genomföras på internordisk bas i ett eller flera u-länder.

Bland övrigt nordiskt samarbete, som akademien anser värt att utveckla kan de gemensamma akademisymposierna samt akademiernas samarbete vid utgivning av tidskrifter (Physica Scripta, Zoologica Scripta, AMBIO osv.) nämnas. Helt allmänt vill akademien framhålla den helt unika vetenskapliga kompetens, som finns samlad i de enskilda akademierna och som borde utnyttjas vid utformandet av nordiska forskningsprogram.

När nu ett forskningspolitiskt råd skall inrättas, är det väsentligt att dess verksamhet bedrivs i nära samarbete med företrädare för forskningen, såsom det sker i redan existerande samarbetsorgan mellan forskningsråden.

Avslutningsvis vill akademien instämma i förslaget om ökat nordiskt samarbete rörande spridning av information om forskning och forskningsresultat såväl till dem som har direkt användning av den som till allmänheten.

Stockholm den 26 augusti 1982

Kungl Vetenskapsakademien

Tord Ganelius

Ingenjörsvetenskapsakademien har i skrivelse den 8 juni 1982 förklarat sig avstå från yttrande i anledning av ministerrådsförslaget.

Svenska bokförläggareföreningen:

I anslutning till avsnittet angående det nordiska kontaktnätet (2.5) önskar föreningen erinra om att bokförlagsbranscherna i de nordiska länderna sedan lång tid har ett etablerat samarbete och erfarenhetsutbyte. Det övergripande organet i detta samarbete utgörs av Nordiska Bokförläggarrådet som har formaliserande överläggningar vart tredje år. Senaste råds-mötet hölls i Stockholm i april 1981 varvid bl. a. diskuterades förhandlingarna med upphovsmännen, förändringarna inom upphovsrätten, försäljningskanalernas utveckling, det branschpolitiska arbetet samt den nordiska bokbranschstatistiken. Bokförläggareföreningarna i de nordiska länderna har härtill ett löpande samarbete i skilda kulturpolitiska, rättsliga och branschekonomiska frågor. De enskilda bokförlagen har ett väl fungerande kontaktnät med andra bokförlag i Norden, vilket i första hand rör köp och försäljning av utgivningsrättigheter. Bokförlagens verksamhet i denna del utgör i realiteten en direkt förutsättning för det nordiska litteraturutbytet. Även redaktionellt och utgivningsmässigt finns ett väl fungerande samarbete mellan förlag i de nordiska länderna. Som exempel härpå från senare tid kan nämnas två stora flerbandsverk om världshistorien som båda är resultatet av ett internordiskt förlagssamarbete.

I avsnittet 3.5.8. sägs att de nordiska länderna har anledning att studera varandras metoder för att stimulera bokutgivning, bokförsäljning och bokutlåning.

För svenskt vidkommande har i första hand den s. k. norska modellen varit föremål för ingående studier av statliga utredningar inom litteratur-

området. Statsmakterna har emellertid valt att i annan ordning och i mer begränsad omfattning lämna stöd till bokbranschen. Den svenska bokutgivning och bokdistributionen har sedan 1968 varit föremål för ett frekvent statligt utredningsarbete vilket resulterat i flera kulturpolitiskt betingade stödordningar, t.ex. utgivningsstöd, kreditgarantier till mindre förlag, kreditstöd (direktutlåning) till bokhandeln, stöd till utbildning och ekonomisk rådgivning inom bokhandeln samt stöd till ett centralt s.k. kompletteringslager. En ny statlig utredning med uppdrag att granska bl. a. bokdistributionen och nuvarande prissättningssystem har nyligen inlett sitt arbete.

I sammanhanget önskar föreningen framhålla att den år 1975 inrättade nordiska stödordningen för översättning av litterära verk från ett nordiskt språk till ett annat fungerar väl. Stödet är till sin omfattning väl avvägt och det möjliggör samt stimulerar till att utgivning av grannländernas litteratur sker i större omfattning än vad som skulle skett utan detta stöd. Stödformen är särskilt viktig i tider då de ekonomiska villkoren för bokutgivning och bokförsäljning blivit snävare bl. a. till följd av konsumenternas och kommunernas minskande köpkraft. 1981 erhöll 26 titlar stöd för översättning till svenska medan 47 svenska böcker fick stöd för översättning till andra nordiska språk.

Det är i och för sig beklagligt att man i de nordiska länderna ogärna läser litteratur på grannländernas språk och att översättning därför är nödvändig. Förhållandena i detta avseende skiljer sig dock något i de olika länderna. Sålunda är utbudet och försäljningen av svensk originallitteratur relativt god i norska boklådor medan originallitteratur på grannländernas språk tyvärr är svåråtkomlig i Sverige.

I övrigt föranleder det remitterade förslaget inga kommentarer från föreningens sida.

Stockholm den 3 september 1982

Svenska bokförläggareföreningen

Per A. Sjögren

Urban Skeppstedt

Svenska kommunförbundet:

Styrelsen får anför följande.

I fråga om undervisningsområdet vill styrelsen anför att de senaste årens reformverksamhet på utbildningsväsendets område i Sverige har präglats av decentralisering av besluten om undervisningens organisation och användning av anvisade resurser. Den statliga styrningen och regle-

ringen av skolverksamheten har samtidigt ändrat karaktär. De statliga styrinstrumenten, detaljregleringar i förordningar och föreskrifter, har reducerats till förmån för en fortlöpande aktiv tillsyn. Skolstyrelserna och skolledningen har därmed fått ett vidgat ansvar för planering och prioritering av insatser. Det lokala utvecklingsarbetet skall grundas på de behov som framkommer, när man lokalt söker identifiera och analysera problem i skolverksamheten. Den statliga skoladministrationens roll är att ge råd och service och förmedla erfarenheter. Från central statlig nivå inriktas arbetet på frågor av generell, strategisk natur. Den statliga planeringen av utvecklingsarbetet i skolan inriktas mot att ge stöd och stimulans samt att återföra erfarenheter från det lokala planet.

Styrelsen har bedömt det vara viktigt att i all korthet erinra om denna väsentliga kursändring i forsknings- och utvecklingsarbetet inom undervisningsområdet. Det innebär enligt styrelsens förmenande att olika projekt som prioriteras av t. ex. Nordiska rådet vid en lokal bedömning kan anses vara av mindre vikt än direkt konkret upplevda problem. Styrelsen instämmer dock i ministerrådets uppfattning att områden som ungdomsarbetslösheten och dess koppling till utbildning och arbetsliv, skolans organisationsutveckling och arbetsmiljö samt integration av specialundervisningens elever är viktiga och prioriterade problemområden. Enligt styrelsens uppfattning krävs det emellertid betydande informationsinsatser, om man från ministerrådets sida avser att inrikta utvecklingsarbetet inom dessa eller andra områden så att det ger erfarenheter och stimulans för det nordiska samarbetet.

I övrigt kan styrelsen instämma i ministerrådets förhoppning att man inom de nordiska länderna skall söka samarbete i frågor som rör invandrare, datateknik, lärarutbildning och lärarfortbildning. Styrelsen vill särskilt betona vikten av samverkan inom lärarutbildningsområdet. Ett vidgat nordiskt samarbete inom lärarutbildningen, liksom i fortbildningen av lärare, bör ingå i projekt som ministerrådet prioriterar.

I vad avser det allmänskulturella området vill styrelsen understryka vikten av det forskningsbehov och de samverkanssträvanden, som där uttrycks. Att utbyggnaden av det nordiska kontaktnätet därvid är en grundläggande hörnsten vill styrelsen betona, samtidigt som det ju är en förutsättning att samlarbetsinitiativ är nationellt förankrade. Sistnämnda påpekanden visar på rimligheten av att vissa medfinansieringskrav bör kunna ställas för att stöd från den nordiska kulturfonden skall ges.

I medlemsförslaget betonas att folkbildningsorganisationerna är ett samlarbetsorgan för en stor mängd folkrörelser, och att den nordiska kulturgemenskapen i mycket stor omfattning kan utvecklas om de får tillräckliga resurser.

Detta är enligt förslagsställarna i dag inte fallet. De bör enligt förslagsställarna sålunda prioriteras, vilket även gäller barn-, ungdoms- och idrottssammanslutningarna. I övrigt påvisas i medlemsförslaget t. ex. vik-

ten av ett ökat inomnordiskt rese- och turistutbyte, radio- och TV-samarbete och ökade insatser på litteraturens, filmens och fonografins områden.

Styrelsen finner medlemsförslagets punkter väsentliga och får avslutningsvis ansluta sig till kulturutskottets förslag att ministerrådsförslaget och medlemsförslaget läggs fram till debatt vid rådets 30:e session och att utskottet med ledning av debatten vid detta tillfälle fortsätter behandlingen av de båda förslagen därefter.

Stockholm den 3 september

Svenska kommunförbundet

Inge Hörlén

Landstingsförbundet:

I en värld där stormakterna allt mer präglar livsföringen i också de små och medelstora länderna, blir ett ökat samarbete dessa länder emellan ett sätt att bevara och vidareutveckla varje lands särprägel. Det nordiska kultursamarbetet spelar i det sammanhanget naturligtvis en stor roll. Landstingsförbundets styrelse välkomnar därför Nordiska ministerrådets förslag om nordiskt kultursamarbete under 1980-talet. Tanken på att förslaget aktiverar diskussionen om det nordiska kultursamarbetet är riktig.

Landstingsförbundet tillmäter de tre områden – forskning, kultur och utbildning – som ministerrådet behandlar stor betydelse för utvecklingen av människornas välfärd. Det är enligt styrelsens uppfattning viktigt att – som ministerrådet gör – betona samspelet mellan ekonomiska, tekniska, ideologiska och kulturella förändringar i sökandet efter lösningar på skilda samhällsproblem som t. ex. arbetslösheten.

Plattformen för det nordiska kontaktnätet bildas i allt väsentligt av gemensamma grundläggande värderingar. Landstingsförbundet samarbetar inom sina områden med motsvarande organisationer i de övriga nordiska länderna. Landstingsförbundets erfarenheter visar att det nordiska samarbetet i flera fall kan ha praktisk betydelse för utformningen av skilda verksamheter i berörda länder.

Det nordiska kulturavtalet som trädde i kraft år 1972 tillkom under andra ekonomiska förutsättningar än de som för närvarande präglar åtminstone vårt land. Landstingsförbundet delar ministerrådets uppfattning att såväl en ökad samordning som arbetsfördelning kan vara ett medel att föra kultursamarbetet närmare sina mål även i ett förändrat ekonomiskt klimat. Olika verksamheter kan i sig själva också ställa krav på ett utvecklat nordiskt samarbete. Företrädare för Landstingsförbundet förde t. ex. under våren 1982 vid nordiska sjukhuskonferensen i Köpenhamn fram tankar

på att utveckla den högspecialiserade sjukvården i ett nordiskt samarbete. Detta skulle som en bieffekt också bidra till att stärka den nordiska kulturgemenskapen.

Landstingsförbundets styrelse vill emellertid betona vad ministerrådet framhåller om att samlarbetsinitiativ kan ha svårt att vinna gehör om de inte har en tillräcklig nationell förankring. I de fall då ett nordiskt samarbete har sitt ursprung i nationellt upplevda behov, får de större genomslagskraft än om de som första uppgift har att mer allmänt stärka banden mellan länderna.

Utbildningsområdet

Inom utbildningsområdet har det nordiska samarbetet i första hand kommit att omfatta forsknings- och utvecklingsarbete. Bland de områden för samverkan som ministerrådet prioriterar vill Landstingsförbundet särskilt betona arbetet med att försöka finna ändamålsenliga lösningar på ungdomsutbildningens förhållande till arbetslivet. Ministerrådet har enligt styrelsens uppfattning också rätt när det gäller behovet av nordiskt samarbete om t. ex. invandrarundervisningen och datateknikens införande i undervisningen.

Landstingsförbundet har inget att erinra mot att skilda åtgärder vidtas som underlättar för studerande och lärare att se hela Norden som sin möjliga gemensamma arbetsplats. Åtgärder av den karaktären rimmar väl med tankarna bakom det nordiska kulturavtalet. Hit hör bl. a. insatser för att stärka den nordiska språkgemenskapen. Ett fortsatt nordiskt engagemang beträffande såväl generella rabatter på tåg-, buss- och flygresor som ett ökat nordiskt radio- och TV-samarbete bidrar enligt Landstingsförbundets uppfattning till att stärka bl. a. språkgemenskapen.

Forskningsområdet

God forskning är alltid i åtminstone ett avseende internationell. Kunskaper och erfarenheter vunna i ett land måste alltid bedömas i ljuset av motsvarande kunskaper och erfarenheter från andra länder.

Riksdagen har under våren 1982 fattat beslut om bl. a. en förstärkt övergripande forskningsplanering på nationell nivå. I det sammanhanget har riksdagen också uppmärksammat behovet av internationell och nordisk samverkan inom forskningen.

Enligt Landstingsförbundets uppfattning får ett ökat nordiskt forskningssamarbete naturligtvis inte ske till priset av att övriga internationella kontakter försvagas. Med den självklara reservationen har Landstingsförbundet inget att erinra mot ett fördjupat och vidareutvecklat nordiskt samarbete inom forskningens område. Det nordiska samarbetets långa tradition och vittförgrenade karaktär gör att Norden i själva verket utgör en naturlig bas för forskningssamarbete. Ett sådant samarbete bör som ministerrådet framhåller bl. a. beröra frågor om dyrbar vetenskaplig utrust-

ning, forskarutbildning och långsiktig kompetensuppbyggnad inom smala områden samt samarbete om tvärvetenskaplig och sektorsövergripande forskning.

Allmänskulturella området

Vid Landstingsförbundets kongress i juni 1982 diskuterades landstingen och kulturpolitiken. Den regionala rollen sköts därvid i förgrunden. Motivet bakom landstingens engagemang i kulturpolitiken har varit en ökad regionalisering och demokratisering. På det nationella planet måste de tre nivåerna i svenskt kulturarbete – stat, landsting och kommuner – samverka och komplettera varandra till en för den enskilde fungerande helhet.

Ministerrådet pläderar för ett utvidgat nordiskt samarbete på det allmänskulturella området. Rådet ger en rad förslag på områden där ett sådant samarbete skulle främja den kulturella utvecklingen inom respektive land. Landstingsförbundets styrelse har inte något att erinra mot vad ministerrådet anför, men vill framhålla behovet av en prioritering bland de många uppslagen. Förbundet vill för egen del betona det viktiga i att den kulturella verksamheten för barn beaktas inom alla delar av det allmänskulturella området. Härutöver vill styrelsen särskilt lyfta fram behovet av ett nordiskt kulturellt samarbete vad gäller den samlade mediapolitiken.

Mediapolitiken är av stor betydelse därför att utvecklingen inom området sannolikt kommer att förändra villkoren för de traditionella kulturella uttrycksformerna. Ett samlat synsätt måste därför läggas inom hela mediapolitikens område. Ett ökat nordiskt samarbete på det mediapolitiska området kan bli ett verksamt medel för att balansera den starka internationella och ofta enkelriktade kulturpåverkan som annars kan bli följden av utvecklingen inom området.

Stockholm den 2 september 1982

Landstingsförbundet

Kurt Ward

Rune Carlsson

Sveriges riksidrottsförbund (RF):

RF har beretts tillfälle att avge yttrande över såväl ett ministerrådsförslag som ett medlemsförslag om nordiskt kultursamarbete under 1980-talet.

RF begränsar sitt svar till de frågor som berör idrotten och dess organisationer under de avsnitt som angivits i remisshandlingen. Då frågan rör nordiskt kulturellt samarbete vill RF som bakgrund till vårt svar påpeka att ett av RF:s övergripande mål är att "Idrott skall inriktas på att utveckla

individen positivt i såväl fysiskt och psykiskt som socialt och kulturellt avseende”.

Kultur är, enligt vår uppfattning, skapande gemenskap. Genom att ge den idrottsutövande möjlighet att utveckla sin kapacitet och tekniska färdighet skapas hos denne en känsla av självförverkligande som ett uttryck för en individuell kulturell utveckling. Denna förstärks av att traditioner skapas, bibehålls och förs vidare. Därigenom utvecklas en kulturgemenskap som berikar den enskilde. Idrott är vidare kultur genom att den ger möjlighet till skapande aktivitet och gemenskap. Den är det också genom att människor som åskådare får uppleva idrottsligt artisteri, underhållning och dramatik.

Synpunkter på ministerrådsförslaget

3.5 Allmänskulturella området

3.5.4

Idrottens uppfattning i vad avser de nordiska stödordningarna på kulturområdet är att dessa i form av resebidrag har omistligt värde, eftersom en förutsättning för utbyte är att deltagarna har råd att företa resan. Speciellt angeläget är stödet för organisationer och individer från s. k. utkantsområden inom Norden. RF stöder därför, synpunkten ”att medel från den nordiska kulturbudgeten bör kunna användas för att nedbringa kostnaderna” och understryker nödvändigheten härav liksom det faktum att det stora avståndet till ytterkantsområdena – och därmed de höga resekostnaderna – i hög grad begränsar andra nordiska länders besök i ytterområdena. Ett ömsesidigt utbyte måste anses önskvärt och följaktligen är behovet av bidrag stort också för dem som vill besöka dessa områden.

RF anser vidare att den innehållsmässiga delen huvudsakligen skapas av individerna, de intressen de företräder och den kunskap de har, och borde därför inte vara särskilt kostsam – vilket definitivt är fallet med resandet oavsett kulturaktivitet.

Bidragsbehovet inom idrotten är enormt mycket större än tillgången på bidragsmedel. De nordiska riks-idrottsförbunden har hittills prioriterat tillgängliga medel för ytterområdena.

Som exempel kan nämnas att bidraget till stöd för idrottsorganisationernas utbyte 1982 totalt ligger på 330 000 Dkr. Enbart från Island föreligger ansökningar om 3 606 000 Dkr avseende omkostnader för tävlingsutbyte, läger, kurser, konferenser m.m. Island tilldelades av 1982 års bidrag 148 500 Dkr. Även Färöarna och Grönland har dokumenterat ett stort behov av bidrag, men dessa begränsades till 46 000 resp. 25 000 Dkr. De fyra andra nordiska länderna Danmark, Finland, Norge och Sverige fick för 1982 mer än tidigare men ändå inte mer än sammanlagt 110 000 Dkr att dela på. Detta belopp fördelades främst till gymnastik, friidrott, handboll och judo för att möjliggöra resor för deltagande i nordiska mästerskapstäv-

lingar och konferenser i samband därmed. Det tål påpekas att för Sveriges del har hittills under åren endast fem (5) av våra 56 specialförbund med ca 40 000 föreningar erhållit bidrag.

Vad beträffar riktlinjer och den fördelningsprocedur för stödordningen för nordiskt samarbete, som fastställdes 1981 av Sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete inom Nordiska ministerrådet, beslöt de nordiska generalsekreterarna vid sitt möte i juli 1982 att dessa också i fortsättningen bör gälla.

3.6.2 *Rådgivande kompetens*

Under denna punkt vill RF – tillsammans med övriga nordiska idrottsförbund – med hänvisning till rapporten "Nordiskt idrottssamarbete", avgiven av en ämbetsmannagrupp inom Nordiska rådet i Helsingfors den 8 september 1978, påminna om förslaget att bilda ett permanent Nordiskt Idrottsutvalg inom Nordiska rådet.

RF hemställer att denna fråga aktualiseras i samband med detta ärendes behandling.

2.5 *Det nordiska kontaktnätet*

RF ansluter sig till skrivningen under denna rubrik avseende nödvändighet av att kontakter skapas genom nordiska arrangemang. Dessa är i sig viktiga element för bevarande av nordisk samverkan och en nordisk kulturgemenskap. Därför är, också enligt RF:s uppfattning, en av de mest angelägna uppgifterna för det nordiska kultursamarbetet att stödja ett ömsesidigt utbyte och upprätthållande därav.

Inom idrotten är det nordiska samarbetet synnerligen omfattande och bör också kunna anses välorganiserat. Sålunda finns t.ex. "Nordiska Fælleskommittén", ett samarbetsorgan mellan riks-idrottsförbund i Danmark, Finland, Färöarna, Island, Norge och Sverige.

Dessutom finns samarbetsgrupper för olika verksamheter inom idrotten, som t.ex. Nordisk samarbetsorganisation för idrottsforskning, Nordisk ungdomskommitté, Nordisk utbildningskonferens samt sist men inte minst samarbetsorgan inom i stort sett alla idrottens 56 specialförbund. Årligen anordnas därför ett stort antal läger, möten, kurser, konferenser och tävlingar, där dessvärre ofta representationen från de s.k. utkantsområdena, t.ex. Island och Färöarna, av ekonomiska skäl måste begränsas eller uteblir. I avsikt att stödja dessa länder har riks-idrottsförbunden dels i bidragsgivningen från Nordiska Rådet prioriterat deras ansökningar, dels genom andra stödåtgärder markerat viljan till och vikten av ett samnordiskt kultursamarbete.

2.6.3 *Samnordisk eller nationell finansiering?*

RF delar inte i avsnittet framförd slutsats "att projekten fungerar så länge de finansieras via nordiska kulturbudgeten men att de sedan upphör"

och "att man i större utsträckning bör ställa krav på medfinansiering från annat håll för att stöd skall ges från den nordiska kulturbudgeten". Vår erfarenhet är att utbytet huvudsakligen självfinansieras av organisationerna i de olika länderna och deras medlemmar. Detta verifieras också av det omfattande idrottsutbytet inom Norden trots marginella bidrag från Nordiska Rådet.

3.3.8 i ministerrådsförslaget och rubriken "Rese- och turistutbytet" i medlemsförslaget

Inom dessa avsnitt vill RF med skärpa poängtera att det för ett ökat ungdomsutbyte de nordiska länderna emellan och för ungdomsturismens vidkommande är synnerligen angeläget att ungdomsrabatter införs, och att dessa skall gälla året runt. Främst avser vi då ett bättre rabattsystem för resor i samband med nordiska läger, kurser och konferenser samt tävlingsutbyte som folkrörelserna anordnar.

Synpunkter på medlemsförslag om det allmänkulturella samarbetet

Barn-, ungdoms- och idrottssammanslutningarna

RF understryker naturligtvis vad som skrivs på sid. 3: "Idrottens organisationer intar en särställning bland folkrörelserna och bland ungdomssammanslutningarna. Den återhållsamhet som gällt för ekonomiskt stöd till idrottsrörelsens nordiska samverkan är inte desto mindre diskutabel. Kulturavtalet klargör entydigt att idrotten skall omfattas av samarbetet."

RF ser det som angeläget att utbytet utvecklas och främjas med och mellan Västnordens länder. Vetskapen om knappa resurser nu och framöver begränsar dock möjligheten till mer omfattande insatser. Därför bör inom kulturbudgeten beredas utrymme för ett kraftigt ökat stöd till idrottsorganisationerna.

Sammanfattning och hemställan

RF delar till fullo den i medlemsförslaget uttalade uppfattningen att 1980-talet måste innebära en satsning, som i mycket högre grad än hittills kommer folkbildningens, ungdomens och idrottens sammanslutningar och medlemmar tillgodo. Härvid bör särskilt kontakterna och samarbetet med de s. k. utkantsområdena tillgodoses.

Sammanfattningsvis vill RF framhålla

att idrottens samlade erfarenheter av mångårigt utbyte är mycket positiva, samtidigt som vi tvingas konstatera att bidragen inte tillnärmelsevis motsvarat de förväntningar de nordiska idrottsförbunden haft;

att vi helt ställer oss bakom förslaget om ökade satsningar i det nordiska kultursamarbetet på folkbildningsorganisationer, ungdoms- och idrottsorganisationer, utkantsområden och rese- och turistutbytet;

att bidraget till idrottsorganisationerna minst måste fördubblas; samt att vi i övrigt hänvisar till bifogat uttalande från den Nordiska Fælleskommittén i maj 1981, som enligt vår uppfattning utgör konkreta förslag, vilka överensstämmer med tankarna i ministerråds- och medlemsförslagen (se *Bihang*).

För Sveriges riksidsrottsförbund

Bengt Sevelius

Verkställande direktör

BIHANG

Uttalande avgivet av den Nordiska Fælleskommitténs möte i Tórshavn, Färöarna den 21–24 maj 1981

Den Nordiska Fælleskommittén, samarbetsorgan mellan riksidsrottsförbunden i Danmark, Finland, Färöarna, Island, Norge och Sverige, samlat till möte i Tórshavn, Färöarna den 21–24 maj 1981 konstaterar att tidigare uttalanden – senast i Esbo, Finland 1979 – varken lett till nämnvärd ökning av det årliga ekonomiska stödet eller tillskapandet av ett permanent Nordiskt idrottsutvalg inom Nordiska rådet. Fælleskommittén hänvisar härvid till rapporten "Nordisk idrottssamarbete" avgiven av en ämbetsmannagrupp inom Nordiska rådet i Helsingfors 8 september 1978.

Mot bakgrund av ovanstående uttalar Fælleskommittén vid sitt möte i Tórshavn angelägenheten av

att ett permanent Nordiskt idrottsutvalg inom Nordiska rådet snarast bildas

att Nordiska rådet nästa år genomför den av medlemmar inom Nordiska rådet föreslagna idrottskonferensen, och

att ett betydligt större ekonomiskt stöd ställs till idrottsorganisationernas förfogande för nordiskt idrottssamarbete.

Dessa åtgärder är en förutsättning för att det nordiska idrottsutbytet – främst med ytterområdena – skall kunna fortsätta och utvecklas.

Sveriges radio ab:

— — — Sveriges radio har begränsat sina synpunkter till samarbetet mellan de nordiska rundradioföretagen.

Det är utan tvekan så att ett omfattande, välorganiserat samarbete på kulturområdet i vidsträckt mening är av stor betydelse för att nå ett av målen för nordiskt samarbete nämligen att öka förståelsen för grannländernas särprägel – både beträffande den kulturella och sociala miljön – och därmed stärka samhörighetskänslan mellan de nordiska länderna. Radio

och television är ett av de effektivaste sätten att sprida kulturprodukter och information över de nordiska gränserna. De nordiska radio- och televisionsföretagen är väl medvetna om sin del i ansvaret för denna verksamhet och har sedan flera år ett omfattande och väl fungerande samarbete i fråga om programutbyte och samproduktioner. Det kan ifrågasättas om det över huvud taget finns något verksamhetsfält inom kultursektorn där samarbetet tagit mer konkreta och verkningsfulla uttryck i linje med den antagna målsättningen. För snart sagt alla former av programverksamhet förekommer regelbundna överläggningar mellan de nordiska företagen för att vidmakthålla och utveckla ett mångsidigt programutbyte och samarbete. Betydande belopp avsätts varje år inom företagen för dessa ändamål. Några skäl till omprövning av samsarbetsformerna för de nordiska företagen finns inte. Självfallet skulle positiva förändringar kunna åstadkommas genom att utvidga mängden utväxlingsbara program och öka antalet nordiska samproduktioner. Det kan dock bara konstateras att detta så gott som uteslutande är ett ekonomiskt och inte ett organisatoriskt problem utan att för den skull här redovisa de system och avtal som gäller för nordiskt programsamarbete inom radio och television. Som ett talande exempel kan dock nämnas att tilläggsgaget till medverkande skådespelare i en svensk produktion, som inom Nordvisionssamarbetets ramar, utsänds i ytterligare tre nordiska länder uppgår till 70% av det honorar som utbetalats för inspelning och utsändning i Sverige.

Ett nordiskt samarbete i Nord-sat – även med den senast angivna ambitionsnivån – skulle i hög grad förändra förutsättningarna för att nå de resultat som eftersträvas med det nordiska kultursamarbetet. Sveriges radio-koncernen deltar i den studiefas som nu pågår. Sveriges radio utgår ifrån att koncernen i ett senare sammanhang får tillfälle att uttala sig om de nordiskt kulturpolitiska effekterna av en nordisk samverkan i ett satellitprojekt. Sveriges radio vill i detta sammanhang även peka på de samnordiska diskussioner som förs rörande rundradioförsök med Tele-X.

En företeelse som hittills inte vägt in i diskussionerna om det nordiska kulturutbytet i någon nämnvärd omfattning är det s. k. gränstittandet. Det är sedan en lång tid ett faktum att t. ex. svenska televisionsprogram ses av stora delar av den norska befolkningen och att det är tekniskt möjligt för åtskilliga svenskar i de sydligaste landskapen att ta emot danska TV-program. Med kabelteknikens hjälp kan grannlandsprogrammen föras vidare till tittare långt innanför gränserna. Så är fallet i Norge. I Finland har starka önskemål framförts om simultan återutsändning av de svenska programmen i vissa områden med svenskspråkig dominans. Detta är tänkt att genomföras med hjälp av slavsändare eller kabelanläggningar.

Den utveckling som hittills skett på detta fält är inte baserad på några samnordiska överväganden eller gemensamma principer. Den kan snarast ses som ett exempel på de spontana kontinuerliga förändringar som på olika sätt följer i spåren av den snabba tekniska utvecklingen på elektroni-

kens område. Det bör här framhållas att en vidareutveckling av verksamheten i kabelnät eller slavsändare är förenad med betydande juridiska/ekonomiska problem inte minst för de företag vars program vidaresänds. Enligt Sveriges radios mening bör de nordiska public service-företagen noga följa utvecklingen framöver och gemensamt överväga behovet av en nordiskt samordnad hållning i principfrågorna.

I fråga om det som i det remitterade förslaget sägs om videogram (avsnitt 3.5.6.) får vi hänvisa till Sveriges radios yttrande över medlemsförslaget A 625/k. Rundradioföretagens engagemang i videogramdistribution och de juridiska problem som är förenade därmed har under lång tid varit föremål för diskussioner mellan de nordiska företagen.

Stockholm den 30 juli 1982

Sveriges radio AB

Örjan Wallqvist

Svenska arbetsgivareföreningen:

2.5 Det nordiska kontaktnätet

SAF instämmer i ministerrådets bedömning av betydelsen av fasta och utvidgade nordiska kontakter. Ett exempel på detta är de nordiska arbetsgivareföreningarnas samarbete, ett annat den av Skolöverstyrelsen i Sverige i år arrangerade nordiska konferensen om ingenjörsutbildning.

2.6, 2.4 Finansieringsproblemen

De tankar som framförs kring möjligheter till besparingar genom samverkan och erfarenhetsutbyte är självklara men många gånger svåra att förverkliga. Drivkraften måste enligt vår mening komma "inifrån", dvs. från redan existerande samverkanskanaler. Behoven och vinsterna måste vara reella. Detta framhäver betydelsen av naturliga kontaktvägar. "Konstruerade" projekt riskerar uppenbarligen, vilket ministerrådet iakttagit, att rinna ut i sanden.

På arbetsgivarsidan har vi sedan länge erfarenheter av samverkan och gemensamt uppträdande inte minst utåt på det internationella planet där Norden ofta ses som en enhet. Ministerrådets förslag med nordiska sakkunniga och ett nordiskt remissförfarande tillstyrks därför.

3.3 Undervisningsområdet

På utbildningsområdet kan vi, trevligt nog, konstatera att de nordiska arbetsgivareföreningarna arbetar mycket enligt de förslag ministerrådet för

fram. Ett konkret exempel är de utbildningsplatser som bl. a. vid Chalmers tekniska högskola kunnat ställas till norska ungdomars förfogande.

Vi vill emellertid framföra en varning. Likriktningen får ej drivas för långt. Problem kring utbytbarheten hos tentamina och examina kan lösas med speciella kompletteringar och tester, ofta i varje enskilt fall. Däremot är det väsentligt att behörighetsgivande utbildningar t. ex. för elektriker görs utbytbara.

3.4 Forskningsområdet

SAF ber här att få hänvisa till ett tidigare angivet remissyttrande (NU 1981:1) (se bihang).

Stockholm den 30 augusti 1982

Svenska arbetsgivareföreningen

Gunnar Westermark

Björn Grünwald

BIHANG

Skrivelse till utbildningsdepartementet angående ökat nordiskt forskningssamarbete (NU 1981:1)

Forskarsamarbete angeläget

Inom forskningen finns flera specifika anledningar till ett utvidgat nordiskt samarbete.

En sådan kan vara knappa resurser i små länder. Vart och ett av de nordiska länderna är för litet för att bära alla de kostnadskrävande resurser som framför allt vissa naturvetenskapliga och tekniska forskningsområden kräver. Ett samarbete kan sökas med USA, England och Tyskland men det finns skäl att mera uppmärksamma de skalfördelar som kan uppnås på nordisk botten.

En annan anledning kan vara en utveckling av en nordisk näringspolitik. Härom förs särskilda överläggningar. Emellertid är behovet av industrialisering i Norge uppenbar och ett samarbete med svensk industri från skilda synpunkter sett praktiskt. Detsamma gäller Finland. I fråga om Danmark torde inte minst jordbruksforskningen vara av starkt intresse. Det är naturligare för Sydsverige att driva utvecklingsprojekt tillsammans med Danmark än exempelvis med Frankrike.

En ytterligare anledning är att den nordiska arbetsmarknaden kräver utbyte av personkompetens vilket aktualiserar att forskarutbildning och väsentligare resurser ses som en gemensam nordisk potential.

Utbytet personbundet

Information om pågående forskning, uppnådda resultat och lokala forskningsresurser kan samlas i en clearingcentral. Emellertid är informationen passiv så länge den ej förs vidare till personer med tillräcklig kompetens att förstå och utnyttja informationen.

Bästa sättet för nordiskt informationsutbyte är enligt SAF arrangerande av ämnesvisa symposier för utbyte av erfarenheter. Direkt-kontakter mellan forskare på olika högskolor bör också uppmuntras. Ett bra exempel på det senare utgör "Norgegruppen" vid Umeå universitet.

De resurser som idag disponeras av högskolornas institutioner för nationellt forskarutbyte behöver stärkas. Ett tillskott kan tillsammans med nu tillgängliga medel öppna dörren för ett brett nordiskt samarbete.

Forskarutbildningen

SAF finner det lämpligt att forskarutbildningar eller delar av sådana mera frekvent förläggs till den nordiska högskola som har de bästa aktuella resurserna. För att få en sådan verksamhet att fungera krävs troligen att utbytet av gästföreläsare på såväl grund- som forskarutbildningsnivå ökas.

Nej till nordiskt forskningsråd

Bredden på den forskning som bedrivs i Norden är mycket stor. Det finns uppenbarligen inget forskningsråd som kan ha tillräcklig överblick och tjänstgöra som en effektiv koordinator för den nordiska forskningen. Därför kan ett råd som föreslås snarare bli en fördröjande och hämmande faktor medan ett register kan vara snabbt åtkomligt via dataterminaler. SAF är stark anhängare av vidgat nordiskt forskningssamarbete men skeptisk till en byråkratisering och institutionalisering.

Stockholm den 16 juli 1981

Svenska arbetsgivareföreningen

Karl-Olof Faxén

Björn Grünwald

Tidningarnas telegrambyrå (TT):

Såsom ministerrådet i avsnittet 2.5 om det nordiska kontaktnätet framhållit, är en ökad nordisk samverkan på medieområdet av central betydelse för det allmänna kultursamarbetet. De nordiska nyhetsbyråerna – utöver TT alltså Finska notisbyrån i Helsingfors, Norsk telegrambyrå i Oslo och Ritzaus Bureau i Köpenhamn – har under lång tid försökt berika sitt nyhetsmaterial och utnyttja det gemensamma större underlaget av resurser bättre inom ramen för ett sådant samarbete. Exempel på sådant material kan hämtas från alla verksamhetsområden inom nyhetsförmedlingen, från

gemensam nyhetsbevakning ute i världen till utbyte av notismaterial från Nordkalott-området. De nordiska nyhetsbyråerna har också genom utbyte av t.ex. kulturartiklar medverkat till att kännedomen om kulturlivet i grannländerna ökats.

I avsnittet 2.6.2 talas om besparing genom samgående och ministerrådet anser att en ökad samordning och en bättre arbetsfördelning bör vara möjlig. TT och de andra nordiska nyhetsbyråerna har insett behovet av sådana insatser och sökt nya möjligheter till samverkan.

Ett sådant exempel är inrättandet av gemensamma nordiska korrespondenter i Helsingfors, Köpenhamn, Oslo och Stockholm, ett projekt som med stöd av Nordiska rådet startar under hösten 1982.

Efter två års försök, som rådet stöder genom presidie-, kultur- och ministerrådssekreteriaten, kommer att övervägas huruvida de nordiska nyhetsbyråerna gemensamt skall ta över det ekonomiska ansvaret för projektets fortsättning.

TT ansluter sig till ministerrådets uppfattning i avsnitt 2.6.3 om finansieringen: Stödsinsatserna skall vara till hjälp för att dra igång samnordiska projekt. Så sker också i det ovan anförda exemplet med de samnordiska nyhetskorrespondenterna.

När det gäller avsnitt 3.5 om det allmänkulturella området delar TT ministerrådets mening att ett utbyggt radio- och TV-samarbete kan bidra till att öka den nordiska samhörigheten. Det kan också vara ett sätt att göra de nordiska grannspråken lättare att förstå.

TT vill dock peka på behovet att komplettera denna satsning på radio- och TV-förmedlad nordisk kultur med artiklar och tryckt information om dessa program. Under en längre tid torde finnas behov att sätta in nordiska författare, artister och andra kulturarbetare i sitt sammanhang i hemlandet och att genom bakgrundsartiklar och presentationer i grannlänernas press stimulera intresset för dem. Ett ökat utbyte av dags- och veckopressorienterat kulturstoff mellan de nordiska länderna skulle kunna föda ett starkare intresse för nordisk teater, konst och litteratur.

TT ställer sig slutligen positiv till de tankar som utvecklas i avsnitt 3.5.8 om att de nordiska länderna bör ha anledning att studera varandras metoder för att bl. a. säkra utgivningen av en differentierad tidningspress.

Stockholm den 19 augusti 1982

Tidningarnas telegrambyrå AB

Sven Gerentz

Verkställande direktör

Tjänstemännens bildningsverksamhet:

2.5 *Det nordiska kontaktnätet*

TBV instämmer i förslagets uppfattning att det är en av de viktigaste uppgifterna för det nordiska kultursamarbetet att stödja upprätthållandet av det nordiska kontaktnätet och att en ökad nordisk samverkan på medieområdet är av central betydelse.

2.6 *De ekonomiska förutsättningarna*

TBV vill understryka vikten av större insatser från samhällets sida så att åtgärder inom forskning, utbildning och övrig kultur kan bli verkningsfulla medel för att motverka de psykologiska följderna av en ekonomisk nedgång.

2.6.2 *Besparing genom samgående*

Det är av största vikt att tillgängliga resurser används så att bästa möjliga resultat kan uppnås. Administrativa åtgärder bör samordnas så långt som möjligt.

2.6.3 *Samnordisk eller nationell finansiering?*

Av förslaget framgår att en samnordisk finansiering över en gemensam nordisk kulturbudget är en fördel. För att kunna utveckla verksamheten är det nödvändigt att höja de nordiska ländernas kulturanslag som ska kanaliseras via den nordiska kulturbudgeten.

Eftersom studieförbundens kulturbidrag är mycket begränsade och inte får disponeras för deltagarnas resekostnader förefaller möjligheterna att finansiera deltagandet ``genom nationella, lokala och individuella initiativ`` mycket små. Erfarenheterna visar också att projekt som under en försöksperiod fått ekonomiskt stöd ofta inte kan vidareutvecklas när stödet upphör, eftersom det inte finns andra finansieringsformer. Det är angeläget att stödet får en sådan utformning att det intresse som väckts för ett nordiskt samarbetsprojekt kan hållas vid liv och vidareutvecklas under en längre tid.

2.6.4 *De nationella insatserna*

Det är värdefullt om varje land kan utnyttja erfarenheter från grannländerna och vid behov anlita experter och andra medverkande. Det måste vara sekretariatets uppgift att sammanställa en lättillgänglig katalog över ämnen, namn och adresser för distribution till alla organisationer, som i respektive land anordnar kurser, konferenser och kulturarrangemang.

3.3 Undervisningsområdet

TBV kan hålla med om att ett enhetligt skol- och yrkesutbildningssystem borde eftersträvas så att nationella betyg och examen värderas lika i alla nordiska länder.

Som framhålls i förslaget 3.3.5 och 3.3.6 bör Nordens folkliga akademi göras till ett centrum för utveckling av vuxenutbildningsprojekt och förutom programmet är det önskvärt att dokumentation för olika kurser och konferenser sprids till alla medlemsorganisationer.

Som framgår av 3.3.7 och 3.3.9 har radio och TV en viktig funktion för att främja språkförståelsen och upplysningar om de olika ländernas kultur. Det nordiska samarbetet bör intensifieras och möjligheterna att se grannländernas TV-program bör utökas.

3.3.8 Det är önskvärt att verka för olika former av bytesprogram för såväl lärare och elever som för cirkelledare och cirkeldeltagare. Eftersom ungdomar kan få stora rabatter på flyg- och tågresor är det framför allt angeläget att tillskapa bättre finansieringsmöjligheter för den typen av projekt för vuxna.

3.5 Allmänskulturella området

3.5.1 Studieförbundens bidrag för anordnande av kulturprogram får även användas för medverkande från andra nordiska länder. Eftersom resekostnaderna fördyrar arrangemangen anlitas inte så ofta medverkande från grannländerna. Ett särskilt ekonomiskt stöd skulle avsevärt kunna bidra till att förbättra ett nordiskt kulturutbyte.

Det är önskvärt att planmässigt stödja ledarutbildning och metodutveckling och uppnå en ökad rörlighet i användningen av resurserna. Det är emellertid viktigt att t. ex. när försöksverksamhet ska finansieras, medlen får disponeras under flera år, så att de berörda organisationerna har god tid på sig att undersöka de nationella resurserna för fortsättning av projektet efter försöksperioden. Som tidigare nämnts visar erfarenheten att det kan finnas stora svårigheter.

3.5.5 Ett utbyggt TV-samarbete skulle inte endast bidra till att öka förståelsen av de nordiska grannspråken, utan även öka intresset för olika samsarbetsprojekt.

3.5.6 Behov torde finnas av ett permanent nordiskt erfarenhetsutbyte angående kulturella, juridiska och ekonomiska problem på grund av en ökad videodistribution och om metoder för att positivt utnyttja den nya tekniken.

3.5.8 Bokutgivning, -försäljning och -utlåning bör stimuleras på alla sätt. TBV rekommenderar att undersöka möjligheterna att t. ex. sprida Litteraturfrämjandets utgivning av "En bok för alla" till samtliga nordiska länder.

3.5.9 Vi finner förslaget att inrätta ett nordiskt kulturpris som i rotation utdelas på ett visst område varje år mycket tilltalande.

3.6 Organisation och information

Slutligen vill vi betona vikten av att samarbetet fungerar smidigt och syftar till ett ömsesidigt erfarenhetsutbyte och främjande av samarbetsprojekt i de nordiska länderna.

Stockholm den 13 augusti 1982

Tjänstemännens bildningsverksamhet

Hans Almryd

Studieförbundet vuxenskolan:

Nordiska rådets kulturutskott konstaterar i sitt betänkande över medlemsförslag *A 611/k* om det allmänkulturella samarbetet och ministerrådsförslaget *B 37/k* om nordiskt kulturellt samarbete under 1980-talet, att ministerrådsförslaget ej skall betraktas som ett handlingsprogram i egentlig mening utan att förslaget skall uppfattas som ett diskussionsunderlag för den fortsatta utvecklingen av riktlinjer för det nordiska kultursamarbetet.

Studieförbundet Vuxenskolan delar kulturutskottets uppfattning och ser med tillfredsställelse på denna möjlighet att få framföra synpunkter i anslutning till ministerrådsförslaget. Nordiska rådets beslut att sända ut Ministerrådsförslaget på remiss bland annat till folkbildningsorganisationer, engagerade i det nordiska samarbetet, finner Studieförbundet Vuxenskolan vällovligt. Det ökar möjligheterna att i demokratisk ordning diskutera de nordiska samarbetsproblemen.

I den sammanfattande redovisningen över de förändrade förutsättningarna för kultursamarbetet under 1980-talet konstateras bland annat värdet av och kravet på decentralisering av beslut och resurser både inom det kulturella och politiska området. I detta sammanhang vill Studieförbundet Vuxenskolan understryka den stora betydelse som folkrörelserna, folkbildningsorganisationerna och deras medlemsorganisationer och ungdomsorganisationerna har. De kan lämna ett värdefullt bidrag till det nordiska kultursammanhanget. De fungerar som aktivt kulturskapande krafter, där amatörismen utvecklas och de utgör forum för gemenskap mellan människor. Folkrörelsernas möjligheter att lämna bidrag till det nordiska samarbetet har hittills inte uppmärksamats i full utsträckning.

Folkbildnings- och ungdomsorganisationerna har ett finmaskigt nät av lokala föreningar och medlemmar och är ett effektivt redskap, då det gäller

att medverka till att sprida kunskaper, förmedla information och bilda opinion. Inom folkbildningsorganisationerna strävar man efter att ta upp viktiga frågor till studium och debatt innan de avgörande besluten fattas. Insikter och gedigen kunskap skall föregå åsikter.

Viktigt för folkrörelserna är deras strävan till decentralisering. För Studieförbundet Vuxenskolan har exempelvis det s.k. Eko-projektet som studieförbundet bedriver i samarbete med de lokala skolmyndigheterna i Vetlanda kommun blivit ett värdefullt försök att utveckla det sociala och kulturella kontaktnätet på lokalplanet.

I avsnittet *Det nordiska kontaktnätet* (2.5) konstateras, att en av de viktigaste uppgifterna för det nordiska kultursamarbetet är att stöda upprätthållandet av det nordiska kontaktnätet. Och härvidlag spelar Nordenföreningarna en stor roll.

Studieförbundet Vuxenskolan delar denna uppfattning och vill i detta sammanhang också peka på betydelsen av andra nordiska samsamarbetsorgan, exempelvis de samsamarbetsorgan, som några av studieförbunden bildat. Sålunda tog Studieförbundet Vuxenskolan för drygt 10 år sedan initiativ till bildandet av Förbundet Nordisk Vuxenupplysning (FNV), där för närvarande 10 studieorganisationer från Danmark, Finland, Norge och Sverige ingår och där kontakt – utan formellt medlemskap – finns med studieorganisationer på Island.

Att finansiera en avgörande insats inom breda folklager med nordiska medel, har enligt betänkandet visat sig vara omöjligt. Medel måste då hämtas från annat håll – från enskilda individer och från nationellt håll. Och detta går, om man nått en bestämd önskan att delta i nordiska projekt.

Studieförbundet Vuxenskolan är av den uppfattningen att stöd med nordiska medel behövs för att skapa, förstärka och bygga ut viljan till nordiska projekt och till engagemang i det nordiska kultursamarbetet. Utan ett sådant stöd torde det enligt studieförbundets mening vara svårt att få organisationer eller enskilda individer att satsa egna resurser.

Effekterna av ett sådant nordiskt stöd kan bli stora – även om stödet ej ger full tackning för organisationernas kostnader. Inte minst gäller detta för folkbildningsorganisationerna, som kan föra ut i sitt finmaskiga nät, idéer, program i praktiskt arbete, präglad av den nordiska kultursynen. Mycket av det nordiska kultursamarbetet måste ske på "hemmaplan".

Efter initiering vid centrala arrangemang, konferenser, seminarier etc, genomförda med stöd av nordiska medel, förs förslagen och de olika aktiviteterna ut till organisationens olika delar. Behovet av och önskemålet om särskilt stöd av nordiska medel är givetvis stort, även då det gäller kostnaderna för att på det nationella planet föra ut idéerna om nordiskt kultursamarbete. Många projekt kommer emellertid också att kunna drivas med hjälp av nationella medel.

Undervisningsområdet

På undervisningsområdet slår betänkandet fast att den hastiga utvecklingen inom samhällslivet inom hela Norden ställer stora krav på de förvärvsarbätandes förmåga till omställning. Detta innebär bland annat särskilda krav på ökade möjligheter till efterutbildning av redan utbildade och nya utbildningsmöjligheter för dem som påbörjar sin utbildning. För att öka rörligheten måste hinder av formell och reell natur undanröjas. Genom att sammanföra utbildningsresurserna i de nordiska länderna kan man utveckla möjligheterna långt mer än vad som kan vara ekonomiskt möjligt i varje land för sig. Studieförbundet Vuxenskolan ser med instämmande på detta resonemang i betänkandet.

Särskilt viktigt bedömer studieförbundet frågan om examinas giltighet över hela Norden vara för att öka intresset att studera i något annat nordiskt land, liksom möjligheterna att kunna utnyttja studiestödet så att man kan studera på samma villkor som vid studier i hemlandet.

En av hörnpelarna i det nordiska samarbetet har varit den ömsesidiga språkförståelsen. Först då man förstår och kan följa grannlandsspråket, kan man fullt ut ta del av vad som finns inom grannlandets kultur och samhällsliv, inom litteratur, tidningar, tidskrifter, radio och TV. Särskilt väsentligt torde ansträngningarna att öka språkförståelsen inom Norden vara att vända sig med olika medel till ungdomen, vilket kan ske i skolundervisningen och kanske inte minst genom att underlätta ungdomsturneringen.

Betänkandet slår också fast att stora möjligheter till ökad språkförståelse finns genom ett ökat radio och TV-samarbete. Man pekar på de positiva erfarenheterna från gränstrakterna vars befolkning har möjlighet att följa grannlandets TV-utsändningar.

Som något egendomligt förefaller då – om man har en strävan att öka språkförståelsen – det system, där man vid utsändningar i svensk TV av ett norskt eller danskt program har en textad översättning i bildrutan. Flera direktsända program från grannländerna utan textad översättning skulle enligt Studieförbundet Vuxenskolan vara ett verkningsfullt medel att öka språkförståelsen i Norden.

På forskningens område påtalas bland annat behovet av att finna former för ökat samarbete kring informationen av forskningsresultaten. Studieförbundet Vuxenskolan har i olika sammanhang uppmärksammat problemet, då det gäller den högre svenska utbildningen och forskningen samt folkbildningsorganisationernas möjligheter att ta del av dess resultat. Ett led i folkbildningens uppgifter är att föra ut dessa resultat till allmänheten och studieförbundet anser att det vore värdefullt om denna uppgift kan utvidgas att gälla forskningsresultat från hela Norden.

Allmänskulturella området

På det allmänskulturella området konstateras i betänkandet, att de socio-

ekonomiska faktorernas inverkan på kulturutvecklingen gjorts till underlag för forskning, exempelvis kultur- och medieindustrins verkningar särskilt på barn- och ungdomskulturen. Studieförbundet Vuxenskolan delar uppfattningen att denna forskning är väsentlig men efterlyser i sammanhanget praktiska, konkreta åtgärder med anledning av de forskningsresultat, som redan är vunna. De undersökningar som gjorts exempelvis beträffande barns videotittande visar, att klasskillnader föreligger. Barn vars föräldrar är lågutbildade och vilka ej har möjlighet att hjälpa och stödja barnen i deras utbildning, i större utsträckning ägnar sin fritid åt passivt videotittande av ibland tveksamt innehåll, än barn till välutbildade föräldrar.

I sitt yttrande över Videogramutredningens betänkande betonade Studieförbundet Vuxenskolan, att förbundet "vill medverka till att utveckla människornas intellektuella och skapande förmåga och de tekniska medierna skall underordnas denna strävan". Förbundet talar också om folkbildningsorganisationernas aktiva roll med studieverksamhet kring videotittandet, kring videovåldet kring hela videogramverksamheten.

Ekonomi

De ekonomiska resurserna för det nordiska kultursamarbetet är begränsade. När stödet för folkbildningsorganisationerna infördes uppgick beloppet till 1 milj. danska kronor, vilket belopp senare höjts till 1,2 milj. Intresset för insatser på det nordiska kulturområdet har ökat under 70-talet och alltför organisationer deltar i verksamheten. Detta förhållande i förening med den fortlöpande inflationen har betytt, att stödet till folkbildningsorganisationerna i realiteten har minskat. Det är enligt Studieförbundet Vuxenskolan otillräckligt. Studieförbundet anser det vara ytterligt angeläget att beloppet höjs och förbundet finner också stöd i Ministerrådets uppfattning om den stora betydelse som folkbildningsorganisationerna har för att sprida och utveckla det nordiska kultursamarbetet.

Betänkandet slår fast, att de medel, som finns, bäst kan användas för den innehållsliga delen av verksamheten. Bidrag till resor och reguljär administration skall ej utgå enligt betänkandet. Studieförbundet Vuxenskolan vill understryka att det väsentliga är den innehållsliga delen av verksamheten. Får man inte deltagare i projekten, får man inte personer, som deltar i debatterna, som tar del av informationen, så hjälper emellertid inte ett aldrig så fulländat projektprogram. Försvinner bidrag till resekostnaderna ökar svårigheterna att få deltagare. De långa resorna inom Norden och de därmed förknippade höga resekostnaderna är ett väsentligt hinder för deltagande i de nordiska aktiviteterna. Studieförbundet Vuxenskolan anser därför att det är självklart att det även i fortsättningen skall utgå bidrag till resekostnaderna.

En organisations möjligheter att satsa på ett nordiskt projekt är i de flesta fall avhängigt av möjligheten att avsätta administrativ arbetskraft härför. Om möjligheten att till en del täcka kostnaderna för detta admini-

strativa arbete genom nordiskt stöd även framledes uteblir torde förutsättningarna att aktivt stödja det nordiska kultursamarbetet minska inom organisationerna. För att förhindra att nordiska medel används för reguljär verksamhet inom en organisation kan man införa en sådan bidragsordning, där viss procent av varje projektstöd får användas av organisationen för att täcka de centrala administrationskostnaderna.

Radio och TV

”Nordiska rådet har engagerat sig starkt för ett ökat nordiskt samarbete inom radio- och TV-området” konstateras i betänkandet. Som tidigare anförts delar Studieförbundet Vuxenskolan betänkandets uppfattning om vikten av televisionens roll att medverka till ökad språkförståelse.

Men insatser på detta område får ej skymma det faktum att bättre än TV-tittande och radiolyssnande är att möjligheterna till direkta kontakter mellan folk från de olika länderna i Norden, inte minst ungdomar måste utvecklas.

Ministerrådets beslut att lämna stöd till nordisk filmdistribution instämmer Studieförbundet Vuxenskolan i.

Åtgärder att stimulera till ökad läsning av nordisk skönlitteratur bör vidtagas. En början kan vara de förslag som förs fram i betänkandet att genomföra studier kring ländernas metoder att stimulera bokutgivning, bokförsäljning och bokutlåning, men dessa studier bör kompletteras med konkreta förslag hur man utifrån ländernas lyckade, enskilda försök kan vidtaga gemensamma nordiska åtgärder.

Biblioteken har en stor roll, då det gäller att underlätta kontakten med grannländernas skönlitteratur. Här finns antagligen mycket mer att göra än hittills. Och möjligheterna för biblioteken att tillsammans med studieförbundens lokala avdelningar att öka intresset för och läsningen av nordisk skönlitteratur på originalspråket bör tillvaratas.

Organisation

Betänkandet föreslår att ”man föutsättningslöst prövar i vilka former de behov som de rådgivande kommittéerna är avsedda att tillgodose bäst kan mötas i framtiden”, och man är ej främmande för att de rådgivande kommittéerna upphör.

Studieförbundet Vuxenskolan delar betänkandets förslag som en ”förutsättningslös prövning” av de rådgivande kommittéernas uppgifter och organisation. Studieförbundet Vuxenskolan kan ej ansluta sig till tankegången att de rådgivande kommittéerna avskaffas. De har enligt studieförbundet en stor uppgift att fylla och är nödvändiga för att ge inspiration till, för att bevaka och kommentera det nordiska kultursamarbetet. Förslaget om en minskning av antalet ledamöter i kommittéerna skulle bl. a. ge ekonomiska förutsättningar för fler kommittésammanträden och kanske ökad kontinuitet i kommittéarbetet, men detta önskemål måste enligt Stu-

dieförbundet Vuxenskolan vägas mot behovet av en mångsidig sammansättning av kommittéerna, där det inte minst är viktigt att företrädare från folkbildningsorganisationerna ges möjlighet att delta i arbetet.

Fördelningen av medel ur stödet till folkbildningssamarbetet sker för närvarande efter beredning i två instanser – sekretariat och rådgivande kommitté, efter beslut i ett tredje organ. Studieförbundet Vuxenskolan ifrågasätter om denna ordning bör gälla för denna typ av anslag. Beslut bör ske i samma ordning som gäller för beslut om andra anslag.

Medlemsförslag om det allmänskulturella samarbetet

I medlemsförslaget om det allmänskulturella samarbetet finns angivet ett antal områden som enligt förslagsställarna bör särskilt uppmärksammas och ges företräde.

Dessa områden är:

Folkbildningsstödet

Barn-, ungdoms- och idrottssammanslutningar

Utkantsområdena

Radio, TV-samarbetet

Rese- och turistutbytet

Litteratur, film och fonogram

Studieförbundet Vuxenskolan delar förslagsställarnas påpekande att folkbildningens sammanslutningar hittills missgynnats vid fördelningen av medel för det kulturella samarbetet. Utöver de områden som nämns i medlemsförslaget vill Studieförbundet Vuxenskolan peka på behovet av särskilda insatser för olika minoritetsgrupper, exempelvis samerna. Mot bakgrund av den stora roll som folkbildningsorganisationerna kan spela i strävandena att decentralisera det nordiska samarbetet ter sig detta missgynnande som särskilt olyckligt. Som studieförbundet tidigare påpekat har folkbildningsorganisationerna i sina lokala enheter tillgång till ett mycket finmaskigt nät och är ett effektivt redskap att på bredden förankra det nordiska kultursamarbetet.

När det gäller stödet till barn- ungdoms- och idrottssammanslutningarna vill Studieförbundet Vuxenskolan särskilt framhålla vikten av att ungdom från utkantsområden och handikappade ungdomar bereds tillfälle att delta i kultursamarbetet.

En utökning av nordvisionssamarbetet bör kunna ske både vad gäller programutbyte och samproduktion. Det nordiska TV-samarbetet bör innebära stöd till språkliga och etniska minoriteter för att göra det möjligt för dem att skapa ett eget TV-utbud. Utan egen produktion reduceras de nordiska minoriteterna till passiva mottagare av information utifrån.

Möjligheten för den vanliga människan att få kontakt med grannländernas folk och kultur sker bäst genom resor till grannländerna. Men här upplevs resekostnaderna som ett stort hinder. Studieförbundet Vuxenskolan delar förslagsställarnas mening att en genomgång av prisfrågorna bör

ske, där särskild uppmärksamhet bör ägnas åt barnfamiljernas resekostnader.

Studieförbundet Vuxenskolan delar förslag om åtgärder för att öka spridningen av nordisk skönlitteratur.

Sammanfattningsvis vill Studieförbundet Vuxenskolan framhålla följande:

Folkbildningsorganisationerna kan på ett effektivt sätt genom sitt finmaskiga lokala kontaktnät medverka till en decentralisering av det nordiska kultursamarbetet.

Folkbildningsorganisationernas uppgift är att medverka till att sprida kunskaper, att förmedla information och bilda opinion.

En ökad samordning bör ske inom undervisningsområdet, bland annat genom beslut om gemensam examensgiltighet och möjligheter att utnyttja studiestödet för studier i hela Norden.

Språkförståelsen är en hörnpelare i det nordiska kultursamarbetet och effektiva hjälpmedel för att öka språkförståelsen kan radio och TV vara, då med program som ej förses med översättning i bildrutan.

Medieindustrins verkningar, särskilt på barn- och ungdomskulturerna, bör bli föremål för ökad forskning, men även förslag till konkreta åtgärder bör utarbetas.

Det ekonomiska stödet till folkbildningsorganisationerna, som f. n. uppgår till 1,2 milj svenska kronor bör höjas.

Det ekonomiska stödet till nordiska projekt skall också gälla bidrag till resor och viss administration, det senare utgående med en viss procent av varje projektbidrag.

Åtgärder för att stimulera ökad läsning av nordisk litteratur bör vidtagas. Bibliotekens roll i samarbete med studieförbundens lokala enhet bör därvid tillvaratas.

De rådgivande kommittéerna bör bibehållas, eventuellt bör en minskning av antalet ledamöter ske.

Medlen ur stödet till folkbildningssamarbetet bör beslutas i samma ordning som övriga anslag.

Södertälje den 25 augusti 1982

Karl-Erik Axelsson

Sten Jacobsson

Folkbildningsförbundet:

Folkbildningsförbundet, som är samarbetsorgan för de tio studieförbunden, Svenska folkhögskolans lärarförening och Sveriges allmänna biblioteksförening, har beretts avge synpunkter på rubricerade förslag och får härmed anföra följande:

I första hand hänvisar vi till våra synpunkter på den s. k. Bergendahlrapporten avgiven den 16 oktober 1980 och som bifogas (se Bihang). Vi hänvisar också till de remissvar som avgivits av våra medlemsorganisationer. Vi vill också hänvisa till medlemsförslag A 611/k om det allmänkulturella samarbetet som starkt understryker nödvändigheten av insatser inom folkbildningsområdet.

3.5.4 Synpunkter på nordiska stödordningarna

Förslaget fastställer att tillgängliga medel bäst kommer till sin rätt om de kan användas för den innehållsliga delen i projekten och endast i undantagsfall användas för rese- och uppehållskostnader.

Folkbildningsförbundet kan inte dela den uppfattningen. För att kunna genomföra planerade projekt är det absolut nödvändigt deltagare från hela Norden bereds ekonomiska förutsättningar att kunna delta. I motsats till vad som föreslås anser Folkbildningsförbundet att medlen bäst kommer till sin rätt om de används till inte blott den innehållsliga delen i projekten utan i första hand till rese- och uppehållskostnader för deltagarna från hela Norden.

Vi vill i detta sammanhang påpeka behovet av att det särskilda bidraget för folkbildningsorganisationerna i Norden den s. k. folkbildningsmillionen snarast möjligt räknas upp inte blott med hänsyn till inflationen utan även förstärks för att därmed ge folkbildningsorganisationerna möjlighet till att förverkliga planer på bredare nordiskt samarbete.

3.6.2 Rådgivande kompetens

De rådgivande kommittéerna är väsentliga organ eftersom de inrymmer företrädarna för organisationer, institutioner etc., som genomför det nordiska samarbetet. Det fyller alltså en mycket väsentlig demokratisk funktion samtidigt som det tillför bedömning av aktuella frågor, de mått av erfarenhet och kunskap från fältet som är angelägen. En svaghet hos alla rådgivande organ är att begreppet rådgivande ofta tolkas så att beslutande organ känner sig fria att frånga de råd som ges. Det bör därför vara en framtida uppgift att stärka de rådgivande organens status vilket lämpligen kan ske så att därest beslutande organ ej följer givet råd skall ärendet återremitteras till rådgivande kommittén innan ärendet avgöres.

Stockholm den 24 augusti 1982

Folkbildningsförbundet

Allan Sundqvist

Ralph Uddman

Skrivelse till utbildningsdepartementet i Sverige från Folkbildningsförbundet angående nordiskt kultursamarbete under 1970-talet – en värdering

I. Allmänna synpunkter

Syftet med Bergendahlrapporten är ``att ge en översiktlig bild och värdering av det nordiska kulturella samarbetet, dess verksamhet och organisation, i förhållande till kulturavtalet och de till avtalet knutna intentionerna``. Folkbildningsförbundet anser att den metod ministerrådet valt, med en enmansutredare som intervjuat fem personer i varje land, ger ett alldeles för snävt underlag för en värdering av en så omfattande verksamhet som hela det nordiska kultursamarbetet.

Genomgående i rapporten betonas vikten av att samarbetet ges en stark folklig förankring. En förskjutning av kultursamarbetet så att det i större utsträckning avser fältets organisationer och i mindre utsträckning ämbetsverk och direktorat förordas.

Detta kan Folkbildningsförbundet instämma i. De konkreta förslag till förändringar som förs fram går emellertid i rakt motsatt riktning.

- a) De tre rådgivande kommittéerna föreslås koncentrerade till en.
- b) Fördelningen av bidrag från olika stödordningar föreslås koncentreras till Nordiska kulturfondens styrelse.
- c) Direktörens ställning föreslås förstärkt, genom att flera beslut delegeras till honom.

Folkbildningsförbundet kan inte se några fördelar med dessa förslag.

a) De rådgivande kommittéerna

De tre rådgivande kommittéerna med ett förhållandevis stort antal representanter för ``fältet`` har varit den bästa garantin för en bred förankring av det nordiska kultursamarbetet. Via dessa har olika intressegruppers önskemål och behov kanaliserats in i sekretariat, ämbetsmannakommitté och ministerråd. Att slå samman dem till en kommitté skulle minska mångfalden, försvaga den folkliga förankringen och bana väg för ökat tjänstemannainflytande.

I rapporten anförts att de rådgivande kommittéerna nu uppfattas mera som rådgivare till sekretariatet än till ministerråd och ämbetsmannakommitté. Den bilden är felaktig vad gäller RKK. RKK har vid två tillfällen under perioden 1972–79 lagt fram handlingsprogram till MR. Dessutom har RKK spelat en aktiv roll i utvecklingen av folkbildningssamarbetet, barnkulturfrågorna, tillkomsten av Sveaborg, utbildningen av teatermedarbetare, TV-satellitfrågan m. m.

De rådgivande kommittéernas roll kan utvecklas vidare i det avseendet. Det är viktigt att sekretariatets tjänstemän stimulerar kommittéernas aktiva medverkan i arbetet. I den löpande handläggningen av ärenden i sekretariatet kan kommittéernas ledamöter mer än hittills utgöra referensorgan.

Rapporten pekar på vissa gränsdragningsproblem mellan de tre kommittéernas arbetsområden.

Folkbildningsförbundet kan inte se att dessa medfört några större olägenheter. Vuxenutbildning nämns som ett exempel på en sådan verksam-

het som inte fått tillräcklig uppmärksamhet på grund av gränsdragningsproblem. Studieförbunden har hittills, trots att de är vuxenutbildningsorganisationer, haft utvecklade kontakter med RKK och den allmänkulturella sektionen vid sekretariatet.

Detta beror inte så mycket på att den administrativa indelningen utgjort några hinder. Snarare kan det förklaras av att RKK och den allmänkulturella sektionen varit mera benägen att söka kontakt med och stödja folkrörelseorganisationer, medan man inom utbildningssektionen föredragit att bedriva verksamheten i egen regi.

Kommittéerna belastas av rutinärenden sågs det i rapporten. Påståendet torde främst avse kommittéernas medverkan i kulturfondens ärendehantering. Den påstådda olägenheten kan tvärtom vara en fördel. Genom den breda sakkunskap som kommittéerna besitter tillförs kulturfonden ett stabilt underlag för beslut. Kommittéerna å sin sida får en större överblick genom denna medverkan. Den ordningen bör bibehållas.

Kontakten mellan rådgivande kommittéer och andra organ bör förbättras. I framtiden bör man ta tillvara möjligheten till gemensamma möten, deltagande av kulturfondens ordföranden i ett kommittémöte och vice versa. Det bör också vara möjligt att tillkalla en kommittérepresentant vid RK:s och/eller MR:s behandling av ett visst ärende.

Möjligheten att tillsätta beredningsgrupper bör tillvaratas även om de tre kommittéerna bibehålls. Tillsättandet av barnkulturgruppen utgjorde ett exempel på hur en speciell grupp kan samverka med en av de rådgivande kommittéerna.

b) Fördelning av bidrag

Stödordningarna till samarbete mellan ungdoms-, folkbildnings- och idrottsorganisationer har tillkommit därför att man i ministerrådet velat lyfta fram och prioritera dessa områden. De har varit ett medel att bredda det nordiska kultursamarbetet, nå ut till nya grupper och stimulera nya verksamhetsformer.

Att överföra fördelningen av dessa bidrag till kulturfondens styrelse skulle vara ytterst olyckligt.

Kulturfondens styrelse har för närvarande varken kontakt med eller förankring i de organisationer som berörs. Trots att den till hälften består av parlamentariker har den inte heller politisk representativitet.

Folkbildningsförbundet instämmer i rapportens konstaterande "att man bör slå vakt om mångfalden av värderingar och synsätt inom kultursamarbetet och att det inte går att inordna i en och samma administrativa logik eller i en ensartad bedömningspolicy.

Man bör därför vara försiktig med att låta ett och samma beslutsorgan få mycket stort ansvarsområde, och inte heller sträva efter en fullständigt entydig avgränsning mellan olika organs ansvarsområden."

Speciellt med tanke på den ökning av kulturfondens budget – utan utökning av ansvarsområdet – som föreslås vore det olyckligt att lägga ytterligare uppgifter på kulturfondens styrelse.

Om målet är att avlasta ämbetsmannakommittén arbetsuppgifter borde fördelningen kunna göras av RKK, som redan nu behandlar ansökningarna och lägger fram förslag för ämbetsmannakommittén.

Mot detta förslag har inväntats att RKK för närvarande endast har rådgivande status. Men det borde ju vara enklare att ändra statuterna så att RKK får beslutande status i just denna fråga, än att utse en helt ny kommitté, som drar dryga sammanträdeskostnader.

II. Kommentarer till rapporten kapitel för kapitel

Det nordiska kultursamarbetets innehåll och förutsättningar

Folkbildningsförbundet kan instämma i svårigheterna att göra en slutlig och väldefinierad avgränsning av kultursamarbetets innehåll. Ett vidare kulturbegrepp än det som hittills praktiserats av kultursekretariatet bör emellertid eftersträvas.

Folkbildningsförbundet instämmer i att det är en viktig uppgift för det organiserade nordiska samarbetet att medverka till att minoritetskulturer och vad som ibland kallas utkantsområden lyfts fram och att de praktiska villkoren för deras medverkan i samarbetet beaktas. I praktiken innebär detta att man måste acceptera att bidrag till resor utgår för att möjliggöra för utkantsområdenas representanter att delta i samarbetet.

Tidigare och nuvarande organisation

Kapitlet är rent beskrivande och kräver inga kommentarer.

Verksamheten

Utbildningsområdet

Folkbildningsförbundet kan instämma i strävandena att decentralisera utbildningssamarbetet till att mera direkt knyta kontakter mellan företrädare på fältet. Dessa kontakter bör emellertid inte inskränka sig till kommuner och skolor, utan även omfatta de fria folkbildningsorganisationernas lokalavdelningar.

Forskning

Folkbildningsförbundet kan instämma i att ett stort antal fasta institutioner bidrar till att minska flexibiliteten i samarbetet. Detta gäller inte bara forskning, utan lika väl för utbildning och allmänskultur.

Allmänskultur

Folkbildningsförbundet instämmer i "att folkrörelsesamarbetet är en verksamhet med stor räckvidd och god förankring". De resurser som ställs till folkrörelsernas förfogande är emellertid alldeles för små för att kunna tillgodose alla de behov och önskemål som finns.

Kulturfonden

Folkbildningsförbundet instämmer i att kulturfondens budget måste ökas för att svara mot behoven. Fondstyrelsens måste också få tillfälle att behandla alla ansökningar som ställs till fonden. Det kan inte vara sekretariatets uppgift att föra över ansökningar från fonden till andra bidragsordningar utan att tillfråga sökaren.

Internationellt samarbete

I ett läge när de ekonomiska resurserna inte räcker för att upprätthålla och utveckla det nordiska samarbete, som man är överens om, är önskvärt, måste insatser för att sprida kännedom om detta samarbete utanför Norden komma i andra hand. Samordning av de nordiska ländernas insatser i internationella organ är en angelägen uppgift. Men presentation av Nordisk kultur i andra länder måste ges lägre prioritet, så länge som kunskaperna om varandras kultur inom Norden är så bristfälliga som den är.

Sammanfattande överväganden

Folkbildningsförbundet är helt enig med utredaren om att det är "uppenbart att den nordiska kulturbudgeten skulle behöva ökas för att svara mot behoven".

Samarbetet inom permanenta institutioner och andra långtidsprojekt

Folkbildningsförbundet instämmer i "att man inom en budget med ringa tillväxt måste vara utomordentligt återhållsam med att inrätta nya institut som genom personalansvar eller på annat sätt får fast karaktär".

Det är för framtiden angeläget – just med hänsyn till förankringen av kultursamarbetet – att man iakttar försiktighet med att skapa nya institutioner. I stället bör nya resurser tillföras det folkligt förankrade samarbete som sker i det nordiska organisationslivet.

Nätverksuppgiften

Folkbildningsförbundet kan inte förstå vad som menas med att det skulle finnas en "svårighet att finna former för att ge folkrörelsesamarbetet ett lämpligt innehåll". Självfallet måste planering och beslutanderätt tillfalla folkrörelserna själva. Annars vore de ju inte folkrörelser. Påståendet att dessa redan utan nordiskt stöd har betydande medel till sitt förfogande och att det är risk att ett tillskott från den nordiska kulturbudgeten skulle ge ringa effekt, saknar helt grund i verkligheten. De medel som organisationerna har är nästan alla öronmärkta för nationella ändamål.

Planeringssamverkan

Folkbildningsförbundet instämmer i att gemensam grundsyn och god personlig kontakt betyder mer än formaliserad samverkan. Samarbete mellan organisationer med gemensam grundsyn leder längre än samarbete mellan alla parter som är engagerade i ett verksamhetsområde.

Folkbildningsförbundet delar inte utredningens tveksamhet till ett omfattande remissförfarande. Tvärtom måste det vara värdefullt att få in synpunkter från så många som möjligt.

Kultursamarbetet i ländernas perspektiv

Kultursamarbetets förankring

Redan i inledningen har vi betonat värdet av de rådgivande kommittéernas arbete och stödet till folkrörelserna för att ge det nordiska kultursamarbetet en bred folklig förankring.

I rapporten pekar man på möjligheterna att utnyttja de nordiska institutionerna. De drar idag stora kostnader och skulle kunna utnyttjas av lokala organisationer för olika samarbetsprojekt. Det förutsätter dock att organisationerna får utnyttja institutionerna på egna villkor och med ekonomiskt stöd.

Folkbildningsförbundet instämmer i att det är nödvändigt att acceptera de kostnader som tolkning innebär. Insatser för utbildning av tolkar bör göras. Det skulle kunna vara en lämplig uppgift för Nordens folkliga akademi.

Information och publikation

Utredningen föreslår ökade insatser för information och publikation. I detta sammanhang vill Folkbildningsförbundet framhålla vikten av att

information kommer ut snabbt till de som berörs och kan utgöra underlag för kommunikation. Information om redan genomförd verksamhet finns det gott om. Men den når ofta inte mottagaren förrän den redan är ointressant. Brister i kultursekretariatets informationsverksamhet finns när det gäller att sprida information om vad som planeras.

Organisation

Rapporten konstaterar "att den till avtalet knutna organisationen bedöms i allmänhet som i huvudsak ändamålsenlig". De kritiska synpunkter som förs fram gäller främst organisationens förnyelsekraft.

Ett av de viktigaste hindren för en sådan utgör den hårt begränsade budgeten. Visserligen kan man hävda att budgeten – utöver prisförändringar – volymmässigt ökat med 50 procent från 1973 till 1978. Men ännu 1980 omsluter den nordiska kulturbudgeten bara 74,4 milj. DKK. Det sätter gränser för förnyelsekraften.

Ett annat skäl till bristande förnyelsekraft utgör enligt rapporten den organisatoriska uppbyggnaden. Före 1972 fanns – påstås det – ett fruktbart utbyte mellan parlamentariker, ämbetsmän och fältets företrädare (däribland organisationsfolk). Kritiken är till viss del befogad. Kontakten mellan parlamentariska organ, t. ex. kulturutskottet, och de rådgivande kommittéerna har varit obefintlig. Likaså mellan kulturfondens styrelse och de rådgivande kommittéerna. Liknande kritik kan också riktas mot att man inte utnyttjat andra möjliga kontaktytor. De rådgivande kommittéerna har t. ex. under perioden 1972–1979 haft en gemensam sammankomst. Man kan utan överdrift påstå att de olika organen arbetat isolerat från varandra. Det kan inte ha varit avsikten då kulturavtalet trädde i kraft. Några konstitutionella hinder för en nära kontakt har inte funnits. Det är i initiativkraft det brustit. Det finns därför ingen grund för antagandet att organisatoriska förändringar skulle ändra förhållandet, dvs. påverka förnyelsekraften.

Att överföra löpande administrativa uppgifter till nationella myndigheter och nordiska institutioner skulle knappast minska byråkratin.

Förslagen om sammanslagning av de tre rådgivande kommittéerna, delegering av beslut till sekretariatets direktör och överföring av fördelning av folkrörelsestödet till kulturfondens styrelse har kommenterats tidigare. Dessa skulle om de genomfördes, medföra ökad koncentration och tjänstemannavälde och motverka demokratisering och folklig förankring.

Stockholm den 21 oktober 1980

Folkbildningsförbundet

Inge Johansson

Förbundsordförande

Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS):

KLYS begränsar sitt yttrande till de frågor som faller inom nämndens specifika ansvarsområde, allmän kulturpolitik och sådant som rör kulturar-

betarnas villkor. Vi följer därvid ministerrådsförslagets gruppering och numrering av materialet.

2.6 *De ekonomiska förutsättningarna*

Vad rådet säger om att ett samhälle som vill bevara sin kulturella nivå måste vara berett att satsa förhållandevis mera på kulturen gäller i allra högsta grad den skapande och återgivande konstnärliga kulturen. Som det framhålls i ett annat avsnitt (3.5.1) kan man inte rationalisera den kreativa processen och inte heller "förenkla" förmedlingen av verken till publiken. Dessa områden kommer att vara lika "personalkrävande" i ett samhälle som i övrigt med olika tekniska hjälpmedel vidmakthåller eller till och med ökar "produktionen" med minskade personella insatser. Därmed blir dessa kulturområden automatiskt relativt alla dyrare per "enhet".

Detta är naturligtvis en observation som alla insatta politiker och samhällsinstanser sedan länge gjort. Och såvitt gäller Sverige har den kulturella budgeten också fått mera resurser än den skulle fått om den drabbats av de generella rationaliserings- och besparingssträvandena. Men det betyder inte att området fått de resurser som behövs för att landet skall kunna bevara sin kulturella nivå. Utgångsläget var under 1950- och 1960-talen i samtliga länder så lågt att man inte under 1970-talet hann upp till en kulturell nivå som motsvarade ländernas samtidiga materiella och sociala standard.

När man talar i ekonomiska termer bör man därför inte bara göra jämförelser med tidigare nivåer eller med de resursökningar som samtidigt sker eller inte sker på andra områden. Man måste tala i absoluta krav på vilken kultur vi önskar oss i Norden och vilket ansvar staterna var för sig och tillsammans har för att denna nivå skall uppnås och vidmakthållas.

Vad här sagts innebär naturligtvis inte att man bör avstå från att tala i termer av inflationsskydd och inkomstjämlighet. Det är självklart att ett absolut minimum måste vara att de insatser som fastställdes under 70-talet skyddas mot penningvärdesförsämring och därtill åtminstone får följa den allmänna inkomstutvecklingen i respektive land.

2.6.3 *Samnordisk eller nationell finansiering*

Rådets iakttagelse att med nordiska medel startade projekt (som ju kan få stöd endast tre år i rad) bara fungerar så länge de kan finansieras med den nordiska kulturbudgeten är riktig. Slutsatsen att man i större utsträckning bör ställa krav på medfinansiering från annat håll för att nordiskt kulturstöd skall ges synes oss emellertid felaktig.

Det som bör studeras är de nuvarande principerna med finansiering under tre år. Många av de projekt som startas med stöd av nordiska pengar är till sin natur nordiska och det är därför alldeles naturligt att finansieringen sker gemensamt. Kravet att finansieringen efter treårsperioden skall ske med nationellt statliga medel förutsätter att alla stater hela tiden är

ense – vilket i sin tur säkert kräver någon form av permanent kontaktadministration för just det aktuella projektet hos de berörda nordiska kulturarbetsgrupperna, en metod som nog inte förbilligar samarbetet. En hänvisning till nationell finansiering innebär också alltför stora risker för slumpmässiga beslut – och en ständig osäkerhet för arrangörerna.

I den mån rådet menar att finansieringen efter tre år bör falla på arrangörerna själva faller detta såvitt avser kulturarbetararrangemang på sin egen orimlighet. I vikande marknader, med allt större på inskränkningar i upphovsrättslagen grundat institutionsutbud, med beskattning och avgiftsbefäggning som företagare och ett socialt avgiftsansvar som, i varje fall i Sverige, jämföras med de stora arbetsgivande företagens har kulturarbetarna stora ekonomiska svårigheter och kan med knapp nöd finansiera de fackliga organisationer som skall hjälpa dem till en rimlig tillvaro. Att då förvänta sig att de skall bekosta internordiska arrangemang vilkas resultat ofta kommer hela samhället tillgodo är därför inte rimligt.

Som exempel på arrangemang av nu åsyftat slag kan nämnas de nordiska barn- och ungdomsförfattarkongresserna. Dessa, som hållits vartannat år, har ofta haft temata som legat på en allmänskulturell nivå och diskussionerna har haft betydelse för forskning, utbildning, biblioteksväsende etc. Det ter sig inte rimligt att man i den för ländernas kulturella fortbestånd livsviktiga barnkulturfrågan skall övervältra det ekonomiska ansvaret på enskilda människor, organisationer eller ens de enskilda staterna med deras högst varierande ekonomiska resurser.

Enligt KLYS' mening vore därför tvärtom en rimlig slutsats av rådets iakttagelser att man med gemensamma nordiska medel säkerställer fortlevnaden hos sådana projekt som är av uppenbart gemensamt intresse och som inte uppenbarligen kommer att fortsätta utan sådant stöd.

3.5 Allmänskulturella området

3.5.1. Vad här sägs har redan behandlats ovan. KLYS vill dock nu understryka, att det också finns ett hot från möjligheterna att rationalisera och automatisera. Distributionsledet kan ju nämligen väl anpassas till dessa åtgärder med följd att långa serier och med låg konstnärlig ambitionsnivå – som i regel är billigare – framställda produkter slår ut de kvalitativt högre stående prestationerna som med marknadsmässig prissättning blir för dyra för allmänheten. Det är alltså inte bara den "relativt sett dyrare" kulturens ekonomi det är fråga om – den måste få resurser som medför att den kan bjuda automatik och rationalisering spetsen.

3.5.4. Även på denna punkt har KLYS i viss mån uttalat sig ovan. Det låter sig naturligtvis sägas att de nordiska pengarna skall användas för den "innehållsliga delen i projekten" och att man därför endast i undantagsfall skall nyttja dem för rese- och uppehållskostnader. Nu är det ju emellertid så att innehållet i en kongress finns inuti de människor som skall delta,

utan deras närvaro torde sammankomsten inte få annat än administrativ innebörd. Om man anser att nordiskt kulturellt samarbete är viktigt kan man inte rimligen renodla den "innehållsliga delen" från de deltagande människorna. Det är ju deras möte, kontakten, samtalen och diskussionerna som ger samarbetet mening och – innehåll. I stället för att genom detta besparingsförslag söka frigöra pengar för fler projekt borde rådet realistiskt ha noterat att det behövs mer pengar.

Frågan om pengarna skall få användas för "den reguljära verksamheten inom olika organisationers nordiska samarbetsorgan" har också delvis berörts ovan. Rådet har ju i det avsnittet självt konstaterat att vissa projekt dör ut när de nordiska pengarna dras in. Att då förutsätta att de ändå kan fortsätta som en "reguljär verksamhet" för aktuella organisationer är naturligtvis orealistiskt. Men framför allt måste det upprepas, att projekt som har en syftning utöver organisationens centrala verksamhet bör finansieras med samnordiska medel. Att man därvid på sedvanligt sätt inom fördelande organ måste göra en prövning och prioritering är självklart, liksom att man efter utvärdering regelbundet måste ta upp fortsatta anslag till förnyad prövning.

3.5.8. KLYS vill kraftigt understryka behovet av stöd till bok- och pressdistribution och vikten av att de nordiska länderna studerar och tar lärdom av varandras system.

3.5.9. Det kan vara skäl att överväga priser av det slag som anges. KLYS vill dock ifrågasätta om det är riktigt att inrätta ett särskilt pris för "barnlitteratur" och därmed markera att denna inte skulle komma ifråga för det vanliga litteraturpriset, en tanke som KLYS finner felaktig. Däremot kan möjligen ett allmänt barnkulturpris vara befogat, ett som markerar vikten av att man generellt tillgodoser barnens behov av kvalitativ kultur.

Andra, ej behandlade områden

Kulturarbetarnas villkor

Rådet har i allt väsentligt förbigått kulturarbetarnas situation. Det enda förslag som är direkt inriktat på denna yrkesgrupp gäller möjligheten att införa nya nordiska priser. KLYS hoppas att varken tystnaden eller att just prisfrågan tagits upp får betraktas som signifikativ för nordiska politikernas inställning till kulturarbetarna, deras verksamhet och villkor.

I själva verket är ju kulturarbetarna en central faktor i det som rådet (2.6.1.) kallar landets kulturella nivå. Det är också just kulturarbetarnas arbetssituation och -metod som gör att rådet (3.5.1.) kan konstatera att kulturen relativt sett blir dyrare.

Ändå tas dessa frågor inte upp till diskussion. Det borde göras enligt tre linjer.

Kulturarbetarna har på olika sätt i olika länder tillförsäkrats ersättningar eller bidrag. Det borde vara en självklar samnordisk strävan att alla länder åtog sig att hålla dessa insatser skyddade mot inflation och att utveckla dem åtminstone i den takt som lönenivån (eller något motsvarande) utvecklas nationellt.

Allt mer av kulturkonsumtionen sker nu genom institutioner, ofta sådana vilkas verksamhet sker i hägnet av inskränkningar i upphovsrätten. De nordiska länderna har i olika omfattning och i olika grad tagit ansvar för denna utveckling och genom statliga ersättningar kompenserat upphovsmännen. Ersättningsarna har emellertid mycket olika utformning och nivå. Det kan inte begäras att alla länder skall ansluta sig till en enda ersättningsmodell. Det borde emellertid vara en uppgift för Nordiska rådet att rekommendera medlemsstaterna dels att införa ersättningar på alla relevanta områden såsom bibliotek ersättning, talboks ersättning och visning ersättning, dels att utforma ersättningsarna så att de på något sätt relateras till konsumtionen, dels slutligen att säkerställa ersättningsens värde och garantera dess utveckling i takt med samhällets inkomstnivå.

I det just förda resonemanget har KLYS utgått från av staten frivilligt utgivna ersättningar. Emellertid rör det sig ju om gottgörelse för nyttjande av upphovsrättsliga verk och prestationer som borde ligga under upphovsmännens och utövande konstnärers ensamrätt. Visserligen är upphovsrätten för närvarande under utredning i de nordiska länderna, men ingenting tyder på att man i något land har gett dessa ersättningsfrågor den förtur som de uppenbarligen borde ha. Det borde därför ha föreslagits Nordiska rådet att rekommendera medlemsländerna att snarast finna – om möjligt gemensamma – legala lösningar som ger upphovsmännen *rätt* till ersättningar av nu åsyftat slag och därmed också möjlighet att förhandla om deras konstruktion och storlek.

Upphovsrättslagstiftningen

Under föregående avsnitt påpekades vikten av att upphovsrättslagstiftningen snarast ändras så att kulturarbetarnas villkor förbättras.

Upphovsrätten är emellertid på många andra sätt central för kulturlivet och dess utveckling. Det är därför angeläget att man snarast löser bland annat de rättsliga frågorna omkring nya medier. Formellt torde denna sak ligga under de nordiska staternas judiciella samarbete, men i en fråga som så uppenbart berör ländernas kulturella framtid och kultursamarbete bör kulturutskottet ta initiativet till en nordisk rekommendation.

KLYS vill därför föreslå att det i det förslag som slutligen behandlas i Nordiska rådet kommer att ingå en rekommendation att upphovsrättsrevisionen påskyndas.

Stockholm den 25 augusti 1982

Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS)

Jan Gehlin

Ordförande

Maud Brändström

Sekreterare

Svenska skolidrottsförbundet:

I ministerrådsförslaget B 37/k om det nordiska kultursamarbetet under 80-talet föreslår man i punkt 3.5.4 sid 13 att helt ta bort det stöd som nu finns för att till viss del täcka utgifterna i samband med resor och uppehålle för de nordiska samarbetsorganisationerna.

Svenska skolidrottsförbundet, som till medlemsantalet är den största ungdomsorganisationen i Norden med ungefär 600 000 medlemmar, har med bestörtning tagit del av ovanstående förslag. Vår förhoppning har varit att Nordiska rådet istället skulle öka möjligheterna för nordiska ungdomsorganisationer att verka och därvid även ge idrottsrörelsen möjlighet att få del av stödet i samma utsträckning som övriga politiska eller idéella rörelser.

Det av ministerrådet framlagda förslaget kommer att för framtiden innebära att nordiskt utbyte enbart blir en möjlighet för ungdomar boende i mera centrala delar av Norden eller då det gäller skolungdom, utan egna inkomster, enbart för dem vars föräldrar har en mycket god ekonomi.

Svenska skolidrottsförbundet (medlem i FNU), som till största delen bygger på frivilliga insatser får således på det skarpaste protestera mot ovannämnda förslag från ministerrådet och i stället föreslå en vidareutveckling av stödet dels genom en radikal uppräknings och dels genom en ändring av reglerna så att de ger möjlighet även för idrottsliga ungdomsorganisationer att få del av anslaget.

Farsta den 27 augusti 1982

Svenska skolidrottsförbundet

Rune Hestner

Föreningen Sveriges filmproducenter:

Föreningen Sveriges Filmproducenter representerar de företag i Sverige som producerar film. Det är därför naturligt att Föreningen inskränker sitt yttrande till filmens område.

Filmen fram till 1980-talet

Samma år som man började sända reguljära TV-program i Sverige, dvs. 1956, var antalet biografbesök nästan 80 miljoner. Sedan detta rekordår har besökskurvan gått i stort sett rakt nedåt. Siffran för senaste verksamhetsår 1981 var drygt 20 miljoner biografbesök. Trots detta är det fler personer som ser film idag än tidigare. Genom Sveriges Television visas över 200 filmer per år och detta beräknas ses av sammanlagt 280 miljoner människor. Den genomsnittligt största TV-publiken får svenskproducerade filmer. Även om Föreningen inte har sett statistik från de övriga nordiska länderna, torde situationen vara ungefär densamma, möjligen med undantag av Island.

Till dagsläget bör dessutom fogas att ett mycket stort antal personer ser filmer på video. Det finns undersökningar som gör gällande att det är dubbelt så många människor som varje kväll ser film på video än som gör det i en biograf.

Filmen under 1980-talet

Ett utökat utbud av sändningstimmar, såväl i det egna landets TV-kanaler som genom överföring via satellit från andra länder, kommer ytterligare att öka tittarsiffrorna för film. Det är emellertid inte nationellt producerade filmer som får glädje av detta stora filmintresse. En allt större del av de filmer som visas i TV-rutan är nämligen filmer som är producerade för världsmarknaden, dvs. där producenten kan kalkylera med en försäljning till många länders biografer och TV-bolag.

I en situation där antalet biografbesök kraftigt minskar varje år och där produktionskostnaderna ökar kraftigt varje år blir förutsättningarna för svensk filmproduktion allt mindre.

Möjligheten att producera för världsmarknaden och att sälja svensk film på denna är liten. En svensk filmproducent måste därför basera sin kalkyl på att få filmen finansierad genom intäkter från biografvisning i Sverige. Den nu gällande visningsersättningen från svensk TV täcker endast en mycket ringa del av produktionskostnaden.

Ministerrådsförslaget

Det är mot denna bakgrund som Föreningen Sveriges filmproducenter med stort intresse konstaterar att de nordiska regeringarna redan markerat att 'den samfällida viljan till ett utbyggt samarbete på medieområdet oavsett

teknik' (se förslagets inledning). Oavsett tekniken: satellit-TV, kabel-TV, betal-TV osv. är det innehållet i mediet som kräver samarbete såväl mellan parlament och regeringar, som institutioner och företag. Föreningen Sveriges Filmproducenter menar att på detta område, liksom många andra, måste inriktningen vara att få Norden som en hemmamarknad. För att lyckas med detta krävs det ökat stimulansstöd från den nordiska kulturbudgeten, men i synnerhet nationell lagstiftning som underlättar produktions- och distributionssamarbetet.

Föreningen ser mycket positivt på det nordiska kultursamarbetet och vill understryka filmens stora betydelse, oavsett om distributionen sker på det ena eller andra sättet.

I ministerrådsförslaget konstateras 'under det gångna decenniet har kommunikationsteknologins snabba utveckling på ett dramatiskt sätt förändrat förutsättningarna för samhälls- och kulturlivet'. Vi tror, att har utvecklingen under 70-talet varit dramatisk, kommer den under 80-talet att bli revolutionerande.

Stockholm den 23 september 1982

Föreningen Sveriges filmproducenter

Torbjörn Sjöberg

Ordförande

Klas Olofsson

BILAGA 5

I efterhand inkomna yttranden

Finland

Undervisningsministeriet:

Med anledning av i hänvisningen nämnda skrivelse har undervisningsministeriet erhållit ett utlåtande rörande ministerrådsförslaget av utbildningssektionen inom delegationen för nordiskt kulturellt samarbete. Utlåtandet närslutes. Dessutom närslutes ett utlåtande uppgjort av ministeriets idrotts- och ungdomsavdelning (*se nedan*).

Det nordiska kultursamarbetet fick sin nuvarande organisation under 1970-talet. Institutioner och andra samarbetsformer inleddades i det nya systemet på grundval av utvecklingen under de tidigare årtiondena. Vid ingången av 1980-talet har en snävare budgetpolitik dock resulterat i att någon nämnbar aktivitetsökning inte varit möjlig.

Som ett exempel kan nämnas Nordiskt konstcentrum på Sveaborg som år 1984 kommer att ta i anspråk nya lokaliteter, som Finland ställt till förfogande efter ett omfattande och kostbart saneringsarbete. Det vore beklagligt, om den nordiska kulturbudgeten inte innehåller nödvändiga resurser för ett kreativt bruk av dessa lokaliteter. Av de nordiska institutionerna har särskilt de som befinner sig på Island kommit i stora svårigheter på grund av den starka inflationen som pågått under flera år. Då institutionerna endast delvis kompenserats för detta, har man nu i det närmaste kommit till en återvändsgränd. Budgeteringen och resursinriktningen för det nordiska kultursamarbetet borde därför ses över, om samarbetet under resten av 1980-talet skall kunna utvecklas på ett sätt som motsvarar intentionerna i kulturavtalet.

Ministeriet kommer att ta slutlig ställning till förslagen i samband med deras behandling inom det nordiska kulturavtalets samarbetsorgan.

Helsingfors den 14 december 1982

Jaakko Numminen

Kanslichef

Fredrik Forsberg

Yngre regeringssekreterare

Utbildningssektionen inom delegationen för nordiskt kulturellt samarbete¹:

Enligt sektionen är nordiskt samarbete inom kulturområdet av största vikt.

I och med försvagade ekonomiska utsikter har man uttryckt en önskan att skära ned nordiskt kultursamarbete. Enligt sektionen bör man under sådana förhållanden tvärtom förstärka kultursamarbetet, eftersom man därigenom kan utveckla forsknings-, experiment- och tillämpningsverksamhet i synnerhet inom skolans område. Följande områden kommer då särskilt i fråga:

Mera uppmärksamhet bör fästas vid invandrarundervisningen. Utom flyktingar återvänder till Finland årligen 1 500 grundskoleelever. Erfarenhetsutbytet mellan de nordiska länderna skulle gagna också Finland.

Undervisningen i de nordiska språken bör utvecklas. I detta avseende bör man understryka också kunskaper i finska språket. Detta blir aktuellt i synnerhet i kontakterna mellan Finland och Sverige.

Lärar- och elevutbytet kan utvecklas med relativt låga kostnader. Inget nordiskt samarbete är så effektivt som en vistelse i ett annat nordiskt land.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Vid avlägsnandet av problem i anslutning till giltigheten av tentamina och examina måste speciell uppmärksamhet fästas vid examina och deras giltighet i mellanstadieutbildningen.

Regelbundna sammanträden mellan skolmyndigheter och representanter för skolor utgör ofta grunden för skapandet av mera omfattande kontakter. Sammanträden mellan de finska och svenska skolmyndigheterna är ett gott exempel härpå.

Helsingfors i december 1982

Lasse Hoffman

Gustav Skuthälla

Kaisa Savolainen

Undervisningsministeriets idrotts- och ungdomsavdelning¹:

Forskningsområdet (punkt 3.4.)

Inom de gymniska vetenskaperna har systematiskt samarbete utövats endast inom vidareutbildningen för lärare i högskolor, varvid den huvudsakliga verksamhetsformen har varit ett forskarsymposium för gymniska vetenskaper, som anordnas vartannat år. De nordiska länderna bildar dock kulturellt ett enhetligt område, där vetenskapligt samarbete i dess olika former är ändamålsenligt. Utnyttjandet av forskningsrön i de olika nordiska länderna nu antingen direkt eller med mindre justeringar är möjligt.

Temporära kontakter mellan forskare har lett till att endast en del av gymniskvetenskapligt forskningsmaterial som insamlats i Norden, är metodiskt så enhetligt, att det kunde utnyttjas i ett annat land. Genom att överenskomma om ändamålsenligt samarbete och arbetsfördelning skulle varje nordiskt land kunna producera kumulerande eller för inbördes jämförelse lämpliga kunskaper från olika problemområden.

Genom de nordiska vetenskapspolitiska programmen och ställningstagandena har omfattande forskningsprojekt blivit allmänna också i de gymniska vetenskaperna. Eftersom projektforskningen behöver stora intellektuella och materiella resurser är det lättare för små länder att anordna och genomföra dem tillsammans än var för sig.

Även den systematiska informationsförmedlingen utgör en central del av forskningsverksamheten. Verksamheten inom bibliotek och andra informationsserviceenheter på detta område är viktig. Finland som är det enda landet som har ett riksomfattande gymniskvetenskapligt centralbibliotek inom området, skulle kunna fungera som ett centrum för samarbetet.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Scandinavian Journal of Sports Sciences har påbörjat sin verksamhet på initiativ av Finland och utgör ett betydande framsteg i påbörjandet av samarbetet, men även dess verksamhet är för närvarande beroende av tillfälliga ekonomiska bidrag.

Med hänvisning till det ovan sagda vore det för utvecklingen av den gymniskvetenskapliga verksamheten viktigt att skapa ett permanent samarbetsorgan, som har till uppgift att koordinera, ta initiativ och ge utlåtanden om utvecklingen av de gymniska vetenskaperna på samnordisk nivå. Det borde finansieras med samnordiska medel.

Det allmänkulturella området (punkt 3.5.)

Inom det gymniskkulturella området har nordiskt samarbete etablerats på många områden. Som exempel må nämnas samarbetet mellan idrottens centralförbund inom ramen för en Felleskommitté samt konferenser för nordiska idrottsinstitut, som anordnas årligen.

De för idrotten ansvariga tjänstemännen vid ministerierna sammanträder två gånger om året för att enas om samnordiska planer och åtgärder, informera om nationella utvecklingsåtgärder samt förbereda gemensamt uppträdande i andra internationella samfund såsom Unesco, Europarådet och den Europeiska idrottsskonferensen. Delvis som resultat av detta samarbete har år 1979 en stödordning för nordiskt idrottssamarbete startats under Nordiska ministerrådet. Ändå har inte ämbetsmannakommittén, i vars arbete också nordiska idrottscentralförbund kan delta, trots sina initiativ kunnat få en officiell ställning i Nordiska ministerrådets organisation.

Sektionen anser att tanken på att inrätta ett permanent idrottsutskott under Nordiska ministerrådet bör genomföras i brådskande ordning, vilket föreslagits i betänkandet om nordiskt idrottssamarbete (Helsingfors 8.9.1978) av den av Sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete tillsatta Nordiska ämbetsmannakommittén. Enligt förslaget skulle det fungera som ett permanent expertorgan för ministerrådet i gymniskpolitiska frågor och bl. a. ge sitt utlåtande om fördelningen av bidraget i stödordningen för det nordiska idrottssamarbetet. Samtidigt understryker sektionen betydelsen av den ovannämnda stödordningen och finner viktigt att storleken av stödet betydligt ökas för att motsvara de behov som ämbetsmannakommittén påvisat.

Helsingfors den 31 augusti 1982

Heikki Klemola
Avdelningschef

Raija Mattil
Tj.f. föredragande

Ministerrådsförslag

om nordiskt kultursamarbete under 1980-talet

(Överlämnat av Nordiska ministerrådet)

BILAGA 5

I efterhand inkomna yttranden

Norge

Kultur- og vitenskapsdepartementet:

Den allmennkulturelle virksomhet har helt siden den nordiske kulturavtalen kom i stand utgjort et av hovedområdene i kultursamarbeidet mellom de nordiske land. Når det gjelder det nordiske kulturbudsjettet kan det nevnes at av en totalbevilgning i 1983 på ca. 113 mill. danske kroner er ca. 26 mill. kroner avsatt til virksomhet på det allmennkulturelle området. I tillegg går den største delen av Nordisk kulturfonds midler til allmennkulturelle formål. Av dkr. 8 440 300 som fondet fordelte i 1981 gikk således 72 %, dvs. dkr. 6 051 800 til allmennkulturelle tiltak i vid forstand.

Departementet har forståelse for intensjonene i medlemsforslaget, og deler i prinsippet dets synspunkter på verdien av å styrke og utbygge virksomhet som er egnet til å øke bredden i det nordiske kultursamarbeidet.

Det allmennkulturelle samarbeidet må antas i særlig grad å ha betydning for utviklingen av det nordiske fellesskap, og departementet vil være oppmerksom på de synspunkter og forslag som fremsettes i medlemsforslaget, både i arbeidet med de langsiktige retningslinjer for det nordiske kultursamarbeidet og i utarbeidelsen av det årlige felles-nordiske kulturbudsjettet i ministerrådets organer.

Departementet viser videre til Norsk rikskringkastings uttalelse i saken av 25. august 1982 (*se nedan*).

Oslo, 14. januar 1983

Etter fullmakt

Olav Nyhamar

Hans Berg

Norsk rikskringkasting:

Det er nære kontakter mellom kringkastingsselskapene i de nordiske landene innen alle grener av virksomheten. Nordvisjonssamarbeidet har vært en realitet fra starten av i norsk fjernsyn. Samarbeidet er bygget ut videre, og det er regelmessige drøftinger, bl. a. av tekniske, administrative, økonomiske og juridiske saker. Et felles sekretariat, som har sete i landene etter tur, bistår med saksforberedelse og gjennomføring av vedtak.

Den omfattende programutvekslingen er i dobbelt forstand det synlige resultat av Nordvisjonssamarbeidet. Omlag femteparten av programstoffet fra utlandske kilder i norsk fjernsyn kommer fra nabolandene. Programkomitéer på de forskjellige stoffområdene gjennomgår tilbudene om programmer, drøfter arbeidsprinsipper og produksjonserfaringer og tilrettelegger utvekslingsserier og samproduksjoner.

Foruten en lang rekke enkeltprogrammer har Nordvisjonsutvekslingen brakt underholdningsserier, dramatiske serier for barn og flere dramatiseringer av nordisk litteratur. Det samarbeides om undervisningsprogrammer, reportasjeopplegg og nyhetsutveksling. De nordligste distriktene i Norge, Sverige og Finland har utbytte av Nordkalottsamarbeidet, bl. a. om sendinger på samisk.

Regelen er at det land som tilbyr et program, bærer omkostningene ved det, også de meromkostninger som følger av sending i Nordvisjonen. For større produksjoner praktiseres fra tid til annen en utgiftsdeling eller et tilskudd av produksjonsressurser. Eksempelvis er det vanlig å få hjelp med utstyr og personale ved større arrangementer, senest under ski-verdensmesterskapet i Oslo i 1982.

Norsk rikskringkasting har faste korrespondenter både i København og Stockholm.

Norsk rikskringkasting er for sin del innstilt på økt nordisk innsats og samarbeid, men vil understreke det som er uttalt i forslaget: vil man ha en vesentlig utbygging av Nordvisjonen, er det nødvendig å styrke institusjonenes økonomiske ressurser.

Oslo, 25. august 1982

Bjartmar Gjerde
Kringkastingssjef

Ministerrådsförslag

om en nordisk handlingsplan på datateknologiområdet

(Överlämnat av Nordiska ministerrådet)

BILAGA I

Yttranden över ministerrådsförslaget

Nordens fackliga samorganisation:

Allmänna synpunkter

DATEGs rapport innehåller ett flertal förslag till samarbetsområden och vidare uppgifter inom ramen för dem. Det kan också konstateras att den konkreta innebörden av samarbetet inom olika områden dessvärre inte har blivit tillfredsställande belyst i den föreliggande rapporten. Ytterligare värderingar och konkretiseringar av förslagen erfordras. Det är också slutsatsen inom de områden som DATEG har behandlat.

En bred remissbehandling och uppföljning av rapporten inom berörda organ inom Nordiska ministerrådet kan tillgodose detta krav.

NFS ansluter sig också till DATEGs förslag om att redan under 1983 påbörja ett vidare arbete inom ministerrådet på grundval av rapporten. NFS anser foljdaktligen att ekonomiska resurser för detta bör tillföras ministerrådets budget för 1983 i syfte att utveckla en handlingsberedskap inom dataområdet. En förutsättning är dock särskilda beslut om detta i ministerrådet. NFS har dock inte kunnat värdera storleken och beräkningarna som ligger till grund för DATEGs förslag. Samtidigt måste en prioritering av detta samarbetsområde återspeglas i ministerrådets budgetarbete inför 1984.

NFS har t. ex. inför ämbetsmannakommittén för arbetsmiljöfrågor vid ett möte den 2 november föreslagit att de i rapporten redovisade initiativen på arbetsmiljö- och medbestämmandeområdena snarast blir föremål för behandling och överläggningar med parterna.

NFS anser vidare att ett handlingsprogram för nordiskt samarbete på datateknologiområdet bör basera sig på ett bredare underlag än vad som nu är fallet. Detta förhållande utesluter inte, vilket anförts ovan, att ett vidare arbete på skilda delområden kan påbörjas redan under nästa år.

I detta sammanhang anser NFS, liksom DATEG, att en särskild samord-

nings- och uppföljningsgrupp bör tillsättas. En av uppgifterna blir att mot bakgrund av bl. a. remissbehandling framlägga förslag om ytterligare konkretiseringar och prioriteringar av olika insatser.

I det fortsatta arbetet är det vidare viktigt att på såväl nationellt som på nordiskt plan understödja initiativ som gäller informations- och utbildningsinsatser inom detta område.

NFS har i och för sig inga avgörande principiella invändningar mot att initiativ äger rum redan under 1983 inom de av DATEG föreslagna direkta åtgärderna och förstudierna. Det har emellertid inte varit möjligt att på ett tillfredsställande sätt under den korta remisstid som stått till förfogande värdera, dels förslagen var för sig dels prioriteringarna i förhållande till andra förslag som redovisas i rapporten. Följande kommentarer bör dock vägleda den fortsatta behandlingen av rapporten.

Enligt NFS' uppfattning är det i första hand angeläget att prioritera direkta och praktiskt inriktade åtgärder. Flera av DATEGs förslag har också en sådan innebörd.

Insatserna av industriell karaktär har dock inte erhållit en önskvärd prioritet i de föreslagna kortsiktiga insatserna. Samarbete inom nordisk dator- och elektronikindustri kan bl. a. avse både produktions- och utvecklingsarbete. Initiativ för att klargöra samarbetsmöjligheter och konkreta projekt måste eftersträvas. Med stöd av bl. a. den av Nordiska ministerrådet antagna handlingsplanen för industrisamarbete bör sådana uppgifter tillmätas långt större betydelse i det fortsatta arbetet än vad föreliggande förslag innebär.

Det finns vidare anledning att klargöra större investeringsprogram som avser data- och elektronikanvändning i arbets- och samhällsliv. På grundval härav kan överläggningar och/eller förhandlingar upptas om samarbete rörande såväl teknikupphandling i allmänhet som konkreta utvecklingsprojekt. Exempel på samsarbetsområden inom den offentliga sektorn i detta sammanhang som bör värderas är t. ex. datoranvändning inom sjukvården och förvaltningen samt utbildningsväsendets förhållande till datorutvecklingen (användning av skoldatorer) i respektive nordiskt land.

I NFS' underlag till handlingsplan för ekonomisk tillväxt och full sysselsättning, som föreläggs Nordiska ministerrådet (arbetsmarknadsministrarna) vid ett gemensamt möte den 11 november, understryks vikten av bl. a. samarbete och koordinering av större upphandlings- och investeringsprogram från den offentliga sektorn, gemensamma satsningar på tekniskt forsknings- och utvecklingsarbete. Ökad och styrd användning av datateknologi ska vidare utgöra ett medel för att underlätta en omstrukturering av näringslivet.

Nordforsk har utarbetat en rapport om teknologiövervakning som utan dröjsmål bör bli föremål för behandling och beslut inom Nordiska ministerrådet.

I anslutning till insatser inom det industriella området förutsätter NFS

att sysselsättningseffekter av ökad användning av datateknologi fortlöpande ägnas särskild uppmärksamhet även i det nordiska samarbetet. DATEGs förslag till insatser under 1983 utgör en början till ett sådant arbete.

Det kortsiktiga förslaget till åtgärder om t. ex. harmonisering och standardisering har en önskvärd praktisk inriktning av samarbetet. Det gäller också för t. ex. förslaget om förhandsbedömningar (modeller) av datateknologins effekter på arbetsmiljön.

I anslutning till DATEGs förslag rörande elektroniska betalningssystem anser NFS det vara ett speciellt intresse att följa det av Nordiska investeringsbanken understödda projektet som avser utvecklandet av ett nordiskt betalningskortsystem. (A/S Nevis köp av Diners Club Scandinavia A/S i Danmark – Bildandet av ett nytt köpkortsbolag till följd härav: Diners Club Nordic A/S).

Utformningen av ett sådant system utgör en av flera problemställningar som gäller datateknologins effekter på infrastrukturen. Insatserna inom detta område har visserligen en långsiktig karaktär, men initiativ under de närmaste åren har en avgörande betydelse för framtiden. Det är ett motiv till varför initiativ inom detta område bör kunna tillhöra ett av de mer angelägna.

Stockholm den 7 december 1982

Nordens fackliga samorganisation

Lennart Forsebäck

Generalsekreterare

Christer Ahlén

De Nordiske Industriforbunds Fellesorgan:

Blandt handlingsplanens mange forslag til direkte handlinger og til forstudier lægger industriforbundene særlig vægt på forslaget vedr. "standardisering og harmonisering inden for datateknologi-området". Industriforbundene er enige i behovet for at opbygge et mangesidet standardiserings- og harmoniseringsarbejde på hele dette område med henblik på at undgå tekniske handelshindringer. Der er således behov for at standardisere systemudviklingsarbejdet. Der er også behov for at gøre forskellige nationale reguleringer mere gennemskuelige, selv om dette ikke indebærer noget ønske om en datalovsharmonisering i de nordiske lande.

Industriforbundene kan derfor anbefale, at Nordisk Ministerråd nedsætter en særlig arbejdsgruppe som foreslået, eller støtter et sådant initiativ i andet regie. Udgangspunktet for arbejdet bør dog ikke være afgrænset til arbejdsmiljøområdet, men have et langt bredere perspektiv, og også sigte

mod at fremme datatrafikken over grænserne. En velfungerende og ukompliceret datatrafik er specielt vigtig for industriens konkurrenceevne i de relativt små nordiske lande, der er så afhængige af udenrigshandel. Et evt. standardiseringsarbejde bør tage hensyn til udviklingen i de ikke-nordiske lande, fordi nordiske særregler vil være en ulempe for industrien.

Industriforbundene kan derimod ikke umiddelbart anbefale forslaget om at iværksætte et forstudie med henblik på at kortlægge og analysere den nordiske dataindustri's fremtidige udviklingsmuligheder. Forslaget bør under alle omstændigheder begrundes nærmere og tage udgangspunkt i de mange nationale analyser og rapporter, der allerede er fremlagt og derefter udformes i nært samarbejde med de relevante brancher.

Industriforbundene skal afstå fra at kommentere handlingsplanen som helhed, da den helt overvejende vedrører arbejdsmarkedspolitiske spørgsmål.

Oslo, den 8. november 1982

Knut Lofstad

Dansk Arbejdsgiverforening:

Således foranlediget skal vi meddele, at Dansk Arbejdsgiverforening kan tilslutte sig forslaget, for så vidt angår den tidsbegrænsede handlingsplan.

Med hensyn til de specifikke tiltag i planen skal vi vende tilbage hertil inden udgangen af dette år.

Arbejdsgiverforeningen skal dog præliminært ikke undlade at gøre ministerrådet opmærksom på, at vi finder det uforeneligt med dansk praksis at støtte aktiviteter med henblik på harmoniseringsforslag inden for arbejdsmiljø og arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger i det hele taget, idet disse områder er omfattet af love og regler aftalt mellem de relevante parter i de respektive lande.

København, den 8. november 1982

Dansk Arbejdsgiverforening

Leif Rasmussen

Norsk arbeidsgiverforening:

Som observatør i Datateknologigruppen er jeg blitt forelagt spørsmålet om gjennomføring av en begrenset remiss som antydnet i det vedlagte brev

fra sekretariatet i Nordisk Ministerråd. Selv om tidsfristen er meget knapp, håper jeg at såvel industriforbundene som arbeidsgiverforeningene finner anledning til å gå igjennom det vedlagte og gi sine kommentarer til sekretariatet i Nordisk Ministerråd innen den 8. november d.å.

Jeg minner om at Datateknologigruppen kom med sin delrapport *NU 1981:9 – Datateknologi i Norden* i november 1981. Datateknologigruppen har i forbindelse med utgivelse av denne delrapporten og i andre sammenhenger henvendt seg til bl.a. våre foreninger med anmodning om synspunkter. Sist ble en bredt sammensatt konferanse gjennomført på kursinternatet Kollekolle utenfor København i juni d.å.

Dersom det er ønskelig med supplerende informasjon om gruppen og dens arbeid, eller spørsmål knyttet til innhold og opplegg i den kommende rapporten, står jeg gjerne til disposisjon.

Oslo, 22. oktober 1982

Norsk arbeidsgiverforening
Kontoret for lederutvikling

Svenska arbetsgivareföreningen:

Med hänvisning till översänt material i rubricerade ärende vill Svenska arbetsgivareföreningen endast framföra några principiella synpunkter på den av gruppen föreslagna "tidsbegränsade handlingsplanen", angiven i översänd PM 1982-10-19.

SAF hyser tveksamhet beträffande det meningsfulla i att företa någon speciell nordisk harmonisering av arbetsmiljöföreskrifter i form av guidelines el. dyl., enär beroendet av utländska marknader och konkurrenser (främst från Japan, USA och Västtyskland) kommer att bli styrande för utvecklingen.

På nordiskt plan bör man i stället försöka ta fram datateknologi som fungerar bra både funktionellt och arbetsmiljömässigt och utifrån denna kunskap ge rekommendationer om datateknologins användning. Detta innebär ett positivare och mer konstruktivt angreppssätt än den traditionella regleringsvägen.

Stockholm den 9 november 1982

Svenska arbetsgivareföreningen

Gunnar Westermark

Ministerrådsförslag

om program för nordiskt samarbete om miljövård 1983–1987

(Överlämnat av Nordiska ministerrådet)

BILAGA 3

Yttranden över ministerrådsförslaget

Industriorganisationerne i de nordiske lande:

1. Øget samarbejde mellem sekretariatet og industriorganisationerne

Generelt ønsker De Nordiske Industriorganisationers Miljøudvalg, NIM at tilsige Nordisk Ministerråd og dets sekretariat sin støtte i miljøværnsarbejdet. Industriorganisationerne ser gerne det hidtidige samarbejde udbygget, således at ministerrådets sekretariat i sit arbejde med miljøprogrammet inddrager den viden, industrien besidder.

Dette opnås bedst ved, at man tilbyder industrirepræsentanter sæde i de udvalg, som skal tilvejebringe de udredninger, der må ligge til grund for gennemførelsen af programmets enkelte punkter, subsidiært finder industriorganisationerne det helt nødvendigt, at sekretariatet sender arbejdsplaner og udkast til høring hos NIM på et så tidligt stadium som muligt.

I en række tilfælde vil tilrettelæggelsen af små 1-dages seminarer med deltagelse af myndigheds- og industrirepræsentanter kunne være en anbefelsesværdig samarbejdsform.

Det skal understreges, at en udbygning af dette samarbejde vil kunne tilføre ministerrådets miljøarbejde en række positive aspekter.

- Industriorganisationerne vil i de konkrete sager gennem de berørte brancheforeninger og enkeltorganisationer kunne indhente oplysninger, der vil kunne supplere og fuldstændiggøre den information, sekretariatet og dets arbejdsgrupper kan indhente fra anden side.
- Det vil under udredningsarbejdet være muligt at tilføre dette industriens viden, således at valg af metoder og fastlæggelse af delmål kan effektiviseres.
- Industriorganisationernes medvirken og anbefaling af projekterne over

for industrivirksomhederne vil fjerne modstand og effektivisere gennemføringsfasen.

Industriorganisationerne tilsiger sin positive medvirken med hensyn til prioritering af programmets delpunkter og med hensyn til evaluering af de gennemførte projekter.

2. Indholdet i det foreslåede handlingsprogram

Industriorganisationerne er enige i, at hovedmålet må være, at koordinere de nordiske landes holdninger og indsats på miljøområdet, men det skal i denne forbindelse understreges, at da Norden har et meget udbygget handelssamkvem med EF-landene, og da Danmark som medlem er forpligtet til at følge EF-reglerne, må det nordiske miljørarbejde tilstræbes, at man arbejder hen imod regelsæt, der så vidt det overhovedet er muligt, er harmoniserede med de regler, der gælder i EF.

Som eksempler herpå kan nævnes, at forskellige mærkningsregler for kemiske stoffer og produkter stiller virksomhederne i de nordiske lande over for store vanskeligheder og over for konkurrenceforvridning i relation til deres konkurrenter i de centraleuropæiske lande.

Industriorganisationerne har derfor med tilfredshed noteret, at der i programmet er optaget emnet tilpasning af klassificering og mærkning af kemiske stoffer og produkter. Det skal understreges, at dette bør for eksempel også komme til at omfatte vedtagelsen af, hvilke kemiske stoffer, der skal mærkes "kan fremkalde cancer".

Pkt. 1.2 Evaluering af tidligere arbejde

Industriorganisationerne vil som anført gerne bidrage til evalueringsarbejdet, og man skal som tillægskriterier foreslå følgende:

- Sikkerhed for at man har fundet de nødvendige underlagsfakta.
- Tydelig klargøring af, hvilke problemer, der skal løses eller klargøres gennem projektets resultat.

Pkt. 1.3 Målsætninger

Som tidligere nævnt bør arbejdet koordineres, og så vidt dette er muligt harmoniseres med de bestemmelser og det arbejde, der foregår i EF.

Pkt. 1.4 Samarbejdsformer

Industriorganisationerne er enige i det i programmet beskrevne, idet man, som det er anført i dette brev indledning, finder det helt nødvendigt og i meget høj grad fremmende for effektiviteten og kvaliteten af det foreslåede arbejde, at ministerrådet tager imod industriorganisationernes tilbud om en vidtgående og aktiv medvirken.

Pkt. 2.1 Forskningsspørgsmål

Industriorganisationerne anser miljøøkonomien for en yderst vigtig problematik, og man finder derfor, at man foruden de nævnte faktorer bør søge at udvikle parametre eller faktorer, der kan beskrive miljøomkostningernes betydning for konkurrenceevnen og dermed beskæftigelsesevnen for den konkrete virksomhed.

Man skal således advare imod, at der lægges for stor vægt på parametre som miljøinvesteringer i procent af totalinvestering eller virksomhedens totalomsætning.

Pkt. 2.3 og 2.9

Det er væsentligt, at alle de nordiske lande klargør deres nationale interesser og mulig fleksibilitet i synspunkterne inden beslutningsgrundlaget fremlægges på politisk niveau.

Luftforurening fra energiproduktion

Med hensyn til eventuelle fælles nordiske normer for svovludslip henvises til NIM's remissvar til Nordisk Råd af 13. oktober 1982.

For Danmarks vedkommende er situationen den, man hverken kan disponere over A-kraft eller vandkraft, men er i den situation, at landets energiforsyning helt er baseret på kul og olie. Som følge heraf er det Industrirådets ufravigelige opfattelse, at en beslutning om afsvovling af røggasserne fra de danske elproducerende kraftværker er af så stor erhvervsøkonomisk og dermed beskæftigelsesmæssig rækkevidde, at en sådan beslutning *ikke* kan træffes, før industriministeren og de økonomiske ministre har været inddraget i beslutningsprocessen.

2.5 Genanvendelse

Industriorganisationerne finder det planlagte samarbejde på dette område meget væsentligt og tilsiger projektet støtte.

Pkt. 2.6 Kemiske stoffer

Som tidligere anført bør bestemmelserne søges harmoniseret, og da de nordiske lande netop, hvad angår kemiske produkter, har en meget omfattende samhandel med de centraleuropæiske lande, bør reglerne i de nordiske lande i alle detaljer svare til de, der gælder, eller vil blive gældende i EF.

Sekretesbelagte oplysninger

Det er af afgørende betydning for administrationen af lovgivningen om kemiske stoffer og produkter, at der kan opnås en gensidig tillid mellem virksomhed og kontrolmyndighed, således at alle oplysninger om de kemiske produkter kan blive afgivet uden risiko for, at de kommer til virksomhedernes konkurrenters kendskab.

Der ofres inden for industrien meget store beløb på forskning og udvik-

ling, og det er helt nødvendigt, at virksomhederne gennem produktion, salg og eksport selv kan udnytte resultaterne af deres forsknings- og udviklingsarbejde.

Dette er blevet anført af industriorganisationerne i forbindelse med lovgivning eller regeldannelse i de enkelte lande, og der har hidtil været forståelse for, at virksomhederne skal kunne give alle oplysninger til myndigheden mod til gengæld at have sikkerhed for, at kun den konkrete sagsbehandler kan få adgang til disse oplysninger.

De i handlingsprogrammet side 10 under pkt. 2.6 anførte ønsker om overførsel mellem de enkelte lande af sekreterbelagte oplysninger, er i klar modstrid med dette, og disse idéer må industriorganisationerne klart og ubetinget afvise.

Udvekslingen af miljøinformationer mellem landene må kun omfatte vurderinger af de miljø- og helsemæssige effekter og ikke de data, som virksomhederne har afgivet til brug for den konkrete sagsbehandling.

Ønsker ministerrådet iværksat et projekt med henblik på indsamling og overførsel af disse mere generelle og ikke sekreterbelagte miljødata, er det derfor helt nødvendigt, at afgrænsningen gøres skarp, og at industriorganisationerne inddrages.

Pkt. 2.9 Internationalt miljösamarbejde

Industriorganisationerne er enige i de anførte betragtninger og kan følgelig tilsige industriens positive medvirken til de skitserede aktiviteter.

Med de overfor anførte bemærkninger skal industriorganisationerne i de fire nordiske lande tilsige Nordisk Ministerråd og dets sekretariat vor positive medvirken og støtte til programmet for nordisk samarbejde på miljøområdet.

København, den 11. februar 1983

På vegne af industriorganisationerne i de nordiske lande:

Industrirådet	Industrins centralförbund i Finland
Norges industriforbund	Sveriges industriförbund

Elo Hartig

Nordens fackliga samorganisation (NFS)

Allmänna synpunkter

NFS ansluter sig till programförslagets inledande synpunkter, och önskar understryka betydelsen av att miljöhänsynen integreras inom alla samhällsområden samt att det förebyggande miljöarbetet erhåller en framskjuten plats i detta sammanhang. Detta är vidare en förutsättning för att erforderliga hänsyn också kan äga rum till faktorer som påverkar såväl den inre som den yttre miljön.

Huvudlinjerna i programförslagets olika delområden anser NFS vidare vara tillfredsställande. Emellertid saknas i programförslaget både industriella och sysselsättningspolitiska aspekter på en effektiv miljöpolitik.

Insatser för att klargöra sambanden mellan den yttre miljön och arbetsmiljön anser NFS vara särskilt betydelsefullt. Detta bör kunna bidra till att klargöra möjligheterna att genomföra samlade lösningar av sådana problem som påverkar dessa förhållanden.

Olika initiativ måste vidare koordineras med insatser inom andra delar av det nordiska samarbetet. Härvid åsyftas i första hand det nordiska samarbetet på arbetsmiljöområdet. Det nordiska samarbetet rörande kemiska ämnen och produkter ska i detta sammanhang erhålla särskild uppmärksamhet.

Samtidigt är det önskvärt att ytterligare prioriteringar av de insatsområden dels konkreta initiativ kan framgå av programmet. NFS önskar särskilt framhålla följande.

Kemiska ämnen och produkter

Hälso- och miljörisker till följd av användning av kemiska ämnen och produkter tillhör ett av de centrala insatsområden i det nordiska arbetsmiljö- och därmed miljösamarbetet i vid mening. De kemiska hälso- och miljöriskerna i arbetslivet och samhället i stort tillhör enligt NFS' uppfattning ett av 1980-talets största miljöproblem.

Vissa initiativ har vidtagits inom ramen för det nordiska samarbetet. Dessa framstår emellertid som otillräckliga i förhållande till problemens karaktär och uppgifternas omfång. NFS efterlyser därför en ökad prioritering och högre ambitionsnivå i kampen mot de kemiska hälso- och miljöproblemen.

En bättre överblick och ökade kunskaper om kemiska ämnen och produkter som förekommer framför allt inom arbetslivet måste eftersträvas. Uppgifter om skadeverkningar och samverkande effekter av kemiska ämnens förekomst utgör omistliga delar i detta arbete.

I detta sammanhang önskar NFS bl. a. understryka följande insatser:

- Bättre produktionsinformation och regler för märkning och klassificering av hälso- och miljöfarliga ämnen och produkter.
- Förhandskontroll-/testning och registrering av sådana ämnen och produkter.
- Skärpt produktkontroll.
- Rätten till information måste underlättas, och hinder för att främja en utväxling av upplysningar om hälso- och miljöfarliga produkter tillhör andra centrala insatsområden.

NFS' arbetsmiljöprogram innehåller t. ex. förslag om att ett nordiskt databanksystem för registrering av arbetsmiljörisker bör också omfatta upplysningar rörande kemiska ämnen och produkters inverkan på den fysiska och psykiska hälsan.

Höga hälso- och miljöskydds krav måste vägleda ett arbete syftande till anpassning av de nordiska ländernas regler för klassificering av kemiska ämnen och produkter. Ett nordiskt samarbete i dessa uppgifter får inte medföra hinder för ett enskilt land att vidareutveckla och skärpa sina krav i detta sammanhang. De övergripande målen för arbetsmiljö- och miljö-vårdspolitiken måste läggas till grund för förändringar av nuvarande regelsystem, och det nordiska samarbetet i dessa uppgifter.

Inom Nordiska ministerrådet bör omgående inledas ett arbete som syftar till att klargöra behov, resurser och framtida modeller för ett nordiskt samarbete rörande förhandstestning av hälso- och miljöfarliga produkter.

Inför ämbetsmannakommittén för arbetsmiljöfrågor har NFS i anslutning till konsultationer om dels fördelning av Ministerrådets projektmedel för 1983 dels budget- och verksamhetsprogrammet för 1984 givit uttryck för denna uppfattning.

Följaktligen anser NFS det viktigt att en koordinering härav sker inom Ministerrådet av olika initiativ. Samtidigt emotser NFS att initiativ vidtages till gemensamma överläggningar om den nordiska miljöpolitiken, och särskilt ifråga om samarbete kring kemiska ämnen och produkter. En önskvärd vidareutveckling av nuvarande kontaktformer mellan Minister-rådet och NFS på miljöområdet kan härigenom erhållas.

Miljöpolitik för industri- och sysselsättningsutveckling

NFS konstaterar att programförslaget inte diskuterar de industriella utvecklingsmöjligheter som återfinns i de av de nordiska ländernas allmänt accepterade krav på en förbättring av både den inre och yttre arbetsmiljön. Insatser av detta slag är av avgörande betydelse i förebyggande syfte i miljöpolitiken och en förutsättning för att miljökraven ska infrias. Miljö-vårdsteknik utgör ett av flera angelägna industriella utvecklingsområden som är av betydelse för delar av nordisk industris produktions- och till-växtnöjligheter. Industriella miljöinsatser framstår som nödvändiga också för att öka nordisk industris exportmöjligheter.

Det framstår därför som önskvärt att dessa aspekter uppmärksammas i det nya miljöskyddsprogrammet. Samtidigt fordras att behovet av investeringar och upphandlingsplaner kartläggs, och bildar underlag för förhandlingar om samarbete inom ramen för t. ex. utvecklingskontrakt mellan två eller flera nordiska länder. Industriellt utvecklings-, produktions- och exportsamarbete inom miljöområdet bör vidare uppmärksammas inom ramen för den av Ministerrådet fastställda arbetsplanen för översyn av det industripolitiska samarbetet i Norden.

Verksamheten vid t. ex. miljövårdsbolaget i Sverige bör i detta sammanhang kunna tillvaratas. NFS önskar i detta sammanhang också hänvisa till bl. a. medlemsförslag i Nordiska rådet A 629/c "Økt nordisk samarbeid om energi og miljø, energi- og miljødatert industri- og regionalpolitikk".

Sysselsättnings effekter av miljöpolitiken har hittills inte uppmärksamats särskilt mycket. Detta bör ske, och hittillsvarande erfarenheter inom bl. a. EG bör tillvaratas.

Både industriella- och sysselsättnings effekter av insatser för att förbättra den inre och yttre miljön utgör vidare utomordentligt betydelsefulla aspekter av de samhällsekonomiska bedömningar som bör läggas till grund för utformningen av den praktiska miljöpolitiken. I detta sammanhang framstår innebörden av forskningsinsatser avseende miljöekonomi i det föreliggande programförslaget som oklara. Det finns risker för att stora resurser knyts till forskningsuppgifter som har begränsad praktisk användning. Metod- och principiella problem i sådana uppgifter ska ej heller underskattas.

En aktiv miljöpolitik innehåller sammanfattningsvis inslag utöver övergripande hälso- och miljökrav som är av betydelse för både sysselsättnings- och den industriella utvecklingen i de nordiska länderna. Om hänsyn tas till dessa förhållanden kan det nordiska miljösamarbetet i vid mening ge bidrag till, och ingå som en naturlig del i en nödvändig politik för ekonomisk tillväxt och full sysselsättning, kring vilken de nordiska länderna ska samarbeta. Ur dessa synpunkter efterlyser NFS initiativ från miljösektorn gentemot andra delar av Ministerrådet i syfte att främja initiativ med en sådan innebörd.

Stockholm den 1 december 1982

Nordens fackliga samorganisation

Lennart Forsebäck

Generalsekreterare

Christer Ahlén

Norge**Norsk arbeidsgiverforening:**

Saker om forurensninger i det ytre miljø behandles her i landet av Norges industriforbund.

Norsk arbeidsgiverforening er kjent med at Industriforbundene vil besvare henvendelser fra Nordisk Ministerråd og finner da ikke grunnlag for å avgi egen uttalelse (*se ovan*).

Oslo, 5. november 1982

Norsk arbeidsgiverforening

Pål Kraby